

**ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ
ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ «ΔΙΑΖΩΜΑ»**

Τρίτη 23 Φεβρουαρίου 2021

Σήμερα, **Τρίτη 23 Φεβρουαρίου 2021**, έγινε συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» μέσω τηλεδιάσκεψης λόγω των ειδικών συνθηκών που διανύει η χώρα μας εξαιτίας του κορωνοϊού, όπως προβλέπεται και στο άρθρο 15 του Καταστατικού του Σωματείου.

Συμμετείχαν οι κ.κ.:

Σταύρος Μπένος, πρόεδρος,
Πέτρος Θέμελης, αντιπρόεδρος,
Βασίλης Λαμπρινουδάκης, γενικός γραμματέας,
Παναγιώτης Νταής, ταμίας,
Γιώργος Κουρουπός, μέλος,
Γεωργία Μανωλοπούλου, μέλος,
Άρτεμις Τσολάκη, μέλος,
Πρόδρομος Τσιαβός, μέλος.

Συμμετείχαν, επίσης, τα αναπληρωματικά μέλη, κ.κ. Ιωάννα Κασίμη και Δώρα Πρασίνου.

Επίσης, την τηλεδιάσκεψη παρακολούθησαν οι κ.κ. Ιωάννα Δρέττα, Διευθύνουσα Σύμβουλος της εταιρείας «*MARKETING GREECE ANΩNYMH ETAIPEIA ΠPOΩΘHΣHΣ KAI ANAΠTYΞHΣ TOY TOYPIΣMOY*», Μπέττυ Χατζηνικολάου, νομικός, τακτικό μέλος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» και εμπειρογνώμων σε θέματα Τουρισμού και Χρήστος Χιώτης, σχεδιαστής οπτικής επικοινωνίας, μελετητής ως εκπρόσωπος της εταιρείας της «*elegrad.com*».

Τέλος, στην τηλεδιάσκεψη συμμετείχαν και οι εργαζόμενοι στο Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ», κ.κ. Ευδόκιμος Φρέγκογλου, υπεύθυνος προγραμμάτων, Κατερίνα Αβραμοπούλου, οικονομολόγος, υπεύθυνη Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και γραμματειακής υποστήριξης, Μαρία Κουρασάνη και Μαρία Σοφικίτου, αρχαιολόγοι και υπεύθυνες για την παραγωγή περιεχομένου.

- 1. Ενημέρωση από τον πρόεδρο, κ. Σταύρο Μπένο για το πρόγραμμα «*Η ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ*». Εισήγηση του προέδρου για την ανάθεση της μελέτης του Marketing στην Εταιρεία Marketing Greece (Συν. 1). Έγκριση των όρων της σχετικής σύμβασης (Συν. 2).**

Εισαγωγικά, ο πρόεδρος, κ. Σταύρος Μπένος υπενθύμισε στα μέλη ότι είναι σε εξέλιξη ο σχεδιασμός από το Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ» του προγράμματος «*Η ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΗΣ*

ΑΤΤΙΚΗΣ», το οποίο προτείνεται να ενταχθεί στη νέα προγραμματική περίοδο (2021-2027) ως μια Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση, δηλαδή ως ένα ολοκληρωμένο προϊόν Πολιτιστικού Τουρισμού, με στόχο την ποιοτική αναβάθμιση και βέλτιστη λειτουργία και απόδοση του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας Αττικής. Ο πρόεδρος πρόσθεσε: «Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που θα φωτίσει τη σύνθετη και την πολυεπίπεδη πραγματικότητα της κλασικής Αθήνας, δηλαδή τη σύνδεση που είχε η πόλη της αρχαίας Αθήνας με το Ιερό της Ελευσίνας, το Λαύριο και τα ορυχεία αργύρου, καθώς και με το επίνειό της, τον Πειραιά. Σήμερα, ιδιαίτερα μεγάλη επισκεψιμότητα έχει μόνο η Ακρόπολη της Αθήνας, με αποτέλεσμα να αγνοεί ο επισκέπτης το Ιερό της Ελευσίνας, δηλαδή το μεγάλο θρησκευτικό κέντρο της Αθήνας και το Λαύριο, το μεγαλύτερο και σπουδαιότερο μεταλλείο του Ελλαδικού χώρου που αποτελούσε εξαιρετικά σημαντικό χώρο για την οικονομική ευημερία της αθηναϊκής πολιτείας.

Η υλοποίηση του παραπάνω προγράμματος ως ενός ολοκληρωμένου προϊόντος Πολιτιστικού Τουρισμού υπολογίζεται ότι θα ευνοήσει τον τουρισμό της Αττικής, όχι μόνο χρονικά (επέκταση-σταθεροποίηση της τουριστικής περιόδου σε 12μηνο), αλλά και θεματικά (διαφοροποίηση ζήτησης, αύξηση του τμήματος ζήτησης πολιτιστικού τουρισμού) και χωρικά (διεύρυνση του φάσματος και των σημείων ενδιαφέροντος της Αττικής και των επί μέρους προορισμών της και διάχυση επισκεπτών σε όλο το εύρος της Περιφέρειας Αττικής).

Σας υπενθυμίζω ότι το Μάιο του 2020 ανατέθηκε από το “ΔΙΑΖΩΜΑ” η “Εκπόνηση Master Plan για την Πολιτιστική Διαδρομή Λαύριο – Αθήνα- Ελευσίνα (Τριλογία Της Αττικής)” στην εταιρία “PLAN E.E. Τόμας Μπ. Γκρέβε και ΣΙΑ”, με χορηγία, ύψους 20.000 ευρώ που διέθεσαν τα Εταιρικά Μέλη μας, «ΤΣΙΜΕΝΤΑ ΤΙΤΑΝ Α.Ε.» και ΑΙΓΕΑΣ ΑΜΚΕ. Μάλιστα το τελευταίο διάστημα ολοκληρώθηκε η εκπόνηση, η παρουσίαση στην επιτροπή παρακολούθησης και η παραλαβή του Α΄ παραδοτέου του παραπάνω έργου, το οποίο αποτελείται από τρία τμήματα: i) Κύρια Χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Αττικής, ii) Πλαίσιο Στρατηγικής για την Ανάπτυξη Βιώσιμου Τουριστικού Μοντέλου στην Περιφέρεια Αττικής και iii) Η Πολιτιστική Διαδρομή της Τριλογίας της Αττικής (Συν. 1).

Επιπλέον, τον Ιανουάριο του 2021 έγινε η ανάθεση από το “ΔΙΑΖΩΜΑ” και της μελέτης για την “Ψηφιακή Στρατηγική για τον Πολιτισμό, ως Οδηγός για τη χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας στο χώρο του Πολιτισμού”, στην εταιρία “Χρ. Χιώτης”, με αντικείμενο τη δημιουργία ηλεκτρονικής ιστοσελίδας (website) για την Πολιτιστική Διαδρομή, την υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που θα συμμετέχουν στο cluster επιχειρήσεων της διαδρομής με στόχο το σχεδιασμό και τη δημιουργία βασικών ιστοσελίδων, την περιγραφή του φυσικού αντικείμενου για τις ψηφιακές εφαρμογές ανάδειξης της διαδρομής. Στο πλαίσιο αυτής, ακολούθησε και η ανάθεση έργου σε ειδική κειμενογράφο για την επιμέλεια των ενημερωτικών κειμένων που θα εμπλουτίσουν τις ψηφιακές δράσεις του προγράμματος. Τη μελέτη χρηματοδοτεί με χορηγία του, ύψους 20.000 ευρώ, το Εταιρικό Μέλος του Σωματείου μας, η ΝΕΑ ΟΔΟΣ Α.Ε.

Σήμερα έχουν πλέον ωριμάσει οι συνθήκες για την ανάθεση και της μελέτης Marketing του εν λόγω προγράμματος. Υστερα από αλληπάλληλες διαβουλεύσεις καταλήξαμε ότι η καταλληλότερη Εταιρεία για την εκπόνηση της παραπάνω μελέτης είναι η Εταιρεία Marketing Greece, η οποία

έχει ήδη εκπονήσει και το marketing plan για την πόλη της Αθήνας. Υπενθυμίζουμε ότι και οι μελετητές του Masterplan του προγράμματος “Η Τριλογία της Αττικής”, κ.κ. Thomas Greve και Νίκος Schmidt είναι ίδιοι με τους μελετητές του προγράμματος “ΜΕΓΑΛΟΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ” του Δήμου Αθηναίων. Στόχος μας είναι να επιτύχουμε την απόλυτη ομογενοποίηση όλων των θεσμών που εμπλέκονται στο πρόγραμμα, δηλαδή της Περιφέρειας Αττικής, των Δήμων Αθηναίων, Ελευσίνας και Λαυρίου, της πρωτοβουλίας This is Athens και των μελετητών.

Το κόστος ανάθεσης της μελέτης Marketing του προγράμματος “Η Τριλογία της Αττικής”, το οποίο θα ανέλθει στις 25.000 € ευρώ, πλέον του αναλογούντος Φ.Π.Α., θα καλυφθεί από τη χορηγία του Ιδρύματος J.M. Karlan, ύψους 100.000 δολαρίων. Μέσω της παραπάνω χρηματοδότησης το Σωματείο μας πρόκειται να αναθέσει, επίσης, την κυκλοφοριακή μελέτη για το ίδιο πρόγραμμα, καθώς και μια οριζόντια μελέτη, με στόχο την εξειδίκευση και ωρίμανση όλων των επιμέρους έργων - δράσεων έως και το στάδιο της σύνταξης των τευχών δημοπράτησης, οι οποίες θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο του παραπάνω προγράμματος».

Στο σημείο αυτό, ο πρόεδρος έδωσε το λόγο στην κα Μπέττυ Χατζηνικολάου, νομικό, τακτικό μέλος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» και εμπειρογνώμονα σε θέματα Τουρισμού, η οποία ανέλαβε για λογαριασμό του Σωματείου να προβεί σε όλες τις διαβουλεύσεις με την Εταιρεία Marketing Greece A.E. και να συντάξει το σχέδιο της σχετικής σύμβασης.

Η κα Χατζηνικολάου ανέφερε τα εξής: «Η Εταιρεία Marketing Greece A.E. προτείνεται να αναλάβει για λογαριασμό του Σωματείου “ΔΙΑΖΩΜΑ” την εκπόνηση της μελέτης “Στρατηγικός Σχεδιασμός Marketing για την ανάδειξη της Πολιτιστικής Διαδρομής Ελευσίνα-Αθήνα- Λαύριο (ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ)”, όσον αφορά την ανάδειξη δύο πόλων, της Ελευσίνας και του Λαυρίου, σε σύνδεση με την Αθήνα, για την οποία έχει ήδη εκπονηθεί marketing plan από την ίδια ανάδοχο. Τα δύο άκρα της Διαδρομής, παρά την σημασία και τους πολιτιστικούς πόρους τους, δεν εμφανίζουν άξια λόγου επισκεψιμότητα, διότι δεν είναι επαρκώς γνωστά στους πραγματικούς και δυνητικούς επισκέπτες της Αθήνας. Η Πολιτιστική Διαδρομή θα περιλαμβάνει επίσης, ως δυνητικούς σταθμούς, τη Φυλή και τις Αχαρνές και τα πολιτιστικά αξιοθέατα των δύο αυτών περιοχών. Συνεπώς, το νέο προϊόν (δηλαδή η Πολιτιστική Διαδρομή) δεν υπάρχει σήμερα και η ανάδειξή της προϋποθέτει την ανάπτυξη τουριστικής εμπειρίας σε δύο “νέους” προορισμούς, την Ελευσίνα και το Λαύριο, αλλά και συμπληρωματικά και στους δύο επί μέρους σταθμούς της, τη Φυλή και τις Αχαρνές.

Η προσέγγιση της Αναδόχου θα πρέπει να συνεκτιμά τους παράγοντες της τρέχουσας αρνητικής τουριστικής συγκυρίας, λόγω της πανδημίας του Covid 19, αλλά και τις σταδιακά διαμορφούμενες τάσεις στο διεθνή και τον Ελληνικό τουρισμό. Επιπλέον, η ανάδοχος θα διερευνήσει τις δυνατότητες και προϋποθέσεις για την ανάδειξη της παραπάνω διαδρομής σε ενιαίο προϊόν-εμπειρία, καθώς και την αύξηση της τουριστικής κίνησης σε Ελευσίνα και Λαύριο και της επισκεψιμότητας των πολιτιστικών τους πόρων.

Το αντικείμενο της παραπάνω μελέτης θα είναι το εξής:

- *Ανάλυση πρόσφατων τάσεων, που διαμορφώνουν το σύγχρονο τουριστικό γίγνεσθαι, με την παρουσίαση συγκεκριμένων παραδειγμάτων (case studies) από την ευρωπαϊκή και διεθνή εμπειρία σχετικά με στρατηγικές που έχουν εφαρμόσει οργανισμοί διαχείρισης προορισμών (DMOs), ιδίως όσον αφορά στη διαμόρφωση πολιτιστικών εμπειριών και την αξιοποίηση σημείων πολιτιστικής αξίας.*
- *Σύντομη επισκόπηση της Αττικής ως ταξιδιωτικού προορισμού, με σκοπό την αναγνώριση των ευκαιριών επέκτασης / εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος, αξιοποιώντας δυο «νέους» προορισμούς (Ελευσίνα και Λαύριο).*
- *Εστίαση στους δυο προορισμούς για την οριοθέτηση των σημείων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για το δυνητικό ταξιδιώτη, μέσω της έρευνας των υφιστάμενων αξιοθέατων, προσφερόμενων εμπειριών και δραστηριοτήτων (με βάση desk research, επί τόπου επίσκεψη και συνεντεύξεις).*
- *Εντοπισμό δυνατών και αδύνατων σημείων της υφιστάμενης ταξιδιωτικής εμπειρίας, αλλά και δυνατοτήτων από τυχόν μελλοντικά έργα στην υπό μελέτη περιοχή, όπως θα προκύψουν/προταθούν από το Master Plan της Πολιτιστικής Διαδρομής “Πλαίσιο Στρατηγικής για την Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση, Σχέδιο Δράσης για την Υλοποίηση της ΟΧΕ, Πρόταση Διακυβέρνησης της ΟΧΕ”.*
- *Καταγραφή προτάσεων σε επίπεδο νέων προϊόντων/εμπειριών, σε σύνδεση με τα νέα trends που επικρατούν στον τουρισμό και με στόχο τη νοηματική διασύνδεση του Λαυρίου και της Ελευσίνας με το ιστορικό κέντρο της Αθήνας, με αφηγηματική συνοχή, στο πλαίσιο ανάπτυξης της πολιτιστικής διαδρομής.*
- *Αναφορά σε στρατηγικές κατευθύνσεις σχετικά με την τουριστική προβολή του προϊόντος της πολιτιστικής διαδρομής στο δυνητικό ταξιδιωτικό κοινό, ενδεικτικό πρόγραμμα δράσης, πλάνο τουριστικής προβολής (προτεραιότητες και κατάλληλα εργαλεία και μέσα) της Διαδρομής και ζετής ενδεικτικός προϋπολογισμός».*

Κλείνοντας, η κα Μπέττυ Χατζηνικολάου επισήμανε ότι οι όποιες διαφορές στη μορφή της σύμβασης οφείλονται στο ότι η ο αντισυμβαλλόμενος εταίρος, δηλαδή η Εταιρεία Marketing Greece A.E. είναι Ανώνυμη Εταιρεία και πρέπει να κατοχυρωθεί θεσμικά.

Εν συνεχεία, ο πρόεδρος έδωσε το λόγο στην κα Ιωάννα Δρέττα, Διευθύνουσα Σύμβουλο της εταιρείας MARKETING GREECE A.E.

Η κα Δρέττα εισαγωγικά ανέφερε ότι οι δύο φορείς, Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ» και MARKETING GREECE, έχουν την ίδια οπτική στον τρόπο που αντιλαμβάνονται τα πράγματα. Επιπλέον, πρόσθεσε ότι είναι χαρά της MARKETING GREECE που θα συνεργαστεί με το «ΔΙΑΖΩΜΑ».

Στη συνέχεια ανέφερε σχετικά με τη MARKETING GREECE A.E.: «*H Marketing Greece είναι μια συμμαχία του ιδιωτικού τομέα για την προβολή του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Αποτελούμε μια μη κερδοσκοπική εταιρεία και καινοτόμο πρωτοβουλία του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) και του Ξενοδοχειακού Επιμελητήριου Ελλάδος (ΞΕΕ). Έχουμε διοικητικό συμβούλιο και μετόχους, οι οποίοι ασκούν καθημερινό έλεγχο στην Εταιρεία. Γι' αυτό και υπάρχει αυτή η ελαφριά τυπικότητα στο περιεχόμενο της σύμβασης.*

Η Εταιρεία μας έχει ως καταστατικό σκοπό την προβολή της χώρας και του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Στο ευρύτερο πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής για τον Τουρισμό, αποστολή της Marketing Greece είναι η αναβάθμιση της συνολικής εμπειρίας του επισκέπτη στην Ελλάδα, εδραιώνοντάς τη, ως προτιμητέο προορισμό σε αγορές-στόχους, υποστηρίζοντας ταυτόχρονα την Ελληνική Δημοκρατία, τους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, τις τουριστικές ενώσεις και τις επιχειρήσεις. Παρέχει δε καινοτόμες υπηρεσίες σχεδιασμού, εκτέλεσης μάρκετινγκ και υλοποίησης συντονισμένων και στοχευμένων δράσεων.

Το έργο “Η Τριλογία της Αττικής” είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον. Ωστόσο, πριν ορίσεις την ίδια τη διαδρομή πρέπει να ορίσεις τα κομμάτια αυτής, δηλαδή την Ελευσίνα και το Λαύριο. Όταν αναφερόμαστε στο Marketing αναλύουμε τρεις παραμέτρους: α) τα χαρακτηριστικά που ήδη έχει ένα αντικείμενο, ένας προορισμός κ.λπ., β) τα χαρακτηριστικά που θέλουμε να αποκτήσει, γ) τα χαρακτηριστικά που ζητά ο κόσμος.

Οι προκλήσεις στην υλοποίηση του παραπάνω έργου είναι η συνεκτίμηση των παραγόντων της τρέχουσας αρνητικής τουριστικής συγκυρίας, αλλά και τις σταδιακά διαμορφούμενες τάσεις στο διεθνή και τον Ελληνικό τουρισμό λόγω της πανδημίας του COVID 19. Στόχος μας είναι να καταφέρουμε να ισορροπήσουμε το όραμά μας με τη δύσκολη καθημερινότητα που βιώνουμε».

Στο σημείο αυτό, ο πρόεδρος, κ. Σταύρος Μπένος εισηγήθηκε στα μέλη την ανάθεση της μελέτης «*Στρατηγικός σχεδιασμός marketing για την τουριστική ανάδειξη της Πολιτιστικής Διαδρομής Λαύριο – Αθήνα – Ελευσίνα*» (όσον αφορά στο Τμήμα ΕΛΕΥΣΙΝΑ και ΛΑΥΡΙΟ σε σύνδεση με την Αθήνα)» στην Εταιρεία Marketing Greece A.E. και έθεσε υπ' όψιν των μελών του Συμβουλίου ένα σχέδιο σύμβασης (Συν. 2). Τέλος, ο πρόεδρος εισηγήθηκε στα μέλη η παραλαβή της μελέτης να γίνει από 3μελή Επιτροπή Παραλαβής, η οποία θα αποτελείται από δύο (2) μέλη εκ μέρους του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ: 1) την κ. Μπέττυ Χατζηνικολάου, νομικό και εμπειρογνώμονα σε θέματα Τουρισμού, με αναπληρωματικό μέλος τον κ. Ηλία Χάντζο, σύμβουλο βιώσιμης ανάπτυξης των φορέων διαχείρισης των Πολιτιστικών Διαδρομών του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» και 2) την κα Γεωργία Μανωλοπούλου, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», με αναπληρωματικό μέλος την κα Μαρία Κουρασάνη, αρχαιολόγο του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», καθώς και από ένα (1) μέλος που θα ορίσει η Περιφέρεια Αττικής.

Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, μετά από εκτενή συζήτηση, συμφώνησαν ομόφωνα με την εισήγηση του προέδρου για την ανάθεση της μελέτης «*Στρατηγικός σχεδιασμός marketing για την τουριστική ανάδειξη της Πολιτιστικής Διαδρομής Λαύριο – Αθήνα – Ελευσίνα*» (όσον αφορά στο Τμήμα ΕΛΕΥΣΙΝΑ και ΛΑΥΡΙΟ σε σύνδεση με την Αθήνα)» στην Εταιρεία

Marketing Greece A.E. και ενέκριναν ομόφωνα τους όρους της σχετικής σύμβασης που θα υπογραφεί ανάμεσα στο μελετητή και το Σωματείο. Τέλος, εξουσιοδότησαν τον πρόεδρο, κ. Σταύρο Μπένο να προβεί σε όλες τις απαραίτητες διαδικασίες για την υπογραφή της παραπάνω σύμβασης.

2. Ενημέρωση από τον πρόεδρο, κ. Σταύρο Μπένο για την έναρξη της διαβούλευσης για τη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027 (Συν. 3-4).

Ο πρόεδρος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», κ. Σταύρος Μπένος ενημέρωσε τα μέλη ότι, σε συνέχεια της 2ης Εγκυκλίου κατάρτισης των Περιφερειακών Προγραμμάτων για το ΕΣΠΑ 2021 – 2027 (Συν. 3), έχει ξεκινήσει η σχετική δημόσια διαβούλευση. *«Οι Διαχειριστικές αρχές των Περιφερειών, πρόσθεσε ο πρόεδρος, κινούνται σε δύο επίπεδα για το σχεδιασμό και την υλοποίηση της διαβούλευσης των Περιφερειακών Προγραμμάτων για το ΕΣΠΑ 2021 – 2027, όπως φαίνεται και στον επισυναπτόμενο πίνακα (Συν. 4). Άλλες έχουν αναρτήσει ειδικό ερωτηματολόγιο, στο οποίο οι φορείς καλούνται να απαντήσουν, υποβάλλοντας τις παρατηρήσεις – προτάσεις τους. Άλλες έχουν εκπονήσει ένα κείμενο εργασίας για το νέο πρόγραμμα της Περιφέρειάς τους, στο οποίο καλούνται οι φορείς να υποβάλουν τις προτάσεις τους».*

Εν συνεχεία ο πρόεδρος ανέφερε περίπου τα εξής: *«Στο πλαίσιο της παραπάνω διαβούλευσης το “ΔΙΑΖΩΜΑ” καταβάλλει μεγάλο αγώνα, προκειμένου να ενθυλακωθεί στα νέα προγράμματα του Ε.Σ.Π.Α. 2021-2027 το ολιστικό πνεύμα των Προγραμμάτων Πολιτιστικού Τουρισμού. Η προσπάθειά μας αυτή ενθαρρύνεται και από τους θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τους οποίους έχουμε καθημερινή επικοινωνία. Ειδικότερα για το στόχο πολιτικής 5 που περιλαμβάνεται και στη 2^η εγκύκλιο για το νέο Ε.Σ.Π.Α. και αφορά τις ολοκληρωμένες χωρικές επενδύσεις (Ο.Χ.Ε.), το “ΔΙΑΖΩΜΑ” προτείνει το σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας και μόνο Ο.Χ.Ε ανά Περιφέρεια, στην οποία, ωστόσο, θα μπορούν να εντάσσονται νέες υποπεριοχές και νέες δράσεις. Πιο συγκεκριμένα, σε περιπτώσεις Περιφερειών που δρομολογούνται περισσότερες από μια Ο.Χ.Ε. προτείνεται ο σχεδιασμός μίας κύριας - κεντρικής Ο.Χ.Ε., η οποία θα “αγκαλιάζει” τις υπόλοιπες που ήδη σχεδιάζονται ή και υλοποιούνται και θα τις εντάσσει ως υποπεριοχές. Με τον τρόπο αυτό θα αναδειχθεί πιο αποτελεσματικά ο ισχυρός “ταυτοτικός πυρήνας” που επιλέγει να αναδείξει η κάθε Περιφέρεια και συγχρόνως θα υφάινεται ένα ευρύτερο δίκτυο για την αξιοποίηση της πολιτιστικής και φυσικής της κληρονομιάς. Συνεπώς, η πρόταση του Σωματείου μας μπορεί να συνοψιστεί στη φράση “μία Ο.Χ.Ε., ένα CLUSTER και ένας D.M.O. σε κάθε Περιφέρεια”.*

Κλείνοντας, ο πρόεδρος πρόσθεσε ότι το τελευταίο διάστημα έχει ξεκινήσει από τις αρχαιολόγους του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», κ.κ. Μαρία Κουρασάνη και Μαρία Σοφικίτου η επιμέλεια ξεχωριστών κειμένων για κάθε περιφέρεια, με τα οποία περιγράφονται οι προτάσεις του Διαζώματος για τα νέα προγράμματα Ο.Χ.Ε.

Τα μέλη του Συμβουλίου, μετά από συζήτηση, εξέφρασαν τη μεγάλη ευαρέσκειά τους για την έναρξη της διαβούλευσης για τη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027, καθώς και για την καθοριστική συμβολή του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» σε αυτή.

3. Ενημέρωση από τον πρόεδρο, κ. Σταύρο Μπένο για την πρόοδο του προγράμματος «ΛΕΩΦΟΡΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ» (Συν. 5).

Ο πρόεδρος, κ. Σταύρος Μπένος υπενθύμισε στα μέλη ότι είναι σε εξέλιξη ο σχεδιασμός του προγράμματος «ΛΕΩΦΟΡΟΙ ΦΥΣΗΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ».

«Το πρόγραμμα “Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού”, πρόσθεσε ο κ. Μπένος, αφορά στην αναβάθμιση των προσβάσεων και της καθοδηγητικής ενιαίας σήμανσης προς μνημεία φύσης και πολιτισμού που βρίσκονται κατά μήκος των μεγάλων αυτοκινητοδρόμων της χώρας. Στόχος του παραπάνω προγράμματος είναι να αναβαθμίσει τους αυτοκινητοδρόμους, προκειμένου πέρα από τη βασική τους αποστολή (μεταφορά ανθρώπων και εμπορευμάτων) να γίνουν καταλύτες πρόσβασης, ανάδειξης και διαρκούς φροντίδας των μνημείων που τους περιβάλλουν.

Το πρόγραμμα αυτό πρόκειται να συνδυαστεί με έργα μεγάλης κλίμακας που υλοποιεί το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης και έχουν ως στόχο την ενσωμάτωση της τεχνολογίας 5G στους αυτοκινητοδρόμους της χώρας μας (“5G ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ”). Με τον τρόπο αυτό θα συνδυαστούν αρμονικά έργα άυλα (ψηφιακές υποδομές) με έργα υλικής φύσεως (βελτίωση προσβασιμότητας των μνημείων). Σας υπενθυμίζω ότι ήδη η Εταιρεία ΔΡΟΜΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΜΕΛΕΤΗΤΕΣ Ε.Π.Ε. και ο κ. Κωνσταντίνος Ζέκκος, συγκοινωνιολόγος εκπονούν το masterplan - στρατηγική μελέτη για την ανάπτυξη προγράμματος “Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού”.

Το τελευταίο διάστημα υπήρχε μια σημαντική εξέλιξη στο σχεδιασμό του παραπάνω προγράμματος. Ο κ. Πρόδρομος Τσιαβός, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Σωματίου μας, ανέλαβε, σε στενή συνεργασία με το διευθυντή του Γραφείου του Υπουργού Ψηφιακής Διακυβέρνησης, κ. Κωνσταντίνο Χαμπίδη, την επιμέλεια και υποβολή του σχετικού φακέλου, προκειμένου το έργο “Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού” να ενταχθεί μέσω του παραπάνω υπουργείου στο χρηματοδοτικό πρόγραμμα RECOVERY».

Επιπλέον, ο πρόεδρος ενημέρωσε τα μέλη ότι, σε συνέχεια επιστολής που απέστειλε στον κ. Καραμανλή Αχιλλέα, Υπουργό Υποδομών & Μεταφορών σχετικά με το πρόγραμμα «Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού» (Συν. 5), πραγματοποιήθηκε τηλεδιάσκεψη με τον Υπουργό με θέμα την ένταξη του παραπάνω προγράμματος στις Συμβάσεις Παραχώρησης με τους Αυτοκινητοδρόμους. «Ο Υπουργός, πρόσθεσε ο κ. Μπένος, εξέφρασε την ικανοποίησή του για τη δουλειά του Σωματίου μας και για το περιεχόμενο του προγράμματος “Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού”. Μάλιστα ο κ. Καραμανλής θα δρομολογήσει τις διαδικασίες, προκειμένου να τροποποιηθούν οι Συμβάσεις Παραχώρησης για να αναλάβουν οι παραχωρησιούχοι των μεγάλων αυτοκινητοδρόμων τη φροντίδα των προσβάσεων στα μνημεία. Μάλιστα, η εφαρμογή του παραπάνω προγράμματος μπορεί να ξεκινήσει πιλοτικά από το κομμάτι του αυτοκινητόδρομου της ΟΛΥΜΠΙΑΣ ΟΔΟΥ Α.Ε. στο κομμάτι Πάτρα – Πύργος, η κατασκευή του οποίου θα ξεκινήσει στο επόμενο διάστημα».

Εν συνεχεία, ο πρόεδρος έδωσε το λόγο στον κ. Πρόδρομο Τσιαβό, ο οποίος ενημέρωσε τα μέλη του Συμβουλίου για τις ενέργειές του. «Τις τελευταίες ημέρες, πρόσθεσε ο κ. Τσιαβός, είμαστε σε στενή συνεργασία με τον κ. Κωνσταντίνο Χαμπίδη, διευθυντή του Γραφείου του Υπουργού Ψηφιακής Διακυβέρνησης και τον κ. Θάνο Δήμα, σύμβουλο του Υπουργού Ψηφιακής Διακυβέρνησης και υπεύθυνο για το Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF). Έχουμε ήδη ετοιμάσει τη σχετική πρόταση, την οποία ο κ. Δήμας θα προσαρμόσει στις προδιαγραφές των συστημάτων του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης, για να υποβληθεί εν συνεχεία το έργο προς έγκριση στο Υπουργείο Οικονομικών και το πρόγραμμα Recovery.

Το πρόγραμμα “Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού” αποτελεί μια ολοκληρωμένη πρόταση για την ανάδειξη και αξιοποίηση των μνημείων φύσης και πολιτισμού, καθώς και για τη διασύνδεσή τους, με φυσικά και ψηφιακά μέσα, με τον αγροδιατροφικό τομέα και το τουριστικό προϊόν της χώρας. Πρόκειται για ένα έργο που αξιοποιεί τόσο το υφιστάμενο δίκτυο αυτοκινητοδρόμων, όσο και το πρόγραμμα “5G Διαδρομές” του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης που έχει ως στόχο την ενσωμάτωση της τεχνολογίας 5G στους αυτοκινητοδρόμους της χώρας μας. Τα δύο αυτά δίκτυα, αυτοκινητόδρομοι και 5G, είναι δυνατόν να αποτελέσουν την ραχοκοκαλιά, πάνω στην οποία μπορεί να οργανωθεί και να υπηρετηθεί η πρόσβαση στα φυσικά και πολιτιστικά μνημεία της χώρας. Το πρόγραμμα βασίζεται στο τρίπτυχο “Συνέργειες – Προσβασιμότητα – Βιωσιμότητα”. Κλείνοντας, θα ήθελα να επισημάνω ότι πρόκειται για ένα έργο με σαφές πλάνο, το οποίο εξασφαλίζει και τη βιωσιμότητά του. Αυτό είναι πολύ σημαντικό, καθώς μέχρι και σήμερα τα ψηφιακά έργα στην Ελλάδα δυστυχώς δεν είχαν βιωσιμότητα».

Στο σημείο αυτό, ο πρόεδρος εισηγήθηκε στα μέλη του Συμβουλίου να ορίσουν τον κ. Πρόδρομο Τσιαβό, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Διαζώματος, υπεύθυνο εκ μέρους του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» για την παρακολούθηση του προγράμματος «Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού».

Τα μέλη του Συμβουλίου, μετά από συζήτηση, εξέφρασαν τη μεγάλη ικανοποίησή τους για την πρόοδο του προγράμματος «Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού» και συμφώνησαν ομόφωνα με την εισήγηση του προέδρου, κ. Σταύρου Μπένο να ορίσουν τον κ. Πρόδρομο Τσιαβό, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου, υπεύθυνο εκ μέρους του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» για την παρακολούθηση του προγράμματος «Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού».

4. Ενημέρωση από τον πρόεδρο, κ. Σταύρο Μπένο για την πρόοδο του προγράμματος «ΠΟΛΙΣ» (Συν. 6).

Ο πρόεδρος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», κ. Σταύρος Μπένος ενημέρωσε τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου για την πρόοδο του προγράμματος «ΠΟΛΙΣ».

Ο πρόεδρος ανέφερε τα εξής:

«Το Πρόγραμμα “ΠΟΛΙΣ” είναι η πρόταση υιοθεσίας του Σωματείου “ΔΙΑΖΩΜΑ” για τις ελληνικές πόλεις με ιστορικό υπόβαθρο. Στόχος του προγράμματος είναι ο “εμβολιασμός” των

πόλεων αυτών με την αξία των συνεργειών και τη μαγεία των ολοκληρωμένων προγραμμάτων βιώσιμης αστικής ανάπτυξης.

Το Πρόγραμμα αφορά σε ολιστικές παρεμβάσεις στα αστικά κέντρα πόλεων με ιδιαίτερη πολιτιστική και ιστορική σημασία, ώστε να λειτουργήσουν ως “αστικά ορόσημα” ή σημεία αναφοράς του αστικού χώρου. Το πρόγραμμα στηρίζεται φιλοσοφικά και επιστημονικά στη Χάρτα της Λειψίας, η οποία τονίζει τη μετασχηματιστική δύναμη των πόλεων και προωθεί την ιδέα της αστικής πολιτικής για το κοινό καλό.

Το Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ» θα συμβάλει με τις δικές του δυνάμεις σε θέματα σχεδιασμού και υλοποίησης των αναγκαίων παρεμβάσεων, αξιοποιώντας την τεχνογνωσία, που απέκτησε ή αποκτά από μελέτες οργανωτικού χαρακτήρα, που έχουν ανατεθεί και υλοποιηθεί για παρόμοια εγχειρήματα (Ο.Χ.Ε, Β.Α.Α κ.λπ.) σε άλλες περιοχές της χώρας.

Με το Πρόγραμμα “ΠΟΛΙΣ” επιδιώκουμε να κινητοποιήσουμε όλες τις ψηφίδες της πόλης, προκειμένου να ξεκλειδωθεί και να αποκαλυφθεί η δυναμική της κάθε πόλης μέσα από τη συνάντηση των μνημείων με το δημόσιο και τον ιδιωτικό χώρο. Ο σχεδιασμός ήπιων (soft) δράσεων και παρεμβάσεων στον αστικό ιστό, θα αλλάξει την εικόνα και τη λειτουργία της πόλης και θα βελτιώσει τη σχέση της με τους κατοίκους και τους επισκέπτες της. Επίσης, η αξιοποίηση των θεσμών του cluster και του φορέα λειτουργίας (Φορέας Διαχείρισης - Λειτουργίας Προορισμού - D.M.O.) θα διασφαλίσουν τον ολιστικό χαρακτήρα της εφαρμογής του “ΠΟΛΙΣ”, και τη βιωσιμότητά του σε κάθε πόλη ξεχωριστά. Επιπλέον, οι πόλεις που θα ενταχθούν στο πρόγραμμα θα αποτελέσουν τις “καλές πρακτικές” που θα μπολιάσουν με καινοτομία και δημιουργικότητα την άσκηση της αστικής πολιτικής της χώρας.

Στην πρώτη πιλοτική φάση του προγράμματος έχουν ενταχθεί 9 πόλεις της Ελλάδας, ώστε να εκπροσωπείται γεωγραφικά όλη η χώρα. Οι πόλεις αυτές είναι: η Κομοτηνή, η Θεσσαλονίκη, η Κοζάνη, η Άρτα, η Λάρισα, η Θήβα, οι Αχαρνές, η Καλαμάτα και το Ηράκλειο Κρήτης.

Το τελευταίο διάστημα καταβάλλεται προσπάθεια για την οριστική ένταξη του προγράμματος “ΠΟΛΙΣ” στο Ταμείο Ανάκαμψης (Recovery) και την εξασφάλιση της θεσμικής συνέχειάς του, μετά και την αλλαγή του τέως Υφυπουργού Χωροταξίας και Αστικού Περιβάλλοντος, κ. Δημήτρη Οικονόμου. Καταβάλλουμε ιδιαίτερη προσπάθεια και με τους Δημάρχους των 6 πόλεων που συμμετέχουν πιο ενεργά στο πρόγραμμα (Ηρακλείου Κρήτης, Καλαμάτας, Θήβας, Λάρισας, Κοζάνης και Κομοτηνής), προκειμένου να πεισθεί η νέα πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος να προχωρήσει στη θεσμική κατοχύρωση του παραπάνω προγράμματος.

Επιθυμία του τέως Υφυπουργού Χωροταξίας και Αστικού Περιβάλλοντος, κ. Δημήτρη Οικονόμου ήταν οι πόλεις που θα συμμετέχουν στο πρόγραμμα “ΠΟΛΙΣ” να είναι συγκεκριμένες. Ωστόσο, η νέα ηγεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος φαίνεται να προσανατολίζεται στην έκδοση ανοικτής πρόσκλησης για 16 πόλεις, οι οποίες θα είναι οι πιο ώριμες και θα υποβάλουν προτάσεις για εμβληματικές αστικές αναπλάσεις.

Τέλος, όπως φαίνεται στο συνημμένο πίνακα (Συν. 6), έχουν υπογραφεί ήδη οι τέσσερις συμβάσεις – για την ανάθεση του *masterplan* για τις πόλεις Ηράκλειο, Θήβα, Λάρισα και Κομοτηνή. Τέλος, έχει ήδη ολοκληρωθεί η εκπόνηση του Α΄ παραδοτέου των μελετών για τις πόλεις των Θηβών και του Ηρακλείου Κρήτης».

Τα μέλη του συμβουλίου, μετά από συζήτηση, εξέφρασαν την ευαρέσκειά τους για την πρόοδο του προγράμματος «ΠΟΛΙΣ».

5. Ενημέρωση από τον πρόεδρο, κ. Σταύρο Μπένο για την πρόοδο του προγράμματος «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ» (Συν. 7-8).

Ο πρόεδρος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», κ. Σταύρος Μπένος ενημέρωσε τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου για την πρόοδο του προγράμματος «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ». «Πρόκειται, πρόσθεσε ο κ. Μπένος, για μια παλιά ιδέα που είχα να δημιουργηθεί περιμετρικά των Αρχαιολογικών Ζωνών Α΄ και Β΄ που περιβάλλουν τα μνημεία μας, μια ακόμη ζώνη, περιβαλλοντική, όπου με όρους θα διευκρινίζεται κυρίως τι επιτρέπεται, δηλαδή θα προβλέπεται μια ήπια περιβαλλοντική δράση που θα προστατεύει τα μνημεία και αισθητικά, αλλά και περιβαλλοντικά. Για το πρόγραμμα αυτό έχω ενημερώσει σχετικά και τον Υφυπουργό Προστασίας του Περιβάλλοντος, κ. Γιώργο Αμυρά, με τον οποίο αποφασίσαμε να συστήσουμε μια μεικτή επιτροπή, αποτελούμενη από στελέχη του Υπουργείου και του Διαζώματος για να παρακολουθεί το σχεδιασμό και την υλοποίηση του παραπάνω προγράμματος (Συν. 7). Εκ μέρους του Υπουργείου Περιβάλλοντος θα συμμετέχουν οι κ.κ. Βίκη Τζατζάκη, νομικός σύμβουλος του Υφυπουργού και Πέτρος Θεοδώρου, οικονομολόγος και επιστημονικός σύμβουλος του Υφυπουργού».

Εν συνεχεία, ο πρόεδρος εισηγήθηκε στα μέλη εκ μέρους του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» να συμμετέχουν στην παραπάνω επιτροπή οι κ.κ. Νταής Παναγιώτης, ταμίας του Διοικητικού Συμβουλίου, ως πρόεδρος της ομάδας, Πρόδρομος Τσιαβός, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου και Μαρία Κουρασάνη, αρχαιολόγος του Σωματείου.

Εν συνεχεία, ο πρόεδρος έδωσε το λόγο στον κ. Παναγιώτη Νταή, ο οποίος ενημέρωσε τα μέλη για την 1^η τηλεδιάσκεψη της ομάδας, η οποία πραγματοποιήθηκε την Τρίτη 09 Φεβρουαρίου 2021.

Ο κ. Νταής ανέφερε περίπου τα εξής: «Πρόκειται για την εφαρμογή μιας παλιάς ιδέας του προέδρου μας, κ. Σταύρου Μπένου να δημιουργηθεί μια νέα τρίτη ζώνη – περιβαλλοντική ζώνη - περιμετρικά των μνημείων, ως προέκταση των «ομόκεντρων» αρχαιολογικών ζωνών Α΄ και Β΄ που κηρύσσει το Υπουργείο Πολιτισμού. Στη νέα ζώνη, την περιβαλλοντική, προτείνεται να είναι επισπεύδων το Υπουργείο Περιβάλλοντος. Στη ζώνη αυτή το Υπουργείο Περιβάλλοντος καλείται να θεσμοθετήσει, προκειμένου να ορίσει όχι μόνο τι δεν επιτρέπεται, αλλά και τι επιτρέπεται, για να ενθαρρύνονται πρωτοβουλίες που θα συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος.

Την Τρίτη 09 Φεβρουαρίου 2021 πραγματοποιήθηκε μια πρώτη τηλεδιάσκεψη της επιτροπής, στην οποία συμμετείχαν οι κ.κ.: Γιώργος Αμυράς (Υφυπουργός Προστασίας Περιβάλλοντος), Κώστας Δημόπουλος (Προϊστάμενος Γενικής Διεύθυνσης Περιβαλλοντικής Πολιτικής ΥΠΕΝ), Βίκη Τζατζάκη (Νομικός Σύμβουλος Υφυπουργού) και Πέτρος Θεοδώρου (Οικονομολόγος, Επιστημονικός Σύμβουλος Υφυπουργού), Σταύρος Μπένος (Πρόεδρος Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ»), Παναγιώτης Νταής (Πρόεδρος ΟΔΑΠ και Μέλος ΔΣ Διαζώματος), Πρόδρομος Τσιαβός (Δ/ντης Ανάπτυξης & Καινοτομίας Ομίλου «ΩΝΑΣΗ» και Μέλος ΔΣ Διαζώματος), και τα στελέχη του Διαζώματος, κ.κ. Μαρία Σοφικίτου, Μαρία Κουρασάνη, Κατερίνα Αβραμοπούλου και Ευδόκιμος Φρέγκογλου (Συν. 8).

Τα βήματα, όπως συζητήθηκαν στην τηλεδιάσκεψη, είναι τα εξής:

1^ο βήμα: Συγκέντρωση και αξιοποίηση όλης της σχετικής νομοθεσίας (αρχαιολογικής από «ΔΙΑΖΩΜΑ», περιβαλλοντικής από Υπουργείο Περιβάλλοντος) για τη νομική κατοχύρωση της νέας ζώνης.

2^ο βήμα: Ποιος θα διαχειρίζεται την παραπάνω ζώνη.

3^ο βήμα: Πηγές χρηματοδότησης της παραπάνω δράσης.

Πιλοτικά αποφασίστηκε το πρόγραμμα των Περιβαλλοντικών Ζωνών να εφαρμοστεί σε δύο αρχαιολογικούς χώρους: την Κνωσό, ως ένα παράδειγμα έντονης δραστηριότητας που εκτυλίσσεται γύρω από τον αρχαιολογικό χώρο και αποτελεί όχληση σε αυτόν, και τη Δωδώνη, ως το αντίθετο παράδειγμα, δηλαδή ήπιας δραστηριότητας που υλοποιείται γύρω από τον αρχαιολογικό χώρο, χωρίς να του προκαλεί όχληση».

Τα μέλη του συμβουλίου, μετά από συζήτηση, εξέφρασαν την ευαρέσκειά τους για την πρόοδο του προγράμματος «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ» και συμφώνησαν ομόφωνα με την εισήγηση του προέδρου, κ. Σταύρου Μπένου να συμμετέχουν στην επιτροπή παρακολούθησης του προγράμματος εκ μέρους του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» οι κ.κ. Νταής Παναγιώτης, ταμίας του Διοικητικού Συμβουλίου, ως πρόεδρος, Πρόδρομος Τσιαβός, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου και Μαρία Κουρασάνη, αρχαιολόγος του Σωματείου.

6. Ενημέρωση από την κα Μαρία Κουρασάνη για την έγκριση του προγράμματος με τίτλο: «Υιοθεσία αρχαίων θεάτρων. Μαθητές ξεναγούν μαθητές στα αρχαία θέατρα» για το έτος 2020-2021 (Συν. 9).

Η κα Μαρία Κουρασάνη, αρχαιολόγος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» και διαχειρίστρια της εκπαιδευτικής πλατφόρμας Generation D, ενημέρωσε τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου για την έγκριση του προγράμματος με τίτλο: «Υιοθεσία αρχαίων θεάτρων. Μαθητές ξεναγούν μαθητές στα αρχαία θέατρα» για το έτος 2020-2021.

Η κ. Μαρία Κουρασάνη είπε τα εξής: «Για έβδομη συνεχή χρονιά το Υπουργείο Παιδείας ενέκρινε την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος του Διαζώματος “Υιοθεσία αρχαίων θεάτρων. Μαθητές ξεναγούν μαθητές στα αρχαία θέατρα”. (Συν. 9: εγκριτική απόφαση). Το

αίτημα υπεβλήθη τον Απρίλιο του 2020 από την κα Μαίρη Μπελογιάννη, υπεύθυνη για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Σωματείου.

Οι όροι είναι οι συνήθειες, δηλαδή: α) η συμμετοχή των σχολικών μονάδων στο πρόγραμμα είναι προαιρετική και δωρεάν για τους/τις μαθητές/τριες, β) η συμμετοχή θα πρέπει να υλοποιείται μετά από σχετική απόφαση του Συλλόγου Διδασκόντων και τη σύμφωνη γνώμη του/της Διευθυντή/τριας της σχολικής μονάδας, γ) θα πρέπει να έχουν ενημερωθεί οι γονείς/κηδεμόνες για την προαιρετική συμμετοχή των μαθητών/τριών.

Τα νέα στοιχεία της Απόφασης αφορούν στο, ότι το πρόγραμμα μπορεί να εφαρμοστεί και διαδικτυακά, και ότι στο πρόγραμμα δεν επιτρέπεται η φωτογράφιση, η βιντεοσκόπηση και η ηχογράφηση των μαθητών/τριών, η διάθεση/προβολή οποιουδήποτε υλικού, το οποίο (α) δεν είναι εγκεκριμένο από το Υ.ΠΑΙ.Θ., καθώς και η έμμεση ή άμεση διαφήμιση/προώθηση εμπορικών προϊόντων φορέων/επιχειρήσεων ή υπηρεσιών ατόμων/φορέων και (γ) η αναφορά σε τυχόν χορηγούς του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος. Τέλος, επισημαίνεται στην επιστολή, ότι η υλοποίηση του εκπαιδευτικού σχεδιασμού ιεραρχείται ως δευτερεύουσας σημασίας, καθώς προτεραιότητα πρέπει να δοθεί στην αυστηρή τήρηση των υγειονομικών πρωτοκόλλων για την αντιμετώπιση των επιδημιολογικών κινδύνων λόγω της πανδημίας».

Επιπλέον, η κα Κουρασάνη επισήμανε ότι, σε συνεννόηση με την κα Μπελογιάννη, προχώρησε στην ανάρτηση του απαραίτητου υλικού για τους εκπαιδευτικούς στον ιστότοπο του Διαζώματος και στην Generation D και ότι έχει ενημερωθεί αναλυτικά με επιστολή της κας Μπελογιάννης μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του Διαζώματος όλο το δίκτυο των εκπαιδευτικών που συμμετέχει στο πρόγραμμα.

Τέλος, η κα Κουρασάνη πρόσθεσε ότι στις προτάσεις για την εφαρμογή του προγράμματος έχουν προστεθεί δυο επιπλέον που αφορούν την εξωστρέφεια και την ενθάρρυνση της επαφής των μαθητών με την ολιστική προσέγγιση στη διαχείριση των αρχαίων θεάτρων, η οποία εκφράζει τη βασική αποστολή του Διαζώματος για την ένταξη των μνημείων φύσης και πολιτισμού στο κέντρο της ζωής, της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης και συγκεκριμένα:

- α) η δράση «*To know us better*»: το αρχαίο θέατρο σε προσκαλεί να το γνωρίσεις», που έχει ως κεντρική ιδέα τη δημιουργία ενός ηλεκτρονικού φακέλου που θα περιέχει ψηφιακό υλικό για το θέατρο της επιλογής των μαθητών, το οποίο θα μπορούν οι εκπαιδευτικοί με τους μαθητές τους να προωθήσουν σε σχολείο/α της Ομογένειας και
- β) η δράση «*Διαδρομές πολιτισμού με αφορμή ένα αρχαίο θέατρο*», που δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να σχεδιάσουν πολιτιστικές/περιβαλλοντικές διαδρομές που θα συνδέουν τους χώρους θέασης και ακρόασης (αρχαία θέατρα, ωδεία, στάδια) με το φυσικό περιβάλλον, με τον αγροδιατροφικό τομέα, με την πόλη που τα περιβάλλει.

Στο σημείο αυτό, το λόγο έλαβε η κα Γεωργία Μανωλοπούλου, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου και ανέφερε στα μέλη ότι η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας έχει μεγάλο ενδιαφέρον

για το παραπάνω πρόγραμμα και ότι πρόκειται να τους ενημερώσει άμεσα σχετικά με την παραπάνω θετική εξέλιξη.

Τα μέλη του συμβουλίου, μετά από συζήτηση, εξέφρασαν την ευαρέσκειά τους για την έγκριση του προγράμματος με τίτλο: «Υιοθεσία αρχαίων θεάτρων. Μαθητές ξεναγούν μαθητές στα αρχαία θέατρα» για το έτος 2020-2021».

7. Ενημέρωση από την κα Αβραμοπούλου Κατερίνα για τις εκδηλώσεις – αρχαιολογικές διαλέξεις του Megaron Plus και του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» για το έτος 2021.

Η κα Κατερίνα Αβραμοπούλου, οικονομολόγος, υπεύθυνη Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και γραμματειακής υποστήριξης του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» ενημέρωσε τα μέλη του Συμβουλίου για τις εκδηλώσεις – αρχαιολογικές διαλέξεις του Megaron Plus και του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» για το έτος 2021.

Η κα Αβραμοπούλου ανέφερε περίπου τα εξής:

«Το “ΔΙΑΖΩΜΑ” και το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών ξεκινούν το νέο πρόγραμμα των φετινών αρχαιολογικών διαλέξεων, συνεχίζοντας τον κύκλο “Πολιτιστική Διαδρομή αρχαίων θεάτρων της Ηπείρου”, ο οποίος λόγω της πανδημίας το 2020 αναβλήθηκε. Ομιλητές στον νέο κύκλο εκδηλώσεων θα είναι οι Έφοροι, οι μελετητές και οι επιβλέποντες των έργων.

Οι εκδηλώσεις θα είναι οι ακόλουθες:

1^η Εκδήλωση – 23 Φεβρουαρίου 2021: Ρωμαϊκό θέατρο Νικόπολης από το Αρχαιολογικό Μουσείο Νικόπολης.

2^η Εκδήλωση – 30 Μαρτίου 2021: Αρχαίο θέατρο Κασσώπης από το Αρχαιολογικό Μουσείο Νικόπολης.

3^η Εκδήλωση – 15 Απριλίου 2021: Αρχαίο θέατρο Αμβρακίας από το Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας.

4^η Εκδήλωση - 8 Ιουνίου 2021: Αρχαίο θέατρο Γιτάνων από το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας.

Οι διαλέξεις αυτές θα είναι διαδικτυακές, όπως ακριβώς και η Γενική μας Συνέλευση. Όλοι οι ομιλητές θα μιλάνε ζωντανά από το δικό τους χώρο, δηλαδή από το Μουσείο της πόλης τους. Έχουμε ήδη συνεννοηθεί με το εταιρικό μας μέλος την COSMOTE, η οποία έχει εξασφαλίσει τις καλύτερες δυνατές συνθήκες στα Μουσεία και έχει ήδη αναβαθμίσει τη σύνδεσή τους. Η εικόνα και ο ήχος θα μεταδίδονται μέσω διαδικτύου (Youtube) από τα Μουσεία στο Μέγαρο Μουσικής και από εκεί να διαχέονται στα μέλη μας, στους φίλους του Μεγάρου και σε όλον τον κόσμο.

Οι εκδηλώσεις θα είναι μία συνεργασία του Διαζώματος με το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, την εταιρεία COSMOTE και το Bodossaki Lectures on Demand – BLOD του Ιδρύματος Μποδοσάκη, τους οποίους ευχαριστούμε θερμά για τη διαρκή τους στήριξη.

Για τη σημερινή μας εκδήλωση έχουν ήδη γίνει δύο πρόβες. Τέλος, έχουν σταλεί σχετικές επιστολές – προσκλήσεις σε όλα τα μέλη και τους φίλους του Σωματείου, στην Περιφέρεια, στα μέλη του cluster της Πολιτιστικής Διαδρομής της Ηπείρου, στο Φορέα Διαχείρισης του παραπάνω Προγράμματος, σε όλες τις Εφόρους της Ηπείρου και στο δίκτυο των Εφορειών, καθώς και στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης της Ηπείρου».

Τα μέλη του συμβουλίου, μετά από συζήτηση, εξέφρασαν την ευαρέσκειά τους για τη διοργάνωση των παραπάνω εκδηλώσεων και ευχήθηκαν επιτυχία στη διεξαγωγή τους.

8. Εισήγηση του προέδρου, κ. Σταύρου Μπένου για την τροποποίηση του άρθρου 5 (Επιτροπές Παρακολούθησης και Παραλαβής) της σύμβασης για την εκπόνηση του έργου: «ΕΚΠΟΝΗΣΗ MASTER PLAN ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ ΛΑΥΡΙΟ-ΑΘΗΝΑ-ΕΛΕΥΣΙΝΑ (ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ)», για την αντικατάσταση της κας Ελένης Δουνδουλάκη από κάποιον άλλον εκπρόσωπο της Περιφέρειας Αττικής (Συν. 10).

Ο πρόεδρος, κος Σταύρος Μπένος ενημέρωσε τα μέλη ότι στο πλαίσιο της σύμβασης για την εκπόνηση του έργου: «ΕΚΠΟΝΗΣΗ MASTER PLAN ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ ΛΑΥΡΙΟ-ΑΘΗΝΑ-ΕΛΕΥΣΙΝΑ (ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ)», η οποία υπεγράφη στις 29 Μαΐου 2020 μεταξύ του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» και της Εταιρείας PLAN Ε.Ε. Τόμας Μπ. Γκρέβε & ΣΙΑ., και σε συνέχεια του ορισμού της κας Ελένης Δουνδουλάκη ως Γενικής Γραμματέως Σύγχρονου Πολιτισμού του Υπουργείου Πολιτισμού και της συνεπακόλουθης παραίτησής της από τη θέση της Αντιπεριφερειάρχη Πολιτισμού, αλλά και της Περιφερειακής Συμβούλου της Περιφέρειας Αττικής, είναι αναγκαία η τροποποίηση του άρθρου 5 (Επιτροπές Παρακολούθησης και Παραλαβής) της παραπάνω σύμβασης, προκειμένου να αντικατασταθεί η κα Δουνδουλάκη από κάποιον άλλον εκπρόσωπο της Περιφέρειας Αττικής τόσο στην Επιτροπή Παρακολούθησης, όσο και στην Επιτροπή Παραλαβής του παραπάνω έργου.

Συνεπώς, ο κ. Σταύρος Μπένος εισηγήθηκε στα μέλη του Συμβουλίου την τροποποίηση του άρθρου 5 (Επιτροπές Παρακολούθησης και Παραλαβής) της σύμβασης για την εκπόνηση του έργου: «ΕΚΠΟΝΗΣΗ MASTER PLAN ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ ΛΑΥΡΙΟ-ΑΘΗΝΑ-ΕΛΕΥΣΙΝΑ (ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ)», με σκοπό την αντικατάσταση της κας Ελένης Δουνδουλάκη από κάποιον άλλον εκπρόσωπο της Περιφέρειας Αττικής που θα ορίσει η ίδια η Περιφέρεια.

Εν συνεχεία, ο πρόεδρος έθεσε υπ' όψιν των μελών του Συμβουλίου το σχέδιο της τροποποίησης της παραπάνω σύμβασης (Συν. 10).

Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, μετά από εκτενή συζήτηση, συμφώνησαν ομόφωνα με την εισήγηση του προέδρου για την τροποποίηση του άρθρου 5 (Επιτροπές Παρακολούθησης και Παραλαβής) της σύμβασης για την εκπόνηση του έργου: «*EΚΠΟΝΗΣΗ MASTER PLAN ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ ΛΑΥΡΙΟ-ΑΘΗΝΑ-ΕΛΕΥΣΙΝΑ (ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ)*», με σκοπό την αντικατάσταση της κας Ελένης Δουνδουλάκη από κάποιον άλλον εκπρόσωπο της Περιφέρειας Αττικής και ενέκριναν ομόφωνα τους όρους της σχετικής τροποποίησης της σύμβασης που θα υπογραφεί ανάμεσα στο μελετητή και το Σωματείο. Τέλος, εξουσιοδότησαν τον πρόεδρο, κ. Σταύρο Μπένο να προβεί σε όλες τις απαραίτητες διαδικασίες για την υπογραφή της παραπάνω τροποποίησης της σύμβασης.

9. Παρουσίαση και παραλαβή της μελέτης «Ψηφιακή Στρατηγική για τον Πολιτισμό, ως Οδηγός για τη χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας στο χώρο του Πολιτισμού», που εκπόνησε ο κ. Χρήστος Χιώτης.

Εισαγωγικά, ο πρόεδρος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», κ. Σταύρος Μπένος ενημέρωσε τα μέλη ότι ολοκληρώθηκε η μελέτη με τίτλο: «Ψηφιακή Στρατηγική για τον Πολιτισμό, ως Οδηγός για τη χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας στο χώρο του Πολιτισμού» με υπότιτλο: α) «τη δημιουργία ηλεκτρονικής ιστοσελίδας (website) για την Πολιτιστική Διαδρομή της Εγνατίας οδού, β) την υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με στόχο το σχεδιασμό και τη δημιουργία βασικών ιστοσελίδων και γ) την περιγραφή του Φυσικού Αντικειμένου για τις ψηφιακές εφαρμογές ανάδειξης της Πολιτιστικής Διαδρομής». Η μελέτη αυτή ανατέθηκε το Μάρτιο του 2019 στον κ. Χρήστο Χιώτη και η ανάθεσή της έγινε στο πλαίσιο του Μνημονίου Συνεργασίας που έχει συνάψει το «ΔΙΑΖΩΜΑ» με την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας (ΠΑΜΘ) και Θράκης τον Ιανουάριο του 2018», με στόχο την από κοινού επιδίωξη για την εφαρμογή του Προγράμματος «Πολιτιστική Διαδρομή Εγνατίας Οδού – Via Egnatia», που έχει σχεδιάσει και εγκρίνει η Π.Α.Μ.Θ.. Μέσω αυτής της συνεργασίας το «ΔΙΑΖΩΜΑ» έχει αναλάβει να συνδράμει την Περιφέρεια στο πλήθος αναγκαίων παρεμβάσεων και δράσεων «ήπιου» (soft) χαρακτήρα που αποτελούν προϋπόθεση για τη δημιουργία της «Πολιτιστικής Διαδρομής της Εγνατίας Οδού».

Αμέσως μετά, ο κ. Μπένος έδωσε το λόγο στον κ. Χρήστο Χιώτη, ο οποίος παρουσίασε τη μελέτη, λέγοντας περίπου τα ακόλουθα:

«Το Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ», ανέθεσε τη μελέτη αυτή στην ELEGRAD, με την ευγενική χορηγία της “Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος”.

Η παρούσα μελέτη έρχεται να καταγράψει, να βελτιώσει και να επεκτείνει τη χρήση τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ) στον χώρο του πολιτισμού, με χρήση του εργαλείου της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης, όπως αποτυπώθηκε στα παραδοτέα της σύμβασης με τίτλο “Πολιτιστική Διαδρομή Εγνατίας Οδού”.

Η παρούσα στρατηγική αναδεικνύει τους λόγους που η χρήση τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ) θα εμπλουτίσει το προϊόν της “Πολιτιστικής Διαδρομής Εγνατίας Οδού”.

Λόγω του χαρακτήρα των Πολιτιστικών Διαδρομών ως ολιστικών προγραμμάτων με ίδιες αρχές και τρόπο λειτουργίας, η παρούσα στρατηγική έρχεται να εξειδικεύσει τις χρήσεις και εφαρμογές των Ψηφιακών Πολιτισμικών Προϊόντων στις ανάγκες μιας Πολιτιστικής Διαδρομής και δύναται να αποτελέσει οδηγό για την υλοποίηση των στόχων τους.

Μεθοδολογικά η αξιολόγηση των τάσεων και των τεχνολογιών, έλαβε χώρα μέσω της συλλογής και ανάλυσης δεδομένων μέσα από διαφορετικές πηγές γραφειακής έρευνας. Η ομάδα έργου της ELEGRAD προχώρησε σε: α) Ανάλυση των τάσεων σε παγκόσμια κλίμακα που αφορούν την ανάδειξη και την καλή λειτουργία των χώρων πολιτισμού με την χρήση ΤΠΕ, β) ανάλυση των τεχνολογιών και εφαρμογών ανοιχτού κώδικα που αφορούν την διαχείριση, γ) δεδομένων και την διαλειτουργικότητα των συστημάτων και δ) καταγραφή των εφαρμογών και λύσεων που έχουν αναπτυχθεί ή σχεδιαστεί από την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και ε) καταγραφή καλών πρακτικών από την Ελλάδα και το εξωτερικό με στόχο την θέσπιση κανόνων.

Η μελέτη χωρίζεται στα εξής τρία κεφάλαια και σε εννέα επιμέρους ενότητες:

α) Το πρώτο κεφάλαιο περιέχει μια γενική εισαγωγή για τους στόχους της στρατηγικής και τις Πολιτιστικές Διαδρομές, περιέχει ακόμη το γλωσσάρι τεχνικών όρων και τις αρχές πάνω στις οποίες πρέπει να βασίζονται οι εφαρμογές ΤΠΕ, β) στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται καταγραφή ψηφιακών δράσεων σε μνημεία πολιτισμού και περιβάλλοντος σε διεθνές επίπεδο, με τον εξής διαχωρισμό: i) Ψηφιακά Εργαλεία Επικοινωνίας (ΨΕΕ), ii) Ψηφιακά Εργαλεία Τεκμηρίωσης (ΨΕΤ) και iii) Ψηφιακά Εργαλεία Διακυβέρνησης (ΨΕΔ). Παρουσιάζεται επίσης, η παρούσα κατάσταση στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, με δράσεις για την προώθηση του Πολιτιστικού και Περιβαλλοντικού αποθέματος της και ανάλυση SWOT, και γ) στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύσσεται το Στρατηγικό Πλαίσιο και προτείνονται οι δράσεις για την οικοδόμηση και τη λειτουργία της Διαδρομής».

Στο σημείο αυτό, ο πρόεδρος, κ. Σταύρος Μπένος συνεχάρη τον κ. Χιώτη για την υποδειγματική του μελέτη, η οποία αντικατοπτρίζει την υψηλή αίσθηση επαγγελματικού καθήκοντος που τον διακρίνει.

Ο κ. Πρόδρομος Τσιαβός, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του σωματείου σχολίασε πως πρόκειται για πρότυπο μελέτης που δείχνει υψηλό επίπεδο ωριμότητας και τόνισε τη σημασία της προτεραιοποίησης των αποθετηρίων, καθώς και των στοιχείων που συνδέονται με τις βασικές κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως είναι η ανοιχτότητα, η διαφάνεια, η διαλειτουργικότητα, η επαναχρησιμοποίηση κ.α.

Ο κ. Φρέγκογλου αμέσως μετά, ως επικεφαλής της θερμοκοιτίδας «D-HUB» του Σωματείου, πρόσθεσε ότι η παρούσα μελέτη θα διευκολύνει σημαντικά το έργο της Διαχειριστικής Αρχής της Περιφέρειας, προκειμένου να προχωρήσει στην έκδοση της πρόσκλησης, καθώς μπορεί να αξιοποιήσει τις προτεινόμενες δράσεις που προτείνει η μελέτη. Τέλος, τόνισε πως η θερμοκοιτίδα θα είναι διαθέσιμη προκειμένου να συνδράμει την Π.Α.Μ.Θ. στο σπουδαίο έργο της όποτε της ζητηθεί.

Μετά από διεξοδική συζήτηση, τα μέλη του Συμβουλίου ευχαρίστησαν θερμά τον κ. Χρήστο Χιώτη, για την τόσο κατατοπιστική παρουσίασή του και τον συνεχάρησαν για την ποιότητα

της δουλειάς του. Τέλος, τα μέλη συμφώνησαν ομόφωνα με την παραλαβή του παραπάνω έργου και εξουσιοδότησαν τον πρόεδρο, κ. Σταύρο Μπένο να προωθήσει τη μελέτη για έγκριση στα αρμόδια όργανα.

10. Αποδοχή της χορηγίας της Εταιρείας UNISYSTEMS A.E., ύψους 12.400 ευρώ, για την ενίσχυση της δράσης της θερμοκοιτίδας D-HUB.

Ο κος Σταύρος Μπένος ενημέρωσε τα μέλη ότι η Εταιρεία UNISYSTEMS A.E., εταιρικό μέλος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», κατέθεσε χορηγία προς το Σωματείο, ύψους 12.400 ευρώ, για την ενίσχυση της δράσης της θερμοκοιτίδας D-HUB.

Εν συνεχεία, ο κος Μπένος εισηγήθηκε την αποδοχή της χορηγίας, ύψους 12.400 ευρώ, της Εταιρείας UNISYSTEMS A.E., για την ενίσχυση της δράσης της θερμοκοιτίδας D-HUB.

Τα μέλη του συμβουλίου ευχαρίστησαν θερμά την Εταιρεία UNISYSTEMS A.E., για την ενίσχυση της δράσης της θερμοκοιτίδας D-HUB και εξουσιοδότησαν τον πρόεδρο να προβεί σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για την αποδοχή της παραπάνω χορηγίας.

11. Αποδοχή της χορηγίας της Εταιρείας APIVITA AEBE, ύψους 3.000 ευρώ, ως ετήσιας συνδρομής Εταιρικού Μέλους για το έτος 2020.

Ο κος Σταύρος Μπένος ενημέρωσε τα μέλη ότι η Εταιρεία APIVITA AEBE, εταιρικό μέλος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», κατέθεσε την ετήσια συνδρομή της προς το Σωματείο, ύψους 3.000 ευρώ, για το έτος 2020.

Εν συνεχεία, ο κος Μπένος εισηγήθηκε την αποδοχή της χορηγίας, ύψους 3.000 ευρώ, της Εταιρείας APIVITA AEBE, ως ετήσιας συνδρομής Εταιρικού Μέλους για το έτος 2020.

Τα μέλη του συμβουλίου ευχαρίστησαν θερμά την Εταιρεία APIVITA AEBE, για τη συμβολή της στην ενίσχυση των σκοπών του σωματείου και εξουσιοδότησαν τον πρόεδρο να προβεί σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για την αποδοχή της παραπάνω χορηγίας.

12. Αποδοχή της χορηγίας της Εταιρείας ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ Α.Ε., ύψους 12.400 ευρώ, ως ετήσιας συνδρομής Εταιρικού Μέλους για το έτος 2021.

Ο κος Σταύρος Μπένος ενημέρωσε τα μέλη ότι η Εταιρεία ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ Α.Ε., εταιρικό μέλος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», κατέθεσε την ετήσια συνδρομή της προς το Σωματείο, ύψους 12.400 ευρώ, για το έτος 2021.

Εν συνεχεία, ο κος Μπένος εισηγήθηκε την αποδοχή της χορηγίας, ύψους 12.400 ευρώ, της Εταιρείας ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ Α.Ε., ως ετήσιας συνδρομής Εταιρικού Μέλους για το έτος 2021.

Τα μέλη του συμβουλίου ευχαρίστησαν θερμά την Εταιρεία ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ Α.Ε., για τη συμβολή της στην ενίσχυση των σκοπών του σωματείου και εξουσιοδότησαν τον πρόεδρο να προβεί σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για την αποδοχή της παραπάνω χορηγίας.

13. Έγκριση του Οικονομικού και Διαχειριστικού Απολογισμού του Σωματείου έως και 31 Ιανουαρίου 2021 (Συν. 11).

Ο ταμίας του Συμβουλίου, κ. Παναγιώτης Νταής εισηγήθηκε στα μέλη την έγκριση του Οικονομικού και Διαχειριστικού Απολογισμού του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» έως και 31 Ιανουαρίου 2021 (Συν. 11).

Τα μέλη του συμβουλίου ενέκριναν ομόφωνα τον Οικονομικό και Διαχειριστικό Απολογισμό του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» έως και 31 Ιανουαρίου 2021 (Συν. 11).

14. Αποδοχή των νέων μελών:

Ο πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου εισηγήθηκε στα μέλη την έγκριση των αιτήσεων των παρακάτω φυσικών προσώπων για την εγγραφή τους στο «ΔΙΑΖΩΜΑ» ως τακτικά και αρωγά μέλη:

- Βασίλειος – Άγγελος Βλάχος, φοιτητής, ως αρωγό μέλος.
- Νίνα Γεωργιάδου, αρχιτέκτων – μηχανικός, ως αρωγό μέλος.
- Κωνσταντίνος Φαρμακαλής, φοιτητής κλασικής φιλολογίας, ως αρωγό μέλος.

Το Διοικητικό Συμβούλιο μετά από συζήτηση έκανε ομόφωνα δεκτή την εισήγηση του προέδρου.

15. Άλλα θέματα:

- **Αποδοχή της χορηγίας της Εταιρείας AEGEAN AIRLINES Α.Ε., ύψους 14.000 ευρώ, για τη μελέτη marketing για την οικοδόμηση της Πολιτιστικής Διαδρομής στη Νάξο.**

Ο κος Σταύρος Μπένος ενημέρωσε τα μέλη ότι η Εταιρεία AEGEAN AIRLINES Α.Ε., εταιρικό μέλος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», κατέθεσε χορηγία προς το Σωματείο, ύψους

14.000 ευρώ, για την εξόφληση της τελευταίας δόσης της μελέτης «Αναπτυξιακού σχεδιασμού και marketing» για την οικοδόμηση της Πολιτιστικής Διαδρομής στη Νάξο.

Εν συνεχεία, ο κος Μπένος εισηγήθηκε την αποδοχή της χορηγίας, ύψους 14.000 ευρώ, της Εταιρείας AEGEAN AIRLINES A.E., για την εξόφληση της τελευταίας δόσης της μελέτης «Αναπτυξιακού σχεδιασμού και marketing» για την οικοδόμηση της Πολιτιστικής Διαδρομής στη Νάξο.

Τα μέλη του συμβουλίου ευχαρίστησαν θερμά την Εταιρεία AEGEAN AIRLINES A.E., για τη συμβολή της στο έργο εκπόνησης της μελέτης «Αναπτυξιακού σχεδιασμού και marketing» για την οικοδόμηση της Πολιτιστικής Διαδρομής στη Νάξο και εξουσιοδότησαν τον πρόεδρο να προβεί σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για την αποδοχή της παραπάνω χορηγίας.

- **Αποδοχή της χορηγίας του Ομίλου Ελληνικά Πετρέλαια, ύψους 5.000 ευρώ, ως ετήσιας συνδρομής Εταιρικού Μέλους για το έτος 2021.**

Ο κος Σταύρος Μπένος ενημέρωσε τα μέλη ότι ο Όμιλος Ελληνικά Πετρέλαια, εταιρικό μέλος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», κατέθεσε την ετήσια συνδρομή του προς το Σωματείο, ύψους 5.000 ευρώ, για το έτος 2021.

Εν συνεχεία, ο κος Μπένος εισηγήθηκε την αποδοχή της χορηγίας, ύψους 5.000 ευρώ, του Ομίλου Ελληνικά Πετρέλαια, ως ετήσιας συνδρομής Εταιρικού Μέλους για το έτος 2021.

Τα μέλη του συμβουλίου ευχαρίστησαν θερμά τον Όμιλο Ελληνικά Πετρέλαια για τη συμβολή του στην ενίσχυση των σκοπών του σωματείου και εξουσιοδότησαν τον πρόεδρο να προβεί σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για την αποδοχή της παραπάνω χορηγίας.

- **Αποδοχή της χορηγίας της Εταιρείας COSMOTE Κινητές Τηλεπικοινωνίες Α.Ε., ύψους 18.600 ευρώ, ως ετήσιας συνδρομής Εταιρικού Μέλους για το έτος 2021.**

Ο κος Σταύρος Μπένος ενημέρωσε τα μέλη ότι η Εταιρεία COSMOTE Κινητές Τηλεπικοινωνίες Α.Ε., εταιρικό μέλος του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», κατέθεσε την ετήσια συνδρομή της προς το Σωματείο, ύψους 18.600 ευρώ, για το έτος 2021.

Εν συνεχεία, ο κος Μπένος εισηγήθηκε την αποδοχή της χορηγίας, ύψους 18.600 ευρώ, της Εταιρείας COSMOTE Κινητές Τηλεπικοινωνίες Α.Ε., ως ετήσιας συνδρομής Εταιρικού Μέλους για το έτος 2021.

Τα μέλη του συμβουλίου ευχαρίστησαν θερμά την Εταιρεία COSMOTE Κινητές Τηλεπικοινωνίες Α.Ε., για τη συμβολή της στην ενίσχυση των σκοπών του σωματείου και

εξουσιοδότησαν τον πρόεδρο να προβεί σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για την αποδοχή της παραπάνω χορηγίας.

Συντάκτης:

Μαρία Σοφικίτου

Ο πρόεδρος

Σταύρος Μπένος

Ο γενικός γραμματέας

Βασίλης Λαμπρινουδάκης

Επισυναπτόμενο 1^ο: Α΄ παραδοτέο Masterplan Τριλογίας Αττικής (pdf)

Επισυναπτόμενο 2^ο:

«ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ
«Στρατηγικός σχεδιασμός marketing για την τουριστική ανάδειξη της Πολιτιστικής
Διαδρομής Λαύριο – Αθήνα – Ελευσίνα»
(όσον αφορά στο Τμήμα ΕΛΕΥΣΙΝΑ και ΛΑΥΡΙΟ σε σύνδεση με την Αθήνα»

Στην Αθήνα, σήμερα, την ..... οι παρακάτω υπογράφωντες:

Αφενός, το σωματείο με την επωνυμία «ΔΙΑΖΩΜΑ» το οποίο εδρεύει στην Αθήνα, οδός Μπουμπουλίνας 30, ΤΚ 10682, με Α.Φ.Μ 998191496 που υπάγεται στη Δ.Ο.Υ Δ' Αθηνών, όπως νόμιμα εκπροσωπείται από τον Πρόεδρό του κ. Σταύρο Θ.Μπένο, το οποίο θα αποκαλείται εφεξής «ο Εντολέας» και

Αφετέρου η εταιρεία «MARKETING GREECE ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ», η οποία εδρεύει στην Αθήνα Αττικής επί της οδού Βουκουρεστίου 20 - Τ.Κ.10671, με Α.Φ.Μ.800486464, Δ.Ο.Υ. ΦΑΕ Αθηνών, νομίμως εκπροσωπούμενης από τον Πρόεδρο Δ.Σ. κ. Ιωάννη Ρέτσο και από την Διευθύνουσα Σύμβουλο κα Ιωάννα Δρέττα, που στο εξής θα καλείται «Ανάδοχος»,

συμφωνούν και συναποδέχονται τα εξής:

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Το Σωματείο Διάζωμα ενδιαφέρεται να συμβάλει εθελοντικά στο σχεδιασμό μιας Πολιτιστικής Διαδρομής, που να συνδέει την Αθήνα με το θρησκευτικό-πνευματικό κέντρο αυτής κατά την αρχαιότητα, δηλαδή την Ελευσίνα, και ταυτόχρονα με τον οικονομικό της πυλώνα δηλαδή το Λαύριο, που ουσιαστικά «χρηματοδότησε» την ακμή της Αθήνας κατά τους κλασσικούς χρόνους.

Σκοπός του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ είναι να προετοιμαστεί, με τη συμβολή του, ένα ώριμο έργο για ένταξη στο νέο ΕΣΠΑ 2021-2027, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του «εργαλείου» της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης (ΟΧΕ), κάτι που ήδη σχεδιάζει η Περιφέρεια Αττικής. Η Πολιτιστική Διαδρομή θα περιλαμβάνει επίσης, ως δυνητικούς σταθμούς, τη Φυλή και τις Αχαρνές και τα πολιτιστικά αξιοθέατα των δύο αυτών περιοχών.

Ταυτόχρονα με την εκπόνηση του master plan της ΟΧΕ, που ήδη ολοκληρώνεται, σκόπιμο είναι να προετοιμαστεί ένας Στρατηγικός Σχεδιασμός Μάρκετινγκ για τη Διαδρομή αυτή, ώστε να επιταχυνθεί η δυνατότητα προώθησης και εφαρμογής της.

Δεδομένου, ότι λόγω της πανδημίας του Covid 19, ο παγκόσμιος τουρισμός έχει ουσιαστικά «ανασταλεί» και η μελλοντική εξέλιξη είναι άδηλη, καθόσον μόνο εκτιμήσεις μπορούν να διατυπωθούν για το χρόνο και τον τρόπο ανάκαμψης και τις νέες τάσεις, που θα προκύψουν,

ως αποτέλεσμα των ψυχολογικών, οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων της πανδημίας, η εκπόνηση ενός marketing plan με το σύνθημα περιεχόμενο αυτής της μορφής μελετών δεν είναι ούτε δυνατή, ούτε σκόπιμη, το ζητούμενο με την παρούσα από την ανάδοχο, έχει προσαρμοστεί στα δεδομένα της τρέχουσας αυτής συγκυρίας.

Τα δύο άκρα της Διαδρομής, παρά την σημασία και τους πολιτιστικούς πόρους τους, δεν εμφανίζουν άξια λόγου επισκεψιμότητα, διότι δεν είναι επαρκώς γνωστά στους πραγματικούς και δυνητικούς επισκέπτες της Αθήνας. Το νέο προϊόν (δλδ η Πολιτιστική Διαδρομή) δεν υπάρχει σήμερα και η ανάδειξή της προϋποθέτει την ανάπτυξη τουριστικής εμπειρίας σε δύο «νέους» προορισμούς (και συμπληρωματικά και στους δύο επί μέρους σταθμούς).

Η Marketing Greece έχει ως καταστατικό σκοπό την προβολή της χώρας και του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Στο ευρύτερο πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής για τον Τουρισμό, αποστολή της Marketing Greece είναι η αναβάθμιση της συνολικής εμπειρίας του επισκέπτη στην Ελλάδα, εδραιώνοντάς τη, ως προτιμητέο προορισμό σε αγορές-στόχους, υποστηρίζοντας ταυτόχρονα την Ελληνική Δημοκρατία, τους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, τις τουριστικές ενώσεις και τις επιχειρήσεις. Παρέχει δε καινοτόμες υπηρεσίες σχεδιασμού, εκτέλεσης μάρκετινγκ και υλοποίησης συντονισμένων και στοχευμένων δράσεων.

Οι τομείς δράσεις της Marketing Greece περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων:

- Το σχεδιασμό και την ανάπτυξη των τουριστικών προϊόντων και προορισμών
- Το στρατηγικό σχεδιασμό και την υλοποίηση επικοινωνιακών ενεργειών για τους προορισμούς και τα προϊόντα τους
- Την ανάπτυξη και διαχείριση της υπερσύγχρονης διαδικτυακής πλατφόρμας (Portal) discovergreece.com
- Την ανάπτυξη και διαχείριση της μεγαλύτερης Online Κοινότητας υποστηρικτών
- Τη διάδοση συναρπαστικών ιστοριών μέσω της αξιοποίησης των δημοσίων σχέσεων

ΑΡΘΡΟ 1

Η ΜΕΛΕΤΗ

Για το σκοπό αυτό, το ΔΙΑΖΩΜΑ αναθέτει στην Ανάδοχο την εκπόνηση μελέτης «Στρατηγικός Σχεδιασμός Marketing για την ανάδειξη της Πολιτιστικής Διαδρομής Ελευσίνα-Αθήνα- Λαύριο (ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ)», όσον αφορά στο Τμήμα Ελευσίνα και Λαύριο (σε σύνδεση με την Αθήνα, για την οποία έχει ήδη εκπονηθεί marketing plan από την ίδια ανάδοχο), λαμβάνοντας υπόψη ότι:

- Η προσέγγιση της Αναδόχου θα συνεκτιμά τους παράγοντες της τρέχουσας αρνητικής τουριστικής συγκυρίας, αλλά και τις σταδιακά διαμορφούμενες τάσεις στο διεθνή και τον Ελληνικό τουρισμό
- Η Ανάδοχος θα διερευνήσει τις δυνατότητες και προϋποθέσεις για την ανάδειξη της Διαδρομής σε ενιαίο προϊόν-εμπειρία, καθώς και την αύξηση της τουριστικής κίνησης σε Ελευσίνα και Λαύριο και της επισκεψιμότητας των πολιτιστικών τους πόρων

ΑΡΘΡΟ 2

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η μελέτη θα περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

- Ανάλυση πρόσφατων τάσεων, που διαμορφώνουν το σύγχρονο τουριστικό γίνεσθαι, με την παρουσίαση συγκεκριμένων παραδειγμάτων (cases studies) από την ευρωπαϊκή και διεθνή εμπειρία σχετικά με στρατηγικές που έχουν εφαρμόσει οργανισμοί διαχείρισης προορισμών (DMOs), ιδίως όσον αφορά στη διαμόρφωση πολιτιστικών εμπειριών και την αξιοποίηση σημείων πολιτιστικής αξίας.
- Σύντομη επισκόπηση της Αττικής ως ταξιδιωτικού προορισμού, με σκοπό την αναγνώριση των ευκαιριών επέκτασης/ εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος αξιοποιώντας δυο «νέους» προορισμούς (Ελευσίνα και Λαύριο).
- Εστίαση στους δυο προορισμούς για την οριοθέτηση των σημείων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τον δυνητικό ταξιδιώτη, μέσω της έρευνας των υφιστάμενων αξιοθέατων, προσφερόμενων εμπειριών και δραστηριοτήτων (με βάση desk research, επί τόπου επίσκεψη και συνεντεύξεις).
- Εντοπισμό δυνατών και αδύνατων σημείων της υφιστάμενης ταξιδιωτικής εμπειρίας αλλά και δυνατοτήτων από τυχόν μελλοντικά έργα στην υπό μελέτη περιοχή, όπως θα προκύψουν/προταθούν από το Master Plan της Πολιτιστικής Διαδρομής *Πλαίσιο Στρατηγικής για την Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση, Σχέδιο Δράσης για την Υλοποίηση της ΟΧΕ, Πρόταση Διακυβέρνησης της ΟΧΕ*.
- Καταγραφή προτάσεων σε επίπεδο νέων προϊόντων/εμπειριών, σε σύνδεση με τα νέα trends που επικρατούν στον τουρισμό και με στόχο τη νοηματική διασύνδεση του Λαυρίου και της Ελευσίνας με το ιστορικό κέντρο της Αθήνας, με αφηγηματική συνοχή, στο πλαίσιο ανάπτυξης της πολιτιστικής διαδρομής.
- Αναφορά σε στρατηγικές κατευθύνσεις σχετικά με την τουριστική προβολή του προϊόντος της πολιτιστικής διαδρομής στο δυνητικό ταξιδιωτικό κοινό και ενδεικτικό Πρόγραμμα Δράσης πλάνου τουριστικής προβολής (προτεραιότητες και κατάλληλα εργαλεία και μέσα) της Διαδρομής και 3ετής ενδεικτικός προϋπολογισμός.

Η μελέτη θα πρέπει να υποβληθεί σε τρία (3) αντίγραφα, καθώς και σε ηλεκτρονική επεξεργάσιμη μορφή.

ΑΡΘΡΟ 3

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΔΟΧΟΥ

Παρουσίαση του Σχεδίου Μάρκετινγκ στην Επιτροπή Παραλαβής, καθώς και σε αιρετούς και στελέχη της Περιφέρειας και του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ και παροχή σχετικών διευκρινίσεων

Υποστήριξη της διαδικασίας της δημόσιας διαβούλευσης με παρουσία σε συναντήσεις εργασίας.

Συμβουλευτική υποστήριξη στο ΔΙΑΖΩΜΑ, εφόσον της ζητηθεί, σε θέματα σχετικά με το μάρκετινγκ του προορισμού-διαδρομή

ΑΡΘΡΟ 4

ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ – ΑΜΟΙΒΗ ΠΑΡΟΧΟΥ

Η διάρκεια εκπόνησης της Μελέτης συμφωνείται σε τέσσερις (4) μήνες από τη σύναψη της παρούσας.

Η συνολική αμοιβή για τη Μελέτη συμφωνείται στο ποσό των εικοσιπέντε χιλιάδων (25.000€) ευρώ, πλέον του αναλογούντος ΦΠΑ.

Αυτό το ποσό θα καταβληθεί από το ΔΙΑΖΩΜΑ τμηματικά κατά τη διάρκεια της σύμβασης, και συγκεκριμένα ποσοστό 30% της αμοιβής θα καταβληθεί με τη σύναψη της σύμβασης και το υπόλοιπο 70% της αμοιβής με την παραλαβή της Μελέτης από την αρμόδια Επιτροπή του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ

ΑΡΘΡΟ 5

ΠΑΡΑΛΑΒΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η παραλαβή της Μελέτης θα γίνει από 3μελή Επιτροπή Παραλαβής, η οποία θα συσταθεί με απόφαση του Προέδρου του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ και θα αποτελείται από δύο (2) μέλη εκ μέρους του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ: 1) την κ. Μπέττυ Χατζηνικολάου, νομικό και εμπειρογνώμονα σε θέματα Τουρισμού, με αναπληρωματικό μέλος τον κ. Ηλία Χάντζο, σύμβουλο βιώσιμης ανάπτυξης των φορέων διαχείρισης των Πολιτιστικών Διαδρομών του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» και 2) την κα Γεωργία Μανωλοπούλου, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», με αναπληρωματικό μέλος την κα Μαρία Κουρασάνη, αρχαιολόγο του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», καθώς και από ένα (1) μέλος εκ μέρους της Περιφέρειας Αττικής.

Το ΔΙΑΖΩΜΑ διατηρεί το δικαίωμα, δια των εκπροσώπων του στην Επιτροπή Παραλαβής, εντός τριάντα (30) ημερών από τη λήψη της μελέτης να ζητήσει τη βελτίωσή της με γραπτές παρατηρήσεις προς την Ανάδοχο. Εάν παρέλθει η προθεσμία των 30 ημερών χωρίς να

σταλούν στην Ανάδοχο παρατηρήσεις από πλευράς του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ, τότε θα τεκμαίρεται, ότι το ΔΙΑΖΩΜΑ θεωρεί ικανοποιητική την ποιότητα της Μελέτης. Το ίδιο δικαίωμα έχει και ο εκπρόσωπος της Περιφέρειας Αττικής στην Επιτροπή Παραλαβής

ΑΡΘΡΟ 6

ΔΑΠΑΝΕΣ ΠΟΥ ΒΑΡΥΝΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΔΟΧΟ

Η Ανάδοχος βαρύνεται με όλες γενικά τις δαπάνες, φόρους, τέλη καθώς και κάθε άλλη τυχόν προβλεπόμενη από νόμο κράτηση. Στις δαπάνες, που βαρύνουν την Ανάδοχο συμπεριλαμβάνονται τα έξοδα μετακίνησης και τυχόν παραμονής εκπροσώπων και συνεργατών της σε Ελευσίνα και Λαύριο.

ΑΡΘΡΟ 7

ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΤΗΡΗΣΗΣ ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Κάθε μέρος της παρούσας αναλαμβάνει την υποχρέωση, όπως παραδίδει στο άλλο μέρος κάθε πληροφορία χρήσιμη για την καλή εκτέλεση της παρούσας σύμβασης. Όλες οι πληροφορίες καθώς και κάθε άλλο στοιχείο, που θα παραδίδεται ή θα αποκαλύπτεται από το ένα μέρος στο άλλο, θεωρούνται ως απολύτως εμπιστευτικές και κάθε μέρος απαγορεύεται να αποκαλύπτει ή να ενημερώνει περαιτέρω σε τρίτο/ α πρόσωπο/ α κάθε και όλες τις πληροφορίες αυτές.

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη οφείλουν να χειρίζονται με απόλυτη εχεμύθεια όλες τις πληροφορίες και κάθε εμπιστευτικό στοιχείο, που περιέρχεται στην κατοχή τους και σε γνώση τους κατά την διάρκεια της σύμβασης αυτής. Τα μέρη δύνανται να ανακοινώνουν και αποκαλύπτουν εμπιστευτικές πληροφορίες, τις οποίες κατέχουν και εφ' όσον είναι αναγκαίο, μόνο σε όσους υπαλλήλους ασχολούνται άμεσα με το αντικείμενο της παρούσης και έχουν την υποχρέωση να διασφαλίζουν ότι οι υπάλληλοι αυτοί είναι εν γνώσει και συμφωνούν με τις υποχρεώσεις εχεμύθειας.

Ρητά συμφωνείται ότι οι ανωτέρω οριζόμενες υποχρεώσεις τήρησης εμπιστευτικότητας θα ισχύουν και μετά τη με οποιοδήποτε τρόπο λήξη της σύμβασης αυτής.

ΑΡΘΡΟ 8

ΑΝΩΤΕΡΑ ΒΙΑ

Κανένα από τα μέρη δεν ευθύνεται για παράλειψη εκπλήρωσης των συμβατικών υποχρεώσεων αυτού, αν η παράλειψη αυτή είναι απόρροια ανώτερης βίας, όπως αυτή ερμηνεύεται κατά το ελληνικό δίκαιο, δηλαδή της επέλευσης γεγονότων εκτός της βούλησης και του ελέγχου του καθενός συμβαλλόμενου. Το συμβαλλόμενο μέρος, στο πρόσωπο του οποίου επήλθε το περιστατικό ανωτέρας βίας, υποχρεούται να ανακοινώσει στο έτερο συμβαλλόμενο μέρος,

αμέσως και εγγράφως την επέλευση του περιστατικού αυτού και σε κάθε περίπτωση εντός τριών (3) ημερών, καθώς και την παύση της κατάστασης ανωτέρας βίας.

ΑΡΘΡΟ 9

ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη δεσμεύονται και αναλαμβάνουν την υποχρέωση, όπως εκτελέσουν την παρούσα σύμβαση με την δέουσα επιμέλεια και σύμφωνα με τις αρχές της καλής πίστης και τα συναλλακτικά ήθη.

Η παρούσα σύμβαση περιέχει την πλήρη και ολοκληρωμένη δήλωση βούλησης και συμφωνίας των Συμβαλλόμενων Μερών και δεν μπορεί να τροποποιηθεί, αναθεωρηθεί, λήξει ή καταργηθεί προφορικά, όλοι δε οι όροι αυτής θεωρούνται ουσιώδεις.

Οι όροι της σύμβασης δεν δύναται να τροποποιηθούν ή μεταβληθούν προφορικά, παρά μόνον εγγράφως, υπό τον όρο ότι οι αλλαγές αυτές θα είναι υπογεγραμμένες από αντιπροσώπους και των δύο μερών, νόμιμα εξουσιοδοτημένους προς τούτο.

Η παρούσα σύμβαση δεν δημιουργεί ούτε δύναται να θεωρηθεί ότι δημιουργεί σχέση αντιπροσώπευσης, συνεταιρισμό, κοινοπραξία ή οποιονδήποτε εταιρικό δεσμό μεταξύ των συμβαλλομένων.

Απαγορεύεται ρητά η εκχώρηση ή μεταβίβαση από τα Συμβαλλόμενα Μέρη προς κάθε τρίτο φυσικό ή νομικό πρόσωπο μέρους ή του συνόλου των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που πηγάζουν από το παρόν συμφωνητικό, χωρίς την προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του άλλου συμβαλλόμενου μέρους.

Η παραίτηση δικαιώματος προβλεπόμενου από την παρούσα ισχύει μόνο όταν έχει υποβληθεί γραπτά. Καμία παραίτηση από οποιονδήποτε όρο της παρούσας σύμβασης δεν θα εκτείνεται ούτε θα επηρεάζει οποιονδήποτε άλλο όρο, από τον οποίο δεν έχει γίνει ρητή παραίτηση, ούτε θα θέτει σε κίνδυνο οποιοδήποτε δικαίωμα εκπορεύεται από αυτόν. Οποιαδήποτε καθυστέρηση ή παράλειψη εκ μέρους των συμβαλλόμενων στην ενάσκηση κάποιου δικαιώματός του, δεν θα επενεργεί σαν παραίτηση από αυτό, ούτε θα επενεργεί αρνητικά σε ότι αφορά την ισχύ του δικαιώματος αυτού.

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να κοινοποιούν αμέσως το ένα στο άλλο κάθε αλλαγή στην προσωπικότητα, έδρα και εκπροσώπησή τους, που μπορεί να επηρεάσει την εκτέλεση της σύμβασης και τις μεταξύ τους σχέσεις.

ΑΡΘΡΟ 10

ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα καταβάλουν κάθε προσπάθεια να επιλύσουν φιλικά οποιαδήποτε διαφωνία ήθελε προκύψει ως προς την ερμηνεία ή εκτέλεση αυτής της σύμβασης, προσφεύγοντας

και στη διαδικασία της διαμεσολάβησης, κατά τα οριζόμενα στις οικείες κείμενες διατάξεις.

Σε περίπτωση που η διαδικασία της διαμεσολάβησης δεν ευδοκιμήσει, οποιαδήποτε διαφορά σε σχέση με την παρούσα σύμβαση, θα επιλύεται από τα αρμόδια Δικαστήρια των Αθηνών, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

Για την ερμηνεία ή εκτέλεση των όρων της παρούσας σύμβασης, σε κάθε περίπτωση εφαρμοστέο δίκαιο είναι το Ελληνικό.

Το κείμενο της παρούσας σύμβασης διαβάσθηκε, από τους συμβαλλόμενους και υπογράφηκε από αυτούς σε δύο(2) πρωτότυπα αντίτυπα και ο κάθε συμβαλλόμενος έλαβε από ένα

ΟΙ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΙ

Για το Σωματείο
«ΔΙΑΖΩΜΑ»

Για τη Marketing Greece

Σταύρος Μπένος

Ιωάννης Ρέτσος

Ιωάννα Δρέττα

Πρόεδρος Δ.Σ.

Πρόεδρος Δ.Σ.

Διευθύνουσα Σύμβουλος

Επισυναπτόμενο 3^ο: 2^η εγκύκλιος για νέο Ε.Σ.Π.Α. (pdf)

Επισυναπτόμενο 4^ο:

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΕΣΠΑ 21-27 ΓΙΑ ΤΑ ΟΛΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Περιφέρεια	1 ^ο Στάδιο		2 ^ο Στάδιο	
	Ερωτηματολόγιο Διαχειριστικής Αρχής	Υποβολή απαντήσεων από το Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ»	Κείμενο Εργασίας Διαχειριστικής Αρχής	Υποβολή Κειμένου από το Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ»
Περιφέρεια Ηπείρου	√	√		
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	√	-	√	√
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	(σε αναμονή)			
Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας και Θράκης	(σε αναμονή)			
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	√			
Περιφέρεια Θεσσαλίας	(σε αναμονή)			
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	-	-	√	√
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	√	-	√	√
Περιφέρεια Πελοποννήσου	√			
Περιφέρεια Κρήτης	√	-	√	-
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	√			
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	√			

Επισυναπτόμενο 5^ο: pdf επιστολή προς κ. Καραμανλή

Επισυναπτόμενο 6^ο: πίνακας ΠΟΛΙΣ EXCEL

Επισυναπτόμενο 7^ο:

Συγκρότηση ομάδας μεταξύ Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» και Υπουργείου Περιβάλλοντος (ΥΠΕΝ) για τον καθορισμό περιβαλλοντικών ζωνών γύρω από τα μνημεία.

- Εκπρόσωποι του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ»: κ.κ. Νταής Παναγιώτης, Πρόδρομος Τσιαβός και Μαρία Κουρασάνη.
- Εκπρόσωποι του Υπουργείου: κ.κ. Τζατζάκη και Θεοδώρου.

1. 1η τηλεδιάσκεψη ομάδας Διαζώματος 09-02-2021:

Κος Νταής

- Διαμόρφωση της «Ζώνης Γ» ως προέκτασης των «ομόκεντρων» ζωνών Α, Β που κηρύσσει το ΥΠΠΟΑ με πρωτοβουλία του ΥΠΕΝ.
- Εκκίνηση της διαδικασίας κήρυξης της «Ζώνης Γ» με αντιστροφή του επισπεύδοντα σε σχέση με τις Ζώνες Α και Β. Άρα ο επισπεύδων προτείνεται να είναι το Υπουργείο Περιβάλλοντος. Εναλλακτικά, καθώς το Υπουργείο Περιβάλλοντος δεν διαθέτει περιφερειακές υπηρεσίες, μπορεί να εξεταστεί η δυνατότητα ανάληψης αυτής της ευθύνης από αρμόδια Υπηρεσία (περιβάλλοντος;) της εκάστοτε Περιφέρειας.
- Στην αρχική φάση του εγχειρήματος, προτείνεται να διενεργηθεί πιλοτική εφαρμογή σε δύο περιοχές με διακριτά και διαφορετικά χαρακτηριστικά. Η μια περιοχή προτείνεται να αφορά σε περιοχή στην οποία χωροθετείται μνημείο με έντονες παρεμβάσεις στο όριο της Ζώνης Β και συνεπώς επιβαρυνμένη «Ζώνη Γ» (π.χ. Αρχαιολογικός Χώρος Κνωσού) και σε περιοχή στην οποία χωροθετείται μνημείο με μικρή ή καθόλου επιβάρυνση στη «Ζώνη Γ» (π.χ. Αρχαιολογικός Χώρων Δελφών ή Δωδώνης).
- Εξειδίκευση της ήπιας περιβαλλοντικής ανάπτυξης (ανάπτυξη περιβαλλοντικών διαδρομών, αξιοποίηση δικτύου μονοπατιών, προβολή αγροδιατροφικού πολιτισμού, σύνδεση με πρωτογενή τομέα, κ.α.)
- Οικονομικοί πόροι: Η χρηματοδότηση των δράσεων πρέπει να αξιοποιεί όλες τις διαθέσιμες χρηματοδοτικές πηγές όπως: ΕΣΠΑ, άλλες κοινοτικές πρωτοβουλίες, «Πράσινο Ταμείο», Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης, Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης, Εθνικό Σκέλος ΠΔΕ (Κεντρικό και Περιφερειακό Σκέλος).

Κος Τσιαβός

- Συγκέντρωση και αξιοποίηση γεωχωρικών δεδομένων και αναζήτηση υλικού διαθέσιμου σε ψηφιακή μορφή από Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης
- Πεδίο Ψηφιακών δράσεων **θα εξειδικευτεί από κο Τσιαβό*

2. 1^η τηλεδιάσκεψη ομάδας: Πέμπτη 11-02-2021.

Θεματολογία:

- i. Συγκέντρωση και αξιοποίηση όλης της σχετικής νομοθεσίας (αρχαιολογικής από «ΔΙΑΖΩΜΑ», περιβαλλοντικής από Υπουργείο Περιβάλλοντος).
- ii. Συγκέντρωση και αξιοποίηση γεωχωρικών δεδομένων και διαθέσιμου ψηφιακού υλικού
- iii. Τι θέλουμε:
  - ✓ αγροτικές δραστηριότητες,

- ✓ τοπικοί οικισμοί με ειδικούς κανόνες για δομημένο περιβάλλον,
  - ✓ ήπια περιβαλλοντική ανάπτυξη,
  - ✓ ήπια τουριστική ανάπτυξη.
- iv. Ποιο θα είναι το όργανο διοίκησης και εποπτείας (υπεύθυνος για την τήρηση των κανόνων, ίσως οι Τοπικοί Δήμοι; αρμόδια Υπηρεσία Περιφέρειας, ΥΠΕΝ;)
- v. Οικονομικοί πόροι:
1. Κίνητρα για την εναλλακτική και περιβαλλοντική επιχειρηματικότητα (πράσινη – ψηφιακή οικονομία).
  2. Κίνητρα για ανάδειξη και προστασία φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.
  3. Αξιοποίηση όλου του εύρους διαθέσιμων χρηματοδοτικών πηγών.
- vi. Διαδικασία ένταξης μιας περιοχής στο πρόγραμμα περιβαλλοντικών ζωνών.

Επισυναπτόμενο 8^ο:

ΠΡΑΚΤΙΚΟ

Θέμα: Συνέργεια Υπουργείου Περιβάλλοντος και Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» για το σχεδιασμό των Προγραμμάτων «Περιβαλλοντικές Ζώνες προστασίας των μνημείων» και «Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού».

Η 1^η τηλεδιάσκεψη ομάδας εργασίας πραγματοποιήθηκε την Πέμπτη 11-02-2021. Στην τηλεδιάσκεψη συμμετείχαν οι κ.κ.: Γιώργος Αμυράς (Υφυπουργός Προστασίας Περιβάλλοντος), Κώστας Δημόπουλος (Προϊστάμενος Γενικής Διεύθυνσης Περιβαλλοντικής Πολιτικής ΥΠΕΝ), Βίκη Τζατζάκη (Νομικός Σύμβουλος Υφυπουργού) και Πέτρος Θεοδώρου (Οικονομολόγος, Επιστημονικός Σύμβουλος Υφυπουργού), Σταύρος Μπένος (Πρόεδρος Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ»), Παναγιώτης Νταής (Πρόεδρος ΟΔΑΠ και Μέλος ΔΣ Διαζώματος), Πρόδρομος Τσιαβός (Δ/ντης Ανάπτυξης & Καινοτομίας Ομίλου «ΩΝΑΣΗ» και Μέλος ΔΣ Διαζώματος), και τα στελέχη του Διαζώματος, κ.κ. Μαρία Σοφικίτου, Μαρία Κουρασάνη, Κατερίνα Αβραμοπούλου, Ευδόκιμος Φρέγκογλου.

Η θεματολογία της συζήτησης αφορούσε τα προγράμματα:

1. «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ» και
2. «ΛΕΩΦΟΡΟΙ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ».

1. «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ»

Η διαβούλευση θα αναπτυχθεί σε δυο κύκλους, όπως πρότεινε ο Υπουργός κ. Αμυράς:

- Ο πρώτος κύκλος θα διερευνήσει τη θεσμοθέτηση της περιβαλλοντικής ζώνης γύρω από τα μνημεία
- Ο δεύτερος κύκλος θα διερευνήσει τα ζητήματα διοίκησης και οικονομίας

ΚΥΚΛΟΣ 1. α : Θεσμοθέτηση της περιβαλλοντικής ζώνης γύρω από τα μνημεία

- Συγκέντρωση και αξιοποίηση όλης της υφιστάμενης σχετικής νομοθεσίας (αρχαιολογικής από «ΔΙΑΖΩΜΑ», περιβαλλοντικής από Υπουργείο Περιβάλλοντος), καθώς και των γεωχωρικών δεδομένων και του διαθέσιμου ψηφιακού υλικού (Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης)
- Επιλογή τίτλου για το πρόγραμμα (πρόταση κ. Νταή)
- Σχεδιασμός και περιεχόμενο της πλατφόρμας (πρόταση κ. Θεοδώρου)
- Πιλοτική προσέγγιση σε δυο τουλάχιστον αρχαιολογικούς χώρους (πρόταση κ. Αμυρά)
- Εξειδίκευση της ήπιας περιβαλλοντικής ανάπτυξης (ανάπτυξη περιβαλλοντικών διαδρομών, αξιοποίηση δικτύου μονοπατιών, προβολή αγροδιατροφικού πολιτισμού, σύνδεση με πρωτογενή τομέα, κ.α.)
- Σύνταξη κειμένου θέσεων και οδικού χάρτη για την εκκίνηση του προγράμματος και χρονοδιάγραμμα

ΚΥΚΛΟΣ 1.β. : Διερεύνηση ζητημάτων διοίκησης και οικονομίας

Η συζήτηση για τον κύκλο αυτό θα ανοίξει όταν ολοκληρωθεί ο πρώτος κύκλος και θα περιλαμβάνει τα εξής κεφάλαια:

- Κανονιστικό πλαίσιο για τις ανθρώπινες δραστηριότητες:
  - αγροτικές δραστηριότητες,
  - τοπικοί οικισμοί με ειδικούς κανόνες για δομημένο περιβάλλον,
  - ήπια περιβαλλοντική ανάπτυξη,
  - ήπια τουριστική ανάπτυξη.
- Το όργανο διοίκησης και εποπτείας (υπεύθυνος για την τήρηση των κανόνων, ίσως οι Τοπικοί Δήμοι; αρμόδια Υπηρεσία Περιφέρειας, ΥΠΕΝ;)
- Οικονομικοί πόροι:
  - Κίνητρα για την εναλλακτική και περιβαλλοντική επιχειρηματικότητα (πράσινη – ψηφιακή οικονομία).
  - Κίνητρα για ανάδειξη και προστασία φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.
  - Αξιοποίηση όλου του εύρους διαθέσιμων χρηματοδοτικών πηγών.
- Διαδικασία ένταξης μιας περιοχής στο πρόγραμμα περιβαλλοντικών ζωνών.

2. «ΛΕΩΦΟΡΟΙ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ»

- Συνδιαμόρφωση από «ΔΙΑΖΩΜΑ» και ΥΠΕΝ του τελικού καταλόγου μνημείων της φύσης για την αξιοποίηση και συμπερίληψή του στη μελέτη του Masterplan που εκπονεί ο κ. Ζέκκος (ΔΡΟΜΟΣ ΕΠΕ) μετά από ανάθεση του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ»
  - Αξιοποίηση των γεωχωρικών δεδομένων από το ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ
  - Συγκρότηση φακέλου ως αυτοτελούς προγράμματος του ΥΠΕΝ και υποβολή έως τις 28/02/2021 στο Ταμείο Ανάκαμψης με αξιοποίηση της μελέτης Masterplan.
- Αποφασίστηκε η συγκρότηση μεικτής ομάδας εργασίας μεταξύ του Υπουργείου και του Διαζώματος, η οποία θα συνεδριάζει κάθε εβδομάδα. Γραμματέας της ομάδας θα είναι η αρχαιολόγος κα Μ. Κουρασάνη.

Η επόμενη συνάντηση για το Πρόγραμμα «Περιβαλλοντικές Ζώνες προστασίας των μνημείων» θα προγραμματιστεί στις 25/2/2021 και ώρα 11:00, ώστε να διασαφηνιστούν οι θεματικές του Κύκλου Α. Στην τηλεδιάσκεψη θα συμμετέχουν οι κ.κ. Κ. Δημόπουλος, Π. Θεοδώρου, Β. Τζατζάκη, Π. Νταής, Πρ. Τσιαβός, Μ. Κουρασάνη. Επίσης, στη διάρκειά της θα συζητηθεί η διαμόρφωση του καταλόγου των μνημείων της φύσης για το Πρόγραμμα «Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού».

Επισυναπτόμενο 9^ο: εγκριτική απόφαση Υπουργείου Παιδείας (pdf)

Επισυναπτόμενο 10^ο:

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

**ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ:
«ΕΚΠΟΝΗΣΗ MASTER PLAN ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ
ΛΑΥΡΙΟ-ΑΘΗΝΑ-ΕΛΕΥΣΙΝΑ (ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ)»**

ΕΡΓΟΔΟΤΗΣ :   • ΣΩΜΑΤΕΙΟ «ΔΙΑΖΩΜΑ»

ΑΝΑΔΟΧΟΣ :   • PLAN Ε.Ε. Τόμας Μπ. Γκρέβε & ΣΙΑ

ΑΘΗΝΑ, ... 2021

**ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ:
«ΕΚΠΟΝΗΣΗ MASTER PLAN ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ
ΛΑΥΡΙΟ-ΑΘΗΝΑ-ΕΛΕΥΣΙΝΑ (ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ)»**

Στην Αθήνα, σήμερα, ..., μετά την υπ' αριθμόν ... απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ, η οποία ελήφθη σε συνεδρίασή του στις ....., οι κάτωθι υπογεγραμμένοι:

- **αφ' ενός** το μη κερδοσκοπικό σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ», το οποίο εδρεύει στην Αθήνα, επί της οδού Μπουμπουλίνας, αριθμός 30, κάτοχο Α.Φ.Μ 998191496 που υπάγεται στη Δ.Ο.Υ Δ' Αθηνών και το οποίο εκπροσωπείται νόμιμα από τον πρόεδρο αυτού, κο Σταύρο Μπένο, εφ' εξής καλούμενο «ΕΡΓΟΔΟΤΗΣ» αφενός
- και **αφ' ετέρου** η εταιρεία PLAN Ε.Ε. Τόμας Μπ. Γκρέβε και ΣΙΑ που εδρεύει στην Αθήνα επί της οδού Αινάνος αριθμός 6, με Α.Φ.Μ 082438290, Δ.Ο.Υ. Δ' Αθηνών, νόμιμα εκπροσωπούμενη από τον ομόρρυθμο εταίρο Τόμας Μπ.Γκρέβε, εφ' εξής καλούμενη «ΑΝΑΔΟΧΟΣ» ή «ΜΕΛΕΤΗΤΗΣ»

συμφώνησαν την τροποποίηση της αρχικής σύμβασης που είχε υπογραφεί στις 29 Μαΐου 2020 και συγκεκριμένα του άρθρου 5 (ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΑΒΗΣ) σύμφωνα με το άρθρο 10 της αρχικής σύμβασης (ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ). Τα λοιπά άρθρα επαναλαμβάνονται ως είχαν.

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Η ανάθεση της εν λόγω μελέτης εντάσσεται στην προσπάθεια του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ να προτείνει στις αρμόδιες αρχές και να διευκολύνει τη δημιουργία Πολιτιστικών Διαδρομών (ΠΔ), ως επώνυμων τουριστικών προϊόντων/εμπειριών, που θα εμπλουτίζουν τις δυνατότητες για προσέλκυση τουριστικής ζήτησης ειδικών ενδιαφερόντων, εν προκειμένω πολιτιστικών, και θα ευνοούν τον τουρισμό της Αττικής, όχι μόνο χρονικά (επέκταση-σταθεροποίηση της τουριστικής περιόδου σε 12μηνο), αλλά και θεματικά (διαφοροποίηση ζήτησης, αύξηση του τμήματος ζήτησης πολιτιστικού τουρισμού) και χωρικά (διεύρυνση του φάσματος και των σημείων ενδιαφέροντος της Αττικής και των επί μέρους προορισμών της).

Η Μελέτη στοχεύει στη διαμόρφωση και στη συνέχεια ανάδειξη ενός επώνυμου τουριστικού προϊόντος/εμπειρίας που θα συνίσταται σε συγκεκριμένα στοιχεία ενδιαφέροντος του επισκέπτη (πραγματικού και δυνητικού) αναφορικά με την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, αλλά και την περιβαλλοντική κληρονομιά της Περιφέρειας, σε συνδυασμό με την τοπική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών που συμπεριλαμβάνονται στο τουριστικό προϊόν/εμπειρία. Στοχεύει, επίσης, στη δημιουργία ευκαιριών στις επιχειρήσεις και τους παραγωγούς προϊόντων και υπηρεσιών, που δραστηριοποιούνται στις ευρύτερες περιοχές της

συγκεκριμένης διαδρομής, στην προσέλκυση νέων επενδύσεων, με σεβασμό και ανάδειξη της ποικιλόμορφης ιδιαιτερότητας του κάθε τόπου και στην εξασφάλιση πόρων για τη συντήρηση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων.

Με την έννοια αυτή η Μελέτη είναι απόλυτα συμβατή και προσαρμοσμένη με το σχέδιο ΠΕΠ Αττικής 2021-2027, στο στόχο 5 του οποίου αναφέρεται μάλιστα ενδεικτικά ως ακολούθως:

Σ.Τ.05 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΧΩΡΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ (ΟΧΕ) ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΑΞΟΝΩΝ (ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ) ΜΕ ΕΙΔΙΚΑ – ΜΟΝΑΔΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ Ο.Χ.Ε: Αξίζει να σημειωθεί ότι στις προτάσεις της Ομάδας Χάραξης Πολιτικής για το Ε.Π Αττικής στη νέα προγραμματική περίοδο αναφέρεται ενδεικτικά και η «Τριλογία της Αττικής», που αφορά Αθήνα-Λαύριο-Ελευσίνα) με Π/Υ 50 εκ. €.

ΑΡΘΡΟ 1 : ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Το αντικείμενο της σύμβασης είναι η ανάθεση του έργου: «ΕΚΠΙΟΝΗΣΗ MASTER PLAN ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ ΛΑΥΡΙΟ-ΑΘΗΝΑ-ΕΛΕΥΣΙΝΑ (ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ)»

ΑΡΘΡΟ 2 : ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Αντικείμενο της μελέτης είναι η διαμόρφωση προτάσεων για μια **Πολιτιστική Διαδρομή με τρεις κύριους πόλους** (Λαύριο-Αθήνα-Ελευσίνα), η οποία θα σχεδιαστεί εξαρχής ως Ο.Χ.Ε και η οποία θα προσφέρει στον επισκέπτη μια βιωματική και ολιστική εμπειρία και θα βασίζεται στην υψηλή ποιότητα και στην αυθεντικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και προϊόντων. Το Λαύριο υπήρξε ως γνωστόν το οικονομικό κέντρο (στήριγμα) της ακμής της Αρχαίας Αθήνας, ενώ η Ελευσίνα το θρησκευτικό και πνευματικό της κέντρο.

Ως «διαδρομή» δεν νοείται μια συγκεκριμένη και αυστηρή πορεία, που θα κληθεί κατ' ανάγκην να ακολουθήσει ο επισκέπτης, αλλά ένα ευρύτερο χωρικό πεδίο, όπου μπορεί να περιπλανηθεί μέσα ή και γύρω από τα κύρια αξιοθέατα, προσδοκώντας εμπειρίες, που θα τον εκπλήσσουν θετικά. Η επικοινωνία με τα μνημεία και η υψηλού επιπέδου ερμηνεία τους, καθώς και η υψηλή ποιότητα και η αυθεντικότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών θα πρέπει να περιγραφούν και να διατυπωθούν, ως προτάσεις προς τις αρμόδιες αρχές. Οι σχετικές με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες προτάσεις θα πρέπει επίσης να τεθούν προς τους τοπικούς επιχειρηματίες, ν' αποτελέσουν αντικείμενο διαβούλευσης και τελικά να συμφωνηθούν και να λειτουργήσουν ως πρότυπο εφαρμογής για όσους συναινέσουν εξ αυτών στην σύναψη ενός « Ποιοτικού Συμφώνου Συμμετοχής στην ΠΔ».

Ως πηγές η ανάδοχος θα χρησιμοποιήσει τα στοιχεία των τουριστικών μεγεθών (άμεσων και έμμεσων) που δημοσιοποιούνται καθώς και σχετικές με το θέμα μελέτες και έρευνες.

Επίσης, ο ανάδοχος θα παρακολουθεί και λαμβάνει υπόψη του παράλληλα:

- Τον ταυτόχρονο σχεδιασμό του «Μεγάλου Περίπατου της Αθήνας», στον οποίο η Μελέτη θα προσαρμόζεται, σε τρόπο ώστε οι τρεις πόλοι (Αθήνα, Ελευσίνα, Λαύριο) να αποτελούν μια ολοκληρωμένη Πολιτιστική Διαδρομή
- Την προωθούμενη αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων της περιοχής των Αχαρνών Αττικής, με έργα/αναπλάσεις στον αστικό και περιαστικό χώρο, οι οποίες ήδη σχεδιάζονται και προορίζονται για ένταξη σε Ε.Π. του ΕΣΠΑ 2021-2027.
- Την Πολιτιστική Πύλη athensculturenet.com

Αναλυτικότερα τα περιεχόμενα της ανατιθέμενης μελέτης είναι:

2.1. ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

2.1.1 Γενικά Στοιχεία

2.1.2 Η Τουριστική Κίνηση στην Περιφέρεια Αττικής

Εισερχόμενος/εσωτερικός τουρισμός, εποχικότητα & πληρότητα, ξενοδοχειακό δυναμικό, εξέλιξη τουριστικής κίνησης και ξενοδοχειακού δυναμικού στην Περιφέρεια, κίνηση επισκεπτών σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους. Με βάση τα εν λόγω στοιχεία, καθώς και με αξιοποίηση στοιχείων από προηγούμενες μελέτες, συνεντεύξεις με τουριστικού επιχειρηματίες, ξεναγούς κλπ., θα πραγματοποιηθεί αποτύπωση και ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης.

2.1.3 Πολιτιστικοί και Φυσικοί Πόροι στην Περιφέρεια Αττικής

Υφιστάμενοι κύριοι πόλοι προσέλκυσης επισκεπτών με επίκεντρο την περιοχή της Αθήνα: Ακρόπολη, Μουσείο Ακρόπολης, Αγορά, Πνύκα, Διονυσιακό Θέατρο, Ηρώδειο, Αρχαιολογικό Μουσείο, Σούνιο, Αρχαία Μεταλλεία Λαυρίου Αρχαιολογικός Χώρος Ελευσίνας, καθώς και άλλοι χώροι αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, που συνδέονται εννοιολογικά με τους παραπάνω

2.2. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΒΙΩΣΙΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ

2.2.1 Η Αναγκαιότητα Διαρθρωτικής Παρέμβασης στο Μοντέλο Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Αττικής

2.2.2. Οι Στόχοι της Στρατηγικής

2.2.3. Η Έννοια της Πολιτιστικής Διαδρομής

2.2.4. Η Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση, ως Εργαλείο Υλοποίησης της Στρατηγικής. Ευθυγράμμιση του Master Plan με τις απαιτήσεις της Ε.Ε αλλά και των κανόνων του ΕΣΠΑ για τις Ο.Χ.Ε.

2.3 Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΤΡΙΑΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ (Ελευσίνα-Αθήνα-Λαύριο)

2.3.1. Η Δομή της Διαδρομής

Σύνδεση της Αρχαίας Αθήνας και του επίνειού της, του Πειραιά, με την Ελευσίνα, το Πνευματικό Κέντρο της (Τελεστήριο) και το Λαύριο, το Παραγωγικό Κέντρο της (ορυχεία αργύρου)

2.2.2. Πολιτιστικοί και Φυσικοί Πόροι στην Περιοχή της Ελευσίνας

2.3.3. Το Επιχειρηματικό Δυναμικό στην Περιοχή της Ελευσίνας

2.3.4. Τουριστικοί Πόροι και Υποδομές στην Περιοχή της Ελευσίνας

2.3.5. Τουριστική Κίνηση στην Περιοχή της Ελευσίνας

2.3.6. Πολιτιστικοί και Φυσικοί Πόροι στην Περιοχή του Λαυρίου

2.3.7. Το Επιχειρηματικό Δυναμικό στην Περιοχή του Λαυρίου

2.3.8. Τουριστικοί Πόροι και Υποδομές στην Περιοχή του Λαυρίου

2.3.9. Τουριστική Κίνηση στην Περιοχή του Λαυρίου

ΣΗΜ. Δεν ζητείται η καταγραφή φυσικών και πολιτιστικών πόρων και τουριστικών μεγεθών για την Αθήνα και τον Πειραιά, καθόσον για τις δύο μητροπολιτικές περιοχές υλοποιούνται ήδη Ο.Χ.Ε, προς τις οποίες η Τριλογία θα έχει συμπληρωματικό ρόλο.

2.4. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΧΩΡΙΚΗ ΕΠΕΝΔΥΣΗ «Η ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ»

2.4.1. Η Οικοδόμηση της Στρατηγικής

Ανάπτυξη και ανάδειξη της Ελευσίνας και του Λαυρίου ως συμπληρωματικών πόλων πολιτιστικού τουρισμού στην Περιφέρεια Αττικής

2.4.2. Προοπτικές και Προτάσεις Ανάπτυξης της Πολιτιστικής Διαδρομής ως Θεματικό Τουριστικό Προϊόν

Σύνδεση των πολιτιστικών πόρων για την προσφορά ενός ολοκληρωμένου προϊόντος πολιτιστικού τουρισμού

Στρατηγική διοχέτευσης ζήτησης προς το δίπολο Ελευσίνας – Λαυρίου

2.4.3. Συνέργειες Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα

Σύνδεση με τοπική οικονομία & κοινωνία, Cluster επιχειρήσεων

2.5. ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΟΧΕ «Η ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ».

2.5.1. Γενικό Πλαίσιο Εξειδίκευσης της ΟΧΕ

2.5.2. Προτάσεις Έργων και Δράσεων της Πολιτιστικής Διαδρομής όσον αφορά Υποδομές, Marketing-Ψηφιακές Εφαρμογές, Επιχειρηματικότητα

2.5.3. Συναφή Έργα στην Τρέχουσα Προγραμματική Περίοδο 2014-2020

2.5.4. Ανάλυση χρηματοδοτικών πόρων

2.6. ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΧΕ «Η ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ».

2.6.1. Γενικά – Θεσμικό Πλαίσιο

2.6.2. Το Πλαίσιο Διακυβέρνησης της ΟΧΕ

2.6.3. Προτεινόμενοι Φορείς Διακυβέρνησης και Κατανομή Αρμοδιοτήτων

Φορείς Στρατηγικής, Διαχείρισης και Λειτουργίας, Cluster επιχειρήσεων, DMMO

Η μελέτη θα υποδείξει ειδικότερα τη δομή ενός μόνιμου μηχανισμού διοίκησης της λειτουργίας του όλου εγχειρήματος, που θα επιτελεί καθήκοντα Destination Management and Marketing Organization. Για το σκοπό αυτό θα αξιοποιηθεί το υλικό που έχει παραχθεί από σχετικές μελέτες για άλλες περιοχές της χώρας, όπου δραστηριοποιείται το ΔΙΑΖΩΜΑ (Ηπειρο, Στερεά Ελλάδα, ΑΜΘ). Πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν ότι ο Δήμος της Αθήνας διαθέτει ήδη σήμερα DMMO, ώστε να προβλεφθούν οι αναγκαίες συνέργειες.

Τα υποκεφάλαια 2.5 και 2.6 (Πρόταση Σχεδίου Δράσης για την υλοποίηση της ΟΧΕ και Φορείς Διακυβέρνησης και Κατανομή αρμοδιοτήτων) θα πρέπει να δομηθούν σε χωριστά τμήματα/φάσεις σύμφωνα με τη μέχρι σήμερα πρακτική τπου ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ, που απεικονίζεται στο ακόλουθο γράφημα.

Είναι αυτονόητο, ότι, από το ανωτέρω σχήμα, οι μεν υποδομές, το μάρκετινγκ και οι ψηφιακές εφαρμογές και η επιχειρηματικότητα θα αποτελούν τμήματα του υποκεφγ.2.5, ενώ η Διακυβέρνηση του υποκεφ.2.6

Αναλυτικότερα:

Μέσω της μελέτης, θα πρέπει να υπάρξει τεκμηρίωση στην ανάδειξη των προβλημάτων που παρουσιάζει σήμερα το τουριστικό προϊόν στις κατωτέρω δραστηριότητες καθώς και προτάσεις για την αντιμετώπισή τους μέσω της Διαδρομής:

- Στις Δημόσιες Υποδομές (αρχ. χώροι & μουσεία, αξιοθέατα, χώροι στάσης-ξεκούρασης, εσωτερικές διαδρομές στους αρχ. χώρους και στους οικισμούς κ.λπ.). Θα υποδειχθούν μετά από διαβούλευση με τους αρμόδιους φορείς και αξιολόγηση των δικών τους προτάσεων **συγκεκριμένα έργα** αρχαιολογικού χαρακτήρα, μικρά έργα εντός αρχαιολογικών χώρων για τη βελτίωση της ικανοποίησης από την επίσκεψη, καθώς κ.α. υποδομές εκτός αυτών, που ενδεχομένως θα κριθούν αναγκαίες
- Στις επιχειρήσεις των πόλων της ΠΔ, που προσφέρουν είτε άμεσα, είτε έμμεσα προϊόντα και υπηρεσίες στους επισκέπτες. Έμφαση θα δοθεί στις επιχειρήσεις πρωτογενούς παραγωγής και στην συνεργασία τους με τις επιχειρήσεις ξενοδοχίας-καταλυμάτων και εστίασης. Οι σημαντικότερες από τις επιχειρήσεις αυτές, στις

περιοχές Λαυρίου και Ελευσίνας θα πρέπει να καταγραφούν, ώστε να διευκολυνθεί σε μεταγενέστερο στάδιο η δημιουργία της αντίστοιχης συστάδας (cluster) επιχειρήσεων συνδεδεμένων με τη Διαδρομή. Αυτή η καταγραφή προκειμένου για την περιοχή της Αθήνας θα συνίσταται μόνο στον εντοπισμό των επιχειρήσεων, που προσφέρουν υπηρεσίες και προϊόντα, που μπορούν ιδανικά να ενσωματωθούν στη διαμόρφωση του νέου τουριστικού προϊόντος, που επιδιώκουμε για την Περιφέρεια Αττικής.

- Στις επιχειρήσεις, ιδρύματα και φορείς που διοργανώνουν δημόσια δρώμενα, που προσφέρονται τόσο στους επισκέπτες, όσο και στους κατοίκους.

Αντικείμενο καταγραφής και αποτύπωσης υφιστάμενης κατάστασης θα αποτελέσουν οι επιχειρήσεις που κρίνεται ότι μπορούν να συμβάλουν στη σύνθεση και διαμόρφωση του τουριστικού προϊόντος της ΠΔ, όπως επιλεγμένες επιχειρήσεις καταλυμάτων, εστίασης και αναψυχής, παραγωγοί τοπικών προϊόντων του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα, τουριστικά γραφεία, και φορείς πολιτισμού (μουσεία, πινακοθήκες, φορείς πολιτιστικών εκδηλώσεων κ.λπ.).

Η περιγραφή προτεινόμενων παρεμβάσεων (στο κεφάλαιο 2.5.3 Πρόταση Εξειδίκευσης ΟΧΕ) για την επίτευξη «ποιότητας και αυθεντικότητας» σε προϊόντα και υπηρεσίες θα περιλαμβάνει:

- Έργα μικρής κλίμακας στον δημόσιο χώρο, όπως λ.χ. σήμανση με ενιαίου τύπου πινακίδες του δημόσιου οδικού δικτύου και σημείων παροχής πληροφοριών, αλλά και στις επιμέρους επιχειρήσεις όπως πινακίδες / ταμπέλες της επιχείρησης, wi-fi, ψηφιακή πληροφόρηση κ.λπ.
- Δράσεις που θα διευκολύνουν και θα στηρίζουν τους επιχειρηματίες στην βελτίωση των υπηρεσιών που παρέχουν.
- Δράσεις που θα εμπλουτίσουν το τουριστικό προϊόν και που σήμερα είτε δεν προσφέρονται καθόλου, είτε μπορούν να βελτιώσουν και να δικτυώσουν αυτές που ήδη αποτελούν τμήμα του προσφερόμενου προϊόντος (λ.χ. επισκέψιμα οινοποιεία και αγροκτήματα).
- Χρηματοδοτικά εργαλεία που θα επιτρέψουν την υλοποίηση των ανωτέρω είτε ως δημόσιες επενδύσεις για τα απαραίτητα (μικρά) έργα υποδομής (λ.χ. πινακίδες) είτε ως κρατικές ενισχύσεις στις επιχειρήσεις, είτε ως χορηγικό πρόγραμμα.
- Διάφορες επαγγελματικές δραστηριότητες και εμπορικές επιχειρήσεις που σχετίζονται με τον τουρισμό (ενδεικτικά): ξεναγοί, εταιρείες ψηφιακών εφαρμογών για τον Τουρισμό, ενώσεις ταξί, τοπικά ΚΤΕΛ, εταιρείες πλωτών μεταφορών, εταιρείες logistics, καταστήματα ενθυμίων, προϊόντων design, τοπικών/ελληνικών τροφίμων, ενοικιάσεις ΙΧ & δίκυκλων , κ.λπ.

Η πρόταση εξειδίκευσης της ΟΧΕ θα περιλαμβάνει, επίσης, τον προσδιορισμό **φάσεων-σταδίων** εφαρμογής για την υλοποίηση της πρότασης και τον καθορισμό σειράς προτεραιότητας για τα προτεινόμενα έργα, δράσεις και ρυθμίσεις. Ο διαχωρισμός θα γίνει σε άμεσα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα έργα - δράσεις-ρυθμίσεις με βάση την λειτουργική

τους αναγκαιότητα, λαμβάνοντας υπόψη την κατά στάδια εφαρμογή της μελέτης σε τμήματα, όπου απαιτούνται και που είναι χρονοβόρα διαδικαστικά ή απαιτούν σχετικά μεγαλύτερο κόστος και πρέπει να αναπτυχθούν σε μεγαλύτερο εύρος χρόνου.

ΑΡΘΡΟ 3: ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Ο χρόνος για την υποβολή του **Παραδοτέου Α**, που αποτελείται από τα περιεχόμενα 2.1 έως και 2.3 του άρθρου 2, ορίζεται σε 4 (τέσσερις) μήνες από την υπογραφή της σύμβασης. Ο χρόνος για την υποβολή του **Παραδοτέου Β**, που αποτελείται από τα περιεχόμενα 2.4 έως και 2.6, ορίζεται σε 5 (πέντε) μήνες από την παραλαβή του Παραδοτέου Α από την επιτροπή παρακολούθησης και παραλαβής της μελέτης του άρθρου 5 της παρούσας.

Παράταση του χρόνου αποπεράτωσης των επιμέρους παραδοτέων, πέρα από τις προθεσμίες που αναγράφονται στο άρθρο αυτό, δύναται να χορηγηθεί με απόφαση του Εργοδότη, εάν κατά την εκπόνηση της μελέτης προκύψουν καθυστερήσεις που δεν οφείλονται στην αποκλειστική υπαιτιότητα του μελετητή, κατά την κρίση του Εργοδότη. Ειδικότερα, θα ληφθούν υπόψη τυχόν καθυστερήσεις και κωλύματα στην ομαλή υλοποίηση των εργασιών της Μελέτης που ενδέχεται να προκύψουν λόγω της επιδημίας του κορωνοϊού και συνδέονται με αυτήν (π.χ. αδυναμία πραγματοποίησης συναντήσεων και επισκέψεων, έλλειψη πρόσβασης σε μελέτες, βάσεις δεδομένων και λοιπό υλικό).

Η αίτηση παράτασης πρέπει να υποβάλλεται μέσα στη συμβατική προθεσμία εκπόνησης της μελέτης και θα περιλαμβάνει αιτιολόγηση της αιτούμενης παράτασης και χρονοδιάγραμμα.

Τα παραδοτέα της μελέτης κατατίθενται στο «ΔΙΑΖΩΜΑ».

ΑΡΘΡΟ 4: ΑΜΟΙΒΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η αμοιβή του αναδόχου για την εκτέλεση της Μελέτης ορίζεται στο ποσό των **20.000,00 ευρώ**, πλέον Φ.Π.Α.

Η αμοιβή καταβάλλεται τμηματικώς, ως ακολούθως:

20 % με την υπογραφή της παρούσας σύμβασης. (το ποσό αυτό έχει ήδη δοθεί στο μελετητή).

30% με την υποβολή του παραδοτέου Α. (το ποσό αυτό έχει ήδη δοθεί στο μελετητή).

30 % με την υποβολή του παραδοτέου Β.

20 % με την έγκριση των παραδοτέων από το αρμόδιο όργανο.

ΑΡΘΡΟ 5: ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΑΒΗΣ

1. Για την **παρακολούθηση** της μελέτης ορίζεται από το ΔΙΑΖΩΜΑ 5μελής επιτροπή, αποτελούμενη από:
  - 1 εκπρόσωπο της Περιφέρειας Αττικής, τον/την ....., με αναπληρωτή του / της, τον κ. Κορμά Γιώργο, επιστημονικό συνεργάτη Περιφέρειας Αττικής.
  - 1 εκπρόσωπο του Δήμου Αθηναίων, την κα Κατερίνα Κοσκινά, σύμβουλο Δημάρχου Αθηναίων για τον Πολιτισμό, με αναπληρωτή της τον κ. Αναστάσιο Κρικεκούκη, διπλωματούχο σύμβουλο του Δημάρχου Αθηναίων.
  - 1 εκπρόσωπο του Δήμου Ελευσίνας, τον κ. Λιάσκο Δημήτρη, Αντιδήμαρχο Πολιτισμού, με αναπληρωτή του, τον κ. Παπαγιάνναρο Δημήτρη, Δημοτικό Σύμβουλο, Πρόεδρο της Τουριστικής Επιτροπής του Δήμου Ελευσίνας,
  - 1 εκπρόσωπο του Δήμου Λαυρίου, την κα Πάλλη Αικατερίνη, Γενική Γραμματέα του Δήμου, με αναπληρώτρια, την κα Βλάχου Ελένη, ειδική σύμβουλο του Δήμου Λαυρεωτικής.
  - 1 εκπρόσωπο του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», την κα Μπέττυ Χατζηνικολάου, ιδρυτικό μέλος του Σωματείου και εμπειρογνώμονα σε θέματα Τουρισμού, με αναπληρώτρια την κα Μαρία Σοφικίτου, αρχαιολόγο, στέλεχος του Σωματείου.

Η Επιτροπή αυτή παρακολουθεί την εκπόνηση της Μελέτης, ώστε να πραγματοποιείται σύμφωνα με τους κανόνες της επιστήμης, εξασφαλίζει ότι οι μελετητές έχουν ερευνήσει και αξιολογήσει τις προτάσεις των αρμόδιων υπηρεσιών του ΥΠΠΟΑ κ.α., καθώς και των Δήμων, που περιλαμβάνονται στη Διαδρομή, και έχουν τεκμηριώσει τις επί μέρους προτάσεις έργων και δράσεων, λαμβάνοντας υπόψη και την ωρίμανση αυτών, σε τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας της Διαδρομής. Η Επιτροπή έχει αποκλειστικά γνωμοδοτικό χαρακτήρα και οι απόψεις της υποβάλλονται στο Διοικητικό Συμβούλιο του Διαζώματος.

- Για την **παραλαβή** της μελέτης εκ μέρους του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ ορίζεται 3μελής Επιτροπή αποτελούμενη από δύο εκπροσώπους του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ, τους κ.κ. Μπέττυ Χατζηνικολάου, νομικό – εμπειρογνώμονα σε θέματα Τουρισμού, με αναπληρώτρια την κα Μαρία Σοφικίτου, αρχαιολόγο, στέλεχος του Σωματείου, και τον κ. Νταή Παναγιώτη, μέλος του ΔΣ του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ», με αναπληρωτή, τον κ. Ευδόκιμο Φρέγκογλου, στέλεχος του Σωματείου και υπεύθυνο προγραμμάτων και έναν εκπρόσωπο της Περιφέρειας Αττικής, τον/την....., με αναπληρωτή του/της, τον κ. Κορμά Γιώργο, επιστημονικό συνεργάτη Περιφέρειας Αττικής.

Ο Πρόεδρος του «ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ», μετά την παραλαβή της, αφού φέρει τη μελέτη στο Διοικητικό Συμβούλιο, την διαβιβάζει στις αρμόδιες Υπηρεσίες, προκειμένου να προωθηθεί η ένταξη των προβλεπόμενων έργων και δράσεων στο ΠΕΠ.

ΑΡΘΡΟ 6: ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Ο μελετητής με την υπογραφή της σύμβασης μεταβιβάζει στον εργοδότη χωρίς επιπλέον αμοιβή όλα τα πνευματικά δικαιώματα, που απορρέουν από την εφαρμογή της σύμβασης, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 2121/1993.

ΑΡΘΡΟ 7: ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΜΕΛΕΤΗΤΗ

Ο Ανάδοχος αναλαμβάνει την υποχρέωση να εκπονήσει το ανατιθέμενο έργο με τη δέουσα προσοχή και επιμέλεια, κατά επιστημονικά άρτιο τρόπο και σύμφωνα με τους όρους, τις προϋποθέσεις και τις προθεσμίες της σύμβασης.

ΑΡΘΡΟ 8: ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Ο Εργοδότης δικαιούται να καταγγείλει τη σύμβαση σε κάθε περίπτωση παράβασης των υποχρεώσεων του Αναδόχου. Στην περίπτωση αυτή ο Εργοδότης δικαιούται να αναθέσει το έργο σε άλλο Ανάδοχο.

ΑΡΘΡΟ 9: ΜΑΤΑΙΩΣΗ ΛΟΓΩ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΒΙΑΣ

Σε περίπτωση επελεύσεως εξαιρετικού, μη προβλέψιμου και μη αποτρέψιμου γεγονότος, που καθιστά αδύνατη την έναρξη, πρόοδο ή ολοκλήρωση του έργου, τα συμβαλλόμενα μέρη αποδεσμεύονται αμοιβαίως από τις εκ της συμβάσεως απορρέουσες υποχρεώσεις τους, πλην της καταβολής στον Ανάδοχο της αμοιβής για τις μέχρι τότε εκτελεσθείσες εργασίες της σύμβασής του.

ΑΡΘΡΟ 10: ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Όλοι οι όροι της παρούσας σύμβασης θεωρούνται ουσιώδεις και η τροποποίηση ή συμπλήρωση οποιουδήποτε όρου αυτής αποδεικνύεται μόνο εγγράφως, αποκλειόμενου παντός άλλου αποδεικτικού μέσου.

ΑΡΘΡΟ 11: ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ Ο.Τ.Α

Η παρούσα σύμβαση συνάπτεται προς όφελος της Περιφέρειας Αττικής και των τριών Δήμων-πόλων της ΠΔ. Συνεπώς, γίνεται κατανοητό το ενδιαφέρον τους για την ποιότητα της μελέτης, καθώς και αποδεκτό από αμφοτέρωτα τα συμβαλλόμενα μέρη ότι η μελέτη θα παραχωρηθεί στις αρμόδιες Υπηρεσίες των φορέων αυτών.

ΑΡΘΡΟ 12 : ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΔΙΚΑΙΟ – ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Η σύμβαση διέπεται από το Ελληνικό Δίκαιο και το υπ' αριθμόν άρθρο 15 του καταστατικού του «ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ».

Ο Εργοδότης και ο Ανάδοχος καταβάλλουν κάθε προσπάθεια φιλικής επίλυσης τυχόν διαφοράς, σχετικής με την ερμηνεία ή την εφαρμογή της σύμβασης, σύμφωνα με τους κανόνες της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών.

Σε περίπτωση αποτυχίας της ανωτέρω προσπάθειας, αρμόδια για την επίλυση της διαφοράς ορίζονται τα δικαστήρια των Αθηνών.

Σε πίστωση όλων των ανωτέρω, συντάχθηκε η παρούσα σύμβαση, η οποία, αφού αναγνώσθηκε από τους συμβαλλόμενους, υπογράφεται από αυτούς σε δύο αντίτυπα, από τα οποία έλαβε από ένα έκαστος εξ' αυτών.

ΟΙ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΙ:

Για το ΔΙΑΖΩΜΑ:

Ο πρόεδρος του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ

Για την Ανάδοχο του έργου:

Ο νόμιμος εκπρόσωπος

Σταύρος Μπένος

Τόμας Μπ. Γκρέβε

Επισυναπτόμενο 11^ο:

Οικονομικός & Διαχειριστικός Απολογισμός

MASTER PLAN ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ ΛΑΥΡΙΟ-ΑΘΗΝΑ-ΕΛΕΥΣΙΝΑ (ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ)

Κύρια χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Αττικής
—
Το πλαίσιο στρατηγικής για την ανάπτυξη βιώσιμου
τουριστικού μοντέλου στην Περιφέρεια Αττικής
—
Η πολιτιστική διαδρομή της Τριλογίας της Αττικής
(Ελευσίνα - Αθήνα - Λαύριο)

Αθήνα, Δεκέμβριος 2020

PLAN E.E.

Περιεχόμενα

1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
2.1.	ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ.....	4
2.1.1.	Γενικά Στοιχεία.....	4
2.1.2.	Η Τουριστική Κίνηση στην Περιφέρεια Αττικής	6
2.1.3.	Πολιτιστικοί και Φυσικοί Πόροι στην Περιφέρεια Αττικής.....	13
2.2.	ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΒΙΩΣΙΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ.....	18
2.2.1.	Η Αναγκαιότητα Διαρθρωτικής Παρέμβασης στο Μοντέλο Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Αττικής.....	18
2.2.3.	Η Έννοια της Πολιτιστικής Διαδρομής	23
2.2.4.	Η Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση ως Εργαλείο για την υλοποίηση της Στρατηγικής.....	29
2.3.	Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΤΡΙΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ (Ελευσίνα – Αθήνα – Λαύριο).....	32
2.3.1.	Η Δομή της Διαδρομής.....	32
2.3.2.	Πολιτιστικοί και Φυσικοί Πόροι στην Περιοχή της Ελευσίνας.....	42
2.3.3.	Το Επιχειρηματικό Δυναμικό στην Περιοχή της Ελευσίνας	58
2.3.4.	Τουριστικοί Πόροι και Υποδομές στην Περιοχή της Ελευσίνας	73
2.3.5.	Τουριστική Κίνηση στην Περιοχή της Ελευσίνας.....	79
2.3.6.	Πολιτιστικοί και Φυσικοί Πόροι και Υποδομές στην Περιοχή του Λαυρίου ...	82
2.3.7.	Το Επιχειρηματικό Δυναμικό του Δήμου Λαυρεωτικής.....	113
2.3.8.	Τουριστικοί Πόροι και Υποδομές στην Περιοχή του Λαυρίου	127
2.3.9.	Τουριστική Κίνηση στην Περιοχή του Λαυρίου	139
	Παράρτημα: Πίνακες.....	143

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν τεύχος αποτελεί το πρώτο παραδοτέο του έργου **«Εκπόνηση Master Plan της Πολιτιστικής Διαδρομής Λαύριο-Αθήνα-Ελευσίνα (Τριλογία της Αττικής)»** και αποτελείται από τρία τμήματα, «Κύρια Χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Αττικής», «Το Πλαίσιο Στρατηγικής για την Ανάπτυξη Βιώσιμου Τουριστικού Μοντέλου στην Περιφέρεια Αττικής» και «Η Πολιτιστική Διαδρομή της Τριλογίας της Αττικής» (Παραδοτέο Α).

Η ανάθεση του έργου από το **μη κερδοσκοπικό σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ»** εντάσσεται σε μια δυναμική πρωτοβουλία που αναπτύσσουν το τελευταίο διάστημα όλοι οι αρμόδιοι φορείς και το «ΔΙΑΖΩΜΑ», με στόχο το σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός **καινοτόμου προγράμματος Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης για την Αττική**, με τίτλο: **«Η Τριλογία της Αττικής»**. Οι αρχαιολογικοί χώροι της Ελευσίνας και της Λαυρεωτικής σε συνδυασμό με τα κύρια μνημεία και μουσεία της Αθήνας αποτελούν **μια ενότητα που αναδεικνύει τις βασικές πτυχές της αρχαίας Αθήνας**: η Ελευσίνα με το Τελεστήριο και η Ιερά Οδός αναδεικνύουν τη μυθική, θεολογική, μυθική διάσταση, τα μνημεία της Αθήνας την πολιτική, δημοκρατική και πολιτιστική διάσταση και το Λαύριο, με τα ορυχεία αργύρου, την τεχνολογική και οικονομική διάσταση που χρηματοδότησε τα μεγάλα μνημεία, την πολιτική και στρατιωτική ισχύ της Αθηναϊκής Δημοκρατίας. Το πρόγραμμα αποσκοπεί στην ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, στη διάχυση των επισκεπτών και στην μετατροπή της Αθήνας από πέρασμα σε προορισμό. Ως βασική παράμετρος αυτής της επιδίωξης αναδεικνύεται η **αξιοποίηση της πλούσιας πολιτιστικής και περιβαλλοντικής κληρονομιάς**, συνεκτικά με την **τοπική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών**, με στόχο τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη όλης της Αττικής.

Το παραδοτέο έχει δομηθεί σε τρία βασικά μέρη: α) τα **κύρια χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Αττικής** με βασική αναφορά στην τουριστική κίνηση και τους πολιτιστικούς και φυσικούς πόρους, β) **το πλαίσιο στρατηγικής για την ανάπτυξη βιώσιμου τουριστικού μοντέλου στην Περιφέρεια Αττικής** με τις κεντρικές παραμέτρους διαμόρφωσης της σχεδιαζόμενης στρατηγικής, και γ) την αποτύπωση δεδομένων για την **Πολιτιστική Διαδρομή της Τριλογίας της Αττικής**, με έμφαση στους τοπικούς πόρους εκείνους, στο Λαύριο και στην Ελευσίνα, που δύναται να αξιοποιηθούν για τη διαμόρφωση μιας βιωματικής διαδρομής του πολιτιστικού τουρισμού στην Αττική. Ως «διαδρομή» δεν νοείται μια συγκεκριμένη και αυστηρή πορεία που θα κληθεί να ακολουθήσει ο επισκέπτης, αλλά ένα ευρύτερο χωρικό πεδίο, όπου μπορεί να περιπλανηθεί μέσα ή και γύρω από τους βασικούς πόλους, και να βιώσει αυθεντικές εμπειρίες από το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον του τόπου.

Ο σχεδιασμός του προγράμματος αποσκοπεί πρωτίστως στην **χωρική διάχυση του πολιτιστικού τουρισμού** καθώς και στην **χρονική επιμήκυνση της παραμονής των επισκεπτών**. Μεταξύ των τριών κεντρικών πόλων της Τριλογίας της Αττικής η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στους δυο περιφερειακούς πόλους – το Λαύριο και την Ελευσίνα. Οι τρεις πόλοι παρουσιάζουν, όπως ιστορικά έτσι και σήμερα, διαφορετικά χαρακτηριστικά και ξεχωριστό χαρακτήρα ο καθένας. Ο **πόλος της Ελευσίνας είναι αστικός**, με επίκεντρο τον αρχαιολογικό χώρο στο κέντρο της πόλης και τα ιστορικά βιομηχανικά συγκροτήματα. Ο **πόλος του Λαυρίου είναι χωρικά εκτεταμένος στην ύπαιθρο** συνδυάζοντας πληθώρα στοιχείων αρχαιολογικού, ιστορικού, γεωλογικού και φυσικού ενδιαφέροντος. Ο Δήμος Αθηναίων αναπτύσσει παράλληλα τους σχεδιασμούς για τον μητροπολιτικό πόλο πολιτισμού παγκόσμιας ακτινοβολίας. Οι **διασυνδέσεις μεταξύ των τριών πόλων** ολοκληρώνουν το βασικό αντικείμενο του προγράμματος.

Η εταιρεία PLAN E.E. με διευθυντή τον Αρχιτέκτονα-Πολεοδόμο, Δρ. Τόμας Γκρέβε, συνεργάστηκε στο πλαίσιο του παρόντος έργου με τον Σύμβουλο Ανάπτυξης Νίκο Σμιτ, που αποτελούν την ομάδα μελέτης. Για την εκπόνηση του παραδοτέου πραγματοποιήθηκαν επιτόπου επισκέψεις πεδίου καθώς και σειρά συναντήσεων και συνεντεύξεων με παράγοντες και προσωπικότητες με ενεργή παρουσία στην διαμόρφωση και στον σχεδιασμό του προγράμματος. Για τη συνεργασία και τις πολύτιμες πληροφορίες που παρείχαν, η ομάδα μελέτης επιθυμεί να ευχαριστήσει ιδιαίτερα τους: **Ευθύμιο Μπακογιάννη**, Γενικό Γραμματέα Χωροταξίας και Αστικού Περιβάλλοντος ΥΠΕΝ, **Δημήτρη Λουκά**, Δήμαρχο Λαυρεωτικής, **Αργύρη Οικονόμου**, Δήμαρχο Ελευσίνας, **Χρήστο Παππού**, Δήμαρχο Φυλής, **Ελένη Δουνδουλάκη**, Αντιπεριφερειάρχη Πολιτισμού Αττικής, **Δημήτρη Λιάσκο**, Αντιδήμαρχο Πολιτισμού Ελευσίνας, **Ελένη Ανδρικού**, Προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής, **Λένα Βλάχου**, Ειδική Σύμβουλο Δημάρχου Λαυρεωτικής για το πρόγραμμα "Τριλογία της Αττικής", **Γαβριήλ Καμπάνη**, τέως Αντιπρόεδρο Διοικητικού Συμβουλίου του Οργανισμού ΕΛΕΥΣΙΝΑ 2021, **Ανδρέα Καπετάνιο**, Επίκουρο Καθηγητή Αρχαιολογίας στο Τμήμα Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου, **Γιώργο Κορμά**, Επιστημονικό συνεργάτη της Περιφέρειας Αττικής, **Κατερίνα Κοσκινά**, Σύμβουλο Δημάρχου Αθηναίων για τον Πολιτισμό, **Μιχαήλ Μαρμαρινό**, Καλλιτεχνικό Διευθυντή της Ελευσίνας Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 2021, **Χριστίνα Μερκούρη**, Προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Δυτικής Αττικής, **Νίκο Μπελαβίλα**, Καθηγητή Πολεοδομίας ΕΜΠ, **Γιάννη Μυλωνά**, Αναπληρωτή Προϊσταμένου ΕΔΕΠΟΛ, **Βάνα Ξένου**, Καλλιτέχνις, Ομότιμη Καθηγήτρια ΕΜΠ, **Δημοσθένη Σβολόπουλο**, Προϊστάμενο Διεύθυνσης Αναστήλωσης Αρχαίων Μνημείων, **Σόνια Schubert**, τέως Προϊσταμένη του τμήματος Μελετών Αστικής Αναζωογόνησης & Αναπλάσεων του ΥΠΕΝ, **Άγγελο Σπηλιώτη**, Προϊστάμενο της Μονάδας Α΄ της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας Αττικής, **Ασημάκη Χαδουμέλη**, Διευθυντή του Τεχνολογικού Πολιτιστικού Πάρκου Λαυρίου, **Μπέττυ Χατζηνικολάου**, μέλος του Σωματείου «Διάζωμα» και **Σταύρο Μπένο**, πρόεδρο του Σωματείου «Διάζωμα».

Στόχος είναι το παρόν παραδοτέο να αποτελέσει ένα **ζωντανό κείμενο που θα μπορεί να συνεχίσει να εμπλουτίζεται με πρόσθετα και επικαιροποιημένα στοιχεία**, ώστε να αποτελέσει μια **βάση δεδομένων** που θα τροφοδοτεί τις **διαδικασίες σχεδιασμού και υλοποίησης της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης** της Αττικής. Ιδανικά, θα μπορέσει να αποτελέσει τη βάση δεδομένων για την υποστήριξη λειτουργίας ενός Οργανισμού Διαχείρισης και Προβολής Προορισμού (DMMO Destination Management & Marketing Organization) της Αττικής.

Τέλος, η ομάδα μελέτης προτίθεται – σε συνεργασία με το «Διάζωμα»– να θέσει το περιεχόμενο του παρόντος παραδοτέου σε **διαβούλευση** με την Περιφέρεια Αττικής καθώς και τους Δήμους Λαυρεωτικής και Ελευσίνας ώστε να αρχίσει να εμπλουτίζεται με περαιτέρω δεδομένα και πληροφορίες που θα ενισχύσουν τη χρησιμότητά του αφενός ως υλικό βάσης για την εκπόνηση του δεύτερου παραδοτέου του παρόντος έργου (Β, *Πλαίσιο Στρατηγικής για την Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση, Σχέδιο Δράσης για την Υλοποίηση της ΟΧΕ, Πρόταση Διακυβέρνησης της ΟΧΕ*) και αφετέρου ως εργαλείο για τον σχεδιασμό της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης της Αττικής.

2.1. ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

2.1.1. Γενικά Στοιχεία

Η Αττική αποτελεί τη **σημαντικότερη και πολυπληθέστερη περιφέρεια της Ελλάδας** καθώς συμπεριλαμβάνει και την Αθήνα, την πρωτεύουσα της χώρας. Σε αυτήν εξασκείται το μεγαλύτερο κομμάτι της εμπορικής και οικονομικής δραστηριότητας καθώς και των υπηρεσιών της χώρας, συγκεντρώνοντας εντός της τις διοικήσεις των περισσότερων επιχειρήσεων και οργανισμών. Η σύγχρονη Αθήνα αποτελεί το **κέντρο της οικονομικής, βιομηχανικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής** της Ελλάδας. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, η Ευρύτερη Αστική Περιοχή της Αθήνας, η οποία ουσιαστικά συμπίπτει με την Περιφέρεια Αττικής, είναι η 7η πολυπληθέστερη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Γεωγραφικά και διοικητικά στοιχεία

Η Αττική είναι ιστορική περιοχή της Ελλάδας που περικλείει εκτός της Αθήνας και τον Πειραιά, που αποτελεί το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας. Η ιστορική περιοχή επικεντρώνεται στην Αττική χερσόνησο, η οποία προεκτείνεται στο δυτικό τμήμα του Αιγαίου Πελάγους. Σήμερα αποτελεί μία από τις 13 περιφέρειες της Ελλάδας. Έχει έκταση 3.808 χλμ² και καλύπτει το 2,9% της συνολικής έκτασης της χώρας.

Σύμφωνα με το Νόμο 3852/10 "Καλλικράτης" από την 1η Ιανουαρίου 2011 η περιφέρεια Αττικής διαιρείται σε οκτώ περιφερειακές ενότητες. Η παλιά Νομαρχία Αθηνών διασπάστηκε σε τέσσερις περιφερειακές ενότητες, Κεντρικού Τομέα Αθηνών, Βορείου Τομέα Αθηνών, Δυτικού Τομέα Αθηνών και Νοτίου Τομέα Αθηνών, η Νομαρχία Πειραιώς διασπάται στην περιφερειακή ενότητα Πειραιώς και στην περιφερειακή ενότητα Νήσων, ενώ οι Νομαρχίες Ανατολικής Αττικής και Δυτικής Αττικής μετατρέπονται στις αντίστοιχες περιφερειακές ενότητες. Επίσης, σύμφωνα με τον νέο νόμο συνίσταται η Αποκεντρωμένη Διοίκηση Αττικής, η οποία εκτείνεται στα όρια της περιφέρειας Αττικής με έδρα την Αθήνα.

Εκτός από την Αθήνα και τον Πειραιά, άλλοι μεγάλοι δήμοι του λεκανοπεδίου είναι το Περιστερί, η Καλλιθέα, η Γλυφάδα, του Ζωγράφου, το Χαλάνδρι και το Μαρούσι. Επιπλέον, εντός της περιφέρειας υπάρχουν οι πόλεις της Ελευσίνας, των Μεγάρων, του Λαυρίου, και Μαραθώνα, καθώς και ένα μικρό μέρος της Πελοποννήσου και τα νησιά Σαλαμίνα, Αίγινα, Πόρος, Ύδρα, Σπέτσες, Κύθηρα και Αντικύθηρα.

Πίνακας 1: Δήμοι ανά Περιφερειακή Ενότητα Αττικής

Περιφερειακή Ενότητα	Δήμοι
Κεντρικού Τομέα Αθηνών	Δήμος Αθηναίων · Δήμος Βύρωνος · Δήμος Γαλασίου · Δήμος Δάφνης-Υμηττού · Δήμος Ζωγράφου · Δήμος Ηλιούπολης · Δήμος Καισαριανής · Δήμος Φιλαδέλφειας-Χαλκηδόνας
Νοτίου Τομέα Αθηνών	Δήμος Αγίου Δημητρίου · Δήμος Αλίμου · Δήμος Γλυφάδας · Δήμος Ελληνικού-Αργυρούπολης · Δήμος Καλλιθέας · Δήμος Μοσχάτου-Ταύρου · Δήμος Νέας Σμύρνης · Δήμος Παλαιού Φαλήρου
Βορείου Τομέα Αθηνών	Δήμος Αγίας Παρασκευής · Δήμος Αμαρουσίου · Δήμος Βριλησίων · Δήμος Ηρακλείου · Δήμος Κηφισιάς · Δήμος Λυκόβρυσσης-Πεύκης · Δήμος Μεταμορφώσεως · Δήμος Νέας Ιωνίας · Δήμος Παπάγου-Χολαργού · Δήμος Πεντέλης · Δήμος Φιλοθέης-Ψυχικού · Δήμος Χαλανδρίου
Δυτικού Τομέα Αθηνών	Δήμος Αγίας Βαρβάρας · Δήμος Αγίων Αναργύρων-Καματερού · Δήμος Αιγάλεω · Δήμος Ιλίου · Δήμος Περιστερίου · Δήμος Πετρούπολης ·

	Δήμος Χαϊδαρίου
Πειραιώς	Δήμος Πειραιώς · Δήμος Νίκαιας-Αγίου Ιωάννη Ρέντη · Δήμος Κορυδαλλού · Δήμος Κερατσινίου-Δραπετσώνας · Δήμος Περάματος
Νήσων Αττικής	Δήμος Αγκιστρίου · Δήμος Αίγινας · Δήμος Κυθήρων · Δήμος Πόρου · Δήμος Σαλαμίνας · Δήμος Σπετσών · Δήμος Τροιζηνίας · Δήμος Ύδρας
Δυτικής Αττικής	Δήμος Ασπροπύργου · Δήμος Ελευσίνας · Δήμος Μάνδρας-Ειδυλλίας · Δήμος Μεγαρέων · Δήμος Φυλής
Ανατολικής Αττικής	Δήμος Αχαρνών · Δήμος Βάρης-Βούλας-Βουλιαγμένης · Δήμος Γλυφάδας · Δήμος Διονύσου · Δήμος Κρωπίας · Δήμος Λαυρεωτικής · Δήμος Μαραθώνος · Δήμος Μαρκοπούλου Μεσογαίας · Δήμος Παιανίας · Δήμος Παλλήνης · Δήμος Ραφήνας-Πικερμίου · Δήμος Σαρωνικού · Δήμος Σπάτων-Αρτέμιδος · Δήμος Ωρωπού

Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Η περιφέρεια Αττικής συγκεντρώνει ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της χώρας. Σύμφωνα με την ευρωπαϊκή στατιστική υπηρεσία ο πληθυσμός της Περιφέρειας το 2019 ανέρχόταν σε 3,742 εκατομμύρια κατοίκους και κάλυπτε **περίπου το ένα τρίτο (34,8%) του συνολικού πληθυσμού της χώρας**. Από αυτό το 51,8% είναι γυναίκες ενώ το 48,2% άνδρες. Στο δήμο Αθηναίων συγκεντρώνεται ο υψηλότερος μόνιμος πληθυσμός σε σχέση με τους υπόλοιπους δήμους της χώρας, ο οποίος ανέρχεται σε 664.046 άτομα¹. Σύμφωνα με την απογραφή της ΕΛΣΤΑΤ το 2011 στο δήμο Λαυρεωτικής ο πληθυσμός ανέρχόταν στους 25.102 κατοίκους και στο δήμο Ελευσίνας στους 29.902. Στην περιφέρεια Αττικής το 2011 καταγράφηκαν από την ΕΛΣΤΑΤ 405.831 κάτοικοι ξένης υπηκοότητας. Πιο συγκεκριμένα 72.516 άτομα από χώρες της ΕΕ, 219.229 από χώρες της λοιπής Ευρώπης, 86.663 από χώρες Ασίας και 27.423 από λοιπές χώρες ή δε δήλωσαν υπηκοότητα.

Οικονομικά στοιχεία

Η περιφέρεια Αττικής παράγει το **47,6% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της χώρας**. Συγκεκριμένα 85.782 εκατομμύρια ευρώ, από τα συνολικά 180.218 εκατομμύρια ευρώ του ΑΕΠ της χώρας, προέρχονται από την περιφέρεια Αττικής². Με κατά κεφαλή προϊόν 22.204 ευρώ κατατάσσεται στην πρώτη θέση για το 2016 με βάση αυτό το κριτήριο, ενώ στο σύνολο της Ελλάδας το κατά κεφαλή προϊόν εκείνη την περίοδο αντιστοιχούσε σε 16.378 ευρώ³.

Το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού στην περιφέρεια Αττικής απασχολείται στον κλάδο "Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης". Συνολικά 540.988 άτομα απασχολούνταν στον συγκεκριμένο κλάδο από το σύνολο των 1.597.171 απασχολούμενων στην Αττική το 2017⁴. Δεύτερος έρχεται ο κλάδος "Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα" με 370.806,7 εργαζόμενους να απασχολούνται σε αυτόν εντός Αττικής.

¹ ΕΛΣΤΑΤ 2011

² ΕΛΣΤΑΤ 2017

³ ΕΛΣΤΑΤ 2019

⁴ ΕΛΣΤΑΤ 2017

Τα επίπεδα της ανεργίας στην Αττική κυμαίνονται στο 15,6% αποτελώντας το 3ο χαμηλότερο ποσοστό στην Ελλάδα, μετά από αυτά της Κρήτης και του Αιγαίου, καθώς το μέσο ποσοστό της χώρας βρίσκεται στο 16,6%⁵.

Στην Αττική αναλογεί 40% των φορολογουμένων, 47,6% του δηλωθέντος εισοδήματος της χώρας και 58,8% του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων. Συγκεντρώνει το 50% των αποταμιευτικών καταθέσεων. Στις επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στην περιοχή αναλογεί ποσοστό 69% του κύκλου εργασιών των μεταποιητικών μονάδων της χώρας, 71% των κατασκευαστικών και 58% των εμπορικών.

2.1.2. Η Τουριστική Κίνηση στην Περιφέρεια Αττικής

Η Περιφέρεια Αττικής ως Τουριστικός Προορισμός

Η Αθήνα διανύει τα τελευταία χρόνια, και ειδικότερα από το 2016 και μετά, μια **εντυπωσιακή πορεία ανάκαμψης ως τουριστικός προορισμός** ύστερα από τη δυσμενή πενταετία 2008-2013. Συνιστά ωστόσο μια ευρύτερα αποδεκτή παραδοχή ότι το διοικητικό διαμέρισμα της Περιφέρειας Αττικής δεν καθίσταται αντιληπτό από την τουριστική αγορά ως ενιαίος ταξιδιωτικός προορισμός, καθώς αποτελεί περισσότερο τη σύνθεση επιμέρους διακριτών και αυτοτελώς αναγνωρίσιμων προορισμών, μεταξύ των οποίων εξέχουσα θέση κατέχει η **πόλη της Αθήνας**, τα **νησιά του Αργοσαρωνικού** και η **παράκτια ζώνη στα νότια της Αθήνας**. Αντιθέτως, οι υπόλοιπες περιοχές της Περιφέρειας Αττικής προσελκύουν ελάχιστη τουριστική κίνηση.

Το πολεοδομικό συγκρότημα της πόλης των Αθηνών ειδικότερα κερδίζει συνεχώς έδαφος στην τουριστική αγορά ως ξεχωριστό «brand» και έχει εδραιωθεί μεταξύ των δημοφιλέστερων **city break προορισμών** στην Ευρώπη, ενώ η Αττική αρχίζει να εδραιώνεται από το 2016 ως πολυδιάστατος **προορισμός ολιγοήμερων διακοπών (short break)**, γεγονός που αντανακλάται και από την τάση επιμήκυνσης της μέσης διάρκειας παραμονής. Η φυσιογνωμία της Αθήνας και η εμβέλεια των αξιοθέατων και ταξιδιωτικών εμπειριών που προσφέρει ανέκαθεν αποτέλεσαν παράγοντες προσέλκυσης των επισκεπτών. Τα τελευταία χρόνια όμως, η ανάδειξη νέων χώρων πολιτισμού, πόλων εμπορίου και ψυχαγωγίας, ο εκσυγχρονισμός των ξενοδοχειακών μονάδων, σε συνδυασμό με το ισχυρό πολιτιστικό και ιστορικό της κεφάλαιο, διαμόρφωσαν ευνοϊκές συνθήκες για την **αναβαθμισμένη τοποθέτηση της Αθήνας ως τουριστικού προορισμού στον διεθνή ανταγωνισμό** και την **καθιέρωσή της ως πόλου έλξης τουριστών** καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Η διαπίστωση αυτή αντανακλάται στην κατάταξη της Αθήνας το 2018 στη **43^η θέση του καταλόγου με τις 100 πόλεις που προσελκύουν τους περισσότερους τουρίστες παγκοσμίως**, σύμφωνα με την έρευνα της εταιρίας ανάλυσης αγοράς Euromonitor, καθώς και στη διάκριση ως **δεύτερος καλύτερος προορισμός στην Ευρώπη** στην έρευνα του οργανισμού European Best Destinations για το 2020.

Στοιχεία Τουριστικής Κίνησης για την Περιφέρεια Αττικής

Στην Περιφέρεια Αττικής καταμετρήθηκαν το 2019 συνολικά 5,9 εκατ. **επισκέψεις εισερχόμενων (μη κατοίκων) ταξιδιωτών**. Η Περιφέρεια αντιπροσωπεύει συνεπώς το 16% των επισκέψεων που καταγράφηκαν συνολικά στην Ελλάδα το 2019.

⁵ ΕΛΣΤΑΤ Οκτώβριος 2019

Επισημαίνεται, ότι με βάση τα δημοσιευμένα στοιχεία της Έρευνας Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος και του INSETE Intelligence⁶ που μετράνε τις επισκέψεις εισερχόμενων (μη κατοίκων) ταξιδιωτών και συμπεριλαμβάνουν και εκείνες εκτός ξενοδοχειακών καταλυμάτων, η τουριστική κίνηση στο σύνολο της Περιφέρειας Αττικής ανήλθε το 2019 σε 5,9 εκατ. επισκέψεις, σημειώνοντας αύξηση κατά 30,4% σε σύγκριση με το 2016 (5,1 εκατ.). Η Περιφέρεια Αττικής αντιπροσωπεύει συνεπώς το 16% των επισκέψεων που καταγράφηκαν συνολικά στην Ελλάδα το 2019.

Παράλληλα προκύπτει ότι το 2019 πραγματοποιήθηκαν συνολικά 34,0 εκατ. διανυκτερεύσεις στην Περιφέρεια Αττικής, σημειώνοντας αύξηση κατά 37,4% σε σύγκριση με το 2016 (24,8 εκατ.).

Η μέση διάρκεια παραμονής ανά επίσκεψη στην Περιφέρεια Αττικής ανήλθε συνεπώς σε 5,7 ημέρες το 2019, ακολουθώντας μια μικρή αλλά σταθερή τάση επιμήκυνσης από το 2016 όταν ήταν 5,5 ημέρες. Σημειώνεται ότι η μέση διάρκεια παραμονής στην Περιφέρεια υπολείπεται αυτής του συνόλου της χώρας που είναι 6,5 ημέρες.

Όσον αφορά στις χώρες προέλευσης των επισκεπτών στην Περιφέρεια Αττικής, το 14% των επισκεπτών προήλθε το 2019 από τις ΗΠΑ, και ακολουθούν οι ταξιδιώτες από το Ην. Βασίλειο με 8,7%, την Κύπρο (7,6%), την Γερμανία (7,1%), την Γαλλία (5,4%), την Ιταλία (5%), την Αυστραλία (3,6%), την Τουρκία (2,8%) και από λοιπές χώρες το 46%.

Η μέση δαπάνη ανά επίσκεψη στην Περιφέρεια Αττικής αυξήθηκε την περίοδο 2017 – 2019 κατά 15% (από € 382 το 2016 σε € 438 το 2019), ενώ η μέση ημερήσια δαπάνη κατέγραψε επίσης αύξηση κατά 9% την ίδια περίοδο (από € 70 το 2016 σε € 76 το 2019).

Η Περιφέρεια Αττικής υποδέχτηκε το 2018 το 20% των αφίξεων επιβατών κρουαζιέρας που επισκέφθηκαν την χώρα. Συγκεκριμένα, οι αφίξεις επιβατών κρουαζιέρας ανήλθαν το 2019 σε 1.098091.

Τέλος, οι διεθνείς αεροπορικές αφίξεις στο αεροδρόμιο της Αθήνας ανήλθαν το 2019 σε 6,4 εκατ., σημειώνοντας αύξηση κατά 42% σε σχέση με το 2016 (4,5 εκατ.).

Πίνακας 2: Βασικά Μεγέθη Εισερχόμενου Τουρισμού της Περιφέρειας Αττικής 2019

Χώρες Προέλευσης	Επισκέψεις (σε χιλ.)	Εισπράξεις (σε εκ. €)	Διανυκτερεύσεις (σε χιλ.)	Δαπάνη/ Επίσκεψη (σε €)	Δαπάνη/ Διανυκτέρευση (σε €)	Μέση Διάρκεια Παραμονής
ΗΠΑ	835,7	397,1	4.378,7	475,2	90,7	5,2
Ην. Βασίλειο	513,7	250,9	3.922,3	488,3	64,0	7,6
Κύπρος	450,2	227,3	3.836,6	504,7	59,2	8,5
Γερμανία	419,8	183,1	2.367,6	436,3	77,4	5,6
Γαλλία	321,1	149,5	1.894,4	465,7	78,9	5,9
Ιταλία	297,6	98,4	1.161,7	330,6	84,7	3,9
Αυστραλία	213,3	82,4	843,1	386,5	97,8	4,0
Τουρκία	164,5	67,3	832,7	408,8	80,8	5,1
Λοιπές	2.707,2	1.135,8	14.790,8	419,5	76,8	5,5

⁶ «Ετήσια έκθεση ανταγωνιστικότητας και διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού για το έτος 2018, Περιφέρεια Αττικής» INSETE Intelligence, Δεκέμβριος 2019 και «Βασικά Τουριστικά Μεγέθη για την Περιφέρεια Αττικής», INSETE Intelligence, Απρίλιος 2020.

Χώρες Προέλευσης	Επισκέψεις (σε χιλ.)	Εισπράξεις (σε εκ. €)	Διανυκτερεύσεις (σε χιλ.)	Δαπάνη/ Επίσκεψη (σε €)	Δαπάνη/ Διανυκτέρευση (σε €)	Μέση Διάρκεια Παραμονής
Σύνολο	5.923,3	2.591,8	34.028,0	437,6	76,2	5,7
% επί του συνόλου	16,2%	14,7%	14,6%			

Πηγή: Έρευνα Συνόρων της ΤτΕ, Επεξεργασία INSETE Intelligence

Η αύξηση αυτών των προαναφερόμενων μεγεθών αντανακλά την **εντυπωσιακή πορεία ανάκαμψης** που διανύει συνολικά η **Περιφέρεια Αττικής** στη διεθνή τουριστική αγορά κατά την τελευταία επταετία. Η τουριστική κίνηση εντούτοις συγκεντρώνεται κυρίως στο πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας και την παραλιακή ζώνη της πόλης.

Η **κατανομή της τουριστικής κίνησης στις επιμέρους Περιφερειακές Ενότητες** της Περιφέρειας Αττικής προκύπτει από τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) που μετρά αποκλειστικά τις αφίξεις και διανυκτερεύσεις στα ξενοδοχειακά καταλύματα της χώρας. Σε όρους **αφίξεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα** της Περιφέρειας Αττικής, το 2019 πραγματοποιήθηκαν συνολικά 4,85 εκατ. αφίξεις (προσωρινά στοιχεία), εκ των οποίων τα 3,5 εκατ. αφορούσαν αφίξεις αλλοδαπών και τα 1,4 εκατ. αφίξεις ημεδαπών, σημειώνοντας συνολικά αύξηση κατά 2% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (4,75 εκατ.)⁷. Η Περιφέρεια συγκέντρωσε το 18% των αφίξεων στο σύνολο της χώρας.

Πίνακας 3: Στοιχεία αφίξεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα, 2017-2019 ανά Περιφερειακή Ενότητα της Περιφέρειας Αττικής

Περιφερειακή Ενότητα		2017	2018	2019
Κεντρικός Τομέας Αθηνών	Αλλοδαποί	2.055.831	2.416.899	2.438.305
	Ημεδαποί	633.276	694.191	721.854
Ανατολική Αττική	Αλλοδαποί	392.361	485.102	480.794
	Ημεδαποί	128.942	156.904	185.710
Νότιος Τομέας Αθηνών	Αλλοδαποί	183.952	191.814	209.470
	Ημεδαποί	150.056	158.767	160.618
Πειραιάς	Αλλοδαποί	130.864	158.774	163.750
	Ημεδαποί	104.267	104.298	104.224
Βόρειος Τομέας Αθηνών	Αλλοδαποί	60.838	61.175	61.529
	Ημεδαποί	79.315	85.956	89.538
Νησιά Αττικής	Αλλοδαποί	43.297	64.743	59.550
	Ημεδαποί	74.011	97.101	90.142
Δυτική Αττική	Αλλοδαποί	38.221	45.051	43.897
	Ημεδαποί	23.654	20.153	24.481
Δυτικός Τομέας Αθηνών	Αλλοδαποί	1.181	1.304	1.379
	Ημεδαποί	7.000	9.440	9.752
ΣΥΝΟΛΑ	Αλλοδαποί	2.906.545	3.424.862	3.458.674
	Ημεδαποί	1.200.521	1.327.170	1.386.319
	Σύνολο	4.107.066	4.752.032	4.844.993

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

⁷ Επισημαίνεται ότι ως έτος σύγκρισης επιλέγεται το προηγούμενο έτος (2018), καθώς μέχρι το 2017 τα στοιχεία αφίξεων και διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα που συγκέντρωνε η ΕΛΣΤΑΤ αφορούσε σε μέρος μόνον των συνολικά διαθέσιμων κλινών που ανερχόταν για την Περιφέρεια Αττικής κατά μέσο όρο στο 88% περίπου. Από το 2018 και μετά τα στοιχεία καταγραφής αφορούν στο 100% των μονάδων αναφοράς.

Οι καταγεγραμμένες **διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα** της Περιφέρειας Αττικής ανήλθαν το 2019 σε 10,3 εκατ., σημειώνοντας αύξηση κατά 0,9% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (10,2 εκατ.). Η πλειοψηφία των διανυκτερεύσεων προήλθε από αλλοδαπούς (7,6 εκατ.), με συνεχώς διευρυνόμενο ποσοστό κατά την περίοδο 2017 – 2019 (από 73,3% σε 74,1%).

Πίνακας 4: Στοιχεία διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα, 2017-2019 ανά Περιφερειακή Ενότητα της Περιφέρειας Αττικής

Περιφερειακή Ενότητα		2017	2018	2019
Κεντρικός Τομέας Αθηνών	Αλλοδαποί	4.389.846	5.101.323	5.180.449
	Ημεδαποί	1.215.601	1.331.580	1.353.886
Ανατολική Αττική	Αλλοδαποί	1.018.295	1.251.882	1.181.840
	Ημεδαποί	266.023	309.597	361.353
Νότιος Τομέας Αθηνών	Αλλοδαποί	462.854	486.892	509.270
	Ημεδαποί	315.831	318.975	318.859
Πειραιάς	Αλλοδαποί	217.831	270.901	285.915
	Ημεδαποί	193.282	194.679	194.520
Βόρειος Τομέας Αθηνών	Αλλοδαποί	145.635	121.273	119.940
	Ημεδαποί	187.194	153.768	154.637
Νησιά Αττικής	Αλλοδαποί	113.230	209.183	196.215
	Ημεδαποί	134.108	239.078	220.303
Δυτική Αττική	Αλλοδαποί	122.683	132.096	127.391
	Ημεδαποί	34.577	28.852	33.101
Δυτικός Τομέας Αθηνών	Αλλοδαποί	2.772	2.749	2.930
	Ημεδαποί	13.822	19.471	20.238
ΣΥΝΟΛΑ	Αλλοδαποί	6.473.146	7.576.299	7.603.950
	Ημεδαποί	2.360.438	2.596.000	2.656.897
	Σύνολο	8.833.584	10.172.299	10.260.847

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Όσον αφορά στην χωρική κατανομή της τουριστικής κίνησης, η πλειονότητα των **αφίξεων** στα ξενοδοχειακά καταλύματα συγκεντρώνεται στην **Περιφερειακή Ενότητα του Κεντρικού Τομέα Αθηνών**, όπου το 2019 καταγράφηκαν συνολικά 3,2 εκατ. αφίξεις ημεδαπών και αλλοδαπών (+1,6 σε σχέση με 3,1 εκατ. το 2018). Αντίστοιχα, καταγράφηκαν 6,5 εκατ. **διανυκτερεύσεις** (επίσης +1,6% σε σχέση με 6,4 εκατ. το 2018). Στη συγκεκριμένη ενότητα αντιστοιχεί συνεπώς το 65% και το 63% των αφίξεων και διανυκτερεύσεων αντίστοιχα που πραγματοποιήθηκαν συνολικά στην Περιφέρεια Αττικής το 2018.

Η **πληρότητα** των ξενοδοχειακών καταλυμάτων στην Περιφέρεια Αττικής επιδεινώθηκε, από 49,9% το 2018 σε 48,5% το 2019. Η **μέση διάρκεια παραμονής** στα ξενοδοχειακά καταλύματα της Περιφέρειας Αττικής ανήλθε σε 2,1 ημέρες το 2019, η οποία υπολείπεται της μέσης διάρκειας παραμονής στο σύνολο της χώρας που ανέρχεται σε 4,0 ημέρες.

Η Υποδομή Τουριστικών Καταλυμάτων της Περιφέρειας Αττικής

Στα τέλη του 2019, η Περιφέρεια Αττικής διέθετε συνολικά **675 ξενοδοχειακές μονάδες**, όλων των κατηγοριών, με συνολική δυναμικότητα 33.127 δωματίων και 62.899 κλινών. Τα μεγέθη αυτά αντιστοιχούν στο 2,6% των μονάδων, το 3,8% των δωματίων και το 3,5% των κλινών στο σύνολο της χώρας.

Πίνακας 5: Ξενοδοχειακό δυναμικό ανά Περιφερειακή Ενότητα της Περιφέρειας Αττική και Κατηγορία «Αστεριών» (2019)

Περιφερειακή Ενότητα		5*	4*	3*	2*	1*	Σύνολο
Ανατολική Αττική	Μονάδες	7	21	20	28	2	78
	Δωμάτια	1.465	2.371	1.269	963	36	6.104
	Κλίνες	2.849	5.014	2.594	1.855	68	12.380
Βόρειος Τομέας Αθηνών	Μονάδες	4	4	4	13	3	28
	Δωμάτια	262	188	131	499	63	1.143
	Κλίνες	498	350	239	954	118	2.159
Δυτική Αττική	Μονάδες	0	2	2	9	0	13
	Δωμάτια	0	336	28	234	0	598
	Κλίνες	0	662	59	432	0	1.153
Δυτικός Τομέας Αθηνών	Μονάδες	0	0	0	9	2	11
	Δωμάτια	0	0	0	315	41	356
	Κλίνες	0	0	0	586	78	664
Κεντρικός Τομέας Αθηνών	Μονάδες	21	59	64	65	48	257
	Δωμάτια	4.305	5.363	3.319	2.217	1.095	16.299
	Κλίνες	8.154	9.946	5.925	4.002	2.205	30.232
Νησιά Αττικής	Μονάδες	3	24	50	76	44	197
	Δωμάτια	85	560	1.294	1.629	649	4.217
	Κλίνες	171	1.073	2.449	3.090	1.298	8.081
Νότιος Τομέας Αθηνών	Μονάδες	2	15	10	18	3	48
	Δωμάτια	400	1.087	572	610	59	2.728
	Κλίνες	843	2.077	1.037	1.056	110	5.123
Πειραιάς	Μονάδες	1	2	7	23	10	43
	Δωμάτια	77	57	450	860	238	1.682
	Κλίνες	125	116	815	1.543	508	3.107
Σύνολο	Μονάδες	38	127	157	241	112	675
	Δωμάτια	6.594	9.962	7.063	7.327	2.181	33.127
	Κλίνες	12.640	19.238	13.118	13.518	4.385	62.899

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Όσον αφορά στην **χωρική κατανομή**, στον Κεντρικό Τομέα Αθηνών συγκεντρώνεται το 38% του συνολικού δυναμικού των ξενοδοχειακών μονάδων της Περιφέρειας (257 μονάδες), και το 48% της δυναμικότητας (30.232 κλίνες). Ακολουθούν κατά σειρά οι Περιφερειακές Ενότητες των Νησιών Αττικής (197 μονάδες) και Ανατολικής Αττικής (78 μονάδες). Το μικρότερο ποσοστό αντιστοιχεί στην Περιφερειακή Ενότητα του Δυτικού Τομέα Αθηνών, με μόλις 11 μονάδες, δυναμικότητας 664 κλινών.

Στην **κατάταξη των ξενοδοχειακών μονάδων** ανά κατηγορία αστερών, το ήμισυ των υφιστάμενου δυναμικού (58%) κατανέμεται στις κατηγορίες τριών και δύο αστερών. Οι ανώτερες κατηγορίες των πέντε και τεσσάρων αστερών, με 38 και 127 μονάδες αντίστοιχα, συγκεντρώνουν μεν αθροιστικά μικρότερο ποσοστό (της τάξης του 24% επί του συνόλου), ωστόσο εμφανίζουν μια έντονα αυξητική δυναμική, καθώς στην πενταετία 2015-2019 έχουν προστεθεί ως καθαρό ισοζύγιο συνολικά 34 μονάδες στο δυναμικό αυτών των κατηγοριών (+26%).

Παρατηρείται ειδικότερα μια συνεχώς αυξανόμενη **συγκέντρωση πολυτελών και υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών ξενοδοχειακών μονάδων**, η οποία σε συνδυασμό με την ανακαίνιση και τον εκσυγχρονισμό πολλών παλαιότερων ξενοδοχειακών μονάδων έχει συντελέσει σε μια σημαντική αναβάθμιση συνολικά της ξενοδοχειακής υποδομής στην Περιφέρεια Αττικής.

Το δυναμικό της Περιφέρειας Αττικής σε **μονάδες ενοικιαζόμενων δωματίων** ανέρχεται σε 775 μονάδες, με συνολική δυναμικότητα 13.204 κλινών, η πλειονότητα της οποίας (το 67%) αφορά σε μονάδες που κατατάσσονται στην κατηγορία 2 και 1 κλειδιών. Οι μονάδες των ενοικιαζόμενων κατανέμονται χωρικά κυρίως στην Περιφερειακή Ενότητα Νήσων Αττικής, όπου συγκεντρώνεται το 78% των μονάδων όλης της Περιφέρειας, και το 75% της δυναμικότητας σε όρους κλινών.

Επισημαίνεται τέλος, ότι οι **βραχυχρόνιες μισθώσεις καταλυμάτων** (τύπου Airbnb) αποτελούν σημαντικό τμήμα της τουριστικής υποδομής στην Αττική, φιλοξενώντας έναν σημαντικό αριθμό επισκεπτών. Σύμφωνα με τα στοιχεία του INSETE⁸, στην Περιφέρεια Αττικής καταγράφονται 32.786 καταλύματα βραχυχρόνιας μίσθωσης, με συνολική δυναμικότητα 53.755 κλινών⁹. Τα μεγέθη αυτά αντιστοιχούν στο 18,3% του συνολικού αριθμού ακινήτων βραχυχρόνιας μίσθωσης σε επίπεδο χώρας, καθώς και, λόγω του συγκριτικά μικρότερου μέσου μεγέθους τους, στο 6,3% της συνολικής δυναμικότητας σε κλίνες. Η πλειονότητα των καταλυμάτων εντοπίζεται στον Κεντρικό Τομέα Αθηνών, συνολικά 17.824 μονάδες με 70.825 κλίνες, δηλαδή το ήμισυ της δυναμικότητας όλης της Περιφέρειας Αττικής, γεγονός που αναδεικνύει το μεγάλο βαθμό διεύθυνσης της οικονομίας διαμοιρασμού στην περιοχή των Αθηνών. Ακολουθεί η Ανατολική Αττική, η οποία διαθέτει το 18% των καταλυμάτων βραχυχρόνιας μίσθωσης της Αττικής και το 22% της δυναμικότητας σε κλίνες, με χωρική συγκέντρωση κυρίως στους Δήμους Σαρωνικού, Βάρης-Βούλας-Βουλιαγμένης, Μαραθώνος και Μαρκοπούλου-Μεσογαίας.

Πίνακας 6: Δυναμικό Ενοικιαζόμενων Δωματίων ανά Περιφερειακή Ενότητα της Περιφέρειας Αττικής και Κατηγορία «Κλειδιών» (2019)

Περιφερειακή Ενότητα		Ενοικιαζόμενα δωμάτια 2019				Σύνολο
		4Κ	3Κ	2Κ	1Κ	
Νήσων	Μονάδες	53	113	302	133	601
	Δωμάτια	471	1.053	2.207	735	4.466
	Κλίνες	1.092	2.359	4.844	1.641	9.936
Κεντρικού Τομέα Αθηνών	Μονάδες	44	1	4	12	61
	Δωμάτια	489	15	21	65	590
	Κλίνες	1.209	19	70	166	1.464
Πειραιώς	Μονάδες	2	3	25	31	61
	Δωμάτια	13	22	155	177	367
	Κλίνες	31	50	318	357	756
Ανατολικής Αττικής	Μονάδες	4	12	5	3	24
	Δωμάτια	28	112	28	25	193
	Κλίνες	67	288	62	44	461
Βόρειου Τομέα Αθηνών	Μονάδες	12	2	1	0	15
	Δωμάτια	149	16	11	0	176
	Κλίνες	308	40	28	0	376
Νοτίου Τομέα Αθηνών	Μονάδες	7	0	0	0	7
	Δωμάτια	47	0	0	0	47

⁸ «Προσφορά καταλυμάτων σε πλατφόρμες βραχυχρόνιας μίσθωσης - συγκριτικά μεγέθη στον τουρισμό και στην κτηματαγορά», INSETE, Νοέμβριος 2020.

⁹ Τα στοιχεία αφορούν σε καταλύματα που εμφανίστηκαν διαθέσιμα στις πλατφόρμες κάποια στιγμή στη χρονική περίοδο Ιούλιος 2019-Ιούνιος 2020.

Ενοικιαζόμενα δωμάτια 2019						
Περιφερειακή Ενότητα		4Κ	3Κ	2Κ	1Κ	Σύνολο
	Κλίνες	119	0	0	0	119
Δυτικής Αττικής	Μονάδες	1	2	1	1	5
	Δωμάτια	5	15	3	6	29
	Κλίνες	20	30	7	18	75
Δυτικού Τομέα Αθηνών	Μονάδες	1	0	0	0	1
	Δωμάτια	9	0	0	0	9
	Κλίνες	17	0	0	0	17
Σύνολο	Μονάδες	124	133	338	180	775
	Δωμάτια	1.211	1.233	2.425	1.008	5.877
	Κλίνες	2.863	2.786	5.329	2.226	13.204

Πηγή: ΜΗΤΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Επισκεψιμότητα σε Μουσεία και Αρχαιολογικούς Χώρους

Στην Περιφέρεια Αττικής εντοπίζεται ένας μεγάλος αριθμός κρατικών και ιδιωτικών μουσείων, καθώς και σημαντικών αρχαιολογικών χώρων. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ¹⁰, στην κίνηση επισκεπτών κυριαρχούν οι **αρχαιολογικοί χώροι** της Ακρόπολης (με κοινό εισιτήριο για το Αρχαίο Θέατρο Διονύσου), της Αρχαίας Αγοράς, του Ολυμπίου, του Σούνιου, της Βιβλιοθήκης Αδριανού, της Ρωμαϊκής Αγοράς, του Κεραμεικού και του Ναού Αφαίας στην Αίγινα, καθώς και τα **μουσεία** Ακρόπολης και Εθνικό Αρχαιολογικό. Τα στοιχεία αυτά αντανακλούν τη συγκέντρωση των σημαντικότερων αρχαιολογικών χώρων και μουσείων στην περιοχή του κέντρου της Αθήνας, καθώς αυτοί προσελκύουν αντίστοιχα το 83% και 98% των επισκεπτών στο σύνολο της Περιφέρειας Αττικής. Επισημαίνεται, ότι στα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ δεν συμπεριλαμβάνονται τα ιδιωτικά μουσεία και οι συλλογές που συγκεντρώνουν και αυτά αυξανόμενα μερίδια επισκεψιμότητας.

Πίνακας 7: Το Top 10 των Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων στην Περιφέρεια Αττικής (2019)

	Μουσείο / Αρχαιολογικός Χώρος	Αριθμός Επισκεπτών
1	Ακρόπολη	3.593.586
2	Μουσείο Ακρόπολης	1.755.435
3	Αρχαία Αγορά	741.820
4	Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο	608.876
5	Ολυμπείο	494.944
6	Σούνιο	337.544
7	Βιβλιοθήκη Αδριανού	327.187
8	Ρωμαϊκή Αγορά	308.640
9	Κεραμεικός	125.904
10	Ναός Αφαίας Αίγινας	85.526

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

¹⁰ ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Κίνησης Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων.

2.1.3. Πολιτιστικοί και Φυσικοί Πόροι στην Περιφέρεια Αττικής

Η Αττική με την **Ακρόπολη των Αθηνών** φιλοξενεί το κορυφαίο σύμβολο του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Περιμετρικά της Ακρόπολης βρίσκεται μια σειρά σπουδαίων αρχαιολογικών χώρων. Σε άμεση γειτνίαση με την Ακρόπολη κτίστηκε πρόσφατα το Μουσείο της Ακρόπολης, ενώ το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο βρίσκεται επίσης στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας.

Η συγκρότηση της κλασικής Αθήνας βασίζεται στους **δήμους της Αττικής** με την **Ελευσίνα** ως πνευματικό κέντρο και το **Λαύριο** ως οικονομικό σε εξέχουσες θέσεις. Σήμερα όμως ιδιαίτερη αναγνωρισιμότητα στο ευρύ κοινό των επισκεπτών και αντίστοιχη επισκεψιμότητα έχει – εκτός των χώρων γύρω από την Ακρόπολη - μόνο ο αρχαιολογικός χώρος Σουνίου στην Λαυρεωτική.

Αθήνα

Η **Αθήνα** κατοικήθηκε από τη Νεολιθική εποχή και θεωρείται **ιστορική πρωτεύουσα της Ευρώπης**, αλλά και μία από τις εμβληματικές πόλεις του κόσμου. Η πόλη έφτασε στο απόγειό της τον 5ο αιώνα π.Χ., τη «Χρυσή Εποχή του Περικλή», όπου η πολιτική σκέψη, η φιλοσοφία, η επιστήμη, η αρχιτεκτονική, το θέατρο και οι τέχνες γνώρισαν μία άνευ προηγουμένου ακμή, σε μια περίοδο διανοητικής ολοκλήρωσης, μοναδικής στην παγκόσμια ιστορία. Με την πάροδο των ετών, πλήθος κατακτητών κατέλαβαν την πόλη και ανέγειραν υπέροχα μνημεία μεγάλης σημασίας, δημιουργώντας έτσι ένα σπάνιο ιστορικό παλίμψηστο.

Το 1834 η Αθήνα έγινε η **πρωτεύουσα του σύγχρονου ελληνικού κράτους**. Κατά τη διάρκεια των δύο αιώνων που πέρασαν, εξελίχθηκε σε μια ελκυστική, σύγχρονη μητρόπολη με ιδιαίτερη γοητεία και μεγάλο ενδιαφέρον. Σήμερα, προσφέρει στους επισκέπτες ένα ταξίδι στην ιστορία των 6.000 χρόνων, συμπεριλαμβανομένης της ευκαιρίας να επισκεφθούν διάσημα μνημεία και αριστουργήματα της τέχνης της αρχαιότητας και του Μεσαίωνα, αλλά και να γνωρίσουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά του 19ου και του 20ού αιώνα.

Με επίκεντρο και σημείο αναφοράς την Ακρόπολη συγκροτείται στο κέντρο της Αθήνας ένα **εκτεταμένο σύμπλεγμα σπουδαίων αρχαιολογικών χώρων**, με ξεχωριστό χαρακτήρα ο καθένας. Οι αρχαιολογικοί αυτοί χώροι αναπτύσσονται κατά μήκος του διαμορφωμένου αρχαιολογικού περιπάτου της Διονυσίου Αρεοπαγίτου και της Αποστόλου Παύλου ξεκινώντας, από δύση προς ανατολή, από τον Κεραμεικό, την Αρχαία Αγορά, τον Λόφο Φιλοπάππου, την Ακρόπολη και φτάνοντας στο ναό του Ολυμπίου Διός.

Ακρόπολη των Αθηνών

Η Ακρόπολη είναι το σύμβολο της Αθήνας με παγκόσμια εμβέλεια, **μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO** και πρώτο στον σχετικό ευρωπαϊκό κατάλογο. Τα οικοδομήματα που δεσπόζουν σήμερα στον Ιερό Βράχο, τα μνημειώδη Προπύλαια, ο Παρθενών, το Ερέχθειο και ο ναός της Αθηνάς Νίκης ανεγέρθησαν τον 5ο αι. π.Χ. με πρωτοβουλία του Περικλή, του εμπνευσμένου πολιτικού ηγέτη που κατέστησε την Αθήνα ηγεμονική δύναμη μεταξύ των Ελληνικών πόλεων – κρατών. Τα μνημεία του οικοδομικού προγράμματος του Περικλή αποτελούν την τέλεια προσαρμογή αρχιτεκτονικών τύπων στο φυσικό περιβάλλον και συμβολίζουν το **απόγειο της πολιτικής, οικονομικής και καλλιτεχνικής ακμής της Αθηναϊκής Δημοκρατίας**. Η ιστορία της Ακρόπολης των Αθηνών δεν περιορίζεται στην αρχαιότητα, αλλά υπήρξε μακραίωνη και τα μνημεία της υπέστησαν πολλές μετασκευές με

την επικράτηση του Χριστιανισμού, στην περίοδο της Φραγκοκρατίας και της Τουρκοκρατίας.

Η Νότια Κλιτύς της Ακρόπολης αποτελούσε κατά την αρχαιότητα το σημαντικότερο θρησκευτικό κέντρο, ύστερα από τον ίδιο τον Ιερό Βράχο. Εδώ ιδρύθηκαν τα μεγάλα ιερά του Διονύσου Ελευθερέως και του Ασκληπιού και διαμορφώθηκε το **Θέατρο του Διονύσου**, το αρχαιότερο του είδους του στον ελλαδικό χώρο, στο οποίο ήκμασε το αρχαίο ελληνικό δράμα. Στο πέρασμα των αιώνων προστέθηκαν και άλλα σημαντικά για την κοινωνική και πολιτιστική ζωή των Αθηναίων οικοδομήματα, όπως το Ωδείο του Περικλέους, η Στοά του Ευμένους και πολύ αργότερα, κατά τη ρωμαϊκή περίοδο, το **Ωδείο του Ηρώδη του Αττικού**, το γνωστό Ηρώδειο. Το **Ηρώδειο**, αναστηλωμένο το 1953, με χωρητικότητα 5.000 θέσεων, φιλοξενεί πλήθος καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, κυρίως στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Αθηνών.

Σημείο αναφοράς στη θρησκευτική ζωή της πόλης αποτελούσε και η Βόρεια Κλιτύς της Ακρόπολης, η οποία ήταν ο χώρος στον οποίο λατρεύτηκαν κυρίως οι δευτερεύουσες υποστάσεις των ολύμπιων θεών, όπως μαρτυρεί η ύπαρξη των Ιερών Σπηλαίων (Πανός, Διός Ολυμπίου και Απόλλωνος Υποακράιου) και του Ιερού της Αφροδίτης και του Έρωτα. Σ' αυτήν υπήρχαν ακόμα η Μυκηναϊκή Κρήνη και η πηγή της Κλεψύδρας, οι οποίες ήταν ζωτικότητας σημασίας για την Ακρόπολη, αλλά και την ευρύτερη περιοχή.

Αρχαία Αγορά Αθηνών - Άρειος Πάγος

Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας αποτελούσε το **επίκεντρο του δημόσιου βίου**. Η μεγάλη ανοικτή πλατεία μαγνήτιζε τους Αθηναίους με διάφορες αφορμές: εμπόριο, εκλογές, διαβουλεύσεις, δίκες αλλά και θεατρικά δρώμενα, τελετές, στρατιωτικά γυμνάσια ή αθλητικοί αγώνες. Στον λόφο της Αγοράς, τον Αγοραίο Κολωνό, δεσπόζει ο ναός του Ηφαίστου, προστάτη των μεταλλουργών, και της Αθηνάς Εργάνης, προστάτιδας των κεραμικών, ο καλύτερα διατηρημένος ναός του 5ου αι. π.Χ. Στα νότια της Αγοράς υψώνεται ο Άρειος Πάγος, η έδρα του πρωταρχικού δικαστηρίου και ιερός τόπος των μυθικών Ερινυών.

Ρωμαϊκή Αγορά Αθηνών

Κτίσθηκε μεταξύ 19-11 π.Χ. από τις δωρεές του Ιουλίου Καίσαρα και του Αυγούστου. Επί αυτοκράτορος Αδριανού πλακοστρώθηκε η αυλή. Μετά την επιδρομή των Ερούλων (267 μ.Χ.) και τον περιορισμό της Αθήνας μέσα στο υστερορωμαϊκό τείχος, το **διοικητικό και εμπορικό κέντρο της πόλης** μεταφέρθηκε από την Αρχαία Αγορά στη Ρωμαϊκή Αγορά και στη Βιβλιοθήκη του Αδριανού. Κατά την Βυζαντινή εποχή και την Τουρκοκρατία ο χώρος καταλήφθηκε από οικίες, εργαστήρια και εκκλησίες καθώς και το Φετιχιέ Τζαμί.

Δυτικοί λόφοι Αθηνών

Η περιοχή των Δυτικών Λόφων – Μουσών (Φιλοπάππου), Πνύκας, Νυμφών – άρχισε να κατοικείται τον 6ο π.Χ. αιώνα με την εγκατάσταση της Εκκλησίας του Δήμου στο λόφο της Πνύκας και τη λειτουργία της οδού Κοίλης, που οδηγούσε από την Αθήνα στον Πειραιά διασχίζοντας τον αστικό ιστό της περιοχής. Το μνημειακό συγκρότημα της Πνύκας που χρησιμοποιήθηκε για τις συγκεντρώσεις της Εκκλησίας του Δήμου από τον 6ο έως τα τέλη του 4ου αι. π.Χ., συνδέεται με την περίοδο της **ακμής της Αθηναϊκής Δημοκρατίας**. Υπάρχουν και νεώτερα μνημεία του Δ. Πικιώνη και το Αστεροσκοπείο. Όλα αυτά μαζί με το ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον τους και την εποπτική θέαση του λεκανοπεδίου, προσδιορίζουν την αρχαιολογική, αρχιτεκτονική και περιβαλλοντική σημασία των Δυτικών λόφων.

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο είναι το μεγαλύτερο μουσείο της Ελλάδας και ένα **από τα σημαντικότερα αρχαιολογικά μουσεία του κόσμου**. Με αρχικό προορισμό να δεχθεί το σύνολο των ευρημάτων από ανασκαφές του 19ου αιώνα, κυρίως από την Αττική, αλλά και από άλλες περιοχές της χώρας, σταδιακά πήρε τη μορφή ενός κεντρικού Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου και εμπλουτίστηκε με ευρήματα από όλα τα σημεία του ελληνικού κόσμου. Οι πλούσιες συλλογές του, που απαριθμούν περισσότερα από 11.000 εκθέματα, προσφέρουν στον επισκέπτη ένα πανόραμα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού από τις αρχές της προϊστορίας έως την ύστερη αρχαιότητα. Το μουσείο στεγάζεται στο επιβλητικό νεοκλασικό κτήριο, που οικοδομήθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα σε σχέδια του L. Lange και τελικά διαμορφώθηκε από τον Ernst Zillger. Οι εκθεσιακοί χώροι του, δεκάδες αίθουσες σε κάθε όροφο, καλύπτουν έκταση 8.000 τ.μ. και στεγάζουν τις πέντε μεγάλες μόνιμες συλλογές.

Μουσείο της Ακρόπολης

Το Μουσείο της Ακρόπολης είναι ένα μονοθεματικό αρχαιολογικό μουσείο επικεντρωμένο στα ευρήματα του αρχαιολογικού χώρου της Ακρόπολης των Αθηνών. Το μουσείο κτίστηκε για να στεγάσει κάθε αντικείμενο που έχει βρεθεί πάνω στον ιερό βράχο της Ακρόπολης και στους πρόποδες του καλύπτοντας μία ευρεία χρονική περίοδο από την Μυκηναϊκή εποχή έως την Ρωμαϊκή και Παλαιοχριστιανική Αθήνα ενώ ταυτόχρονα βρίσκεται πάνω στον αρχαιολογικό χώρο Μακρυγιάννη, κατάλοιπο των Ρωμαϊκών και πρώιμων βυζαντινών Αθηνών. Αποτελεί ένα από τα πιο σύγχρονα ελληνικά μουσεία κι ένα από τα σπουδαιότερα διεθνώς και η υλοποίησή του και οι προδιαγραφές του συμπυκνώνουν και ενισχύουν το **αίτημα της χώρας για την επανένωση των Γλυπτών του Παρθενώνα**.

Το νέο Μουσείο της Ακρόπολης καλύπτει στο σύνολό του 25.000 τ.μ. και διαθέτει εκθεσιακούς χώρους με εμβαδόν 14.000 τ.μ. Το επίπεδο της ανασκαφής βρίσκεται κάτω από το κτήριο του μουσείου και κατέστη επισκέψιμο για το κοινό το 2019. Στο πρώτο επίπεδο του μουσείου παρουσιάζονται τα ευρήματα των κλιτύων της Ακροπόλεως. Στο δεύτερο επίπεδο, σε μια μεγάλη τραπεζοειδή αίθουσα, παρουσιάζονται αντικείμενα από την μυκηναϊκή ως την πρώιμη κλασική εποχή της Ακρόπολης. Στο ανώτατο επίπεδο του μουσείου βρίσκεται η **αίθουσα του Παρθενώνα**, όπου εκτίθενται όλα τα σωζόμενα στην Αθήνα γλυπτά του μνημείου. Η ζωφόρος του Παρθενώνα αναπτύσσεται σε ύψος 1.50μ. ενσωματωμένη στον κεντρικού πυρήνα του κτηρίου.

Ελευσίνα

Η Ελευσίνα ιδρύθηκε περί το 2000 π.Χ. στις πλαγιές του ανατολικού λόφου μιας χαμηλής λοφοσειράς στη Ν.Δ. γωνία του Θριάσιου πεδίου, κοντά στον Ελευσινιακό κόλπο και αναπτύχθηκε κατά τη Μυκηναϊκή Εποχή σε ισχυρά οχυρωμένη πόλη. Την εποχή αυτή χτίστηκε το μυκηναϊκό μέγαρο, που ταυτίστηκε με τον πρώτο ναό της Δήμητρας, Β.Α. του Τελεστηρίου των κλασικών χρόνων. Στη Γεωμετρική Περίοδο τη θέση των ιδιωτικών οικιών καταλαμβάνει ο χώρος του ιερού. Την ίδια εποχή, στα μέσα του 8ου αι. π.Χ., η λατρεία της θεάς από τοπική, αγροτική εορτή αποκτά πανελλήνιο χαρακτήρα. Στα χρόνια του Σόλωνα (αρχές 6ου αι. π.Χ.) η Ελευσίνα προσαρτάται οριστικά στην Αθήνα και τα **Ελευσίνια Μυστήρια** καθιερώνονται ως αθηναϊκή εορτή. Την εποχή του Πεισίστρατου (550-510 π.Χ.) το ιερό και η πόλη, δυτικά του λόφου, περιβάλλονται από ισχυρό τείχος με πύργους. Μετά την καταστροφή του από τους Πέρσες (480 π.Χ.) το ιερό ανακαινίζεται με την ανέγερση νέων κτηρίων, όπως του νέου μεγάλου Τελεστηρίου και της Στοάς του Φίλωνα, που χτίστηκε στην ανατολική πλευρά του Τελεστηρίου έναν αιώνα αργότερα. Η τελευταία περίοδος ακμής του ιερού τοποθετείται στα Ρωμαϊκά Χρόνια, όταν ρωμαίοι αυτοκράτορες

στολίζουν το ιερό με νέα λαμπρά οικοδομήματα όπως τα Μεγάλα Προπύλαια, τις Θριαμβικές Αψίδες, την Κρήνη, ναούς και βωμούς. Στο τέλος του 4ου αι. μ.Χ. τα Μυστήρια παρακμάζουν, ενώ με την εισβολή των Βησιγόθων του Αλάριχου το ιερό μετατρέπεται σε ερείπια και η λατρεία εγκαταλείπεται. Η συνέχεια της χρήσης του χώρου κατά τους χριστιανικούς χρόνους μαρτυρείται από το μεταβυζαντινό ναό των Εισοδίων της Θεοτόκου, ο οποίος δεσπόζει στο λόφο επάνω από το αρχαίο Τελεστήριο, και είναι χτισμένος επάνω στα ερείπια παλαιότερου χριστιανικού ναού.

Αρχαιολογικός Χώρος Ελευσίνας

Το ιερό της Ελευσίνας υπήρξε ένα από τα **σπουδαιότερα λατρευτικά κέντρα του αρχαίου κόσμου**, όπου από τη Μυκηναϊκή Εποχή έως το τέλος του 4ου αι. μ.Χ. λατρευόταν συνεχώς η θεά Δήμητρα, θεά της ανανέωσης της φύσης και της βλάστησης των σιτηρών, που δίδαξε στους Ελευσίνιους την καλλιέργεια της γης και τις ιερές τελετές, τα πάνσεπτα μυστήρια, για τα οποία αξίωσε απόλυτη μυστικότητα.

Ο επισκέπτης, μετά την είσοδό του στον Αρχαιολογικό Χώρο της Ελευσίνας συναντά τη Ρωμαϊκή Αυλή, στην οποία υπάρχουν ο ναός της Προπυλαίας Αρτέμιδος, η Εσχάρα, η Ρωμαϊκή Κρήνη και οι δύο Θριαμβικές Αψίδες. Στη συνέχεια εισέρχεται στο Ιερό της Δήμητρας από τα Μεγάλα Προπύλαια, δίπλα από τα οποία βρίσκεται το Καλλίχορο Φρέαρ. Στη συνέχεια διέρχεται από τα Μικρά Προπύλαια, δίπλα από τα οποία υπάρχει το Πλουτώνειο. Τέλος εισέρχεται στο Τελεστήριο, τον κυρίως ναό της Δήμητρος.

Στο λόφο πάνω από το Τελεστήριο, υψώνεται ο ναός της Παναγίας, χτισμένος πάνω στα ερείπια παλαιότερου χριστιανικού ναού. Ο ναός είναι αφιερωμένος στα Εισόδια της Θεοτόκου και εορτάζεται στις 21 Νοεμβρίου. Ανήκει στον τύπο της μονόχωρης καμαροσκέπαστης βασιλικής και ανάγεται στους μεταβυζαντινούς χρόνους. Εσωτερικά κοσμεύεται με τοιχογραφίες που χρονολογούνται στο 17ο - 18ο αιώνα και κτιστό τέμπλο που φέρει μεταγενέστερες τοιχογραφίες.

Λαυρεωτική

Η Λαυρεωτική είναι μια περιοχή εξαιρετικής αρχαιολογικής σημασίας καθώς εντός της βρίσκονται πολύ σημαντικά αρχαία ερείπια και ευρήματα και αρχαίες μεταλλευτικές εγκαταστάσεις. Η περιοχή κατοικείται από τη νεολιθική εποχή και **ο ορυκτός πλούτος της Λαυρεωτικής υπήρξε η βάση πάνω στην οποία στηρίχτηκε η εξέλιξη της αρχαίας Αθήνας**. Ολόκληρη η περιοχή, από την Ανάβυσσο έως τον κόλπο Δασκαλειού Κερατέας προς Βορρά και έως το Σούνιο και το Λαύριο προς Νότο, έχει κηρυχθεί ως Αρχαιολογικός χώρος, ιστορικό τοπίο και τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Οι κυριότεροι αρχαιολογικοί χώροι είναι αυτοί του Σουνίου, του Θορικού και των μεταλλευτικών πλυντηρίων στη Σούριζα, που βρίσκεται και εντός του Εθνικού Δρυμού

Ο αρχαίος οικισμός "Θορικός" στη Λαυρεωτική

Στη δυτική πλαγιά του λόφου Βελατούρι βρίσκεται το κέντρο του **αρχαίου δήμου Θορικού**. Από τον αρχαίο δήμο σήμερα σώζονται το θέατρο, μέρη του οικισμού και των εγκαταστάσεων όπου γινόταν η επεξεργασία των μετάλλων, ένας τετράγωνος πύργος του 4ου αιώνα π.Χ., τα νεκροταφεία και το ιερό της Δήμητρας και της κόρης. Ο οικισμός γνωστός ως βιομηχανική πόλη εκτείνεται στη βραχώδη κατηφορική πλαγιά του λόφου Βελατούρι.

Το θέατρο του Θορικού θεωρείται το αρχαιότερο στον ελλαδικό χώρο και μοναδικό για το ιδιόμορφο ελλειψοειδές σχήμα του. Κατασκευάστηκε στη φυσική αμφιθεατρική πλαγιά στη

νότια πλευρά του λόφου Βελατούρι στα τέλη του 6ου αιώνα π.Χ. Δίπλα στη δυτική πάροδο ιδρύθηκε ο μικρός ναός του Διονύσου. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός, ότι ακριβώς νότια της ορχήστρας του θεάτρου και σύγχρονα με αυτό δημιουργήθηκε ένα νεκροταφείο που ήταν σε χρήση από τον 6ο αι. π.Χ. έως τα μέσα του 4ου αι. π.Χ. Σπίτια, εργαστήρια και στοές γύρω από το θέατρο αποτελούν έναν οικισμό και δείχνουν την πυκνότητα της κατοίκησης και την ποικιλία των δραστηριοτήτων των αρχαίων κατοίκων του Θορικού.

Αρχαία Μεταλλεία Λαυρίου

Τα ίχνη των πρώτων προσπαθειών εξόρυξης και επεξεργασίας μεταλλεύματος φτάνουν πίσω στην 3η χιλιετία π.Χ. Στις **πλαγιές του λόφου Βελατούρι** στο *Θορικό* υπάρχει στοά μεταλλείου που χρονολογείται γύρω στο 3200 π.Χ, ενώ λιθάργυροι, προϊόντα δηλαδή της καμίνευσης του αργυρούχου μολύβδου, βρέθηκαν σε εγκατάσταση των προϊστορικών χρόνων στην κορυφή του λόφου. Ο αριθμός των μεταλλείων έφτασε τον 4ο αι. π.Χ. τα 100 και των εργαζομένων τις 4000. Η τήρηση της νόμιμης διαδικασίας στην παραχώρηση και εκμετάλλευση των μεταλλείων καθώς και στην απόδοση των εσόδων που αναλογούσαν στο κράτος, εξασφαλιζόταν με τους μεταλλικούς νόμους και τη λειτουργία του μεταλλικού δικαστηρίου.

Λόγω των φθαρτών υλικών κατασκευής και των συχνών επισκευών είναι πολύ λίγες οι κάμινοι που διασώθηκαν. Σώζονται στα Μεγάλα Πεύκα, στο Θορικό, στο Λιμάνι Πασά-Ασημάκη, την Πουνταζέζα και την περιοχή Αρύ με τα καλύτερα σωζόμενα ερείπια των καμίνων αναγωγικής τήξης. Ορισμένες κάμινοι της δεύτερης φάσης κατασκευάζονταν στις ακτές, επειδή κατά την τήξη ήταν απαραίτητη η χρήση της άμμου.

Ο σημαντικότερος σχετικός αρχαιολογικός χώρος είναι αυτός των Αρχαίων Μεταλλουργικών Εργαστηρίων στην **Κουλάδα της Σούριζας**. Αποτελεί μία εντυπωσιακή αρχαιολογική περιοχή με αρχαία μεταλλευτικά επιφανειακά και υπόγεια εξορυκτικά έργα και κυρίως με συγκροτήματα εγκαταστάσεων πλυντηρίων υδρομηχανικού εμπλουτισμού μεταλλεύματος, που βρίσκεται μέσα στον καταπράσινο πευκόφυτο Εθνικό Δρυμό του Σουνίου μόλις 9 χλμ. από τη πόλη του Λαυρίου πολύ εύκολα προσβάσιμη με συμβατικό αυτοκίνητο. Δευτερεύοντες σχετικοί αρχαιολογικοί χώροι στην περιοχή είναι αυτοί του Μεταλλευτικού Συγκροτήματος Καμάριζας που αποτελεί ιστορικό μεταλλευτικό φρέαρ με βοηθητικά κτίσματα και βρίσκεται στη θέση του αντίστοιχου συγκροτήματος της κλασικής περιόδου και του Σπήλαιου Κίτσου, τα ευρήματά του οποίου υποδηλώνουν ότι χρησιμοποιήθηκε κατά διαστήματα, ήδη από την Παλαιολιθική περίοδο και κυρίως κατά τη Νεολιθική.

Σούνιο

Το ακρωτήριο του Σουνίου, η νότια απόληξη της Αττικής, αποτελεί **σημαντικό στρατηγικό σημείο**. Από εκεί, η πόλη - κράτος των Αθηνών έλεγχε το θαλάσσιο πέρασμα προς το Αιγαίο και τον Πειραιά, το κεντρικό της λιμάνι, καθώς και τη χερσόνησο της Λαυρεωτικής, με τα πλούσια μεταλλεία αργύρου, χάρις στα οποία αναδείχθηκε σε υπερδύναμη τον 5ο αι. π.Χ.

Το φρούριο και τα ιερά ανήκαν στο δήμο των Σουνιέων, όπως διαμόρφωθηκε με την πολιτειακή μεταρρύθμιση του Κλεισθένη το 510 π.Χ. Ο δήμος ανήκε στη Λεοντίδα φυλή και εκτεινόταν στην περιοχή ανάμεσα στο Λαύριο, τα Μεγάλα Πεύκα, την Καμάριζα (Άγιο Κωνσταντίνο) και το ακρωτήριο. Ο οικισμός του φρουρίου μάλλον ήταν το κέντρο του δήμου, από τον οποίο είναι γνωστά και άλλα κατάλοιπα. Στο περιβάλλον του φρουρίου, εντοπίζεται οικισμός πάνω από το λιμάνι και νεκροταφείο κλασικών χρόνων στην παραλία, όπου το ναυδριο του Αγίου Πέτρου, καθώς και τμήμα οικισμού των ρωμαϊκών χρόνων δυτικά του Αγίου Πέτρου. Η ανθρώπινη παρουσία στην περιοχή μαρτυρείται όμως από τους

προϊστορικούς χρόνους. Από το ακρωτήριο αναφέρονται τάφοι της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού (3η χιλ. π.Χ.).

Ο Αρχαιολογικός Χώρος Σουνίου

Μέσα στο φρούριο του ακρωτηρίου, το υψηλότερο σημείο καταλαμβάνει το ιερό **τέμενος του Ποσειδώνος**. Η είσοδος στο φρούριο γινόταν από την πύλη στο ΒΔ τμήμα του τείχους. Από την πύλη, ανηφορίζοντας μέσα από τον οικισμό που κάλυπτε τις πλαγιές, κατέληγε κανείς στο πρότυλο του ιερού. Σήμερα, ο επισκέπτης εισέρχεται στο φρούριο ανορθόδοξα, υπερπηδώντας το ανατολικό σκέλος του τείχους. Στον αμμώδη μυχό του όρμου βόρεια του ακρωτηρίου βρισκόταν το λιμάνι. Στην είσοδο του όρμου, διαμορφώνονται στη βραχώδη ακτή οι νεώσοικοι για τη στάθμευση πολεμικών πλοίων. Περί τα 400 μ. βορειοανατολικά, το ιερό της Αθηνάς Σουνιάδος καταλαμβάνει την επίπεδη κορυφή χαμηλού λόφου.

Άλλοι σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι στην Αττική

Εκτός απ' τους προαναφερθέντες αρχαιολογικούς χώρους, απαντώνται και άλλοι χώροι και μνημεία σημαντικού χαρακτήρα στην Αττική. Το Πειραιϊκό Τείχος και το αρχαίο θέατρο Ζέας στον **Πειραιά**, ο Τύμβος των Αθηναίων στο **Μαραθώνα**, ο αρχαιολογικός χώρος της **Βραυρώνας**, καθώς και στα νησιά το Σπήλαιο Ευριπίδη στη **Σαλαμίνα**, ο αρχαιολογικός χώρος της Αφαίας και ο αρχαιολογικός χώρος της Κολώνας στην **Αίγινα** και το Ιερό του Ποσειδώνος στην Καλαυρεία **Πόρου** αποτελούν τους πιο αξιοσημείωτους επισκέψιμους αρχαιολογικούς χώρους.

2.2. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΒΙΩΣΙΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ

2.2.1. Η Αναγκαιότητα Διαρθρωτικής Παρέμβασης στο Μοντέλο Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Αττικής

Η Αττική, και ιδιαίτερα η Αθήνα, αποτελούσαν ιστορικά βασικούς προορισμούς των ταξιδιωτών του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Κατά την ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού στην μεταπολεμική φάση η Αθήνα ήταν η κεντρική αεροπορική πύλη εισόδου των αλλοδαπών επισκεπτών. Με την ανάπτυξη των περιφερειακών αεροδρομίων, ήδη από την δεκαετία του 1970, και τις απευθείας αεροπορικές συνδέσεις charter των νησιωτικών προορισμών, η Αττική αλλάζει ρόλο και εισέρχεται σε μια **περίοδο στασιμότητας** και σχετικής κάμψης των τουριστικών ροών. Ούτε η τέλεση των ολυμπιακών αγώνων του 2004 οδηγεί σε μια αλλαγή των τάσεων αυτών και δεν επιφέρει μια μόνιμη αύξηση του τουριστικού ενδιαφέροντος για την Αθήνα ως αυτόνομου προορισμού.

Όμως την τελευταία πενταετία πριν από την κρίση του κωρονιού η Αθήνα παρουσίασε μια **αξιόλογη ανάπτυξη** ως τουριστικός προορισμός - βασικά **ως προορισμός short break**. Η θετική αυτή εξέλιξη - μετά την καθίζηση κατά την πρώτη φάση της μεγάλης οικονομικής κρίσης - χαρακτηρίζεται όμως από δυο στοιχεία πρόκλησης για την μελλοντική ανάπτυξη του τουρισμού στην Αττική:

Η τουριστική κίνηση παραμένει χωρικά συγκεντρωμένη στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας με βασικά σημεία αναφοράς την Ακρόπολη και το Μουσείο της Ακρόπολης.

Η χρονική διάρκεια της παραμονής των επισκεπτών παραμένει περιορισμένη.

Στην Αθήνα επικρατούν ο αστικός τουρισμός city break, κυρίως με πολιτιστικό περιεχόμενο, (επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, συμπληρωμένος από ψώνια και διασκέδαση), ο αμιγώς πολιτιστικός τουρισμός και η κρουαζιέρα, με επίσης πολιτιστικό περιεχόμενο. Ενώ η Αθήνα και η κλασική κυρίως Αθήνα είναι παγκόσμια γνωστή, **οι επισκέπτες της περιορίζονται** ως επί το πλείστον **στην Ακρόπολη και το Μουσείο της Ακρόπολης** (ΕΛΣΤΑΤ, Ιανουάριος - Δεκέμβριος 2019, 3.593.586 και 1.755.435 επισκέπτες αντίστοιχα) και δεν κινούνται προς τους άλλους σημαντικούς αρχαιολογικούς της χώρους και μουσεία (Ελευσίνα, Λαύριο, Βραυρώνα κ.λπ.), ούτε καν προς το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, μουσείο μοναδικό σε παγκόσμιο επίπεδο από την άποψη της ποσότητας και της μοναδικότητας των εκθεμάτων.

Επιπλέον, οι τουριστικές ροές δεν έρχονται ιδιαίτερα σε επαφή με τον σύγχρονο πολιτισμό και τη μοντέρνα τέχνη στην αρχιτεκτονική και τις εικαστικές τέχνες, παρά την ύπαρξη αξιόλογων μουσείων (Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Μουσείο Μπενάκη, Μουσείο Γουλανδρή) και γκαλερί.

Η **κίνηση των επισκεπτών** της Αττικής **επικεντρώνεται χωρικά στο Δήμο Αθηναίων**, ενώ σχεδόν όλοι οι περιφερειακοί δήμοι μένουν εκτός τουριστικού ρεύματος και δεν ωφελούνται από την πρόσφατη τουριστική ανάπτυξη. Η επισκεψιμότητα των σπουδαίων περιφερειακών αρχαιολογικών τόπων, χώρων και μουσείων όπως της Ελευσίνας και του Λαυρίου παραμένει εξαιρετικά περιορισμένη. **Μοναδική εξαίρεση** αποτελεί ο **αρχαιολογικός χώρος Σουνίου** με 337.544 επισκέπτες (ΕΛΣΤΑΤ, Ιανουάριος - Δεκέμβριος 2019).

Η περιορισμένη προσφορά ελκυστικών τουριστικών πολιτιστικών προϊόντων **περιορίζει την τουριστική εμπειρία** των επισκεπτών της Αττικής. Δραστηριότητες που σχετίζονται με την θάλασσα, τα νησιά, το τοπίο, τους ορεινούς όγκους και την αγροτική παραγωγή δεν γίνονται αντιληπτές από την πλειοψηφία των επισκεπτών. Αλλά και η **συνολική εικόνα της αρχαίας ζωής** με όλες τις εκφάνσεις τις, από την εξόρυξη ως βάση του πλούτου της Αθήνας, έως τις κορυφαίες τελετές των μυστηρίων, **δεν γίνεται κατανοητή**.

Η έλλειψη προϊόντων πολιτιστικού τουρισμού σε ένα μεγαλύτερο εύρος της Περιφέρειας Αττικής συνεπάγεται και την **περιορισμένη διάρκεια της παραμονής** των επισκεπτών. Η πληθώρα των δυνητικών επιλογών για επισκέψεις σε περιφερειακά αρχαιολογικά αξιοθέατα της Αττικής αλλά και συμπληρωματικές ή αυτόνομες δραστηριότητες εξακολουθεί να αξιοποιείται πολύ περιορισμένα.

Ως συνέπεια της αύξησης του τουριστικού ρεύματος προς το κέντρο της Αθήνας καταγράφεται την τελευταία πενταετία μια αξιόλογη **τάση για τουριστικές επενδύσεις στην περιοχή αυτή**. Οι επενδύσεις αυτές αφορούν τόσο σε αποκαταστάσεις υφιστάμενων ή εγκαταλειμμένων ξενοδοχείων όσο και ανακαινίσεις κτιρίων άλλων χρήσεων και μετατροπή τους σε τουριστικά καταλύματα. Η εξέλιξη αυτή συνοδεύεται σε κεντρικές γειτονιές της Αθήνας από μια έντονη τάση ανάπτυξης καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος καθώς και μια έκρηξη στον τομέα της βραχυπρόθεσμης μίσθωσης. Τα τελευταία δυο φαινόμενα, της βραχυπρόθεσμης μίσθωσης και των εστιατορίων και μπαρ, έχει δημιουργήσει πρώτες αντιδράσεις από τους κατοίκους των γειτονιών αυτών και έχουν οδηγήσει σε έναν **δημόσιο προβληματισμό γύρω από την ανεξέλεγκτη πορεία** των φαινομένων.

Η χωρική συγκέντρωση στο κέντρο της Αθήνας, με φαινόμενα κορεσμού, και η έλλειψη τουριστικών ροών στην περιφέρεια της Αττικής, καθιστούν αναγκαίο η προσφορά

πολιτιστικού τουρισμού της Αττικής να διευρυνθεί με οργανωμένο τρόπο, ώστε να καταστεί δυνατή και η προσέλκυση επισκεπτών και σε νέα σημεία του κυρίως Λεκανοπεδίου, αλλά και στην ύπαιθρο.

Σημαντικοί αρχαιολογικοί τόποι της Αττικής όπως η **Ελευσίνα** και το **Λαύριο** ήταν και οι **βασικοί πόλοι της βιομηχανικής ανάπτυξης** κατά τον 19^ο και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος από την βιομηχανική δραστηριότητα στις περιοχές αυτές ήταν αποτρεπτική για την προσέλκυση επισκεπτών για πολλές δεκαετίες. Η κατάργηση της εξορυκτικής δραστηριότητας στο Λαύριο και η αποβιομηχάνιση στην Ελευσίνα οδήγησαν τις περιοχές αυτές στην μείωση των θέσεων εργασίας και την **ανάγκη αναδιάρθρωσης των τοπικών οικονομιών**. Παράλληλα έχουν βελτιωθεί οι περιβαλλοντικές συνθήκες σημαντικά και δεν αποτελούν πλέον εμπόδιο στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού. Και για τους δυο δήμους είναι αναγκαία η συστηματική διερεύνηση των προοπτικών τουριστικής ανάπτυξης και η οργανωμένη αξιοποίηση τους.

Η μακροχρόνια περιβαλλοντική υποβάθμιση με συνέπειες για την εικόνα του Λαυρίου και της Ελευσίνας μέχρι σήμερα αποτελούν και χρέος για την υποστήριξη της αναβάθμισης των περιοχών και την χρηματοδοτική ενίσχυση από εθνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους της ανάπτυξης εναλλακτικών οικονομικών δραστηριοτήτων.

Σύμφωνα με το Στρατηγικό Σχέδιο Τουριστικής Προβολής της Περιφέρειας Αττικής 2016 - 2020¹¹ τα προβλήματα σχετικά με την προβολή της Αθήνας ως αυτόνομου προορισμού επικεντρώνονται στο:

Η εικόνα της Αθήνας είναι μονοδιάστατη, χωρίς βάθος και χωρίς σύνδεση με γειτονικούς προορισμούς.

Υπάρχει ένα σοβαρό έλλειμμα στην ανάδειξη των τουριστικών προϊόντων.

Ο μεγάλος αριθμός των επισκεπτών δεν λαμβάνει επαρκή και ελκυστική πληροφορία για το σύνολο του προορισμού.

Η διασύνδεση σε επίπεδο τουριστικού προϊόντος και απαραίτητων υποδομών παραμένει περιορισμένη.

Στην καταγραφή αυτή προστίθεται ότι η εικόνα της Αθήνας παραμένει αποσπασματική και συγκροτείται γύρω από τα μεγάλα μνημεία - και κυρίως την Ακρόπολη - χωρίς να αναδεικνύεται με επάρκεια η κοινωνική διάσταση.

Αυτό που έλειπε – και συνεχίζει και σήμερα να λείπει - για να θεωρείται η χώρα σημαντικός προορισμός πολιτιστικού τουρισμού είναι η ικανοποιητική «σύνδεση» των πολιτιστικών πόρων, μ' άλλα λόγια η **προσφορά ολοκληρωμένων πολιτιστικών προϊόντων**, που θα συνιστούν σημαντικές βιωματικές εμπειρίες. Είναι χαρακτηριστικό, ότι η πληθώρα των τουριστικών πόρων (φυσικών και πολιτιστικών) δεν έχει οργανωθεί σε «προϊόντα», με αποτέλεσμα, παρά τα μεγέθη του τουρισμού, να συνεχίζεται να προβάλλονται «πόροι» αντί για προϊόντα και να παρατηρείται στασιμότητα εδώ και χρόνια, όσον αφορά στην προσέλκυση θεματικών μορφών τουρισμού.

Τέλος, η ανάγκη δημιουργίας ολοκληρωμένων προϊόντων πολιτιστικού τουρισμού στην Αττική δεν προέρχεται μόνο από την απαίτηση της γεωγραφικής διάχυσης των αλλοδαπών

---

¹¹ Νοέμβριος 2015, Δημήτρης Κούτουλας - Πανεπιστήμιο Πατρών, αναθέτουσα αρχή: Περιφέρεια Αττικής

επισκεπτών και την επιμήκυνση της διαμονής τους αλλά και από την έλλειψη **ελκυστικών προορισμών ημερήσιων εκδρομών** για τους κατοίκους της Αττικής εντός της Περιφέρειας.

2.2.2 Οι Στόχοι της Στρατηγικής

Κεντρική επιδίωξη και φιλοδοξία είναι η **Αττική** να γίνει αντιληπτή ως ένας **συνολικός προορισμός πολιτιστικού τουρισμού** που συγκροτείται από ποικίλους πόλους ενδιαφέροντος. Θα διαμορφωθούν άλλα σοβαρά σημεία ενδιαφέροντος - πέρα από την Ακρόπολη - για να επιθυμεί να μείνει ο επισκέπτης της Αθήνας στην Αττική κι όχι μόνο να είναι περαστικός από την Αθήνα. Στην προσπάθεια αυτή η αφήγηση δεν θα περιοριστεί στα μνημεία, αλλά η ανθρωπολογική διάσταση θα είναι αυτή που θα επιτρέπει στην αφήγηση να αποκτήσει βάθος και συνοχή, να γίνει πολυεπίπεδη, και να δώσει ζωή στα μνημεία.

Η βασική στόχευση της Τριλογίας της Αττικής επικεντρώνεται λοιπόν σε δυο σημεία:

Διάχυση της τουριστικής κίνησης χωρικά σε όλη την περιφέρεια, συνδέοντας το ιστορικό κέντρο της Αθήνας και την Ακρόπολη με τα αρχαιολογικά αξιοθέατα της Ελευσίνας και του Λαυρίου.

Επιμήκυνση της χρονικής διάρκειας της παραμονής των επισκεπτών με τον εμπλουτισμό των εμπειριών των επισκεπτών.

Η στόχευση αποσκοπεί στην ένταξη, πέρα από τον Δήμο Αθηναίων με το ιστορικό κέντρο του, των περιφερειακών δήμων στον σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης της περιφέρειας Αττικής. Οι δήμοι Ελευσίνας και Λαυρεωτικής, παρόλη την ιστορία και τα σπουδαία μνημεία τους, παραμένουν μέχρι και σήμερα εκτός ενδιαφέροντος των επισκεπτών και παρουσιάζουν εξαιρετικά περιορισμένη τουριστική κίνηση. Με την καθιέρωση της Τριλογίας **η Ελευσίνα και το Λαύριο θα συνδεθούν** στην αντίληψη των επισκεπτών **με την Αθήνα και την Ακρόπολη** και θα γίνουν αναγνωρίσιμοι πόλοι έλξης. Η οργανωμένη και πετυχημένη ανάπτυξη ενός επώνυμου προϊόντος πολιτιστικού τουρισμού με την μορφή της Τριλογίας της Αττικής μπορεί στην συνέχεια να αποτελέσει και παράδειγμα και οδηγό για άλλους προορισμούς και δήμους της Αττικής.

Η ανάπτυξη της Τριλογίας με την προσθήκη δυο επί μέρους προορισμών στον τουριστικό χάρτη της Αττικής στοχεύει να συμβάλλει ουσιαστικά στην επιμήκυνση της διαμονής των επισκεπτών. Η απόλαυση ολόκληρης της διαδρομής της Τριλογίας θα προσθέσει κατ ελάχιστο μια γεμάτη ημέρα στο πρόγραμμα των επισκεπτών της Αθήνας. Με ποικίλες μορφές διαδρομών και με διάσπαση της εμπειρίας σε δυο ή περισσότερες ημέρες ο συνολικός χρόνος ενδέχεται να αυξηθεί και περαιτέρω.

Η προβολή της Ελευσίνας και του Λαυρίου θα συμβάλλει και στην **ανάπτυξη** τους **ως αυτόνομων προορισμών**, τόσο για τους αλλοδαπούς επισκέπτες όσο και για τους κατοίκους του Λεκανοπεδίου αλλά και τους ημεδαπούς επισκέπτες της Αθήνας. Η ανάδειξη των δυο προορισμών εκκινεί από τους σπουδαίους αρχαιολογικούς τους χώρους και τον ιστορικό τους ρόλο, αλλά θα εξαρτηθεί κυρίως από την διαμόρφωση των πρόσθετων και ιδιαίτερων εμπειριών των επισκεπτών.

Η **Ελευσίνα** ήταν το επίκεντρο της βιομηχανικής ανάπτυξης της χώρας και η ανάδειξη και **αναβίωση σημαντικών κτιριακών κελύφων** αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία. Εξίσου σημαντική είναι η σχέση της Ελευσίνας με την **σύγχρονη τέχνη**, ξεκινώντας από το

φεστιβάλ των Αισχυλείων, ή οποία μπορεί να πάρει ευρωπαϊκή διάσταση στα πλαίσια της **Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης 2021/23**. Το **Λαύριο** ήταν σημαντικό **κέντρο εξορύξεων** από την αρχαιότητα μέχρι τον 20^ο αιώνα με ξεχωριστά χαρακτηριστικά. Η ανάδειξη της μοναδικής, διαχρονικής αυτής δραστηριότητας συμπληρώνεται από τον **εθνικό δρυμό του Σουνίου** και πληθώρα ποικίλων τουριστικών υποδομών (μαρίνα, λιμάνι, παραλίες, αγροτικά προϊόντα). Και οι δύο πόλεις τέλος είναι παραλιακές με σημαντικά περιθώρια ανάδειξης του χαρακτηριστικού αυτού.

Ιδιαίτερη σημασία για την προβολή του Λαυρίου και της Ελευσίνας έχει η ανάδειξη του ρόλου και της σημασίας τους στην αρχαιότητα και η κατανόηση από τους επισκέπτες της ζωής στην αρχαιότητα. Εξίσου σημαντική είναι η διασύνδεση των αρχαιοτήτων με την σύγχρονη ζωή και η ενσωμάτωση σε αυτήν.

Κάτω από τους γενικούς στόχους της γεωγραφικής διάχυσης και της χρονικής επιμήκυνσης της παραμονής των επισκεπτών ο σχεδιασμός της Τριλογίας της Αττικής αποσκοπεί στους εξής στόχους:

Δημιουργία επώνυμου τουριστικού προϊόντος

Η Τριλογία της Αττικής φιλοδοξεί να καθιερώσει ένα επώνυμο προϊόν με διεθνή εμβέλεια και αναγνωρισιμότητα στην τουριστική αγορά και την απαιτούμενη ελκυστικότητα σε ανταγωνισμό με τις υφιστάμενες επιλογές προορισμών ημερήσιων πολιτιστικών διαδρομών, όπως τους Δελφούς, την Αργολίδα και τα νησιά του Αργοσαρωνικού.

Διαμόρφωση τοπικών πολιτιστικών διαδρομών

Τόσο στο Λαύριο όσο και στην Ελευσίνα, αλλά και στην Αθήνα με τον «Μεγάλο Περίπατο» στοχεύει στην διαμόρφωση τοπικών διαδρομών πολιτισμού αναδεικνύοντας τα ιδιαίτερα και ξεχωριστά χαρακτηριστικά, οι οποίες διαδρομές θα διαθέτουν αυτονομία στην συγκρότησή τους και θα αποτελούν και ξεχωριστά ισχυρά στοιχεία ανάδειξης των επί μέρους προορισμών.

Ανάδειξη τοπικής φυσιογνωμίας σε συνδυασμό αρχαίου πολιτισμού και βιομηχανικής κληρονομιάς

Ειδικός στόχος τόσο για το Λαύριο όσο και για την Ελευσίνα είναι η αξιοποίηση, ανάδειξη και προβολή της χαρακτηριστικής συνύπαρξης των αρχαιολογικών χώρων με τα κελύφη των εγκαταλειμμένων βιομηχανικών συγκροτημάτων και η από κοινού ένταξη τους στις τοπικές πολιτιστικές διαδρομές.

Τοπική τουριστική ανάπτυξη

Στο Λαύριο, και κυρίως στην Ελευσίνα, στόχο αποτελεί η διαμόρφωση τοπικής στρατηγικής τουριστικής ανάπτυξης με την κινητοποίηση των τοπικών επιχειρήσεων και φορέων και τον συντονισμό των δήμων, δεδομένης της σχετικής τοπικής υπανάπτυξης του τουρισμού μέχρι σήμερα.

Είναι γεγονός ότι ο **πολιτιστικός τουρισμός** διακινεί περιορισμένα μεγέθη τουριστικής ζήτησης ακόμη και στην Αττική, ενώ από όλες τις έρευνες προβάλλεται ως η θεματική μορφή στην οποία **η χώρα διαθέτει ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα**. Φαίνεται πολύ εύστοχη και συστηματική η προσπάθεια της Περιφέρειας Αττικής στο χώρο της Τουριστικής

Προβολής από το 2014 (εκπόνηση Marketing Plan, fora θεματικών μορφών τουρισμού, αρχής γενομένης από τον πολιτιστικό τουρισμό και τη γαστρονομία κλπ). Η προσπάθεια της Περιφέρειας Αττικής μέσω στοχευμένου μάρκετινγκ να προσελκυστούν τουρίστες σε όλους τους «προορισμούς» της Αττικής συνδέεται με τον πολιτιστικό τουρισμό και τις πολιτιστικές επισκέψεις. Η **περιφέρεια Αττικής υποστηρίζει δράσεις για την ανάπτυξη πολιτιστικών διαδρομών στην Αττική** και την δημιουργία δικτύων αρχαιολογικών χώρων και μουσείων παράλληλα με την πραγματοποίηση εκδηλώσεων μεγάλης κλίμακας. Στόχος της περιφέρειας είναι να μελετηθούν έργα προστασίας και ανάδειξης των αστικών ιστορικών κέντρων και κτιρίων της Αθήνας, του Πειραιά, της Κηφισιάς, του Λαυρίου και της Ελευσίνας και η σύνδεσή τους με διάσπαρτα μνημεία και χώρους, και με τους κυρίους ιστορικούς άξονες.

Ειδικοί μελετητές επιδοκιμάζουν την αντιμετώπιση της Αττικής, όχι ως ενιαίο προορισμό με μονοδιάστατη εστίαση στα city breaks αλλά, ως περιοχή που διαθέτει πολλούς μικρότερους συναρπαστικούς προορισμούς, η οποία ήδη αποδίδει με πιο ισομερή κατανομή των διανυκτερεύσεων. Στο μέλλον η έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην περαιτέρω ανάπτυξη της προϊοντικής προσέγγισης με νέα προϊόντα, στην ενίσχυση του αφηγήματος (storytelling) και στις επαφές με τους δήμους και φορείς.

Σύμφωνα με ανακοινώσεις της περιφέρειας Αττικής δημιουργείται **«Ενιαίος Οργανισμός Τουρισμού της Περιφέρειας Αττικής»**, που θα προγραμματίζει και θα συντονίζει όλες τις δράσεις, με τη συμμετοχή όλων των Δήμων αλλά και εκπροσώπων των επαγγελματικών φορέων, αλλά και ότι θα δρομολογηθούν δράσεις τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς και οργανωμένες εκστρατείες ευαισθητοποίησης για την προώθηση της τουριστικής συνείδησης και επαγγελματισμού. Στόχος του Master Plan είναι τέλος να διερευνήσει και να επιβεβαιώσει ότι ο οργανισμός αυτός μπορεί να αναλάβει την προώθηση και διαχείριση της Πολιτιστικής διαδρομής της Τριλογίας της Αττικής.

2.2.3. Η Έννοια της Πολιτιστικής Διαδρομής

Η έννοια της **«Πολιτιστικής Διαδρομής»** αποτελεί ένα διαχειριστικό εργαλείο για τη διαμόρφωση εξειδικευμένων **προϊόντων πολιτιστικού τουρισμού** που:

αφορούν στην **περιήγηση σε σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος** εντός μιας προσδιορισμένης χωρικά περιοχής και με βάση ένα συγκεκριμένο συνεκτικό στοιχείο,

προσφέρουν στον περιηγητή τη δυνατότητα μιας **αυθεντικής εμπειρίας** μέσα από την εμβάθυνση στα στοιχεία του πολιτιστικού πλούτου του παρελθόντος και του παρόντος, και

αποκτούν μια **αναγνωρίσιμη «ταυτότητα»**, με ιδιαίτερη **επωνυμία (brand)**.

Πρόκειται για μια δυναμική μορφή τουρισμού, που προκύπτει από **οργανωμένο σχεδιασμό**, και μπορεί να συμβάλει στην προστασία πολιτιστικών και φυσικών πόρων, να προσφέρει βιώσιμες λύσεις στον τουρισμό και να ενισχύσει την τοπική οικονομία.

Όσον αφορά στην ιστορική εξέλιξη των πολιτιστικών διαδρομών, αυτή ξεκίνησε ως **πρωτοβουλία του Συμβουλίου της Ευρώπης** το 1987 με αρχικό στόχο την προστασία και ανάδειξη της κοινής ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς και στη συνέχεια να

αποτελέσουν πηγή κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης και με προοπτικές για την υλοποίηση τους και σε κλίμακα, τοπική, περιφερειακή, εθνική και διεθνής. Το **πρόγραμμα των Πολιτιστικών Διαδρομών** του Συμβουλίου της Ευρώπης αριθμεί σήμερα 40 διακρατικές διαδρομές, σε ένα ευρύ θεματικό φάσμα: από την αρχιτεκτονική και το τοπίο, μέχρι τις θρησκευτικές επιρροές, την γαστρονομία και την άυλη κληρονομιά, μέχρι τις μεγάλες μορφές της ευρωπαϊκής τέχνης, της μουσικής και της λογοτεχνίας¹². Η Ελλάδα συμμετέχει σε 10 από τις πολιτιστικές διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων η διαδρομή των «Δρόμων της Ελιάς»¹³ (2005) και η «Ευρωπαϊκή Διαδρομή Βιομηχανικής Κληρονομιάς» (2019).¹⁴

Η πληθώρα φυσικών και πολιτιστικών πόρων που διαθέτει η Ελλάδα συνθέτουν ένα ιδανικό υπόβαθρο για την αξιοποίηση του εργαλείου της Πολιτιστικής Διαδρομής σε εθνική και τοπική κλίμακα. Τα τελευταία χρόνια αυξάνουν συνεχώς οι προσπάθειες για την ενσωμάτωση του εργαλείου των Πολιτιστικών Διαδρομών σε δράσεις εναλλακτικών μορφών τουρισμού, με αντικείμενο τη «δημιουργία δικτύων και διαδρομών με σκοπό τη διάχυση της πληροφορίας αλλά και της τουριστικής κίνησης». Χαρακτηριστικό γνώρισμα μιας Πολιτιστικής Διαδρομής είναι η ύπαρξη ενός **«θεματικού, ιστορικού ή εννοιολογικού πλαισίου»** που αποτελεί το σύνδεσμο μεταξύ των σημείων που περιλαμβάνονται σε αυτήν. Στο πλαίσιο αυτό προβάλλει η έννοια της διασύνδεσης που αποσκοπεί αφενός στη διευκόλυνση της περιήγησης των επισκεπτών, αλλά και αφετέρου σε μία **«περιήγηση δομημένη γύρω από έναν κεντρικό θεματικό πυρήνα και με αφηγηματική συνοχή»**¹⁵.

Πρωταγωνιστής της προσπάθειας καθιέρωσης των «Πολιτιστικών Διαδρομών» ως «επώνυμο τουριστικό προϊόν» που προσφέρει τη δυνατότητα για διαφοροποίηση των προορισμών σε ένα περιβάλλον που είναι σε μεγάλο βαθμό ομογενοποιημένο, είναι το **Πολιτιστικό Σωματείο ΔΙΑΖΩΜΑ**. Στο παρόν κεφάλαιο ακολουθείται η μεθοδολογική προσέγγιση για τον προσδιορισμό της έννοιας, της διάρθρωσης και των συνεκτικών στοιχείων των **«Πολιτιστικών και Περιβαλλοντικών Διαδρομών»**, όπως έχει υιοθετηθεί από το ΔΙΑΖΩΜΑ και αποτυπώνεται σε σειρά κειμένων που έχει δημοσιεύσει το σωματείο¹⁶.

Η Πολιτιστική Διαδρομή υποδηλώνεται από τα **υλικά και άυλα πολιτιστικά αγαθά** που συνδέονται μεταξύ τους και τα οποία την συγκροτούν στο χώρο. Τα μεμονωμένα πολιτιστικά αγαθά εντάσσονται δηλαδή σε ένα κοινό χωρικό και λειτουργικό σύστημα, όπου αναδεικνύονται οι μεταξύ τους σχέσεις και προωθείται η διαχείριση τους. Οποιοδήποτε συστατικό στοιχείο του πολιτιστικού τουρισμού μπορεί να αποτελέσει υλικό για τη δημιουργία μιας Διαδρομής. Η ποικιλία των διαφορετικών πολιτιστικών αγαθών συμπεριλαμβάνει αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία, μουσεία, ιστορικούς οικισμούς, θρησκευτικές τοποθεσίες, αρχιτεκτονικά μνημεία, κτίρια βιομηχανικής κληρονομιάς, φυσικά τοπία, μνημεία φυσικού ή τεχνητού κάλλους, λαογραφικά και εθνογραφικά στοιχεία, φεστιβάλ και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, αθλητικές εκδηλώσεις, χώρους παραδοσιακών τεχνών κ.α. Ένα συμπληρωματικό συνεκτικό στοιχείο της Πολιτιστικής

¹² <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/home>

¹³ <https://olivetreeroute.gr/>

¹⁴ www.erih.net

¹⁵ «Στρατηγικό Σχέδιο Πολιτιστικού Τουρισμού για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου», Ντόρα Κόνσολα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2018 (http://grsa.prd.uth.gr/conf2013/51_konsola_ersagr13.pdf).

¹⁶ «Οδηγός Τουριστικής Διαδρομής», Πολιτιστικό Σωματείο Διάζωμα (Μπέτυ Χατζηνικολάου, Γιάννης Ζηρίνης, Μαρία Σοφικίτου), Φεβρουάριος 2015, και Μελέτη «Υποστήριξη της ΕΥΔ του Ε.Π. Στερεάς Ελλάδας 2014-2020 στον Προσδιορισμό Χωρικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής και Σχεδίου Δράσης για την Πολιτιστική και Περιβαλλοντική Διαδρομή Στερεάς Ελλάδας», ΣΤΑΔΙΟΝ ΑΕ, 2019.

Διαδρομής μπορεί να είναι και οι **τοπικές επιχειρήσεις** που προσφέρουν προϊόντα και υπηρεσίες ποιότητας, υιοθετούν καινοτόμες πρακτικές και συμμετέχουν σε ένα δίκτυο διαχείρισης της Διαδρομής.

Οι Πολιτιστικές Διαδρομές μπορεί να χαραχθούν ακολουθώντας μια συγκεκριμένη **θεματική ή ιστορική ενότητα** που αναφέρεται σε ένα σύνολο συγκεκριμένων πολιτιστικών αγαθών. Αποτελούν δηλαδή, μία μορφή 'αφήγησης' του περιεχομένου της διαδρομής με συγκεκριμένη θεματολογία. Το περιεχόμενο τους μπορεί να αφορά επίσης μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, την εξέλιξη ενός συγκεκριμένου ιστορικού γεγονότος ή διαδικασίας ή ακόμα και την εξέλιξη μιας περιοχής μέσα στο πέρασμα των χρόνων. Στο πλαίσιο αυτό, οι Πολιτιστικές Διαδρομές μπορούν ειδικότερα να διακριθούν στις ακόλουθες κατηγορίες ανάλογα με το θεματικό τους περιεχόμενο:

Θεματικές πολιτιστικές διαδρομές, που συνδέουν συγκεκριμένα θεματικά στοιχεία, π.χ. αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, ανενεργά βιομηχανικά κτίρια.

Ιστορικές πολιτιστικές διαδρομές, που συνδέουν πολιτιστικά αγαθά μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου ή εποχής, όπως της αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία της κλασικής εποχής, ναούς της βυζαντινής εποχής κλπ.

Μικτές πολιτιστικές διαδρομές, που εστιάζουν στην ευρύτερη πολιτιστική φυσιογνωμία μιας περιοχής και περιλαμβάνουν στοιχεία της πολιτιστικής και της φυσικής κληρονομιάς, ανεξαρτήτως του είδους και της εποχής τους.

Η Πολιτιστική Διαδρομή συνδέεται όμως στενά και με την έννοια του φυσικού χώρου, αφού όλα τα σημεία που περιέχει εντοπίζονται σε μια **«προσδιορισμένη χωρικά περιοχή»**. Τα συστατικά στοιχεία της Διαδρομής πρέπει να είναι κατανοημένα με τέτοιο τρόπο μέσα στο χώρο ώστε να είναι εφικτή η διασύνδεσή τους για την πραγματοποίηση μιας περιήγησης. Ωστόσο, η διασύνδεση αυτή δεν πρέπει να αποτελεί απλή «παράθεση» σημείων με κοινό θέμα, ενταγμένων σε ένα χωρικό πλαίσιο, αλλά να εμπεριέχει μια νοητή αφηγηματική διασύνδεση που θα διατρέχει όλη τη Διαδρομή. Εκτός από την παραπάνω κατηγοριοποίηση ως προς το περιεχόμενο, οι πολιτιστικές διαδρομές μπορούν συνεπώς να διακριθούν και με βάση το επίπεδο του χώρου στον οποίο αναπτύσσονται, ως εξής:

Αστικές πολιτιστικές διαδρομές, οι οποίες συνδέουν τα πολιτιστικά στοιχεία μιας συγκεκριμένης πόλης-αστικής περιοχής.

Τοπικές πολιτιστικές διαδρομές, οι οποίες εστιάζουν στα πολιτιστικά στοιχεία εντός μιας περιορισμένης γεωγραφικής ενότητας, όπως ενός δήμου, μιας Περιφερειακής Ενότητας κλπ.

Υπερτοπικές πολιτιστικές διαδρομές, οι οποίες καλύπτουν μια ευρύτερη γεωγραφικά περιοχή σε σχέση με τις παραπάνω κατηγορίες, κυρίως σε περιφερειακό και διαπεριφερειακό επίπεδο, και περιλαμβάνουν συνήθως κυρίως στοιχεία μιας συγκεκριμένης θεματικής ενότητας.

Εθνικές / διακρατικές πολιτιστικές διαδρομές, οι οποίες εκτείνονται είτε στο σύνολο μιας χώρας είτε σε περισσότερα κράτη.

Στις περιπτώσεις εκείνες όπου μία Διαδρομή αναπτύσσεται σε **μεγάλη γεωγραφική έκταση**, τα συνεκτικά της στοιχεία δύναται να ισχυροποιηθούν με δύο κυρίως τρόπους: την

ενοσιολογική συνοχή της, δηλαδή τη σύνδεση των στοιχείων που συνθέτουν τη διαδρομή με βάση μία θεματική ενότητα (π.χ. ιστορική, μυθολογική ή άλλη), και την ενιαία σε υψηλό επίπεδο παροχή υπηρεσιών προς τον επισκέπτη, ως κοινή πρακτική όλων των παραγόντων που συμμετέχουν στη διαδρομή, με τη μορφή ενός Κοινού Συμφώνου Ποιότητας.

Όσον αφορά στη **διάρθρωση** των Πολιτιστικών Διαδρομών, αυτές αποτελούνται από δύο βασικά στοιχεία: τους **κύριους κόμβους (πόλους)** και τους **συνδετήριους άξονες**. Οι κύριοι κόμβοι σε μια Διαδρομή πρέπει να αποτελούνται από έναν περιορισμένο αριθμό **προορισμών** με κατάλληλη γεωγραφική διασπορά, που κατ' ελάχιστο να εκπληρώνουν τέσσερις προϋποθέσεις:

να αποτελούν αναγνωρισμένους τουριστικούς προορισμούς ή να συνδέονται με υφιστάμενες περιοχές τουριστικής ανάπτυξης,

να αποτελούν πόλους προσέλκυσης επισκεπτών ως τόποι ιστορικού – πολιτιστικού – περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος,

να λειτουργούν σαν περιοχές αφητηρίας των τουριστικών κινήσεων στη Διαδρομή, άλλα και ως σημεία σύνδεσης και αναδιανομής των ροών,

να έχουν τη δυνατότητα επαρκούς εξυπηρέτησης των επισκεπτών σε υψηλό ποιοτικό επίπεδο, είτε επιτόπου είτε σε κοντινή απόσταση.

Σε κάθε γεωγραφική ενότητα είναι πιθανό να υπάρχει ένας πόλος έλξης επισκεπτών, με διεθνή αναγνώριση και ακτινοβολία, που έχει ήδη καθιερωθεί ως σημαντικός τουριστικός προορισμός. Η ύπαρξη ενός τέτοιου πόλου προσδίδει στη Διαδρομή ένα συγκριτικό πλεονέκτημα, ένα ισχυρό θεμέλιο για την οικοδόμησή της. Αυτός ο πόλος αποτελεί για τη Διαδρομή τον **κόμβο με δεσπίζουσα σημασία**, καθώς μπορεί να προσδώσει το ιδιαίτερο περιεχόμενο, το χαρακτήρα και την ταυτότητα της Διαδρομής.

Κάποιοι κόμβοι, ένας ή περισσότεροι, αποτελούν τις πύλες εισόδου της Διαδρομής, λόγω της γεωγραφικής τους θέσης, π.χ. γειτνίαση με αεροδρόμια, λιμάνια, θέση σε κύριους οδικούς άξονες, κλπ. Οι κόμβοι αυτοί είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντικοί, καθώς αποτελούν για τον επισκέπτη την πρώτη εικόνα και εμπειρία, και οδηγούν στην πρώτη, συχνά κρίσιμη, αξιολόγηση της Διαδρομής.

Οι συνδετήριοι άξονες συνδέουν τους κύριους κόμβους. Είναι οδικοί ή θαλάσσιοι άξονες, που πρέπει να εκπληρώνουν τα εξής κριτήρια:

να εξασφαλίζουν ασφάλεια και άνεση στη μετακίνηση,

να έχουν κατάλληλο μήκος και διαμόρφωση, ώστε ο χρόνος μετακίνησης από έναν κόμβο στον επόμενο να είναι περιορισμένος,

να δίνουν τη δυνατότητα χρήσης αξιόπιστων και τακτικών μαζικών μέσων μεταφοράς (λεωφορειακές συνδέσεις, τρένα, ακτοπλοΐα).

Κάθε κύριος κόμβος έχει μία σύνθετη δομή που περιλαμβάνει τα εξής επιμέρους στοιχεία:

ένα **εσωτερικό δίκτυο**, με θέσεις ενδιαφέροντος και σημεία εξυπηρέτησης των επισκεπτών,

το **άμεσο περιβάλλον** του κόμβου, που λειτουργεί ως ενδιάμεση ζώνη για να προετοιμάσει τον επισκέπτη για την ειδική εμπειρία που θα γνωρίσει κατά την παραμονή του στον κόμβο (στην περίπτωση που ο κόμβος καθιερώνεται μέσα σε αστικό περιβάλλον, είναι κρίσιμη η συνολική ανάπλαση του οικιστικού συνόλου), και

τα **τοπικά δίκτυα διαδρομών** στον ευρύτερο περιβάλλοντα χώρο του Κόμβου, στα οποία επίσης υπάρχουν θέσεις ενδιαφέροντος ή και σημεία εξυπηρέτησης των επισκεπτών.

Η σύνδεση των κύριων κόμβων μπορεί να πραγματοποιείται όχι μόνο μέσω των κύριων αξόνων, αλλά και μέσω των **τοπικών δικτύων διαδρομών**. Μία Διαδρομή μπορεί συνεπώς να ακολουθεί μια πραγματική διαδρομή του οδικού ή περιπατητικού δικτύου ή να αποτελεί μια καθορισμένη γεωγραφική περιοχή, όπου τα επιμέρους θεματικά στοιχεία συνδέονται μέσα από ένα δίκτυο τοπικών διαδρομών (οδικών, μονοπατιών πεζοπορίας, ποδηλατοδρόμων κλπ.).

Ως **στόχοι** της δημιουργίας των Πολιτιστικών Διαδρομών αναφέρονται ειδικότερα:

η προσέλκυση επισκεπτών στην συγκεκριμένη περιοχή,

η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου,

η δημιουργία ευκαιριών για τις επιχειρήσεις και τους παραγωγούς προϊόντων και υπηρεσιών που δραστηριοποιούνται στην συγκεκριμένη περιοχή, ώστε να αυξήσουν τα έσοδά τους,

η προσέλκυση νέων επενδύσεων και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων,

η εξασφάλιση πόρων για τη συντήρηση των υποδομών (αρχαιολογικών χώρων και μνημείων – περιοχών περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος).

Η «προϊστορία» της Πολιτιστικής Διαδρομής «Τριλογία της Αττικής»

Η «**Τριλογία της Αττικής**» αποτελεί μια δυναμική πρωτοβουλία του **Πολιτιστικού Σωματίου «ΔΙΑΖΩΜΑ»**, με στόχο το σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός καινοτόμου προγράμματος Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης για την Αττική. Βασικός άξονας του προγράμματος είναι ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μιας πολιτιστικής διαδρομής που θα αποκαθιστά τη σύνδεση που είχε η πόλη της αρχαίας Αθήνας με το Ιερό της Ελευσίνας, το Λαύριο και τα ορυχεία αργύρου, καθώς και με το επίνειό της, τον Πειραιά. Στο πλαίσιο της διαδρομής προτείνεται και ο σχεδιασμός δύο Αρχαιολογικών Πάρκων: στην Ελευσίνα και το Λαύριο.

Η ιδέα για το σχεδιασμό της «Τριλογίας της Αττικής», παρουσιάστηκε πανηγυρικά τον Σεπτέμβριο του 2018 στην 11^η Γενική Συνέλευση του Διαζώματος στο Τεχνολογικό Πάρκο του Λαυρίου, παρουσία των τακτικών και εταιρικών μελών του και εκπροσώπων των θεσμών. Το 2019 το ΔΙΑΖΩΜΑ στο πλαίσιο της συνεργασίας του με το Megaron plus επιχείρησε να αναδείξει το πρόγραμμα αυτό μέσα από ένα κύκλο διαλέξεων με τίτλο «*Η Τριλογία της Αττικής: Ελευσίνα – Αθήνα – Λαύριο*». Μέσα από τέσσερις διαδοχικές εκδηλώσεις, από τον Ιανουάριο έως τον Ιούνιο του 2019, διακεκριμένοι επιστήμονες και ακαδημαϊκοί δάσκαλοι, παρουσίασαν στο αθηναϊκό κοινό το πνευματικό υπόβαθρο, τη

θεωρητική βάση, την ιστορική τεκμηρίωση και τα βήματα οικοδόμησης αυτής της ολοκληρωμένης χωρικής επένδυσης που διευρύνει την «ιδέα» της ίδιας της Αθήνας.

Τον **Σεπτέμβριο του 2019**, τα μέλη του Διαζώματος επισκέφτηκαν το Λαύριο και το Αρχαίο Θέατρο Θορικού και ενημερώθηκαν για τις εξελίξεις που αφορούν την ανάδειξη του μνημείου, καθώς και για το προτεινόμενο πρόγραμμα πολιτιστικής ανάπτυξης με τίτλο «*Η Τριλογία της Αττικής: Ελευσίνα – Αθήνα – Λαύριο*».

Ο σχεδιασμός του προγράμματος είναι σε πλήρη εξέλιξη σήμερα. Τον Νοέμβριο του 2019 πραγματοποιήθηκε συνάντηση μεταξύ του Περιφερειάρχη Αττικής, κ. Γιώργου Πατούλη με τον Πρόεδρο του Σωματείου ΔΙΑΖΩΜΑ, κ. Σταύρο Μπένο. Στο επίκεντρο της συζήτησης ήταν το πρόγραμμα και τονίστηκε και από τις δυο πλευρές η δυναμική του στην ενίσχυση του πολιτιστικού τουρισμού της Αττικής.

Για την υποστήριξη του προγράμματος το ΔΙΑΖΩΜΑ τον Μάιο του 2020 ανέθεσε στην εταιρεία PLAN Α.Ε. την εκπόνηση του **Masterplan με τίτλο «Πολιτιστική Διαδρομή Λαύριο – Αθήνα – Ελευσίνα (Τριλογία της Αττικής)»**. Η μελέτη στοχεύει στη διαμόρφωση και ανάδειξη ενός επώνυμου τουριστικού προϊόντος/εμπειρίας που θα συνίσταται σε συγκεκριμένα στοιχεία ενδιαφέροντος του επισκέπτη (πραγματικού και δυνητικού) αναφορικά με την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, αλλά και την περιβαλλοντική κληρονομιά της Περιφέρειας Αττικής, σε συνδυασμό με την τοπική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών που συμπεριλαμβάνονται στο τουριστικό προϊόν/εμπειρία.

Σε συνέχεια της ανάθεσης της παραπάνω σύμβασης από το ΔΙΑΖΩΜΑ πραγματοποιήθηκε την Τετάρτη 10 Ιουνίου 2020 τηλεδιάσκεψη, στην οποία συμμετείχαν όλα τα μέλη της επιτροπής παρακολούθησης του έργου. Κατά τη διάρκεια της τηλεδιάσκεψης τα μέλη της επιτροπής και οι συμμετέχοντες σε αυτή ενημερώθηκαν από τον κ. Σταύρο Μπένο γενικότερα για το περιεχόμενο των νέων Ολιστικών Προγραμμάτων (πολιτιστικές διαδρομές και αρχαιολογικά πάρκα) που προωθεί το ΔΙΑΖΩΜΑ σε συνεργασία με όλους τους αρμόδιους φορείς, αλλά και ειδικότερα για το πρόγραμμα «Τριλογία της Αττικής».

Η ικανοποιητική «σύνδεση» των πολιτιστικών πόρων και η προσφορά ολοκληρωμένων πολιτιστικών προϊόντων, που θα συνιστούν σημαντικές βιωματικές εμπειρίες συνεχίζει να αποτελεί ένα ζητούμενο στην Ελλάδα. Η «Τριλογία της Αττικής», έρχεται να προσφέρει μια ολοκληρωμένη πρόταση στην παραπάνω ανάγκη.

Επισημαίνεται, ότι κεντρικό συνεκτικό στοιχείο των Πολιτιστικών Διαδρομών που σχεδιάζει το ΔΙΑΖΩΜΑ είναι αρχαιολογικοί χώροι ίδιας περιόδου ή διαφόρων περιόδων ή ακόμη και ιστορικοί χώροι, αλλά επίσης και η σύνδεση των μνημείων του πολιτισμού και της φύσης με την τοπική επιχειρηματικότητα και την παραγωγή του πρωτογενούς τομέα της περιοχής. Μέχρι σήμερα, το ΔΙΑΖΩΜΑ έχει δρομολογήσει τη δημιουργία συνολικά 16 Πολιτιστικών και Περιβαλλοντικών Διαδρομών σε όλη την Ελλάδα, έξι εκ των οποίων έχουν ενταχθεί στο χρηματοδοτικό εργαλείο των Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων (ΟΧΕ) και βρίσκονται σε φάση υλοποίησης, ενώ δέκα ακόμη, μεταξύ των οποίων η «Τριλογία της Αττικής», βρίσκονται στο στάδιο του σχεδιασμού. Οι Διαδρομές είναι τοπικού ή υπερτοπικού χαρακτήρα, καθώς εκτείνονται είτε στα όρια ενός Δήμου ή μιας ολόκληρης Περιφέρειας.

Πίνακας 8: Οι «Πολιτιστικές Διαδρομές» του «Διαζώματος»

Πρόοδος Εργασιών	Πολιτιστική Διαδρομή
Σε εξέλιξη (ένταξη σε χρηματοδοτικό πρόγραμμα ΟΧΕ)	Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου
	Μνημείων Φύσης και Πολιτισμού της Στερεάς Ελλάδας «ΟΙΔΙΠΟΥΣ»
	Εγνατίας Οδού (Via Egnatia)
	Θεσσαλίας
	Σποράδων
	Λιμνών Δυτικής Μακεδονίας
Προτεινόμενες διαδρομές (σε φάση σχεδιασμού)	Πελοποννήσου ΜΟΡΕΑΣ
	Κεντρικής Μακεδονίας «Αλέξανδρος»
	Τριλογία της Αττικής: Ελευσίνα – Αθήνα – Λαύριο
	Θήρας (Σαντορίνη)
	Ολυμπίας Οδού
	Μινωικών Ανακτόρων «ΜΙΝΩΑΣ»
	Νήσου Νάξου
	Αιτωλοακαρνανίας
	Αρχαίου Θεάτρου Πλατανιάς (Τοπική)
	Αρχαίου Θεάτρου της Χερσονήσου (Τοπική)

2.2.4. Η Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση ως Εργαλείο για την υλοποίηση της Στρατηγικής

Το χρηματοδοτικό εργαλείο που προτείνεται για την υλοποίηση της Στρατηγικής της Πολιτιστικής Διαδρομής «Η Τριλογία της Αττικής» είναι η **Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση** (Ο.Χ.Ε.). Οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (Ο.Χ.Ε.) αποτελούν το νέο χρηματοδοτικό εργαλείο για την εφαρμογή των στρατηγικών της **Ολοκληρωμένης Χωρικής Ανάπτυξης** της ΕΕ κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο 2014-2020¹⁷. Βάσει του θεσμικού πλαισίου και του σχεδιασμού των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις διακρίνονται σε ΟΧΕ για Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη (ΒΑΑ) και ΟΧΕ για άλλες χωρικές στρατηγικές.

Οι ΟΧΕ για άλλες χωρικές στρατηγικές εφαρμόζονται σε συγκεκριμένες χωρικές ενότητες, εκτός αυτών που προβλέπονται για τις ΟΧΕ ΒΑΑ, που είτε παρουσιάζουν προβλήματα τα οποία χρήζουν ολοκληρωμένης και αποτελεσματικής αντιμετώπισης, είτε διακρίνονται από σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν και να μεγιστοποιηθούν με βάση ένα **ολοκληρωμένο αναπτυξιακό σχέδιο**. Το εργαλείο των ΟΧΕ επιτρέπει ειδικότερα στα Κράτη – Μέλη της ΕΕ να υλοποιήσουν Επιχειρησιακά Προγράμματα με οριζόντιο τρόπο και να αντλήσουν χρηματοδότηση από διάφορους άξονες προτεραιοτήτων ενός ή περισσότερων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων προκειμένου να διασφαλιστεί η υλοποίηση μιας **ολοκληρωμένης στρατηγικής** για συγκεκριμένη περιοχή.

Βασικά συστατικά στοιχεία μιας ΟΧΕ αποτελούν ο καθορισμός μιας συγκεκριμένης περιοχής παρέμβασης και η ύπαρξη μιας ολοκληρωμένης εδαφικής στρατηγική ανάπτυξης,

¹⁷ Πολιτική Συνοχής 2014-2020, Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/iti_el.pdf.

καθώς και η εφαρμογή ρυθμίσεων **διακυβέρνησης** για τη διαχείριση της. Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερος ρόλος αποδίδεται στις **τοπικές – αστικές αρχές** (Δήμοι), οι οποίες σχεδιάζουν, καταρτίζουν και υλοποιούν δράσεις για την τοπική ανάπτυξη, την βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών και την αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος.

Οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις εισάχθηκαν με τον Γενικό Κανονισμό περί Καθορισμού Κοινών Διατάξεων για τα ΕΔΕΤ (1303/2013). Στην Ελλάδα, το **Κανονιστικό Πλαίσιο** για την εφαρμογή των ΟΧΕ στην τρέχουσα Προγραμματική Περίοδο 2014-2020 διέπεται ειδικότερα από:

τον Κανονισμό (Γεν.) 1303/2013: Άρθρο 36, Άρθρο 96 (σημ. 3, παρ. β, γ), Άρθρο 123 (σημ. 6, 7), Άρθρο 125 (σημ. 3)

τον Κανονισμό ΕΤΠΑ 1301/2013: Άρθρο 7

τον Κανονισμό ΕΚΤ 1304/2013: Άρθρο 12

τον Νόμο 4314/2014: Άρθρο 13, παρ. 7α όπως τροποποιήθηκε και ισχύει από τον Ν. 4465/2017, Άρθρο 58, παρ. 1

την Εγκύκλιο ΕΥΣΣΑ: υπ' αρ. 81168/ΕΥΣΣΑ 1796/30.07.2016

την Εγκύκλιος ΕΥΘΥ: υπ' αρ. 40134/ΕΥΘΥ/373/12.04.2016

και το Σύστημα Διαχείρισης & Ελέγχου (ΣΔΕ) ΕΣΠΑ 2014-2020

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία¹⁸, στα τέλη του 2018 είχαν εγκριθεί στο πλαίσιο των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ) της τρέχουσας Προγραμματικής Περιόδου 2014 – 2020 συνολικά έντεκα **ΟΧΕ** με προϋπολογισμό 298,9 εκατ. €. Τρεις στρατηγικές ΟΧΕ βρίσκονταν υπό έγκριση πέντε στρατηγικές ΟΧΕ ήταν υπό κατάρτιση. Οι στόχοι των εγκεκριμένων ΟΧΕ δίνουν έμφαση στην υλοποίηση δράσεων που σχετίζονται με το περιβάλλον και τον πολιτισμό. Παράλληλα, είχαν εγκριθεί 32 **Στρατηγικές ΒΑΑ** συνολικού προϋπολογισμού 635,78 εκατ. € Δύο στρατηγικές ήταν υπό έγκριση και τρεις υπό κατάρτιση. Η υλοποίηση των στρατηγικών ΟΧΕ-ΒΑΑ προβλέπεται στα 13 ΠΕΠ και το ΕΠΑνΕΚ. Οι δράσεις που προβλέπονται στο πλαίσιο των εγκεκριμένων στρατηγικών ΟΧΕ – ΒΑΑ στοχεύουν στην αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και για την προσέλκυση επενδύσεων και επισκεπτών, την οικονομική ανάπτυξη της πόλης και την κοινωνική ένταξη και την απασχόληση. Συνολικά, διατέθηκαν σε δήμους 260 εκατομμύρια € από πόρους του ΕΤΠΑ και του ΕΚΤ για τις ΟΧΕ στο πλαίσιο του υφιστάμενου ΕΣΠΑ. Ωστόσο, ελάχιστα από τα διαθέσιμα κονδύλια έχουν απορροφηθεί μέχρι σήμερα.

Στην **Περιφέρεια Αττικής** ειδικότερα, η χωρική προσέγγιση βασίστηκε στις αρχές της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (ΒΑΑ) για το σύνολο της Λειτουργικής Αστικής Περιοχής, που οριοθετείται από το Πολεοδομικό Συγκρότημα Αθήνας – Πειραιά, και εφαρμόστηκε μέσω ΟΧΕ αξιοποιώντας πόρους τόσο από το ΕΚΤ και το ΕΤΠΑ. Στο πλαίσιο του ΠΕΠ Αττικής 2014-2020 έχουν εγκριθεί οι ακόλουθες 4 **Στρατηγικές Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης**, την πλήρη διαχείριση των οποίων ανέλαβαν οι Αστικές Αρχές:

¹⁸ «2^η Έκθεση Προόδου ΕΣΠΑ 2014-2020», Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, Εθνική Αρχή Συντονισμού ΕΣΠΑ, Αύγουστος 2019.

Στρατηγική	Αστική Αρχή	Π/Υ
«Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης Πειραιά»	Δήμος Πειραιά	80
ΟΧΕ/ΒΑΑ Δήμων Νότιας Αττικής «Η μουσική και η ιστορία των δρόμων»	Σύνδεσμος Δήμων Νοτίου Αττικής (ΣΥΔΝΑ)	35
«Διαδημοτική Εταιρική Σχέση για την Ανάπτυξη της Δυτικής Αθήνας με αξιοποίηση της ΟΧΕ/ΒΑΑ»	Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ)	58
«Αθήνα 2020: Βιώσιμη Ανάπτυξη για τον Τουρισμό, τον Πολιτισμό, την Καινοτομία»	Δήμος Αθηναίων και ΕΑΤΑ Α.Ε.	85

Από τις πολιτιστικές διαδρομές που έχει σχεδιάσει το **Πολιτιστικό Σωματείο ΔΙΑΖΩΜΑ** έχουν μέχρι σήμερα εγκριθεί και υλοποιούνται συνολικά έξι προγράμματα Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων: η «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου», η «Διαδρομή των Μνημείων Φύσης και Πολιτισμού της Στερεάς Ελλάδας – ΟΙΔΙΠΟΥΣ», η «Πολιτιστική Διαδρομή της Εγνατίας Οδού (Via Egnatia)», η «Πολιτιστική διαδρομή Θεσσαλίας», η «Πολιτιστική Διαδρομή Βορείων Σποράδων», και το Πρόγραμμα «Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση (ΟΧΕ) για την Αξιοποίηση των Λιμνών Δυτικής Μακεδονίας». Παράλληλα έχουν ξεκινήσει οι διεργασίες σχεδιασμού για οκτώ ακόμη προγράμματα Πολιτιστικών Διαδρομών που θα χρηματοδοτηθούν, επίσης, μέσω ΟΧΕ από το ΕΣΠΑ της επόμενης Προγραμματικής Περιόδου 2021-2027, μεταξύ των οποίων η ΟΧΕ «**Τριλογία της Αττικής**» που αναφέρεται ενδεικτικά στον στόχο 5 του σχεδίου ΠΕΠ Αττικής 2021-2027, ως ακολούθως:

Σ.Τ.05 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΧΩΡΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ (ΟΧΕ) ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΑΞΟΝΩΝ (ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ) ΜΕ ΕΙΔΙΚΑ – ΜΟΝΑΔΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΟΧΕ ενδεικτικά αναφέρεται η «Τριλογία της Αττικής» που αφορά Αθήνα Λαύριο και Ελευσίνα) με Π/Υ 50 εκ. €.

Στην νέα **Προγραμματική Περίοδο 2021-2027**, η χωρική ανάπτυξη εντάσσεται σε διακριτό Στόχο Πολιτικής, και ειδικότερα στο Στόχο 5 «Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες», ο οποίος χρηματοδοτείται από το ΕΤΠΑ. Κατά αντιστοιχία της τρέχουσας Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020, τα χωρικά εργαλεία, τα οποία δύναται να χρησιμοποιηθούν, είναι οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη, οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις για την ανάπτυξη περιοχών εκτός αστικού χώρου όπως παράκτιες, αγροτικές, νησιωτικές, ορεινές, κλπ., καθώς και οι στρατηγικές για την Τοπική Ανάπτυξη με την Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων.

Ο σχεδιασμός του **νέου ΕΣΠΑ 2021-2027**, καθώς και των τομεακών και περιφερειακών προγραμμάτων, βρίσκεται αυτήν την περίοδο ακόμη σε εξέλιξη¹⁹. Η πρώτη αποτύπωση της στρατηγικής για τις 13 ελληνικές Περιφέρειες έγινε σε **προσχέδιο για την Συμφωνία**

¹⁹ «2η εγκύκλιος για την προετοιμασία του σχεδιασμού των Προγραμμάτων 2021-2027», Αρ. 125192/2020, Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, ΓΓ Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, Εθνική Αρχή Συντονισμού ΕΣΠΑ, Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης.

Εταιρικής Σχέσης 2021-2027 που υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Στο έγγραφο εξειδικεύεται ο 5^{ος} Στόχος Πολιτικής της ΕΕ ειδικά για τις Περιφέρειες, ο οποίος αφορά στην προώθηση της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών, καθώς και μέσω της στήριξης τοπικών πρωτοβουλιών που θα υλοποιηθούν από τα 13 Περιφερειακά Προγράμματα.

Οι ολοκληρωμένες χωρικές παρεμβάσεις και η αστική ανάπτυξη προτείνονται να απορροφήσουν πόρους ύψους 5,4% του νέου ΕΣΠΑ (1,08 δις €). Επισημαίνεται, ότι περίπου το 30% των πόρων του ΕΣΠΑ θα κατανεμηθούν στις 13 Περιφέρειες της χώρας. Τα κονδύλια για τις Περιφέρειες θα είναι αυξημένα σε σχέση με το προηγούμενο ΕΣΠΑ, δεδομένου ότι οι ελληνικές περιφέρειες έχουν υποβαθμιστεί από τις ευρωπαϊκές υπηρεσίες και κατατάσσονται πλέον στις λιγότερο ανεπτυγμένες. Το **Περιφερειακό Πρόγραμμα της Αττικής** αναμένεται να διαμορφωθεί σε περίπου 2,3 δις. €, ποσό που αντιστοιχεί σε αύξηση που υπερβαίνει το 100% συγκριτικά με το προηγούμενο ΠΕΠ, το οποίο ανήλθε σε 1,1 δις. €.

Με απόφαση του Περιφερειάρχη Αττικής, κ. Πατούλη, συγκροτήθηκε τον Οκτώβριο του 2019 «**Ομάδα Χάραξης Πολιτικής της Περιφέρειας Αττικής για το σχεδιασμό του ΕΣΠΑ 2021-2027**», ενώ τον Ιούλιο 2020, η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Αττικής 2014-2020 δημοσίευσε πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την επιλογή αναδόχου παροχής υπηρεσιών «**Συμβούλου υποστήριξης στον καθορισμό προτεραιοτήτων Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων για τη νέα Προγραμματική Περίοδο**».

2.3. Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΤΡΙΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ (Ελευσίνα – Αθήνα – Λαύριο)

2.3.1. Η Δομή της Διαδρομής

Κεντρική Ιδέα

Ο σχεδιασμός του Master Plan της Τριλογίας της Αττικής στηρίζεται στον κεντρική σύλληψη που επεξεργάζεται το σωματείο **Διάζωμα** τα τελευταία χρόνια και βασίζεται στην αναβίωση των βασικών πόλων της Αρχαίας Αττικής: η **σύνδεση της Αρχαίας Αθήνας** και του επιπέδου της, του Πειραιά, **με την Ελευσίνα**, το πνευματικό της κέντρο με το Τελεστήριο **και το Λαύριο**, το παραγωγικό της κέντρο με τα ορυχεία αργύρου.

Η Αθήνα και το μεγαλείο της στους αρχαίους χρόνους, ήταν η **Τριλογία** της: Η Ακρόπολη ήταν το διοικητικό, το πολιτιστικό αλλά και το εμπορικό κέντρο, επειδή είχε και τη σύνδεση με τα Μακρά Τείχη, με το λιμάνι του Πειραιά. Ο δεύτερος πυλώνας ήταν το θρησκευτικό και πνευματικό κέντρο, η Ελευσίνα, που κατά διαστήματα αποτελούσε ίσως το σημαντικότερο Ιερό του αρχαίου κόσμου. Ο αναπτυξιακός, οικονομικός πυλώνας ήταν το Λαύριο. Το Λαύριο φιλοξενούσε μια από τις δεσπόζουσες, αν όχι τη σημαντικότερη επιχειρηματική δραστηριότητα, κυρίως σε καινοτομία κι εναλλακτικότητα.

Στο σημερινό πλαίσιο θα προτείνονται στον επισκέπτη - αλλά και στον κάτοικο - της Αττικής **διαδρομές σε σημαντικούς, αλλά άγνωστους στο ευρύ κοινό, αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία**. Η προσπάθεια αυτή οδηγεί σε ολοκληρωμένες παρεμβάσεις, που θα περιλαμβάνουν χώρους με ισχυρό αφήγημα, από τους μύθους και την ιστορία, για τον εν δυνάμει επισκέπτη, αλλά με ελάχιστη επισκεψιμότητα μέχρι σήμερα.

Η ανάδειξη των δυο περιφερειακών αρχαιολογικών πόλων, της Ελευσίνας και του Λαυρίου, στοχεύει να έχει σημαντικό **αναπτυξιακό αποτέλεσμα**. Η πρόταση ολοκληρώνει ένα ιστορικό τρίγωνο (Ελευσίνα-Αθήνα-Λαύριο), ενώ ουσιαστικά, λόγω των μικρών αποστάσεων, προσφέρει πρόσθετα αξιοθέατα και προορισμούς στην περιφέρεια της πόλης, εμπλουτίζοντας την προσφορά της, τόσο για τους επισκέπτες city break, όσο και τους επισκέπτες με ειδικά πολιτιστικά ενδιαφέροντα. Παράλληλα, ενισχύει περαιτέρω την εύστοχη προσπάθεια της Περιφέρειας Αττικής στο χώρο της προβολής να επεκταθεί η τουριστική δραστηριότητα και πέραν του κέντρου της πόλης, με τη διοχέτευση της ζήτησης προς τους επί μέρους προορισμούς της περιφέρειας και με διαμονή περισσότερων ημερών από τις συνήθειες.

Υπόβαθρο της κεντρικής ιδέας της Τριλογίας της Αττικής είναι η **αναβίωση της ιστορικής ενότητας του τρίπολου Αθήνα – Ελευσίνα – Λαύριο** και η ανάδειξη και προβολή της αρχαίας Αττικής και του ενιαίου χώρου της σε ένα ελκυστικό επώνυμο τουριστικό προϊόν.

Οι πόλοι

Ο αρχαιολογικός χώρος της **Ελευσίνας**, το πρώτο ιερό της μυθολογίας, περιλαμβάνει: τα Μεγάλα Προπύλαια, την Ιερά Αυλή, τα Μικρά Προπύλαια, το Καλλίχωρον Φρέαρ, την Αγέλαστο Πέτρα, το Πλουτώνιο (προς τιμήν του Άδη), το Τελεστήριο, το πρώτο Μυκηναϊκό Μέγαρο (Ελευσίνα μυστήρια), εξέδρες όπου κάθονταν οι πιστοί για να παρακολουθήσουν δρώμενα, Μουσείο με ευρήματα του χώρου κλπ.

Στο **Λαύριο**, γνωστό τόπο εξόρυξης μεταλλευμάτων από την αρχαιότητα μέχρι τους νεότερους χρόνους, συναντάμε μνημεία διαφόρων μορφών και εποχών . Η ενοποίηση των αρχαίων μνημείων του Θορικού (Αρχαίο Θέατρο, μυκηναϊκοί τάφοι, νεκροταφείο, αρχαία προβλήτα κ.α.) σε ενιαίο οργανωμένο αρχαιολογικό πάρκο, θα πρέπει να γίνει σε σύνδεση με το Σούνιο, αλλά και με τα νεότερα μνημεία βιομηχανικής αρχαιολογίας. Η ενοποίηση αυτή μπορεί να λάβει τη μορφή μιας οργανωμένης βιωματικής εμπειρίας, όπως και στην Ελευσίνα.

Οι αρχαιολογικοί πόλοι της Ελευσίνας και του Θορικού (Λαυρίου) σε συνδυασμό με τα **κύρια μνημεία και μουσεία της Αθήνας** (Ακρόπολη, Μουσείο Ακρόπολης, Αγορά, Πνύκα, θέατρο του Διονύσου, στοά Ευμένους, Ηρώδειο, Αρχαιολογικό Μουσείο) αποτελούν μια ενότητα που αναδεικνύει τις βασικές πτυχές της αρχαίας Αθήνας: η Ελευσίνα (Τελεστήριο) και η Ιερά Οδός αναδεικνύουν τη μυθική, θεολογική, μυητική διάσταση, τα μνημεία της Αθήνας την πολιτική, δημοκρατική και πολιτιστική διάσταση και το Λαύριο, με τα ορυχεία αργύρου, την τεχνολογική και οικονομική διάσταση που χρηματοδότησε τα μεγάλα μνημεία, την πολιτική και στρατιωτική ισχύ της Αθηναϊκής Δημοκρατίας.

Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο συνδυασμός κρίκος μεταξύ της τελετουργίας των Ελευσίνιων μυστηρίων στην Ελευσίνα, προς τιμή της Δήμητρας, με τη λατρεία της χθόνιας θεάς Δήμητρας των αρχαίων μεταλλωρύχων της Λαυρεωτικής για να έχουν την προστασία της, όπως μαρτυρούν τα τελετουργικά κεραμικά ευρήματα (“κέρνοι”) στις μεταλλευτικές στοές και στους αρχαίους μεταλλευτικούς χώρους.²⁰

Οι πολιτιστικές διαδρομές σχεδιάζονται με βάση τους περιορισμούς, που επιβάλλει η αξία και η προστασία των πόρων, και με την επιστημονική σοβαρότητα, που απαιτεί αφ’ ενός η

---

²⁰ Ομότιμος Καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας Β. Λαμπρινουδάκης και ομότιμη Καθηγήτρια Αρχαιολογίας του ΕΜΠ Κ. Τσάιμου. 1988

φύση τους και αφ' ετέρου η δυναμική τους τουριστική πελατεία, και ιδιαίτερα η πελατεία ειδικών πολιτιστικών ενδιαφερόντων.

Οι μορφές των τοπικών διαδρομών

Οι τρεις πόλοι της Τριλογίας της Αττικής έχουν ο καθένας τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του και θα αναπτυχθούν με στοχευμένο τρόπο.

Η Ελευσίνα διαθέτει έναν πολύ σημαντικό αλλά γεωγραφικά περιορισμένο αρχαιολογικό χώρο στο κέντρο της πόλης με βάση τον οποίο μπορεί να αναπτυχθεί μια πυκνή αστική πολιτιστική διαδρομή.

Στο Λαύριο βρίσκονται διάσπαρτα στον εξωαστικό χώρο τρεις σπουδαίοι αρχαιολογικοί χώροι, οι οποίοι μπορούν να συνδεθούν σε μια εκτεταμένη και σύνθετη πολιτιστική διαδρομή.

Η Αθήνα τέλος έχει ένα ήδη διαμορφωμένο μεγάλο αστικό αρχαιολογικό πάρκο στο κέντρο της πόλης, διασυνδεδεμένο με έναν αρχαιολογικό πεζόδρομο, ο οποίος μπορεί να αναπτυχθεί σε μια μητροπολιτική πολιτιστική διαδρομή.

Ελευσίνα – αστική πολιτιστική διαδρομή - ανοιχτό μουσείο

Τα βασικά συστατικά στοιχεία της αστικής πολιτιστικής διαδρομής της Ελευσίνας είναι ο **κεντρικός αρχαιολογικός χώρος** με το Τελεστήριο και το ιστορικό αρχαιολογικό μουσείο. Στον αστικό ιστό και σε πολύ μικρές αποστάσεις βρίσκονται το αρχαίο λιμάνι, επί μέρους στοιχεία της Ιεράς Οδού, καθώς και η ρωμαϊκή γέφυρα. Σε άμεση περίμετρο βρίσκονται επίσης **σημαντικά βιομηχανικά κελύφη**, όπως το παλιό ελαιουργείο, τα εργοστάσια Ίρις, Κρόνος και Sintra, καθώς και διατηρητέα κτίρια όπως ο παλιός σιδηροδρομικός σταθμός-σταθμαρχείο Ελευσίνος. Η κεντρική πλατεία καθώς και ο **πεζόδρομος της οδού Νικολαΐδου** αποτελούν την διαμορφωμένη ραχοκοκαλιά της αστικής διαδρομής και συγκεντρώνουν την πλειοψηφία των καταστημάτων εστίασης. Τα **παλιά λατομεία, η παραλιακή ζώνη** καθώς και η **Ιερά οδός** αποτελούν τους δυναμικούς χώρους ανάπτυξης της πολιτιστικής διαδρομής.

Λαύριο – σύνθετη πολιτιστική-φυσική διαδρομή

Οι **τρεις βασικοί αρχαιολογικοί χώροι** της Λαυρεωτικής – **Σούνιο, Σούριζα, Θορικός** - αποτελούν τους πόλους των τοπικών πολιτιστικών διαδρομών και συμπληρώνονται από τους αρχαιολογικούς χώρους της Πουνταζέζας, της Καμάριζας και του σπηλαιού Κίτσου, καθώς και το αρχαιολογικό μουσείο στο Λαύριο. Οι **εκτεταμένες εγκαταστάσεις της σύγχρονης μεταλλευτικής εξορυκτικής δραστηριότητας** στην πόλη του Λαυρίου και περιμετρικά της με σημαντικά βιομηχανικά κτιριακά συγκροτήματα και μνημεία αποτελούν μοναδικά τεκμήρια της βιομηχανικής ανάπτυξης τους 19^{ου} αιώνα. Ο **Εθνικός Δρυμός Σουνίου** αγκαλιάζει τα τεκμήρια της αρχαίας μεταλλευτικής και μεταλλουργικής δραστηριότητας διαμορφώνοντας το πλαίσιο για την ανάπτυξη πολύ ενδιαφερόντων διαδρομών με σύνθετες εμπειρίες. Το εξαιρετικά σύνθετο και ενδιαφέρον πλαίσιο της Λαυρεωτικής συμπληρώνεται από την αγροτική παραγωγή της Κερατέας, των θαλάσσιων δραστηριοτήτων με την ποικιλία των ακτών κολύμβησης, την κατάδυση, τη μαρίνα και τέλος τον γειτονικό ιστορικό τόπο της Μακρόνησου.

Αθήνα – μεγάλη μητροπολιτική πολιτιστική διαδρομή

Στην Αθήνα έχει διαμορφωθεί ένα **μεγάλο αστικό αρχαιολογικό πάρκο** αποτελούμενο από συνολικά 7 συνεχόμενους σπουδαίους αρχαιολογικούς χώρους με την Ακρόπολη στο κέντρο. Οι αρχαιολογικοί χώροι συνδέονται με έναν διαμορφωμένο **κεντρικό πεζόδρομο** και ένα δίκτυο μικρότερων. Στην παρούσα φάση βρίσκεται σε εξέλιξη ο σχεδιασμός της επέκτασης της κεντρικής διαδρομής περικλείοντας το **ιστορικό κέντρο της Αθήνας** με την μορφή του «**Μεγάλου Περιπάτου**», εντάσσοντας και το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο στην διαδρομή και συνδέοντάς το με τους αρχαιολογικούς χώρους.

Η διαδρομή της Τριλογίας - Οι Συνδέσεις των πόλων

Η Αθήνα, η Ελευσίνα και το Λαύριο αποτελούν τους τρεις πόλους της Τριλογίας της Αττικής και συνθέτουν την **κεντρική πολιτιστική διαδρομή της περιφέρειας**. Η αυτοτέλεια των τοπικών διαδρομών στον κάθε πόλο δημιουργούν την δυνατότητα ποικίλων συνδυασμών, χωρικών και χρονικών, για να απολαύσει ο επισκέπτης το σύνολο της διαδρομής σύμφωνα με τις ιδιαίτερες συνθήκες της επίσκεψης αλλά και τις προτιμήσεις του. Οι μορφές της διαδρομής μπορούν να ποικίλουν και ανάλογα με το μέσο μεταφοράς, από την κλασική περίπτωση του τουριστικού λεωφορείου και το ενοικιαζόμενο Ι.Χ. έως το ποδήλατο και τη θαλάσσια μεταφορά ή την πεζοπορία.

Χάρτης 1

Τον κεντρικό οδικό άξονα σύνδεσης των τριών πόλων αποτελεί η **Αττική Οδός**, καθώς και η συνέχεια της έως το Λαύριο. Αυτός ο οδικός άξονας έχει στο δυτικό άκρο του την Ελευσίνα και στο ανατολικό το Λαύριο, συνδέοντας τους δύο πόλους με έναν σύγχρονο κλειστό

αυτοκινητόδρομο διαδρομής περίπου μίας ώρας. Το κέντρο της Αθήνας συνδέεται με παρακλάδι του άξονα αυτού επικοινωνώντας έτσι με το Λαύριο, ενώ παράλληλα υπάρχουν και άλλες εναλλακτικές συνδέσεις μεταξύ τους μέσω της λεωφόρου Αθηνών - Σουνίου.

Οι συνδέσεις των πόλων με δημόσια μέσα μεταφοράς παρουσιάζουν μια ποικιλία μορφών. Η σύνδεση της Αθήνας με την Ελευσίνα γίνεται με έναν συνδυασμό **μετρό και αστικού λεωφορείου**, ενώ της Αθήνας με το Λαύριο με λεωφορείο του **ΚΤΕΛ Αττικής**. Απευθείας σύνδεση μεταξύ Λαυρίου και Ελευσίνας με δημόσια μεταφοράς δεν υφίσταται. Προς την περιοχή του Λαυρίου υφίσταται εναλλακτικά και η παραλιακή διαδρομή του ΚΤΕΛ από την Αθήνα μέχρι το Σούνιο.

Σήμερα **δεν υπάρχει** ούτε **δίκτυο ποδηλατοδρόμων** στην Αττική, ούτε **δίκτυο πεζοπορικών διαδρομών** που να ενώνει τους τρεις πόλους. Προς το παρόν, ένας μόνο ποδηλατόδρομος ενώνει το κέντρο της Αθήνας με το Φάληρο. Προβλέπεται και κατασκευή της συνέχειας του μέχρι την Κηφισιά ενώ υφίσταται μελέτη για μικτό ποδηλατόδρομο και περιπατητική διαδρομή από τους Αγίους Αναργύρους μέχρι το Λαύριο και το Σούνιο. Η σύνδεση της Αθήνας με την Ελευσίνα κατά μήκος της Ιεράς Οδού παραμένει σε επίπεδο γενικής σύλληψης και δεν έχει μελετηθεί τεχνικά.

Τέλος, δεν υπάρχει θαλάσσια σύνδεση με τακτικά δρομολόγια από τον Πειραιά, το λιμάνι της Αθήνας, με τα λιμάνια της Ελευσίνας ή του Λαυρίου. Η χρήση εναλλακτικών μέσων και διαδρομών διασύνδεσης των πόλων της Τριλογίας μπορούν να συμβάλλουν ουσιαστικά στον **εμπλουτισμό της εμπειρίας των επισκεπτών**, στην ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών ευκαιριών, καθώς και στην ένταξη πρόσθετων στάσεων και προορισμών στην διαδρομή.

Ενδιάμεσες στάσεις διαδρομής

Όλες οι μορφές διαδρομών μεταξύ των πόλεων προσφέρονται για ενδιάμεσες στάσεις με επίκεντρο σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους ή αρχαιολογικά μουσεία. Δυνητικές στάσεις με σημαντικό ενδιαφέρον μπορούν να είναι

Ο **Πειραιάς** με σειρά αρχαιολογικών χώρων και μνημείων καθώς και το αρχαιολογικό μουσείο
Στάσεις αρχαιολογικών ευρημάτων κατά μήκος της **Ιεράς Οδού**
Στάσεις σε αρχαιολογικούς χώρους κατά μήκος της **Αττικής Οδού**, και ειδικά στις Αχαρνές και την Φυλή.

Τα βασικά σημεία αρχαιολογικού ενδιαφέροντος στις αναφερόμενες στάσεις έχουν τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

Πειραιάς

Η ανάδειξη του Πειραιά, που ανακηρύχθηκε Δήμος το 517 π.Χ. στη διοικητική μεταρρύθμιση του Κλεισθένη, συμπίπτει χρονικά με την περίοδο της ακμής της Δημοκρατίας και οφείλεται στο ενδιαφέρον και τις δημιουργικές πραγματώσεις του Θεμιστοκλή και του Περικλή. Το εμπορικό λιμάνι του αρχαίου Πειραιά, το περίφημο “Εμπόριον”, εκτεινόταν από την περιοχή του σημερινού Κεντρικού Τελωνείου (Αγίου Νικολάου) ως τη χηλή της Ηετιωνείας άκρας, δηλαδή το σημείο όπου βρίσκεται το Σιλό και υπήρχαν ως πρόσφατα οι αποθήκες και τα λιμενικά υπόστεγα της Ελευθέρας Ζώνης, χωρίς να περιλαμβάνεται σ’ αυτό η λεκάνη του λιμένα Αλών, που ως αβαθής δεν χρησιμοποιήθηκε στην αρχαιότητα. Διαθέτοντας τις απαραίτητες εγκαταστάσεις και

υποδειγματική οργάνωση, με όλα τα αρμόδια για την εξυπηρέτηση των συναλλασσομένων όργανα το “Εμπόριον”, διασφάλιζε τα εχέγγυα για την απρόσκοπτη διεξαγωγή των λιμενικών εργασιών, ενώ με τα αυστηρά μέτρα που ίσχυαν είχε επίσης εξασφαλιστεί η ομαλή διενέργεια των εμπορικών συναλλαγών στην “Αγορά”, η οποία, με την ιδιαίτερη σημασία της, στην αρχαιότητα, αποτελούσε το κέντρο της οικονομικής ζωής της πόλης.

Ηετιώνεια Πύλη

Η Ηετιώνεια Πύλη αποτελούσε μεγάλο οχυρωματικό έργο στην εποχή του, χωρίς ιδιαίτερη αυλή, που όμως δέσποζε του αρχαίου λιμένα, αριστερά του εισερχομένου, λόγω ακριβώς του βραχώδους υψώματος που είχε ανεγερθεί. Έφερε δίφυλλη θύρα πλάτους 3,70 μ, ανάμεσα σε δύο πύργους διαμέτρου περίπου 10 μ. Το μέτωπο της πύλης προστατεύονταν από προτείχισμα και από μια μεγάλη σκαμμένη τάφρο πλάτους 3,5 μ. που μπροστά στην πύλη στένευε στα 1,80 όπου και υπήρχε ξύλινη κινητή γέφυρα, που στηρίζονταν σε κτιστούς πεσσούς.

Τα Μακρά Τείχη

Τα Μακρά Τείχη ήταν αμυντικά τείχη της πόλης των Αθηνών που χτίστηκαν μεταξύ 461 π.Χ. - 455 π.Χ., τα οποία οχύρωναν την πρόσβαση από τον κύριο οικισμό προς τους δύο κυρίους λιμένες της, τον Πειραιά και το Φάληρο. Αποτελούνταν από δύο τείχη, το «Βόρειο», (ή «Έξωθεν») και το «Μέσον» Τείχος (ή «Φαληρικό») σε παράλληλη διάταξη, μήκους 40 σταδίων (7 χλμ.), και σε μεταξύ τους απόσταση ενός σταδίου (184 μ.), που όμως φθάνοντας στον Πειραιά περιέκλειαν ολόκληρη την Ακτή συμπεριλαμβανομένων του οικισμού, και των τριών λιμένων), με κύριο ακριβώς στόχο να προστατευθεί η επικοινωνία της Αθήνας με το λιμάνι της.

Πειραιϊκό Τείχος

Τα ερείπια του αρχαίου **Πειραιϊκού Τείχους** που σώζονται στην Πειραιϊκή Χερσόνησο και σε άλλα σημεία της πειραιϊκής παραλίας, κυρίως στην Ηετιώνεια άκρα. Για την προστασία, την αξιοποίηση και ανάδειξη των καταλοίπων του αρχαίου τείχους καταβάλλονται, τα τελευταία χρόνια, προσπάθειες τόσο από το Υπουργείο Πολιτισμού και το Δήμο, όσο και από τη Διοίκηση του ΟΛΠ.

Αρχαίο Θέατρο Ζέας

Το θέατρο κατασκευάστηκε στους Μακεδονικούς χρόνους (αρχές του 3ου αι. π.Χ.) και είχε ως πρότυπό του το μεγάλο Διονυσιακό θέατρο της Αθήνας. Βρίσκεται στο οικοδομικό τετράγωνο των οδών Φιλελλήνων, Αλκιβιάδου, Χαρ. Τρικούπη και Νεωσοίκων στο Πασαλιμάνι και έχει άμεση επαφή με το κτίριο του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά.

Αρχαιολογικός Χώρος Πλατείας Τερψιθέας

Το οικοδομικό τετράγωνο του «Ραλλείου Λυκείου» στην πλατεία Τερψιθέας κατασκευάστηκε με το τέλειο πολεοδομικό και ρυμοτομικό σχέδιο του Ιπποδάμου. Εκεί υπάρχουν άριστες δεξαμενές υδάτων, με φρεάτια περισυλλογής ομβρίων υδάτων, δίκτυο ύδρευσης, αποχετευτικό σύστημα και υπόγεια διακλάδωση με λαξευτούς αγωγούς για το υδραγωγείο της πόλεως. Οι ανασκαφικές εργασίες δεν έχουν ολοκληρωθεί και έτσι δεν έχουν ανακοινωθεί τα τελικά πλέον συμπεράσματα των ευρημάτων. Παρόλα αυτά θεωρείται χώρος σπουδαίας αρχαιολογικής σημασίας. Παράλληλα ο χώρος δεν είναι διαμορφωμένος και επισκέψιμος.

Αρχαιολογικός Χώρος Πλατείας Ροντήρη

Ο αρχαιολογικός χώρος στην πλατεία Ροντήρη αποτελείται από ένα μεγάλο τμήμα ενός οικοδομικού τετραγώνου της αρχαίας πόλης με οικιστικά κατάλοιπα που χρονολογούνται

από τους υστεροκλασικούς έως τους βυζαντινούς χρόνους, με καλύτερα σωζόμενη την κατοίκηση των ρωμαϊκών χρόνων. Είναι περιφραγμένος αλλά εγκαταλελειμμένος.

Νεώσοικοι Ζέας

Οι νεώσοικοι ήταν παραθαλάσσια υπόστεγα, στα οποία αποσύρονταν τα πλοία όταν δεν ταξίδευαν και στην περίοδο της μεγάλης ακμής του πειραιϊκού λιμένα (5ος αιώνας π.χ.) το σύνολο των νεοσοίκων έφτανε τους 372. Δυστυχώς ελάχιστα είναι τα ερείπια των νεοσοίκων, που σώζονται. Απ' αυτούς βρίσκονταν 196 στη Ζέα (Πασαλιμάνι), 82 στη Μουνιχία (Μικρολίμανο) και 94 στον πολεμικό ναύσταθμο Κανθάρου, μέσα στον Κεντρικό λιμένα. Ο λιμένας αυτός λεγόταν από τους αρχαίους Αθηναίους «Ζέα», όπως εξακριβώθηκε από επιγραφή που βρέθηκε στο μυχό του λιμένα προ της σημερινής πλατείας Κανάρη, επί της οποίας υπήρχε το συμβόλαιο της «εν Ζέα Σκευοθήκης του Αττικού Ναυστάθμου».

Σηράγγιο

Το φυσικό «κοίλωμα» του Σηραγγίου προϋπήρχε αλλά αξιοποιήθηκε, με την εκτέλεση ορισμένων έργων από τους Μινύες. Η στοά του εισχωρεί 12 μέτρα μέσα στο βράχο, κάτω από τη λεωφόρο Φαλήρου (Βασ. Παύλου). Πιθανολογείται ότι ήταν ιερό, αφιερωμένο στον τοπικό ήρωα Σήραγγο. Στους ιστορικούς χρόνους δεν αποκλείεται να χρησιμοποιήθηκε ως «Ασκληπιείο» και ως «Πορφυρείο», για την κατεργασία των πολλών προφυρούχων κοχυλιών που αφθονούσαν στην Πειραιϊκή ακτή. Αργότερα, πάντως και ως τους ρωμαϊκούς χρόνους στο Σηράγγιο λειτούργησε «βαλανείο» (δημόσιο λουτρό) και τότε κατασκευάστηκαν τα δύο ψηφιδωτά που υπήρχαν εκεί και εξαφανίστηκαν στην περίοδο της Δικτατορίας.

Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά

Το Αρχαιολογικό Μουσείο του Πειραιά προσφέρει στον επισκέπτη μια πλήρη εικόνα της ιστορίας της πόλης, που κατά την αρχαιότητα γνώρισε μεγάλη ακμή, τόσο ως εμπορικό κέντρο της ανατολικής Μεσογείου, όσο και ως πολεμικός ναύσταθμος της αρχαίας Αθήνας. Το είδος των εκθεμάτων του, που προέρχονται κυρίως από την ευρύτερη περιοχή του Πειραιά και της αττικής παραλίας, και τα χρονικά όρια που καλύπτουν, από τη μυκηναϊκή έως και τη ρωμαϊκή εποχή, είναι αντιπροσωπευτικά της ιδιομορφίας, της σύνθεσης του πληθυσμού και της ιστορίας του Πειραιά. Οι συλλογές του μουσείου αποτελούνται κυρίως από ευρήματα ανασκαφών ή τυχαία ευρήματα και από παραδόσεις αρχαιοτήτων, ενώ έχουν εμπλουτισθεί και με τις δωρεές ιδιωτικών συλλογών. Το μουσείο στεγάζεται σε διώροφο κτήριο, που πλαισιώνει στη δυτική και νότια πλευρά το ελληνιστικό θέατρο της Ζέας.

Ιερά Οδός

Η Ιερά Οδός, ο πιο σπουδαίος αρχαίος δρόμος, ένωνε την Αθήνα με την Ελευσίνα και στην συνέχεια με την βόρεια Ελλάδα. Η χάραξη του αρχαίου δρόμου διατηρήθηκε σχεδόν αναλλοίωτη μέχρι τον 20^ο αιώνα ως βασική οδική σύνδεση της Αθήνας. Κατά μήκος της διαδρομής από την έναρξη στον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού στην Αθήνα μέχρι τον αρχαιολογικό χώρο της Ελευσίνας υπάρχουν διάφορα σημεία όπου ο αρχαίος δρόμος έχει αποκαλυφθεί και είναι αναγνωρίσιμος. Τα σημεία αυτά συνδέονται με σπουδαία μνημεία, αρχαία ή μεταγενέστερα.

Πυθιονίκειο Μνημείο

Το Μνημείο της Πυθιονίκης ήταν ένα από τα πιο εντυπωσιακά μνημεία της Αρχαίας Ιεράς Οδού, στο Λόφο Προφήτη Ηλία, στο Χαϊδαρί. Κατασκευάστηκε από τον Μακεδόνα Άρπαλο

προς τιμήν της συζύγου του, Πυθιονίκης. Βρισκόταν περίπου 1.200 μ. βορειοδυτικά των ταφικών μνημείων που εντοπίστηκαν στην περιοχή του Δρομοκαΐτειου.

Διομήδους Βοτανικός Κήπος

Ο Βοτανικός Κήπος βρίσκεται στο Χαϊδάρι, σε απόσταση 8 χλμ. από το κέντρο της Αθήνας και καταλαμβάνει μια έκταση 1860 στρεμμάτων, στις Βόρειες πλαγιές του Όρους Αιγάλεω. Ο "Βοτανικός Κήπος Ιουλίας και Αλεξάνδρου Ν. Διομήδους" είναι ο μεγαλύτερος Βοτανικός Κήπος της χώρας μας αλλά και ολόκληρης της Ανατολικής Μεσογείου. Ίχνη της πορείας της Ιεράς Οδού και παρακείμενων αρχαίων καταλοίπων έχουν εντοπιστεί εντός του Βοτανικού Κήπου.

Μονή Δαφνίου

Η Μονή Δαφνίου βρίσκεται στο Χαϊδάρι, στις παρυφές του Ποικίλου Όρους, επί της Λεωφόρου Αθηνών και είναι κτισμένη στη θέση που υπήρχε το Ιερό του Δαφναίου Απόλλωνα. Η εντυπωσιακή αρχιτεκτονική της και η ιδιαίτερη ψηφιδωτή διακόσμηση του ναού της μονής, την καθιστούν ένα από τα πλέον εξαιρετικά μνημεία της βυζαντινής τέχνης. Από το 1990 αποτελεί μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO. Στο σεισμό του 1999 υπέστη σοβαρές ζημιές.

Ιερό της Αφροδίτης Σκαραμαγκά

Το Ιερό της Αφροδίτης στην Αφαία Σκαραμαγκά είναι χώρος αφιερωμένος στην αρχαία θεά Αφροδίτη. Αυτός ο χώρος ταυτίζεται με το Ιερό της Αφροδίτης, το οποίο αναφέρεται από τον Πausανία καθ' οδόν προς την Ελευσίνα.

Αρχαιολογικοί Χώροι σε Σταθμούς του Μετρό

Εκτός από τα ήδη προβλεπόμενα τμήματα της Ιεράς Οδού στον Αρχαιολογικό Χώρο του Κεραμεικού και στο Φρέαρ Προφήτη Δανιήλ του σταθμού Μετρό Κεραμεικού, υπάρχουν στο σταθμό Μετρό Ελαιώνα και στην πλατεία Εσταυρωμένου, όπου βρίσκεται ο σταθμός Μετρό Αιγάλεω, παρόδια σημεία ενδιαφέροντος τα οποία έχουν αναδειχθεί.

Αττική Οδός

Η Αττική Οδός είναι ένα σύστημα αυτοκινητοδρόμων στην Ελλάδα, στην περιοχή της Αττικής. Αποτελεί τον περιφερειακό δακτύλιο της ευρύτερης μητροπολιτικής περιοχής της Αθήνας και τη σπονδυλική στήλη του οδικού δικτύου της Αττικής.

Αχαρναί

Οι αρχαίες Αχαρναί ή η Αχάρνα ήταν αρχαίος οικισμός και δήμος της Οινιίδας (περιοχή και φυλή της αρχαίας Αθήνας). Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, ήταν ο μεγαλύτερος δήμος της Αρχαίας Αθήνας. Στον τέταρτο αιώνα π.Χ., τα 22 από τα 500 μέλη της αρχαίας Βουλής προέρχονταν από τις Αχαρνές και οι βουλευτές της πόλης ήταν οι περισσότεροι από οποιαδήποτε άλλο δήμο.

Αρχαίο Θέατρο Αχαρνών

Η ύπαρξη του αρχαίου θεάτρου στις Αχαρνές επιβεβαιώνεται ήδη από τον 19^ο αιώνα μέσα από την ανεύρεση αρχαίων επιγραφών, οι οποίες αναφέρονται στη λειτουργία του θεάτρου και στην εκμίσθωσή του για εκδηλώσεις. Το θέατρο των Αχαρνών αποκαλύφθηκε κατά τη διάρκεια εκσκαφικών εργασιών στο κέντρο του σημερινού δήμου. Χρονολογείται πιθανότατα στον 4^ο αιώνα π.Χ. και ήταν ένα από τα πιο σημαντικά δημόσια οικοδομήματα της πόλης. Σε αυτό δίνονταν θεατρικές παραστάσεις κατά τη διάρκεια διάφορων

θηρσκευτικών γιορτών. Το θέατρο των Αχαρνών αποτελεί σημαντικό εύρημα διεθνούς σημασίας. Είναι ένα από τα επτά θέατρα περιφερειακών δήμων της Αττικής από τα οποία σώζονται κατάλοιπά τους.

Θολωτός Τάφος

Στις Αχαρνές βρίσκεται ο επιβλητικότερος και ο καλύτερα διατηρημένος μυκηναϊκός θολωτός τάφος της Αττικής. Ανακαλύφθηκε το 1879 από Γερμανούς αρχαιολόγους, στην πλαγιά τεχνητού λόφου και χρονολογείται στον 14ο -13ο αι. π.Χ. Αποτελείται από το διάδρομο που οδηγούσε στον τάφο, το στόμιο και το θάλαμο. Πρόκειται για τον τάφο σημαντικού προσώπου της περιοχής, όπως πιστοποιούν το είδος του τάφου και τα πολυάριθμα κοσμήματα άριστης καλλιτεχνικής ποιότητας. Στην επίχωση του δρόμου του τάφου, μπροστά από την είσοδο, βρέθηκαν ευρήματα που μαρτυρούν λατρεία αφηρωισμένων νεκρών έως την Κλασική Εποχή. Τα ευρήματα του θολωτού τάφου βρίσκονται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Τύμβος του Σοφοκλή

Ο επονομαζόμενος "Τύμβος του Σοφοκλή" βρίσκεται βόρεια των Αχαρνών, πάνω από την πλατεία της σημερινής Βαρυμπόμπης, στη θέση Μεγάλη Βρύση ή Παναγίτσα. Βιβλιογραφικά είναι γνωστός ως τύμβος της Καμβέζας, ανασκάφηκε το 1888 επί Γεωργίου Β΄ από τον διευθυντή των Βασιλικών Κτημάτων του Τατοΐου L. Muentzer και κηρύχθηκε πρόσφατα αρχαιολογικός χώρος από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο.

Ο τύμβος έχει διάμετρο 40 περίπου μ. και ύψος 13 μ. Πάνω του υπάρχει τοίχος κτισμένος από ντόπιους λίθους, που αποτελούσε τον ταφικό περίβολο. Μέσα στον περίβολο βρέθηκαν τρεις λίθινες σαρκοφάγοι. Τα κτερίσματα των δύο σαρκοφάγων ήταν λήκυθοι, αλάβαστρα και σιδερένιες στελεγγίδες. Η τρίτη σαρκοφάγος φαίνεται πως ανήκε σε γυναίκα, καθώς βρέθηκε σε αυτόν χάλκινος καθρέφτης. Σε μία από τις σαρκοφάγους υπήρχαν τα οστά ηλικιωμένου άνδρα. Ο τύμβος ή «ηρίον» της Καμβέζας θεωρείται από πολλούς ερευνητές ο τάφος του Σοφοκλή.

Αρχαιολογικό Μουσείο Αχαρνών

Από το 1982 έως το 1999 μια μικρή αρχαιολογική συλλογή στεγαζόταν στο ισόγειο του Λαογραφικού Μουσείου των Αχαρνών στην κεντρική πλατεία. Το 2006 η συλλογή, λόγω του σεισμού του 1999 που κατέστησε το κτίριο ακατάλληλο, αλλά κυρίως εξαιτίας της αύξησης των ευρημάτων που προήλθαν από τις σωστικές ανασκαφές στα μεγάλα δημόσια έργα (στο Ολυμπιακό Χωριό, στην Αττική οδό και στο Σιδηροδρομικό Κέντρο των Αχαρνών), μεταστεγάστηκε σε ένα μεγαλύτερο κτίριο ενοικιαζόμενο από τον Δήμο Αχαρνών κοντά στον Μυκηναϊκό Θολωτό Τάφο. Στην έκθεση, που οργανώθηκε από την αρχαιολόγο της Β΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Μαρία Πλάτωνος και τους συνεργάτες της, δόθηκε βαρύτητα τόσο στην επιστημονική παρουσίαση των ευρημάτων της συλλογής, όσο και στην ανάδειξη του εκπαιδευτικού της χαρακτήρα.

Η συλλογή περιλαμβάνει αρχαιολογικά ευρήματα από όλη την έκταση του αρχαίου δήμου που καλύπτουν μια μεγάλη χρονική περίοδο, από την προϊστορία ως τα ρωμαϊκά και τα βυζαντινά χρόνια. Τα εκθέματα, λίθινα και μετάλλινα αντικείμενα, ειδώλια, εργαλεία, λυχνάρια, νομίσματα και αγγεία, καθώς και επιτύμβιες στήλες, προέρχονται από τάφους, ιερά, οικίες, εργαστήρια, αποθέτες, δεξαμενές, δρόμους και αγωγούς. Τα αντικείμενα του Μουσείου κατατάσσονται σε δεκατρείς προθήκες, σε μία τα προϊστορικά, σε τρεις τα γεωμετρικά, σε επτά τα αρχαϊκά, κλασικά και ελληνοιστικά και στην τελευταία τα ρωμαϊκά και βυζαντινά.

Φυλή

Η Φυλή, ήταν αρχαίος οικισμός και δήμος της Οινηίδας, περιοχή της Αρχαίας Αττικής και φυλή της αρχαίας Αθήνας. Ο δημότης της αρχαίας Φυλής ονομαζόταν Φυλάσιος. Παρά το γεγονός ότι στη Φυλή υπήρχε το σπήλαιο του Πανός, δίπλα στο οποίο εκτυλίσσεται η υπόθεση της κωμωδίας του Μενάνδρου «Δύσκολος» και επίσης το ιερό της Αρτέμιδος Αγροτέρας, το πιο σημαντικό κτίριο του δήμου ήταν το φρούριο στα νοτιοδυτικά από το κέντρο του δήμου.

Το φρούριο της Φυλής

Το «Κάστρο της Φυλής» (υψ. 687μ.) βρίσκεται στην Δυτική Πάρνηθα. Το πάχος των εξωτερικών τοίχων είναι 2,75μ. Δύο πύλες βρίσκονται στη ΒΑ και στη ΝΔ πλευρά του. Έχει έξι τετράγωνους πύργους και ένα στρογγυλό, στη βόρεια γωνία του. Οι τρεις από τους πύργους είναι συμπαγείς μέχρι το επίπεδο του διαδρόμου του περιπάτου του εξωτερικού τοίχου και προστοι μόνο από εκεί. Το φρούριο έχει καταπληκτική εποπτική θέα προς την Αθήνα, τις προσβάσεις από και προς αυτήν στα νότια του Βουνού της Φυλής, συν ότι έχει οπτική επαφή τόσο με την κορυφή Κεραμίδι (σημείο στρατηγικής εποπτείας προς τη νότια Πάρνηθα και το λεκανοπέδιο) όσο και με την Ακρόπολη της Αθήνας. Το φρούριο κατασκευάστηκε περί το 337 π.Χ. και άρα είναι νεότερο από εκείνο που υπήρχε αρχικά ψηλότερα, στο Βουνό της Φυλής σύμφωνα με κάποια ευρήματα και από το οποίο είχε εξορμήσει ο Θρασύβουλος 66 χρόνια νωρίτερα, το 403 π.Χ., για την αποκατάσταση της Δημοκρατίας.

Το τείχος Δέμα

Στην ύπαιθρο της Αττικής συναντάται πλήθος αρχαίων αμυντικών έργων και οχυρώσεων, συμπεριλαμβανομένων και των μεμονωμένων πύργων και παρατηρητήριων, ένα τείχος φράγματος (το τείχος Δέμα) και αρκετά σημαντικά οχυρά φρουρά. Το Δέμα οικοδομήθηκε στη στενή διάβαση από την οποία διέρχεται ο σιδηρόδρομος Αθηνών προς Ελευσίνα, το οποίο λεγόταν στενό της Κρωπιάς, αρχαίου Δήμου που βρισκόταν δυτικά του δήμου Άνω Λιοσίων. Έχει μήκος 4,360 μέτρα και σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη χτίστηκε το 337-6 π.Χ. επί άρχοντος Λυκούργου. Πιθανόν, αναγέρθηκε από τους Αθηναίους για αμυντικούς σκοπούς. Στο λόφο Πυργάθι βρίσκεται και το μνημείο «Πύργος», το οποίο λειτουργούσε ως σκοπιά από το οποίο σώζονται μόνο τα θεμέλια της κυκλικής βάσης του. Δέκα μέτρα δυτικά του τείχους υπάρχουν τα θεμέλια μιας διώροφης αγροικίας, η οποία κατασκευάστηκε στις αρχές 4ου αι. π. Χ., ενώ υπήρχε και ένα συμπληρωματικό τείχος, το οποίο ενίσχυε την άμυνα και βρίσκεται έξω από το εργοτάξιο του Δήμου. Πρόκειται για μια άρτια κατασκευασμένη οχύρωση η οποία σώζεται μέχρι σήμερα. Το μνημείο δεν έχει αναδειχθεί μέχρι σήμερα.

Μελλοντική διεύρυνση

Ανάλογα με την ανάπτυξη πρόσθετων συνδέσεων μεταξύ των πόλων, σύμφωνα και με το μέσον μεταφοράς, μπορεί να προστεθούν και άλλες ενδιάμεσες στάσεις, όπως π.χ. κατά μήκος άλλων αρχαίων δρόμων ή μελλοντικών ποδηλατόδρομων.

Η πληθώρα των σημαντικών αρχαιολογικών χώρων της Αττικής ανοίγει – σε μεταγενέστερη φάση από την αρχική καθιέρωση της Τριλογίας της Αττικής – τη δυνατότητα για την διεύρυνση της με την προσθήκη άλλων στάσεων σε σχετικά μικρή απόσταση από τις συνδέσεις. Οι στάσεις αυτές, όπως π.χ. στην Βραυρώνα ή στο Τατόι, θα εμπλουτίζουν επιπρόσθετα την πολιτιστική διαδρομή με περιορισμένες παρακάμψεις και προσθήκες χωρίς να αλλοιώσουν τον κορμό της.

2.3.2. Πολιτιστικοί και Φυσικοί Πόροι στην Περιοχή της Ελευσίνας

Ιστορικά στοιχεία

Αρχαία Ελευσίνα

Η Ελευσίνα, είναι γνωστή για την αρχαία αλλά και τη σύγχρονη βιομηχανική της ιστορία. Στην αρχαιότητα υπήρξε για 2000 χρόνια (1600 π.Χ. - 400 μ.Χ.) μια από τις πέντε ιερές πόλεις με τα **Ελευσίνα Μυστήρια** να προσελκύουν προσκυνητές από όλο τον τότε γνωστό κόσμο. Το όνομα της πόλης γίνεται τρανότερο χάρη στον μεγάλο τραγικό ποιητή Αισχύλο. Ακολούθησαν 14 αιώνες στη διάρκεια των οποίων η Ελευσίνα περιέπεσε σε αφάνεια.

Νεότερη Ελευσίνα

Το 1827 μετά την απελευθέρωση από την Τουρκική κατοχή και τη δημιουργία του πρώτου Ελληνικού κράτους, η Ελευσίνα ήταν μία μικρή πόλη των 250 κατοίκων, αρβανίτικης καταγωγής. Τη δεκαετία του 1860 η Ελευσίνα άρχισε να αλλάζει όψη με την ανέγερση νέων κατοικιών και με την εγκατάσταση περιστασιακών εμπόρων. Την αργόσυρτη πορεία της επιτάχυναν η κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής, το 1884, και η τομή του Ισθμού της Κορίνθου. Καθοριστική είναι η δεκαετία του 1880, όπου αρχίζει η **βιομηχανική ανάπτυξη**. Ιδρύεται το Σαπωνοποιείο Χαριλάου (1875), η βιομηχανία τσιμέντου Τιτάν (1902), τα οινοπνευματοποιεία ΒΟΤΡΥΣ (1906) και Κρόνος (1922). Το 1922, 2.000 πρόσφυγες από την Μικρά Ασία φθάνουν καταδιωγμένοι στην Ελευσίνα, διπλασιάζοντας τον πληθυσμό της. Το 1936 δημιουργείται το στρατιωτικό αεροδρόμιο. Στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής (1941-1945) αναπτύχθηκε ισχυρή αντίσταση μέσα στην πόλη, στα εργοστάσια και το στρατιωτικό αεροδρόμιο.

Σύγχρονη Ελευσίνα

Μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο ήρθαν στην πόλη εργαζόμενοι από όλα τα μέρη της Ελλάδας για να εργαστούν στις βιομηχανίες της περιοχής. Η **βιομηχανική δραστηριότητα όμως αναπτύχθηκε άναρχα** πάνω στις αρχαιότητες και δίπλα στην περιοχή κατοικίας και η **ρύπανση του περιβάλλοντος** πήρε μεγάλες διαστάσεις. Στον 21ο αιώνα η αρχαιολογική ιστορία και η πρόσφατη βιομηχανική διαμορφώνουν την εικόνα της σύγχρονης Ελευσίνας. Η ρύπανση χάρη και στους αγώνες των πολιτών έχει μειωθεί. Τα **Αισχύλεια**, προς τιμή του Αισχύλου, από το 1975 είναι η κορυφαία πολιτιστική εκδήλωση της Ελευσίνας και πραγματοποιείται τον Σεπτέμβριο, την ίδια περίοδο που κατά την Αρχαιότητα πραγματοποιούνταν τα Ελευσίνα Μυστήρια.

Χώροι και μνημεία αρχαιολογικού ενδιαφέροντος

Αρχαιολογικός Χώρος Ελευσίνας

Η Ελευσίνα ιδρύεται περί το 2000 π.Χ. στις πλαγιές του λόφου της ακρόπολης και αναπτύσσεται κατά τη μυκηναϊκή εποχή σε ισχυρά οχυρωμένη πόλη, λόγω της στρατηγικής της θέσης. Από την ίδια εποχή μαρτυρείται η **λατρεία της Δήμητρας**, ως θεάς της φύσης και της βλάστησης των σιτηρών, η οποία συνεχίζεται αδιάκοπα ως τα ρωμαϊκά χρόνια, με την ανέγερση αλλεπάλληλων ναών στην ανατολική πλευρά του λόφου.

Στον 8ο αιώνα π.Χ. το Ιερό αποκτά Πανελλήνιο χαρακτήρα. Στα χρόνια του Σόλωνα τα **Ελευσίνα** καθιερώνονται ως Αθηναϊκή εορτή. Την εποχή του Πεισίστρατου, ιερό και πόλη περιβάλλονται από ισχυρό τείχος με πύργους. Στην κλασική και ρωμαϊκή εποχή ιδρύονται λαμπρά οικοδομήματα. Με την επιβολή του Χριστιανισμού και την επιδρομή των Οστρογόθων, το Ιερό εγκαταλείπεται.

Οι συστηματικές ανασκαφές στο Ιερό της Ελευσίνας άρχισαν στο τέλος του 19ου αιώνα και συνεχίστηκαν στις αρχές του 20ου αιώνα από την Αρχαιολογική Εταιρεία με την εποπτεία των αρχαιολόγων, εφόρων Αρχαιοτήτων, Δημ. Φίλια (1882-1892) και Ανδρ. Σκιά (1894-1907). Από το 1917 ως το 1930 οι ανασκαφές συνεχίστηκαν από τον Έφορο Κωνσταντίνο Κουρουνιώτη, ενώ αργότερα στη δεκαετία του 1930 έως αυτή του 1960, οι Κ. Κουρουνιώτης και Γ. Μυλωνάς με τον αρχιτέκτονα Ιω. Τραυλό συνέχισαν και ολοκλήρωσαν το μεγάλο αυτό ανασκαφικό έργο. Τα ευρήματα φυλάσσονται στο Μουσείο Ελευσίνας και το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Τα **σημαντικότερα μνημεία** του Αρχαιολογικού Χώρου της Ελευσίνας είναι:

Η Ιερά Αυλή: Χώρος συγκέντρωσης των πιστών, κατάληξη της Ιεράς οδού, όπου υπήρχε Εσχάρα με βωμούς για θυσίες στις θεές (8ος αιώνας π.Χ. - 2ος αιώνας μ.Χ.) καθώς και ναός της Προπυλαίας Αρτέμιδος του 2ου αιώνα μ.Χ.

Τα Μεγάλα Προπύλαια: Δωρικό Πρόπυλο, αντίγραφο των Μνησικλείων Προπυλαίων της Ακρόπολης των Αθηνών (β' μισό 2ου αιώνα μ.Χ.).

Τα Μικρά Προπύλαια: Εσωτερικό Ιωνικό Πρόπυλο, αφιερωμένο στη θεά, από τον Αππιο Κλαύδιο Πούλχερ (54 π.Χ.).

Το Τελεστήριο: Μεγάλη τετράγωνη αίθουσα με έξι εισόδους, δύο σε κάθε πλευρά και οκτώ βαθμίδες για τους μύστες στις τέσσερις πλευρές (σήμερα μόνο τα θεμέλια). Στο κέντρο υπήρχε το ανάκτορο, το άδυτο της Ελευσινιακής λατρείας, όπου έμπαινε μόνο ο Ιεροφάντης για την τέλεση των μυστικών ιεουργιών (5ος αιώνα π.Χ. - 2ος αιώνα μ.Χ.). Οι Θριαμβικές Αψίδες. Αποτελούν ρωμαϊκά αντίγραφα της αψίδας του Αδριανού των Αθηνών. Κτίσθηκαν μετά το 129 μ.Χ.

Το Καλλίχορον Φρέαρ: Σύμφωνα με τον Ομηρικό Ύμνο, εδώ κάθισε η Δήμητρα, όταν ήρθε στην Ελευσίνα. Εδώ τελούνταν και οι χοροί των γυναικών της Ελευσίνας, που αποτελούσαν μέρος των ιεροτελεστιών προς τιμή της θεάς Δήμητρας (α' μισό 5ου αιώνα π.Χ.).

Το Πλουτώνειο: Ιερός Περίβολος με σπηλιά απ' όπου, σύμφωνα με την παράδοση, είχε φανεί ο Πλούτων, θεός του Αδη. Εδώ γινόταν αναπαράσταση της ετήσιας επιστροφής της Περσεφόνης στη γη (β' μισό 6ου αιώνα π.Χ. - 4ος αιώνας π.Χ.).

Το Μυκηναϊκό Μέγαρο: Ναός σε σχήμα ορθογωνίου παραλληλογράμμου, με δύο κίονες κατά μήκος του κύριου άξονα.

Αρχαιολογικό Μουσείο Ελευσίνας

Κοντά στο λυκούργειο διατείχισμα, που χώριζε το ιερό από την πόλη της Ελευσίνας, μέσα στο σημερινό αρχαιολογικό χώρο βρίσκεται το κτίριο του μικρού αρχαιολογικού μουσείου της Ελευσίνας. Χτισμένο το 1890, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Ι. Μούση και έχοντας υποστεί μια μικρή επέκταση το 1892, το Μουσείο Ελευσίνας φιλοξενεί στις 6 αίθουσες του πλούσια σειρά αντικειμένων χρονολογούμενων από τα μεσοελλαδικά χρόνια (1900-1600 π.Χ.) έως τα πρώιμα χριστιανικά. Το Μουσείο Ελευσίνας οικοδομήθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα και εκεί στεγάζονται, προστατεύονται και αναδεικνύονται τα αρχαιολογικά ευρήματα της περιοχής. Βρίσκεται σε στάδιο ανακαίνισης.

Άλλα μνημεία στην περιοχή της Ελευσίνας

Ρωμαϊκό Υδραγωγείο

Το αρχαίο υδραγωγείο της Ελευσίνας διασχίζει το μεγαλύτερο τμήμα της ανατολικής πλευράς της πόλης, "αθέατο" αλλά σε κοινή θεά. Η κατασκευή του τοποθετείται στα χρόνια του αυτοκράτορα Αδριανού ο οποίος μυήθηκε στα Ελευσίνα μυστήρια το 124 μ.Χ. Τα ίχνη του υδραύλακα ξεκινούν ελάχιστα βόρεια της εθνικής οδού και συνεχίζουν αποσπασματικά

για λίγο περισσότερο από το 1 χλμ. ακολουθώντας την ανατολική πλευρά της οδού Δήμητρας. Ορισμένα τμήματά του έχουν στερεωθεί και αναδειχθεί. Σε πολλές φάσεις τα απομεινάρια του μοιάζουν με παλιά μάντρα, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις έχουν τον ρόλο περιέργου διακοσμητικού στοιχείου. Για την κατασκευή του χρησιμοποιήθηκαν κυρίως μικροί αργοί λίθοι με συμπαγείς πλίνθους, θραύσματα κεραμίδων και ασβεστοκονίαμα ως συνδετικό υλικό.

Προϊστορικό Δυτικό Νεκροταφείο

Εκτεταμένες ανασκαφές κατά τη δεκαετία του 1950, έφεραν στο φως τη σημαντικότερη νεκρόπολη της αρχαίας Ελευσίνας, το λεγόμενο "Δυτικό νεκροταφείο". Ο ανασκαφέας Γεώργιος Μυλωνάς, ταύτισε μια συστάδα προϊστορικών τάφων που ανακαλύφθηκαν εκεί, με τον τάφο των "Επτά επί Θήβας" που οι αρχαίες γραπτές πηγές αναφέρουν ότι βρισκόταν στην Ελευσίνα. Ευρήματα από τους τάφους του νεκροταφείου εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ελευσίνας.

Ρωμαϊκή Γέφυρα

Σε απόσταση περίπου ενός χιλιομέτρου πριν από τον τερματισμό της στην Ελευσίνα, η αρχαία Ιερά Οδός συναντούσε την κοίτη του Ελευσινιακού Κηφισού. Στο σημείο αυτό κατασκευάστηκε κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο (2ος αιώνας μ.Χ.) μία λίθινη γέφυρα, μήκους 50 μέτρων, που αποτελείται από τέσσερα τόξα. Η γέφυρα που βρίσκεται κοντά στην ανατολική είσοδο της σύγχρονης πόλης (στη βάση της γέφυρας της Ν.Ε.Ο.Α.Κ.), είναι ένα από τα καλύτερα σωζόμενα μνημεία αυτού του είδους.

Η αρχαία ρωμαϊκή γέφυρα της Ελευσίνας αποτελείται από τέσσερις βαριές και χαμηλές λίθινες καμάρες, στηριζόμενες σε τρεις πεσσούς, θεμελιωμένους μέσα στην παλαιά κοίτη. Το μήκος της κατασκευής είναι περίπου 30 μέτρα και το πλάτος 5,30. Χτίστηκε επί αυτοκρατορίας Αδριανού, ο οποίος ρητά αναφέρεται ως "χειμάσας εις Αθήνας και μυηθείς στα Ελευσίνα και γεφυρώσας Ελευσίνα κατακλυσθείσαν υπό Κηφισού ποταμού" (Ευσεβ. Χρον. Έκδ. Α. Schone, τομ. 2, σελ. 166). Ο Πausανίας επισκέφθηκε την Ελευσίνα 25 μόνο χρόνια μετά την πολύμηνη παραμονή του Αδριανού στην Αθήνα και ίσως έμαθε επί τόπου πως αφορμή στη κατασκευή της γέφυρας έδωσε μια πλημμύρα του Κηφισού το φθινόπωρο του 125, οπότε ο Αδριανός είχε πάει στην Ελευσίνα για τη μύησή του. Η πληροφορία αυτή έκανε τον Πausανία να χαρακτηρίζει το ελευσινιακό ποτάμι ως "βιαιότερον" του ομώνυμου αθηναϊκού.

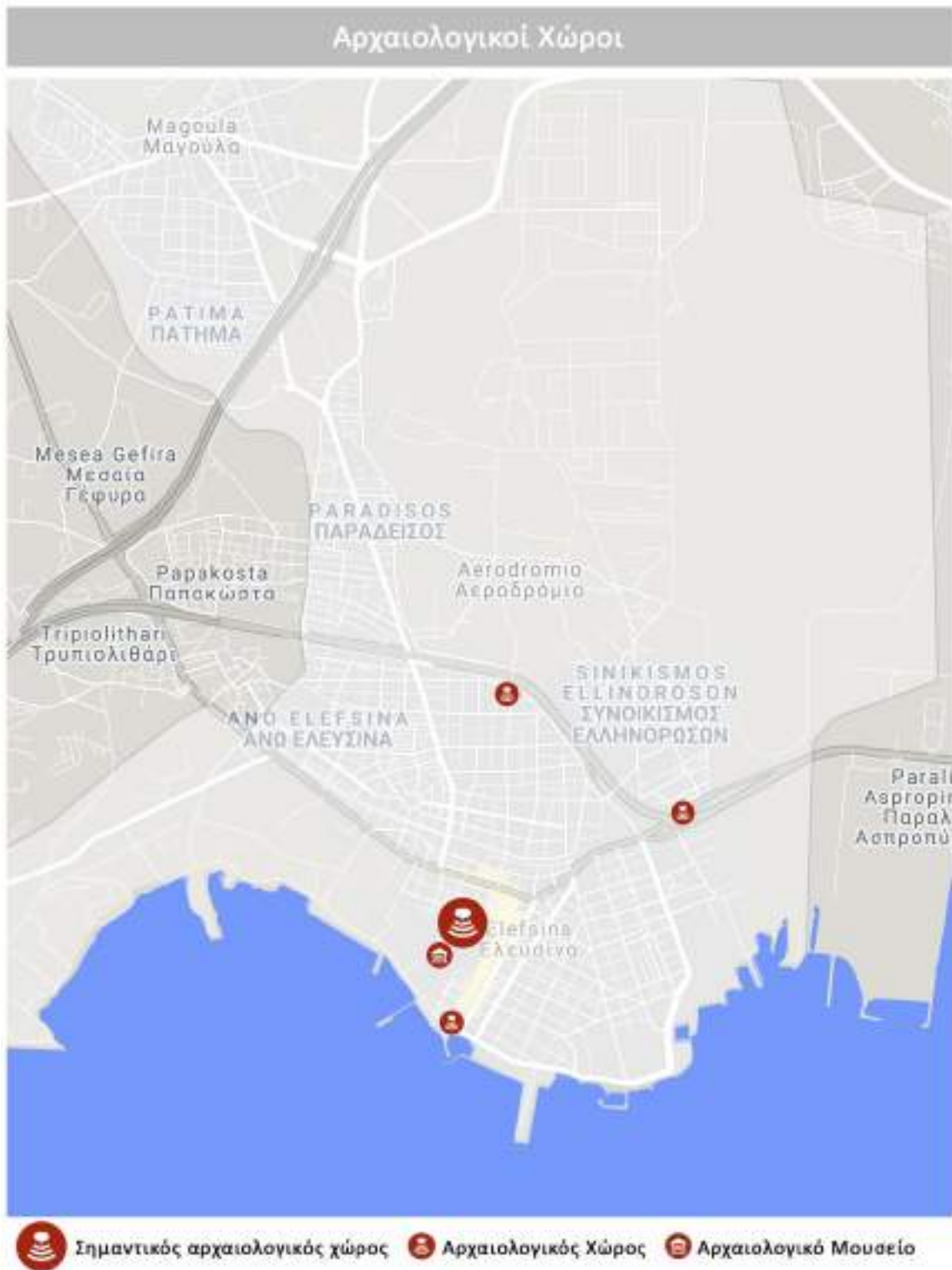
Ιερά Οδός

Το τελευταίο τμήμα της Ιεράς Οδού, αυτό που συνέδεε τη γέφυρα του Ελευσινιακού Κηφισού με το Ιερό της Δήμητρας, έχει εντοπισθεί με ανασκαφές σε διάφορα σημεία της Ελευσίνας. Διαπιστώθηκε ότι ακολουθούσε πορεία παράλληλη προς την κεντρική αρτηρία της σύγχρονης πόλης που φέρει σήμερα το όνομα "Ιερά Οδός". Ένα μεγάλο τμήμα του αρχαίου δρόμου είναι ορατό στην ιδιοκτησία του ΙΚΑ (Ιερά οδός & Χατζηγεωργίου, απέναντι από την Εμπορική Τράπεζα).

Αρχαίος Λιμενοβραχίονας - Λουτρικές εγκαταστάσεις

Στο λιμάνι της Ελευσίνας σώζονται ορατά λείψανα του αρχαίου λιμενοβραχίονα, που σήμερα έχει καλυφθεί από σύγχρονες επιστρώσεις. Δίπλα στο λιμάνι οι ανασκαφές έχουν φέρει στο φως τμήμα ρωμαϊκού λουτρού.

Χάρτης 2

Πλατεία Αγίου Γεωργίου

Ο μητροπολιτικός ναός του Αγίου Γεωργίου είναι κτίσμα του τέλους του 19ου αιώνα μ.Χ., με πρόσφατη προσθήκη του νάρθηκα. Στο ασύλλιο που περιβάλλει το ναό είναι ορατά υπέργεια λείψανα ενός ρωμαϊκού λουτρικού συγκροτήματος μεγάλων διαστάσεων. Το λουτρό καταλάμβανε την πλατεία του Αγίου Γεωργίου και ολόκληρο το οικοδομικό

τετράγωνο που εκτείνεται στα νότιά της. Στην οδό Περικλέους είναι ορατή η νότια αψίδα του συγκροτήματος.

Αρχαίο Λατομείο στην Ελευσίνα

Στη βορειοδυτική κλιτούς του αρχαιολογικού χώρου και σε επαφή με αυτόν, αλλά εκτός του ορίου του, βρίσκονται τα υπολείμματα του αρχαίου λατομείου. Τα εξορυχθέντα υλικά χρησιμοποιήθηκαν για τείχη και κτίρια της Ελευσίνας. Σε άμεση επαφή με υποβαθμισμένη εκτός σχεδίου δόμηση, είναι δυσπρόσιτο από τον επισκέπτη της πόλης, ο οποίος παραμένει ανυποψίαστος σχετικά με την ύπαρξή του. Ο αρχαιολογικός χώρος είναι αφύλαχτος και αναξιοποίητος.

Αρχαίο Λατομείο στη Μαγούλα

Στη περιοχή της Μαγούλας βρίσκονται τα υπολείμματα του αρχαίου λατομείου. Τα εξορυχθέντα υλικά χρησιμοποιήθηκαν για Κτήρια Ελευσίνας (Τελεστήριο και ανάλημμά του, Πεισιστράτειος περίβολος) και Αθήνας (Προπύλαια της Ακρόπολης, Ερέχθειο).

Νεότερα Μνημεία

Εξαιρετικής σημασίας για την ιστορική κληρονομιά της Ελευσίνας και κατ' επέκταση ολόκληρης της Ελλάδας, είναι τα νεότερα βιομηχανικά μνημεία. Ορόσημα της πόλης, τα βιομηχανικά συγκροτήματα, την καθιστούν μοναδική στον ελλαδικό χώρο, έχοντας να επιδείξουν τόσο τη σημαντικότερη βιομηχανική αρχιτεκτονική σε ποικίλα ύφη, όσο και τις εξελιγμένες, για την εποχή τους, τεχνολογίες παραγωγής. Διάσπαρτα μέσα στην πόλη, κυρίως κατά μήκος των οδών Παγκάλου και Νικολαΐδου σώζονται αρκετά ιδιωτικά σπίτια των αρχών του 20ου αιώνα, με χαρακτηριστικά στοιχεία νεοκλασικού ή εκλεκτικιστικού ρυθμού. Από αυτά, τα 14 έχουν κριθεί διατηρητέα από το Υπουργείο Πολιτισμού λόγω της σημαντικότητάς τους για τον χαρακτήρα της περιοχής αλλά και την αρχιτεκτονική κληρονομιά της χώρας. Επιπλέον, 7 βιομηχανικά κτίρια και 2 καμινάδες έχουν κριθεί διατηρητέα μνημεία γιατί φέρουν την ιστορία της σημαντικότερης βιομηχανικής ανάπτυξης της πόλης. Κι άλλα κτίρια όπως το κτίριο του Σταθμού και το Λιμεναρχείο εμπλουτίζουν τον κατάλογο των διατηρητέων κτιρίων της Ελευσίνας (Πίνακας 9). Επιπλέον, στην περιοχή της Ελευσίνας υπάρχουν 3 διατηρητέες μεταβυζαντινές εκκλησίες (Πίνακας 10).

Βιομηχανική Κληρονομιά

Κομβική εποχή για την ανάπτυξη της Ελευσίνας και την πορεία της ως τη σημερινή εποχή αποτελεί η δεκαετία του 1880, κατά την οποία αρχίζει η βιομηχανική ανάπτυξη. Σημαντικές και πρωτοπόρες για την εποχή βιομηχανίες αρχίζουν να εγκαθίστανται στην περιοχή, αφήνοντας ανεξίτηλη την παρουσία τους μέχρι τις μέρες μας. Τα συγκροτήματα των, ανενεργών πλέον, βιομηχανιών αποτελούν εξαιρετικά δείγματα της βιομηχανικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, αλλά και του τρόπου και των μέσων παραγωγής των προϊόντων που εξήγαγε η Ελευσίνα.

Ελληνική Εταιρεία Οίνων και Οιοπνευμάτων, Βότρυς

Το 1900 ιδρύεται από τον Επαμεινώνδα Χαρίλαο και τον Λέοντα Οικονομίδη η «Οινοποιητική-Οιοπνευματική Εταιρεία Χαρίλαος και Σία», η οποία το 1906 μετονομάστηκε σε «Ελληνική Εταιρεία Οίνων και Οιοπνευμάτων», γνωστή περισσότερο ως «Βότρυς». Η εταιρεία εξελίχθηκε σε μία από τις μεγαλύτερες του κλάδου. Βασίστηκε στη σταφίδα και στα πλεονάσματά της ως πρώτη ύλη και δημιούργησε εργοστάσια εκτός της Ελευσίνας στην Αθήνα (Περιστέρι), στον Πειραιά, την Καλαμάτα, την Πάτρα, τον Πύργο και τη Θεσσαλονίκη. Η εταιρεία παρήγαγε φωτιστικό οινόπνευμα, οίνους, αποστάγματα,

βερμούτ, κονιάκ και διθειούχο άνθρακα. Το εργοστάσιο διέκοψε τη λειτουργία του ως οινοπνευματοποιείο περί το 1974. Σήμερα ανήκει στο Ίδρυμα Μποδοσάκη και ενοικιάζεται ως αποθηκευτικός χώρος.

Στο εσωτερικό του διασώζονται περί τις 23 κτιριακές μονάδες του εργοστασίου με επιφάνεια δόμησης 12.800 τ.μ. περίπου. Η κατάσταση των κτιρίων είναι γενικά κακή. Ορισμένες λειτουργούν ως ενεργές αποθήκες με πρόχειρες επισκευές, άλλες είναι ερειπωμένες, ενώ υπάρχουν εγκαταστάσεις και της νεώτερης φάσης λειτουργίας. Οι εγκαταστάσεις αποτυπώνουν χρονολογικά τις διαφορετικές φάσεις της λειτουργίας του εργοστασίου. Οι κτιριακές μονάδες είναι ισόγεια και διώροφα κτίρια με εξαίρεση τον τετραώροφο πύργο του αποστακτηρίου (δυλιστήρια) ο οποίος βρίσκεται στο μέσον της βορειοανατολικής πλευράς του χώρου. Δίπλα στον πύργο σε επαφή με το ηλεκτροστάσιο βρίσκεται η υψηλή καμινάδα του εργοστασίου. Ο χώρος αποτελεί αρχιτεκτονικά και τοπιολογικά ένα ενιαίο σύνολο με το γειτονικό του «Ελαιουργείο», όπως συνέβαινε και καθ' όλη τη διάρκεια της λειτουργίας των δύο εργοστασίων. Υπάρχει πρόταση από την Αρχαιολογική Υπηρεσία να στεγαστεί εκεί το Αρχαιολογικό Μουσείο της Ελευσίνας.

Ελαιουργείο - Σαπωνοποιείο, "Χαρίλαος και Ράλλης"

Το σημερινό ερειπωμένο βιομηχανικό κέλυφος των 17.705 τμ υπήρξε ένας ζωντανός και ακμαίος βιομηχανικός χώρος. Από την ίδρυση του, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, που έκλεισε, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην εκβιομηχάνιση της Ελευσίνας και της Ελλάδας συνολικά. Το Ελαιουργείο-Σαπωνοποιείο, "Χαρίλαος και Ράλλης" κατασκευάστηκε το 1872 στο δυτικό τμήμα της ακτής, δίπλα στις αρχαιότητες με αρχική ισχύ 30 ίππων.

Ιδρύθηκε από τους αδελφούς Λύσανδρο και Εμμανουήλ Χαριλάου. Μελετητής και κατασκευαστής ήταν η εταιρεία Α.Δ Ζαχαρίου & Σία. Λειτουργήσε αρχικά ως μια μικρή βιομηχανική μονάδα. Ως πηγή ενέργειας χρησιμοποιούσε τον ατμό και ως πρώτες ύλες πυρήνες ελαιοκάρπου και άλλες πρώτες ύλες. Το προϊόν μεταφερόταν πολύ εύκολα με πλοία ως την Πάτρα, την Σύρο και τον Πειραιά, η παραγωγή έφτανε τις 600.000 τόνους - από τους οποίους οι 175.000 εξάγονταν σε χώρες της Μεσογείου και ο "Σάπων Ελευσίνος" τα χρόνια εκείνα συναγωνιζόταν τον γαλλικό. Μεταπολεμικά ήταν το μεγαλύτερο των Βαλκανίων του είδους του.

Καταλάμβανε χώρο 19.822 τετραγωνικών μέτρων. Το εργοστάσιο απορροφά σε τρία μόλις χρόνια 30.000 τόνους αλάτι των Αλυκών Αναβύσσου που τους χορηγείται με διάταγμα του 1896. Τα προϊόντα που παρήγαγε ήταν πυρηνέλαια, σάπωνες, γλυκερίνη, λινέλαιο, βαμβακέλαια, λινάλευρα, κ.α. Η συσκευασία ειδικά των σαπουνιών ήταν πολυτελείας διότι ήταν υψηλής ποιότητας και είχε μεγάλες εξαγωγές οπότε συναγωνίζονταν αντίστοιχα ευρωπαϊκά. Η λειτουργία του σταμάτησε στη δεκαετία του 1960. Σήμερα ανήκει στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας η οποία το παραχωρεί στο Δήμο Ελευσίνας προκειμένου να διεξάγει στους χώρους του το ετήσιο φεστιβάλ «Αισχύλεια».

Ανώνυμος Εταιρεία Οινοπνευματοποιίας "Κρόνος"

Το 1911 ιδρύεται η ανώνυμη εταιρία οινοπνευματοποιίας με έδρα τον Πειραιά. Το 1917 συγχωνεύεται σ' αυτήν η ανώνυμη οινολογική εταιρεία «Η. Ησαΐα». Το 1922 ιδρύεται το σύγχρονο εργοστάσιο "Κρόνος" για την παραγωγή οίνου και οινοπνεύματος, το οποίο αποτελεί ένα από τα πιο σύγχρονα βιομηχανικά συγκροτήματα της εποχής. Το κεντρικό κτίριο ανεγέρθηκε υπό την επίβλεψη του πολιτικού μηχανικού Αλέξανδρου Ζαχαρίου, ο οποίος ήταν μέλος του περίφημου Κύκλου της Ζυρίχης και θερμός υποστηρικτής της χρήσης του σπλισμένου σκυροδέματος στην αρχιτεκτονική. Ως πηγές ενέργειας χρησιμοποιούσε ατμό και πετρέλαιο και ως πρώτη ύλη σταφύλι. Λειτουργήσε μέχρι το 1986.

Το εργοστάσιο απλωνόταν σε μία έκταση 36 στρεμμάτων και περιλάμβανε αποθήκες, μηχανουργεία, λεβητοστάσια, γαιανθρακαποθήκες, αντλιοστάσια, μηχανοστάσια, οινοποιεία κτλ. Το αποστακτήριο στεγαζόταν στον νεογοτθικό βιομηχανικό πύργο, ο οποίος συνδυάζει την πρωτοπόρα χρήση σκυροδέματος (το κατεξοχήν υλικό του 20^{ου} αιώνα) με τον εκλεκτικισμό της αρχιτεκτονικής του 19^{ου} αιώνα. Οι γοθτικές αψίδες και οι αναγεννησιακές πολεμίστρες προσδίδουν στο αποστακτήριο έναν ονειρικό χαρακτήρα, ο οποίος μοιάζει σχεδόν παράταιρος σε αυτό το βιομηχανικό τοπίο του μοντερνιστικού λειτουργισμού. Το κτίριο της διοίκησης κυριαρχεί στην είσοδο του εργοστασίου. Κατασκευάστηκε κοντά στην ακτή με οπλισμένο σκυρόδεμα και είχε τη μορφή πραγματικής έπαυλης.

Εκτεταμένα έργα ανάπλασης της ακτογραμμής άλλαξαν και την εικόνα έξω από το συγκρότημα. Αρχικά ο Κρόνος διέθετε δική του προβλήτα και σιδηροδρομική γραμμή για τη μεταφορά των φορτίων από και προς το εργοστάσιο. Υπήρχε επίσης και περιστρεφόμενος γερανός για τη φορτοεκφόρτωση των πλοίων, τα οποία έδεναν στην αποβάθρα. Όλα αυτά αντικαταστάθηκαν τελικά από τη σημερινή οδό Κανελλοπούλου. Σήμερα ο Κρόνος αντιμετωπίζει κρίσιμα προβλήματα, τα οποία απειλούν την σταθερότητα των ίδιων των κτιρίων.

Ελαιουργική

Η ελαιουργία «Ελαιουργική» ανήκει στη δεύτερη γενιά βιομηχανιών, που εγκαταστάθηκαν στην Ελευσίνα τη δεκαετία του 1950. Στην ακμή της η «Ελαιουργική» απασχολούσε 150 άτομα στο κεντρικό εργοστάσιο και στις αποθήκες (μία κοντά στο λιμάνι και μία στη γωνία της οδού Αφων Μουρίκη με την Ιερά Οδό, όπου σήμερα βρίσκεται ο Σκοπευτικός Όμιλος Ελευσίνας). Η παραγωγή βασιζόταν στα αμέτρητα βαρέλια λάδι που έφταναν με καΐκια δια θαλάσσης από όλη την Ελλάδα. Τα υπολείμματα από την επεξεργασία του λαδιού γίνονταν άσπρο ή πράσινο σαπούνι. Το εργοστάσιο σταμάτησε να λειτουργεί το 1980, οπότε και χτίστηκαν νέες εγκαταστάσεις στην περιοχή του Σαρανταπόταμου έξω από την πόλη της Ελευσίνας.

Το συγκρότημα της “Ελαιουργικής” βρισκόταν σε μία ευρύτερη έκταση 40,8 στρεμμάτων η οποία συνόρευε με το εργοστάσιο “Ίρις” στα βόρεια, το εργοστάσιο “Κρόνος” στα ανατολικά, την ακτή (οδός Ν.Κανελλοπούλου) στα νότια και την οδό Μορφόπουλου στα δυτικά. Σήμερα διατηρείται ένα τμήμα του οικοπέδου έκτασης 6,9 στρεμμάτων περίπου. Η υπόλοιπη έκταση κατατμήθηκε με τη διάνοιξη της οδού Αδελφών Μουρίκη, και τη μεταβίβαση ενός μεσαίου τμήματος μεταξύ των οδών Αφων Μουρίκη και Αθ. Στάθη. Το εργοστάσιο της “Ελαιουργικής” έχει καταστραφεί ολοσχερώς με εξαίρεση ένα μικρό κτίριο ακτής το οποίο πιθανόν να ανήκε στο σαπωνοποιείο του 19ου αιώνα και βρίσκεται επί τις ακτογραμμής, στο μέτωπο της οδού Ν. Κανελλοπούλου. Έχει συνολική επιφάνεια δόμησης 275 τ.μ. περίπου. Είναι ένα αστικό διώροφο κτίσμα με τετράριχτη ξύλινη στέγη και επικεράμωση. Έχει χαρακτηριστικά κτιρίου διοίκησης και πιθανολογείται ότι στέγαζε αυτή τη χρήση, δίπλα στην κεντρική από τη θάλασσα είσοδο του εργοστασίου. Δεν διασώθηκε ο μηχανολογικός και εργαλειακός εξοπλισμός του εργοστασίου. Στη θέση των χώρων του εργοστασίου βρίσκονται σήμερα σύγχρονες κατοικίες του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ) και εμπορικά καταστήματα.²¹

Εργοστάσιο Χρωμάτων και Βερνικιών «Ίρις»

Το 1925, ιδρύθηκε στην Ελευσίνα η πρώτη σύγχρονη βιομηχανία βερνικιών και χρωμάτων στην Ελλάδα, με την επωνυμία «Χημικών Εργοστασίων Χρωμάτων και Βερνικιών Ίρις Ε.Ε. –

²¹ Βιομηχανική Κληρονομιά στην Ελευσίνα και στο Θριάσιο Πεδίο. Ν. Μπελαβίλας, Τ. Σαΐτη, Κ. Ψαριώτη. Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς. 2011

Μενέλαος Σακελλαρίου και Σία». Η επιλογή της Ελευσίνας θεωρήθηκε ιδανική, διότι η πόλη και η ευρύτερη περιοχή Μαγούλας και Μάνδρας παρήγαγαν μεγάλες ποσότητες ρητίνης, βασική πρώτη ύλη για την παραγωγή βερνικιών και χρωμάτων και την ίδια περίοδο λειτουργούσαν ήδη 3-4 ρητινοβιομηχανίες στην πόλη. Το εργοστάσιο παρήγαγε χρώματα οικοδομών, χρώματα αυτοκινήτων, χρώματα διακοσμητικά, βερνίκια και χρώματα επιπλοποιίας, χρώματα δερμάτων, χρώματα ναυτιλίας, διαφόρων ειδών βερνίκια και στεγνωτικά, κόλλες, εκτυπωτικά μελάνια, χρώματα μεταλλοβιομηχανίας και κατεργασμένα ορυκτά (στόκος, καολίνη, ταγκ). Το Ίρις εφάρμοσε καθετοποιημένη παραγωγή, εισήγαγε μόνο την πρώτη ύλη, όλα τα απαιτούμενα υλικά για την παραγωγή χρωμάτων και η συσκευασία τους παράγονταν μέσα στο εργοστάσιο.

Το Ίρις διέκοψε τη λειτουργία του στο τέλος της δεκαετίας του 1970. Το οικόπεδο και το εργοστάσιο περιήλθαν στην Εθνική Τράπεζα. Το 1997, το μεγαλύτερο τμήμα του οικοπέδου στο οποίο βρίσκεται το σωζόμενο σήμερα τμήμα του εργοστασίου αλλά και συστάδες ευκαλύπτων, αγοράσθηκε από τον Οργανισμό Εργατικής κατοικίας (ΟΕΚ) που κατασκεύασε επτά κατοικίες για δικαιούχους του Οργανισμού.

Σήμερα διασώζονται τρία μόνο κτίρια και η καμινάδα του εργοστασίου. Το πρώτο κτίριο, το παλαιότερο, είναι ισόγειο με δίριχτη στέγη και φωταγωγό ο οποίος φέρει πινακίδα με το όνομα της εταιρείας. Στο κτίριο στεγαζόταν η διοίκηση του εργοστασίου και το χημείο και πιθανόν ένα τμήμα του χρησιμοποιήθηκε ως χώρος αποθήκευσης πρώτων υλών. Το δεύτερο κτίριο είναι επίσης ισόγειο, με μεγάλο ύψος και στέγη που αποτελείται από δυο καμπύλες πλάκες κατασκευασμένες από οπλισμένο σκυρόδεμα με μεγάλους φωταγωγούς που παρείχαν φωτισμό και αερισμό. Το κτίριο χρησιμοποιήθηκε ως αποθήκη και για την πώληση προϊόντων. Το τρίτο κτίριο, μεταγενέστερο χρονολογικά, είναι κατασκευασμένο από οπλισμένο σκυρόδεμα και οι τοιχοποιίες του από οπτόπλινθους. Αποτελείται από το ισόγειο τμήμα, τον ημιώροφο, τον πρώτο όροφο, το κλιμακοστάσιο και μια δεξαμενή στην οροφή. Στο ισόγειο και στον ημιώροφο διακρίνονται σήμερα βάσεις τοποθέτησης μηχανημάτων από οπλισμένο σκυρόδεμα. Σε έναν από τους τοίχους του πρώτου ορόφου σώζονται κάποιες από τις επωνυμίες προϊόντων που παρήγαγε το εργοστάσιο. Το κτίριο χρησιμοποιήθηκε πιθανώς ως χώρος αποθήκευσης πρώτων υλών και έτοιμων συσκευασμένων χρωμάτων. Η καμινάδα είναι κατασκευασμένη από οπτόπλινθους και έχει ύψος 35 μέτρα περίπου. Το επάνω μέρος της έχει καταρρεύσει. Επί της καμινάδας σώζονται σήμερα τρία από τα τέσσερα μεταλλικά γράμματα του λογότυπου της εταιρείας. Η καμινάδα και τα δύο παλαιότερα κτίσματα του εργοστασίου έχουν χαρακτηριστεί ως διατηρητέα μνημεία από το Υπουργείο Πολιτισμού (ΦΕΚ 380/26-8-2008) διότι «αποτελούν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά δείγματα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής την περίοδο του μεσοπολέμου, είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τη βιομηχανική ιστορία της περιοχής της Ελευσίνας και τη μνήμη των κατοίκων της».²²

Διατηρητέα Κτίρια

Σιδηροδρομικός Σταθμός Ελευσίνας

Ο σιδηροδρομικός σταθμός είναι ένα από τα παλαιότερα κτίρια της νεότερης Ελευσίνας, που οικοδομήθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα (1884). Το κτίριο αρχικά ήταν σχεδιασμένο να χτιστεί σύμφωνα με το πρότυπο του σταθμού του Άργους. Είναι διώροφο και στο ισόγειο υπήρχαν όλοι οι λειτουργικοί χώροι του σταθμού και το καφενείο, ενώ πάνω ήταν η οικία του σταθμάρχη. Το 1986 ολόκληρη η σιδηροδρομική γραμμή κηρύχθηκε ως μνημείο

---

²² listedmonuments.culture.gr

πολιτιστικής κληρονομιάς. Η γραμμή στην οποία άνηκε ο σταθμός έκλεισε επίσημα το 2011 όμως είχε πάψει να είναι επιβατική από το 2005.²³

Κτίριο Μορφοπούλου - Ηρώων Πολυτεχνείου 10

Αξιόλογο κτίριο με νεοκλασικά στοιχεία, κτισμένο το 1910 σε σχέδια του αρχιτέκτονα Α. Μεταξά. Υπάρχει αξονική συμμετρία των ανοιγμάτων στις όψεις και τα ανοίγματα κοσμούνται από γύψινο πλαίσιο, καθώς και οι ποδιές των παραθύρων από θωράκια. Στο ισόγειο χαρακτηριστική ψευδοϊσόδομη λιθοδομή. Το γείσο του κτιρίου κοσμείται από οδοντωτή ταινία και από χαρακτηριστικούς γεισίποδες. Το κτίριο διαθέτει τετράριχτη στέγη με ακροκέραμα στην απόληξή της. Στο εσωτερικό υπάρχουν αξιόλογες τοιχογραφίες στις οροφές.

Κτίριο στην οδό Πάγκαλου 8 & Χαριλάου 22

Πρόκειται για κτίριο των αρχών του αιώνα με έντονα εκλεκτικιστικά στοιχεία, από τα λίγα που σώζονται στην Ελευσίνα, κατασκευασμένο από το 1920 έως το 1930. Επί της οδού Παγκάλου υπάρχει κλειστός κυκλικός εξώστης. Διακοσμητική ταινία με ανάγλυφους μαιάνδρους τονίζει το γείσο και τις ποδιές των ανοιγμάτων. Τα ανοίγματα του κτιρίου είναι ξύλινα, γαλλικά, τα δε τζαμιλίκια έχουν φεγγίτες με χαρακτηριστικά καΐτια. Η απόληξη του κτιρίου αποτελείται από στηθαίο που σχηματίζει κολωνάκια.

Κτίριο στην οδό Νικολαΐδου 29

Κτίριο μεσοπολέμου με νεοκλασικά στοιχεία που κατασκευάστηκε από το 1920 έως το 1930. Έχει αξονική συμμετρία των ανοιγμάτων στις όψεις τα οποία τονίζονται από διακοσμητικό πλαίσιο. Τραβηχτά κυμάτια κοσμούν το γείσο του κτιρίου. Η στέγη είναι τετράριχτη και καλύπτεται από κεραμίδια βυζαντινού τύπου. Η απόληξη της στέγης κοσμείται από ακροκέραμα. Η πόρτα της εισόδου είναι σιδερένια, μεταγενέστερη και αλλοιώνει την αρχική μορφή του κτιρίου.

Κτίριο στην οδό Παγκάλου 19

Μονώροφο, εκλεκτικιστικό, υπερωψωμένο κτίριο κατασκευασμένο το 1930, με χαρακτηριστική ψευδοϊσόδομη λιθοδομή στις όψεις και μαρμάρινη σκάλα που οδηγεί στη είσοδο. Η πόρτα εισόδου έχει καΐτια και τοξωτό υπέρθυρο, καθώς και τα δύο ανοίγματα του χωλ. Το γείσο του κτιρίου προεξέχει. Το στηθαίο είναι συμπαγές και σε μερικά σημεία σχηματίζει κολωνάκια. Τα ανοίγματα έχουν αξονική συμμετρία στις όψεις.

Κτίριο στις οδούς Κανελλοπούλου & Ωκεανίδων

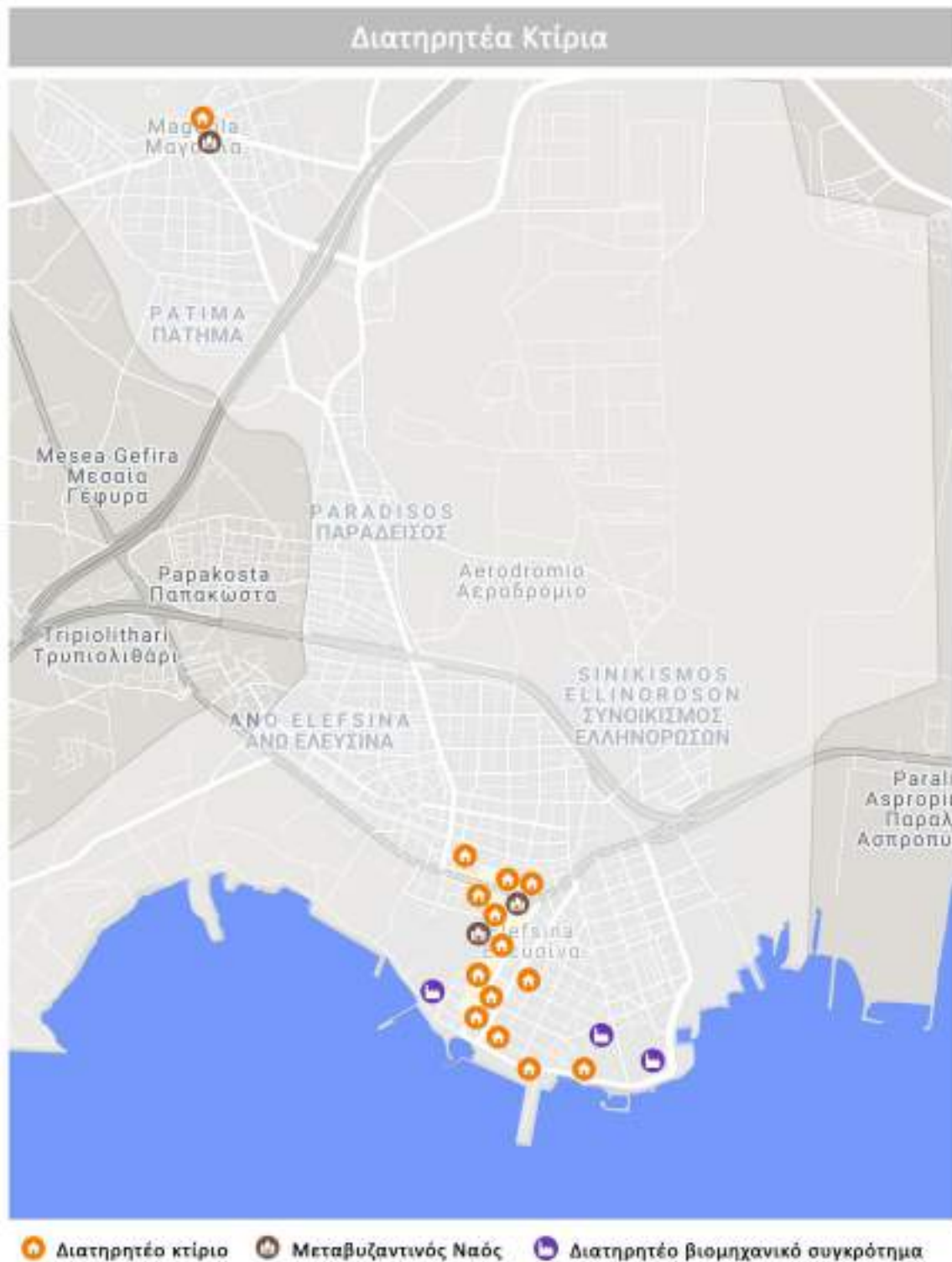
Μεγαλοπρεπές εκλεκτικιστικό αξιόλογο κτίριο κατασκευασμένο από το 1920 έως το 1930. Στις όψεις τα ανοίγματα έχουν αξονική συμμετρία. Στο ισόγειο τα ανοίγματα είναι μεγάλα, γαλλικού τύπου και η απόληξή τους είναι τοξωτή και στο μέσον φέρει διακοσμητικό κλειδί, ενώ στον όροφο είναι μικρότερα με τοξοειδή απόληξη. Οι γωνίες του κτιρίου και τα μεταξύ των ανοιγμάτων τμήματα τονίζονται από άξονες ψευδοϊσόδομης λιθοδομής. Στον όροφο υπάρχουν δύο εξώστες. Έχει χαρακτηριστικό πυργοειδές στηθαίο που γίνεται πιο έντονο στις γωνίες, προσδίδοντας επιβλητικότητα.²⁴

---

²³ proseleusis.com

²⁴ diathrhtea.blogspot.com

Χάρτης 3

Πρώην Λιμεναρχείο - οδός Κανελλοπούλου

Διώροφο κτίριο των αρχών του 20ου αιώνα, με τετράριχτη στέγη, η απόληξη της οποίας κοσμεύεται με ακροκέραμα. Το ισόγειο έχει αλλοιωθεί από μεταγενέστερες χρήσεις. Υπάρχει αξονική συμμετρία ως προς τη διάταξη των ανοιγμάτων στον όροφο. Τα ξύλινα κουφώματα είναι γαλλικού τύπου. Το ισόγειο από τον όροφο χωρίζεται από κορνίζα διακοσμητική, όπως και το γείσο του κτιρίου.

Οικία Πατρινού - οδός Δραγούμη 37

Διώροφο κτίριο υπερυψωμένο, κεραμοσκεπές κατασκευασμένο το 1920 έως το 1930. Έχει επιφάνεια 300 τ.μ. και βρίσκεται σε οικόπεδο 1.827 τ.μ. Διαθέτει αξονική συμμετρία ως προς τη διάταξη των ανοιγμάτων. Τα ανοίγματα είναι ξύλινα, γαλλικού τύπου. Χαρακτηριστική είναι η πολυγωνική προεξοχή στο ισόγειο με τρία ανοίγματα που σχηματίζει εξώστη στον όροφο. Το γείσο του κτιρίου προεξέχει. Χαρακτηριστικός τύπος βίλλας. Σήμερα έχει αποκατασταθεί και στεγάζει το Πολιτιστικό Κέντρο Λεωνίδας Κανελλόπουλος. Πήρε το όνομα του πρώτου ενοίκου του: του Ανδρέα Πατρινού, Τεχνικού Διευθυντή του πρώτου εργοστασίου της Εταιρίας «Τιτάν Α.Ε.» στην Ελευσίνα.

Πίνακας 9: Διατηρητέα Κτίρια και Βιομηχανικά Συγκροτήματα

A/A	Διατηρητέα Κτίρια
1	Κτίριο επί της οδού Νικολαΐδου 47
2	Κτίριο επί της οδού Νικολαΐδου 29
3	Κτίριο επί της οδού Πάγκαλου και Χαριλάου 22
4	Κτίριο επί της οδού Δραγούμη 4 (στην πραγματικότητα 37)
5	Κτίριο επί της οδού Πάγκαλου 13
6	Κτίριο επί της οδού Πάγκαλου και Δραγούμη
7	Κτίριο επί της οδού Κοντούλη και Κίμωνος 19
8	Κτίριο επί της οδού Πάγκαλου 19
9	Κτίριο εντός του αρχαιολογικού χώρου της Ελευσίνας
10	Κτίριο επί της οδού Ηρώων Πολυτεχνείου 8
11	Οικία Μορφοπούλου - Ηρώων Πολυτεχνείου 10
12	Κτίριο επί της οδού Πλούτωνος 13
13	Κτίριο επί της οδού Κανελλοπούλου και Ωκεανίδων (γραφεία ΚΡΟΝΟΣ - κατοικία)
14	Κτίριο επί της οδού Κανελλοπούλου και Ωκεανίδων
15	Παγοποιείον Αστήρ
16	Λιμεναρχείο επί της οδού Κανελλοπούλου
17	Το κτίριο του Σταθμού, το W.C., το υδραγωγείο και ο περιβάλλον χώρος.
18	Κτήμα Κ.Β. Μορφοπούλου
19	Ι. Ν. Αναλήψεως του Χριστού στη Μαγούλα
20	Κτίρια 10,12,18 παλαιού βιομηχανικού συγκροτήματος της Ελαιουργικής
21	Δύο κτίρια και δύο καμινάδες του βιομηχανικού συγκροτήματος της εταιρείας SINTRA ABEE, στην οδό Κανελλοπούλου 1
22	Δύο κτίρια και καμινάδα στο παλαιό εργοστάσιο ΙΡΙΣ

Διατηρητέες Μεταβυζαντινές Εκκλησίες

Ναός του Αγίου Ζαχαρία

Ο ναός του Αγίου Ζαχαρία είναι ένας μικρός μεταβυζαντινός ναός, ο οποίος βρίσκεται στο κέντρο της Ελευσίνας, στην πλατεία Ηρώων και σε μικρή απόσταση από τον αρχαιολογικό χώρο της πόλης. Είναι μικρός σε μέγεθος και χτισμένος πάνω στα θεμέλια παλαιότερου ομώνυμου πρωτοχριστιανικού ναού του 5ου αι. μ.Χ. Στην τοιχοποιία του έχουν ενσωματωθεί αρχιτεκτονικά μέλη και επιγραφές που προέρχονται από τον παρακείμενο αρχαιολογικό χώρο του ιερού των αρχαίων ελευσίνιων μυστηρίων. Επίσης, ίδιας προέλευσης είναι και τα διάσπαρτα μέλη που βρίσκονται στον περιβάλλοντα χώρο.

Ναΐσκος Παναγίτσας

Στο λόφο των αρχαιοτήτων, πάνω από το Τελεστήριο των ελευσινίων μυστήριων, είναι κτισμένη η γραφική μεταβυζαντινή εκκλησία αφιερωμένη στα Εισόδια της Θεοτόκου και γιορτάζει στις 21 Νοεμβρίου. Η γιορτή των Εισοδίων της Θεοτόκου ήταν και είναι ξεχωριστή για τους κατοίκους γεωργικών περιοχών, γιατί πέρα από τη λατρευτική σημασία η Θεοτόκος είναι και προστάτης των αγροτών των περιοχών αυτών, που γιορτάζουν την Παναγία σαν «μεσοσπορίτισσα». Οι κάτοικοι δίνουν στην Παναγιά το ρόλο της αρχαίας Δήμητρας και έτσι σιγουρεύονται ότι η αγροτική τους παραγωγή δε θα είναι ευάλωτη στις καιρικές συνθήκες, αλλά η θείκη ευλογία θα την προστατεύει.

Πίνακας 10: Διατηρητέες Μεταβυζαντινές Εκκλησίες

A/A	Διατηρητέες Μεταβυζαντινές Εκκλησίες
1	Θεμέλια Βυζαντινού Ναού, το Ναΰδριον του Αγίου Ζαχαρίου
2	Ναΰδριον Παναγίας (επί των ερειπίων)
3	I. Ν. Αγίου Δημητρίου στη Μαγούλα

Πολιτιστικά δρώμενα

Φεστιβάλ "Αισχύλεια"

Το Φεστιβάλ Αισχύλεια είναι το πρώτο φεστιβάλ σε περιφερειακό δήμο της Αττικής και διατηρεί σημαντικό ρόλο στις θερινές καλλιτεχνικές δραστηριότητες της περιφέρειας μέχρι σήμερα. Το φεστιβάλ αποτελεί σταθερό θεσμό πολιτισμού για να εκφράσουν οι δημιουργοί των τεχνών τις καλλιτεχνικές αλλά και πρωτοποριακές δημιουργίες τους. Η επιτροπή διοργάνωσης του **Φεστιβάλ Αισχύλεια ξεκίνησε τη δράση της το 1975**. Αποτελείται από ανθρώπους της πόλης-εθελοντές που έχουν σχέση με διάφορες μορφές τέχνης (μουσική, θέατρο, κινηματογράφος, εικαστικά κ.ά.), μέλη της ομάδας εθελοντών του φεστιβάλ, μέλη του γραφείου διοργάνωσης αλλά και φοιτητές καλλιτεχνικών σχολών. Η επιτροπή αναλαμβάνει την επιλογή του καλλιτεχνικού προγράμματος, την οργάνωση καθώς και τη σωστή διεξαγωγή του φεστιβάλ. Στόχος της είναι να διαμορφώσει ένα καλλιτεχνικό πρόγραμμα το οποίο να είναι ποιοτικό, επίκαιρο και πρωτοπόρο.

Βασική επιδίωξη αποτελεί η **προβολή του φεστιβάλ σε τοπικό, εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο**, δημιουργώντας δίκτυο μέσω συνεργασιών με καλλιτέχνες, φορείς και οργανισμούς ώστε να είναι πάντα ενήμερη για το τι θα παρουσιαστεί στο φεστιβάλ την κάθε χρονιά. Φροντίζει να δίνεται η ευκαιρία σε καλλιτέχνες διαφόρων μορφών τέχνης να παρουσιάζουν τα έργα τους αλλά και να δημιουργούν έργα εμπνεόμενοι από την πόλη της Ελευσίνας. Τα Αισχύλεια ως θεσμός αποτελούν το βασικό άξονα επαναδιαπραγμάτευσης της πόλης με την ιστορία της, την ποιότητα και την κατεύθυνση της ανάπτυξης της. Ο **βιομηχανικός χώρος** με όλο το βάρος και την υπόσταση του (παρελθόντος έστω) λειτουργικού του ρόλου στη ζωή της πόλης αποτελεί **ιδανικό «σκηνικό» για την καλλιτεχνική δημιουργία**. Προσφέρει ένα μοναδικό έναυσμα στη φαντασία να συνδιαλλαγεί και να συνυπάρξει, για μια στιγμή με τη συλλογική μνήμη.²⁵

Ελευσίνα Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 2021

Τον Μάρτιο του 2016 η Ελευσίνα ανακηρύχθηκε μία εκ των τριών πολιτιστικών πρωτευουσών της Ευρώπης για το 2021, καθώς αντικατοπτρίζει μία σχετικά άγνωστη πτυχή της Ελλάδας, αυτή της βιομηχανικής παραγωγής, αλλά ταυτόχρονα έχει άμεση σύνδεση με τις σημαντικότερες ιστορικές περιόδους της αρχαίας Ελλάδας. Τη θέση του Γενικού

²⁵ aisxylia.gr

Καλλιτεχνικού Διευθυντή του θεσμού Ελευσίνα 2021 Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης έχει αναλάβει ο σκηνοθέτης Μιχαήλ Μαρμαρινός αντικαθιστώντας την Κέλλυ Διαπούλη τον Φεβρουάριο του 2020.

Τα έργα υποδομής για την ολοκλήρωση των εργασιών στο πλαίσιο της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας έχουν συναντήσει καθυστερήσεις στην υλοποίησή τους. Ωστόσο, με απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η διοργάνωση μετακινήθηκε για το 2023, αντί του 2021, εξαιτίας της κρίσης του κορωνοϊού, οπότε υπάρχει η προοπτική να ολοκληρωθούν με επιτυχία όλες οι εργασίες προετοιμασίας.

Τον Απρίλιο του 2017 ολοκληρώθηκε η σύσταση της Ανώνυμης Εταιρείας ΟΤΑ με την επωνυμία "**Δημοτική Ανώνυμη Εταιρεία Πολιτιστικής Πρωτεύουσας Ελευσίνας (ΕΛΕΥΣΙΝΑ 2021)**", με σκοπό τη διαχείριση και συνεργασία με φορείς της πόλης με στόχο την άρτια διοργάνωση διεθνών και εγχώριων εκδηλώσεων αλλά και την ανάδειξη της πολιτιστικής και βιομηχανικής κληρονομιάς της Ελευσίνας, ενώ τον Νοέμβριο του 2019 ορίστηκε νέο Δ.Σ. με πρόεδρο τη Δ. Γερουλάνου.

Οι γενικοί στόχοι του εγχειρήματος είναι η αύξηση και η αναβάθμιση της πολιτιστικής δραστηριότητας, η ενίσχυση των πολιτιστικών υποδομών και της ικανότητας του πολιτιστικού τομέα, η ανάπτυξη βιώσιμου κοινωνικο-οικονομικού περιβάλλοντος και η ενσωμάτωση του πολιτισμού στην καθημερινή ζωή των πολιτών και στις λειτουργίες του Δήμου.

Για την εξασφάλιση των αναγκαίων υποδομών στο πλαίσιο του θεσμού η δημοτική αρχή συμφώνησε με τους ιδιοκτήτες του **παλαιού κινηματογράφου «ΕΛΕΥΣΙΣ»** την αγορά του και την ανακατασκευή - ανακαίνιση του, ώστε να φιλοξενηθούν πολιτιστικά και φεστιβαλικά δρώμενα. Περαιτέρω στο Δήμο Ελευσίνας επιδιώκεται να περιέλθουν τα κτήρια του ανενεργού **εργοστασίου ΠΥΡΚΑΛ**, ενώ συμφωνήθηκε και με την Εθνική Τράπεζα η παραχώρηση για 4 χρόνια του **παλαιού Ελαιουργείου**. Παράλληλα, έχει ολοκληρωθεί η πράξη εφαρμογής για το χώρο και τον διπλανό χώρο του **παλαιού εργοστασίου ΒΟΤΡΥΣ**. Η δημοτική αρχή Ελευσίνας κατόρθωσε και εκπονήθηκαν μελέτες και για τους χώρους **ΙΡΙΣ 1** και **ΙΡΙΣ 2** με τον ίδιο σκοπό, ενώ υπογράφηκε με τον ΟΑΕΔ προγραμματική σύμβαση για την παραχώρηση των κτιρίων και την κατασκευή χώρων άθλησης και δραστηριοτήτων. Το οίκημα Μορφόπουλου μετά την διαδικασία απαλλοτρίωσης θα αποκτήσει νέα μορφή και λειτουργικότητα, αφού παραμένει σε χρόνια αχρησία, όπως έγινε με τον σταθμό του ΟΣΕ που απ' όταν ενοικιάστηκε από τον Δήμο Ελευσίνας τόσο το κτίριο, όσο και ο περιβάλλοντας χώρος, αποτελεί χώρο δημιουργικής απασχόλησης και πρόσβασης για τους Ελευσίνιους.

Στόχος η αξιοποίηση των χώρων αυτών για την δημιουργία **πολυχώρων πολιτιστικών δρώμενων** και φιλοξενίας **εκδηλώσεων** που θα έχουν στόχο την **ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς** της Ελευσίνας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ήδη για τον χώρο της Ελαιουργικής εκπονήθηκαν οι μελέτες για την έκδοση οικοδομικής άδειας, όπου θα φιλοξενηθεί πολυχώρος Πολιτισμού – Αθλητισμού.

Με σκοπό την ανάδειξη του θεσμού έχουν πραγματοποιηθεί εκδηλώσεις (π.χ. Rolling In The City, Χριστουγεννιάτικο Χωριό της Ελευσίνας), συνέδρια (π.χ. Herma HUB: "Οι Κοινότητες στο Προσκήνιο"), εργαστήρια (π.χ. Before Light // Φωτεινές Ιχνηλασίες, Animated EU Working Classes), διαγωνισμοί (π.χ. An Animated EUphoria), φεστιβάλ (π.χ. Φεστιβάλ Συνοικισμός 2019), περίπατοι στην πόλη (Οι περίπατοι της EUphoria) και συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Γιορτή της Μουσικής.

Μουσεία - Εκθεσιακοί Χώροι

Μουσείο Ιστορίας και Λαογραφίας Συλλόγου Μικρασιατών Ελευσίνας

Το Μουσείο είναι μια προσφυγική κατοικία η οποία ανακαινίστηκε από το Σύλλογο Μικρασιατών Ελευσίνας και παραμένει όπως ακριβώς ήταν στο τέλος της δεκαετίας του '20. Περιλαμβάνει διάφορα εκθέματα όπως έγγραφα, επιστολές, χάρτες, φωτογραφίες, χρηστικά αντικείμενα και ενδυμασίες. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να μάθει από τα μέλη του Συλλόγου πού και πώς έζησαν οι Έλληνες της Μ. Ασίας όταν ήρθαν πρόσφυγες στην Ελευσίνα το 1922, να γνωρίσει τον πολιτισμό που έφεραν μαζί τους και να σχηματίσει μια πλήρη εικόνα των ιστορικών γεγονότων της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Λαογραφική γωνιά του Συλλόγου Ποντίων Ελευσίνας

Η λαογραφική γωνιά του Συλλόγου Ποντίων Ελευσίνας βρίσκεται στο υπόγειο του κτιρίου. φιλοξενώντας κομμάτια από την ιστορία των Ποντίων της Ελευσίνας. Δεκάδες αντικείμενα από τον Πόντο και τη Ρωσία, που έφεραν οι πρόσφυγες μαζί τους, κοσμούν πλέον το χώρο του συλλόγου. Είναι ένα ποντιακό «σπιτικό» επισκέψιμο από όλους.

Μουσείο Λαογραφικού Συλλόγου Ελευσίνας «Αδραχτίου»

Το Σωματείο του συλλόγου ιδρύθηκε στις 3 Απριλίου 2002 και το ιδρυτικό υπογράφουν 50 Ελευσίνιες. Παραδοσιακές φορεσιές και αντικείμενα του γυναικείου βίου από την περιοχή της Δυτ. Αττικής και Σαλαμίνας κοσμούν την έκθεση του μουσείου.

Εκθεσιακός Χώρος στο Παλαιό Ελαιουργείο

Πρόκειται για υφιστάμενο κτίσμα σε πολύ καλή κατάσταση, που σήμερα φιλοξενεί την έκθεση της βιομηχανικής ταυτότητας της πόλης. Βρίσκεται εντός του οικοπεδικού χώρου του Παλαιού Ελαιουργείου.

Πολιτιστικοί Χώροι

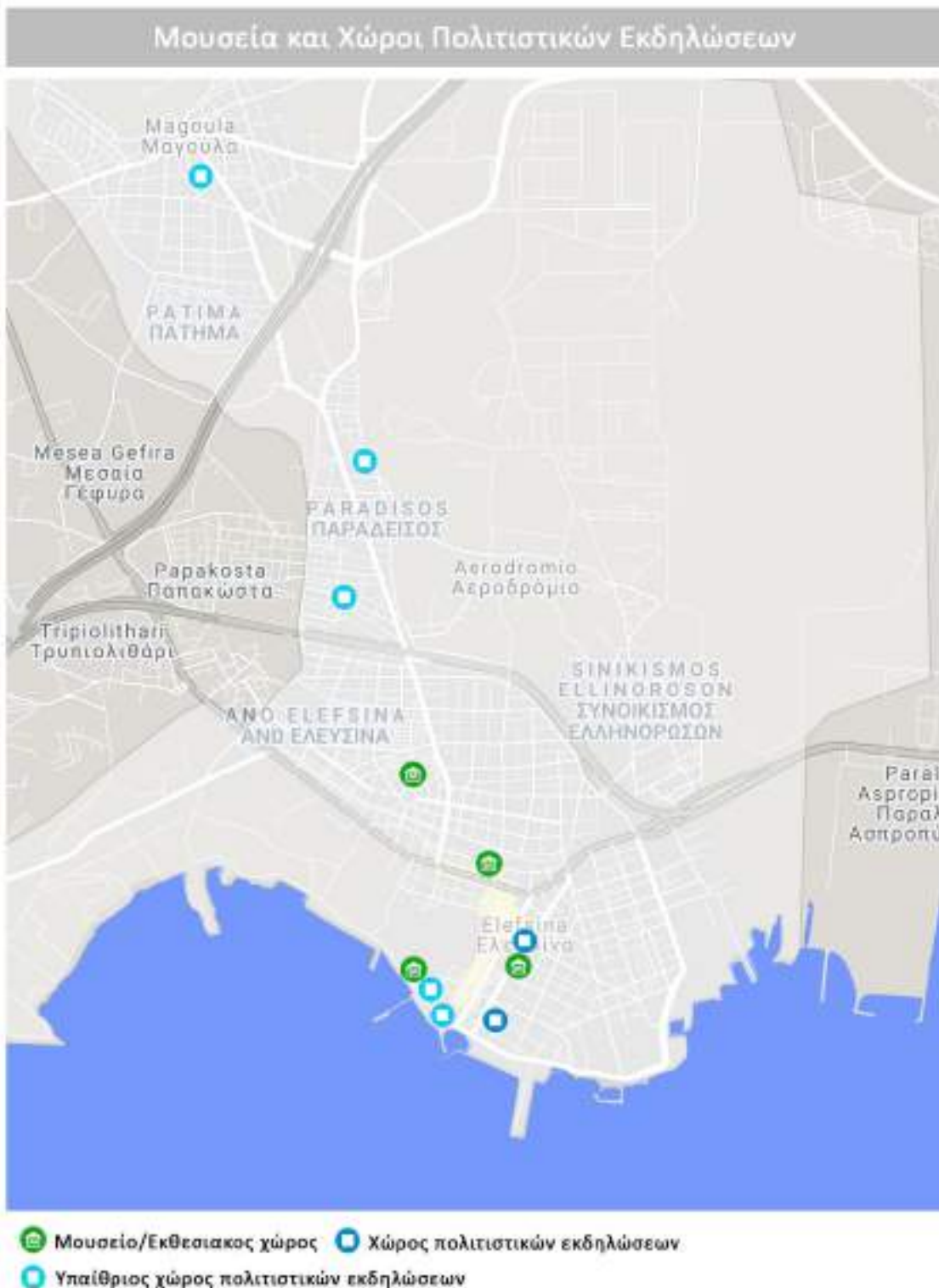
Πολιτιστικό Κέντρο Δήμου Ελευσίνας «Λεωνίδας Κανελλόπουλος»

Το Πολιτιστικό Κέντρο καταλαμβάνει 300 τ.μ. σε οικοπέδο 1.827 τ.μ. και στεγάζεται στην ανακαινισμένη «Οικία Πατρινού», ένα διατηρητέο διώροφο κτίριο της δεκαετίας του '30 ιδιοκτησίας της «TITAN Α.Ε.», το οποίο πήρε το όνομα του πρώτου ενοίκου του: του Ανδρέα Πατρινού, Τεχνικού Διευθυντή του πρώτου εργοστασίου της Εταιρίας στην Ελευσίνα. Το Κέντρο εγκαινιάσθηκε στις 5 Ιουλίου 2005 και έχει φιλοξενήσει πολλές εκθέσεις, εικαστικές εγκαταστάσεις, διαλέξεις κ.ά. και κατά τη διάρκεια των «Αισχυλείων», των πολιτιστικών εκδηλώσεων που γίνονται κάθε χρόνο στην Ελευσίνα, ημερίδες και σεμινάρια πολιτιστικού περιεχομένου.

Θέατρο στο Παλαιό Ελαιουργείο

Πρόκειται για υπαίθριο λυόμενο θέατρο που αποτελεί τον κύριο χώρο των παραστάσεων στα πλαίσια των ετήσιων Αισχυλείων εκδηλώσεων που διοργανώνει ο Δήμος. Βρίσκεται εντός ενδιαφέροντος σκηνικού, απαρτιζόμενου από τις παρακείμενες κενές κτιριακές εγκαταστάσεις του Παλαιού Ελαιουργείου και του οινοποιείου Βότρυς που χρησιμοποιούνται για καλλιτεχνικές εγκαταστάσεις, εικαστικές παρεμβάσεις και διάφορες άλλες καλλιτεχνικές δραστηριότητες την περίοδο του εν λόγω φεστιβάλ. Η θέση του επίσης είναι κομβική καθώς εφάπτεται του θαλασσιού μετώπου, του Αρχαιολογικού Χώρου και αποτελεί απαραίτητο τμήμα των πολιτιστικών περιηγήσεων στην πόλη.

Χάρτης 4

Άλλα υπαίθρια θέατρα

Το **Θέατρο στα Αλώνια** στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής αποτελεί αποκεντρωμένο (στις βορινές παρυφές της πόλης) σημείο πολιτιστικού ενδιαφέροντος λόγω του υπαίθριου θεάτρου, που συμπεριλαμβάνεται στο χώρο. Παράλληλα εντάσσεται στις ευρύτερες κοινωφελείς λειτουργίες, λόγω του πάρκου κυκλοφοριακής αγωγής. Επιπλέον, το **αμφιθέατρο Ανυφαντή** και το **θεατράκι στη Μαρούλα** αποτελούν χώρους πραγματοποίησης υπαίθριων πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Θερινός Κινηματογράφος Κινηματογραφικής Λέσχης Ελευσίνας

Πρόκειται για κτιριακή εγκατάσταση στο παραθαλάσσιο μέτωπο με πολιτιστική λειτουργία-αναψυχή. Βρίσκεται σε προνομιακή θέση καθώς γειτνιάζει άμεσα με διαμορφωμένο αστικό πράσινο, με τον αρχαιολογικό χώρο των Ρωμαϊκών λουτρών στο αρχαίο λιμάνι και έμμεσα, με τον κύριο χώρο διεξαγωγής των Αισχυλείων.

Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Αποτελεί έναν χώρο ο οποίος συνεισφέρει στην ευρύτερη περιβαλλοντική εκπαίδευση των νέων και στην ανάδειξη της περιβαλλοντικής ταυτότητας της πόλης και της ευρύτερης περιοχής. Η προηγούμενη χρήση ήταν παιδική βιβλιοθήκη. Θα ήταν ενδιαφέρον να διερευνηθεί η διαθεσιμότητά του σε χώρους συνάθροισης & εξοπλισμό για πιθανή ευρύτερη αξιοποίηση καθώς ευρίσκεται σε κεντρική περιοχή της πόλης (συμβολή οδών Κοντούλη & Αισχύλου).

Πολιτιστικοί Φορείς

Ν.Π.Δ.Δ. Πολιτισμού – Αθλητισμού – Κοινωνικής Πολιτικής & Προσχολικής Αγωγής

Το Ν.Π.Δ.Δ. Πολιτισμού – Αθλητισμού – Κοινωνικής Πολιτικής & Προσχολικής Αγωγής ως επίσημος φορέας της πολιτιστικής, αθλητικής, προσχολικής αγωγής και κοινωνικής πολιτικής του Δήμου Ελευσίνας, παρέχει υπηρεσίες & εποπτεύει τους πολιτιστικούς χώρους, την Αισχύλεια Δημοτική Βιβλιοθήκη, τη φιλαρμονική του Δήμου Ελευσίνας, τις αθλητικές εγκαταστάσεις, τα Κέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) & τους παιδικούς σταθμούς.

Τμήματα Πολιτισμού Δήμου Ελευσίνας

Το Τμήμα Πολιτισμού του Δήμου Ελευσίνας είναι ένα ζωντανό κύτταρο της κοινωνίας της Ελευσίνας και Μαγούλας που διατηρεί αμφίδρομη σχέση με τους δημότες της, τους μόνιμους κατοίκους μετανάστες και τους επισκέπτες της πόλης. Περιλαμβάνει τα εξής τμήματα:

- Μουσικό Τμήμα
- Μπαλέτο και Μοντέρνος Χορός
- Ζωγραφική
- Ρυθμική Αγωνιστική Γυμναστική
- Παραδοσιακοί Χοροί
- Θεατρική Σκηνή Ελευσίνας
- Εφηβική Θεατρική Ομάδα
- Φιλαρμονική
- Λαϊκό Πανεπιστήμιο Ελευσίνας
- Αισχύλειος Δημοτική Βιβλιοθήκη

Εθνικοτοπικοί - Πολιτιστικοί Σύλλογοι

Συνολικά υπάρχουν 12 εθνικοτοπικοί - πολιτιστικοί σύλλογοι που δραστηριοποιούνται στην περιοχή της Ελευσίνας (Πίνακας 46 στο παράρτημα).

2.3.3. Το Επιχειρηματικό Δυναμικό στην Περιοχή της Ελευσίνας

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του **μητρώου επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ**, στο Δήμο της Ελευσίνας δραστηριοποιούνταν το 2017 συνολικά 2.390 επιχειρήσεις²⁶. Η κατανομή του επιχειρηματικού δυναμικού στο Δήμο χαρακτηρίζεται από την σχεδόν καθολική συγκέντρωσή του στον **τριτογενή τομέα** (συνολικά 88,9%), καθώς και το συγκριτικά πολύ περιορισμένο ποσοστό συμμετοχής του **δευτερογενή τομέα** (6,8%), ενώ και η επιχειρηματικότητα στον **πρωτογενή τομέα** υπολείπεται σαφώς της συμμετοχής της στο σύνολο της Περιφερειακής Ενότητας Δυτικής Αττικής (16,2%)

Από τα στοιχεία προκύπτει ειδικότερα η αποδυναμωμένη συμμετοχή της **μεταποίησης** στη διαμόρφωση του επιχειρηματικού δυναμικού της Ελευσίνας σε όρους αριθμητικού μεγέθους, καθώς και η κυριαρχία της επιχειρηματικότητας **παροχής υπηρεσιών**, με ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά να εμφανίζουν ο κλάδος των «μεταφορών και αποθήκευσης» (13,4%) και οι «επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες» (12,8%).

Αντιθέτως, με όρους **απασχόλησης** η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα προκύπτει σαφώς υψηλότερη συγκριτικά με το σύνολο της Περιφέρειας Αττικής, γεγονός που αποδίδεται στα μεγαλύτερα μεγέθη των βιομηχανικών επιχειρήσεων που βρίσκονται εγκατεστημένες στην περιοχή της Ελευσίνας, και οι οποίες απορροφούν μεγαλύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού.

Σε κάθε περίπτωση, παρατηρείται μια ισχυρή τάση **τριτογενοποίησης της τοπικής οικονομίας**, καθώς η απασχόληση του μόνιμου πληθυσμού του Δήμου στον δευτερογενή τομέα μειώνεται διαχρονικά, ενώ αυξάνει στον τριτογενή τομέα. Επισημαίνεται ωστόσο, ότι παρατηρείται εξίσου μια σημαντική «εισροή» εργαζομένων προς το Δήμο Ελευσίνας, είτε από το Δήμο Μάνδρας – Ειδυλλίας, είτε από το γεωγραφικό τόξο των όμορων και γειτονικών Δήμων των δυτικών συνοικιών του Λεκανοπέδιου (Π.Ε. Δυτικής Αττικής και Π.Ε. Δυτικού Τομέα Αθηνών), οι οποίοι μετακινούνται καθημερινά από τους τόπους κατοικίας τους σε χώρους εργασίας εντός του Δήμου Ελευσίνας.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η αναλυτικότερα κατανομή του επιχειρηματικού δυναμικού του Δήμου Ελευσίνας ανά διψήφιο κλάδο δραστηριότητας.

Πίνακας 11: Πλήθος επιχειρήσεων ανά Οικονομική Δραστηριότητα (διψήφιος ΚΑΔ) στο Δήμο Ελευσίνας (2017)

ΚΑΔ	Οικονομική Δραστηριότητα	Αριθμός	Ποσοστό
01-03	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	146	4,3%
10-33	Μεταποίηση	82	2,4%
35	Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού και Κλιματισμού	11	0,5%
36-39	Παροχή Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγίανσης	5	0,2%
41-43	Κατασκευές	132	3,9%
45	Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλετών	92	3,9%
46	Χονδρικό Εμπόριο	210	6,3%
47	Λιανικό Εμπόριο	398	11,9%
49-53	Μεταφορές και Αποθήκευση	319	13,4%
56	Δραστηριότητες Υπηρεσιών Εστίασης	185	7,7%

²⁶ Ο αριθμός αυτός υπολείπεται του συνόλου των μονάδων που καταγράφονται στο Μητρώο Επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ, καθώς εξαιρούνται από τα στοιχεία που διατίθενται οι κλάδοι όπου ο αριθμός των επιχειρήσεων είναι μικρότερος των τριών.

ΚΑΔ	Οικονομική Δραστηριότητα	Αριθμός	Ποσοστό
58-63	Ενημέρωση και Επικοινωνία	18	0,8%
64-66	Χρηματοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες	37	1,6%
68	Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας	21	0,9%
69-75	Επαγγελματικές, Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες	306	12,8%
77-82	Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες	41	1,7%
85	Εκπαίδευση	77	3,2%
86-88	Δραστηριότητες Σχετικές με την Ανθρώπινη Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα	150	6,3%
90-93	Τέχνες, Διασκέδαση και Ψυχαγωγία	57	2,4%
94-96	Άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών	95	4,0%
	Άγνωστες δραστηριότητες	8	0,3%
	ΣΥΝΟΛΟ	2.390	100,0%

Πηγή : Μητρώο Επιχειρήσεων ΕΛΣΤΑΤ (2017)

Η Αγροτική Οικονομία

Οι περιαστικές περιοχές στο Δήμο της Ελευσίνας έχουν απολέσει τον αγροτικό χαρακτήρα που διατηρούσαν ακόμη πριν μερικές δεκαετίες. Η **αγροτική παραγωγή** στο Δήμο είναι σήμερα πολύ περιορισμένη, τόσο σε όρους ποσότητας και προστιθέμενης αξίας, όσο και ως προς το εύρος των καλλιεργειών. Εντοπίζεται κυρίως στη Δημοτική Ενότητα της Μαγούλας, όπου μέχρι τη δεκαετία του 90' βασικότερες ασχολίες των κατοίκων της ήταν η γεωργία, η κτηνοτροφία, η ρητινοσυλλογή και η μελισσοκομία. Στο Δήμο της Ελευσίνας καλλιεργούνται σήμερα ελάχιστες εκτάσεις και καταγράφεται ένας μικρός αριθμός αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Ιδιαίτερα σημαντική βαρύτητα στην αγροτική οικονομία της ευρύτερης περιοχής κατέχει ο όμορος Δήμος Μεγαρέων που αφενός τροφοδοτεί με γεωργικά προϊόντα τον Δήμο της Ελευσίνας, αλλά αφετέρου απορροφά και μέρος του εργατικού και επιχειρηματικού δυναμικού του Δήμου που δραστηριοποιείται στον γεωργικό και κτηνοτροφικό τομέα.

Πίνακας 12: Επιχειρήσεις πρωτογενή τομέα (ανά τετραψήφιο ΚΑΔ) στο Δήμο Ελευσίνας (2017)

ΚΑΔ	Οικονομική Δραστηριότητα	Αριθμός	Ποσοστό
01.00	Αγρότες ειδικού καθεστώτος ²⁷	121	82,9%
01.11	Καλλιέργεια δημητριακών (εκτός ρυζιού), οσπρίων και ελαιούχων σπόρων	4	2,7%
01.13	Καλλιέργεια λαχανικών και πεπονοειδών, ριζών και κονδύλων	4	2,7%
01.61	Υποστηρικτικές δραστηριότητες για τη φυτική παραγωγή	4	2,7%
03.11	Θαλάσσια αλιεία	13	8,9%
	ΣΥΝΟΛΟ	146	100,0%

Πηγή : Μητρώο Επιχειρήσεων ΕΛΣΤΑΤ (2017)

Ελάχιστες είναι επίσης οι επιχειρήσεις επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων που, οι οποίες περιορίζονται σε έναν μονοψήφιο αριθμό μονάδων και χωροθετούνται κυρίως εντός της δημοτικής ενότητας της Μαγούλας. Συγκεκριμένα εντοπίζεται από αναζήτηση στο διαδίκτυο η λειτουργία τεσσάρων **οινοποιείων**, μίας φάρμας παραγωγής κρέατος, καθώς και δύο **μελισσοκόμων** και **μελοπαραγωγών**.

²⁷ Στο ειδικό καθεστώς αγροτών εντάσσονται οι αγρότες, οι οποίοι κατά το προηγούμενο φορολογικό έτος πραγματοποίησαν παραδόσεις αγροτικών προϊόντων παραγωγής τους και παροχές αγροτικών υπηρεσιών αξίας κατώτερης των δεκαπέντε χιλιάδων (15.000) ευρώ και έλαβαν επιδοτήσεις συνολικής αξίας κατώτερης των πέντε χιλιάδων (5.000) ευρώ.

Πίνακας 13: Επιχειρήσεις επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων Δήμου Ελευσίνας

Επιχείρηση	Δραστηριότητα	Ιστοσελίδα
Κωνσταντίνα Μπουραντά & Υιοί ΟΕ	Οινοποιείο – Ποτοποιείο	
Οινοποιία Γ. Λαφαζάνη	Οινοποιείο	https://georgioslafazanis.gr
Οινοποιεία Τριποδάκη	Οινοποιείο	www.tripodakis.gr
Παπανικολάου Παναγιώτης Γ.	Οινοποιείο – Ποτοποιείο	
Φάρμα Κατερίνα	Παραγωγή νωπών κρεάτων	www.farmakaterina.gr
Μέλι Οικογένεια Μπέση	Μελισσοκομία	www.besishoney.gr
Παπαδόπουλος Γερβάσιος	Μελοπααραγωγός	

Πηγή: Αναζήτηση στο διαδίκτυο

Η **αλιεία** ασκείται από έναν μικρό αριθμό επαγγελματιών αλιέων, καθώς και από ερασιτέχνες αλιείς. Οι επαγγελματίες αλιείς έχουν οργανωθεί στον **Αγροτικό Σύλλογο Επαγγελματιών Ψαράδων Ελευσίνας**, ενώ ο **Ναυταθλητικός Όμιλος Ελευσίνας** λειτουργεί από το 2004 σαν ερασιτεχνικός σύλλογος αλιείας. Στο **«Λιμανάκι Αλιέων»**, στη θέση «Διαμαντή», ελλιμενίζονται 25 περίπου μικρού μεγέθους ερασιτεχνικά ή επαγγελματικά αλιευτικά των Συλλόγων Αλιέων.

Βιομηχανική δραστηριότητα

Η Ελευσίνα υπήρξε το τρίτο και νεώτερο ιστορικό **βιομηχανικό κέντρο της Αττικής**, ακολουθώντας με μικρή χρονική απόκλιση τον Πειραιά και το Λαύριο²⁸. Η ανάπτυξη της βιομηχανικής δραστηριότητας στην πόλη χρονολογείται από τη δεκαετία του 1870, όταν λειτουργούν οι πρώτες και σχετικά μικρές μονάδες επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων στο παράκτιο μέτωπο της πόλης. Το 1875 ιδρύεται το **«Σαπωνοποιείο Χαριλάου»**, το μετέπειτα «Ελαιουργείο» που αργότερα θα παράγει μεταξύ άλλων λινέλαια, βαμβακέλαια, σπορέλαια ραφινέ και πράσινους σάπωνες τύπου Μασσαλίας. Ακολουθεί η ίδρυση σημαντικών και ιστορικών βιομηχανιών της περιοχής: της βιομηχανίας τσιμέντου **«Τιτάν»** (1902), των οινοπνευματοποιείων **«Βότρυς»** (1906) και **«Κρόνος»** (1922) που χρησιμοποιούν ως πρώτη ύλη τα σταφύλια, και της **«Ίρις»** (1925), της πρώτης βιομηχανίας βερνικοχρωμάτων στην Ελλάδα, με πρώτη ύλη το ρετσίνι. Στην αρχή της δεκαετίας του 1930 λειτουργούν στην Ελευσίνα επίσης τρία κεραμοποιεία, ένα υαλουργείο και επτά εργοστάσια κατεργασίας ρητίνης. Το 1937 κατασκευάζεται εκτός αστικού ιστού το εργοστάσιο της **«ΠΥΡΚΑΛ»** (μετέπειτα μέρος της αμυντικής βιομηχανίας «Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα Α.Ε.») που παράγει οβίδες πυροβολικού και ανταεροπορικά βλήματα, οι εγκαταστάσεις του οποίου επεκτείνονται σταδιακά.

Το 1953 ξεκινά τη λειτουργία της η **«Χαλυβουργική»** που ξεκινά με 600 περίπου εργαζόμενους και στη δεκαετία του 1970 φθάνει τους 2.700, και το 1955 ιδρύεται η **«Ελαιουργική»** (Κεντρική Συνεταιριστική Ένωση Ελαιοπαραγωγών Ελλάδος). Στη δεκαετία του 1960 ιδρύονται ακόμη πολλές μικρότερες βιομηχανίες και διαλυτήρια πλοίων. Το 1969 προστίθεται η λειτουργία των **«Ναυπηγείων Ελευσίνας»** που απασχολούν περίπου 300 άτομα, και το 1973 η **«ΠΕΤΡΟΛΑ»** που εγκαθιστά δεξαμενές αποθήκευσης πετρελαιοειδών.

²⁸ Τα στοιχεία που ακολουθούν έχουν αντληθεί από την έρευνα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς **«Βιομηχανική Κληρονομιά – Στην Ελευσίνα και στο Θριάσιο Πεδίο»**, Νίκος Μπελαβίλας, Τατιάνα Σαίτη, Καλλιόπη Ψαριώτη (2011).

Την ίδια περίοδο ιδρύονται στην **ευρύτερη περιοχή του Θριάσιου** τα Διυλιστήρια Ασπροπύργου, η ΠΕΤΡΟΓΚΑΖ, η βιομηχανία ΧΑΛΥΨ και τα Ναυπηγεία Σκαραμαγκά.

Πολλές από τις ιστορικές βιομηχανίες της Ελευσίνας, κυρίως όσες βρίσκονταν εντός του αστικού ιστού, σταδιακά διακόπτουν τη λειτουργία τους τις δεκαετίες του '60 και του '70 (π.χ. το «Σαπωνοποιείο Χαριλάου», το «Ελαιουργείο» και η «Ίρις»). Πολλές ακόμη μονάδες («Βότρυς» και «Κρόνος») ακολουθούν την τάση αποβιομηχάνισης κατά τη δεκαετία του 1980 και του 1990, και στη θέση τους δημιουργούνται νέες, συνήθως μικρότερες παραγωγικές μονάδες ή αποθηκευτικοί χώροι. Από τις ιστορικές βιομηχανίες της Ελευσίνας κλείνει το 2017 το εργοστάσιο της «ΠΥΡΚΑΛ», ύστερα από 80ετή λειτουργία, ενώ μέχρι σήμερα παραμένουν ενεργά το εργοστάσιο της **τσιμεντοβιομηχανίας «Τιτάν»** με την παραγωγή λευκού τσιμέντου, το **διυλιστήριο της «Ελληνικά Πετρέλαια»** (πρώην «ΠΕΤΡΟΛΑ») και τα «Ναυπηγεία Ελευσίνας».

Ο κλάδος της **μεταποίησης** στο Δήμο της Ελευσίνας απαρτίζεται σήμερα από επιχειρήσεις παραγωγής τροφίμων και ποτών (κυρίως αρτοποιεία και ζαχαροπλαστεία) και μεταλλουργικές μονάδες (κατασκευής μεταλλικών σκελετών, σφυρηλάτησης και μορφοποίησης μετάλλων με έλαση και κατασκευής άλλων μεταλλικών προϊόντων), καθώς και επιχειρήσεις επισκευής μηχανημάτων, πλοίων και σκαφών. Το συνολικό επιχειρηματικό δυναμικό της μεταποίησης μετρά ωστόσο μόλις 82 μονάδες (2,4% του συνόλου), που συγκεντρώνονται κυρίως στην περιοχή της Μαγούλας. Ενδεικτικά αναφέρονται η βιομηχανία προφίλ αλουμινίου «ΕΤΕΜ» του ομίλου ΒΙΟΧΑΛΚΟ, οι εταιρίες «ΜΕΤΡΟΝ Ενεργειακές Εφαρμογές ΑΕ», το εργοστάσιο της «HELLENIC QUALITY FOODS» που παράγει τα προϊόντα ζύμης ΚΑΝΑΚΙ, η βιομηχανία παραγωγής χρωμάτων και βερνικιών «ΧΡΩΤΕΧ», καθώς και η μονάδα αποθήκευσης, συσκευασίας και συναρμολόγησης ηλεκτρονικών υπολογιστών της «ΠΛΑΙΣΙΟ COMPUTERS ΑΕΒΕ».

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η αναλυτικότερα κατανομή του επιχειρηματικού δυναμικού του Δήμου Ελευσίνας στους κλάδους της μεταποίησης (ανά διψήφιο κλάδο δραστηριότητας). Επισημαίνεται ότι από τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ εκτιμάται ότι απουσιάζουν αρκετοί κλάδοι που έχουν εξαιρεθεί για λόγους εμπιστευτικότητας λόγω του πολύ μικρού αριθμού επιχειρήσεων που τους απαρτίζουν.

Πίνακας 14: Πλήθος μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά τετραψήφιο ΚΑΔ στο Δήμο Ελευσίνας (2017)

ΚΑΔ	Οικονομική Δραστηριότητα	Αριθμός	Ποσοστό
10.71	Αρτοποιία· παραγωγή νηπών ειδών ζαχαροπλαστικής	21	25,6%
10.72	Παραγωγή παξιμαδιών και μπισκότων· παραγωγή διατηρούμενων ειδών ζαχαροπλαστικής	3	3,7%
11.02	Παραγωγή οίνου από σταφύλια	3	3,7%
16.23	Κατασκευή άλλων ξυλουργικών προϊόντων οικοδομικής	4	4,9%
18.13	Υπηρεσίες προεκτύπωσης και προεγγραφής μέσων	3	3,7%
25.11	Κατασκευή μεταλλικών σκελετών και μερών μεταλλικών σκελετών	9	11,0%
25.12	Κατασκευή μεταλλικών πορτών και παραθύρων	7	8,5%
25.50	Σφυρηλάτηση, κοίλανση, ανισόπαχη τύπωση και μορφοποίηση μετάλλων με έλαση· κονιομεταλλουργία	3	3,7%
25.99	Κατασκευή άλλων μεταλλικών προϊόντων π.δ.κ.α.	3	3,7%
29.32	Κατασκευή άλλων μερών και εξαρτημάτων για μηχανοκίνητα οχήματα	3	3,7%
31.09	Κατασκευή άλλων επίπλων	4	4,9%
33.12	Επισκευή μηχανημάτων	9	11,0%
33.15	Επισκευή και συντήρηση πλοίων και σκαφών	7	8,5%

ΚΑΔ	Οικονομική Δραστηριότητα	Αριθμός	Ποσοστό
33.20	Εγκατάσταση βιομηχανικών μηχανημάτων και εξοπλισμού	3	3,7%
	ΣΥΝΟΛΟ	82	100%

Πηγή : Μητρώο Επιχειρήσεων ΕΛΣΤΑΤ (2017)

Σήμερα, η βιομηχανική ζώνη οριοθετείται εκτός της άμεσης πολεοδομικής περιφέρειας της Ελευσίνας. Στη λιμενική ζώνη, από τη Βλύχα στα δυτικά έως τον Σκαραμαγκά στα ανατολικά, έχουν αναπτυχθεί δραστηριότητες ναυπήγησης, διάλυσης πλοίων και λιμενικών φορτοεκφορτώσεων. Οι παραγωγικές μονάδες του Δήμου Ελευσίνας βρίσκονται εγκαταστημένες σε περιοχές με **θεσμοθετημένες χρήσεις γης** από Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια, ΣΧΟΟΑΠ, ΖΟΕ κλπ., αλλά και **περιοχές άτυπων βιομηχανικών συγκεντρώσεων**. Στις περιοχές αυτές έχουν εγκατασταθεί και λειτουργούν μεγάλες και μικρομεσαίες επιχειρήσεις, βιομηχανίες, βιοτεχνίες, αποθήκες και εταιρείες της εφοδιαστικής αλυσίδας.

Η Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας του Υπουργείου Ανάπτυξης έχει δρομολογήσει μια δέσμη νομοθετικών παρεμβάσεων για την εξυγίανση των άτυπων βιομηχανικών συγκεντρώσεων και την εγκατάσταση της παραγωγικής δραστηριότητας σε οργανωμένους υποδοχείς με την μορφή δημιουργίας επιχειρηματικών πάρκων. Στην περιοχή Βαμβακιά της Ελευσίνας έχει ήδη θεσμοθετηθεί το **Επιχειρηματικό Πάρκο Ελευσίνας**, με διακριτικό τίτλο «ΕΠΙΧΕΙ.ΠΑ ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ ΑΕ»²⁹, το οποίο είχε χαρακτηριστεί ως ΒΙΟΠΑ χαμηλής και μεσαίας όχλησης από το ΓΠΣ του 2005, ενώ συστάθηκε με ΚΥΑ το 2013 ως Επιχειρηματικό Πάρκο και το 2015 εγκρίθηκε η πολεοδομική μελέτη του. Στο Επιχειρηματικό Πάρκο Ελευσίνας βρίσκονται εγκατεστημένες περίπου 20 επιχειρήσεις, μεταξύ των οποίων μονάδες βιομηχανικών δραστηριοτήτων χαμηλής και μέσης όχλησης.

Επισημαίνεται, ότι και στην ευρύτερη **περιοχή της Ελευσίνας, της Μάνδρας και του Ασπροπύργου** βρίσκονται συγκεντρωμένες πολλές από τις μεγαλύτερες βιομηχανικές μονάδες της χώρας, εγκαταστάσεις αποθήκευσης και διανομής μεγάλων επιχειρήσεων, καθώς και η συντριπτική πλειοψηφία των εγκαταστάσεων διύλισης πετρελαίου της χώρας. Επίσης, καταγράφονται τοπικές συγκεντρώσεις ομοειδών επιχειρήσεων, κυρίως του τομέα κατασκευών και χημικών (π.χ. επεξεργασία μη μεταλλικών ορυκτών, μεταλλικών κουφωμάτων, παραγωγής χρωμάτων και βερνικιών).

Ο Λιμένας και ο Ναυπηγοεπισκευαστικός Κλάδος

Η Ελευσίνα είναι το επίγειο του Θριάσιου Πεδίου, του μεγαλύτερου εμπορευματικού κέντρου της Ελλάδας, και κατέχει κομβική γεωγραφική θέση καθώς βρίσκεται πολύ κοντά στην πρωτεύουσα και συνδέεται με το κεντρικό οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας. Το **λιμάνι της Ελευσίνας** αποτελεί ένα από τα τέσσερα μεγάλα λιμάνια της Αττικής, εξυπηρετώντας κυρίως εμπορευματική κίνηση, χύδην ξηρά και γενικά φορτία, καθώς και κίνηση Ro-Ro, ενώ από τους χώρους του διακινούνται και επιβάτες. Το λιμάνι της Ελευσίνας κατατάσσεται στους θαλάσσιους λιμένες διεθνούς σημασίας και στους λιμένες του εκτεταμένου Διευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών³⁰.

Φορέας διοίκησης και εκμετάλλευσης του λιμένα Ελευσίνας είναι η ανώνυμη εταιρεία **«Οργανισμός Λιμένα Ελευσίνας» (ΟΛΕ)**³¹ που προήλθε από την μετατροπή του «Λιμενικού

²⁹ www.epixeipa.eu

³⁰ Σε αυτούς ανήκουν οι Ευρωπαϊκοί λιμένες με συνολικό ετήσιο όγκο διακίνησης τουλάχιστον 1,5 εκατομμυρίων τόνων εμπορευμάτων ή 200.000 επιβατών και οι οποίοι συνδέονται με χερσαία στοιχεία του Διευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών.

³¹ www.elefsisport.gr

Ταμείου Ελευσίνας» σε ανώνυμη εταιρεία, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 2932/2001³². Το 2012, οι μετοχές δέκα Οργανισμών Λιμένων, μεταξύ των οποίων και του λιμένα της Ελευσίνας, μεταβιβάστηκαν στο «Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου» (ΤΑΙΠΕΔ). Στην τρέχουσα περίοδο, το ΤΑΙΠΕΔ προχωρεί στη **διαδικασία αξιοποίησης των λιμένων** μέσω της πώλησης πλειοψηφικών πακέτων μετοχών των Οργανισμών ή/και της παραχώρησης δραστηριοτήτων. Το ΤΑΙΠΕΔ έχει ήδη προβεί στην έναρξη των διαγωνιστικών διαδικασιών για την αξιοποίηση των λιμένων Αλεξανδρούπολης, Ηγουμενίτσας και Καβάλας, ενώ θα ακολουθήσουν και τους υπόλοιπους, μεταξύ των οποίων και της Ελευσίνας.

Οι κύριες δραστηριότητες του ΟΛΕ είναι η παροχή υπηρεσιών ελλιμενισμού των πλοίων, ο χειρισμός των φορτίων, οι υπηρεσίες φορτοεκφόρτωσης, καθώς και η διακίνηση αυτοκινήτων. Επιπρόσθετα, η Εταιρεία είναι υπεύθυνη για τη συντήρηση των εγκαταστάσεων του λιμένα, για την παροχή λιμενικών εξυπηρετήσεων. Ο μηχανολογικός εξοπλισμός του λιμένα για τη φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων περιλαμβάνει τρεις αυτοκινούμενους γερανούς ανυψωτικής ικανότητας μέχρι 45 τόνων. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία που δημοσιεύει η Ένωση Λιμένων Ελλάδος, η **διακίνηση επιβατών ακτοπλοΐας** μειώθηκε την τριετία 2017-2019 κατά -5,1%. Επισημαίνεται ότι στη δικαιοδοσία του ΟΛΕ ανήκει και το λιμάνι του Περάματος (Νέας Περάμου) στο Δήμο Μεγάρων που εξυπηρετεί την πορθμειακή γραμμή Πέραμα Μεγάρων – Φανερωμένη Σαλαμίνας, όπου και πραγματοποιείται σχεδόν το σύνολο της επιβατικής κίνησης που καταγράφεται για τον Οργανισμό Λιμένα Ελευσίνας. Αντίθετα, η **εμπορευματική κίνηση** (χύδην ξηρών και υγρών φορτίων και γενικών εμπορευμάτων) αυξήθηκε σημαντικά, κατά 193.378 τόνους (+45,3%). Η διακίνηση εμπορευματοκιβωτίων ειδικότερα σημείωσε όμως πτωτική τάση.

Πίνακας 15: Στοιχεία Κίνησης του Λιμένα Ελευσίνας (2017-2019)

Διακίνηση	2017	2018	2019
Πλοίων ακτοπλοΐας	218	217	570
Επιβατών ακτοπλοΐας	452.659	451.712	429.684
Επιβατηγών ΙΧ & δικύκλων	215.933	222.102	214.667
Φορτηγών	55.093	56.777	54.700
Εμπορευμάτων	426.817,48	455.988,45	620.195
Εμπορευματοκιβωτίων (TEUS)	500 TMX	420 TMX	

Πηγή: Ένωση Λιμένων Ελλάδος – www.elime.gr

Η ιδιαιτερότητα του λιμένα της Ελευσίνας έγκειται στο γεγονός ότι διαθέτει τις προοπτικές να παίξει έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στην **ανάπτυξη των συνδυασμένων εμπορευματικών μεταφορών** (θαλάσσιων – οδικών – σιδηροδρομικών) της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Διακρίνεται για τη στρατηγική του θέση λόγω της γειτνίασής του με τους βασικούς οδικούς άξονες και το σιδηροδρομικό δίκτυο, σε συνδυασμό με τη δυναμική παρουσία σημαντικού αριθμού επιχειρήσεων στην περιοχή. Στόχος του ΟΛΕ ΑΕ είναι η ποσοτική και ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών, αλλά και η παράλληλη πολλαπλασιαστική αύξηση των εσόδων και η δημιουργία ενός ισχυρού και βιώσιμου οικονομικού φορέα.

Η διοίκηση της ανώνυμης εταιρείας του ΟΛΕ έχει εκπονήσει «**Γενικό Προγραμματικό Σχέδιο (Master Plan) Λιμένα Ελευσίνας**» και **business plan** βάσει των οποίων θέτει το λιμάνι σε τροχιά εκσυγχρονισμού, με στόχο να αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο στις εμπορευματικές μεταφορές, κυρίως των χύδην φορτίων. Αντικείμενο του σχεδιασμού είναι η υλοποίηση του «οράματος» για τη **δημιουργία ενός νέου σύγχρονου λιμανιού** – κόμβου

³² ΦΕΚ 145/Α/27.6.2001

συνδυασμένων μεταφορών, όπως τεκμηριώνεται και στην «Μελέτη Χωροταξικής Οργάνωσης Θριάσιου Πεδίου» του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Η **μετεγκατάσταση του λιμανιού** σε νέα τοποθεσία εκτός του ιστού της πόλης θα απελευθερώσει χώρο στο παραλιακό μέτωπο της πόλης για νέες χρήσεις και ήπιες μορφές αναψυχής. Ήδη έχει παραχωρηθεί από τον ΟΛΕ μεγάλη έκταση της χερσαίας ζώνης του λιμένα Ελευσίνας, η οποία δεν χρησιμοποιείται πλέον για λιμενικές εργασίες, στους Δήμους Ελευσίνας, Ασπροπύργου και Μεγαρέων, προς αξιοποίηση και για τη φιλοξενία των εκδηλώσεων που πρόκειται να διοργανωθούν στην Ελευσίνα στο πλαίσιο των εορτασμών της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας³³.

Τέλος, στη δικαιοδοσία του ΟΛΕ εντός του Δήμου Ελευσίνας ανήκουν **εγκαταστάσεις ελλιμενισμού σκαφών αναψυχής**, συνολικής δυναμικότητας 100 περίπου θέσεων καθώς και ένας **αλιευτικός λιμένας** χωρητικότητας 70 περίπου αλιευτικών σκαφών. Η εκτεταμένη ακτογραμμή του Δήμου Ελευσίνας, αλλά και της ευρύτερης περιοχής του Κόλπου της Ελευσίνας, στερείται σήμερα επαρκούς υποδομής για τον ελλιμενισμό και την εξυπηρέτηση σκαφών αναψυχής (μαρίνες, αγκυροβόλια) ώστε να αναπτυχθούν πυρήνες του θαλάσσιου τουρισμού. Στην κατεύθυνση αυτή, αξιοσημείωτη είναι η πρωτοβουλία του ΟΛΕ για την τουριστική αξιοποίηση των ναυαγίων, τα οποία θα παραμείνουν στη θαλάσσια ζώνη και δεν εμποδίζουν τη ναυσιπλοΐα, προκειμένου να αναδειχθούν ως αξιοθέατα και να αποτελέσουν την υποδομή για τη δημιουργία **καταδυτικού κέντρου**. Στο business plan του ΟΛΕ συμπεριλαμβάνεται επίσης η ανάπτυξη ενός **δικτύου μαρίνων** στην ευρύτερη περιοχή του παραλιακού μετώπου, το οποίο εκτείνεται από το Σκαραμαγκά μέχρι την Κινέττα.

Τα **Ναυπηγεία Ελευσίνας** («Ναυπηγικές και Βιομηχανικές Επιχειρήσεις Ελευσίνας ΑΕ») άρχισαν να λειτουργούν το 1969 και αποτελούν τη 2^η σε μέγεθος ναυπηγοεπισκευαστική μονάδα της χώρας, μετά από εκείνη των Ναυπηγείων Σκαραμαγκά. Ιστορικά, τα Ναυπηγεία Ελευσίνας δραστηριοποιήθηκαν στην ναυπήγηση, μετασκευή και επισκευή πλοίων, κρουαζιερόπλοιων, πλωτών μέσων εξόρυξης πετρελαίου και mega yachts, στη διάλυση πλοίων και στην κατασκευή τροχαίου υλικού, καθώς και σε διάφορες βιομηχανικές κατασκευές.

Το ναυπηγείο έχει έκταση 250.000 τμ. από τα οποία 37.800 τμ καλύπτουν οι βιομηχανικές εγκαταστάσεις, 9.800 τμ. οι αποθηκευτικοί του χώροι και 9800 τμ τα διοικητικά κτίρια. Διαθέτει 3 πλωτές δεξαμενές ανυψωτικής δυνατότητας 22.0000 τόνων, 70.000 τόνων και 120.000 τόνων και υποστηρίζονται από γερανούς 5-20 τόνων. Το τμήμα ναυπηγήσεων διαθέτει σύγχρονο ελασματοουργείο 6.600 τμ και ναυπηγική κλίνη μήκους 200 μέτρων και πλάτους 55 μέτρων στην οποία μπορούν να κατασκευαστούν πλοία 100.000 τόνων, εξοπλισμένη με γερανογέφυρα ανυψωτικής ικανότητας 400 τόνων.

Η διαδρομή λειτουργίας των Ναυπηγείων Ελευσίνας χαρακτηρίστηκε από τις πολλές αλλαγές στο ιδιοκτησιακό τους καθεστώς. Στα μέσα του 2020, επετεύχθη συμφωνία για τη **μεταβίβαση των ναυπηγείων στον αμερικανικό όμιλο της ONEX Shipyards**, που δεσμεύτηκε να υλοποιήσει σχέδιο εξυγίανσης. Η ONEX ήδη ελέγχει το Νεώριο της Σύρου

Η προοπτική αναζωογόνησης των Ναυπηγείων Ελευσίνας, εκτός από τη διατήρηση της υφιστάμενης απασχόλησης στο ναυπηγείο και τη δημιουργία ενός σημαντικού αριθμού

---

³³ Στις 9 Δεκεμβρίου 2020 υπεγράφη Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ του Οργανισμού Λιμένος Ελευσίνας (Ο.Λ.Ε.) ΑΕ και της Δημοτικής Μονοπρόσωπης Εταιρείας Πολιτιστικής Πρωτεύουσας Ελευσίνας, "ELEUSIS 2021", για την παραχώρηση χώρων της Χερσαίας Ζώνης Λιμένος (ΧΖΛ) προκειμένου να φιλοξενηθούν εκδηλώσεις στο πλαίσιο των εορτασμών για την ανακήρυξη της πόλης ως Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης.

νέων θέσεων εργασίας, διαμορφώνει επίσης ιδανικές συνθήκες για την γενικότερη **ανάπτυξη της ναυπηγοεπισκευαστικής βιομηχανίας** στην ευρύτερη περιοχή και συνεργειών μεταξύ των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο, ώστε να καταστεί η Ελλάδα κόμβος της ναυπηγοεπισκευαστικής βιομηχανίας στη Μεσόγειο. Στο πλαίσιο αυτό, το Εμπορικό και Επαγγελματικό Επιμελητήριο Πειραιά έχει συνηγορήσει υπέρ της δημιουργίας της «Τρίαινα της Ναυπηγικής βιομηχανίας», ήτοι τη σύζευξη των τριών ναυπηγείων του Σκαραμαγκά, της Ελευσίνας και της Σύρου κάτω από την επιχειρηματική ομπρέλα της ONEX.

Οι προοπτικές αναζωογόνησης των Ναυπηγείων Ελευσίνας υπό τη νέα διοίκηση της ONEX Shipyards μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα για μια ανάπτυξη ευρείας κλίμακας των ναυπηγοεπισκευαστικών δραστηριοτήτων στην περιοχή, και ειδικότερα των **μικρομεσαίου μεγέθους ναυπηγοεπισκευαστικών μονάδων** που εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από τη δυνατότητα χρήσης των υποδομών του μεγάλου ναυπηγείου της Ελευσίνας (όπως και του όμορου στον Σκαραμαγκά), καθώς και από τον όγκο των εργασιών που αναλαμβάνουν τα μεγάλα ναυπηγεία. Στο Μητρώο Επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ (2017) καταγράφονται συνολικά 7 επιχειρήσεις επισκευής και συντήρησης πλοίων και σκαφών. Εκτός από τις «Ναυπηγικές και Βιομηχανικές Επιχειρήσεις Ελευσίνας ΑΕ» αναφέρονται ενδεικτικά «Privatsea Marine Βιομηχανική και Ναυτιλιακή ΑΕ» (ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες) καθώς και το ναυπηγείο της «Promarine». Εκτιμάται ωστόσο, ότι στον Δήμο της Ελευσίνας, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή, πολλές ακόμη επιχειρήσεις συνδέονται με τον ναυπηγοεπισκευαστικό κλάδο και τις περιφερειακές δραστηριότητες που περιστρέφονται γύρω από την κατασκευή, επισκευή και μετασκευή ναυτιλιακού εξοπλισμού, π.χ. εταιρείες σιδηροκατασκευών, ηλεκτροτεχνικών και ξυλουργικών εργασιών, εγκατάστασης και επισκευής μηχανολογικού εξοπλισμού, μικρά εξειδικευμένα συνεργεία ναυπηγικών εργασιών και προμηθευτές υλικών που χρησιμοποιούνται για την εκτέλεση των ναυπηγοεπισκευαστικών εργασιών.

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη σημασία αποκτά ειδικότερα η προοπτική δημιουργίας ενός **συνεργατικού σχηματισμού (cluster)** επιχειρήσεων που διασυνδέονται στον ευρύτερο τομέα της ναυπηγοεπισκευαστικής βιομηχανίας στον Κόλπο της Ελευσίνας. Η πλειάδα των προαναφερόμενων μικρότερου και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή σε ναυπηγοεπισκευαστικές και συνδεδεμένες δραστηριότητες αποτελούν τα εν δυνάμει μέλη ενός cluster της ναυπηγοεπισκευής.

Τουριστική Επιχειρηματικότητα

Η επιχειρηματικότητα στον τομέα των τουριστικών υπηρεσιών στο Δήμο της Ελευσίνας είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Σε όλη την περιοχή του Δήμου λειτουργούν μόλις δύο **ξενοδοχειακές μονάδες**, συνολικής δυναμικότητας 250 κλινών, δύο **ταξιδιωτικά γραφεία-πρακτορεία**, μια **εταιρεία ναύλωσης ιστιοπλοϊκού σκάφους** και μια **εταιρεία ενοικίασης αυτοκινήτων**.

Πίνακας 16: Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις Δήμου Ελευσίνας

Ξενοδοχείο	Κατηγορία	Δυναμικότητα (κλίνες)	Ιστοσελίδα
Elefsina Hotel	4*	154	www.elefsinahotel.gr
Melissa Hotel (I & II)	2*	96	www.melissahotel.gr

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος

Οι επισκέπτες της Ελευσίνας εξυπηρετούνται επίσης από μια πλειάδα επιχειρήσεων που προσφέρουν **υπηρεσίες εστίασης και παροχής ποτών**. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Μητρώου Επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ (2017), ο αριθμός τους ανέρχεται συνολικά σε 185, εκ των οποίων οι 83 αφορούν υπηρεσίες εστιατορίων, οι 16 άλλες υπηρεσίες εστίασης και οι 86 δραστηριότητες παροχής ποτών. Στο Κεφάλαιο 2.3.4 του παρόντος καταγράφονται 39 εστιατόρια, ταβέρνες, bar restaurants και καντίνες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή, με μια χωρική συγκέντρωση να εντοπίζεται κυρίως επί της οδού Νικολαΐδου που αποτελεί τον βασικό άξονα περιπάτου και αναψυχής στην πόλη της Ελευσίνας.

Πίνακας 17: Επιχειρήσεις παροχής τουριστικών υπηρεσιών Δήμου Ελευσίνας

Επιχείρηση	Δραστηριότητα	Ιστοσελίδα
Anycar	Ενοικίαση αυτοκινήτων	www.anycar.gr
Elefsina Travel Agency	Ταξιδιωτικό γραφείο/πρακτορείο	
Katsouris Tours	Ταξιδιωτικό γραφείο/πρακτορείο	www.katsouris-tours.gr
Mondo di La	Ταξιδιωτικό γραφείο/πρακτορείο	
Papadakis Bus Rental	Ταξιδιωτικό γραφείο/πρακτορείο	www.papadakisbros.com
Pegasus Yacht Charter	Ναύλωση ιστιοπλοϊκού	
Premium coaches & tourism	Ταξιδιωτικό γραφείο/πρακτορείο	www.premiumtourism.gr

Πηγή: Αναζήτηση στο διαδίκτυο

Στη λιμενική ζώνη της Ελευσίνας βρίσκονται επίσης 3 **λιμενίσκοι εξυπηρέτησης τουριστικών σκαφών και σκαφών αναψυχής**: στη θέση «Καλυμπάκι», ανατολικά του Κεντρικού Λιμένα, δυναμικότητας 45 περίπου σκαφών, στη θέση «Νέα Μαρίνα», και αυτό ανατολικά του Κεντρικού Λιμένα, δυναμικότητας 60 περίπου σκαφών, καθώς και το παλιό λιμάνι στη θέση «Φονιάς», δυτικά του Κεντρικού Λιμένα, που χρησιμοποιείται για τον ελλιμενισμό λέμβων διακίνησης προσωπικού και υλικών προς τα πλοία που βρίσκονται αγκυροβολημένα στον Κόλπο της Ελευσίνας, αλλά και για τη φιλοξενία μικρών σκαφών αναψυχής.

Μια άκρως ευοίωνη προοπτική για την τουριστική ανάπτυξη της Ελευσίνας διαγράφεται στην περίπτωση υλοποίησης του επενδυτικού σχεδίου που κυοφορείται τα τελευταία χρόνια για τη δημιουργία του **Μητροπολιτικού Υδατοδρομίου** στον χώρο του λιμανιού. Η διαδικασία σχεδιασμού και αδειοδότησης του έργου υλοποιείται από την Hellenic Seaplanes, εταιρεία ανάπτυξης και διαχείρισης υδατοδρομίων, ενώ ως επενδυτής φέρεται η κινεζική εταιρεία Petrichor Capital Partners. Στον αρχικό σχεδιασμό, είχαν επιλεγεί οι εκβολές του Κηφισού δίπλα στο ΣΕΦ ως χώρος για τη δημιουργία του Μητροπολιτικού Υδατοδρομίου της Αττικής, στη συνέχεια όμως ο προσανατολισμός στράφηκε προς την Ελευσίνα. Το έργο όμως συνεχίζει να βρίσκεται ακόμα σε αναμονή περαιτέρω εξελίξεων για την αδειοδότησή του.

Η Hellenic Seaplanes ολοκλήρωσε στις αρχές του 2019 τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό για το μητροπολιτικό υδατοδρόμιο στην Ελευσίνα, μελέτη που εκπόνησε το αρχιτεκτονικό γραφείο Pieris Architects. Η δημιουργία του υδατοδρομίου φιλοδοξεί να αποτελέσει τοπόσημο και καταλύτη ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής γύρω από το λιμάνι της Ελευσίνας. Έχει σχεδιαστεί ως ένας υπερσύγχρονος θαλάσσιος αερολιμένας υψηλών προδιαγραφών που αναμφίβολα, σε περίπτωση που πραγματοποιηθεί, μπορεί να λειτουργήσει ως **πόλος προσέλκυσης Ελλήνων και ξένων επισκεπτών** και να αυξήσει τη **ζήτηση για τουριστικές υπηρεσίες** (π.χ. για υπηρεσίες διαμονής) στην πόλη και την ευρύτερη περιοχή. Επισημαίνεται, ότι στους χώρους του υδατοδρομίου προβλέπεται να

λειτουργούν καταστήματα, εστιατόρια, καθώς επίσης και χώρος για παράλληλες επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Δραστηριότητες της Πολιτιστικής και Δημιουργικής Βιομηχανίας

Αν και η Ελευσίνα ταυτίζεται στα μάτια της συντριπτικής πλειοψηφίας των Ελλήνων με τη βιομηχανική δραστηριότητα, διαθέτει ωστόσο και ένα σημαντικό **ιστορικό και πολιτιστικό κεφάλαιο**. Η βιομηχανική ανάπτυξη του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα μεταμόρφωσε τον αστικό χαρακτήρα της πόλης, αλλά και το αγροτικό τοπίο του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου. Η εκβιομηχάνιση προσέκλυσε μεταναστευτικά ρεύματα από τον ελλαδικό χώρο, ενώ με την μικρασιατική καταστροφή πολλοί πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στην Ελευσίνα. Οι καινούργιοι κάτοικοι συνέβαλαν στη διαμόρφωση ενός νέου πολυπολιτισμικού τοπίου, το οποίο επιβιώνει μέχρι σήμερα. Η πολιτιστική και περιβαλλοντική χωρική ενότητα της Ελευσίνας ξεπερνάει όμως κατά πολύ την πόλη, αγκαλιάζοντας ολόκληρο το Θριάσιο Πεδίο.

Η Ελευσίνα διαθέτει σήμερα ένα μεγάλο **πολιτιστικό απόθεμα** που περιλαμβάνει τον αρχαιολογικό χώρο, μουσεία, φεστιβάλ («Φεστιβάλ Αισχυλείων», «Λαογραφικό Φεστιβάλ»), το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, λαογραφικούς συλλόγους, τοπικές μουσικές μπάντες, ιδιωτικά αρχεία, την Κινηματογραφική Λέσχη Ελευσίνας (με προβολές στον θερινό Κινηματογράφο Παραλίας Ελευσίνας), την Φωτογραφική Λέσχη Ελευσίνας, πολίτες που δραστηριοποιούνται στον καλλιτεχνικό και

δημιουργικό χώρο, αλλά και πολιτιστικούς φορείς με διάφορα αντικείμενα (λογοτεχνία, θέατρο, οικολογία κλπ.). Το δυναμικό αυτό συμπληρώνεται από τη λειτουργία του Δημοτικού Πολιτιστικού Οργανισμού³⁴ που διαθέτει τμήματα μουσικής, μπαλέτου και μοντέρνου χορού, ζωγραφικής, ρυθμικής αγωνιστικής γυμναστικής, παραδοσιακών χορών,

Aισχυλεια
φεστιβαλ

³⁴ <https://pakppa.gr/>

εφηβικής θεατρικής ομάδας, φιλαρμονικής, και οργανώνει τη Θεατρική Σκηνή Ελευσίνας, το Λαϊκό Πανεπιστήμιο Ελευσίνας και την Αισχύλειο Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Ο κυριότερος πολιτιστικός θεσμός της Ελευσίνας είναι το «**Φεστιβάλ Αισχυλείων**»³⁵, που ξεκίνησε το 1975, ένα φεστιβάλ αφιερωμένο στον Αισχύλο, τον πρώτο δραματικό ποιητή στην ιστορία του θεάτρου, που γεννήθηκε στην Ελευσίνα το 525 π.Χ. Την οργανωτική επιτροπή του Φεστιβάλ απαρτίζουν διάφοροι φορείς της πόλης, όπως ο Δήμος Ελευσίνας, το Εργατικό Κέντρο, σύλλογοι νεολαίας, λαογραφικοί σύλλογοι, μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας, εκπρόσωποι της επιχειρηματικής κοινότητας και πολίτες-εθελοντές που έχουν σχέση με διάφορες μορφές τέχνης, σχεδόν 40 φορείς συνολικά.

Το Φεστιβάλ διαμορφώνει ένα καλλιτεχνικό πρόγραμμα, που περιλαμβάνει θεατρικές, μουσικές, κινηματογραφικές και εικαστικές εκδηλώσεις, οι περισσότερες των οποίων πραγματοποιούνται στον χώρο του Παλαιού Ελαιουργείου (και παλαιότερα στον χώρο του εργοστασίου «Κρόνος»). Εκδηλώσεις φιλοξενούνται όμως και στον Αρχαιολογικό Χώρο της Ελευσίνας, τον θερινό κινηματογράφο της πόλης, και στο Πολιτιστικό Κέντρο «Λεωνίδας Κανελλόπουλος».

Όμως και η ίδια **βιομηχανική και αρχιτεκτονική κληρονομιά** της πόλης, κυρίως τα ανενεργά εργοστάσια της πρώτης περιόδου της βιομηχανικής ανάπτυξης που διασώζονται σήμερα («Βότρυς», «Ελαιουργική», «Κρόνος», «Ίρις»), αποτελούν σημεία αναφοράς για την ιστορία της πόλης. Η προοπτικές επανάχρησής τους διαμορφώνουν τις συνθήκες για τη δημιουργία ενός ισχυρού **πόλου πολιτισμού, μουσείων και αναψυχής** στο θαλάσσιο μέτωπο της πόλης σε συνδυασμό με τον αρχαιολογικό χώρο.

Οι ανενεργοί βιομηχανικοί χώροι, όπως τα εργοστάσια «Κρόνος», «Ελαιουργείο» και «Ίρις» προσφέρουν δυνατότητες **επανάχρησής τους για πολιτιστικές κυρίως χρήσεις**. Ο χώρος του «Παλαιού Ελαιουργείου» ειδικότερα έχει χρησιμοποιηθεί για την φιλοξενία πολλών πολιτιστικών εκδηλώσεων. Έχει άρρηκτα συνδεθεί με τη διοργάνωση του «Φεστιβάλ Αισχυλείων», ενώ έχει φιλοξενήσει στο παρελθόν την έκθεση «Βιομηχανική Ελευσίνα. Άνθρωποι και εργοστάσια» (2016), μια αναδρομής στην ιστορία της βιομηχανίας της πόλης, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως τη Μεταπολίτευση με τη χρήση οπτικοακουστικών μέσων. Αντίστοιχα, το εργοστάσιο «Κρόνος» λειτούργησε ως χώρος εκθέσεων τέχνης και παραστάσεων αρχαίου δράματος έως το 2005, ενώ με αφορμή την ανακήρυξη της Ελευσίνας σε Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης εκπονήθηκε αρχιτεκτονική μελέτη για την αποκατάσταση των διατηρητέων βιομηχανικών κτιρίων του πρώην εργοστασίου «Ίρις», με σκοπό τη δημιουργία ενός πολιτιστικού κέντρου – πολυχώρου με χρήσεις θεάτρου, κινηματογράφου, μουσικής, συνεδρίων, εκθέσεων και καλλιτεχνικών δρώμενων, ενώ τμήμα του προβλέφθηκε να φιλοξενήσει το Μουσείο Αισχύλου. Επίσης, το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων (ΚΣΝΜ) γνωμοδότησε το 2019 υπέρ του χαρακτηρισμού του εργοστασιακού συγκροτήματος της «ΠΥΡΚΑΛ» Ελευσίνας ως «Ιστορικού Τόπου» και υπέρ της κήρυξης 13 κτιρίων ως διατηρητέων μνημείων³⁶.

---

³⁵ <https://aisxylia.gr/>

³⁶ Μετά το κλείσιμο του εργοστασίου το 2017, το ακίνητο περιήλθε στην ιδιοκτησία των ΕΛΠΕ, η διοίκηση των οποίων επιθυμούσε την κατεδάφιση του συγκροτήματος, με σκοπό τη δημιουργία ζώνης ασφαλείας μεταξύ του διυλιστηρίου και του αστικού ιστού των Δήμων Ελευσίνας και Μάνδρας.

Πρόσφατα ξεκίνησαν επίσης οι διαδικασίες για την αξιοποίηση των εγκαταστάσεων των δύο ιστορικών και γειτονικών συγκροτημάτων του «Βότρυς» και του «Παλαιού Ελαιουργείου», σύμφωνα με τις οποίες στο Ελαιουργείο χωροθετείται το νέο Αρχαιολογικό Μουσείο της Ελευσίνας, ενώ στο «Βότρυς» αποδίδονται χρήσεις πολιτιστικών λειτουργιών. Ο χώρος ανέγερσης του νέου μουσείου μεταφέρεται έτσι από την αρχική επιλογή του «Βότρυς», που κρίθηκε ακατάλληλη όπως τεκμηριώθηκε και από την **«Μελέτη Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων»** του 2018. Με την αξιοποίηση της συνολικής έκτασης των δύο συγκροτημάτων δημιουργείται εντούτοις ένας ενιαίος πολιτιστικός πόλος που θα αποτελέσει στέγη για πολιτιστικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες που προγραμματίζονται στην πόλη.

Η ανακήρυξη της Ελευσίνας ως **«Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας»**, με χρονικό ορίζοντα πλέον το 2023³⁷, διαμορφώνει μία νέα δυναμική για την αναδιαμόρφωση της εικόνας της πόλης, την ενδυνάμωση του τοπικού πολιτιστικού κεφαλαίου και την ενίσχυση της πολιτιστικής δημιουργίας. Παρέχει δε το έναυσμα για την προσέλκυση νέων δημιουργικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων στην περιοχή, που θα εμπλουτίσουν το συνολικό πολιτιστικό προϊόν, τόσο σε επίπεδο περιεχομένου όσο και σε επίπεδο οργάνωσης, διαχείρισης και πολιτιστικής στρατηγικής. Σημαντική συνιστώσα στην κατεύθυνση αυτή αποτελεί η διασύνδεση της επιχειρηματικότητας με τον πολιτισμό.

Το **επιχειρηματικό δυναμικό** στον τομέα της **πολιτιστικής και δημιουργικής οικονομίας** της Ελευσίνας αποτελείται από ωδεία, σχολές χορού, εκδοτικές δραστηριότητες, τοπικές εφημερίδες και έναν ραδιοφωνικό σταθμό, καθώς και τις επαγγελματικές δραστηριότητες χειροτεχνών, φωτογράφων, αρχιτεκτόνων, δημιουργικών γραφείων και επιχειρήσεων

³⁷ Η **Ελευσίνα** αρχικά ανακηρύχθηκε **«Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 2021**. Λόγω της πανδημίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε η Ελευσίνα να φέρει τον τίτλο της **Πολιτιστικής Πρωτεύουσας το 2023**.

εκτυπώσεις. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, στο Δήμο της Ελευσίνας δραστηριοποιούνται σε επιμέρους κλάδους της πολιτιστικής και δημιουργικής οικονομίας συνολικά 76 επιχειρήσεις.

Πίνακας 18: Πλήθος επιχειρήσεων παραγωγής πολιτιστικού – δημιουργικού περιεχομένου ανά τετραψήφιο ΚΑΔ στο Δήμο Ελευσίνας (2017)

ΚΑΔ	Οικονομική Δραστηριότητα	Αριθμός	Ποσοστό
71.11	Δραστηριότητες αρχιτεκτόνων	26	34,2%
73.11	Διαφημιστικά γραφεία	8	10,5%
74.20	Φωτογραφικές δραστηριότητες	12	15,8%
85.52	Πολιτιστική εκπαίδευση	7	9,2%
90.01	Τέχνες του θεάματος	13	17,1%
90.03	Καλλιτεχνική δημιουργία	6	7,9%
93.29	Άλλες δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας	4	5,3%
	ΣΥΝΟΛΟ	76	100%

Πηγή : Μητρώο Επιχειρήσεων ΕΛΣΤΑΤ (2017)

Από τις επιχειρήσεις παραγωγής πολιτιστικού περιεχομένου με έδρα στο Δήμο Ελευσίνας, ξεχωρίζει η εταιρεία **Mentor**³⁸ που δημιουργήθηκε από μια ομάδα νεαρών επαγγελματιών του χώρου του πολιτισμού, των νέων τεχνολογιών και της ψηφιακής επικοινωνίας και αναπτύσσει καινοτόμες εφαρμογές ανάδειξης και διαχείρισης του άυλου και υλικού πολιτιστικού αποθέματος, καθώς και της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Η ομάδα της Mentor αποτελείται από cultural και heritage managers, academic program developers, marketing experts, επικοινωνιολόγους, social media specialists, διερμηνείς, μεταφραστές, web developers και designers, οι οποίοι πλαισιώνονται από ένα ευρύ δίκτυο συνεργαζόμενων ακαδημαϊκών, πολιτιστικών διαχειριστών, καλλιτεχνών, δημιουργών κ.α. Οι μέχρι στιγμής στρατηγικές συνεργασίες της Mentor περιλαμβάνουν την Ελευσίνα 2021 / Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, το Hellenic American University & College, το Ερευνητικό Κέντρο «Αθηνά», το Αττικό Σχολείο Αρχαίου Δράματος, τον οργανισμό Heritage Management Organization (HERITAGE), το Διεθνές Φεστιβάλ Κινουμένων Σχεδίων Animasyros, τον Δήμο Ελευσίνας και την Εταιρεία Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής Αθηνών (EATA), μέσω του επίσημου οδηγού του Δήμου Αθηναίων «This is Athens». Η εταιρεία έχει διακριθεί ως μία από τις πιο καινοτόμες ελληνικές επιχειρήσεις μέσω του προγράμματος/διαγωνισμού νεανικής επιχειρηματικότητας “egg” της Eurobank.

Στα πλέον προβεβλημένα έργα της Mentor ανήκουν το “**myEleusis**”, ένα καινοτόμο πολυμορφικό και διαδραστικό σύστημα προβολής και ανάδειξης αρχαιολογικών χώρων μέσω, καθώς και το ερευνητικό, συνεργατικό έργο “**Pros-Eleusis**”³⁹ (Personalised ROuteS in Eleusis) που υλοποιείται από κοινού με το Ερευνητικό Κέντρο «Αθηνά» και την εταιρεία πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών CITE.

Το Pros-Eleusis αποτελεί μία καινοτόμο προσέγγιση για την **ανάδειξη του πολιτιστικού αποθέματος και τον εμπλουτισμό της τουριστικής εμπειρίας** στην Ελευσίνα. Κεντρικά συστατικά στοιχεία του είναι η δημιουργία ενός «οικομουσείου», καθώς και η λειτουργία μιας εφαρμογής (application) που θα προσφέρει εξατομικευμένες περιηγήσεις στον τόπο φιλοξενίας.

³⁸ <https://mentorinculture.com/>

³⁹ <https://proseleusis.com/>

Η έννοια του «οικομουσείου» αφορά στη διαμόρφωση ενός συμπλέγματος από κατασκευές, υποδομές και φυσικά τοπόσημα στον αστικό ιστό, τη βιομηχανική ζώνη και την ύπαιθρο της Ελευσίνας, όπου ο επισκέπτης θα περιηγείται μέσα από διαδρομές ανάδειξης της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς και αφήγησης της ιστορίας του τόπου, με τη χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας. Η σχετική εφαρμογή (app) κινητών συσκευών θα προσφέρει τη δυνατότητα δυναμικών και εξατομικευμένων περιηγήσεων, και αναβάθμισης της συνολικής τουριστικής εμπειρίας των επισκεπτών της Ελευσίνας και της ευρύτερης περιοχής του Θριάσιου Πεδίου.

Ο κλάδος της εφοδιαστικής αλυσίδας

Η Δυτική Αττική, και συγκεκριμένα το Θριάσιο Πεδίο, αποτελεί ένα από τα κύρια **κέντρα συγκέντρωσης εγκαταστάσεων της εφοδιαστικής αλυσίδας (logistics)** της Ελλάδας. Το Θριάσιο εκτείνεται γύρω από τις πόλεις του Ασπροπύργου, της Μαγούλας, της Μάνδρας και της Ελευσίνας, και λειτουργεί ως βασικό κέντρο προμήθειας αγαθών της μητροπολιτικής περιοχής της Αθήνας. Συνδέεται με τον τερματικό σταθμό εμπορευματοκιβωτίων του λιμένα του Πειραιά και διαθέτει εύκολη πρόσβαση στον κύριο κόμβο της Εθνικής Οδού και του σιδηροδρομικού δικτύου της χώρας.

Η πλειονότητα των εταιρειών παροχής υπηρεσιών logistics διατηρούν τις εγκαταστάσεις τους, αποθήκες και κέντρα διανομής, στο Θριάσιο Πεδίο. Στις περιοχές της Ελευσίνας και της Μαγούλας ειδικότερα διαθέτουν εγκαταστάσεις ορισμένες από τις **μεγαλύτερες εταιρείες μεταφορών και εφοδιαστικής της χώρας**, όπως η «ΠΑΕΓΑΕ», η «ΟΡΦΕΥΣ ΒΕΪΝΟΓΛΟΥ» και η «SARMED». Στην ίδια περιοχή δραστηριοποιείται και μια πλειάδα **μικρομεσαίων, έως και ατομικών, μεταφορικών εταιρειών**, αλλά και **θαλάσσιων μεταφορών**.

Το συγκρότημα της «Προνομιούχος Ανώνυμος Εταιρεία Γενικών Αποθηκών Ελλάδος» (ΠΑΕΓΑΕ)⁴⁰ στη Δημοτική Ενότητα της Μαγούλας αποτελεί σήμερα τη μεγαλύτερη ενιαία εγκατάσταση logistics στον Ελλαδικό χώρο τόσο από πλευράς στεγασμένων χώρων όσο και γηπέδου. Η θυγατρική του ομίλου της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος δραστηριοποιείται στο χώρο της παροχής υπηρεσιών αποθήκευσης και διανομής για περισσότερο από έναν αιώνα. Ιδρύθηκε το 1907 με έδρα την Αθήνα. Το συγκρότημα στην Μαγούλα δημιουργήθηκε το 1995, σε αρχική έκταση 146 στρεμμάτων, η οποία με διαδοχικές αγορές ανέρχεται σήμερα στα 1.127 στρέμματα. Το 2014, η εταιρεία προχώρησε στην εξαγορά της επιχειρηματικής δραστηριότητας της Hellenic Logistics Transport AE, της μεγαλύτερης εταιρείας υπηρεσιών logistics αυτοκινήτων. Η ΠΑΕΓΑΕ είναι σήμερα από τις πλέον δυναμικά αναπτυσσόμενες εταιρίες στα συστήματα εφοδιασμού και διακίνησης προϊόντων της χώρας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Μητρώου Επιχειρήσεων (2017), στον Δήμο Ελευσίνας δραστηριοποιούνται συνολικά **229 επιχειρήσεις** στους επιμέρους κλάδους που συνδέονται με τις εμπορευματικές μεταφορές (οδικές και θαλάσσιες). Στην πλειονότητα του, το επιχειρηματικό δυναμικό συνθέτουν οι εταιρίες οδικών εμπορικών μεταφορών.

---

⁴⁰ <https://paegae.gr/>

Πίνακας 19: Πλήθος επιχειρήσεων εμπορευματικών μεταφορών ανά τετραψήφιο ΚΑΔ στο Δήμο Ελευσίνας (2017)

ΚΑΔ	Οικονομική Δραστηριότητα	Αριθμός	Ποσοστό
49.41	Οδικές μεταφορές εμπορευμάτων	152	66,4%
50.20	Θαλάσσιες και ακτοπλοϊκές μεταφορές εμπορευμάτων	12	5,2%
52.10	Αποθήκευση	7	3,1%
52.21	Δραστηριότητες συναφείς με τις χερσαίες μεταφορές	18	7,9%
52.22	Δραστηριότητες συναφείς με τις πλωτές μεταφορές	9	3,9%
52.24	Διακίνηση φορτίων	8	3,5%
52.29	Άλλες υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες	23	10,0%
	ΣΥΝΟΛΟ	229	100%

Πηγή : Μητρώο Επιχειρήσεων ΕΛΣΤΑΤ (2017)

Οι **ζώνες εγκατάστασης** των επιχειρήσεων της εφοδιαστικής στην περιοχή της Ελευσίνας δημιουργήθηκαν και αυτές χωρίς εκ των προτέρων χωροταξικό σχεδιασμό. Στην πλειονότητά τους αναπτύχθηκαν σε περιοχές που χρησιμοποιούνταν προηγούμενα για βιομηχανικές χρήσεις. Στη Βαμβακιά Ελευσίνας π.χ., οι επιχειρήσεις εφοδιαστικής και χονδρεμπορίου καταλαμβάνουν περίπου το 60% της συνολικά χρησιμοποιούμενης έκτασης.

Τα τελευταία χρόνια, το Θριάσιο πεδίο αναδύεται συνολικά ως Ευρωπαϊκό Διαμετακομιστικό Κέντρο για το εμπόριο με την Ασία, και όλη η περιοχή αναπτύσσεται δυναμικά, λόγω της μεγάλης ζήτησης για νέους σύγχρονους αποθηκευτικούς χώρους, που ευνοείται σε μεγάλο βαθμό και από την εκρηκτική άνοδο του ηλεκτρονικού εμπορίου στην τρέχουσα περίοδο. Αυτή τη στιγμή σημαντικά **επενδυτικά έργα logistics** βρίσκονται σε εξέλιξη ενώ άλλα σχεδιάζονται, με την Ελευσίνα (και ειδικά την περιοχή της Μαγούλας) να βρίσκεται στον πυρήνα αυτών των επενδύσεων. Ενδεικτικά αναφέρεται η επένδυση ύψους 25 εκατ. € που υλοποιεί ο ολλανδικός όμιλος Ten Brinke για τη δημιουργία ενός υπερσύγχρονου κέντρου logistics στην Μαγούλα της Ελευσίνας. Το έργο θα αποτελείται από 3 κτίρια αποθηκευτικών χώρων και γραφείων, συνολικού εμβαδού 43.083 τμ, σε έκταση 145 στρεμμάτων.

Πίνακας 20: Επιχειρήσεις Μεταφορών και Εφοδιαστικής Αλυσίδας Δήμου Ελευσίνας

Επιχείρηση	Δραστηριότητα	Ιστοσελίδα
ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΑΕ	Μετακομίσεις - Μεταφορές	
ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Γ.	Μεταφορές	
ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Γ. ΕΠΕ	Μεταφορές	
ΑΙΣΧΥΛΟΣ ΙΜΕ ΕΠΕ	Μεταφορές υγρών καυσίμων	
ΑΛΥΣΑΝΔΡΑΤΟΣ Γ.Δ.	Μεταφορές	
ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ Γ.Δ.	Μεταφορές	
ΑΝΥΨΩΜΕΤΑΦΟΡΙΚΗ ΕΠΕ – ΔΟΥΚΑΣ Π & ΥΙΟΙ	Ειδικές μεταφορές βαρέων αντικειμένων	
ΒΙΑΝΟΞ ΣΒΩΛΟΣ Α.Ε	Third-Party Logistics & Διεθνείς Μεταφορές	www.vianox.gr
ΓΕΩΡΓΑ ΧΡΙΣΤΙΝΑ	Μετακομίσεις - Μεταφορές	
ΔΑΡΡΑΣ Γ.	Μετακομίσεις - Μεταφορές - Διανομές	darras-metafores.gr
ΔΑΡΡΑΣ ΧΡ.	Μετακομίσεις - Μεταφορές	
ΔΙΑΜΕΤΑΦΟΡΙΚΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ Μ.ΕΠΕ	Μετακομίσεις - Μεταφορές	
ΔΟΥΚΑΣ Γ.	Μετακομίσεις - Μεταφορές	

Επιχείρηση	Δραστηριότητα	Ιστοσελίδα
ΕΛΕΥΣΙΝΑ EXPRESS	Μετακομίσεις - Μεταφορές	www.elefsina-express.gr
ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΕΥΑΓΓ.	Μετακομίσεις - Μεταφορές	
ΚΟΥΡΙΔΑΚΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	Θαλάσσιες μεταφορές	
ΛΙΑΓΚΟΥΡΗΣ Δ.	Μετακομίσεις - Μεταφορές	
ΟΡΦΕΥΣ ΒΕΪΝΟΓΛΟΥ		
ΠΕΤΡΑΚΗΣ Α.Ε.	Υπηρεσίες μεταφορών/Logistics	www.petrakis-transport.gr
ΠΛΕΣΤΗΣ	Μετακομίσεις - Μεταφορές - Διανομές	www.metaforesplestis.gr
ΤΑΣΟΣ ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΗ	Μετακομίσεις - Μεταφορές	
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ	Θαλάσσιες μεταφορές	
ΑC ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΕ	Μετακομίσεις - Μεταφορές	
ΑGΟΡΙΑΝΙΤΙΣ ΡΑΝΑΓΙΟΤΙΣ Ρ.С.	Οδικές μεταφορές	www.metafores-logistics.com.gr
ΕΛΕFSIS SERVICES	Μεταφορές	
ΕΛΕFSIS SHIPPING AGENCY	Θαλάσσιες μεταφορές, εκφορτώσεις	www.elefshipagent.gr
LOGIKA	4PL logistics	www.logika.gr
ΜΥΛΑΚΙ SHIPPING AGENCY LTD	Θαλάσσιες μεταφορές	
RIANDROS TRANS LTD	Μεταφορές υγρών τροφίμων	
ROYAL TRANS	Μεταφορές -Διανομές	https://royal-trans.gr
SARMED	Υπηρεσίες εφοδιαστικής αλυσίδας	www.sarmed.gr

Πηγή: Αναζήτηση στο διαδίκτυο

2.3.4. Τουριστικοί Πόροι και Υποδομές στην Περιοχή της Ελευσίνας

Η Ελευσίνα φέρει μία τεράστια πολιτιστική κληρονομιά, τόσο σε επίπεδο αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, όσο και σε επίπεδο βιομηχανικής ιστορίας. Από τα αρχαία Ελευσίνια μυστήρια, μέχρι τις πρωτοποριακές για την εποχή τους βιομηχανίες, έχει να επιδείξει έναν ιστορικό πλούτο που συμπυκνώνει μέσα του καθοριστικά σημεία της ελληνικής ιστορίας. Παρόλα αυτά δεν έχει καθιερωθεί ως μία αξιοσημείωτη περιοχή επίσκεψης και δε συγκεντρώνει το ανάλογο πλήθος επισκεπτών, που θα άρμοζε στη σημαντικότητα του χαρακτήρα της. Οι υποδομές διανυκτέρευσης παραμένουν εξαιρετικά περιορισμένες, ενώ και οι επιχειρήσεις εστίασης εξυπηρετούν κυρίως την τοπική ζήτηση.

Πρόσβαση στην Ελευσίνα

Οδικό Δίκτυο

Στην Ελευσίνα φτάνει κανείς οδικώς πολύ εύκολα από όλη την ηπειρωτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο. Η Ελευσίνα βρίσκεται στην τομή της Αττικής Οδού (περιφερειακή ταχεία λεωφόρος των Αθηνών που συνδέει το Αεροδρόμιο με τις περιοχές της Πρωτεύουσας αλλά και τους δύο οδικούς άξονες που τη συνδέουν με την υπόλοιπη Ελλάδα), με την εθνική οδό (Ολύμπια οδός Ε94) που συνδέει την Αθήνα με την Πελοπόννησο, το λιμάνι της Πάτρας και την Ιταλία και τη δυτική Ελλάδα.

Πρόσβαση στην Ελευσίνα με συγκοινωνιακά μέσα

Από Αθήνα:

Με τη γραμμή 3 του μέτρο έως τη στάση Αγία Μαρίνα και αναπόκριση με το λεωφορείο 876.

Με τη γραμμή 3 του μετρό έως τη στάση Αιγάλεω και ανταπόκριση με το λεωφορείο 845

Με το λεωφορείο 865 (νυχτερινό) από τον Βοτανικό.

Με τον προαστιακό σιδηρόδρομο μέσω της Γραμμής Αεροδρόμιο – Κιάτο στη στάση "Σταθμός Μαγούλας"

Από Πειραιά:

Με τα λεωφορεία 845 και 871

Τοπικές Γραμμές στις γύρω περιοχές:

Με τα λεωφορεία 817,861, 863 και 864 από την περιοχή της Μάντρας

Με τα λεωφορεία 862 στην παραλία Ελευσίνας

Με τα λεωφορεία 881 από Ασπρόπυργο και Ρουπάκι

Ακτοπλοϊκές συνδέσεις

Η Ελευσίνα διαθέτει εμπορικό λιμάνι που ανά περιόδους έχει εξυπηρετήσει συγκεκριμένα επιβατηγά δρομολόγια κυρίως προς τα νησιά του Αργοσαρωνικού, αλλά κι άλλους προορισμούς, ενώ διαθέτει τα γεωμετρικά αλλά και τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά να φιλοξενήσει πλοία ή κρουαζιερόπλοια μεγάλου μεγέθους.

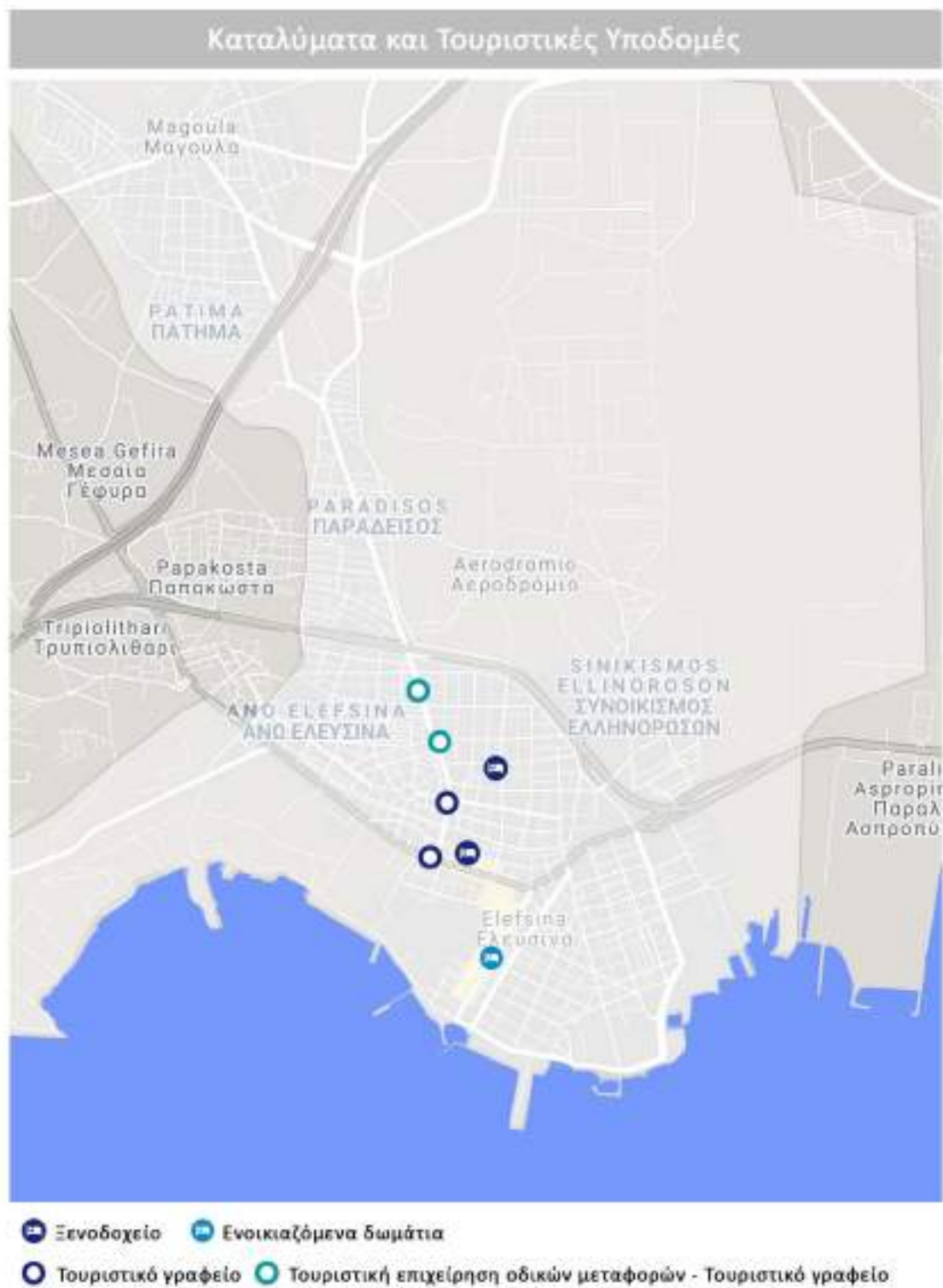
Ξενοδοχεία - Ενοικιαζόμενα δωμάτια

Η περιοχή της Ελευσίνας, διάσημη για το μεγάλο αρχαιολογικό ενδιαφέρον αλλά και την πλούσια βιομηχανική της ιστορία, δεν αποτελεί έναν προορισμό διαμονής μακράς διάρκειας, ούτε μία επιλογή για όλες τις εποχές του χρόνου. Στην περιοχή λειτουργούν δύο ξενοδοχεία: το Elefsina Hotel, κατηγορίας τεσσάρων αστέρων, με 83 δωμάτια, σύγχρονες συνεδριακές υποδομές, δύο εστιατόρια "Το Στάχυ" και το "YK Roof Bar Restaurant" και το "Elefsina Lounge Bar", και το Melissa Hotel κατηγορίας δύο αστέρων με 2 πτέρυγες και συνολικά 46 δωμάτια. Επιπλέον στην περιοχή λειτουργεί μια επιχείρηση ενοικιαζόμενων δωματίων, το Casa Art.

Επιχειρήσεις εστίασης

Ο τομέας της εστίασης παρέχει αρκετά περισσότερες επιλογές και είδη κουζίνας με συνολικά τουλάχιστον 39 εστιατόρια, ταβέρνες, bar restaurants και καντίνες να δραστηριοποιούνται στην περιοχή (Πίνακας 47 στο παράρτημα). Η οδός Νικολαΐδου είναι αυτή με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση επιχειρήσεων εστίασης με τουλάχιστον 13 επιχειρήσεις να βρίσκονται εκεί, καθώς σε συνδυασμό με την πλατεία Ηρώων αποτελεί βασικό άξονα περιπάτου και αναψυχής για την πόλη της Ελευσίνας.

Χάρτης 5

Χάρτης 6

Τουριστικά Γραφεία - Ενοικίαση Οχημάτων

Για όσους επιθυμούν να κλείσουν εισιτήρια για κάποιο προορισμό λειτουργούν 2 τουριστικά γραφεία (Πίνακας 21) που μπορούν να εξυπηρετήσουν αυτό τον σκοπό.

Πίνακας 21: Τουριστικά Γραφεία

A/A	Όνομασία	Διεύθυνση
1	MONDO DI LA	Ηρ. Πολυτεχνείου 71
2	ELEFSINA TRAVEL AGENCY	Ελ. Βενιζέλου 37

Επιπλέον, 2 γραφεία (Πίνακας 22) προγραμματίζουν εκδρομές με πούλμαν σε διάφορους προορισμούς, δίνοντας παράλληλα και τη δυνατότητα ενοικίασης λεωφορείων για τη μεταφορά προσωπικού εταιριών, οργάνωση σχολικών εκδρομών και γενικότερα κάθε είδους ομαδική μετακίνηση προς κάποιο προορισμό. Τέλος, στην περιοχή της Ελευσίνας λειτουργεί μία εταιρία ενοικίασης αυτοκινήτων.

Πίνακας 22: Τουριστικές Επιχειρήσεις Οδικών Μεταφορών - Τουριστικά Γραφεία

A/A	Όνομασία	Διεύθυνση
1	KATSOURIS TOURS	Ελ. Βενιζέλου 55 & Κωνσταντινουπόλεως 1
2	Premium coaches & tourism	Ελ. Βενιζέλου 108

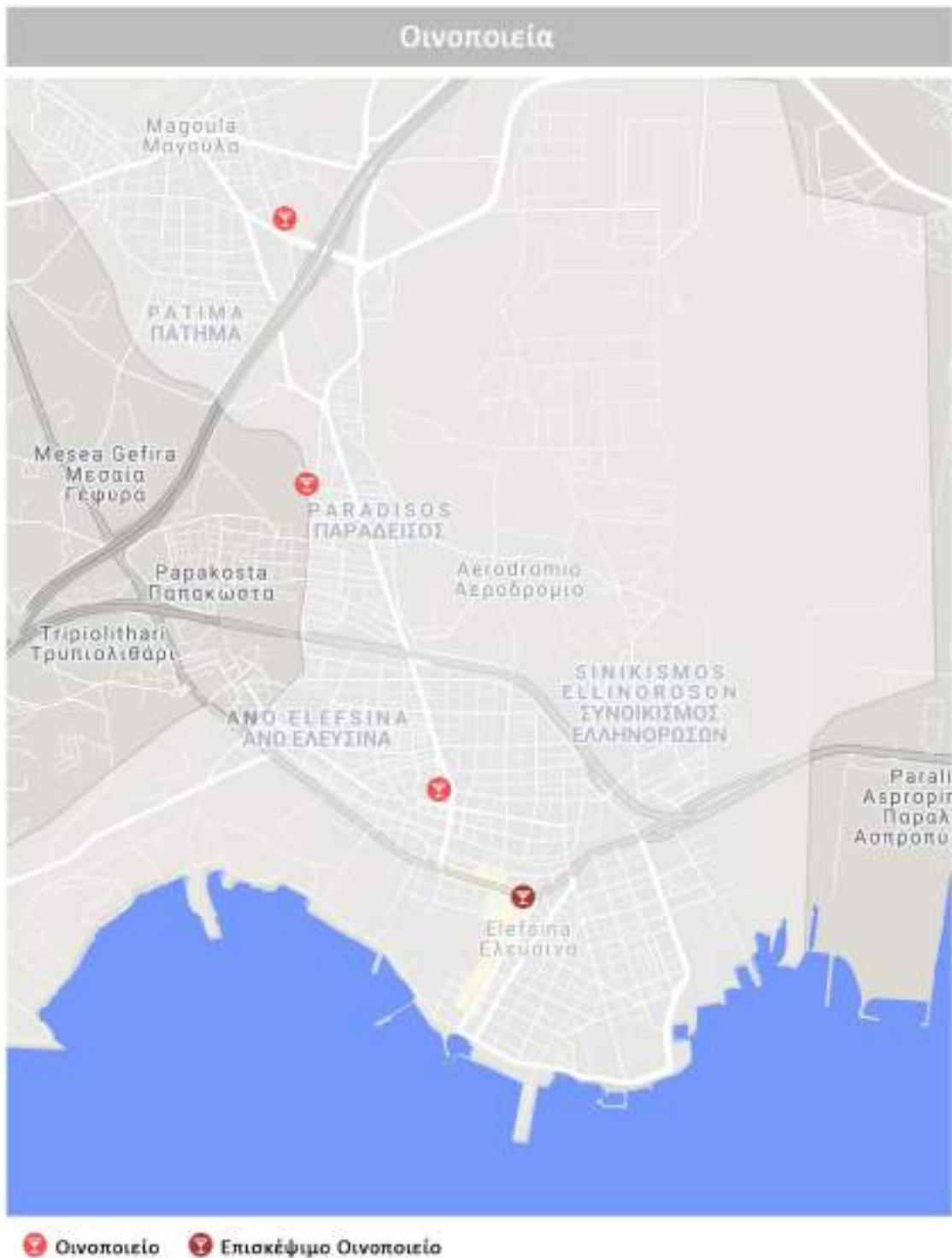
Οινοποιεία

Πολλά είδη κρασιού παράγονται στα οινοποιεία της περιοχής της Ελευσίνας. Οίνος Λευκός Ξηρός, Οίνος Ημίγλυκος Ερυθρός, Οίνος Ερυθρός Ξηρός, Οίνος Ροζέ Ξηρός, Ρετσίνα κ.α. τα οποία δίνουν μία μεγάλη γκάμα ποικιλιών όπως Μοσχοφίλερο, Βηλάνια, Cabernet, Ροδίτης, Σαββατιανό, Μοσχάτο, Αγιωργίτικο, Syrah και Μαυροδάφνη. Συνολικά 4 οινοποιεία δραστηριοποιούνται στην περιοχή και παράγουν προϊόντα που καταναλώνονται τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό (Πίνακας 23). Επιπλέον, η Οινοποιία - Οξοποιία "Τριποδάκης" παράγει και μεγάλη ποικιλία ξυδιών αλλά και γλυκαντικές ύλες. Τέλος, το Οινοποιείο Παπανικολάου είναι επισκέψιμο.

Πίνακας 23: Οινοποιεία

A/A	Όνομα	Διεύθυνση
1	Τριποδάκης Οινοποιία - Οξοποιία	Καλαθά Ζαφείρη, Ελευσίνα
2	Κωνσταντίνα Μπουραντά και Υιοί Ο.Ε.	Ικάρου 16, Ελευσίνα
3	Οινοποιείο Παπανικολάου	Ηρώων Πολυτεχνείου 7, Ελευσίνα
4	Οινοποιία Γ. Λαφαζάνη	Σωκράτους & Θριασίου Πεδίου, Μαγούλα

Χάρτης 7

Λιμένες

Στην περιοχή της Ελευσίνας υπάρχουν πολλοί λιμένες, κυρίως εμπορικού χαρακτήρα, και χωρίς κάποιος από αυτούς να διαθέτει μέχρι σήμερα τουριστικό προσανατολισμό. Κάποια από τα λιμανάκια φιλοξενούν όμως αλιευτικά σκάφη και σκάφη αναψυχής και συμβάλλουν ήδη στον χαρακτήρα αναψυχής της παραλιακής ζώνης. Οι βασικές λιμενικές εγκαταστάσεις της Ελευσίνας δεν συνδυάζονται με μια παραλιακή ζώνη με έμφαση στην αναψυχή.

Βρίσκεται όμως σε διαδικασία μελέτης η αναδιάρθρωση της λιμενικής ζώνης με την μεταφορά κεντρικών λιμενικών δραστηριοτήτων εκτός της κεντρικής αστικής ζώνης.

Ο **Κεντρικός Λιμένας**, ο οποίος είναι καθαρά εμπορικού χαρακτήρα, αποτελεί περιφραγμένη εγκατάσταση με δύο μώλους που σχηματίζουν τη λιμενολεκάνη. Ο μεγάλος μώλος και εξυπηρετεί ως επί το πλείστον πλοία διεθνών πλόων, μεταφοράς χύδην στερεού φορτίου και σπανίως υγρού φορτίου. Ο μικρός μώλος που διαχωρίζει τον Κεντρικό Λιμένα από τον Παλαιό Λιμένα εξυπηρετεί επαγγελματικές λέμβους μεταφοράς προσώπων και αγαθών στην ευρύτερη περιοχή του Λιμένα Ελευσίνας (αγκυροβόλιο, караβοστάσι παροπλισμού πλοίων κ.λ.π.) καθώς επίσης εξυπηρετεί τα ρυμουλκά σκάφη που παρέχουν υπηρεσίες στο Λιμένα. Διαθέτει δύο γεφυροπλάστιγγες για τη ζύγιση των διακινούμενων φορτίων. Τα κυριότερα φορτία που εξυπηρετούνται στην εγκατάσταση είναι προϊόντα σιδήρου, λιπάσματα, υαλουργική άμμος κ.λ.π.

Το **Λιμανάκι Αλιέων** βρίσκεται στη θέση "Διαμαντή" και εξυπηρετεί μικρά επαγγελματικά αλιευτικά σκάφη. Φιλοξενεί 25 περίπου μικρού μεγέθους ερασιτεχνικά ή επαγγελματικά αλιευτικά των Συλλόγων Αλιέων της περιοχής. Η **Θέση "Νέα Μαρίνα"** είναι ανατολικά του Κεντρικού Λιμένα και όμορος με τον Παλαιό Λιμενίσκο Αλιέων και αποτελεί λιμενίσκο εξυπηρέτησης τουριστικών σκαφών και σκαφών αναψυχής. Η δυναμικότητα του λιμενίσκου εκτιμάται στις 60 περίπου θέσεις για σκάφη αναψυχής. Η **Προβλήτα "Πρώην ΒΟΤΡΥΣ"** εξυπηρετεί επιβατικά και τουριστικά πλοία, διεθνείς πλόους και πλόους εσωτερικού. Η **Θέση "ΚΑΛΥΜΠΑΚΙ"** βρίσκεται ανατολικά του Κεντρικού Λιμένα και φιλοξενεί μικρού μεγέθους σκάφη αναψυχής, με δυναμικότητα 45 περίπου σκαφών. Ο **Παλαιός Λιμένας στη Θέση "ΦΟΝΙΑΣ"** βρίσκεται δυτικά του Κεντρικού Λιμένα και χρησιμοποιείται σήμερα για τον ελλιμενισμό λέμβων διακίνησης προσωπικού και υλικών προς τα πλοία που βρίσκονται αρόδου καθώς και για τη φιλοξενία μικρών σκαφών αναψυχής. Οι χερσαίοι χώροι του λιμένα μπορούν να χαρακτηριστούν μηδαμινοί. Αποτελεί λιμενίσκο εξυπηρέτησης αλιευτικών σκαφών, σκαφών αναψυχής, επαγγελματικών λέμβων (λαντζών) μεταφοράς προσώπων και τροφοεφοδίων προς και από το αγκυροβόλιο της Ελευσίνας. Η **Προβλήτα "Πρώην Αμερικανικής Βάσης"** είναι μία προβλήτα επί πασσάλων ο οποίος βρίσκεται δυτικά του «Παλαιού Λιμένα Ελευσίνας» και χρησιμοποιείται για την πρόσδεση πετρελαιοφόρων από την εταιρεία AEGEAN. Η προβλήτα στη **Θέση "ΒΛΥΧΑ"** εξυπηρετεί φορτηγά πλοία μεταφοράς χύδην φορτίων καθώς και πλόους εσωτερικού. Τμήμα της είχε παραχωρηθεί από τον Οργανισμό Λιμένα Ελευσίνας Α.Ε σε εταιρείες για τη φορτοεκφόρτωση και εναπόθεση αδρανών υλικών. Η **Θέση "ΚΡΟΝΟΣ"** βρίσκεται ανατολικά του Κεντρικού Λιμένα κοντά στο «Παλαιό» Οινοποιείο «ΚΡΟΝΟΣ». Ο χώρος χρησιμοποιείται για τη στάθμευση και διαχείριση σκαφών αναψυχής, όπως και τα κρηπιδώματα του λιμενίσκου στη θέση «Καλυμπάκι» και για τη φορτοεκφόρτωση και διακίνηση εμπορευμάτων. Ο χώρος είναι περιφραγμένος προς δυσμάς (μάντρα και κιγκλιδώματα) με όριο την οδό Ωκεανίδων, αλλά είναι ημιτελής προς το Νότο από πλευράς κρηπιδωμάτων καθώς και δαπέδου και λοιπών εγκαταστάσεων

2.3.5. Τουριστική Κίνηση στην Περιοχή της Ελευσίνας

Ως τουριστικός προορισμός, ο Δήμος της Ελευσίνας προσελκύει μικρό μόνο ποσοστό της συνολικής **τουριστικής κίνησης** που καταγράφεται στην Περιφέρεια της Αττικής. Η πόλη της Ελευσίνας εξυπηρετείται εξάλλου από μόνο δύο ξενοδοχειακές μονάδες, συνολικής δυναμικότητας 250 κλινών. Επισημαίνεται, ότι τα διαθέσιμα στοιχεία, όπως καταγράφονται

από την ΕΛΣΤΑΤ⁴¹, αφορούν αποκλειστικά στη διαμονή που πραγματοποιείται στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου. Συνεπώς δεν υπάρχει εικόνα για την πρόσθετη κίνηση σε καταλύματα ενοικιαζόμενων δωματίων και διαμερισμάτων, καθώς και στις κατοικίες βραχυχρόνιας μίσθωσης. Επίσης, λόγω του μικρού αριθμού των ξενοδοχειακών μονάδων στο Δήμο της Ελευσίνας, τα στοιχεία τους εμπίπτουν στο στατιστικό απόρρητο, και η ΕΛΣΤΑΤ δημοσιεύει μόνο αθροιστικά στοιχεία που συμπεριλαμβάνουν τους όμορους Δήμους Μάνδρας-Ειδυλλίας και Ασπρόπυργου.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος, το συνολικό **ξενοδοχειακό δυναμικό** στους τρεις αυτούς δήμους ανέρχεται σε οκτώ μονάδες συνολικής δυναμικότητας 442 κλινών. Στο Δήμο Ελευσίνας αντιστοιχεί συνεπώς το 57% της συνολικής δυναμικότητας, και μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι τουλάχιστον το 60% της τουριστικής κίνησης πραγματοποιείται σε αυτόν το Δήμο, καθώς φιλοξενεί τη μόνη τετράστερη μονάδα, η κατηγορία της οποίας καταγράφει συνήθως υψηλότερες πληρότητες συγκριτικά με ξενοδοχεία πόλης χαμηλότερης κατηγορίας.

Σε όρους **αφίξεων στα ξενοδοχειακά καταλύματα**, το 2019 πραγματοποιήθηκαν στους τρεις Δήμους συνολικά 48.391 αφίξεις, εκ των οποίων οι 28.315 αφορούσαν αφίξεις αλλοδαπών και οι 20.076 αφίξεις ημεδαπών, σημειώνοντας αύξηση κατά 4,4% μεταξύ 2018 και 2019⁴². Στους τρεις Δήμους αντιστοιχούσε το 2019 το 70,8% των αφίξεων σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας Δυτικής Αττικής, αλλά μόλις το 1% του συνόλου της Περιφέρειας Αττικής. Οι καταγεγραμμένες **διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα** των τριών Δήμων ανήλθαν το 2019 σε 57.480, σημειώνοντας αύξηση κατά 5,4% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (54.534). Η πλειονότητα των διανυκτερεύσεων σε ποσοστό 60% πραγματοποιείται από αλλοδαπούς (34.301). Το μερίδιο των Δήμων στο σύνολο των διανυκτερεύσεων που πραγματοποιήθηκαν στην Περιφερειακή Ενότητα Δυτικής Αττικής ανήλθε συνεπώς το 2019 σε 35,8%, καθώς και σε 0,6% στο σύνολο της Περιφέρειας Αττικής.

Πίνακας 24: Αφίξεις & Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα στους Δήμους Ελευσίνας, Μάνδρας-Ειδυλλίας και Ασπρόπυργου, την Περιφερειακή Ενότητα Δυτικής Αττικής και την Περιφέρεια Αττικής (2017-2019)

Διοικητική Ενότητα	Προέλευση	Αφίξεις			Διανυκτερεύσεις		
		2017	2018	2019	2017	2018	2019
Δήμοι Ελευσίνας, Μάνδρας-Ειδυλλίας & Ασπρόπυργου	Αλλοδαποί	23.563	29.461	28.315	26.751	33.653	34.301
	Ημεδαποί	18.232	16.879	20.076	21.338	20.881	23.179
	Σύνολο	41.795	46.340	48.391	48.089	54.534	57.480
Π.Ε. Δυτικής Αττικής	Αλλοδαποί	38.221	45.051	43.897	122.683	132.096	127.391
	Ημεδαποί	23.653	20.513	24.481	34.577	28.852	33.101
	Σύνολο	61.875	65.564	68.379	157.260	160.948	160.492
Περιφέρεια Αττικής	Αλλοδαποί	2.906.545	3.424.862	3.458.674	6.473.146	7.576.299	7.603.950
	Ημεδαποί	1.208.521	1.327.170	1.386.319	2.360.438	2.596.000	2.656.897
	Σύνολο	4.107.066	4.752.032	4.844.993	8.833.584	10.172.299	10.260.847

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

⁴¹ Στην περίπτωση του Δήμου Λαυρεωτικής, τα στοιχεία αφίξεων και διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα προκύπτουν από το σύνολο των μονάδων που λειτουργούν στην περιοχή.

⁴² Για λόγους συγκρισιμότητας των στοιχείων αναφέρεται μόνο η διαφορά μεταξύ 2018 και 2019, καθώς η καταγραφή της τουριστικής κίνησης στα ξενοδοχειακά καταλύματα των Δήμων Ελευσίνας, Μάνδρας-Ειδυλλίας και Ασπρόπυργου αφορούσαν το 2017 μόνο 61,7% των διαθέσιμων κλινών, ενώ την επόμενη διετία στο 100% (αντίστοιχα τα στοιχεία για την Περιφερειακή Ενότητα Δυτικής Αττικής αφορούσαν στο 78,4% των διαθέσιμων κλινών).

Ξεχωριστό ενδιαφέρον έχει η διαπίστωση, ότι η **μέση διάρκεια παραμονής** των επισκεπτών στα ξενοδοχειακά καταλύματα των τριών Δήμων ανέρχεται μόλις σε 1,2 διανυκτερεύσεις ανά καταμετρούμενη άφιξη, σαφώς μικρότερη συγκριτικά με τον μέσο όρο στο σύνολο της Περιφερειακής Ενότητας Δυτικής Αττικής (2,4) και της Περιφέρειας Αττικής (2,1). Η μικρή διάρκεια παραμονής αποδίδεται στον κυρίως επαγγελματικό χαρακτήρα της διαμονής των επισκεπτών στα ξενοδοχεία της περιοχής (πελάτες και συνεργάτες επιχειρήσεων της περιοχής, συμμετέχοντες σε συνεδριακές εκδηλώσεις), και αφορά τόσο τους ημεδαπούς όσο και τους αλλοδαπούς επισκέπτες. Επισημαίνεται, ότι στο υπόλοιπο της Περιφερειακής Ενότητας Δυτικής Αττικής (Δήμος Μεγαρέων) η μέση διάρκεια παραμονής προκύπτει σαφώς μεγαλύτερη καθώς αφορά κυρίως σε ξενοδοχεία διακοπών στην παράλια ζώνη της Κινέττας.

Ιδιαίτερα χαμηλή είναι και η μέση **πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων** στους τρεις Δήμους, μόλις 37,6%, ενώ στην Περιφερειακή Ενότητα Δυτικής Αττικής και την Περιφέρεια Αττικής ανέρχεται σε 39,8% και 48,5% αντίστοιχα), γεγονός που αποδίδεται επίσης στον επαγγελματικό κυρίως, και ολιγοήμερο, χαρακτήρα της διαμονής των επισκεπτών στα ξενοδοχεία της περιοχής.

Πίνακας 25: Μέση διάρκεια παραμονής & πληρότητες ξενοδοχειακών καταλυμάτων στους Δήμους Ελευσίνας, Μάνδρας-Ειδυλλίας και Ασπρόπυργου, την Περιφερειακή Ενότητα Ανατολικής Αττικής και την Περιφέρεια Αττικής (2019)

Διοικητική Ενότητα	Μέση διάρκεια παραμονής (ημέρες)			Πληρότητα
	Αλλοδαπών	Ημεδαπών	Σύνολο	
Δήμοι Ελευσίνας, Μάνδρας-Ειδυλλίας & Ασπρόπυργου	1,2	1,2	1,2	37,6%
Π.Ε. Δυτικής Αττικής	2,9	1,4	2,4	39,8%
Περιφέρεια Αττικής	2,2	1,9	2,1	48,5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Επισκεψιμότητα σε Μουσεία και Αρχαιολογικούς Χώρους

Ο **αρχαιολογικός χώρος της Ελευσίνας**, που αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα λατρευτικά κέντρα του αρχαίου κόσμου, εμφανίζει πολύ περιορισμένη επισκεψιμότητα, δυσανάλογη προς τη σημασία του χώρου. Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή⁴³, το 2019 καταγράφηκαν 45.671 επισκέπτες, κατατάσσοντας τον αρχαιολογικό χώρο της Ελευσίνας στη 10^η κατά σειρά θέση επισκεψιμότητας στην Αττική. Στον αρχαιολογικό χώρο στεγάζεται και το **Αρχαιολογικό Μουσείο της Ελευσίνας**, ένα από τα πρώτα μουσεία του ελληνικού κράτους, που κατασκευάστηκε για να φιλοξενήσει τα αρχαιολογικά ευρήματα του αρχαιολογικού χώρου. Επί του παρόντος το μουσείο παραμένει κλειστό για το κοινό λόγω εργασιών συντήρησης.

Πίνακας 26: Αριθμός Επισκεπτών στον Αρχαιολογικό Χώρο Ελευσίνας (2017-2019)

	2017	2018	2019
Αρχαιολογικός Χώρος Ελευσίνας	37.663	40.458	45.671

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

⁴³ ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Κίνησης Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων.

2.3.6. Πολιτιστικοί και Φυσικοί Πόροι και Υποδομές στην Περιοχή του Λαυρίου

Ιστορικά στοιχεία

Αρχαίο Λαύριο

Η περιοχή κατοικείται από τα προϊστορικά χρόνια (νεολιθική εποχή) και ο ορυκτός πλούτος της Λαυρεωτικής υπήρξε η βάση πάνω στην οποία στηρίχτηκε η εξέλιξη της αρχαίας Αθήνας. Η Λαυρεωτική γη, η γνωστή "**αργυρίτις γη**", υπήρξε ένα τεράστιο μεταλλείο, το μεγαλύτερο, το σπουδαιότερο από τεχνολογική άποψη και το πλέον μακρόβιο όλου του Ελλαδικού χώρου με συνεχή μεταλλευτική και μεταλλουργική δραστηριότητα περίπου 6000 ετών. Τα πλούσια σε άργυρο κοιτάσματα του Λαυρίου περιγράφει παραστατικότερα ο Αθηναίος ιστορικός Ξενοφών το έργο του "**πόροι ή περί προσόδων**" αναφέροντας, ότι "υπάρχει στην Αττική, έκταση γης, η οποία αν μεν σπαρθεί δεν αποφέρει καρπούς, εάν όμως εκσκαφεί για την ανεύρεση μετάλλων, τρέφει πολύ περισσότερους, από όσους θα έτρεφε αν παρήγε σιτάρι".

Σταθμό στην ιστορία του Λαυρίου αποτέλεσε το έτος 483 π.Χ., όταν κατά τον Αριστοτέλη ανακαλύπτονται τα πλούσια σε άργυρο κοιτάσματα της Μαρώνειας, κοντά στη σημερινή Καμάριζα. Από το Λαυριακό άργυρο οι Αθηναίοι έκοψαν τις Λαυρεωτικές Γλαύκες, τα πολύτιμα αττικά νομίσματα, που βοήθησαν στην ανάπτυξη του εμπορίου και των άλλων κλάδων της αθηναϊκής οικονομίας. Έτσι επικράτησε να λέγεται, ότι κατά ένα μεγάλο μέρος, "**ο Χρυσός Αιώνας**" του Περικλή οφείλεται στον "**Αργυρό Αιώνα**" του Λαυρίου.

Η μεταλλευτική δραστηριότητα των Λαυριακών Μεταλλείων συνεχίζεται εντατικά, αλλά μετά την επικράτηση των Μακεδόνων και τον ανταγωνισμό από τα πλούσια μεταλλεία του Παγγαίου, το Λαύριο δέχθηκε άμεσα ένα σοβαρό πλήγμα. Η παρακμή του είναι πλέον εμφανής. Με τη ρωμαϊκή κατάκτηση το Λαύριο αναζωογονήθηκε με την κοπή των αργυρών τετράδραχμων, αλλά στην συνέχεια μια σειρά επαναστάσεων των δούλων που εργάζονταν σε αυτά οδηγεί στο οριστικό τέλος των μεταλλείων (1ος αι. π.Χ.). Έκτοτε και επί 13 αιώνες περίπου το Λαύριο έμεινε νεκρό και αγνοημένο.

Νεότερο Λαύριο

Το 1864 ανατέλλει το Νεότερο Λαύριο και ήδη από το 1860 έρχονται στη Λαυρεωτική οι νεότεροι μεταλλευτές, ενώ το 1864 μετά από σιγή 13 αιώνων η έκρηξη της εκμετάλλευσης των μεταλλείων σήμανε και την έκρηξη της καταστροφής αυτής της μοναδικής ελληνικής "βιομηχανικής Πομπηίας".

Η άφιξη του Ανδρέα Κορδέλλα στο Λαύριο, οι εκθέσεις του για την περιοχή, καθώς και η ίδρυση το 1865 της ιταλο-γαλλικής μεταλλουργικής εταιρείας "Serpieri - Roux Fraissinat C.E.", η σύγκρουση της εταιρείας με την ελληνική κυβέρνηση που έμεινε γνωστή ως "Λαυρεωτικό Ζήτημα" η μετονομασία της εταιρείας από τον Ανδρέα Συγγρό σε "Εταιρεία των Μεταλλουργείων Λαυρίου", η ίδρυση από το Serpieri το 1876 της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων (compagnie Francaise des Mines du Laurium) στη θέση Κυπριανός, συνθέτουν την εικόνα της **πρώτης βιομηχανικής πόλης της Ελλάδος και ενός από τα πιο σπουδαία μεταλλευτικά και μεταλλουργικά κέντρα του κόσμου.**

Σύντομα όμως οι αρχαίες σκουριές και τα μικρής αξίας μεταλλεία εξαντλούνται και η «Ελληνική Εταιρεία Μεταλλουργείων Λαυρίου» αναγκάζεται το 1917 να κλείσει, ενώ αντίθετα η «Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου» στην οποία είχε παραχωρηθεί ολόκληρο σχεδόν το υπέδαφος της Λαυρεωτικής κατόρθωσε να συνεχίσει τις εξορύξεις της ως το 1977.

Σύγχρονο Λαύριο

Μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο η φυσιογνωμία της πόλης αλλάζει ακολουθώντας τα βιομηχανικά πρότυπα του 20ου αιώνα. Νέοι βιομηχανικοί κλάδοι αναπτύσσονται, όπως χημικές βιομηχανίες, μεταλλουργεία, κλωστοϋφαντουργεία, ναυπηγοεπισκευαστική, σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και η Ελληνική Βιομηχανία Όπλων. Η μεταλλευτική πόλη μετεξελίσσεται σε μια βιομηχανική πόλη του 20ου αιώνα. Η πλούσια ιστορία της, με τους σημαντικούς χώρους, το Ναό του Ποσειδώνα στο Σούνιο, το Αρχαίο Θέατρο Θορικού, τα Μεταλλευτικά Εργαστήρια της αρχαιότητας και τους αρχαίους οικισμούς, τα βιομηχανικά κτίρια της σύγχρονης εποχής, με τον πρωτοποριακό τεχνολογικό εξοπλισμό που σώζεται μέσα σ' αυτό, τα εκατοντάδες πηγάδια και οι πολλές δεκάδες χιλιόμετρων γαλαρίες της αρχαίας και νεότερης εποχής, αποτελούν σημαντικότερους πολιτιστικούς πόρους για την ευρύτερη περιοχή και την χώρα ολόκληρη.

Το Λαύριο, τέλος, έχει ενταχθεί μέσα σε ένα πρόγραμμα γενικότερης ανάπτυξης στα πλαίσια της δημιουργίας της Πολυκεντρικής Αθήνας, ως κέντρο υποστήριξης της παροχής υπηρεσιών σε μια ευρύτερη τουριστική περιοχή, το λιμάνι του αναβαθμίζεται, **ως ένα από τα λιμάνια εθνικής σημασίας αναλαμβάνοντας ουσιαστικό και συμπληρωματικό ρόλο προς τον Λιμένα του Πειραιά** και το ευρύτερο σύστημα Λιμένων της Αττικής.

Ιδρύεται το **Τεχνολογικό - Πολιτιστικό Πάρκο** που περιλαμβάνει τα παλιά Βιομηχανικά κτίρια της Γαλλικής Εταιρείας των Μεταλλείων του Λαυρίου, ενώ αναβαθμίζεται πολιτιστικά, μέσα από προγραμματιζόμενες μελέτες ανάπτυξης και ανάδειξης ιστορικών χώρων και κτιρίων. Έτσι η Λαυρεωτική, που αποτελεί μοναδικό ιστορικό τόπο, όπου συνυπάρχουν βιομηχανικές εγκαταστάσεις της αρχαιότητας και των νεότερων χρόνων, όπου αποτελεί τη μοναδική για την Ελλάδα βιομηχανική πόλη τύπου *comprany town* (δηλαδή πόλη που δημιουργήθηκε τον περασμένο αιώνα σε έρημη περιοχή για τις ανάγκες μιας συγκεκριμένης βιομηχανικής δραστηριότητας δίνοντας σημαντικά τεχνικά έργα και αξιόλογα κτίρια βιομηχανικής αρχιτεκτονικής) συνεχίζει την πορεία της μέσα στο χρόνο, λειτουργώντας σήμερα ως χώρος, όπου ο επισκέπτης μπορεί ν' απολαμβάνει ή να αντλεί εκτός από αναψυχή και παιδεία.⁴⁴

Αρχαιολογικοί Χώροι Λαυρεωτικής

Ολόκληρη η περιοχή της Λαυρεωτικής, από την Ανάβυσσο έως τον κόλπο Δασκαλειού Κερατέας προς Βορρά και έως το Σούνιο και το Λαύριο προς Νότο, έχει κηρυχθεί ως Αρχαιολογικός χώρος, ιστορικό τοπίο και τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, σύμφωνα με το ΦΕΚ 852Β3 του 1980. Η σημασία της περιοχής είναι εξαιρετική καθώς περιλαμβάνει σημαντικότερα αρχαία ερείπια και εκτεταμένες αρχαίες μεταλλευτικές εγκαταστάσεις. Επιπλέον, εκτός από τα γνωστά αρχαία ερείπια, που εκτείνονται σε όλη τη χερσόνησο της Λαυρεωτικής και που δεν έχουν ακόμα ερευνηθεί, περιλαμβάνονται και γνωστοί Αρχαιολογικοί χώροι όπως του Θορικού, Σουνίου, Λιμένος Πασσά, Πουνταζέζας κ.λ.π.

Σούνιο

Ο Αρχαιολογικός Χώρος του Σουνίου

Μέσα στο φρούριο του ακρωτηρίου, το υψηλότερο σημείο καταλαμβάνει το ιερό τέμενος του Ποσειδώνα. Η είσοδος στο φρούριο γινόταν από την πύλη στο ΒΔ τμήμα του τείχους. Από την πύλη, ανηφορίζοντας μέσα από τον οικισμό που κάλυπτε τις πλαγιές, κατέληγε κανείς στο πρόπυλο του ιερού. Σήμερα, ο επισκέπτης εισέρχεται στο φρούριο ανορθόδοξα, υπερπηδώντας το ανατολικό σκέλος του τείχους. Στον αμμώδη μυχό του όρμου βόρεια του

⁴⁴ istoriko.lavreotiki.gr

ακρωτηρίου βρισκόταν το λιμάνι. Στην είσοδο του όρμου, διαμορφώνονται στη βραχώδη ακτή οι νεώσοικοι για τη στάθμευση πολεμικών πλοίων. Περί τα 400 μ. βορειοανατολικά, το ιερό της Αθηνάς Σουινιάδος καταλαμβάνει την επίπεδη κορυφή χαμηλού λόφου.

Ο ναός του Ποσειδώνος

Ο δωρικός ναός που βλέπουμε σήμερα οικοδομήθηκε από τοπικό μάρμαρο της Αγριλέζας πάνω στα ερείπια του αρχαϊκού ναού. Την αετωματική στέγη επέστεφαν ανθεμωτά ακρωτήρια. Τουλάχιστον το ανατολικό αέτωμα (στην πλευρά της εισόδου) κοσμήτο με αγάλματα. Στην ίδια πλευρά, ανάγλυφη ζωφόρος περιέτρεχε το εσωτερικό του πτερού στο πάνω μέρος. Οι πλάκες της ζωφόρου από μάρμαρο της Πάρου εικονίζουν σκηνές από την Κενταυρομαχία και τους άθλους του Θησέα. Πρόκειται για αλληγορία της νίκης των Ελλήνων με πρωτοστάτες τους Αθηναίους κατά των Περσών, της υπεροχής της Αθηναϊκής δημοκρατίας έναντι της ανατολικής απολυταρχίας. Αποδίδεται στον ίδιο αρχιτέκτονα με τους ναούς του Ηφαίστου («Θησείο») στην Αγορά, του Άρεως στις Αχαρνές και της Νεμέσεως στο Ραμνούντα.

Φρούριο: Τα Τείχη

Η πόλη - κράτος των Αθηνών για την προστασία της είχε οχυρώσει θέσεις στρατηγικής σημασίας στις ακριτικές της περιοχές. Μια τέτοια θέση ήταν το ακρωτήριο του Σουνίου. Τα τείχη εκτείνονται σε μήκος περίπου 400 μ. στην βόρεια και ανατολική πλευρά αποκόπτοντας το ακρωτήριο από την ξηρά. Περικλείουν έκταση σαράντα περίπου στρεμμάτων, την οποία καταλάμβανε το ιερό του Ποσειδώνος και οικισμός του δήμου των Σουινίων. Το τείχος, πλάτους 3 - 3,5 μ., αποτελείται από δύο παράλληλα κτιστά μέτωπα, με γέμισμα από λίθους και χώμα. Δεν παρουσιάζει ενιαία εικόνα, καθώς με τις αμυντικές ανάγκες που προέκυπταν στο πέρασμα των χρόνων έχουν υποστεί επισκευές και προσθήκες. Στην εσωτερική όψη, αποκαλύφθηκαν δύο κλίμακες ανόδου στο ανώτερο τμήμα του. Η πύλη εισόδου εντοπίζεται στα ΒΔ και είναι προσιτή από το λιμάνι.

Ο Οικισμός

Το μεγαλύτερο μέρος του φρουρίου καταλαμβάνει ένας οικισμός. Κύριο στοιχείο είναι μια κεντρική οδός, πλάτους 3 - 3,60 μ., που αποκαλύφθηκε σε μήκος 100 μ. και ανηφορίζει την πλαγιά από Δ προς Α. Εκατέρωθεν της οδού αναπτύσσονταν κανονικά οικοδομικά τετράγωνα (30Χ30 μ.), που ορίζονταν με στενότερες οδούς, κάθετες στην κεντρική. Κάθε οικοδομικό τετράγωνο πρέπει να περιελάμβανε τέσσερις οικίες, από τις οποίες είναι ορατό μόνο ένα τμήμα τους. Στον οικισμό διέμενε η στρατιωτική φρουρά. Ωστόσο, η οργάνωσή του, η μορφή των κατοικιών και τα κινητά ευρήματα δείχνουν ότι πρόκειται μάλλον για την κεντρική κώμη του δήμου των Σουινίων. Είχε μακροχρόνια διάρκεια και τα οικήματα έχουν υποστεί πολλές επισκευές και μετασκευές. Η φάση που είναι ορατή ανήκει στα ελληνιστικά χρόνια (τέλος 4ου και 3ος αι. π.Χ.).

Το Λιμάνι και οι Νεώσοικοι

Το λιμάνι του Σουνίου βρισκόταν στον αμμώδη όρμο βόρεια του φρουρίου, προστατευμένο από τους βορείους ανέμους. Αποτελούσε προωθημένη ναυτική βάση των Αθηναίων, αλλά και εμπορικό σταθμό. Τα εμπορικά πλοία ήταν δυνατόν να σύρονται στην αμμώδη παραλία, ενώ για τη στάθμευση και συντήρηση των πολεμικών κατασκευάσθηκαν νεώσοικοι. Ένας νεώσοικος δύο πλοίων λαξεύθηκε στην βραχώδη ακτή του ακρωτηρίου στην είσοδο του όρμου. Πρόκειται για μια ορθογώνια εσοχή, πλάτους 11,50 μ., η οποία εισχωρεί στο πρηνές σε μήκος 20,50 μ. Κατά μήκος του επικλινούς δαπέδου είχαν λαξευθεί δύο παράλληλες τάφροι βάθους 1,25 μ. για την ανέλκυση - καθέλκυση των πλοίων. Ένας ακόμα νεώσοικος ενός πλοίου εντοπίστηκε ανατολικότερα.

Πουνταζέζα Λαυρίου

Πρόκειται για παραθαλάσσιο οικισμό του αρχαίου δήμου Σουνίου της Λαυρεωτικής και ταυτίζεται με τον «Πορθμόν των Σαλαμινίων», που αναφέρεται σε επιγραφές του 363 π.Χ. από την αρχαία Αγορά Αθηνών. Ο οικισμός φαίνεται να εκτεινόταν στην ευρύτερη περιοχή του λόφου της Πουνταζέζας, καταλήγοντας ομαλά προς τη θάλασσα. Στον πορθμό οι εύποροι δημότες, που ανήκαν στο γένος των Σαλαμινίων, φαίνεται να είχαν στη κατοχή τους καλλιεργήσιμη γη, αλώνι, πηγάδι, δύο οικίες, τέμενος άγνωστης θεότητας καθώς και τέμενος του Ηρακλέους. Οι πρόσφατες έρευνες απέδειξαν ότι στην περιοχή υπήρξε έντονη γεωργοκτηνοτροφική αλλά και μεταλλευτική δραστηριότητα, καθώς βρέθηκαν εκεί ερείπια από τις τοιχοποιίες που οριοθετούσαν εννέα διαδοχικά “δωμάτια”, που στο καθένα τους υπήρχε από μία κάμινο αναγωγικής τήξης παραγωγής κράματος Pb-Ag. Σήμερα ένα μέρος του παραθαλασσίου τμήματος του οικισμού είναι καταποντισμένο λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας. Τα κυριότερα λείψανα εντοπίζονται στη βορειοανατολική πλευρά και καταλαμβάνουν μια έκταση 110x35 μ. Εκεί παρατηρούνται τοίχοι κτισμάτων από πωρόλιθο εγκάρσιοι αλλά και παράλληλοι προς την ακτογραμμή. Το ύψος τους είναι περίπου 40 εκ. Επίσης σε απόσταση 25 μ. από την ακτή σε βάθος 1,85 μ. εντοπίζονται απομεινάρια τετραγώνου λίθινου οικοδομήματος (προφανώς δημοσίου κτηρίου) διαστάσεων 9,65x9,65 μ. Η ακμή του οικισμού ανάγεται στους κλασικούς χρόνους.

Λιμάνι Πασσά

Το Λιμάνι του Πασσά είναι η παραλία της Ποσειδωνίας. Πρόκειται για μια αμμώδη ακτή ιδιαίτερου κάλλους, μήκους περίπου 500 μέτρων. Οδηγεί σε μια μικρή λιμνοθάλασσα, και στη συνέχεια στον Όρμο του Πασσά. Η Ποσειδωνία υπήρξε κατά την αρχαιότητα σπουδαίος οικισμός και πρωτεύουσα του Αρχαίου Δήμου Σουνιέων. Τα ερείπια, καθώς και οι εγκαταστάσεις που έχουν ήδη ερευνηθεί, δείχνουν ότι στα κλασικά και ελληνιστικά χρόνια υπήρξε στην περιοχή εκτεταμένος οικισμός και σημαντικό λιμάνι, που ανήκαν στο μεγάλο Δήμο Σουνίου. Τελευταία αποκαλύφθηκε η αρχαία αγορά, που πρέπει να ταυτίζεται με την εν Κοίλη αγορά των Σαλαμινίων δημοτών του Σουνίου. Οι τεράστιοι σωροί αρχαίας σκουριάς αποδεικνύουν τη μεταλλευτική δραστηριότητα των κατοίκων, που παρήγαν καθαρό μολυβδόυχο άργυρο και άργυρο. Σε χώρο κτιρίου βρέθηκε μαρμάρινη πλάκα με χαραγμένη επιγραφή, ο λεγόμενος Άβαξ του Λαυρίου.

Θορικός

Ο αρχαίος οικισμός "Θορικός" στη Λαυρεωτική

Στη δυτική πλαγιά του λόφου Βελατούρι βρίσκεται το κέντρο του αρχαίου δήμου Θορικού. Από τον αρχαίο δήμο σήμερα σώζονται το θέατρο, μέρη του οικισμού και των εγκαταστάσεων όπου γινόταν η επεξεργασία των μετάλλων, ένας τετράγωνος πύργος του 4ου αιώνα π.Χ., τα νεκροταφεία και το ιερό της Δήμητρας και της κόρης. Ο οικισμός εκτείνεται στη βραχώδη κατηφορική πλαγιά του λόφου Βελατούρι. Σύμφωνα με την Βέλγικη Αρχαιολογική αποστολή που ασχολήθηκε με τις ανασκαφές στον οικισμό και τον Δρ. Πέτρο Τζεφέρη η περιοχή του αρχαίου δήμου Θορικού, δύναται να θεωρηθεί ως **μια βιομηχανική πόλη**, η αρχαιότερη της Ευρώπης, ένα δυναμικό οικιστικό, μεταλλευτικό-μεταλλουργικό κέντρο που εκμεταλλεζόμενο τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της γεωγραφικής θέσης και του μεταλλευτικού δυναμικού της, λειτούργησε από το τέλος της νεολιθικής εποχής μέχρι την κλασική εποχή και μετέπειτα μέχρι τα πρώιμα ρωμαϊκά χρόνια.

Το θέατρο του Θορικού θεωρείται το αρχαιότερο στον ελλαδικό χώρο και μοναδικό για το ιδιόμορφο ελλειψοειδές σχήμα του. Κατασκευάστηκε στη φυσική αμφιθεατρική πλαγιά στη νότια πλευρά του λόφου Βελατούρι στα τέλη του 6ου αιώνα π.Χ. Στα μέσα του 5ου αι. π.Χ. η ορχήστρα επεκτάθηκε και στα μέσα του 4ου αι. π.Χ. κατασκευάστηκε το άνω διάζωμα με

ένα μνημειώδη αναλημματικό τοίχο. Δίπλα στη δυτική πάροδο ιδρύθηκε ο μικρός ναός του Διονύσου. Στην ανατολική πλευρά του υπάρχει μία μεγάλη αίθουσα με θρανίο λαξευμένο στο βράχο, που ήταν πιθανώς τόπος συγκέντρωσης. Δίπλα στο δυτικό διάζωμα του θεάτρου υπήρχε ένα σπίτι με πεντάκλινο ανδρώνα (δωμάτιο συμποσίων) και αυλή. Το χωρίζει από το θέατρο ένα στενό μονοπάτι που ανηφορίζει στην πλαγιά. Είναι ενδιαφέρον πως το αρχαίο θέατρο βρίσκεται χωροταξικά ανάμεσα σε δύο μεταλλοφόρους ορίζοντες που έτυχαν εντατικής εκμετάλλευσης, με στοές και φρέατα, υποδηλώνοντας την αρμονική συνύπαρξη της πολιτιστικής και της μεταλλευτικής δραστηριότητας.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός, ότι ακριβώς νότια της ορχήστρας του θεάτρου και σύγχρονα με αυτό δημιουργήθηκε ένα νεκροταφείο που ήταν σε χρήση από τον 6ο αι. π.Χ. έως τα μέσα του 4ου αι. π.Χ. Στη δυτική πλαγιά του λόφου οι περισσότεροι τάφοι χρονολογούνται στη γεωμετρική (1100 - 700 π.Χ.) και αρχαϊκή (700 - 480 π.Χ.) περίοδο, ενώ λιγότερες είναι οι ταφές των μέσων του 5ου και 4ου αιώνα π.Χ. Στη νότια πλαγιά οι τάφοι που χρονολογούνται στον 7ο, 6ο και 4ο αι. π.Χ. ανήκαν σε νεαρά άτομα και παιδιά. Βόρεια του θεάτρου βρέθηκαν τάφοι του 8ου - 7ου αι. π.Χ.

Σπίτια, εργαστήρια και στοές ορυχείων γύρω από το θέατρο αποτελούν έναν οικισμό και δείχνουν την πυκνότητα της κατοίκησης, την ποικιλία και την αρμονική συνύπαρξη των δραστηριοτήτων των αρχαίων κατοίκων του Θορικού. Στην πεδιάδα νότια του οικισμού, σώζεται ένα μεγάλο μαρμάρινο δωρικό οικοδόμημα σε σχήμα διπλής στοάς, του 5ου αι. π.Χ., που έχει γίνει γνωστό ως "ναός της Δήμητρας και Κόρης" από επιγραφή που βρέθηκε στην περιοχή. Η θεά Δήμητρα και η Περσεφόνη λατρεύονταν όχι μόνο για τη γεωργία, αλλά και για την προστασία των αρχαίων μεταλλωρύχων, όπως μαρτυρεί η ανεύρεση "κέρνων" (αγγείων των μυστηρίων) σε αρχαίους μεταλλευτικούς χώρους εκτός του ναού.

Χερσόνησος Αγίου Νικολάου

Η χερσόνησος του Αγίου Νικολάου χωρίζει τη θάλασσα σε δύο μικρούς όρμους, βορείως το Φραγκολίμανο και νοτίως του Πόρτο Μαντρί και αποτελούσε το λιμάνι του αρχαίου Θορικού. Η χερσόνησος οχυρώθηκε στη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου και οι τοίχοι είναι ορατοί μέσα στη θάλασσα, νότια της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου. Ο ναός είναι ένας μονόκλιτος, ξυλόστεγος μεταβυζαντινός ναός, με δίκλινη κεραμωτή στέγη. Το εκκλησάκι μετασκευάστηκε σε νεώτερους χρόνους και έλαβε σχήμα σταυρού. Οι διαστάσεις του αρχικού κλίτους είναι 6.40 x 9.60 μ. περίπου. Οι εγκάρσιες κεραίες του σταυρού είναι σχεδόν συμμετρικές με μονόκλινη στέγη, χαμηλότερο ύψος και διαστάσεις η κάθε μια 3.20 x 5.00 μ. περίπου. Ανατολικά ο αρχικός ναός καταλήγει σε κυλινδρική αβαθή κόγχη Ιερού. Με την ανακαίνιση ο ναός έχει αποκτήσει μία ιδιότυπη μορφή, με πολλά συμμετρικά παράθυρα στο βόρειο και νότιο τοίχο και ξεχωριστή δυτική είσοδο στο κεντρικό και στα πλάγια κλίτη. Στη συνηθισμένη θέση και μορφή για τους μεταγενέστερους ναούς, στην κορυφή του δυτικού αετώματος, βρίσκεται το μικρό καμπαναριό. Δε διασώζονται τοιχογραφίες, ούτε έχουμε πληροφορίες για την ύπαρξη ή μη παλαιού αγιογραφικού διακόσμου. Ο ναός ανήκει στο Μητροπολιτικό ναό της Αγίας Παρασκευής Λαυρίου. Πανηγυρίζει την ημέρα της εορτής του Αγίου την 6η Δεκεμβρίου με πανηγυρικό εσπερινό και θεία Λειτουργία.

Αρχαιολογικοί χώροι Εθνικού Δρυμού

Κουιάδα Σούριζας - Αρχαία Μεταλλουργικά Εργαστήρια

Η κουιάδα της Σούριζας είναι μία εντυπωσιακή αρχαιολογική περιοχή με αρχαία μεταλλευτικά επιφανειακά και υπόγεια εξορυκτικά έργα και κυρίως με συγκροτήματα εγκαταστάσεων πλυντηρίων υδρομηχανικού εμπλουτισμού μεταλλεύματος, που βρίσκεται

μέσα στον καταπράσινο πευκόφυτο Εθνικό Δρυμό του Σουνίου μόλις 9 χλμ. από τη πόλη του Λαυρίου πολύ εύκολα προσβάσιμη με συμβατικό αυτοκίνητο.

Περιλαμβάνονται δύο σημαντικοί επιμέρους αρχαιολογικοί μεταλλευτικοί χώροι που έχουν ανασκαφεί. Στα υψηλά επίπεδα της κοιλάδας αναπτύσσεται ο χώρος που ονομάζεται “**Δρυμός**” ή πιο συχνά “**ανασκαφή Ε. Κακαβογιάννη**” (επισκέψιμος) ενώ προς τα ΝΑ το “**Ασκληπιακόν**” ή αλλιώς “**ανασκαφή Κ. Κονοφάγου**”. Βέβαια υπάρχουν και άλλες περιοχές με διάσπαρτα πλυντήρια εμπλουτισμού στο αρχαίο Λαύριο όπως η γειτονική κοιλάδα Μπότσαρη, το Μπερτσέκο, τα Μεγάλα Πεύκα, η Αγγιλέζα, το Δημολιάκι, η Συντερίνα, περιοχή Αρύ κ.α., εντούτοις η κοιλάδα της Σούριζας λόγω της μεγάλης πυκνότητας των αρχαίων εγκαταστάσεων των πλυντηρίων αποτελούσε κατά την αρχαία εποχή και κυρίως κατά τους κλασικούς χρόνους **ένα από τα σημαντικότερα βιομηχανικά κέντρα του αρχαίου Λαυρίου**. Ο αρχαιολογικός χώρος κατέστη επισκέψιμος με την εκτέλεση από το Υπουργείο Πολιτισμού, έργου ενταγμένου στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 2003-2007 με χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Γ΄ Κ.Π.Σ.), ενώ ανασκαφές πραγματοποιούνται και σήμερα.

Μέσα στον περιφραγμένο χώρο της Σούριζας εντοπίστηκαν **13 μεταλλευτικά φρέατα**, τα οποία διανοίγονταν διερευνητικά για τον εντοπισμό του μεταλλοφόρου κοιτάσματος. Επίσης, υπάρχουν στόμια υπόγειων στοών για την εξόρυξη του μεταλλεύματος.

Αποκαλύφθηκαν, επίσης, **επτά μεταλλουργικά εργαστήρια** για τον εμπλουτισμό του μεταλλεύματος. Χρονολογούνται στον 5ο και 4ο αι. π.Χ. και παρουσιάζουν εξελικτική πρόοδο ως προς το μέγεθος και την εφαρμοζόμενη τεχνολογία. Κατά μήκος της νότιας πλευράς της κοιλάδας είχε κατασκευασθεί μεγάλη τάφρος απορροής των βρόχινων νερών, από την οποία τροφοδοτούνταν και τα πρόστερνα των δεξαμενών. Η τάφρος ανακατασκευάστηκε για την προστασία των μνημείων από τη χειμαρρώδη ροή των νερών. Στα δυτικά υπάρχει μεγάλη υπόγεια δεξαμενή για πόσιμο νερό, και στην πλαγιά στα ΒΔ ορθογώνιος πολεμικός πύργος, πάνω σε εργαστήριο που προϋπήρχε, αχρηστεύοντάς το. Ο πύργος πιθανώς εντάσσεται σε μια προσπάθεια των Αθηναίων να εξασφαλίσουν την περιοχή μετά τη μεγάλη απόδραση των δούλων από τα μεταλλεία (413 π.χ.), κατά την διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου. Ανατολικά, στην έξοδο της μικρής κοιλάδας προς τη μεγάλη, υπάρχει εκτεταμένο νεκροταφείο, λεηλατημένο από αρχαιοκαπήλους στο παρελθόν.

Σπήλαιο Κίτσου

Το Σπήλαιο Κίτσου βρίσκεται στην ανατολική πλαγιά του λόφου Μικρό Ριμπάρι, πάνω από το χωριό Καμάριζα (Άγιος Κωνσταντίνος) της Λαυρεωτικής και σε απόσταση 6 χλμ. από το Λαύριο. Σχηματίζεται σε υψόμετρο 288 μ., με κύρια είσοδο προσανατολισμένη ανατολικά. Δεύτερη, μικρότερη είσοδος ανοίγεται λίγο ψηλότερα. Το σπήλαιο διαθέτει τρεις αίθουσες. Εκτός αυτού, σε απόσταση 10-50 μ. προς τα βόρεια, σχηματίζονται τρία ακόμα μικρά σπηλαιώδη ανοίγματα (βραχοσκεπές).

Το σπήλαιο ανασκάφηκε κατά τη διάρκεια των ετών 1968-1978 από τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών, υπό τη διεύθυνση της Nicole Lambert. Τα ευρήματά του υποδηλώνουν ότι χρησιμοποιήθηκε κατά διαστήματα, ήδη από την Παλαιολιθική περίοδο (40 χιλιάδες χρόνια πριν από σήμερα) και κυρίως κατά τη Νεολιθική (αρχές της 5ης και 4ης χιλιετίας π.Χ.). Η θέση του σπηλαίου και η θέα του προς την παράκτια νότια και νοτιοανατολική Αττική και τις δυτικές Κυκλάδες, ενδεχομένως το καθιστούσαν ιδανικό καταφύγιο και έξοχο παρατηρητήριο ειδικά για την Νεολιθική περίοδο, οπότε παρατηρείται εποχική χρήση του από πληθυσμούς που ασχολούνταν με την κτηνοτροφία αιγοπροβάτων

και χοίρων και το κυνήγι. Η επόμενη φάση έντονης χρήσης του σπηλαίου φαίνεται ότι έχει λατρευτικό χαρακτήρα και χρονολογείται κατά τον 5ο και 4ο αιώνα π.Χ. Τον 19ο αιώνα αποτέλεσε λημέρι του λήσταρχου Κίτσου. Το σπήλαιο δεν αποτελεί οργανωμένο αρχαιολογικό χώρο. Επιλογή των ευρημάτων του εκτίθεται σήμερα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Λαυρίου.

Μεταλλευτικό Συγκρότημα Καμάριζας

Στη θέση που βρίσκεται το μεταλλευτικό συγκρότημα Καμάριζας Λαυρίου της Γαλλικής Εταιρίας Εκμετάλλευσης των Μεταλλείων Λαυρίου βρισκόταν αντίστοιχο συγκρότημα της κλασικής περιόδου (5ος αιώνας π.Χ.)⁴⁵

Άλλοι αρχαιολογικοί χώροι

Νήσος Πάτροκλος

Η βραχονησίδα του Σουνίου κηρύχθηκε «αρχαιολογικός χώρος» το 1983, και αργότερα «προστατευόμενη περιοχή, Natura 2000». Είναι μέρος του «Εθνικού Δρυμού Σουνίου». Ανήκει στη Λαυρεωτική, η οποία από το 1998 κηρύχθηκε «τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους». Ο Πάτροκλος ή Γαΐδουρονήσι, στα αρχαία χρόνια Πατρόκλου Χάραξ ή Κόπρος, είναι νησί στο Σαρωνικό κόλπο, στο δρόμο για το Σούνιο, μεταξύ των οικισμών Θυμάρι και Λεγραινά (μετά την Παλαιά Φώκεια). Βρίσκεται κοντά στην ακτή, σε απόσταση 850 μέτρων. Η έκτασή του είναι 2800 στρέμματα. Απέχει 3 χλμ από το Σούνιο και 65 χλμ από την Αθήνα. Οι μεγαλύτερες διαστάσεις του είναι 2,5 χλμ και 1,5 χλμ. Έχει ύψος 240 μέτρα. Διοικητικά ανήκει στον Δήμο Λαυρεωτικής.

Ονομάστηκε Πάτροκλος, από τον ναύαρχο του στόλου του Αιγυπτίου βασιλιά Πτολεμαίου. Όταν ο Πτολεμαίος κατά το Χρεμωνίδειο πόλεμο (267-261 π.Χ.) έστειλε το στόλο του για να συνδράμει τους Αθηναίους ενάντια στις επιδρομές του Αντιγόνου, ο Πάτροκλος είχε φτιάξει στο νησί αυτό το στρατόπεδό του. Η ονομασία Πατρόκλου Χάραξ σημαίνει στρατόπεδο του Πατρόκλου. Η νησίδα Πάτροκλος σήμερα ανήκει στην οικογένεια Γιατράκου.

Άγιος Γεώργιος (ή Σαν Τζώρτζη)

Ο Άγιος Γεώργιος (ή Σαν Τζώρτζη) είναι μία βραχώδης νησίδα που βρίσκεται στην είσοδο του Σαρωνικού κόλπου. Ο Άγιος Γεώργιος κατά την αρχαιότητα ονομαζόταν **Βέλβινα** και αναφέρεται από τον Στράβωνα, τον Σκύλακα και τον Ηρόδοτο. Ο χερσαίος και ενάλιος αρχαιολογικός χώρος της έχει κριθεί ως αρχαιολογικός για λόγους προστασίας των οικιστικών, ταφικών καταλοίπων και των καταλοίπων οχύρωσης, που χρονολογούνται από τους προϊστορικούς έως και τους ιστορικούς χρόνους.

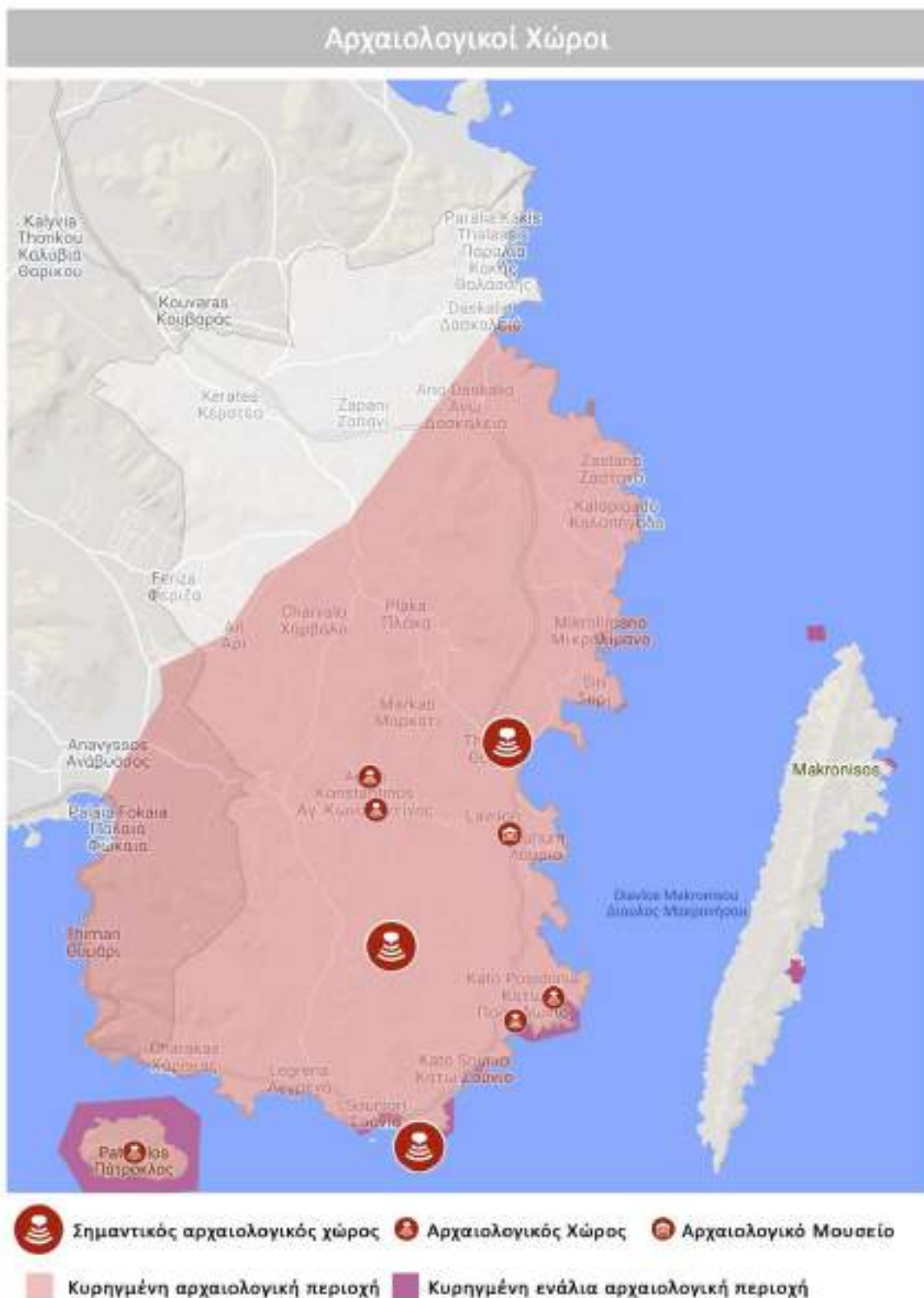
Νήσος Μακρόνησος

Η νήσος Μακρόνησος προγραμματίζεται να υπαχθεί διοικητικά στο δήμο Λαυρεωτικής, για αυτό και συμπεριλαμβάνεται στην παρούσα μελέτη.

Τα πρώτα ανθρωπογενή κατάλοιπα στη Μακρόνησο, σύμφωνα με το υπουργείο Πολιτισμού, ανάγονται στα τέλη της 4ης χιλιετίας π.Χ., ενώ ο πρώτος εντοπισμένος οικισμός του νησιού ιδρύθηκε στη θέση Προβάτσα, στα δυτικά του νησιού, κατά την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού. Ιδιαίτερη σημασία έχει η μεταλλουργική δραστηριότητα που αναπτύχθηκε εκεί, παράλληλα με την αντίστοιχη δραστηριότητα στον Θορικό της Αττικής, όπως καταδεικνύουν τα λείψανα κυπέλλωσης μολυβδούχου αργύρου που έχουν εντοπιστεί.

⁴⁵ http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=889

Χάρτης 8

Κατά τους αρχαίους χρόνους ιδρύθηκε λίγο βορειότερα, στην περιοχή όπου βρίσκεται ο σημερινός Ι.Ν. του Αγίου Γεωργίου, ο κύριος οικισμός του νησιού, η χρήση του οποίου μαρτυρείται, με τα δεδομένα της έρευνας πεδίου, έως τον 6ο - 7ο αι. μ.Χ., ενώ έχει εντοπιστεί και το νεκροταφείο της Κλασικής περιόδου. Αξίζει να αναφερθεί η μεγάλη διασπορά αρχαιολογικών θέσεων των ιστορικών χρόνων σε όλη την έκταση του νησιού,

τόσο στα παράλια όσο και στην ενδοχώρα, κάτι που πρέπει να συνδεθεί αφενός με τη μεταλλοφορία του νησιού και αφετέρου με την κρίσιμη γεωγραφική του θέση στο Αιγαίο.

Με την κήρυξη ολόκληρου του νησιού ως αρχαιολογικού χώρου ολοκληρώνεται, όπως σημειώνει το υπουργείο, το πλέγμα της διαχρονικής προστασίας των ανθρωπογενών της Μακρονήσου από όλες τις συναρμόδιες υπηρεσίες του υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού.

Αρχαιολογικό Μουσείο Λαυρίου

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Λαυρίου βρίσκεται στην άκρη της πόλης, κοντά στα σχολικά κτίρια Γυμνασίου και Λυκείου. Κατασκευάστηκε το 1970 και λειτούργησε ως αποθήκη για τα ευρήματα των ανασκαφών της Λαυρεωτικής μέχρι το 1996, οπότε έγιναν μετατροπές από τη Β' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων προκειμένου να λειτουργήσουν ως εκθεσιακοί χώροι ο προθάλαμος, δύο αίθουσες και το αίθριο. Η μία αίθουσα είναι αφιερωμένη στα μεταλλεία. Εκεί εκτίθενται μετάλλια αντικείμενα, επιγραφές σχετικές με τα μεταλλεία και πίνακας με την αναπαράσταση της διαδικασίας εξόρυξης και επεξεργασίας του μεταλλεύματος. Σε αρχαιολογικό χάρτη προτείνονται επισκέψεις με ειδικές διαδρομές στις αρχαιότητες της περιοχής. Στο αίθριο και τη δεύτερη αίθουσα παρουσιάζεται η συλλογή γλυπτών, στα εκθέματα της οποίας συμπεριλαμβάνονται οι ανάγλυφες πλάκες της ζωφόρου του ναού του Ποσειδώνα στο Σούνιο και τμήμα του ψηφιδωτού δαπέδου από το πρεσβυτέριο της παλαιοχριστιανικής βασιλικής του Λαυρίου. Οι υπόλοιπες ενότητες της έκθεσης του μουσείου παρουσιάζουν κατά θεματική και χρονολογική διάταξη ευρήματα από διάφορες θέσεις της Λαυρεωτικής, που καλύπτουν όλη την αρχαιότητα, από τη Νεολιθική έως την Παλαιοχριστιανική περίοδο: Νεολιθικά ευρήματα από το σπήλαιο του Κίτσου, ευρήματα από το κλασικό νεκροταφείο του Θορικού, από το Σούνιο, την Ανάβυσσο, το Λιμάνι Πασά, την Αγγιλέζα και την Πάνορμο Λαυρίου.

Περιοχές Γεωλογικού Ενδιαφέροντος

Η Λαυρεωτική είναι ένας μοναδικός τόπος στον οποίο η σχέση της γεωλογίας και της ανθρώπινης σωματικής και πνευματικής αλληλεπίδρασης καθίσταται συνεχώς αισθητή και συνεχής μέσα στο πέρασμα των χρόνων. Κυρίαρχο στοιχείο της, η ενασχόληση με το μέταλλο και τα μέταλλα μέσα και πάνω στη γη, η οποία μαρτυρείται αρχαιολογικά τουλάχιστον από το τέλος της 4ης π.Χ. χιλιετίας. Η εξέλιξη της αρχαίας τεχνολογίας, των οικονομικών και πολιτικών δομών στέκουν απτά στο λαυρεωτικό τοπίο, στο οποίο απαντώνται εκατοντάδες μεταλλουργικά εργαστήρια, χιλιόμετρα μεταλλευτικών στοών, υδραυλικά έργα και άλλες υποδομές επεξεργασίας των μεταλλευμάτων. Επιπλέον, το Λαύριο υπήρξε από τις πρώτες βιομηχανικές πόλεις της μετεπαναστατικής Ελλάδας, με σημαντική για την εποχή τεχνική και κοινωνική υποδομή και ανθούσα οικονομική δραστηριότητα.

Η περιοχή του Λαυρίου με τα φημισμένα της μεταλλεία και μεταλλουργία, αποτελεί ιστορικό μνημείο της μεταλλευτικής τέχνης. Η Λαυρεωτική περιέχει μεγάλη ποικιλία μεταλλευμάτων, τα σπουδαιότερα από τα εκμεταλλεύσιμα είναι όσα περιέχουν αργυρούχο μόλυβδο και επίσης τα χαλκούχα και τα ψευδαργυρούχα, που βρίσκονται συνήθως ανάμικτα μεταξύ τους. Επίσης, είναι ένα **ανοικτό ορυκτολογικό μουσείο, καθώς εκεί έχουν διαπιστωθεί 685 ορυκτά (29 τοπικά είδη)**, αριθμός που αντιστοιχεί στο 12% περίπου των παγκοσμίως γνωστών ορυκτών.⁴⁶ Ακόμα, στην περιοχή συναντώνται δάση με υψηλόκορμα δενδρώδη φυτικά είδη (κυρίως πεύκα) σε περιορισμένες θέσεις των ορεινών όγκων της

⁴⁶ <https://geoparklavreotiki.gr/ypergenetika-orykta/>

Λαυρεωτικής, που χαρακτηρίζονται από μεγάλους ρυθμούς παραγωγικότητας και που αποτελούν καταφύγιο για πολλά είδη της πανίδας. Στην περιοχή επίσης εντοπίζονται εκτάσεις με πολλούς τύπους οικοτόπων, καθώς και σημαντικά είδη χλωρίδας.

Η κύρια γεωλογική δομή της Λαυρεωτικής αποτελείται από δύο κύριες τεκτονικές ενότητες την Ανώτερη Τεκτονική Ενότητα από σχιστόλιθους με παρεμβολές μαρμάρων και την Κατώτερη Τεκτονική Ενότητα, που συνίσταται από το Ανώτερο Μάρμαρο, τους ενδιάμεσους μαρμαρυγικούς σχιστόλιθους (σχιστόλιθοι Καισαριανής ή Καμάριζας) και το Κατώτερο Μάρμαρο, σε επάλληλη διάταξη με σχεδόν οριζόντια ανάπτυξη. Τρεις κύριες γεωλογικές επαφές αποτέλεσαν από την αρχαιότητα αλλά και από τους νεότερους μεταλλευτές, αντικείμενο έρευνας και εκμετάλλευσης αργυρομολυβδούχων κοιτασμάτων του Λαυρίου. Σε όλες τις επαφές αναπτύχθηκαν διαχρονικά διάφορες μεταλλευτικές εκμεταλλεύσεις.

Τα μεταμορφωμένα πετρώματα του Λαυρίου από πάνω προς τα κάτω με βαίνουσα αυξανόμενη τη γεωλογική τους ηλικία είναι: ο ανώτερος σχιστόλιθος, το ανώτερο μάρμαρο, ο κατώτερος σχιστόλιθος και το κατώτερο μάρμαρο. Η άλλη κατηγορία των πετρωμάτων της περιοχής είναι τα μαγματικά, που απαρτίζουν κυρίως ο γρανοδιορίτης και οι ευρίτες (γρανοδιοριτικές πορφύρες). Οι τελευταίοι ήταν πρώτης τάξης οδηγός και για τους αρχαίους και τους νεότερους μεταλλευτές για την ανεύρεση μεταλλεύματος, επειδή, όπου απαντώνται, εκεί υπάρχουν και τα μεταλλεύματα.⁴⁷

Θέσεις γεωλογικού - μεταλλευτικού ενδιαφέροντος:

- **Γρανοδιορίτης της Πλάκας**

Η περιοχή της Πλάκας βρίσκεται περίπου 6,5 χλμ ΒΔ της πόλης του Λαυρίου. Αυτή η γεωθέση παρουσιάζει την εμφάνιση ενός πλουτωνικού σώματος, η οποία είναι η μόνη γνωστή σε ολόκληρο το νομό Αττικής. Είναι ένας μετα-αλπικός πλουτωνίτης που είναι γνωστός ως “Γρανοδιορίτης της Πλάκας” και διεισδύει μόνο στην Κατώτερη Τεκτονική Ενότητα. Ο γρανοδιορίτης της Πλάκας θεωρείται απόφυση ενός μεγαλύτερου βαθόλιθου.

- **Σκάρν, σκαρνοειδές και κερατίτες της Πλάκας (Πλακίτης)**

Ο επισκέπτης μπορεί να παρατηρήσει το αποτέλεσμα του έντονου σχηματισμού της μεταμορφικής άλω επαφής (με πλάτος ≥ 2000 m), η οποία προκλήθηκε από την διείσδυση του γρανοδιορίτη της Πλάκας. Ο κύριος σχηματισμός αποτελείται από τους ασβεστοπυριτικούς κερατίτες (γνωστούς ως “Πλακίτες”) επί των Σχιστόλιθων Καμάριζας, ο οποίος ακολουθήθηκε από το σχηματισμό μετασωματικών μεταλλοφοριών τύπου σκάρν και σκαρνοειδούς.

- **Ρήγμα Αποκόλλησης στη Θέση Αυλάκι (“Πόρτο Εννιά”)**

Αυτή η γεωθέση είναι ένα χαρακτηριστικό σημείο παρατήρησης των κανονικών, χαμηλής γωνίας, ρηγμάτων που ανήκουν στο ΒΔ τμήμα του Δυτικού Κυκλαδίτικου Συστήματος Αποκόλλησης. Σε αυτό το σημείο η Ενδιάμεση Τεκτονική Ενότητα υπέρκειται της Κατώτερης. Σε αυτό το σημείο υπάρχουν χαρακτηριστικές εμφανίσεις μυλωνιτικών μεταβασικών πετρωμάτων και μυλωνιτικών μεταλλοφόρων «Ανώτερων Μαρμάρων».

- **Τεκτονική επαφή και Ρήγμα Αποκόλλησης στη Θέση Παλαιοκαμάριζα**

Αυτή η γεωθέση είναι ένα χαρακτηριστικό σημείο παρατήρησης της λιθοστρωματογραφικής επαφής μεταξύ των κύριων γεωλογικών σχηματισμών της περιοχής Λαυρεωτικής, δηλαδή του “Ανώτερου Μαρμάρου” με τα υποκείμενα “Σχιστόλιθοι Καμάριζας”, και της Ενδιάμεσης Τεκτονικής Ενότητας που υπέρκειται της Κατώτερης

⁴⁷ <https://geoparklavreotiki.gr/geologia-geomorfologia/>

Ενότητας μέσω ρηγμάτων που ανήκουν στο ΒΔ τμήμα του Δυτικού Κυκλαδίτικου Συστήματος Αποκόλλησης.

- **Πορφυριτικού τύπου γρανοδιοριτικές και δακτιτικές φλέβες (Ευρίτες)**

Παραμορφωμένες ή/και απαραμόρφωτες γρανοδιοριτικής, διοριτικής, δακτιτικής και πυριτικής σύστασης φλέβες και σώματα με γρανοφυρικό ιστό (γνωστοί και ως «Ευρίτες», από τοπικούς μεταλλωρύχους) διεισδύουν στις λιθολογίες τόσο της Κατώτερης όσο και της Ενδιάμεσης Ενότητας. Επιπλέον, παραμορφωμένα γρανιτοειδή εμφανίζονται ως λακκόλιθοι, σωλήνες και φλέβες. Οι ηλικίες τους κυμαίνονται 9,4 έως 8,34 εκατομμύρια χρόνια.

- **Δολίνη «Χάος»**

Το «Έγκοιλο Χάος» ή «Χάος του Κίτσου» όπως το ονομάζουν οι ντόπιοι, πρόκειται για ένα εντυπωσιακό σφαιρικό, φυσικό κενό καρστικού τύπου (Δολίνη), με διάμετρο 120 m και βάθος 55 m. Δημιουργήθηκε στο Τεταρτογενές στο πλαίσιο του σχηματισμού του Ανωτέρου Μάρμαρου της Κατώτερης Τεκτονικής Ενότητας της Καμάριζας από την κατάρρευση της στέγης ενός σπηλαίου.

- **Μεταβασικά πετρώματα – Μεταοφιόλιθοι**

Εδώ μπορεί κανείς να παρατηρήσει την ύπαρξη μιας ειδικής κατηγορίας πετρωμάτων, που ονομάζεται μεταβασίτες. Αυτά τα πετρώματα, επίσης γνωστά και ως “πρασινίτες”, παρατηρούνται σε διάφορες τοποθεσίες στην περιοχή της Λαυρεωτικής και βρίσκονται αποκλειστικά στους σχηματισμούς της Ενδιάμεσης Τεκτονικής Ενότητας της Αττικοκυκλαδικής Μάζας. Πρόκειται για μεταμορφικά πετρώματα ωκεάνιας προέλευσης, που χρονολογούνται από το Ιουρασικό.

- **Μεταλλευτικό Κέντρο του 3ου Χλμ. Λαυρίου – Καμάριζας**

Η μεταλλευτική περιοχή του 3ου χιλιομέτρου, είναι εύκολα προσβάσιμη, πολύ κοντά στον κεντρικό δρόμο Λαυρίου – Αγίου Κωνσταντίνου και ιδανική για επισκέπτες που θέλουν να το συνδυάσουν με άλλα μέρη για επίσκεψη ως μέρος μιας μονοήμερης περιήγησης. Αρχικά, εισερχόμενοι από την είσοδο παρατηρούμε ένα υπόγειο θάλαμο μεταλλευτικής εξόρυξης και στύλους για τη στήριξη της οροφής κατά τη μεταλλευτική δραστηριότητα του 19ου–20ου αι. Εντυπωσιακά είναι για τον επισκέπτη τα αρχαία μεταλλευτικά έργα, που έχουν απομείνει όπως οι δαιδαλώδεις ερευνητικές στοές πολύ μικρών διαστάσεων καθώς και τα ίχνη κάθετων αυλακώσεων από τα εξορυκτικά εργαλεία των αρχαίων μεταλλευτών όπως η αρχαία σμίλη που την ονόμαζαν “Ξοίς”. Επίσης πολύ κοντά στην είσοδο μπορεί ο επισκέπτης να παρατηρήσει οξειδωμένη σιδηρούχο μεταλλοφορία, που αντικαθιστά το μάρμαρο καθώς επίσης και όμορφους ιδιόμορφους κρυστάλλους ασβεστίτη και φθορίτη “in situ”. Σε αυτήν την περιοχή εμφανίζεται το περίφημο σπάνιο ορυκτό Ανναβεργίτης, καθώς και μία άγνωστη μέχρι το 1870 ποικιλία του.

- **Υπόγειο Λατομείο Μαρμάρου**

Σε κοντινή απόσταση, υπάρχει ένα υπόγειο λατομείο μαρμάρου που είναι το μόνο υπόγειο σύγχρονο λατομείο μαρμάρου στην ευρύτερη περιοχή της Λαυρεωτικής. Άνοιξε στις αρχές του 20ού αιώνα και δραστηριοποιήθηκε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 από την CFML. Παρά την εξαιρετική ποιότητα του μαρμάρου, δεν υπήρχε οικονομικό ενδιαφέρον λόγω μικροτεκτονικών ρηγμάτων που είχε.

- **Υπόγεια Μεταλλευτική Στοά Νο 80**

Η μεταλλευτική στοά “No 80” είναι η τελευταία περιοχή εξόρυξης της σύγχρονης περιόδου εξορυκτικής δραστηριότητας στην περιοχή Λαυρεωτικής. Αυτό το ορυχείο κατασκευάστηκε

από τη Γαλλική Μεταλλευτική Εταιρεία του Λαυρίου μεταξύ 1956-58 και λειτούργησε μέχρι το 1977. Στην είσοδο του ορυχείου βρίσκεται ο χώρος επισκευής του παλαιού μεταλλευτικού τραίνου. Σε αυτό το ορυχείο εμφανίζεται η πιο σημαντική μεταλλοφορία φλεβικού τύπου στο Λαύριο, γνωστή ως «Φλέβα 80» ή «Φιλόνι 80». Η φλέβα «Φιλόνι 80» είχε πλάτος $\leq 2\text{m}$ και εκτείνεται για τουλάχιστον 1km, δηλαδή, από την Πλάκα (ανατολικά) έως την κοιλάδα Αδάμι (δυτικά). Στην ίδια στοά, έχουν ανακαλυφθεί 125 διαφορετικά ορυκτά.

- **Μεταλλευτική Στοά «Παρών»**

Η κεκλιμένη μεταλλευτική στοά «Παρών», μήκους 450 μέτρων, κατασκευάστηκε από τη Γαλλική Μεταλλευτική Εταιρεία του Λαυρίου στις αρχές του 20ού αιώνα και δραστηριοποιήθηκε μέχρι το 1973. Ήταν η κύρια είσοδος των εργαζομένων στο ευρύτερο μεταλλευτικό τομέα της Καμάριζας, το μεγαλύτερο μεταλλευτικό κέντρο του Λαυρίου. Μπροστά από την είσοδο της στοάς, μπορεί κανείς να δει το κτίριο του επιστάτη και τις δύο θέσεις φρουράς, όπου πραγματοποιείτο ο έλεγχος της εισόδου και εξόδου των μεταλλωρύχων. Το όνομα «Παρών» προέρχεται από αυτήν του τη χρήση, δηλαδή ότι κάποιος δηλώνει παρών.

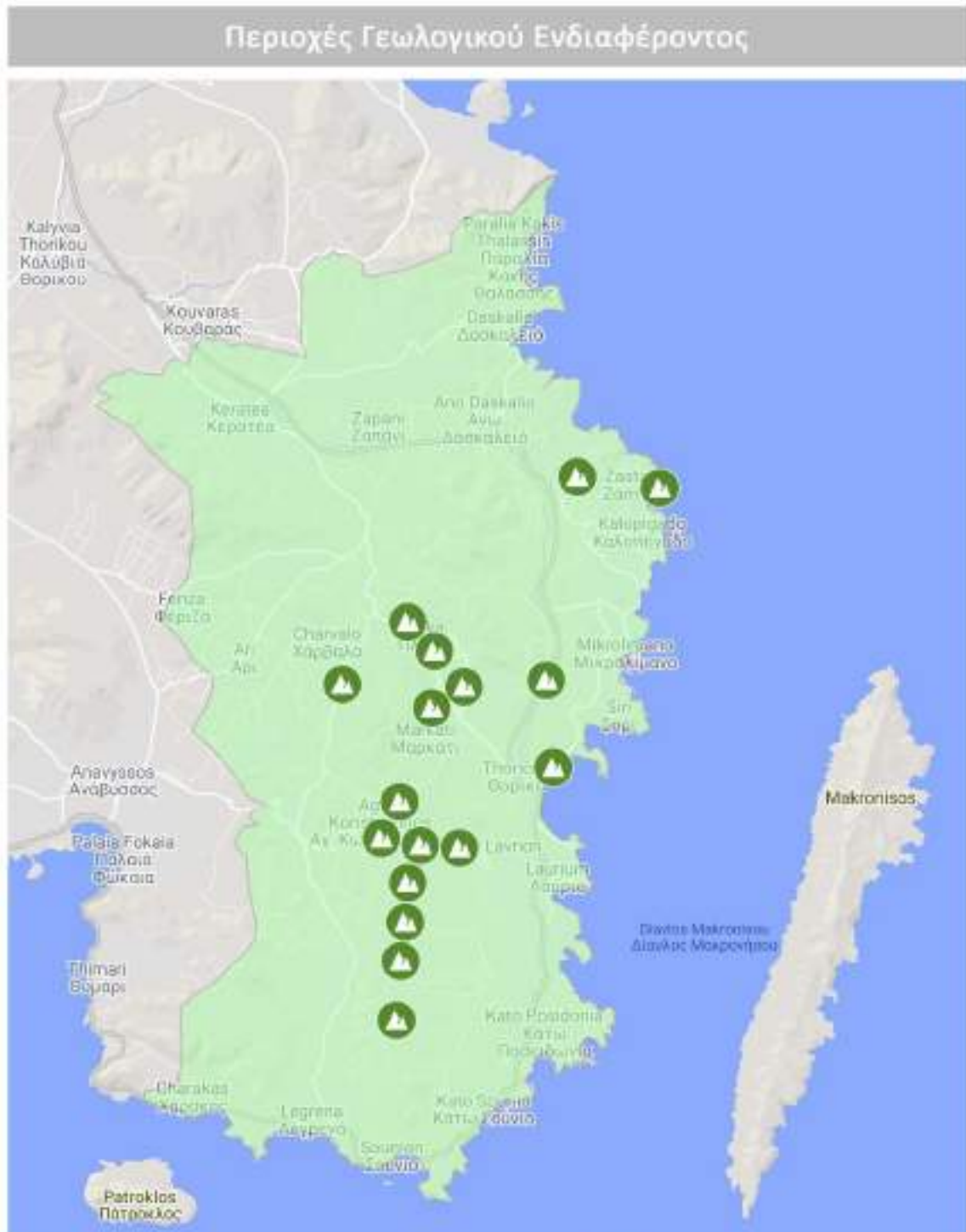
- **Δίδυμα αρχαία μεταλλευτικά φρέατα Α,Β και αρχαίο μεταλλευτικό φρέαρ**

Εδώ, υπάρχουν δύο αρχαία κάθετα μεταλλευτικά φρέατα, το ένα κοντά στο άλλο. Γι' αυτό λέγονται δίδυμοι άξονες. Απέχουν 7 μέτρα το ένα από το άλλο, έχουν βάθος 100 μέτρα και έχουν μια κοινή στοά στους πυθμένες τους. Πιστεύεται ότι τα δίδυμα μεταλλευτικά φρέατα κατασκευάστηκαν έτσι ώστε οι αρχαίοι μεταλλωρύχοι να μπορούν να εργάζονται υπόγεια χωρίς να έχουν προβλήματα εξαερισμού αλλά και να μπορούν να ανεβοκατεβάζουν με τη δύναμη της βαρύτητας τα μεταλλεύματα.

- **Ορυχεία Αρχαιολογικού Χώρου Θορικού**

Η αρχαία πόλη του Θορικού είναι μέρος αυτής της επικράτειας, που χαρακτηρίζεται από την παρουσία αργυρομολυβδούχων και χαλκούχων μεταλλοφόρων συγκεντρώσεων. Ο λόφος Βελατούρι έχει τρία γνωστά υπόγεια μεταλλεία: το ορυχείο του Θεάτρου (ορυχείο αρ. 3) και το ορυχείο της Ακρόπολης (ορυχείο αρ. 6) που συνδέονται με εισόδους στο λατομείο (ορυχείο αρ. 4) στη νότια πλευρά και το Sheepfold Ορυχείο (ορυχείο αρ. 7) που βρίσκεται στους πρόποδες της βόρειας πλευράς. Μερικά από αυτά τα εξορυκτικά έργα συνδέονται με μεταλλευτικά πηγάδια στην πλαγιά, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για εξαερισμό και εξαγωγή. Άλλες θέσεις (ορυχεία αρ. 1, 2, 5) αντιστοιχούν εκ των προτέρων σε άλλες έρευνες εξόρυξης. Τα ορυχεία Βελατούρι έχουν ελεγχθεί από το 2013, καταγράφοντας αρκετές περιόδους. Το ορυχείο της Ακρόπολης είναι ένας σημαντικός γεώτοπος στο γενικό πλαίσιο του Λαυρίου με γνωστή έκταση περίπου 5 χλμ. στοά. Η αρχιτεκτονική των στοών, τα ίχνη στους τοίχους και τα ευρήματα από αυτά τα ορυχεία (κεραμική, λαμπτήρες) χρονολογούνται κυρίως σε τρεις διαφορετικές περιόδους: Τελική Νεολιθική / Πρώιμη Εποχή του Χαλκού, το δεύτερο μισό του 4ου αιώνα π.Χ. και το 19ο και 20ο αιώνες μ.Χ. Το Ορυχείο Νούμερο 6 έχει επίσης αποδείξει την εκμετάλλευση των μεταλλευτικών πόρων κατά την Ύστερη Ρωμαϊκή περίοδο, ιδιαίτερα τον 6ο και 7ο αιώνα μ.Χ. Αυτή η φάση της ύστερης αρχαιότητας / βυζαντινής περιόδου είδε μια γενίκευση των τεχνολογιών πυρόσβεσης, που αποδεικνύεται και σε πολλά άλλα ορυχεία του Λαυρίου.

Ο λόφος Βελατούρι είναι ένας γεωλογικός χώρος μεγάλου ενδιαφέροντος καθώς απεικονίζει τέλεια την τεκτονοστρωματογραφία της περιοχής του Λαυρίου από τη βάση, αποτελούμενη από το μυλωνικό "Ανώτερο Μάρμαρο" της Κατώτερης Τεκτονικής Ενότητας, μέχρι την κορυφή που αποτελείται από το σχιστόλιθο του Λαυρίου της Ενδιάμεσης Ενότητας, οι οποίες διαχωρίζονται από ένα χαμηλής κλίσης κανονικό ρήγμα αποκόλλησης και απαντώνται μεταλλεύματα μόλυβδου, ψευδάργυρου και αργύρου. Αυτή η γεωλογική

 Γεώτοπος γεωλογικού-επιστημονικού ενδιαφέροντος* Προτεινόμενη περιοχή Γεωπάρκου

*Αναφέρονται οι 16 γεώτοποι γεωλογικού-επιστημονικού ενδιαφέροντος. Το σύνολο των 40 προτεινόμενων γεώτοπων του φακέλου υποψηφιότητας για το Γεωπάρκο Λαυρεωτικής αναγράφονται στον Πίνακα 55 στο Παράρτημα.

επισκόπηση παρέχει ένα πραγματικό πανόραμα σε σχέση με την τρέχουσα γεωεπιστημονική πρόοδο της γεωλογικής διάθρωσης της τεκτονοστρωματογραφίας των ενοτήτων της περιοχής Βελατούρι και των σχέσεων τους με την γένεση αυτών των μεταλλευμάτων.

Στη δυτική πλαγιά του λόφου Βελατούρι βρισκόταν ο πυρήνας του αρχαίου «βιομηχανικού» οικισμού του Θορικού όπου εκτός των κατοικιών βρέθηκαν εργαστήρια και άλλοι χώροι επεξεργασίας, π.χ. πλυντήρια μεταλλευμάτων. Επιπλέον, βρέθηκαν μνημειακοί θόλοι και θαλαμίσκοι της μυκηναϊκής περιόδου (1600-1100 π.Χ.) οι οποίοι απέδωσαν σημαντικά στοιχεία σχετικά με τις δραστηριότητες εξόρυξης ορυχείων εκείνη την περίοδο.

• Αρχαιολογικός Χώρος Σούριζας

Μέσα στον περιφραγμένο χώρο της Σούριζας εντοπίστηκαν 13 μεταλλευτικά φρέατα, τα οποία διανοίγονταν διερευνητικά για τον εντοπισμό του μεταλλοφόρου κοιτάσματος. Επίσης, υπάρχουν στόμια υπόγειων στοών για την εξόρυξη του μεταλλεύματος. Επίσης, αποκαλύφθηκαν επτά μεταλλουργικά εργαστήρια για τον εμπλουτισμό του μεταλλεύματος. Χρονολογούνται στον 5ο και 4ο αι. π.Χ. και παρουσιάζουν εξελικτική πρόοδο ως προς το μέγεθος και την εφαρμοζόμενη τεχνολογία. Τα κύρια στοιχεία του εργαστηρίου ήταν το πλυντήριο ή καθαριστήριο κατά τους αρχαίους, και η μεγάλη υπαίθρια δεξαμενή. Η λειτουργία τους βασιζόταν στη συγκέντρωση και χρήση του βρόχινου νερού και την ανακύκλωσή του, ώστε να γίνεται η μεγαλύτερη δυνατή οικονομία του. Κατά μήκος της νότιας πλευράς της κοιλάδας είχε κατασκευασθεί μεγάλη τάφρος απορροής των βρόχινων νερών, από την οποία τροφοδοτούντο και τα πρόστερνα των δεξαμενών. Η τάφρος ανακατασκευάστηκε για την προστασία των μνημείων από τη χειμαρρώδη ροή των νερών.

• Αρχαιολογικός Χώρος Αρύ

Η συστηματική ανασκαφή στην περιοχή Αρύ βρίσκεται περίπου 10 χλμ βορειοδυτικά από τη σύγχρονη πόλη του Λαυρίου. Η τοποθεσία ήταν στην αρχαιότητα ένας από τους μεγαλύτερους τομείς εξόρυξης και μεταλλουργικών δραστηριοτήτων, όπως μαρτυρείται από πολλά επίγεια και υπόγεια μεταλλεία, εγκαταστάσεις πλουσίματος και εμπλουτισμού μεταλλεύματος και μεταλλουργικούς κλιβάνους.

• Μεταλλευτικό Φρέαρ “Serpieri No 1”

Το μεταλλευτικό φρέαρ Serpieri No 1, βάθους 165 μ. (με ορυχεία πέντε επιπέδων), κατασκευάστηκε από τη Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου το 1880 και διανοίχθηκε σε θέση που προϋπήρχε αρχαίο φρέαρ. Λειτουργούσε μέχρι το 1973 και είναι ένα από τα πιο σημαντικά μνημεία της περιοχής. Το μεταλλευτικό φρέαρ Serpieri No 1 χρησιμοποιήθηκε για την εξαγωγή του μεταλλεύματος καθώς και για την μεταφορά του προσωπικού στα υπόγεια μεταλλεία εξόρυξης.⁴⁸

Πρόταση Γεωπάρκου

Στη Λαυρεωτική και εν όψει της πρότασης για δημιουργία Γεωπάρκου, με σκοπό την ένταξη της περιοχής στα μνημεία της UNESCO, προτείνονται από την Ελληνική Αρχή Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΕΑΓΜΕ) 40 γεώτοποι επιστημονικού, εκπαιδευτικού και τουριστικού ενδιαφέροντος (Πίνακας 55 στο Παράρτημα). Από αυτούς οι 16 είναι γεωλογικού ενδιαφέροντος και αφορούν φυσικά φαινόμενα, μεταλλευτικά στοιχεία και αρχαίες ή και νεότερες μεταλλευτικές στοές και ορυχεία. Οι υπόλοιποι 24 γεώτοποι αποτελούν θέσεις αρχαιολογικού, τουριστικού και εκπαιδευτικού ενδιαφέροντος της περιοχής της Λαυρεωτικής. Ενδεικτικά, σε αυτούς περιλαμβάνονται ο ναός του Ποσειδώνα,

⁴⁸ <https://geoparklavreotiki.gr/geotopoi/>

τα βιομηχανικά μνημεία της περιοχής και τα νεοκλασσικά κτίρια του Λαυρίου. Το προτεινόμενο Γεωπάρκο επιχειρεί να αναδείξει τις ιστορικές πτυχές της περιοχής της Λαυρεωτικής σε σχέση με τον φυσικό πλούτο της περιοχής και την εκμετάλλευσή του μέσα στο πέρασμα των αιώνων.

Περιοχές Φυσικού Ενδιαφέροντος

Εθνικός Δρυμός Σουνίου

Ο Εθνικός Δρυμός Σουνίου ιδρύθηκε το 1971. Βρίσκεται στο νοτιοανατολικό άκρο της Αττικής στο δήμο Λαυρεωτικής, και καταλήγει στο ακρωτήριο του Σουνίου. Περιλαμβάνει περίπου 41 χιλιάδες στρέμματα, από τα οποία τα 5 χιλιάδες είναι ο πυρήνας του δρυμού, όπου το καθεστώς προστασίας είναι απόλυτο. Εντός του Δρυμού βρίσκεται ο σημαντικός αρχαιολογικός χώρος των αρχαίων μεταλλευτικών πλυντηρίων στην κοιλάδα της Σούριζας, καθώς και οι αρχαιολογικοί χώροι του σπήλαιου Κίτσου και του μεταλλευτικού συγκροτήματος της Καμάριζας. Επιπλέον, γειτνιάζει με τον αρχαιολογικό χώρο του Θορικού, όπως και με αυτόν του Σουνίου.

Η απόφαση για την ίδρυση του συγκεκριμένου δρυμού πάρθηκε, αφού συνεκτιμήθηκε η οικολογική, ιστορική, γεωλογική και η παλαιοντολογική αξία της περιοχής. Δηλαδή το **πευκοδάσος χαλεπίου πεύκης**, που κυριαρχεί στη βλάστηση του δρυμού, ήταν (και ως ένα βαθμό συνεχίζει να είναι) το πιο εκτεταμένο και καλοδιατηρημένο πευκοδάσος της ανατολικής Αττικής. Επιπλέον, περίπου 120 είδη φυτών και 36 είδη ζώων απαντώνται στην περιοχή του Δρυμού.

Στον Εθνικό Δρυμό Σουνίου περιλαμβάνονται διάφορα σημαντικά αξιοθέατα που μπορεί κανείς να επισκεφτεί. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι η **Μεταλλευτική Στοά "Παρών"** (βλ. σελ. 93) μήκους 450 μ. που κατασκευάστηκε από τη Γαλλική Εταιρεία στις αρχές του 20ού αι. και λειτούργησε ως το 1973 και το βάραθρο κυκλικού σχήματος **"Εγκουλον Χάος"** (βλ. σελ. 92) περιμετρικά του οποίου υπάρχει ένας υποτυπώδης χώρος αναψυχής με ξύλινες κατασκευές για πικνικ. Επιπλέον, στο Χάος γίνονται και αναρριχήσεις. Σημαντικό αξιοθέατο αποτελεί επίσης το **αρχαίο λατομείο Αγριλέζας**, που βρίσκεται στην κοιλάδα της Αγριλέζας, περίπου 4 km βόρεια από το ακρωτήριο του Σουνίου και από το οποίο εξορύχθηκε το μάρμαρο για την οικοδόμηση του **ναού του Ποσειδώνα** και της Αθηνάς στο Σούνιο. **Μια αρχαία οδός**, που διατηρείται ακόμη κατά διαστήματα, οδηγεί από το Σούνιο προς τα λατομεία. Η εξόρυξή του ανάγεται στον 5ο π.Χ. αι. και γινόταν από πολλά μέτωπα, μερικά από τα οποία διακρίνονται ως σήμερα. Κατά τον Lepsius (1893), που πρώτος χαρτογράφησε γεωλογικά την Αττική, τα λατομεία δεν είναι μεγάλων διαστάσεων και δείχνουν τον επιμελή και χαρακτηριστικό τρόπο εκμετάλλευσής των αρχαίων.⁴⁹ Ακόμα, στο Δρυμό του Σουνίου υπάρχουν διάσπαρτα αξιόλογα **κτίρια της Γαλλικής Εταιρείας**, που ανήκουν στο Δημόσιο, όπως ερείπια αποθηκών, αλλά και νεότερων κατοικιών των μεταλλωρύχων.

Στην περιοχή λειτουργούσε **σιδηρόδρομος τύπου Decauville** συνδέοντας την περιοχή της Καμάριζας με την πόλη του Λαυρίου, αλλά και εναέριος σιδηρόδρομος, που είχε κατασκευαστεί λόγω του δύσβατου της περιοχής και συνέδεε τις περιοχές Αρύ – Δημουλιάκι – Συντερίνες με την περιοχή της Καμάριζας, για τη μεταφορά του μεταλλεύματος. Αντίστοιχα υπήρχε γραμμή που συνέδεε εναέρια την περιοχή της Καμάριζας με το Λαύριο και τις εγκαταστάσεις της ΓΕΜΛ.

⁴⁹ <http://www.oryktosploutos.net/>, του Πέτρου Τζεφέρη

σκαρφαλώσει το πρωί και μέχρι το μεσημέρι. Οι διαδρομές, μέσης δυσκολίας με μεγάλο ανάπτυγμα (από 30 έως 35 μέτρα) ελίσσονται σε βράχο που θυμίζει πολύ σπηλιά Νταβέλη και Φιλοπάππου. Τις μέρες με αυξημένη υγρασία είναι τουλάχιστον μισό βαθμό δυσκολότερες. Αυτό που κάνει το πεδίο ξεχωριστό είναι η γεινίαση του με τη θάλασσα και η καταπληκτική του θέα. Στα δεξιά, κοιτώντας το πεδίο υπάρχει μια σπηλιά που προσφέρεται για deer water solo πολύ υψηλής δυσκολίας. Μπορεί κανείς να την προσεγγίσει σκαρφαλώνοντας αρκεί να μην έχει κύμα.

Διατηρητέα κτίρια και μνημεία

Πέρα από τα σημαντικότερα αρχαιολογικά στοιχεία, η περιοχή του Λαυρίου παρουσιάζει μεγάλη συγκέντρωση μνημείων, διατηρητέων κτιρίων αλλά και ολόκληρων διατηρητέων οικισμών. Η βιομηχανία των μεταλλείων άφησε ανεξίτηλο το στίγμα της, δίνοντας έναν μοναδικό χαρακτήρα στην περιοχή, την οποία κοσμούν νεοκλασικά αλλά και βιομηχανικά κτίρια αυτής της εποχής. Χαρακτηριστικά είναι και τα κτίρια των σταθμών της σιδηροδρομικής γραμμής Λαυρίου - Αγίων Αναργύρων, μίας εκ των πρώτων γραμμών υπεραστικού βεληνεκούς στην Ελλάδα. Συνολικά, περίπου 120 κτίρια, 3 οικισμοί και 2 βιομηχανικά συγκροτήματα έχουν κριθεί διατηρητέα στην περιοχή του Λαυρίου (Πίνακας 48 στο παράρτημα). Ακόμη, 5 μεσαιωνικοί ναοί διασώζονται στην περιοχή της Κερατέας (Πίνακας 49 στο παράρτημα).

Βιομηχανική Κληρονομιά

Το 1860, επισκέπτεται την Λαυρεωτική ο νεαρός μεταλλειολόγος Α. Κορδέλλας και το 1863 πείθει τον Ιταλό μεταλλειολόγο J.B.Serpieri για την αξιοποίηση των αρχαίων σκωριών. Ένα χρόνο αργότερα, στην θέση "Εργαστηριάκια", ιδρύει την ιταλογαλλική εταιρεία «Hilarion Roux et Cie», η οποία αναλαμβάνει την εκμετάλλευση των αρχαίων σκωριών και την εξαγωγή αργυρούχου μολύβδου. Η εταιρεία εγκαινιάζει, το 1865, πλήρες εργοστάσιο με 18 κάμινους, μικρά μεταλλοπλύσια, μηχανουργείο και σιδηρόδρομο.

Το 1869, η εταιρεία έρχεται σε σύγκρουση με το ελληνικό κράτος - έχει μείνει στην ιστορία ως «Λαυρεωτικό Ζήτημα» (ή «Λαυρεωτικά») - για την διεκδίκηση των αρχαίων μεταλλευτικών καταλοίπων, γνωστών ως εκβολάδες. Οι διαπραγματεύσεις καταλήγουν το 1873 στη δημιουργία δύο εταιρειών. Πρόκειται για την «Εταιρεία των Μεταλλουργείων του Λαυρίου» και τη Γαλλοελληνική Εταιρεία, τα «Μεταλλεία Καμάριζας». Δύο χρόνια αργότερα, το 1876, ιδρύεται από τον Serpieri η «Compagnie Francaise des Mines du Laurium», η οποία διαδέχεται τα «Μεταλλεία Καμάριζας». Το εργοστάσιο κατασκευάζεται στη θέση «Κυπριανός».

Η Ελληνική και Γαλλική Εταιρεία είναι οι βιομηχανίες που θα στηρίξουν ουσιαστικά τη νέα περίοδο ακμής της Λαυρεωτικής. Ο εργατικός συνοικισμός του 1867 μεταβάλλεται σε πόλη 10.000 κατοίκων στην αρχή του αιώνα, ενώ η μακροβιότερη από τις δύο εταιρείες, η Γαλλική, δημιουργεί εγκαταστάσεις 45.000 τετρ. Μέτρων στον Κυπριανό. Οι δύο εταιρίες του Λαυρίου θα είναι υπεύθυνες για την λειτουργία της πόλης. Οι κατοικίες και τα καταστήματα θα ανήκουν στην ιδιοκτησία τους, ενώ αυτές θα φροντίζουν για την υγειονομική περίθαλψη με νοσοκομεία και φαρμακεία. Επίσης, οι ίδιες θα κατασκευάζουν τα σχολεία, τις εκκλησίες, τις λιμενικές εγκαταστάσεις.

Η Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου (ΓΕΜΛ)

Α' περίοδος 1875 – 1904

Στο διάστημα αυτό, η εταιρεία κατασκευάζει το **βασικό πυρήνα των εγκαταστάσεων**. Μέχρι το 1895, το οργανωμένο πια σύνολο περιλαμβάνει κτίρια διοίκησης, εγκαταστάσεις μηχανικής επεξεργασίας και υδρομηχανικού εμπλουτισμού των μεταλλευμάτων και αναγωγής του μολύβδου. Τα εξορυσσόμενα μεταλλεύματα από τα μεταλλεία υφίστανται επί τόπου έναν πρώτο εμπλουτισμό. Από αυτά, τα μολυβδούχα, τα ψευδαργυρούχα και τα μικτά θειούχα οδεύουν προς τις διαδικασίες μηχανικής προπαρασκευής σε θραυστήρες και «πλυντήρια» που βρίσκονται στον **Κυπριανό**. Στη συνέχεια της παραγωγικής αλυσίδας, τα μεταλλεύματα υπόκεινται μεταλλουργική κατεργασία.

Β' περίοδος 1905 - 1929

Το 1905, ξεκινά μια **μεγάλη επιχείρηση τεχνολογικού εκσυγχρονισμού** της μεταλλουργίας του μολύβδου. Στη διαδικασία της φρύξης, εγκαταλείπονται οι παλαιές φλογοβόλοι κάμινοι και εφαρμόζονται δύο διαφορετικές μέθοδοι, ανάλογα με τον τύπο του μεταλλεύματος. Επίσης, κατασκευάζονται δύο νέοι κάμινοι τύπου Brunton και αναδιοργανώνεται το συγκρότημα της πλινθοποίησης. Ήδη από το 1905, αλλάζει και η κινητήρια δύναμη του συγκροτήματος, με την εγκατάσταση ηλεκτροπαραγωγικών μονάδων.

Γ' περίοδος 1930 - 1989

Από το 1930, εφαρμόζεται η μέθοδος της απαργύρωσης δια ψευδαργύρου, ενώ μετά το 1936, λειτουργεί ελασματοποιείο για την παραγωγή φύλλων μολύβδου. Το 1930, λόγω εξάντλησης των μεταλλευμάτων, καθίσταται ασύμφορη και σταματά η λειτουργία των καμίνων πύρωσης της καλαμίνας. Το ίδιο έτος η εταιρεία αγοράζεται από την πολυεθνική Reparroya. Οι τελευταίες σημαντικές παρεμβάσεις στο συγκρότημα είναι οι εγκαταστάσεις των φίλτρων καπνού που δημιουργούνται μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ορισμένα από τα κτίρια που σώζονται μέχρι και σήμερα κατασκευάζονται το 1875-76 και εξακολουθούν, μέχρι το 1988, να στεγάζουν τα στάδια της παραγωγικής διαδικασίας. Το συγκρότημα θα σταματήσει οριστικά τη λειτουργία του το 1989. Τα επόμενα χρόνια, μετασηματίζεται από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο σε Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο.

1992 - σήμερα

Το Τεχνολογικό και Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου ιδρύθηκε στη θέση της παλαιάς Γαλλικής Εταιρείας Λαυρίου (Compagnie Française des Mines du Laurium) το 1992, με πρωτοβουλία του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου στοχεύοντας στη φιλοξενία και προώθηση ερευνητικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Οι εγκαταστάσεις του ΤΠΠΛ περιλαμβάνουν βιομηχανικούς, εργαστηριακούς και επαγγελματικούς χώρους υψηλής αισθητικής και αρχιτεκτονικής αξίας, οι οποίοι χτίστηκαν στην πλειονότητά τους κατά τη χρονική περίοδο 1875-1940. Αποτελείται από κτίρια διοίκησης και εγκαταστάσεις επεξεργασίας και εμπλουτισμού μεταλλευμάτων που εξακολούθησαν να στεγάζουν βιομηχανική δραστηριότητα μέχρι το 1988. Στα 120 χρόνια βιομηχανικής λειτουργίας τους, τα κτήρια του ΤΠΠΛ υπέστησαν σημαντικές μετατροπές, συμπληρώσεις και προσθήκες, προκειμένου να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της τεχνολογικής εξέλιξης.⁵⁰

⁵⁰ <https://www.ltcp.ntua.gr/history/>

Τα κτίρια της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου

Γραφεία Διεύθυνσης ή Βίλα Σερπιέρι

Πρόκειται για διώροφο νεοκλασικό κτίριο κατοικίας. Όταν αρχικά κτίστηκε αποτελούσε την οικία της οικογένειας Σερπιέρι και αργότερα το Διοικητήριο της εταιρείας. Είναι κτισμένο σε κεκλιμένο επίπεδο , έτσι ώστε στη μεν πρόσοψη να είναι διώροφο, ενώ στην πίσω όψη ισόγειο. Μορφολογικά έχει τα χαρακτηριστικά αστικής κατοικίας του περασμένου αιώνα με πρόπυλο, συμμετρικές και επιμελημένες όψεις, ξύλινο ανεμοφράκτη, χαγιάτι, αυλή και περιφραγμένο κήπο. Επιπλέον, στο χώρο του κήπου ήδη από την εποχή του Σερπιέρι (διατηρούνται αποκατεστημένα και σήμερα) υπήρχαν εμφανή ίχνη της ύπαρξης «κουρελώνων» και «περιστερώνων» που προφανώς το υπηρετικό προσωπικό, που διέμενε στο ισόγειο, εξέτρεφε για λογαριασμό της οικογένειας.

Γραφεία Διοίκησης - Οικία Διευθυντού

Πρόκειται για το Maison de la Direction (1876-1880), όπως αναφέρεται στα σχέδια της Γαλλικής Εταιρείας του οποίου η αρχική χρήση του χώρου ήταν ξενώνας των μηχανικών , οικία Διευθυντού της Βιομηχανικής μονάδας (επί Λαμπέρ) ενώ αργότερα λειτούργησε ως διοικητήριο της εταιρείας. Είναι διώροφο κτήριο, περιβαλλόμενο από κήπο. Ο Ξενώνας κατασκευάστηκε σε δεύτερη φάση, μετά τη Βίλα Σερπιέρι και το Φαρμακείο , αλλά σίγουρα προ του 1895. Το 1995- 1996 στην αυλή του κυρίως κτηρίου του Ξενώνα , στα σύνορα με τους υπάρχοντες 6 μικρούς ξενώνες κτίστηκε μικρό αμφιθέατρο τριάντα περίπου ατόμων, προκειμένου να λειτουργήσει στα πλαίσια κάποιων εκδηλώσεων που θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν στα πλαίσια της διοργάνωσης κάποιων σεμιναριακών τμημάτων που έχει προβλεφθεί να πραγματοποιηθούν.

Φαρμακείο

Το Φαρμακείο κατασκευάστηκε το 1875. Αρχικά ο χώρος στέγαζε το κεντρικό φαρμακείο της Εταιρείας και αργότερα επί Γερμανικής κατοχής χρησιμοποιήθηκε ως παράρτημα του Ερυθρού Σταυρού για να μοιράζονται συσσίτια στους εργάτες , πολύ μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο άλλαξε χρήση και λειτουργούσε πλέον ως αποθήκη του αρχείου της γαλλικής Εταιρείας. Μέχρι το 1962 πάντως, σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες Λαυριωτών, ο χώρος διατηρούταν και ως φαρμακείο, αφού εκεί γίνονταν οι εμβολιασμοί των μικρών μαθητών των Δημοτικών Σχολείων. Πρόκειται για μονώροφο κτήριο, με υπόγειο που ο φέρων οργανισμός του αποτελείται από λιθοδομή σε συνδυασμό με ξύλινες και μεταλλικούς δοκούς και θολίσκους από οπτοπλινθοδομή.

Πυροσβεστικός Σταθμός

Ο χώρος αυτός φιλοξενούσε το γκαράζ και την υπηρεσία πυρόσβεσης. Το πυροσβεστικό σώμα που στεγαζόταν στο χώρο αυτό δεν απευθυνόταν μόνο στο βιομηχανικό χώρο, αλλά και στην περιοχή κατοικίας των εργαζομένων στη βιομηχανική μονάδα , δηλαδή στον Κυπριανό, καθώς και στην πόλη ολόκληρη , όταν υπήρχε ανάγκη. Ως κύρια χρήση είχε την ύπαρξη γκαράζ και συνεργείου αυτοκινήτων, ενώ παλιά ήταν χώρος για τις άμαξες .Ένα τμήμα του , αποτελούσε τους λεγόμενους «στάβλους», ενώ σώζονται οι λιθόκτιστες ράγες που οδηγούν στη ράμπα επισκευής. Οι υπόλοιποι χώροι στέγαζαν τη μηχανογράφηση επί ιδιοκτησίας Γ. Ε. Μ. Λ , τον πυροσβεστικό σταθμό και την αποθήκη υποκειμένων προϊόντων.

Κεντρικά Γραφεία ή Ρολόι

Στον χώρο αυτό που δημιουργήθηκε με τη γέννηση του βιομηχανικού συγκροτήματος, κατά το 1875, στεγαζόταν τα Κεντρικά Γραφεία της Εταιρείας . Το ισόγειο στέγαζε το λογιστήριο-ταμείο, το γραφείο προσωπικού και το γραφείο συντηρήσεως, το ηλεκτρολογείο, το τμήμα , το ονομαζόμενο ως «Γεωλογία» στην εταιρεία και τη μεγάλη αίθουσα του σωματείου,

καθώς και αίθουσα διοικητικών συμβουλίων και συνελεύσεων .Ο όροφος στέγαζε τα σχεδιαστήρια και τα γραφεία των Μηχανικών της Γαλλικής Εταιρείας. Το κτίριο των Κεντρικών Γραφείων ή «Ρολόι» που ονομάστηκε έτσι από το εντοιχισμένο ρολόι της εισόδου του , στέγαζε καθ' όλη τη διάρκεια της λειτουργίας του εργοστασίου το λογιστήριο με τα θησαυροφυλάκια , το γραφείο προσωπικού , το ηλεκτρολογείο και τις τελευταίες δεκαετίες, την αίθουσα του σωματείου των εργαζομένων. Στον όροφο στέγαζε τα εργαστήρια των μεταλλειολόγων και τα σχεδιαστήρια.

Χημείο

Το Χημείο της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου άρχισε να λειτουργεί από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της Εταιρείας στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Στεγάστηκε σε ένα ισόγειο κτήριο που κατασκευάστηκε για αυτή τη χρήση κατά τα έτη 1875-1880. Το Χημείο αποτελείται από δύο τμήματα. Το ένα ήταν μικρογραφία των παραγωγικών διεργασιών της επιχείρησης και το άλλο ήταν αφιερωμένο στις αμιγώς επιστημονικές αναλύσεις. Σήμερα είναι ένα κτήριο πλήρως αποκατεστημένο.

Μηχανουργείο

Ο χώρος αυτός αποτελούσε το κτίριο συντήρησης του εργοστασίου . Ήταν το κτίριο υποστήριξης της παραγωγής. Το Μηχανουργείο αυτό υπήρξε ένα από τα πρώτα μηχανουργεία της Ελλάδας και από τα καλύτερα εξοπλισμένα. Το Μηχανουργείο συγκροτήθηκε σε δύο φάσεις. Το πρώτο τμήμα του εντοπίζεται ήδη σε σχέδια του 1876 με την ένδειξη «Ateliers de Reparations», ενώ μετά το 1901 εμφανίζεται στις αποτυπώσεις του Λαυρίου, στην ολοκληρωμένη του σημερινή μορφή. Στην τελική του μορφή, κατά την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα, το συγκρότημα περιλάμβανε το καθαυτό μηχανουργείο, υποστηριζόμενο από χυτήριο, σιδηρουργείο και λεβητοστάσιο. Στο χώρο του Μηχανουργείου της Γ. Ε. Μ. Λ προτείνεται η δημιουργία χώρου Μουσείου Μεταλλευτικής-Μεταλλουργικής Τεχνολογίας, το οποίο θα αποτελέσει τον πυρήνα για την ύπαρξη μόνιμων συλλογών.

Επίπλευση

Στο κτίριο αυτό στεγαζόταν η παραγωγική διαδικασία του εμπλουτισμού του μεταλλεύματος, με τη μέθοδο της επίπλευσης. Πρόκειται για συγκρότημα κτιρίων αποτελούμενο κυρίως από ισόγεια, αλλά και μονώροφα κτίσματα. Έχει αποκατασταθεί τμήμα του κτιρίου, η χαρακτηριστική για το σχήμα της στέγης της, «αποθήκη της επίπλευσης». Στεγάστηκε από το 1930 στο κτίριο του «πλυντηρίου Νο 1» της εταιρείας που είχε κατασκευαστεί το 1876. Το κτίριο υπέστη αρκετές μεταρρυθμίσεις για να δεχτεί την εφαρμογή της νέας μεθόδου.

Θραυστήρες

Ήταν ο χώρος της αρχής της παραγωγικής διαδικασίας του μολύβδου από μεταλλεύματα της περιοχής του Λαυρίου. Στο χώρο αυτό βρίσκονται διαφόρων τύπων σπαστήρες, οι οποίοι είναι τοποθετημένοι εν σειρά, ώστε να επιτυγχάνεται σταδιακή μείωση του μεγέθους του μεταλλεύματος. Το συγκρότημα των Θραυστήρων, φαίνεται να είναι νεότερο του 1930. Σήμερα είναι αποκατεστημένο ως κτήριο. Στο χώρο των Θραυστήρων γινόταν η λειοτριβήση του μεταλλεύματος, όπως ερχόταν από τα μεταλλεία, πριν αυτό προχωρήσει για τον εμπλουτισμό του στο κτίριο της Επίπλευσης.

Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου ΤΠΠΛ

Σήμερα, το Πάρκο διαθέτει **ενιαίο χώρο 245 στρεμμάτων, ο οποίος περιλαμβάνει 41 κτιριακές μονάδες συνολικού εμβαδού 25.000 τ.μ.**, και έχει κηρυχθεί ενιαίο διατηρητέο μνημείο, από το Υπουργείο Πολιτισμού. Μέχρι σήμερα, έχουν αποκατασταθεί 80 στρέμματα εγκαταστάσεων με αρκετά κτίρια, αναδεικνύοντας το ΤΠΠΛ ως **μοναδικό μνημείο βιομηχανικής αρχαιολογίας και αρχιτεκτονικής**. Τα βιομηχανικά κτίρια έχουν ανακατασκευαστεί συνδυάζοντας την ανάδειξη της ιστορικής μορφής με τη σύγχρονη λειτουργικότητα. Στεγάζουν αρκετές νέες και καινοτόμες επιχειρήσεις, εργαστήρια του ΕΜΠ καθώς επίσης και ιδρύματα πολιτισμού και τέχνης,

Το **ΕΜΠ** με την υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας, συνέβαλε στην αναγέννηση των βιομηχανικών εγκαταστάσεων και τη λειτουργία τους ως **κοιτίδα ανάπτυξης και εφαρμογής καινοτόμων προϊόντων και δραστηριοτήτων τεχνολογικού, εκπαιδευτικού και πολιτιστικού περιεχομένου**.

Στο χώρο του Πάρκου φιλοξενούνται μόνιμα:

εταιρείες οι οποίες ασχολούνται με τη παραγωγή, την ανάπτυξη και την εφαρμογή καινοτόμων ιδεών, προϊόντων και υπηρεσιών στο χώρο των σύγχρονων τεχνολογιών. εργαστήρια του ΕΜΠ, τα οποία ασχολούνται με την προώθηση της τεχνολογίας που παράγεται στο Ε.Μ.Π. και τη μεταφορά της από το Πανεπιστήμιο στις επιχειρήσεις και την κοινωνία. εκπαιδευτικοί φορείς, όπως το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Λαυρεωτικής και το Βιομηχανικό Βιοτεχνικό Εκπαιδευτικό Μουσείο.

Επίσης, φιλοξενούνται και διοργανώνονται περιοδικά, επιστημονικές, ερευνητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες όπως συνέδρια, σεμινάρια και ημερίδες, επιχειρηματικές συναντήσεις και εκθέσεις και ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις και δρώμενα. Τέλος, ο χώρος αποτελεί καθιερωμένο κινηματογραφικό πλατώ.

Με την ανάπτυξη, τη δράση και τις συνέργειες που το ΤΠΠΛ δημιουργεί, συμβάλλει σταθερά και αποφασιστικά στην προβολή και την ανάδειξη της ιδιαίτερης ιστορίας της ευρύτερης περιοχής της Λαυρεωτικής. Ταυτόχρονα, αποτελεί ένα σημαντικό πόλο καινοτομίας στην περιοχή της Αττικής, ορόσημο για την ανάπτυξη και εξέλιξη της περιοχής του Λαυρίου.

Άλλα βιομηχανικά μνημεία

Μεταλλευτικό Συγκρότημα Καμάριζας Λαυρίου

Το μεταλλευτικό συγκρότημα της Καμάριζας Λαυρίου αποτελεί ιστορικό μεταλλευτικό φρέαρ με βοηθητικά κτίσματα για την μεταφορά του μεταλλεύματος από υπόγειες στοές βάθους 165μ. περίπου από την επιφάνεια της γης και μήκους δεκάδων χιλιομέτρων. Βρίσκεται στη θέση του αντίστοιχου συγκροτήματος της κλασικής περιόδου (5ος αιώνας π.Χ.) και κτίσθηκε από την γαλλική εταιρεία εκμετάλλευσης των μεταλλείων Λαυρίου (Δ/ντής I. B. Serpieri) τον 19ο αιώνα. Αποτελείται από το φρέαρ με τροχαλιωστάσιο και δύο ανελκυστήρες, μηχανοστάσιο, μηχανουργείο, γέφυρα μεταφοράς του μεταλλεύματος στις χοάνες και τα βαγόνια του τρένου για το Λαύριο, γραφεία, αποθήκες και δεξαμενή νερού.

Κάμινος πύρωσης μεταλλευμάτων Καλαμίνας

Στη νότια πλευρά του λιμανιού , κάτω στα ριζά του λόφου, διατηρείται μια φρεατώδης κάμινος πύρωσης μεταλλευμάτων καλαμίνας της Ελληνικής Εταιρείας. Η Κάμινος Φρύξεως καλαμίνας , όπως αλλιώς ονομάζεται η εν λόγω κάμινος αποτελούσε μέρος ενός κτηριακού συγκροτήματος , του οποίου σήμερα σώζεται μόνο ένας τοίχος. Ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα τέσσερα πλευρικά ανοίγματα, καθώς και η λιθοδομή της. Έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο και θεωρείται, ότι είναι από τα ελάχιστα δείγματα της βιομηχανικής αρχιτεκτονικής στον ελληνικό χώρο.

Φρεατοειδείς Κάμινοι της Δαρδέζας

Στην περιοχή Δαρδέζα, πλησίον της Κερατέας, σώζονται υπολείμματα συγκροτήματος φρεατοειδών καμίνων από το τέλος του 19ου έως τις αρχές του 20ου αιώνα. Ευρίσκονται μέσα σε ένα άλλοτε βιομηχανικό και σήμερα αγροτικό περιβάλλον. Απέχουν σε ευθεία γραμμή περί τα 300 μέτρα από τη λεωφόρο Αθηνών - Λαυρίου και η πρόσβασή τους είναι εύκολη δια μέσου αγροτικού δρόμου που διασχίζει τον χώρο τους.⁵¹

Το λιμάνι του Λαυρίου - Γαλλική σκάλα

Σήμερα στο λιμάνι του Λαυρίου σταθμεύουν λίγα μεγάλα εμπορικά πλοία, τα ψαροκάϊκα και από αυτό ξεκινούν δύο μεγάλα επιβατηγά πλοία που συνδέουν το Λαύριο με τα Κυκλαδίτικα νησιά της Τζιάς και της Κύθνου. Το καλοκαίρι στο λιμάνι ελλιμενίζονται τουριστικά σκάφη. Στη βόρεια πλευρά του λιμανιού σώζονται σήμερα η σιδερένια Γαλλική Σκάλα και πίσω ακριβώς ερείπια των αποθηκών της Γαλλικής Εταιρείας και ανατολικά μερικοί σωροί απ' τις σκουριές της. Η Γαλλική Σκάλα δημιουργήθηκε από τη Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου, εξ ου και η ονομασία «Γαλλική», και αποτέλεσε την πιο ολοκληρωμένη εγκατάσταση από ένα σύνολο παρόμοιων-ξύλινων, λίθινων, σιδερένιων-που είχαν κατασκευαστεί κατά καιρούς κατά μήκος της θαλάσσιας ακτής της Λαυρεωτικής για τη φόρτωση και εκφόρτωση μεταλλευμάτων και πρώτων υλών. Αποτελεί τμήμα ενός οικοδομικού συγκροτήματος που περιλαμβάνει κτίσματα, κατοικίες εργατών και αποθήκες μεταλλεύματος. Μετά από μελέτη που έχει εκπονηθεί από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο για την αποκατάσταση της και τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου αυτής, έχει εγκριθεί η χρηματοδότησή της από την Περιφέρεια και αναμένεται η δημοπράτηση του έργου.

Παλαιά Σιδηροδρομική γραμμή Λαυρίου

Μία από τις πολλές καταργημένες γραμμές του ελληνικού σιδηροδρομικού δικτύου είναι η γραμμή του Λαυρίου. Η λειτουργία του σιδηροδρομικού τρένου Αθήνα - Λαυρίου ανεστάλη το 1957 και έγινε οριστική κατάργηση το 1962. Η κατασκευή της γραμμής Λαυρίου αποτέλεσε έναν συμβιβασμό μεταξύ της Εταιρείας Μεταλλουργείων Λαυρίου και του κράτους. Την κατάργηση της γραμμής ακολούθησε η πλήρης εγκατάλειψή της, με αποτέλεσμα **η χάραξή της να είναι πλέον δυσδιάκριτη**, ειδικά μέσα στις πόλεις. Εντός της πόλης του Λαυρίου διασώζονται, έστω και με αλλότριες χρήσεις, το υπνωτήριο έλξης, το κτήριο επιβατών και το υπνωτήριο γραμμής του Λαυρίου. Λίγο βορειότερα, οι θαμμένες γραμμές εμφανίζονται σποραδικά, ενώ κοντά στην περιοχή του Τεχνολογικού & Πολιτιστικού Πάρκου Λαυρίου σώζονται και τα υπολείμματα των γεφυρών της Γαλλικής Εταιρείας. Δύο μικρές μεταλλικές γέφυρες παραμένουν, απέναντι από το νέο δρόμο, προτού η γραμμή περάσει κάτω από το δρόμο και διαγράφοντας μικρές καμπύλες φτάσει στη γέφυρα της Σπηλιαζέζας, γέφυρα μήκους 15m της γραμμής. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η

---

⁵¹ Οι Φρεατοειδείς Κάμινοι της Δαρδέζας και η Εκμετάλλευση των Μαγγανιούχων Σιδηρομεταλλευμάτων της Λαυρεωτικής κατά το τέλος του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα, Γεώργιος Δ. Παπαδημητρίου - Ομότιμος Καθηγητής ΕΜΠ, 2012

σιδηροδρομική σήραγγα καθώς και η ιδιαίτερα επιμελημένη λιθόκτιστη **τοξοειδής γέφυρα στον Άγιο Κωνσταντίνο**, από την οποία περνούσε ο σιδηρόδρομος, μέσω του οποίου γινόταν η φόρτωση, μεταφορά και εκφόρτωση των αρχαίων μεταλλευτικών σκουριών και των απορριμμάτων εκμετάλλευσης των αρχαίων. Αξίζει να σημειωθεί πως μία εποχή η Γαλλική εταιρεία είχε κλείσει το ένα άκρο της και την είχε χρησιμοποιήσει ως αποθήκη εκρηκτικών. Τέλος, οι **σιδηροδρομικοί σταθμοί Λαυρίου, Θορικού, Δασκαλειού και Κερατέας** έχουν κηρυχθεί διατηρητέοι.

Συνοικίες

Κυπριανός

Η συνοικία του παλιού Κυπριανού είναι η πιο αλώβητη απ' το μπετόν, γιατί διατηρεί την φυσιογνωμία του ομοιογενή όπως στα τέλη του 19ου αι. Το βιομηχανικό συγκρότημα της Γαλλικής εταιρείας, ο καθολικός ναός της Αγ. Βαρβάρας και ορθόδοξος της Ευαγγελιστρίας, οι εν σειρά πρώτες κατοικίες με τα νεοκλασικά τους χαρακτηριστικά στην κεντρική λεωφόρο Λαυρίου - Αθηνών ακόμη ο εργατικός οικισμός του προσωπικού της Γαλλικής εταιρείας καταλήγοντας στο άλσος των φοινίκων (περιβολάκια) και το κτίριο "Ευτέρπη" αποτελούν ένα αδιάσπαστο σύνολο.

Οι κατοικίες των μεταλλωρύχων στον Κυπριανό που σώζονται ατόφια, με τις αντίστοιχες - έστω λιγοστές- στη συνοικία Σπανιόλικά, αποτελούν τους πρώτους αμιγώς εργατικούς οικισμούς στην Ελλάδα. Ο οικισμός του Κυπριανού κατασκευάστηκε μερικά χρόνια μετά την ίδρυση της Γαλλικής Εταιρείας (C.F.M.L.) το 1867 στην ομώνυμη θέση, περί το 1880 το πρώτο ρυμοτομικό σχέδιο του Κυπριανού έγινε το 1893. Πρόκειται για ομοιόμορφα μακρόστενα σύνολα με εμφανή την τυποποίηση.

Το άλσος με τους φοίνικες ή "Περιβολάκια", με το αυστηρό τριγωνικό σχήμα και την πυκνή βλάστηση, κατέχει εξαιρετικά σημαντική θέση στην πόλη του Λαυρίου δίνοντας ιδιαίτερη ατμόσφαιρα στην περιοχή. Τα Περιβολάκια σκαλίστηκαν και χτίστηκαν από τη Γαλλική εταιρεία των Μεταλλείων του Λαυρίου στα τέλη του περασμένου αιώνα. Το γενικό σχέδιο της εταιρείας του 1893 περιλαμβάνει τον οικισμό και το άλσος, ωστόσο, η κατασκευή τους ξεκίνησε αμέσως μετά την ίδρυση της εταιρείας το 1880. Η περιοχή που καταλαμβάνουν είναι περίπου 12 στρέμματα.

Το κτίριο "Ευτέρπη" είναι ένα ιστορικό κτίριο χαρακτηριστικό δείγμα νεοκλασικισμού στην περιοχή του Κυπριανού που κατασκευάστηκε από τη Γαλλική εταιρεία το 1893 και χρησίμευε σαν χώρος μουσικών, θεατρικών και χορευτικών εκδηλώσεων του πολιτιστικού συλλόγου. Στο εσωτερικό του υπάρχουν εντυπωσιακές τοιχογραφίες. Στο κτίριο στεγαζόταν και η φιλαρμονική της Γαλλικής εταιρείας. Πρόκειται να ανακαινιστεί.

Συνοικία "Νυχτοχώρι"

Μετά το «Ψαροχώρι» του Κυπριανού, το «Νυχτοχώρι» είναι η δεύτερη παλαιότερη συνοικία της πόλης, πήρε δε, το όνομά του από τις ιδιαίτερες συνθήκες κατασκευής του, κατά τη διάρκεια της νύχτας, χρόνος που ήταν και ο μόνος διαθέσιμος στους πρώτους εργάτες.

Σπανιόλικά

Πρόκειται για εργατικό οικισμό, ο οποίος είναι ο πρώτος όχι μόνο του Λαυρίου, αλλά και της Ελλάδας και από τον οποίο σώζονται ορισμένες μόνο κατοικίες. Η συνοικία πήρε το όνομά της, το οποίο διατηρείται και σήμερα, φέροντας την εθνική ονομασία «Σπανιόλικά», από το γεγονός ότι οι πρώτοι που έμεναν εκεί ήταν οι καμινευτές που έφερε από την Καρθαγένη της Ισπανίας ο Illarion Roux το 1865 για να επιληφθούν της ανακαμίνευσης των

σκουριών. Δίπλα στις εγκαταστάσεις, λοιπόν της Roux-Serpieri-Fressynent C.E εγκαθίστανται οι Ισπανοί καμινευτές που φέρνει ο εκ Μασσαλίας τραπεζίτης Illarion Roux, ο οποίος διατηρούσε μεταλλουργική εταιρεία ανακαμίνευσης σκωριών της Ρωμαϊκής εποχής.

Νεοκλασικά Κτίρια

Το κτίριο του Συλλόγου των Φιλομούσων - Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου

Στη νότια πλευρά της κεντρικής πλατείας του Λαυρίου δεσπόζει το κτίριο του συλλόγου των Φιλομούσων. Κατασκευάστηκε από την Ελληνική εταιρεία το 1885-86 και στέγαζε τη φιλαρμονική της. Τα νεοκλασικά χαρακτηριστικά του κτιρίου τονίζονται στην πλευρά που κοιτάζει την κεντρική πλατεία με την ύπαρξη αετωμάτων στα ακραία παράθυρα.

Ο εσωτερικός χώρος διαιρείται σε τρία μέρη, το χώρο υποδοχής, την πλατεία των θεατών και τη σκηνή. Πλην των μουσικών εκδηλώσεων οργανώνονταν παραστάσεις θεάτρου (κωμειδύλλια, επιθεωρήσεις) και χορού, δίνοντας ένα αέρα πολιτισμού που τόσο τον είχε ανάγκη αυτή η βιομηχανική πόλη. Ορισμένοι δε εργάτες που είχαν έφεση στη μουσική επάνδρωναν τη φιλαρμονική και είχαν απ' την εταιρεία ιδιαίτερη μεταχείριση, τρεις φορές την εβδομάδα από μια ώρα για μουσική παιδεία χωρίς να κόβεται το μεροκάματο, μουσικές παραστάσεις στην πόλη, κάποιο ταξίδι σε άλλες περιοχές ή και στο εξωτερικό (Ιταλία) ήταν απογείωση απ' τη σκληρή πραγματικότητα των συνθηκών εργασίας.

Η Φιλαρμονική του Συλλόγου των Φιλομούσων είχε πάρει μέρος στην τελετή της πρώτης Ολυμπιάδας στο Παναθηναϊκό στάδιο το 1896. Αργότερα το κτίριο λειτούργησε ως το Β' Δημοτικό Σχολείο του Λαυρίου.⁵²

Το Μέγα Ξενοδοχείο «Η Ευρώπη» σημερινό ξενοδοχείο «Belle Epoque»

Πίσω από τον πρώην σταθμό του Σιδηροδρόμου Αττικής βρίσκεται ένα διώροφο κτίριο, όπου στον πρώτο όροφο φέρει τις γνωστές κορινθιακές παραστάδες και όπου ο μονός του αριθμός επέβαλε την τοποθέτηση της μιας εξ αυτών στο κέντρο του κτιρίου. Επίσης έχουμε τον πυργίσκο πάνω από τη στέγη, όπως στο σημερινό Δημαρχείο. Στην κύρια όψη του κτιρίου υπάρχουν δύο μικρά μπαλκόνια, συμμετρικά τοποθετημένα, τα οποία δίνουν μια επιπρόσθετη χάρη. Στην πλάγια όψη υπάρχουν δύο κόγχες με γυναικεία μικρά αγάλματα. Το κτήριο στον περασμένο αιώνα λειτούργησε ως ξενοδοχείο. Στην πλάγια όψη υπήρχε η επιγραφή «Μέγα Ξενοδοχείον η Ευρώπη», η οποία επαναλαμβανόταν στην κύρια όψη στα Γαλλικά. Σήμερα έχει ανακαινισθεί και αποτελεί εκθεσιακό κέντρο του Δήμου Λαυρίου, ενώ μέχρι πρότινος χρησιμοποιούταν πάλι ως ξενοδοχείο με το όνομα “Belle Epoque”.

Η αγορά (τα ψαράδικα)

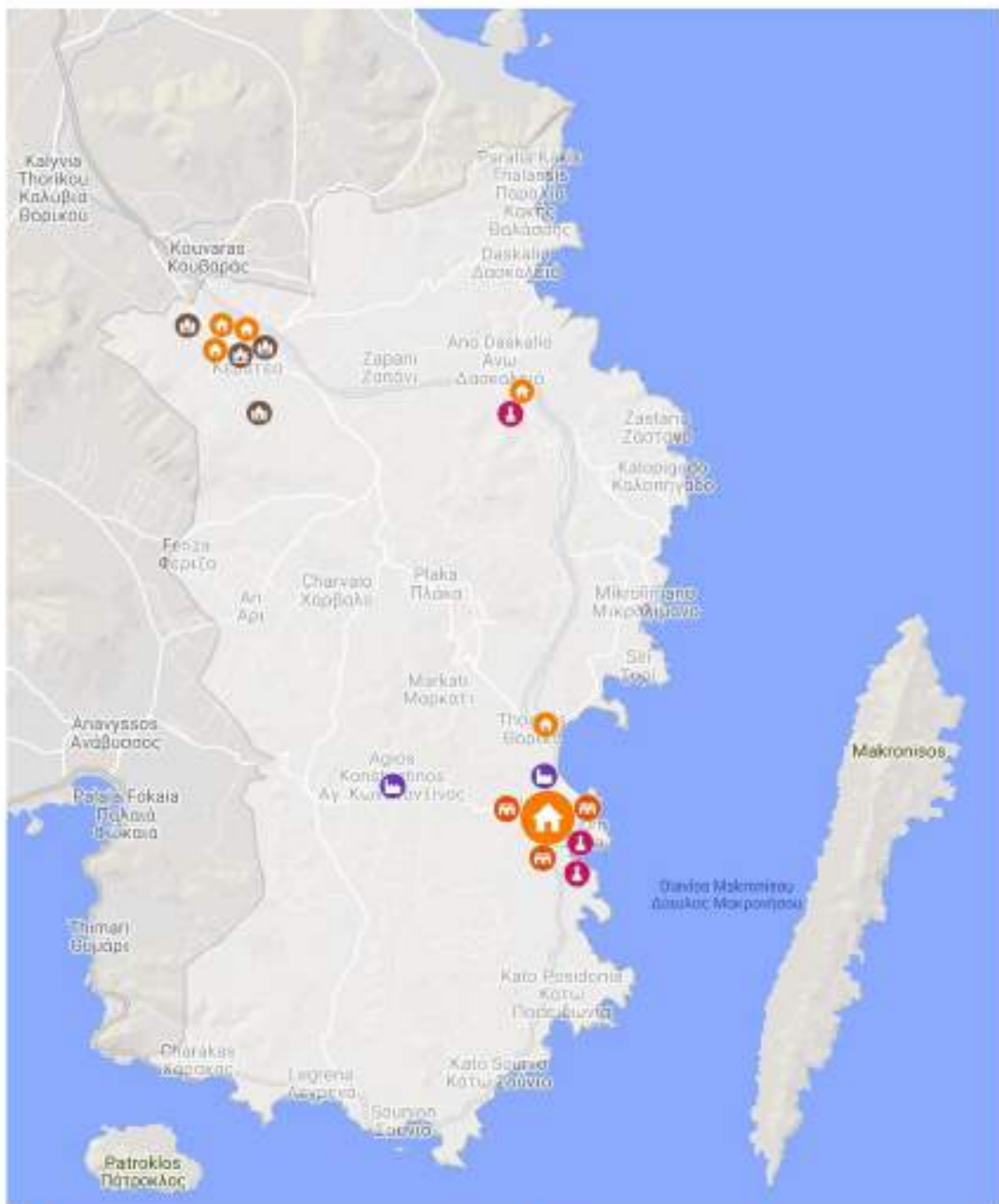
Ανατολικά του νότιου τμήματος την κεντρικής πλατείας σε μικρή απόσταση βρίσκεται ένα κτιριακό συγκρότημα, είναι η αγορά του Λαυρίου. Κατασκευάστηκε απ' την Ελληνική εταιρεία το 1885, η οποία νοίκιαζε τους χώρους σε εμπορευομένους, λειτουργεί δε και σήμερα κυρίως ως ψαραγορά και κρεαταγορά. Έχει δε σχήμα Π με στοές από πεσσούς στα τρία μέρη του εσωτερικού ανοιχτού χώρου οι οποίοι διακόπτονται στο πάνω μέρος της για να υπάρξουν αριστερά και δεξιά δύο είσοδοι επί πλέον -πλην της κεντρικής- δύο ανοιχτές και δύο σκεπαστές για την εύρυθμη λειτουργία της. Ο εσωτερικός χώρος έτσι λειτουργεί σαν αίθριο, στο μέσον του οποίου σώζεται το σιντριβάνι με τον φανοστάτη, είναι δε λιθοστρωμένος και με σύστημα αποχέτευσης.⁵³

⁵² <http://www.eranet.gr/lavrio/html/gneoclas.html>

⁵³ <http://istoriko.lavreotiki.gr>

Χάρτης 11

Διατηρητέα Κτίρια και Μνημεία

- Περιοχή συγκέντρωσης διατηρητέων κτιρίων
- Διατηρητέο κτίριο
- Διατηρητέος οικισμός
- Διατηρητέο βιομηχανικό συγκρότημα
- Βιομηχανικό μνημείο
- Μεσαιωνικός Ναός

Το παλιό Δημαρχείο - Δημοτική Βιβλιοθήκη - Ιστορικό Αρχείο Λαυρίου, Πινακοθήκη
 Στο μέσον περίπου της πλατείας και στα ανατολικά της βρίσκεται το παλιό Δημαρχείο του Δήμου Λαυρεωτικής, πρόκειται για ένα διώροφο γωνιακό κτίριο που τα νεοκλασικά του χαρακτηριστικά τονίζονται στο αυστηρό κυβικό του σχήμα, στις παραστάδες του ισογείου

και του πρώτου ορόφου που φέρουν κορινθιακά κιονόκρανα και στην κόχη της νότιας πλευράς του με το μικρό άγαλμα του Απόλλωνα και στο μπαλκόνι στηριζόμενο σε φουρούσια που κοιτάζει προς την πλατεία. Απ' αυτό το μπαλκόνι ο Ε. Βενιζέλος ως πρωθυπουργός το 1929 θα εκφωνήσει λόγο προς τον Λαυριώτικο λαό. Είχε έλθει στο Λαύριο για να επιληφθεί προσωπικά του μεγάλου ζητήματος της απεργίας των μεταλλωρύχων της πόλης, η οποία είχε συνταράξει με τον δυναμισμό της το Πανελλήνιο και είχε διαρκέσει από την 1.2.1929 έως τις 16.3.1929 και κατέληξε σε γενική νίκη τους. Η τοιχογραφημένη οροφή ενός δωματίου του α' ορόφου που κοιτάζει προς την πλατεία παρουσιάζει ενδιαφέρον. Τα αυστηρά γεωμετρικά σχήματα της νεοκλασικής τεχνοτροπίας συνυφαίνονται με το φυσικό διάκοσμο αλλά κυριαρχούν. Το κτίριο στέγασε τις υπηρεσίες του Δήμου Λαυρεωτικής απ' το 1894 έως το 1987. Προηγουμένως χρησιμοποιήθηκε ως ξενοδοχείο με την επωνυμία "Η Αγγλία". Ο ιδιοκτήτης του το μετεβίβασε στο Δήμο Λαυρεωτικής το 1894.

Το Α' Δημοτικό Σχολείο

Ανατολικά, σε μερικά μέτρα απόσταση απ' το μνημείο του Ι. Β. Serprieri υπάρχει το Α' Δημοτικό Σχολείο του Λαυρίου που κτίστηκε το 1901-1902. Αρχιτέκτονας του κτιρίου ήταν ο Δημ. Καλλίας. Το όλο συγκρότημα αποτελείται από δύο όμοια μέρη, που περιλαμβάνουν τη Δημοτική Σχολή Αρρένων και Θηλέων. Είναι υπερυψωμένο και τα νεοκλασικά του μέρη με τις διπλές παραστάδες στις εισόδους που φέρουν κορινθιακά κιονόκρανα προσδίνουν ένα σοβαρό τόνο, ανάλογο με το κύρος της εκπαιδευτικής λειτουργίας του. Οι δύο κεντρικές εισόδους οδηγούν σε αντίστοιχους προθαλάμους, οι οροφές των οποίων είναι τοιχογραφημένες. Οι τοιχογραφίες -όσο και ο γλυπτικός διάκοσμος- είναι βασικά στοιχεία του νεοκλασικισμού, στο Λαύριο όμως απαντώνται σε λιγοστά κτίρια. Το κτίριο έχει ανακαινιστεί και πρόκειται να στεγάσει το Ορυκτολογικό Μουσείο Λαυρίου.

Δημαρχείο Λαυρίου

Από τα βιομηχανικά κτίρια και τις μηχανολογικές εγκαταστάσεις της Roux-Serprieri-Fressynet C.E. δυστυχώς δεν σώζεται τίποτε. Σώζονται όμως άλλα οικήματα της εταιρείας. Το σημερινό Δημαρχείο του Λαυρίου στο λιμάνι **είναι το πρώτο κτίριο του Νεώτερου Λαυρίου**, κατασκευασμένο το 1864, που χρησίμευε ως κατοικία και γραφεία της ξένης εταιρείας και στη συνέχεια της Ελληνικής. Μέγαρο για την εποχή του, είναι ένα τυπικό δείγμα του λαϊκού Ελληνικού νεοκλασικισμού, όπως εκφράστηκε και σε άλλα κτίρια του Λαυρίου.

Λιτό στην εξωτερική έκφρασή του διακοσμείται με Κορινθιακά κιονόκρανα στις γωνιακές του παραστάδες και το χαρακτηριστικό μπαλκόνι στηριζόμενο με φουρούσια βλέπει προς τη θάλασσα. Η σοφίτα στην πρόσοψη του κτιρίου είναι μορφολογικά σημαντική και λειτουργεί ως αντίθεση στο συντριπτικά μεγαλύτερο κύριο κτιριακό όγκο. Ο κήπος με τους φοίνικες δημιουργεί ένα ωραιότατο περιβάλλον δίπλα στη θάλασσα, κατάλληλο για αναψυχή και πολιτισμό.

Εκκλησίες - Παρεκκλήσια

Οι εκκλησίες της ευρύτερης περιοχής παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η Μητρόπολη, αφιερωμένη στην **Αγία Παρασκευή**, χτίστηκε περίπου το 1880, είναι τρίκλιτη βασιλική και βρίσκεται στα ανατολικά της πόλης. Ο ναός του **Αγίου Ανδρέα** στα δυτικά της πόλης, που ιδρύθηκε προς τιμήν του Ανδρέα Κορδέλλα, αναμορφωτού του Λαυρίου, στα δυτικά της πόλης, ξεκίνησε να χτίζεται το 1865 περίπου, με την ίδρυση της πόλης, για να ολοκληρωθεί το 1910. Η εκκλησία είναι βασιλική με τρούλο και το καμπαναριό της παρουσιάζει ενδιαφέρον σε θέμα ακουστικής. Ο ναός της **Ευαγγελίστριας**, είναι κατασκευής των αρχών

του 20ού αιώνα, είναι σταυροειδής με οκταγωνικό τρούλο και βρίσκεται στα βόρεια της πόλης, στην ομώνυμη περιοχή. Ο καθολικός ναός της **Αγίας Βαρβάρας** ανεγέρθηκε το 1881 από τη Γαλλική Εταιρεία για τους Καθολικούς εργαζομένους της προς τιμήν της προστάτιδας των μεταλλωρύχων, βρίσκεται στα βόρεια της πόλης, δίπλα στο εργοστάσιο της Γαλλικής Εταιρείας.

Επιπλέον, μεγάλο ενδιαφέρον και ομορφιά παρουσιάζουν τα παρεκκλήσια της Λαυρεωτικής, τόσο ως προς την αρχιτεκτονική ορισμένων, όσο και προς τα σημεία μεγάλου φυσικού κάλους στα οποία τοποθετούνται (Πίνακας 50 στο παράρτημα).

Μνημεία

Μνημείο του I.B. Serpieri

Το τέρμα της πλατείας του Λαυρίου έκλινε ένα επιβλητικό, υπερμέγεθες μνημείο: ο ανδριάντας του I. B. Serpieri, από μάρμαρο, έργο του γλύπτη Γ. Βρούτου. Τα αποκαλυπτήρια του αγάλματος έγιναν το 1899. Ήταν στημένο σε υπερυψωμένη μαρμάρινη βάση που διατηρείται και τώρα μαζί με τους τέσσερις φοίνικες στα άκρα προστατευόμενο από μεταλλικό κιγκλίδωμα. Στο ύψος του αγάλματος συνυπάρχει η προσπάθεια να εμφανιστεί ο I.B. Serpieri ως ιδρυτής της πόλης, με το μετάλλευμα που κρατάει στο ένα χέρι και τη μεταλλευτική βακτηρία στο άλλο, αλλά ταυτόχρονα να τονιστεί και η ηγεμονική του φυσιογνωμία που θα εκφραζόταν περισσότερο λόγω του ύψους της θέσης του και της δυναστικής έκφρασης του προσώπου με το βλέμμα του επικυρίαρχου που εποπτεύει την περιοχή. Η ύπαρξη των φοινίκων στα άκρα δημιούργησε ένα συνδυασμό γλυπτικής και φύσης σ' ένα μνημειακό σύνολο. Το άγαλμα βρίσκεται στην πλατεία Ηρώων στην είσοδο της πόλης του Λαυρίου.

Μνημείο των εργατών Μεταλλωρύχων

Στο νότιο τμήμα της πλατείας υπάρχει η γλυπτική σύνθεση των Μεταλλωρύχων, έργο του γλύπτη Κώστα Βαλσάμη. Πρόκειται για κάποιες λιγνές και αδύναμες φιγούρες, εύθραυστες, οι οποίες κοιτάνε η μια την άλλη, δείχνοντας τη συλλογική συγκρότηση της ύπαρξής τους και στη δουλειά και στον αγώνα.

Μουσεία Λαυρίου

Ορυκτολογικό Μουσείο Λαυρίου

Το Ορυκτολογικό Μουσείο Λαυρίου ιδρύθηκε από την Εταιρεία Μελετών Λαυρεωτικής το 1986. Από τότε λειτουργεί και διευθύνεται από μέλη της. Το μουσείο είναι αφιερωμένο στον Α. Κορδέλλα και στον περίβολο υπάρχει γλυπτική σύνθεση με την προτομή του. Το κτήριο του Μουσείου, είναι ένα χαρακτηριστικό δείγμα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής του τέλους του 19ου αιώνα, το οποίο αναπαλαιώθηκε από το Δήμο και παραχωρήθηκε στην Εταιρεία Μελετών. Το βιομηχανικό κτήριο, στο οποίο στεγάζεται το Ορυκτολογικό Μουσείο είναι ένα από τα σωζόμενα τμήματα του μεγάλου μεταλλοπλυσίου της ελληνικής εταιρείας που είχε ανεγερθεί το 1873. Στις προθήκες του Μουσείου εκτίθενται 740 δείγματα ορυκτών και πετρωμάτων του Λαυρεωτικού υπεδάφους, ενώ η συνολική συλλογή του μουσείου ανέρχεται στα 3.200 δείγματα.

Το Ορυκτολογικό Μουσείο Λαυρίου είναι ένας προνομιακός χώρος: ιστορικής παιδείας, λόγω του ρόλου που έπαιξε ο Λαυρεωτικός άργυρος στην κλασική Αθήνα, αλλά και εξ αιτίας της συμβολής του νεότερου μεταλλευτικού Λαυρίου στην οικονομία της Ελλάδας, φυσικής παιδείας, λόγω της σπανιότητας, του αριθμού, της μορφής, του χρώματος, της κρυστάλλωσης των ορυκτών και αισθητικής αγωγής εξ αιτίας της λάμψης και της ομορφιάς των ορυκτών που διαθέτει. Όσο αφορά τη συλλογή του Ορυκτολογικού Μουσείου

Λαυρίου αποτελείται από μοναδικά ορυκτά της Λαυρεωτικής γης. Σε συνεργασία με τον Δήμο Λαυρεωτικής προγραμματίζεται η μεταστέγασή του σε άλλο χώρο.

Ορυκτολογικό και Μεταλλευτικό Μουσείο Καμάριζας

Βρίσκεται στον οικισμό του Αγίου Κωνσταντίνου και μπορεί να διακριθεί εύκολα, λόγω του σιδερένιου πύργου του μεταλλευτικού φρέατος. Εκτός από τον ανυψωτικό πύργο, βλέπουμε το κτίριο όπου φιλοξενήθηκε ο κινητήρας κίνησης. Το κτίριο που στέγαζε τις μηχανές του ορυχείου Σερπιέρι και ο ανελκυστικός πύργος 1 έχουν μετατραπεί σε μεταλλευτικό-ορυκτολογικό μουσείο το οποίο πέρα από τα μηχανήματα στεγάζει και ορυκτά που εξορύχτηκαν από τα ορυχεία.

Βιοτεχνικό - Βιομηχανικό Εκπαιδευτικό Μουσείο

Το Βιοτεχνικό – Βιομηχανικό Εκπαιδευτικό Μουσείο, με έδρα το Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου, είναι μια αστική μη-κερδοσκοπική εταιρεία με χαρακτήρα εκπαιδευτικό και πολιτιστικό και στόχο έχει να βοηθάει μικρούς και μεγάλους να ανακαλύπτουν με βιωματικό τρόπο, τη βιοτεχνική και βιομηχανική ιστορία της χώρας. Το ΒΒΕΜ βασίζεται σε σύγχρονες αναγνωρισμένες παιδαγωγικές θεωρίες και προσφέρει πολύπλευρη βιωματική εκπαίδευση και ψυχαγωγία σε ενήλικες, νέους και παιδιά. Απευθύνεται σ' όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, αλλά και στην οικογένεια.

Το Μουσείο αποτελεί ένα ζωντανό εργαστήριο που καλύπτει όλη την περιοχή της Λαυρεωτικής, όπου υπάρχουν διάσπαρτα μνημεία τα οποία συνδέονται με την ιστορία, αποτελώντας σταθμούς της εκπαιδευτικής διαδρομής του. Έχει ήδη αναπτύξει και συνεχώς εξελίσσει για δέκατη τέταρτη συνεχή σχολική χρονιά, μια σειρά Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων τα οποία υλοποιεί με ιδιαίτερη επιτυχία. Τη λειτουργία των Προγραμμάτων του, υποστηρίζουν εκτός από τα Εκθέματα των μουσείων, οι Συλλογές του ΒΒΕΜ καθώς και το κατάλληλα διαμορφωμένο εκπαιδευτικό υλικό του.

Το ΒΒΕΜ συνεργάζεται στενά τόσο με δημόσιους όσο και με ιδιωτικούς φορείς. Έχει αναπτύξει συνεργασίες με μουσεία, σχολεία, πανεπιστήμια, δήμους, ιδρύματα, πολιτιστικούς συλλόγους, εταιρείες, βιομηχανίες, βιοτεχνίες κ.ά. σε διάφορα επίπεδα.

Μελλοντικό Μουσείο Μεταλλείας Μεταλλουργίας Λαυρίου

Το ΜΜΜΛ θα στεγαστεί στο πρώην Μηχανουργείο της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου, στο Τεχνολογικό-Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου. Πρόκειται για ένα από τα πλέον γνωστά και ιστορικά αξιόλογα μηχανουργεία της χώρας, επιφάνειας 1.994,37 τ.μ., κατασκευασμένο κατά την περίοδο 1876-1901. Το Μουσείο Μεταλλείας Μεταλλουργίας Λαυρίου (ΜΜΜΛ) θα έχει ως κεντρικούς θεματικούς άξονες τον βιομηχανικό κόσμο των μεταλλείων και της μεταλλουργίας με τις ευρωπαϊκές και διεθνείς του συσχετίσεις, τον πολιτισμό της βιομηχανικής επανάστασης στην Ευρώπη, ως ελληνικής πραγματικότητας στο Λαύριο.

Μελλοντικό Μουσείο Κεραμικής – ΑΚΕΛ "Πάνος Βαλσαμάκης"

Σήμερα, μετά από πολυετείς προσπάθειες της Εταιρείας Μελετών Λαυρεωτικής (ΕΜΕΛ) έχουν συγκεντρωθεί περί τα **600 αντιπροσωπευτικά κεραμικά της ΑΚΕΛ**, χρηστικά και καλλιτεχνικά, σε χώρο του Τεχνολογικού Πολιτιστικού Πάρκου και γίνονται προσπάθειες δημιουργίας του νέου μουσείου «Μουσείο Κεραμικής ΑΚΕΛ – Πάνος Βαλσαμάκης» προς τιμήν του σπουδαίου εικαστικού και κεραμίστα από το Αϊβαλί (1900 - 1986).

Θα εγκατασταθεί και θα λειτουργήσει στο κτήριο του Μεγάλου Ατμήλατου Μεταλλοπλυσίου της Εταιρείας Μεταλλουργιών Λαυρίου. **Τα προϊόντα της εταιρείας έφεραν τη σφραγίδα της πλούσιας μικρασιατικής αλλά και της λαϊκής παράδοσης.**

Με την ΑΚΕΛ και την καλλιτεχνική παραγωγή της συνδέονται έμμεσα ή άμεσα πολλά ονόματα Ελλήνων καλλιτεχνών, όπως του Πάνου Βαλσαμάκη, που υπήρξε καλλιτεχνικός διευθυντής για πολλά χρόνια, του Θανάση Παπαυγέρη, του Τζων Στεφανέλη, του Γιώργου Βακαλό, του Νίκου Νικολάου και του Γιάννη Τσαρούχη.

Χώροι Πολιτισμού

ΑΚΕΛ

Το 1940 ιδρύεται από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος η «*Ανώνυμος Κεραμευτική Εταιρεία Λαυρίου*» στο κτήριο του Μεγάλου Ατμήλατου Μεταλλοπλυσίου της Ελληνικής Εταιρείας. Στο εργοστάσιο της εταιρείας που λειτούργησε με κάποιους μετασχηματισμούς, μέχρι το 1957, απασχολήθηκαν και μαθήτευσαν στην τέχνη της κεραμικής, δίπλα σε άξιους τεχνικούς και καλλιτέχνες, πολλοί κάτοικοι του Λαυρίου. Σήμερα διατίθεται για καλλιτεχνικά δρώμενα.

ΤΠΠΑ

Το Τεχνολογικό & Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου είναι ένας ελκυστικός προορισμός για πολλαπλές πολιτιστικές εκδηλώσεις. Μουσικές συναυλίες και επιστημονικές/καλλιτεχνικές εκθέσεις, θεατρικές και χορευτικές παραστάσεις, κινηματογραφικές προβολές, συνέδρια, σεμινάρια, διαλέξεις, εταιρικές εκδηλώσεις και άλλα δρώμενα λαμβάνουν χώρα στις συνεδριακές και εκθεσιακές αίθουσες του και τους ιδιαίτερους ανοιχτούς χώρους του, κατά τη διάρκεια των 20 χρόνων λειτουργίας του. Η ιστορία της περιοχής, ο πλούτος των μνημείων της και η σημαντική βιομηχανική παράδοση αποτελούν βασικούς παράγοντες προσέλκυσης επισκεπτών. Παράλληλα, η μικρή απόσταση από το κέντρο της Αθήνας και η εύκολη πρόσβαση στο Διεθνές Αεροδρόμιο Αθηνών «Ελευθέριος Βενιζέλος» ενισχύουν την ελκυστικότητά του για τη φιλοξενία συνεδριακών και άλλων εκδηλώσεων.

Οι πρόσφατα ανακαινισμένες εγκαταστάσεις του Τ.Π.Π.Α. είναι περίπου 1280 τ.μ., διαθέτουν τεχνολογικό εξοπλισμό και προσφέρουν πλήρη υποστήριξη για την άρτια διοργάνωση εκδηλώσεων κύρους. Το Τ.Π.Π.Α. διαθέτει, επίσης, υπαίθριο θέατρο 700 - 1200 θέσεων, εκτεταμένους κήπους που προσφέρονται για εκδηλώσεις, καθώς και parking.

Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Λαυρίου

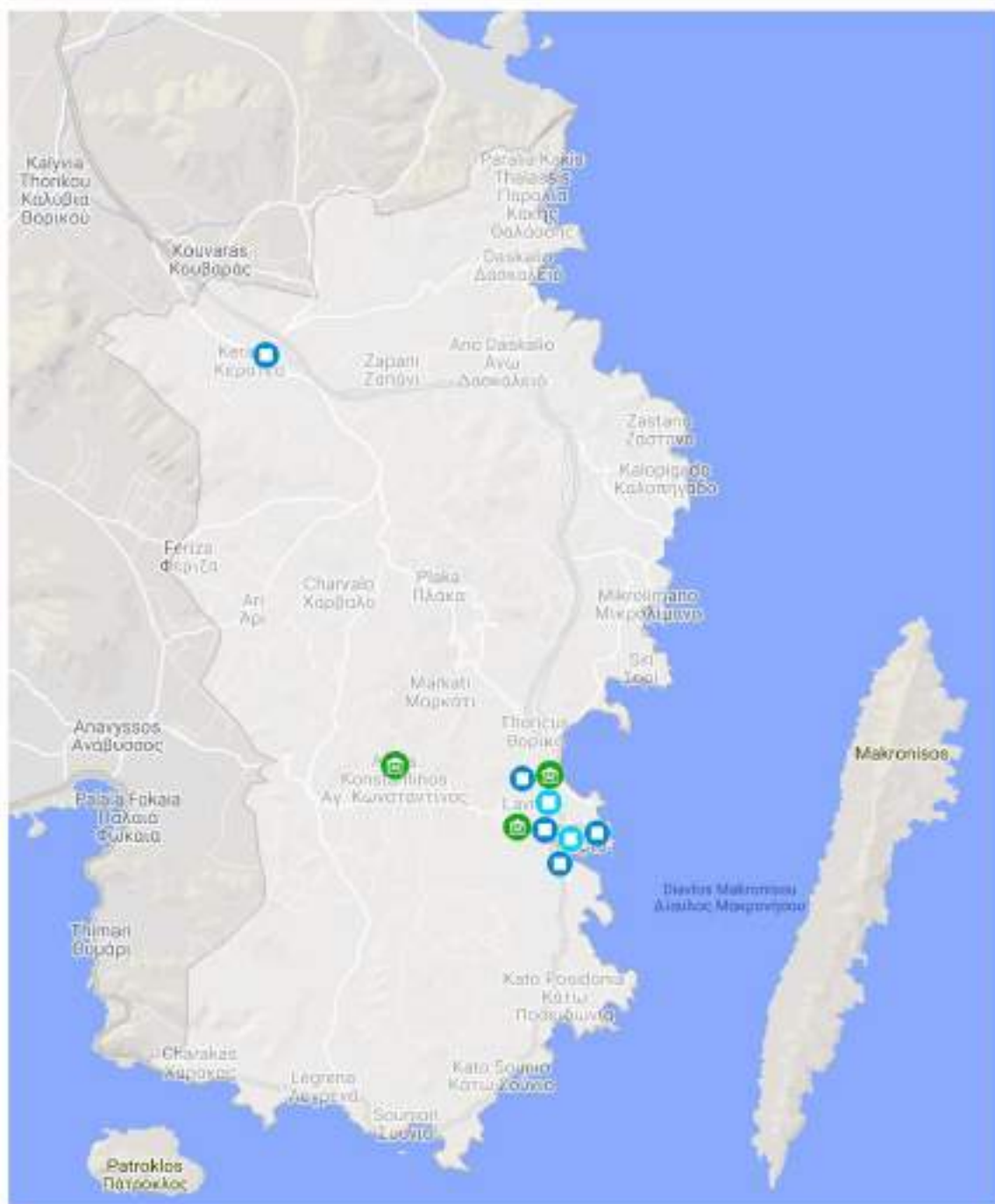
Το ΚΠΕ Λαυρίου στεγάζεται σε δύο από τα διατηρητέα κτίρια, στον παλιό ξενώνα και στα γραφεία των εγκαταστάσεων της Γαλλικής εταιρείας, στο Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου. Το κτήριο του ξενώνα χρησιμοποιείται τόσο ως ξενώνας, όπως και στο παρελθόν, όσο και ως χώρος εκπαίδευσης για τις ανάγκες του ΚΠΕ. Το ΚΠΕ Λαυρίου αναπτύσσει δράσεις που απευθύνονται σε μαθητές, εκπαιδευτικούς και στην ευρύτερη τοπική κοινωνία όπως ο **σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων**, η **οργάνωση – υλοποίηση σεμιναρίων** και η **παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού**. Επιπλέον, αναπτύσσει **τοπικές, εθνικές και διεθνείς συνεργασίες** με ΑΕΙ, ΤΕΙ, ερευνητικά ιδρύματα, αντίστοιχα ΚΠΕ, περιβαλλοντικές οργανώσεις, συλλόγους και άλλους κυβερνητικούς ή μη φορείς και πραγματοποιεί **ενέργειες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης**.⁵⁴

---

⁵⁴ <http://kpe-lavriou.att.sch.gr>

Μουσεία και Χώροι Πολιτιστικών Εκδηλώσεων

- Μουσείο
- Χώρος πολιτιστικών εκδηλώσεων
- Χώρος υπαίθριων πολιτιστικών εκδηλώσεων

Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου - Το κτίριο του Συλλόγου των Φιλομούσων

Το κτίριο κατασκευάστηκε στα νότια της κεντρικής πλατείας, περίπου το 1885-88 από την «Ελληνική Εταιρεία Μεταλλουργιών» για να στεγάσει το Σύλλογο των Φιλόμουσων «Ορφέας» (τη Φιλαρμονική δηλαδή της Εταιρείας), καθώς και κάθε καλλιτεχνική εκδήλωση. Είναι ένα πραγματικά ιδιαίτερα προσεγμένο κτίριο για την εποχή του. Κατά τον 20ό αιώνα

χρησιμοποιήθηκε ως Δημοτικό σχολείο και όταν έπαψε η χρήση του, το 1990 περίπου, ανακαινίσθηκε προκειμένου να χρησιμοποιηθεί ως πολιτιστικό κέντρο του Δήμου.

Το Μηχανουργείο

Κοντά στο Λιμάνι βρίσκεται το κτίριο του Μηχανουργείου της Ελληνικής Εταιρείας Μεταλλουργείων, στο οποίο επισκευάζονταν οι ατμομηχανές του σιδηροδρόμου και των καμίνων. Στο Μηχανουργείο υπήρχε επιπλέον δυνατότητα δημιουργίας μηχανολογικών κατασκευών. Ένα μέρος του βιομηχανικού συγκροτήματος αναστηλώθηκε από το Δήμο Λαυρίου και χρησιμοποιείται ως χώρος συνεδρίων, εκθεσιακός, εκδηλώσεων ή χώρος διάφορων καλλιτεχνικών δρωμένων.

Κτίριο "Ευτέρπη"

Το ιστορικό κτίριο στην περιοχή του Κυπριανού που κατασκευάστηκε από τη Γαλλική εταιρεία το 1893 και χρησίμευε σαν χώρος μουσικών, θεατρικών και χορευτικών πρόκειται να ανακαινιστεί και να επαναχρησιμοποιηθεί ως χώρος πολιτιστικών εκδηλώσεων από το Δήμο Λαυρίου.

Υπαίθριοι Χώροι Εκδηλώσεων

Το **Θεατρο «Ρεμίζα»** στη θέση του αμαξοστασίου που κατεδαφίστηκε και το **Θεατράκι στο Φοινικόδασος**, είναι δύο υπαίθριοι χώροι για την τέλεση μουσικών συναυλιών, καθώς και υπαίθριων θεατρικών ή άλλων καλλιτεχνικών παραστάσεων και εκδηλώσεων.

Πολιτιστικά Δρώμενα

Φεστιβάλ «Θορίκια»

Κάθε χρόνο το φεστιβάλ «Θορίκια» λαμβάνει χώρα στο δήμο Λαυρεωτικής. Συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις, εικαστικές εκθέσεις, βιβλιοπαρουσιάσεις και άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες συμπεριλαμβάνονται στο πολιτιστικό φεστιβάλ, που αποτελεί πόλο έλξης στην περιοχή.

Καλλιτέχνες - δημιουργοί

Ένωση Εικαστικών Καλλιτεχνών Λαυρεωτικής "ΙΡΙΣ"

Η Ένωση "ΙΡΙΣ" συστάθηκε στις 11 Μαρτίου του 2013. Τα μέλη της ανήκουν στον εικαστικό και δημιουργικό χώρο της περιοχής της Λαυρεωτικής με επιθυμία την επέκτασή της όπου και σε όποιον εικαστικό θέλει να συμμετέχει. Τα μέλη της διοργανώνουν ομαδικές ή και ατομικές καλλιτεχνικές εκθέσεις στη Λαυρεωτική με ποικίλους τομείς εικαστικής ενασχόλησης, από ζωγραφική έως κατασκευές.

Σύλλογοι - Σωματεία

Μεγάλο πλήθος πολιτιστικών, εξωραϊστικών, αθλητικών και εργατικών συλλόγων δραστηριοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή της Λαυρεωτικής. Συνολικά 37 Σύλλογοι υπάρχουν στην περιοχή (Πίνακας 51 στο παράρτημα). Επιπλέον, 3 Σύνδεσμοι και 5 Σωματεία δραστηριοποιούνται στην περιοχή (Πίνακας 52 στο παράρτημα).

2.3.7. Το Επιχειρηματικό Δυναμικό του Δήμου Λαυρεωτικής

Ο Δήμος Λαυρεωτικής προήλθε από τη συνένωση των Δήμων Λαυρεωτικής, Κερατέας και της κοινότητας Αγίου Κωνσταντίνου. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του **μητρώου επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ**, στο Δήμο δραστηριοποιούνταν το 2017 συνολικά 1.738 επιχειρήσεις⁵⁵.

Το επιχειρηματικό δυναμικό του Δήμου κατανέμεται στους επιμέρους τομείς οικονομικής δραστηριότητας ως εξής: Η συντριπτική πλειονότητα της επιχειρηματικής δραστηριότητας συγκεντρώνεται στον **τριτογενή τομέα** (συνολικά 73%), και ειδικότερα στους κλάδους του λιανικού εμπορίου (17%), των υπηρεσιών εστίασης (10,5%) και των μεταφορών και της αποθήκευσης (10,2%). Ακολουθούν ο **δευτερογενής τομέας** (15%), όπου πρωταγωνιστούν οι κλάδοι των ναυπηγοεπισκευαστικών εργασιών και της παραγωγής τροφίμων και ποτών (κυρίως αρτοποιεία και ζαχαροπλαστεία), καθώς και ο **πρωτογενής τομέας** με 12% επί του συνόλου του επιχειρηματικού δυναμικού. Αναλυτικότερα παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα η κατανομή των επιχειρήσεων του Δήμου Λαυρεωτικής ανά διψήφιο κλάδο δραστηριότητας.

Πίνακας 27: Πλήθος επιχειρήσεων ανά Οικονομική Δραστηριότητα (διψήφιος ΚΑΔ) στο Δήμο Λαυρεωτικής (2017)

ΚΑΔ	Οικονομική Δραστηριότητα	Αριθμός	Ποσοστό
01-03	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	210	12,1%
10-33	Μεταποίηση	97	5,6%
35	Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού και Κλιματισμού	16	0,9%
36-39	Παροχή Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγίανσης	7	0,4%
41-43	Κατασκευές	139	8,0%
45	Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλετών	50	2,9%
46	Χονδρικό Εμπόριο	99	5,7%
47	Λιανικό Εμπόριο	294	16,9%
49-53	Μεταφορές και Αποθήκευση	178	10,2%
55	Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος	11	0,6%
56	Δραστηριότητες Υπηρεσιών Εστίασης	183	10,5%
58-63	Ενημέρωση και Επικοινωνία	21	1,2%
64-66	Χρηματοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες	28	1,6%
68	Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας	27	1,6%
69-75	Επαγγελματικές, Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες	169	9,7%
77-82	Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες	26	1,5%
85	Εκπαίδευση	46	2,6%
86-88	Δραστηριότητες Σχετικές με την Ανθρώπινη Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα	84	4,8%
90-93	Τέχνες, Διασκέδαση και Ψυχαγωγία	24	1,4%
94-96	Άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών	72	4,1%
	Άγνωστες δραστηριότητες	7	0,4%
	ΣΥΝΟΛΟ	1.738	100,0%

Πηγή : Μητρώο Επιχειρήσεων ΕΛΣΤΑΤ (2017).

⁵⁵ Ο αριθμός αυτός υπολείπεται του συνόλου των μονάδων που καταγράφονται στο Μητρώο Επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ, καθώς εξαιρούνται από τα στοιχεία που διατίθενται οι κλάδοι όπου ο αριθμός των επιχειρήσεων είναι μικρότερος των τριών.

Η Αγροτική Οικονομία

Η Λαυρεωτική αποτελεί μέρος της αγροτικής περιοχής των Μεσογείων, μιας γεωργικά πλούσιας περιοχής με παράδοση στην αμπελοκαλλιέργεια και στην παραγωγή κρασιού. Στην περιοχή καλλιεργούνται επίσης εκτάσεις που παράγουν βρώσιμες ελιές και λάδι. Η αγροτική παραγωγή στο Δήμο Λαυρεωτικής είναι εντούτοις αρκετά περιορισμένη, τόσο σε όρους ποσότητας και προστιθέμενης αξίας, όσο και ως προς το εύρος των καλλιεργειών, καθώς αφορά σχεδόν αποκλειστικά σε **ελαιοκαλλιέργειες** και **αμπελοκαλλιέργειες**. Στη δημοτική ενότητα της Κερατέας περισσότερο εντοπίζονται ακόμη ορισμένες **κτηνοτροφικές μονάδες**, κυρίως εκτροφή αιγοπροβάτων.

Πίνακας 28: Επιχειρήσεις πρωτογενή τομέα (ανά τετραψήφιο ΚΑΔ) στο Δήμο Λαυρεωτικής (2017)

ΚΑΔ	Οικονομική Δραστηριότητα	Αριθμός	Ποσοστό
01.00	Αγρότες ειδικού καθεστώτος ⁵⁶	148	70,5%
01.13	Καλλιέργεια λαχανικών και πεπονοειδών, ριζών και κονδύλων	5	2,4%
01.21	Καλλιέργεια σταφυλιών	5	2,4%
01.45	Εκτροφή αιγοπροβάτων	16	7,6%
01.49	Εκτροφή άλλων ζώων	4	1,9%
03.11	Θαλάσσια αλιεία	28	13,3%
03.12	Αλιεία γλυκών υδάτων	4	1,9%
	ΣΥΝΟΛΟ	210	100,0%

Η περιοχή της Κερατέας υπερισχύει της δημοτικής ενότητας της Λαυρεωτικής καθώς έχει μεγαλύτερη αγροτική ζώνη, και διαθέτει έναν από τους παλαιότερους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς της χώρας, τον **Αγροτικό Συνεταιρισμό Κερατέας**⁵⁷ που ιδρύθηκε το 1924. Τα μέλη του Συνεταιρισμού ασχολούνται κυρίως με την αμπελουργία και την ελαιοκομία. Η ετήσια παραγωγή της περιοχής ανέρχεται περίπου σε 2.000 τόνους σταφύλια και 1.000 τόνους ελαιόλαδο.

Ελάχιστες είναι επίσης οι επιχειρήσεις επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων που περιορίζονται σε έναν μονοψήφιο αριθμό μονάδων, οι οποίες χωροθετούνται σχεδόν εξολοκλήρου εντός της δημοτικής ενότητας της Κερατέας. Συγκεκριμένα εντοπίζονται από αναζήτηση στο διαδίκτυο 6 **οινοποιεία** και 2 **ελαιοτριβεία**, ενώ καταγράφεται και η δραστηριοποίηση **μελισσοκόμων** και **μελοπαραγωγών**, οι οποίοι έχουν οργανωθεί στον **Μελισσοκομικό Συνεταιρισμό Κερατέα**. Ο Συνεταιρισμός διοργανώνει κάθε χρόνο τη **Γιορτή Μελιού** στην Κερατέα.

Πίνακας 29: Επιχειρήσεις επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων Δήμου Λαυρεωτικής

Επιχείρηση	Δραστηριότητα	Έδρα
Αμπελώνες Ανδρέου ΕΠΕ	Οινοποιείο	Κερατέα
Μυλωνάς Μικροοινοποιείο	Οινοποιείο	Κερατέα
Κρασιά Αφοί Αγγέλου	Οινοποιείο	Κερατέα
Οινοποιείο Λιεπούρη	Οινοποιείο	Κερατέα
Οινοποιείο Πρίφτη «Ρίζωμα"	Οινοποιείο	Κερατέα
Σίνης Δημήτριος	Οινοποιείο	Κερατέα

⁵⁶ Στο ειδικό καθεστώς αγροτών εντάσσονται οι αγρότες, οι οποίοι κατά το προηγούμενο φορολογικό έτος πραγματοποίησαν παραδόσεις αγροτικών προϊόντων παραγωγής τους και παροχές αγροτικών υπηρεσιών αξίας κατώτερης των δεκαπέντε χιλιάδων (15.000) ευρώ και έλαβαν επιδοτήσεις συνολικής αξίας κατώτερης των πέντε χιλιάδων (5.000) ευρώ.

⁵⁷ www.agrokerateas.gr/

Επιχείρηση	Δραστηριότητα	Έδρα
Μπεθάνης Γεώργιος και Σια ΟΕ	Ελαιοτριβείο	Κερατέα
Τούντα Σταματία και Σια ΕΕ	Ελαιοτριβείο	Κερατέα
Παραδοσιακή Μελισσοκομία Κοκκινόπουλος Μ.	Μελισσοκομίο	Λαύριο

Πηγή: Αναζήτηση στο διαδίκτυο

Η **αλιεία** αποτελεί ένα από τα παλαιότερα επαγγέλματα της πόλης του Λαυρίου και ασκείται μέχρι σήμερα από μεγάλο αριθμό κατοίκων, οι οποίοι αντιστοιχούν σε περισσότερο από το μισό του συνόλου της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα παραγωγής. Σε αυτούς προστίθεται πληθώρα ερασιτεχνών αλιέων. Η αλιεία αποτελεί προσοδοφόρα δραστηριότητα για την τοπική οικονομία, εντούτοις η αλιευτική δραστηριότητα περιορίζεται σε τοπική εμβέλεια.

Από το 2008 λειτουργεί στο λιμάνι σύγχρονο **αλιευτικό καταφύγιο**, στο οποίο ελλιμενίζονται επαγγελματικά αλιευτικά σκάφη παράκτιας αλιείας με μήκη από 7-15 μέτρα, γρι-γρι με μήκη από 18-19 μέτρα, βοηθητικά αλιευτικά των γρι-γρι, ενώ φιλοξενούνται και αρκετά ερασιτεχνικά σκάφη αλιείας. Οι επαγγελματίες αλιείς εκπροσωπούνται από το **Σωματείο Επαγγελματιών Αλιέων** Λαυρίου, ενώ καταγράφεται επίσης η λειτουργία τριών **Συλλόγων Ερασιτεχνών Αλιέων** (Θορικού, Λαυρίου και Ποσειδωνίας).

Η Βιομηχανική Ιστορία της Λαυρεωτικής

Το Λαύριο και η ευρύτερη περιοχή της Λαυρεωτικής συνδέθηκε με τη **μεταλλευτική και μεταλλουργική βιομηχανία** σε δύο απομακρυσμένες μεταξύ τους ιστορικές περιόδους: την ακμή της εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων αργυρούχου μολύβδου κατά την κλασική αρχαιότητα, μετά από την οποία διεκόπη κάθε μεταλλευτική και μεταλλουργική δραστηριότητα, και κατά την επανεκκίνησή της τον 19^ο αιώνα, όταν το Λαύριο αναδείχθηκε σε μεταλλευτικό μεταλλουργικό κέντρο και αποτέλεσε την **πρώτη βιομηχανική πόλη** της Νεότερης Ελλάδας.

Η μεταλλουργική δραστηριότητα επανεκκίνησε το 1864 όταν η ιταλογαλλική εταιρεία «**Hilarion Roux et Cie**» που αναλαμβάνει την εκμετάλλευση των αρχαίων σκωριών και την εξαγωγή αργυρούχου μολύβδου. Η εταιρεία εγκαινιάζει το 1865 πλήρες εργοστάσιο με 18 κάμινους, μικρά μεταλλοπλύσια, μηχανουργείο και σιδηρόδρομο. Πρόκειται για την σημαντικότερη βιομηχανία στην Ελλάδα εκείνη την εποχή, που το 1867 απασχολούσε 1.200 εργάτες, τεράστιο αριθμό για τα μεγέθη της εποχής.

Στη συνέχεια, η εταιρεία εξαγοράζεται από την «**Εταιρεία των Μεταλλουργιών Λαυρίου**» (Ελληνική εταιρεία). Τα επόμενα χρόνια δραστηριοποιούνται στην περιοχή με αντικείμενο την εξόρυξη μολύβδου, μαγνησίου, καδμίου, ψευδαργύρου και αργύρου κυρίως η Ελληνική Εταιρεία, που ο πυρήνας της βρισκόταν στη δυτική ακτή του λιμανιού, και η «**Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου**» (“Compagnie Française des Mines du Laurium») που διαδέχθηκε τα «Μεταλλεία Καμάριζας» και συγκροτήθηκε στη βόρεια είσοδο της πόλης. Στα δύο βιομηχανικά συγκροτήματα του Λαυρίου ανορθώθηκαν μερικές από τις πιο σημαντικές βιομηχανικές εγκαταστάσεις στην Ελλάδα. Οι δύο εταιρίες στήριξαν τη νέα περίοδο ακμής της Λαυρεωτικής και έβαλαν την σφραγίδα τους τόσο στην ανάπτυξη της μεταλλευτικής βιομηχανίας στην Ελλάδα, όσο και στην δημιουργία και το χαρακτήρα της πόλης του Λαυρίου για πολλές δεκαετίες.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η φυσιογνωμία της πόλης αλλάζει και μετεξελίσσεται από μια μεταλλευτική πόλη σε μια **βιομηχανική πόλη του 20^{ου} αιώνα**. Νέοι βιομηχανικοί κλάδοι

αναπτύσσονται, όπως κλωστοϋφαντουργεία, χημικές βιομηχανίες, μεταλλουργεία, ναυπηγοεπισκευαστικές μονάδες, σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και οι μονάδες της Εταιρίας Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου (ΠΥΡΚΑΛ) και της Ελληνικής Βιομηχανίας Όπλων (ΕΒΟ) που παρήγαγαν εκρηκτικά, πυρομαχικά και όπλα. Ως τα μέσα της δεκαετίας του 1960 εγκαταστάθηκαν περίπου 15 κλωστοϋφαντουργικές, χημικές και μηχανολογικές μονάδες, κυρίως εντός των ορίων της πόλης, ενώ ένας νέος βιομηχανικός πόλος δημιουργήθηκε με την εγκατάσταση της βιομηχανίας πλαστικών DOW (1962) και της μονάδας της ΔΕΗ (1972) στα βόρεια του όρμου του Θορικού.

Μια από τις μεγαλύτερες εταιρείες της εγχώριας κλωστοϋφαντουργίας της εποχής υπήρξε η μονάδα της «**Αιγαίων Α.Ε.**» που εγκαταστάθηκε το 1955 στον χώρο της Ελληνικής Εταιρείας (η οποία είχε κλείσει από το 1917) και απασχολούσε 1.700 εργαζόμενους. Η μονάδα της «Αιγαίων» λειτούργησε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '90 όταν η επιχείρηση πτώχευσε. Η Γαλλική Εταιρεία, στην οποία είχε παραχωρηθεί η εκμετάλλευση σχεδόν ολόκληρου του υπεδάφους της Λαυρεωτικής, συνέχισε τις εξορύξεις μέχρι το 1977 και διέκοψε και τις μεταλλουργικές τις δραστηριότητες το 1989, αποτελώντας τη μακροβιότερη μεταλλευτική-μεταλλουργική βιομηχανία της χώρας.

Το οριστικό **κλείσιμο της μεταλλουργικής δραστηριότητας**, αλλά και η γενικότερη αποβιομηχάνιση της χώρας, προκάλεσαν αλυσιδωτές αντιδράσεις σε όλες τις μεγάλες βιομηχανικές μονάδες της περιοχής, οι οποίες άρχισαν να διακόπτουν τις γραμμές παραγωγής τους, όπως η «ΕΜΜΕΛ» (1982-1990), τα «Κλωστήρια Λαυρίου» (1948-1991), η ΒΕΛΠΕΞ (1955-1991), η «ΑΒΕΛ-Μεταλλευτική» (1966-1992), η «Λαυρεωτική», το χυτήριο της ΙΖΟΛΑ (1992), καθώς και η «Τεχνοκράφτ» και η «Best Boats». Την ίδια περίοδο, η δραστηριότητα μιας σειράς άλλων βιομηχανιών συρρικνώνεται, όπως της ΕΒΟ και της ΠΥΡΚΑΛ. Το 2006, έπειτα από μεγάλη πυρκαγιά, έπαυσε να λειτουργεί το εργοστάσιο της χημικής βιομηχανίας ΧΥΜΑ, τις εγκαταστάσεις της οποίας εξαγόρασε στη συνέχεια η εταιρεία ΜΟΝΟΤΕΖ ΑΒΕΕ. Ο κύκλος **αποβιομηχάνισης** της δεκαετίας του 1980 έπληξε καίρια το Λαύριο, το οποίο εισήλθε σε μια μακρά περίοδο **οικονομικής κρίσης και αυξημένης ανεργίας**, κατά την οποία ο πληθυσμός μειώθηκε κατά 20% περίπου μεταξύ των απογραφών 1981 και 1991. Στο διάστημα από το 1989 ως και το 1994 χάθηκαν επιπλέον περίπου 2.500 θέσεις εργασίας στην περιοχή.

Σήμερα, παρά τη μεγάλη παρακμή της βιομηχανικής παραγωγής, η περιοχή του Λαυρίου διατηρεί ακόμη αρκετές **μικρότερες βιοτεχνίες και μεγαλύτερες βιομηχανικές μονάδες**, όπως της ΔΕΗ και της RAVAGO LAVRION M.A.B.E.E., που εξαγόρασε το 2018 την παραγωγική μονάδα της DOW XPS στο Λαύριο. Ειδική βαρύτητα φαίνεται επίσης να κατέχει πλέον ο κλάδος της ναυπηγοεπισκευαστικής βιομηχανίας. Σημαντική εξακολουθεί να είναι η παρουσία της κρατικής αμυντικής βιομηχανίας «Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα Α.Ε.» (ΕΑΣ) που προήλθε από τη συγχώνευση της ΠΥΡΚΑΛ και της «Ελληνικής Βιομηχανίας Όπλων Α.Ε.» (ΕΒΟ). Στο Συγκρότημα Εργοστασίου Λαυρίου της ΕΑΣ, που λειτουργεί από το 1981 και εκτείνεται σε μια έκταση περίπου 3.500 στρεμμάτων στην περιοχή Άνω Όρια Λαυρίου, παράγονται συμβατικά πυρομαχικά και βλήματα.

Στο Λαύριο εξακολουθούν να υφίστανται πολλοί **θεσμοθετημένοι χώροι για εγκατάσταση βιομηχανικών δραστηριοτήτων** διαφορετικών βαθμών όχλησης, όπως της ΒΙΠΑ-ΒΙΟΠΑ Λαυρίου, των Βιομηχανικών Περιοχών γύρω από τις εγκαταστάσεις της ΕΒΟ και της ΔΕΗ, της Λιμενικής Ζώνης, των παλαιών εργοστασίων της «Αιγαίων» και του Τεχνολογικού Πάρκου Λαυρίου.

Η **ΒΙΠΑ-ΒΙΟΠΑ Λαυρίου** εκτείνεται στην περιοχή από το λιμάνι του Λαυρίου μέχρι τις εγκαταστάσεις της πρώην βιομηχανίας «Αιγαίο» και το δρόμο Σουνίου – Λαυρίου και είχε χωροθετηθεί βάσει του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου του οικισμού Λαυρίου⁵⁸ ως περιοχή μη οχλούσας βιομηχανίας-βιοτεχνίας, ενώ με νεότερη τροποποίηση του ΓΠΣ⁵⁹ καθορίστηκε ως «περιοχή ΒΙΠΑ προς εξυγίανση» με επιτρεπόμενες χρήσεις που περιλαμβάνουν πλέον και εκείνες που ορίζονται ως χρήσεις πολεοδομικού κέντρου και τουρισμού – αναψυχής. Με πρόσφατη απόφαση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ) εγκρίθηκε η μελέτη πολεοδόμησης του εκτός σχεδίου τμήματος του ΒΙΠΑ-ΒΙΟΠΑ Λαυρίου που αφορά τον καθορισμό καινούργιων χρήσεων στο συγκεκριμένο τμήμα του βιομηχανικού πάρκου, όπως για παράδειγμα τη δυνατότητα να κατασκευαστούν καταστήματα, κατοικίες, ξενοδοχειακά και τουριστικά κτίρια, κέντρα διασκέδασης, αναψυκτήρια, εστιατόρια κ.α., ενώ δεν επιτρέπονται βιομηχανικές χρήσεις, παρά μόνο ήπιας μορφής, όπως επαγγελματικά εργαστήρια. Ο χώρος του ΒΙΟΠΑ έχει σήμερα σχεδόν εξαλειφτεί και δώσει τη θέση του σε εμπορικές κυρίως χρήσεις.

Στο «**Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη Επιχειρηματικών Πάρκων Βιομηχανίας και Εφοδιαστικής 2018-2040**», που εκπονήθηκε για λογαριασμό της Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων Ελλάδας (ΚΕΕΕ) προτείνεται η οργάνωση 28 περιοχών στην ανατολική και στη δυτική Αττική, όπου ατύπως έχουν συγκεντρωθεί και λειτουργούν μικρές βιομηχανικές μονάδες, στο πλαίσιο της οποίας εντάσσεται και σχετική επένδυση για την **οργάνωση της βιομηχανικής γης στο Λαύριο**.

Στην περιοχή της Κερατέας έχει χωροθετηθεί χώρος εγκατάστασης χαμηλής όχλησης επαγγελματικών μονάδων και μετεγκατάστασης μονάδων μέσης όχλησης με τη μορφή **Βιοτεχνικού Πάρκου (ΒΙΟΠΑ)**⁶⁰. Στο ΒΙΟΠΑ επιφανείας 1100 στρ. βρίσκονται εγκατεστημένες περίπου 35 επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται κυρίως στους κλάδους των τροφίμων και ποτών, καθώς και των μεταλλικών κατασκευών και παραγωγής δομικών υλικών⁶¹. Στις αρχές του 2020, η φαρμακοβιομηχανία ELPEN ανακοίνωσε την υλοποίηση επένδυσης 50 εκατ. Ευρώ για τη δημιουργία νέας παραγωγικής και ερευνητικής μονάδας στον χώρο του ΒΙΟΠΑ.

Στο «**Τεχνολογικό και Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου**» που δημιουργήθηκε στους βιομηχανικούς χώρους της παλαιάς Γαλλικής Εταιρείας το 1992 με πρωτοβουλία του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, φιλοξενούνται αρκετές νέες και καινοτόμες επιχειρήσεις, καθώς και εργαστήρια μεταλλουργικής έρευνας του ΕΜΠ.

Σήμερα, η παραγωγική δραστηριότητα των κλωστοϋφαντουργείων, των μεταλλουργικών και χημικών βιομηχανιών στο Λαύριο έχει εξ ολοκλήρου σταματήσει. Η λειτουργία των τελευταίων είχε προκαλέσει **σημαντικά προβλήματα ρύπανσης** της περιοχής, καθώς και σοβαρά βιομηχανικά ατυχήματα. Η παύση της μεταλλευτικής δραστηριότητας και της λειτουργίας των άλλων ρυπογόνων βιομηχανιών, όπως και η μετατροπή του ΑΗΣ της ΔΕΗ για καύση φυσικού αερίου αντί πετρελαίου, προφανώς έχουν συντελέσει στη μείωση των αέριων ρύπων και στην **εξυγίανση του περιβάλλοντος**. Η «Εταιρεία Αξιοποίησης και Διαχείρισης της Περιουσίας του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου» (ΕΑΔΙΠ) υλοποιεί το πρόγραμμα «Εξυγίανση Εδαφών και Συμπληρωματικά Έργα στο Τεχνολογικό Πολιτιστικό

⁵⁸ ΦΕΚ 1260/Δ/5.10.1993.

⁵⁹ ΦΕΚ 456/Δ/24.5.2006.

⁶⁰ Ο φορέας, η θέση ή έκταση τα όρια και οι περιβαλλοντικοί όροι του Βιοτεχνικού Πάρκου (ΒΙΟΠΑ) Κερατέας καθορίστηκαν με την 9174/466/2003 Κοινή Απόφαση των Υφυπουργών Ανάπτυξης και ΥΠΕΧΩΔΕ (ΦΕΚ 695/Β/3.6.2003).

⁶¹ www.viopa-kerateas.gr/

Πάρκο Λαυρίου» για την υλοποίηση ζωτικής σημασίας περιβαλλοντικών έργων στο χώρο του Τ.Π.Π.Α. Επιπλέον, βρίσκεται σε διαδικασία δημοπράτησης, ειδική μελέτη για την απορρύπανση – αποκατάσταση του ιδιαίτερα ρυπασμένου και με σοβαρά στατικά προβλήματα Κτιρίου Κονοφάγου.

Η βιομηχανική κληρονομιά του Λαυρίου, τα ορυχεία, τα μεταλλευτικά φρέατα, οι βιομηχανικές κατασκευές, αλλά και οι εργατικές κατοικίες, συνθέτουν σήμερα μια ανάγλυφη εικόνα εξέλιξης της πόλης ως «Companay Town»⁶² της Ελλάδας στην νεότερη εποχή. Το συγκρότημα των μεταλλουργείων του Λαυρίου, που περιλαμβάνει το κτιριακό δυναμικό καθώς και τον μηχανολογικό εξοπλισμό, αποτελεί ένα σπάνιο σύνολο βιομηχανικής αρχαιολογίας και αρχιτεκτονικής που διασώζεται ακόμη στην Ευρώπη, και το οποίο διαμορφώνει την εικόνα ενός «ανοικτού μουσείου της μεταλλευτικής βιομηχανίας» που απλώνεται σε ολόκληρη την περιοχή. Στο πλαίσιο αυτό, η επανάχρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς αποτελεί μια σύγχρονη πρόκληση για την χωρική και κοινωνικοοικονομική αναβάθμιση της πόλης του Λαυρίου.

Μεταποίηση και Σύγχρονες Τεχνολογίες

Από την επεξεργασία των στοιχείων του Μητρώου Επιχειρήσεων έτους 2017 της ΕΛΣΤΑΤ προκύπτουν αρκετές εγγενείς **διαρθρωτικές αδυναμίες και ιδιαιτερότητες της μεταποιητικής δραστηριότητας** στο Δήμο της Λαυρεωτικής. Ειδικότερα αναδεικνύεται το ιδιαίτερα ισχνό μερίδιο μεταποιητικών επιχειρήσεων στο σύνολο του επιχειρηματικού δυναμικού του Δήμου: 97 επιχειρήσεις, δηλαδή μόλις το 5,6% του συνόλου των επιχειρήσεων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η διαπίστωση ότι κυριαρχούν οι **ναυπηγοεπισκευαστικές δραστηριότητες** με συνολικά 36 επιχειρήσεις, ενώ ακολουθούν οι κλάδοι των **τροφίμων & ποτών** (κυρίως αρτοποιεία και παραγωγή ειδών ζαχαροπλαστικής) και της **κατασκευής μεταλλικών κουφωμάτων**. Ο μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων που ασχολούνται με την ναυπήγηση πλοίων και σκαφών, καθώς και με την επισκευή και συντήρηση πλοίων/σκαφών (ΚΑΔ 30.11, 30.12 και 33.15), αποδίδεται στη συνέχιση, και κυρίως στην αναβίωση, μίας βιομηχανικής δραστηριότητας με παράδοση και ιστορία στην περιοχή, η οποία ευνοήθηκε από τη μακρόχρονη λειτουργία στο Λαύριο μίας από τις μεγαλύτερες ιδιωτικές μαρίνες στην Ελλάδα (Olympic Marine).

Πίνακας 30: Δυναμικό μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά Οικονομική Δραστηριότητα (τετραψήφιο ΚΑΔ) στο Δήμο Λαυρεωτικής (2017)

ΚΑΔ	Οικονομική Δραστηριότητα	Αριθμός	Ποσοστό
10.41	Παραγωγή ελαίων και λιπών	3	3.1%
10.71	Αρτοποιεία· παραγωγή νωπών ειδών ζαχαροπλαστικής	18	18.6%
11.02	Παραγωγή οίνου από σταφύλια	3	3.1%
22.29	Κατασκευή άλλων πλαστικών προϊόντων	3	3.1%
25.12	Κατασκευή μεταλλικών πορτών και παραθύρων	19	19.6%
30.11	Ναυπήγηση πλοίων και πλωτών κατασκευών	4	4.1%
30.12	Ναυπήγηση σκαφών αναψυχής και αθλητισμού	3	3.1%
31.09	Κατασκευή άλλων επίπλων	3	3.1%
32.50	Κατασκευή ιατρικών και οδοντιατρικών οργάνων και προμηθειών	3	3.1%
33.12	Επισκευή μηχανημάτων	3	3.1%
33.13	Επισκευή ηλεκτρονικού και οπτικού εξοπλισμού	3	3.1%
33.15	Επισκευή και συντήρηση πλοίων και σκαφών	29	29.9%

⁶² Η ονομασία «Companay Town» χρησιμοποιήθηκε μετά το 1850 στην Αγγλία και στις ΗΠΑ ως χαρακτηρισμός των πόλεων όπου η τοπική οικονομία και απασχόληση εξαρτιόταν σε σημαντικό βαθμό από την εξόρυξη και κατεργασία ορυκτών.

ΚΑΔ	Οικονομική Δραστηριότητα	Αριθμός	Ποσοστό
33.20	Εγκατάσταση βιομηχανικών μηχανημάτων και εξοπλισμού	3	3.1%
	ΣΥΝΟΛΟ	97	100%

Πηγή : Μητρώο Επιχειρήσεων ΕΛΣΤΑΤ (2017).

Ξεχωριστό ενδιαφέρον αποκτά ωστόσο η δραστηριοποίηση στο Λαύριο τα τελευταία χρόνια μίας σειράς **καινοτόμων επιχειρήσεων** που παράγουν **προϊόντα υψηλής τεχνολογίας**, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν εταιρείες παραγωγής «έξυπνων υλικών» νανοτεχνολογίας, καθώς και φαρμακευτικών προϊόντων.

Οι εταιρίες αυτές βρίσκονται επί το πλείστον εγκατεστημένες στο **Τεχνολογικό και Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου (ΤΠΠΛ)**⁶³ που ιδρύθηκε στη θέση της παλαιάς Γαλλικής Εταιρείας Λαυρίου το 1992, με πρωτοβουλία του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, με στόχο τη φιλοξενία και προώθηση ερευνητικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Στον χώρο του ΤΠΠΛ φιλοξενούνται ειδικότερα εργαστήρια του ΕΜΠ, τα οποία ασχολούνται με την προώθηση της τεχνογνωσίας που παράγεται στο ΕΜΠ, καθώς και εταιρείες, οι οποίες ασχολούνται με τη παραγωγή, την ανάπτυξη και την εφαρμογή καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών στο χώρο των σύγχρονων τεχνολογιών. Η συγκέντρωση αυτής της κρίσιμης μάζας τεχνολογικού, επιστημονικού και πολιτισμικού δυναμικού διευκολύνει την ανάπτυξη συνεργειών και συνεργασιών μεταξύ των επιχειρήσεων.

Από την έναρξη λειτουργία του ΤΠΠΛ έχουν φιλοξενηθεί στις εγκαταστάσεις του περισσότεροι από 40 φορείς. Σήμερα στεγάζονται εκεί τρία (3) **εργαστήρια του ΕΜΠ**, τρεις (3) **εκπαιδευτικοί φορείς**, καθώς και έντεκα (11) **επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας**. Ενδεικτικά αναφέρεται η εταιρεία «Pharma-Data» που ιδρύθηκε το 2000 με έδρα στο Λαύριο και ειδικεύεται στον σχεδιασμό και την ανάπτυξη φαρμακευτικών προϊόντων, ενώ διαθέτει επίσης ένα υπερσύγχρονο κέντρο έρευνας και ανάπτυξης. Επίσης, η εταιρεία «NanoPhos», με έτος ίδρυσης το 2005, που δραστηριοποιείται στην παραγωγή βιομηχανικών και κατασκευαστικών υλικών νανοτεχνολογίας, ενώ από το 2014 εφαρμόζει την ίδια τεχνολογία και για την παραγωγή ναυτιλιακών χρωμάτων και επιστρώσεων. Αναλυτικότερα, οι ερευνητικοί-εκπαιδευτικοί φορείς και οι επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας που έχουν εγκατασταθεί στο ΤΠΠΛ είναι σήμερα οι παρακάτω:

Πίνακας 31: Εγκαταστημένες Επιχειρήσεις και Φορείς στο Τεχνολογικό και Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου⁶⁴

Εταιρεία - Φορέας	Αντικείμενο
BioG3D	3D Printing Services
Conify	Προϊόντα σκόνης μετάλλου - 3D Printing Services
In.mat-Lab	Εργαστήριο ελέγχου και πιστοποίησης ορυκτών και βιομηχανικών υλικών
IRES	Υπηρεσίες και εφαρμογές νανοτεχνολογίας
KB Impulse Hellas	Υπηρεσίες ΤΠΕ
Kinoussis Group	Παραγωγή κουφωμάτων
Material Ark	Δομικά υλικά
NanoPhos A.E.	Παραγωγή προϊόντων νανοτεχνολογίας
R-Nano	Παραγωγή προϊόντων νανοτεχνολογίας
T4i Enegineering	Υπηρεσίες έρευνας & ανάπτυξης μηχανικής υλικών
Xenios Polis	Οργάνωση προγραμμάτων κοινωνικής μέριμνας, εκπαίδευσης και πολιτισμού
Βιοτεχνικό-Βιομηχανικό	Μουσείο

⁶³ www.ltp.ntua.gr

⁶⁴ Πηγή: www.ltp.ntua.gr

Εταιρεία - Φορέας	Αντικείμενο
Εκπαιδευτικό Μουσείο	
Εργαστήριο Μεταλλουργίας του ΕΜΠ	Έρευνα και εκπαίδευση
Εργαστηριακή Μονάδα Ελέγχων ΑΤΡ του ΕΜΠ	Έρευνα και εκπαίδευση
Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Λαυρίου	Εκπαίδευση
Εργαστήριο Περιβαλλοντικών Μετρήσεων του ΕΜΠ	Έρευνα και εκπαίδευση
ΠΥΡΟΓΕΝΕΣΙΣ Α.Β.Ε.Ε.	Παραγωγή και εμπορία προηγμένων υλικών (advanced materials)

Η μετεξέλιξη του Λαυρίου από βιομηχανική περιοχή σε **πόλο καινοτομίας** της Αττικής αναμένεται επίσης να αποκτήσει μια ιδιαίτερα ενισχυμένη δυναμική εφόσον επαληθευτεί η πρόθεση της **Microsoft** να εγκαταστήσει στο Λαύριο την επένδυσή της για τη δημιουργία data center στην Ελλάδα που ανακοίνωσε ο πρόεδρος της εταιρείας τον Οκτώβριο του 2020. Η εταιρεία φέρεται μάλιστα να έχει επιλέξει το πρώην εργοστάσιο της κλωστοϋφαντουργίας «Αιγαίον», έκτασης 100 στρεμμάτων, ως χώρο εγκατάστασης του data center.

Στην περίπτωση αυτή, το Λαύριο θα καταστεί ένας τεχνολογικός κόμβος που αναμένεται να αλλάξει άρδην τα δεδομένα για την περιοχή, καθώς θα διαμορφωθούν ιδανικές συνθήκες προκειμένου να λειτουργήσει ως **κοιτίδα ανάπτυξης και εφαρμογής καινοτόμων προϊόντων και δραστηριοτήτων τεχνολογικού, εκπαιδευτικού και πολιτιστικού περιεχομένου**, η οποία θα προσελκύσει συμπληρωματικές και υποστηρικτικές ερευνητικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες, ενώ θα ευνοήσει την μεταφορά τεχνολογίας, την ίδρυση spin-off εταιρειών και τη δημιουργία ενός νέου επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Επίσης αναμένεται ότι θα προκαλέσει επενδύσεις ανοικοδόμησης και ανέγερσης κατοικιών στην περιοχή, προκειμένου να εξυπηρετηθεί η εγκατάσταση εργαζόμενων της Microsoft και των εταιρειών που εκτιμάται να ακολουθήσουν.

Το Τεχνολογικό και Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου

Η ιδέα του Τεχνολογικού και Πολιτιστικού Πάρκου Λαυρίου (ΤΠΠΛ) γεννήθηκε από τη διαδικασία αναζήτησης των δυνατοτήτων για την επανάχρηση του βιομηχανικού συγκροτήματος της Γαλλικής Εταιρείας, εγχείρημα που υιοθέτησε και υλοποίησε το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο το 1995, όταν συγκροτήθηκε θεσμικά το Πάρκο και ξεκίνησαν οι εργασίες αποκατάστασης του βιομηχανικού συγκροτήματος με συγχρηματοδότηση από την ΕΕ, οι οποίες ολοκληρώθηκαν το 2000. Το ΤΠΠΛ λειτουργεί από το 2000 ως αυτόνομη επιχείρηση, από τη μη-κερδοσκοπική ανώνυμη εταιρεία ΕΑΔΙΠ/ΕΑΔΠ του ΕΜΠ, το διοικητικό συμβούλιο της οποίας ορίζεται από τη Σύγκλητο του ΕΜΠ.

Μέρος των κτιριακών εγκαταστάσεων του ΤΠΠΛ διατίθεται για την στέγαση επιχειρηματικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων αιχμής, είτε κατόπιν μίσθωσης σε έτοιμους προς τούτο χώρους, είτε κατόπιν επένδυσης των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων προκειμένου να προσαρμόσουν τα χαρακτηριστικά του διατιθέμενου χώρου στις συγκεκριμένες ανάγκες τους.

Το ΤΠΠΛ αποσκοπεί αφ' ενός μεν στην σύνδεση της επιστημονικής και τεχνολογικής έρευνας που πραγματοποιείται εντός του ΕΜΠ με τις ανάγκες και τα παραγωγικά ενδιαφέροντα του επιχειρηματικού κόσμου και την επανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με τη σχετική εμπειρία που αποκομίζεται από τη σύνδεση αυτή, αφ' ετέρου δε στην πραγματοποίηση μιας σειράς πολιτιστικών εκδηλώσεων σχετικών τόσο με την προβολή της ιστορίας και του πολιτισμού της ευρύτερης περιοχής στην οποία ανήκει, όσο

και με την ιστορία των δραστηριοτήτων που κατά το παρελθόν είχαν αναπτυχθεί στις διατηρητέες εγκαταστάσεις στις οποίες αυτό σήμερα στεγάζεται.

Στον χώρο του ΤΠΠΛ φιλοξενούνται εκπαιδευτικοί φορείς, όπως το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Λαυρεωτικής και το Βιομηχανικό Βιοτεχνικό Εκπαιδευτικό Μουσείο, ενώ διοργανώνονται περιοδικά, επιστημονικές, ερευνητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες όπως συνέδρια, σεμινάρια και ημερίδες, επιχειρηματικές συναντήσεις και εκθέσεις και ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις και δρώμενα.

Το υπό κατασκευή και ίδρυση Μουσείο Μεταλλείας Μεταλλουργίας Λαυρίου (ΜΜΜΛ) στο ιστορικό συγκρότημα του Μηχανουργείου του ΤΠΠΛ όπως και η οργάνωση του πλούσιου ιστορικού Βιομηχανικού Αρχείου Λαυρίου (1864-1981) αναμένεται να ενισχύσουν σημαντικά και να πολλαπλασιάσουν την πολιτιστική εμβέλεια του Πάρκου.

Η Πολιτιστική Οικονομία και το «Κινηματογραφικό Λαύριο»

Σημαντική δραστηριότητα στον τομέα της **παραγωγής πολιτιστικού περιεχομένου** έχει αναπτύξει η μη κερδοσκοπική **Εταιρεία Μελετών Λαυρεωτικής (ΕΜΕΛ)**⁶⁵, η οποία ιδρύθηκε το 1984 και αποτελεί τον σύλλογο των επιστημόνων της ευρύτερης περιοχής της Λαυρεωτικής. Η εταιρεία είναι μέλος του Ελληνικού Τμήματος της Διεθνούς Επιτροπής για την Προστασία της Βιομηχανικής Κληρονομιάς (ΤΙCСIΗ). Οι βασικοί στόχοι της αποσκοπούν σε πολιτιστικές παρεμβάσεις, δημιουργία υποδομών και θεσμών, που έχουν σχέση με την μελέτη, σωτηρία και ανάδειξη του ιστορικού-μνημειακού και φυσικού πλούτου της Λαυρεωτικής.

Τα κυριότερα από τα πεπραγμένα της ΕΜΕΛ συγκαταλέγονται η ίδρυση το 1986 του **Ορυκτολογικού Μουσείου Λαυρίου** και το 2003 του **Μουσείου Κεραμικής «ΑΚΕΛ-Πάνος Βαλσαμάκης»**, η συγκρότηση του **Ιστορικού Αρχείου** Λαυρίου, η διοργάνωση **επιστημονικών συναντήσεων, συνεδρίων** και ποικίλων **πολιτιστικών εκδηλώσεων**, η **υποδοχή και ξενάγηση** στο Λαύριο ειδικών επιστημόνων από όλο τον κόσμο, φοιτητών, μαθητών και οργανωμένων ομάδων, καθώς και η **έκδοση μελετών** αναφερομένων στη Λαυρεωτική (15 τον αριθμό). Η ΕΜΕΛ συμμετείχε στη διοργάνωση και διεξαγωγή των εκδηλώσεων με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 150ετίας από την αναγέννηση του Λαυρίου (1865-2015), σε συνεργασία με τον Δήμο Λαυρεωτικής και τους λοιπούς φορείς της πόλης.

Η ΕΜΕΛ έχει επίσης αναπτύξει ενεργό συμμετοχή στην κοινή προσπάθεια φορέων για τη δημιουργία του **Μουσείου Μεταλλείας-Μεταλλουργίας** στο Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου και την ίδρυση Κέντρου Βιομηχανικών, Τεχνικών και Πανεπιστημιακών Αρχείων σε συνεργασία με το ΕΜΠ και το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ήδη, μετά την ολοκλήρωση όλων των προαπαιτούμενων διαδικασιών και την υπογραφή τον Αύγουστο του 2017 της σχετικής προγραμματικής σύμβασης, ξεκίνησε η υλοποίηση αυτού του σημαντικού πολιτιστικού ιδρύματος. Σήμερα, μετά την κτιριακή αποκατάσταση που έχει ολοκληρωθεί, αναμένεται η υλοποίηση της δεύτερης και τελικής φάση του έργου. Το μουσείο θα στεγαστεί στο πρώην μηχανουργείο της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου.

Τέλος, έχει αναπτύξει έντονη δραστηριότητα για τη **διάσωση και προστασία κηρυγμένων μνημείων** της νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς του Λαυρίου, όπως της «Γαλλικής Σκάλας» που χρησιμοποιείτο για την φόρτωση μεταλλευμάτων στο Λιμάνι του Λαυρίου (κατασκευή του 1888) και του ιστορικού μνημείου του Σταθμού του Αττικού Σιδηροδρόμου,

⁶⁵ <https://emel.gr/>

γνωστό ως «Φόρος» στον Θορικό Λαυρίου, την εκτέλεση των εργασιών αποκατάστασης και ανάδειξης του οποίου εξετάζει να χρηματοδοτήσει η Περιφέρεια Αττικής.

Ένα πολύ ιδιαίτερο και πολλά υποσχόμενο πεδίο πολιτιστικής δραστηριότητας στο Λαύριο διαμορφώνεται ωστόσο από την αξιοποίηση του αρχιτεκτονικού τοπίου, τόσο των αμιγώς βιομηχανικών συγκροτημάτων όσο και του ιστορικού οικιστικού ιστού της πόλης, αλλά και του φυσικού περιβάλλοντος, ως σκηνικό για πλήθος **κινηματογραφικών, τηλεοπτικών και διαφημιστικών παραγωγών**.

Το συγκρότημα του **Τεχνολογικού και Πολιτιστικού Πάρκου Λαυρίου** προσφέρει από το 1994 μια πλούσια ποικιλία «κινηματογραφικών κάδρων», τα οποία σε συνδυασμό με τα επίσης ενδιαφέροντα σκηνικά που προσφέρουν οι γειτονιές με τις παλιές εργατικές κατοικίες, αλλά και ευρύτερα η περιοχή της Λαυρεωτικής, λειτουργούν όλα ως ένα πολύ δημοφιλές κινηματογραφικό πλατό στον καλλιτεχνικό/δημιουργικό χώρο, μια πόλη-στούντιο που προσφέρεται ιδιαίτερα για ταινίες ή σειρές εποχής.

Ένα βιβλίο-λεύκωμα που κυκλοφόρησε το 2006 με τίτλο «**Το κινηματογραφικό πλατό της Λαυρεωτικής**»⁶⁶ καταγράφει τις 100 παραγωγές, κινηματογραφικές και τηλεοπτικές, που γυρίστηκαν στο ατμοσφαιρικό «πλατό» όχι μόνο του ΤΠΠΛ, αλλά και της ευρύτερης περιοχής: στο Λιμάνι, τον προσφυγικό καταυλισμό, στην Καμάριζα (τα σπίτια των εργατών), τις υπόγειες στοές, στα νεοκλασικά με τους φοίνικες, αλλά και στην Κερατέα, το Σούνιο, την Ανάβυσσο.

Πλήθος σκηνοθετών και παραγωγών, Ελλήνων και ξένων, επέλεξαν το Λαύριο ως σκηνικό για το γύρισμα ταινιών και τηλεοπτικών σειρών, μεταξύ των οποίων ο «Θίασος» και ο «Μελισσοκόμος» του Θεόδωρου Αγγελόπουλου, το «Ρεμπέτικο» του Κώστα Φέρρη, το «Μπορντέλο» του Νίκου Κούνδουρου, το «Καραβάν Σαράι» του Τάσου Ψαρρά, η «Ηλέκτρα» του Μιχάλη Κακογιάννη, ο «Διωγμός» του Γρηγόρη Γρηγορίου, το «Χάπυ Νταίη» του Παντελή Βούλγαρη, η Πολίτικη Κουζίνα του Τάσου Μπουλμέτη, το «The Little Drummer Girl (Η Μικρή Τυμπανίστρια)» του Chan-wook Park, αλλά και πλήθος ντοκιμαντέρ, ταινίες μικρού μήκους, τηλεταινίες, τηλεοπτικών σειρών και εκπομπών, όπως το MasterChef – Greece.

Ο χώρος του ΤΠΠΛ χρησιμοποιείται όμως και για την **φιλοξενία πολιτιστικών εκδηλώσεων**, όπως του μουσικού φεστιβάλ Synch (2005-2007) και του Φεστιβάλ Μεσογειακού Ντοκιμαντέρ του Σωματείου Ελλήνων Σκηνοθετών Παραγωγών Κινηματογράφου (2007-2010).

Η Ενεργειακή Βιομηχανία

Στο Δήμο Λαυρεωτικής λειτουργεί το δεύτερο σε μέγεθος **ενεργειακό κέντρο ηλεκτροπαραγωγής της ΔΕΗ** στην χώρα, που αποτελείται από πέντε αυτόνομους σταθμούς παραγωγής ρεύματος με συνολική εγκατεστημένη ισχύ 1.580 MW. Το εργοστάσιο τέθηκε σε λειτουργία το 1972 και περιελάμβανε αρχικά δύο μονάδες παραγωγής με καύση βαρέως πετρελαίου. Αργότερα, το 1998 εντάχθηκαν στο σύστημα δύο μονάδες συνδυασμένου κύκλου που λειτούργησαν με καύση φυσικού αερίου. Το 2006 προστέθηκε η τελευταία μονάδα V, ισχύος 385 MW, ενώ από το 2010 οι μονάδες I και II έχουν τεθεί σε ψυχρή εφεδρεία για έκτακτη ανάγκη. Τον Ιούλιο του 2020, η ΔΕΗ δρομολόγησε διαγωνισμό για τον εκσυγχρονισμό της μονάδας V του ΑΗΣ Λαυρίου.

⁶⁶ «Το κινηματογραφικό πλατό της Λαυρεωτικής», Γ.Π. Ιατρού, έκδοση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ανατολικής Αττικής και του «Αιγόκερου» (2006).

Το ενεργειακό κέντρο της ΔΕΗ στο Λαύριο συμβάλλει στην ευστάθεια του δικτύου ενισχύοντας την παραγωγή νότιο τμήμα της χώρας, όπου συγκεντρώνεται και η μεγαλύτερη κατανάλωση ηλεκτρισμού πανελλαδικά. Οι θερμικές μονάδες της ΔΕΗ συνδέονται επίσης με το **Κέντρο Υπερυψηλής Τάσης (ΚΥΤ) του Λαυρίου**, όπου βρίσκονται και οι τερματικές εγκαταστάσεις των υποβρυχίων καλωδίων για το έργο της **ηλεκτρικής διασύνδεσης των Κυκλάδων** με το εθνικό σύστημα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας που υλοποιεί ο Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΑΔΜΗΕ). Ήδη ολοκληρώθηκε το 2018 η α' φάση του έργου που αφορούσε τη σύνδεση της Σύρου με το Λαύριο, καθώς και με τις νήσους Πάρο, Μύκονο, Νάξο και Τήνο, ενώ ακολούθησε η σύνδεση και άλλων νησιών των Κυκλάδων. Τον Αύγουστο του 2020 ολοκληρώθηκε η γ' φάση του έργου, με την πόντιση του δεύτερου υποβρύχιου καλωδίου Σύρου – Λαυρίου.

Το 2001, το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΚΑΠΕ) έθεσε σε λειτουργία στον λόφο Σταυραετού Κερατέας το **επιδεικτικό αιολικό πάρκο** ισχύος 3,01 MW αποτελούμενο από πέντε ανεμογεννήτριες, τις πρώτες που τοποθετήθηκαν στην Αττική. Στον χώρο του πάρκου, το ΚΑΠΕ έχει επίσης δημιουργήσει το **Πάρκο Ενεργειακής Αγωγής (ΠΕΝΑ)**, με αντικείμενο την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ)⁶⁷.

Τουρισμός και Εστίαση

Στο Δήμο Λαυρεωτικής λειτουργούν μόλις 5 **ξενοδοχειακές μονάδες**, δύο έως πέντε αστέρων, και συνολικής δυναμικότητας 614 κλινών. Τέσσερις μονάδες χωροθετούνται στη δημοτική ενότητα της Λαυρεωτικής, τρεις από τις οποίες στην περιοχή του Σουνίου και μία στην πόλη του Λαυρίου, καθώς και μια ακόμη στη Δημοτική Ενότητα Κερατέας. Όλες οι ξενοδοχειακές μονάδες λειτουργούν εποχικά, εκτός εκείνης του Λαυρίου που λειτουργεί καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Πίνακας 32: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Δήμου Λαυρεωτικής

Επωνυμία	Θέση	Κατηγορία	Δυναμικότητα (κλίνες)
AIGAION Beach Hotel	Σούνιο	4*	89
Daskalio Beach Hotel	Κερατέα	2*	80
Greotel Cape Sounio	Σούνιο	5*	350
Poseidon Beach Villas	Σούνιο	3*	43
Saron Hotel	Λαύριο	2*	52

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος

Επιπλέον καταγράφονται μια μονάδα **camping** (Βάκχος) στην περιοχή του Κάτω Σουνίου, καθώς και μια μονάδα **ενοικιαζόμενων δωματίων και διαμερισμάτων** (Nikolakakis Rooms Lavrio) εντός της πόλης του Λαυρίου. Η δυναμικότητα τουριστικών καταλυμάτων στο Δήμο συμπληρώνεται από 27 μονάδες βραχυχρόνιας μίσθωσης που βρίσκονται καταχωρημένες σε πλατφόρμες όπως το booking.com και airbnb.com. Τέλος, υπάρχουν παιδικές κατασκηνώσεις που φιλοξενούν παιδιά, κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

Στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου λειτουργεί μια πληθώρα **επιχειρήσεων εστίασης**, εστιατόρια, μεζεδοπωλεία και ταβέρνες. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του Μητρώου Επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ, ο συνολικός τους αριθμός ανήλθε το 2017 σε 183.

⁶⁷ www.penaproject.gr/index.php/el/

Η τουριστική κίνηση στο Λαύριο εξυπηρετείται επίσης από μια πλειάδα επιχειρήσεων που προσφέρουν κυρίως **υπηρεσίες θαλάσσιου τουρισμού**, όπως **εταιρείες ναύλωσης σκαφών αναψυχής και διοργάνωσης θαλάσσιων εκδρομών** (συνολικά καταγράφονται τουλάχιστον 25 εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή του Λαυρίου) και 1 **σχολή καταδύσεων**, αλλά και από τις επαγγελματικές υπηρεσίες που προσφέρουν τα 3 **ταξιδιωτικά γραφεία-πρακτορεία**, καθώς και 1 **εταιρεία ενοικίασης αυτοκινήτων**. Τέλος, στην περιοχή του Λαυρίου λειτουργούν επίσης τουλάχιστον 2 **κτήματα διοργάνωσης δεξιώσεων/εκδηλώσεων**.

Λιμένες, Επιχειρήσεις Θαλάσσιου Τουρισμού και Ναυπηγοεπισκευαστική Βιομηχανία

Το **λιμάνι του Λαυρίου** αποτελεί το τρίτο μεγαλύτερο λιμάνι της Αττικής και έναν από τους πιο σημαντικούς θαλάσσιους κόμβους με εξέχουσα γεωφυσική και στρατηγική θέση. Έχει καθοριστεί ως ένα από τα λιμάνια εθνικής σημασίας⁶⁸ και εξυπηρετεί πολλαπλές δραστηριότητες, οι οποίες αφορούν την ακτοπλοΐα, τους τομείς σκαφών αναψυχής, κρουαζιερόπλοιων, την αλιεία, τον εμπορικό τομέα, καθώς και την αξιοποίηση χερσαίων εκτάσεων.

Το λιμάνι λειτουργεί ως **κόμβος διακίνησης επιβατών, οχημάτων και εμπορευμάτων**, και συνδέεται με ακτοπλοϊκά δρομολόγια με την Κέα, την Κύθνο, τον Άγιο Ευστράτιο, τα Ψαρά, την Λήμνο, την Άνδρο, την Τήνο, τη Σύρο και την Καβάλα. Η Κέα αποτελεί τον κύριο εξυπηρετούμενο προορισμό, ενώ ακολουθούν η Κύθνος και η Λήμνος με πολύ μικρότερα ποσοστά. Η επιβατική κίνηση εμφανίζει έντονη εποχικότητα, όπως και στους περισσότερους λιμένες της χώρας, με σχεδόν το ήμισυ της ετήσιας κίνησης να συγκεντρώνεται στο τρίμηνο Ιουνίου-Αυγούστου της τουριστικής αιχμής. Επίσης, το λιμάνι του Λαυρίου εξυπηρετούσε μέχρι πρόσφατα την **κίνηση πλοίων κρουαζιέρας** έως 220 μέτρα, στη διάθεση των οποίων υπάρχει επιβατικός σταθμός εμβαδού 2.700 τ.μ. όπου παρέχονται υποδομές για τη διενέργεια των απαιτούμενων ελέγχων σύμφωνα με τη συνθήκη Shengen. Εντούτοις την τελευταία διετία (2018-2019), το Λαύριο δεν προσεγγίζεται πλέον από κρουαζιερόπλοια.

Οι **εμπορικές δραστηριότητες** του λιμένα διακρίνονται στον ελλιμενισμό πλοίων μεταφοράς εμπορευμάτων και χύδην φορτίων, η οποίες εμφανίζουν παρόμοια εποχικότητα όπως της επιβατικής κίνησης, καθώς και πλοίων τύπου Ro-Ro διεθνών πλοίων που εξυπηρετούνται από την ύπαρξη Τελωνειακής Αποθήκης. Στο Λιμάνι του Λαυρίου υπάρχει επίσης **αλιευτικό καταφύγιο** και **μαρίνα σκαφών αναψυχής**, δυναμικότητας 200 θέσεων.

Πίνακας 33: Στοιχεία Κίνησης του Λιμένα Λαυρίου (2017-2019)

Διακίνηση	2017	2018	2019
Πλοίων ακτοπλοΐας	2.614	2.546	2.674
Πλοίων κρουαζιέρας	26	0	0
Επιβατών ακτοπλοΐας	464.402	470.196	465.431
Επιβατών κρουαζιέρας	17.406	0	0
Επιβατηγών ΙΧ & δικύκλων	64.558	59.783	55.878
Φορτηγών	4.617	6.727	7.285
Εμπορευματοκιβωτίων (TEUS)	15.463	17.715	6.062

Πηγή: Ένωση Λιμένων Ελλάδος – www.elime.gr

⁶⁸ ΦΕΚ 202/Β/16.22007.

Η διοίκηση και η εκμετάλλευση των χώρων της Ζώνης Λιμένα του Λαυρίου ασκείται από την εταιρεία **«Οργανισμός Λιμένος Λαυρίου Α.Ε.»** (ΟΛΛ) που συστάθηκε το 2001, και η οποία οργανώνεται, λειτουργεί και διοικείται σύμφωνα με τον Ν. 3429/2005. Οι μετοχές της ανώνυμης εταιρείας μεταφέρθηκαν στο Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ) το 2012.

Αποστολή του Οργανισμού Λιμένα Λαυρίου είναι η ανάδειξη του Λαυρίου σε **«Ανατολική Λιμενική Πύλη»** της Αττικής, αναλαμβάνοντας ουσιαστικό και συμπληρωματικό ρόλο προς τον λιμένα του Πειραιά και το ευρύτερο Σύστημα Λιμένων της Αττικής. Βασικές στρατηγικές κατευθύνσεις του Οργανισμού, όπως αυτές διατυπώθηκαν στο στρατηγικό του σχέδιο, είναι η αξιοποίηση της στρατηγικής θέσης του λιμένα στο πλαίσιο της εθνικής και ευρωπαϊκής πολιτικής λιμένων, καθώς και η προώθηση της υλοποίησης των προγραμματισμένων έργων υποδομής θαλάσσιας και χερσαίας ζώνης που έχουν ενταχθεί στο **Γενικό Προγραμματικό Σχέδιο (Master Plan)** του λιμένα. Τα τελευταία χρόνια πραγματοποιήθηκαν σημαντικές **επενδύσεις για τον εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων** του λιμένα Λαυρίου. Στη χερσαία ζώνη του λιμένα λειτουργούν σήμερα εστιατόρια, καφετέριες, αυτοματοποιημένο parking αυτοκινήτων, γραφεία ενοικίασης ΙΧ αυτοκινήτων και ναύλωσης σκαφών αναψυχής, γραφεία έκδοσης εισιτηρίων και λοιπά καταστήματα εξυπηρέτησης των επιβατών και επισκεπτών του λιμανιού.

Επισημαίνεται ότι στο πρόσφατο παρελθόν έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον από επενδυτές για την παραχώρηση δραστηριοτήτων στον λιμένα του Λαυρίου. Στα τέλη του 2019 παρουσιάστηκαν από το ΤΑΙΠΕΔ οι **μελέτες για την προοπτικές ανάπτυξης και αξιοποίησης των δέκα Περιφερειακών Λιμένων** που περιλαμβάνονται στο χαρτοφυλάκιο του Ταμείου, και εντός του 2020 ξεκίνησε η διαδικασία σταδιακής αξιοποίησης των λιμένων μέσω της διενέργειας διαγωνισμών για την απόκτηση μετοχών ή την παραχώρηση επιμέρους ή και των συνολικών λιμενικών δραστηριοτήτων σε ιδιώτες.

Το Λαύριο διαθέτει όμως και ένα **ολοκληρωμένο συγκρότημα εξυπηρέτησης θαλάσσιου τουρισμού**, την **μαρίνα της Olympic Marine SA**, που συμπεριλαμβάνεται στις μεγαλύτερες και πλέον σύγχρονες της Ελλάδος. Η μαρίνα καταλαμβάνει συνολικά μια παραθαλάσσια έκταση 165 στρεμμάτων, και διαθέτει 685 θέσεις ελλιμενισμού και 1400 θέσεις διαχείμασης. Στις εγκαταστάσεις της Olympic Marine λειτουργούν επίσης καταστήματα εστίασης (Γρηγόρης Καφέ και το Yacht Club All Day Bar Restaurant), κατάστημα τροφίμων (Albatross Sea Market), κατάστημα ναυτιλιακών ειδών και εξοπλισμού (Nautilus), πρατήριο καυσίμων (Elin) και γραφείο ενοικίασης αυτοκινήτων (Lavrion Rent A Car).

Η Olympic Marine ιδρύθηκε το 1969 με αρχική ονομασία Olympic Yachts και αντικείμενο εργασιών τη ναυπήγηση σκαφών, αποτελώντας την εποχή εκείνη ένα πρότυπο μονάδας ναυπήγησης ιστιοπλοϊκών σκαφών από ενισχυμένο πλαστικό. Το ναυπηγείο έφτασε στα μέσα της δεκαετίας του '70 στο απόγειο της ανάπτυξής του, με τον όγκο της παραγωγής να ξεπερνάει τα 300 σκάφη τον χρόνο, που σκάφη αναψυχής, περιπολικά του Λιμενικού Σώματος, αλιευτικά, σωστικές λέμβους, ενώ παράλληλα δημιουργήθηκε επισκευαστική μονάδα και εισήχθη για πρώτη φορά στην Ελλάδα ειδικό μηχάνημα καθέλκυσης σκαφών (Travel Lift). Από το 1977 δραστηριοποιήθηκε στη διαχείμαση και επισκευή παντός είδους σκαφών αναψυχής, ενώ ατόνησε ο κατασκευαστικός τομέας. Στη συνέχεια, η μαρίνα χωροθετήθηκε το 1996, κατόπιν αίτησης της Olympic Marine ΑΕ. Σήμερα, η μαρίνα διαθέτει μια πλήρως εξοπλισμένη και στελεχωμένη **ναυπηγοεπισκευαστική μονάδα**, γεγονός που την καθιστά τη μοναδική μαρίνα στην Αττική που προσφέρει ολοκληρωμένες υπηρεσίες συντήρησης, επισκευής και αναβάθμισης σκαφών. Οι εγκαταστάσεις του ναυπηγείου

περιλαμβάνουν τρία μηχανήματα ανύψωσης και καθέλκυσης των σκαφών τελευταίας τεχνολογίας (travel lift).

Η δραστηριοποίηση **ναυπηγοεπισκευαστικών μονάδων** και **επιχειρήσεων συντήρησης και φύλαξης σκαφών** καταγράφεται όμως και στην ευρύτερη περιοχή της Λαυρεωτικής. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του Μητρώου Επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ για το 2017 καταγράφονται συνολικά 36 επιχειρήσεις ναυπήγησης πλοίων, πλωτών κατασκευών, σκαφών αναψυχής και αθλητισμού, καθώς και επισκευής και συντήρησης πλοίων και σκαφών. Επισημαίνεται, ότι στην πλειονότητά τους, οι επιχειρήσεις φύλαξης (parking) σκαφών προσφέρουν επίσης και υπηρεσίες επισκευής και συντήρησης. Στον ακόλουθο πίνακα καταγράφονται επιχειρήσεις του κλάδου που έχουν εντοπιστεί από διαδικτυακή αναζήτηση.

Πίνακας 34: Επιχειρήσεις ναυπήγησης, εμπορίας, συντήρησης και φύλαξης σκαφών στο Δήμο Λαυρεωτικής

Εταιρεία	Αντικείμενο	Έδρα	Ιστοσελίδα
Δικαιούλιας Παναγιώτης Δ.	Parking σκαφών αναψυχής	Θορικό	
ΔΚ Ταπετσαρίες Σκαφών	Συνεργείο ταπετσαριών σκαφών	Λαύριο	www.tapetsaries-skafon.gr
Μακροδημήτρης Δημήτριος Ν.	Parking σκαφών αναψυχής	Λεγρενά	
Μαρούσης Marine	Parking σκαφών αναψυχής	Θορικό	
Ταρσανάς	Parking σκαφών αναψυχής	Θορικό	
Ταπετσαρίες Σκαφών Λαύριο	Κατάστημα ταπετσαριών	Κάτω Ποσειδωνία	
Agora Rib Parking	Parking σκαφών αναψυχής	Λαύριο	
Anchorage	Parking σκαφών αναψυχής	Λαύριο	
Best Marine	Parking σκαφών αναψυχής	Άνω Όρια	
Boat Repairs Marine	Επισκευές και συντήρηση σκαφών	Λαύριο	www.boatrepairsmarine.com
Dream Yacht Charter	Έμπορος σκαφών	Λαύριο	
Dry Dock	Parking σκαφών αναψυχής	Λαύριο - Οξυγόνο	
El Barco	Parking σκαφών αναψυχής	Λαύριο	
Ocean Yachts (FOG)	Ναυπηγείο	Λαύριο	
Kappa Services	Εμπορία σκαφών	Πάνορμος	
Lavrio Marine - Pitsikali	Parking σκαφών αναψυχής	Θορικό	
Lavrio Yachts Navex	Επισκευές σκαφών	Αγ. Γεράσιμος	www.lavrio-yachts.gr
	Parking σκαφών αναψυχής	Λεγρενά	www.lavriomarine.gr
Ocean Μοσχάτος-Στρατής ΟΕ	Ναυπηγείο	ΒΙΟΠΑ Κερατέας	https://ocean.gr/
Olympic Marine	Ναυπηγείο-Μαρίνα	Πάνορμος	
Park In	Parking σκαφών αναψυχής	Λαύριο	www.park-in.gr

Εταιρεία	Αντικείμενο	Έδρα	Ιστοσελίδα
Park Ferme	Parking σκαφών αναψυχής	Θορικό	
Saronic Boats – Αφοι Μπλιτζιώτη	Ναυπηγείο	Λαύριο	
Trygons AE	Κατασκευή πλαστικών σκαφών	ΒΙΟΠΑ Κερατέας	www.trygons-tech.com
Yacht Engines Service Sotiriou	Συνεργείο επισκευής σκαφών	Λαύριο	
Yachts Park	Parking σκαφών αναψυχής	Λαύριο	www.yachtspark.gr
Watergate	Parking σκαφών αναψυχής	Λαύριο	

Πηγή: Διαδικτυακή αναζήτηση

Επισημαίνεται τέλος, ότι τόσο γύρω από τον Λιμένα Λαυρίου, όσο και της μαρίνας της Olympic Marine αναπτύσσεται μια πληθώρα επιχειρήσεων εστίασης, λιανικού εμπορίου, αλλά και **υπηρεσιών θαλάσσιου τουρισμού**, που ευνοούνται από τη γεωγραφική εγγύτητα του Λαυρίου με τα δημοφιλή τουριστικά νησιά των Κυκλάδων. Στην περιοχή δραστηριοποιούνται ειδικότερα πολλές **εταιρείες ναύλωσης σκαφών αναψυχής** (ιστιοπλοϊκών, motor yachts, catamaran κλπ.).

Το επιχειρηματικό δυναμικό στον τομέα του θαλάσσιου τουρισμού συμπληρώνεται από **τουριστικά γραφεία** και εταιρίες που διοργανώνουν μονοήμερες και πολυήμερες **θαλάσσιες εκδρομές** σε νησιά του Αιγαίου, και μια **σχολή καταδύσεων** που παρέχει μαθήματα και ενοικίαση εξοπλισμού για κατάδυσης Scuba diving και Snorkeling. Επισημαίνεται ότι από το 2006, η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων με υποβρύχιες αρχαιολογικές έρευνες εντόπισε και χαρτογράφησε αρχαία και βυζαντινά ναυάγια, στη θαλάσσια περιοχή μεταξύ της Αττικής και της Ν. Εύβοιας. Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας οριοθετήθηκαν 19 ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι για την αποτελεσματικότερη προστασία των 26 ναυαγίων και στη συνέχεια δρομολογήθηκαν ενέργειες για τη δημιουργία **καταδυτικού πάρκου**, με την κήρυξη έξι Επισκέψιμων Εναλίων Αρχαιολογικών Χώρων (ΕΕΑΧ) στην περιοχή Λαυρίου και νοτίου Ευβοϊκού, σύμφωνα με τον Ν.3409/2005. Ωστόσο, μέχρι σήμερα η δημιουργία του καταδυτικού πάρκου («υποβρύχιου μουσείου») δεν έχει προχωρήσει, καθώς ο θεσμός των ΕΕΑΧ παραμένει ανενεργός.

2.3.8. Τουριστικοί Πόροι και Υποδομές στην Περιοχή του Λαυρίου

Αν και το μεγαλύτερο μέρος της σημερινής τουριστικής κίνησης εστιάζεται στην περιοχή του Σουνίου και του Εθνικού Δρυμού, το Λαύριο παρουσιάζει ένα αυξανόμενο τουριστικό ενδιαφέρον για τρεις κυρίως λόγους: πρώτον ολοένα και περισσότερο εκτιμάται η αξία των σωζόμενων μεταλλευτικών - μεταλλουργικών συγκροτημάτων του Λαυρίου και της Καμάριζας, ως μοναδικά κομμάτια της βιομηχανικής αρχαιολογίας, δεύτερον αναπτύσσεται ο τομέας του θαλάσσιου τουρισμού με μεγάλα έργα υποδομής που μπορούν σταδιακά να καταστήσουν το Λαύριο, λόγω της θέσης του, ένα μεγάλο κέντρο εξόρμησης σκαφών αναψυχής για ολόκληρη της Ανατολική Μεσόγειο. Τέλος, το Λαύριο ήταν και παραμένει πύλη τουριστικής, κυρίως εγχώριας, κίνησης για τα τουριστικά αναπτυσσόμενα νησιά της Κέας και της Κύθνου.

Πρόσβαση στην περιοχή της Λαυρεωτικής

Οδική πρόσβαση

Το Λαύριο απέχει 52 χλμ. από το κέντρο της Αθήνας. Η πρόσβαση στο Λαύριο γίνεται οδικά, είτε μέσω της παραλιακής λεωφόρου Σουνίου (Βάρη, Σαρωνίδα, Φωκαία, Σούνιο), είτε μέσω της λεωφόρου Αθηνών η οποία διασχίζει τα Μεσόγεια (Κορωπί, Μαρκόπουλο, Κερατέα).

Πρόσβαση στη Λαυρεωτική με συγκοινωνιακά μέσα από Αθήνα:

Με προαστιακό ή μετρό μέχρι το Κορωπί και από εκεί με ΚΤΕΛ ή ταξί ως την Κερατέα και το Λαύριο. Ο χρόνος διαδρομής είναι περίπου 1,5 ώρα.

Με ΚΤΕΛ από Πεδίο του Άρεως ως την Κερατέα, το Λαύριο ή το Σούνιο. Η γραμμή Αθήνα - Λαύριο έχει 51 στάσεις και η συνολική διάρκεια ταξιδιού για αυτή τη διαδρομή είναι περίπου 98 λεπτά. Αναχωρεί από την Αθήνα (Πεδίον Άρεως) και τερματίζει στο Λιμάνι Λαυρίου. Η γραμμή Αθήνα - Σούνιο (Κατεύθυνση: Αθήνα - Σούνιο) έχει 65 στάσεις και διαρκεί περίπου 2 ώρες. Αναχωρεί από Αθήνα (Πεδίον Άρεως) και τερματίζει στο σταθμό Σούνιο.

Τουριστικές Επιχειρήσεις και συναφείς επαγγελματικές δραστηριότητες

Ξενοδοχεία - Ενοικιαζόμενα δωμάτια

Η περιοχή της Λαυρεωτικής, διάσημη για τον μεγάλο αρχαιολογικό πλούτο της, το φυσικό τοπίο αλλά και την μακρά βιομηχανική της ιστορία, δίνει πλήθος επιλογών και κινήτρων για να την επισκεφθεί κανείς. Ωστόσο, αποτελεί έναν προορισμό κυρίως για μονοήμερες εξορμήσεις και όχι τόσο έναν προορισμό μακράς διάρκειας διαμονής για τους επισκέπτες του. Βέβαια, μεγάλο μέρος του τουρισμού έρχεται στην περιοχή της Λαυρεωτικής για τη δυνατότητα ελλιμενισμού ή ναύλωσης σκαφών αναψυχής στον λιμένα του Λαυρίου και την ιδιωτική μαρίνα Olympic Marine. Στην περιοχή λειτουργούν 5 ξενοδοχεία, από δύο έως πέντε αστέρων (Πίνακας 35). Από τα ξενοδοχεία αυτά μόνο ένα βρίσκεται στην πόλη του Λαυρίου ενώ όλα τα μεγάλα παραθεριστικά ξενοδοχεία είναι συγκεντρωμένα στην περιοχή του Σουνίου.

Πίνακας 35: Ξενοδοχεία

A/A	Όνομα	Ιστότοπος
1	Poseidon Beach Villas	https://sounionvillas.gr
2	Saron Hotel	https://saronhotel.gr
3	Cape Sounio, Grecotel Exclusive Resort	https://www.capesounio.com
4	Daskalio Beach Hotel	https://www.daskaliobeach.gr
5	Aegeon Beach Hotel	https://www.aegeon-hotel.com

Στο Δήμο Λαυρεωτικής καταγράφονται επίσης 27 επιχειρήσεις ενοικιαζόμενων δωματίων (Πίνακας 36) που βρίσκονται καταχωρημένα σε πλατφόρμες όπως το booking.com, airbnb.com και άλλες.

Πίνακας 36: Ενοικιαζόμενα Δωμάτια - Villas

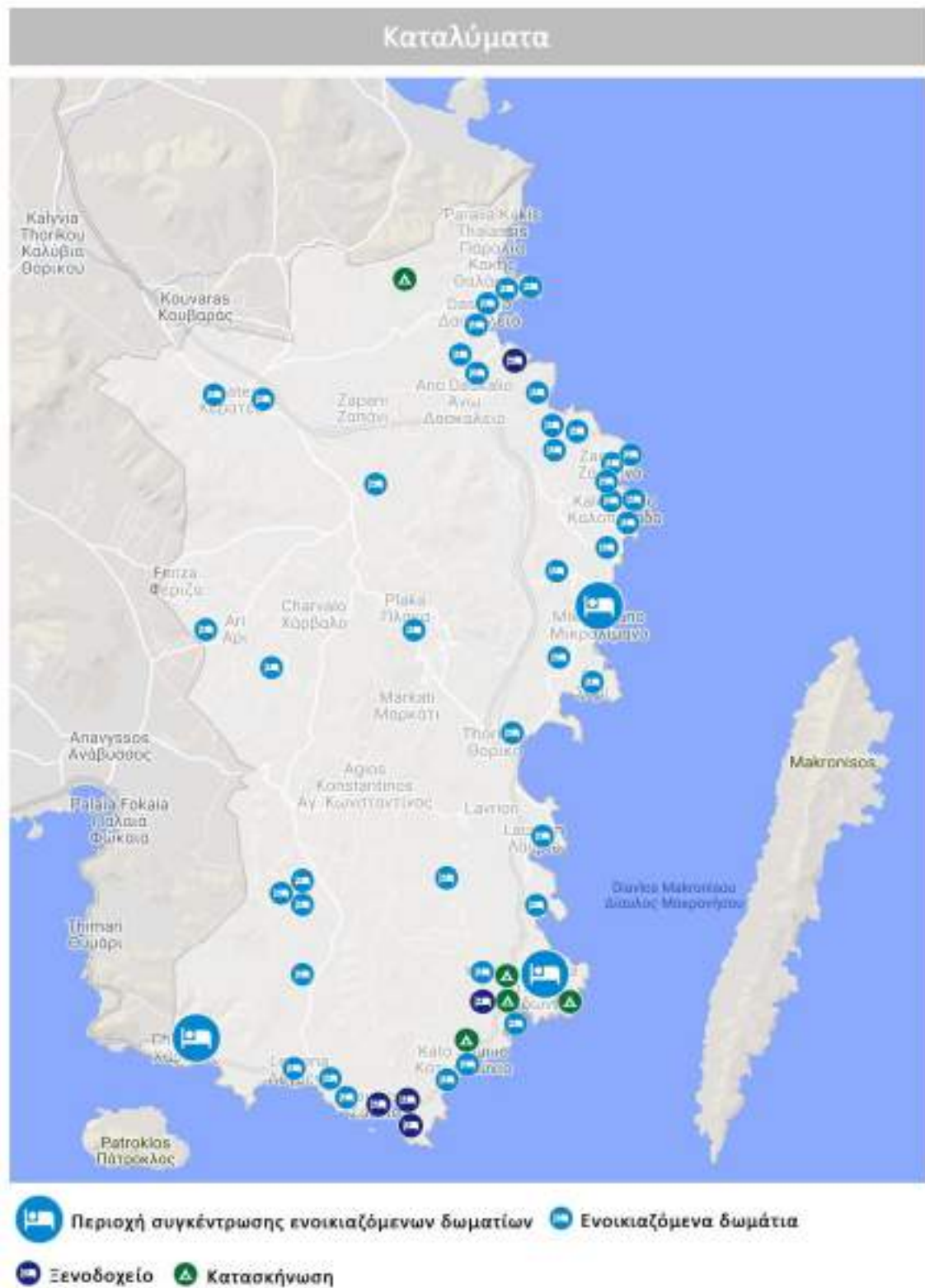
A/A	Όνομα
1	Mk apartment
2	NJ Apartments - Deluxe Edition
3	S.D APARTMENT
4	The House in the Woods
5	Cape Villa
6	Luxury apartment
7	Sounio Villa
8	Villa Amorgos in Sounio
9	Villa Adamite
10	Sounio Beach Apartments
11	Sounio Breeze
12	Camping Bacchus
13	Nikolakakis Rooms Lavrio
14	Legrena Beach Villa Sounio
15	SOUNIO AEOLUS VILLAS
16	Distefi Hills
17	Olive Grove
18	Cotes des Oliviers
19	Villa Metochi
20	Villa Pepy
21	Villa K
22	Sounio Holiday Apartment
23	Sunset at Cape Sounio
24	Sandra's Sea View at Sounio
25	Helen's Sounio Apartments
26	Cape Sea View Apartment at Sounio
27	Luxury Villa Selenia

Τέλος, υπάρχουν 5 παιδικές κατασκηνώσεις που, κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, φιλοξενούν παιδιά διοργανώνοντας δραστηριότητες και παιχνίδια. Επιπλέον, στην περιοχή λειτουργεί ένα camping που παρέχει, ιδίως το καλοκαίρι, τη δυνατότητα για φθηνή διαμονή κοντά στη φύση με άμεση πρόσβαση στις περιοχές του Σουνίου και του Λαυρίου και τις παραλίες τους (Πίνακας 37).

Πίνακας 37: Κατασκηνώσεις - Camping

A/A	Όνομα
1	Δημοτική παιδική κατασκήνωση στο Διόνυσο Κερατέας
2	Κατασκήνωση "Ξέγνοιαστο Μελίσσι"
3	Κατασκήνωση ΟΣΥΟ
4	Κατασκήνωση "Κοινωνία Ελευθέρων Ευαγγελικών Εκκλησιών Ελλάδας"
5	Προσκοπικό κέντρο Σουνίου
6	Camping "Bacchus"

Χάρτης 13

Επιχειρήσεις εστίασης

Ο τομέας της εστίασης παρέχει πολλές επιλογές και είδη κουζίνας με συνολικά περίπου 100 ταβέρνες και μεζεδοπωλεία να δραστηριοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή της

Λαυρεωτικής (Πίνακας 53 στο παράρτημα). Στο Λαύριο οι χώροι εστίασης συγκεντρώνονται κυρίως στις συνοικίες Ρουμανικά και Αγίας Παρασκευής. Στη πλειοψηφία τους απαρτίζονται από ψητοπωλεία και φυσικά ψαροταβέρνες, όπως είναι λογικό, λόγω της πλεονεκτικής τους θέσης δίπλα στη θάλασσα. Οι περιοχές της Κερατέας και του Δασκαλείου συγκεντρώνουν επίσης σημαντικό αριθμό από εστιατόρια και ταβέρνες με 36 επιχειρήσεις να σημειώνονται συνολικά στην περιοχή.

Χάρτης 14

Ακτοπλοϊκές Εταιρίες

Το λιμάνι του Λαυρίου έχει σταθερά δρομολόγια για 13 προορισμούς στην Ελλάδα. (Πίνακας 38). Η SeaJets πραγματοποιεί την πιο μακρινή διαδρομή από το Λαύριο φτάνοντας μέχρι την Καβάλα με ενδιάμεσες στάσεις στον Άγιο Ευστράτιο και την Λήμνο. Δρομολόγια στις Κυκλάδες πραγματοποιεί η Hellenic Seaways και κοντινές διαδρομές σε Κέα και Κύθνο πραγματοποιούν οι Goutos Lines και Triton Ferries. Η εταιρία Karystia κάνει διαδρομές από Λαύριο στη Κύθνο.

Πίνακας 38: Προορισμοί από λιμάνι Λαυρίου

A/A	Προορισμός	Εταιρία	Πλοίο
1	Άγιος Ευστράτιος	SeaJets	Aqua Blue
2	Καβάλα	SeaJets	Aqua Blue
3	Λήμνος	SeaJets	Aqua Blue
4	Κέα	Hellenic Seaways	Artemis
		Goutos Lines	F/B Macedon
		Triton Ferries	Ionis
5	Κύθνος	Hellenic Seaways	Artemis
		Goutos Lines	F/B Macedon
		Karystia	Marmari Express
6	Σύρος	Hellenic Seaways	Artemis
7	Φολέγανδρος	Hellenic Seaways	Artemis
8	Ίος	Hellenic Seaways	Artemis
9	Κίμωλος	Hellenic Seaways	Artemis
10	Μήλος	Hellenic Seaways	Artemis
11	Νάξος	Hellenic Seaways	Artemis
12	Πάρος	Hellenic Seaways	Artemis
13	Σίκινος	Hellenic Seaways	Artemis

Ημερήσιες Κρουαζιέρες - Ναυλώσεις Σκαφών

Το Λαύριο επίσης έχει πολλές εταιρίες που διοργανώνουν μονοήμερες και πολυήμερες εκδρομές σε νησιά του Αιγαίου (Πίνακας 39). Οι κρουαζιέρες συνήθως είναι για τα κοντινά μέρη όπως η Μακρόνησος, η Κέα, η Κύθνος και το Σούνιο και είναι κυρίως μονοήμερες με στάσεις για μπάνιο και φαγητό. Τέλος μπορεί κανείς να διοργανώσει ιδιωτική κρουαζιέρα.

Πίνακας 39: Εταιρίες κρουαζιερών

A/A	Κρουαζιέρες	Ιστότοπος
1	Aegeas Shipping Company	http://www.lavrioportservices.gr/cruazieres.html
2	Bloomarine	https://bloomarine.gr/el/transfers/
3	Lavrio Cruises	https://lavriocruises.com/
4	VIP Sea Transfer	https://www.vipseatransfer.gr/
5	South Sea sail	https://southseasail.com/
6	Perfect Yachts	https://perfectyachts.gr/daily_trips/
7	Olympic Yachting	http://www.olympicyachting.com/en/

Ναύλωση σκαφών αναψυχής

Μεγάλο μέρος του τουρισμού στη Λαυρεωτική, επισκέπτεται το μέρος για ναύλωση σκαφών αναψυχής. Το Λαύριο έχει μεγάλο λιμάνι και μαρίνα μέσα στην πόλη και λίγα χιλιόμετρα εκτός πόλης στην περιοχή της Δεξαμενής βρίσκεται μία από τις πιο σύγχρονες μαρίνες της Ελλάδος, η Olympic Marine. Επιπλέον, αποτελεί μία ιδανική αφετηρία για ταξίδια λόγω της κοντινής του απόστασης με αρκετά νησιά του Αιγαίου, όπως της Κέας, της Κύθνου και της Άνδρου. Έτσι, πολλές εταιρίες ναύλωσης σκαφών αναψυχής δραστηριοποιούνται στην περιοχή, φτάνοντας συνολικά τις δεκαοκτώ (Πίνακας 40).

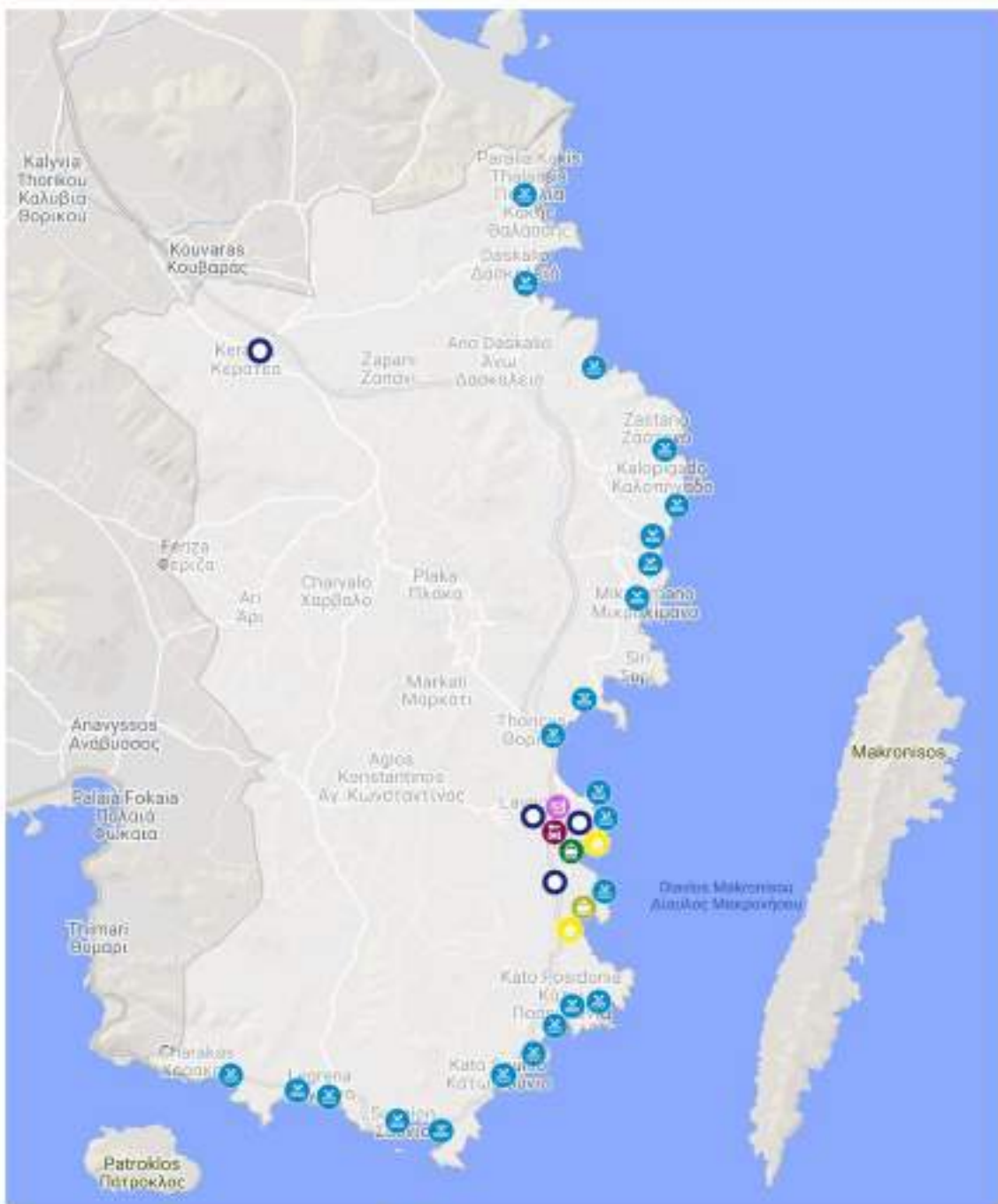
Πίνακας 40: Ενοικιάσεις σκαφών

A/A	Όνομα	Ιστότοπος
1	ARGOLIS YACHTING LAVRIO BASE	https://argolis-yacht.com/
2	CATAMARAN CHARTER LAVRION GREECE	https://www.catamaran-charter-greece.com/
3	CV Yachts	https://www.cvyachts.com/
4	Dream Yacht Charter	https://www.dreamyachtcharter.com/destination/greece/
5	EGOcharter	https://egocharter.com/
6	FastSailing	http://fastsailing.gr/
7	HDM Sailing	https://hdmsailing.gr/
8	Hermes Yachting - Lavrio Base	http://www.hermesyachting.com/en/
9	Istion Yachting Lavrion	http://www.istion.com
10	Kappa Services SA	https://kappamarineservices.gr/
11	Multihull Yachting Greece	https://www.multihull-yachting.com/en/
12	ND Sails	https://www.ndsails.com/
13	Olympic Marine	https://www.olympicmarine.gr/
14	OLYMPIC YACHTING	http://www.olympicyachting.com/en/
15	Perfect Yachts	https://perfectyachts.gr/
16	South Sea Sail warehouse	https://southseasail.com/
17	VIP Sea Transfer	https://www.vipseatransfer.gr/
18	X-Yachting Sailing Center	https://www.x-yachting.com/

Μαθήματα κατάδυσης

Μεγάλο ενδιαφέρον στην περιοχή φαίνεται να παρουσιάζουν και οι καταδύσεις. Υπάρχει μόνο μία σχολή στον δήμο Λαυρεωτικής παρέχοντας μαθήματα αλλά και ενοικίαση εξοπλισμού για κατάδυσης Scuba diving και Snorkeling. Οι καταδύσεις στην περιοχή έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον μιας και μπορεί κανείς να δει πολύχρωμους υφάλους φαράγγια σπήλαια καθώς και ναυάγια. Η εταιρία Planet Blue Dive Center έχει έδρα το Λαύριο και βρίσκεται στην οδό Φωκίωνος Νέγρη 12.

Τουριστικοί Πόροι και Υποδομές

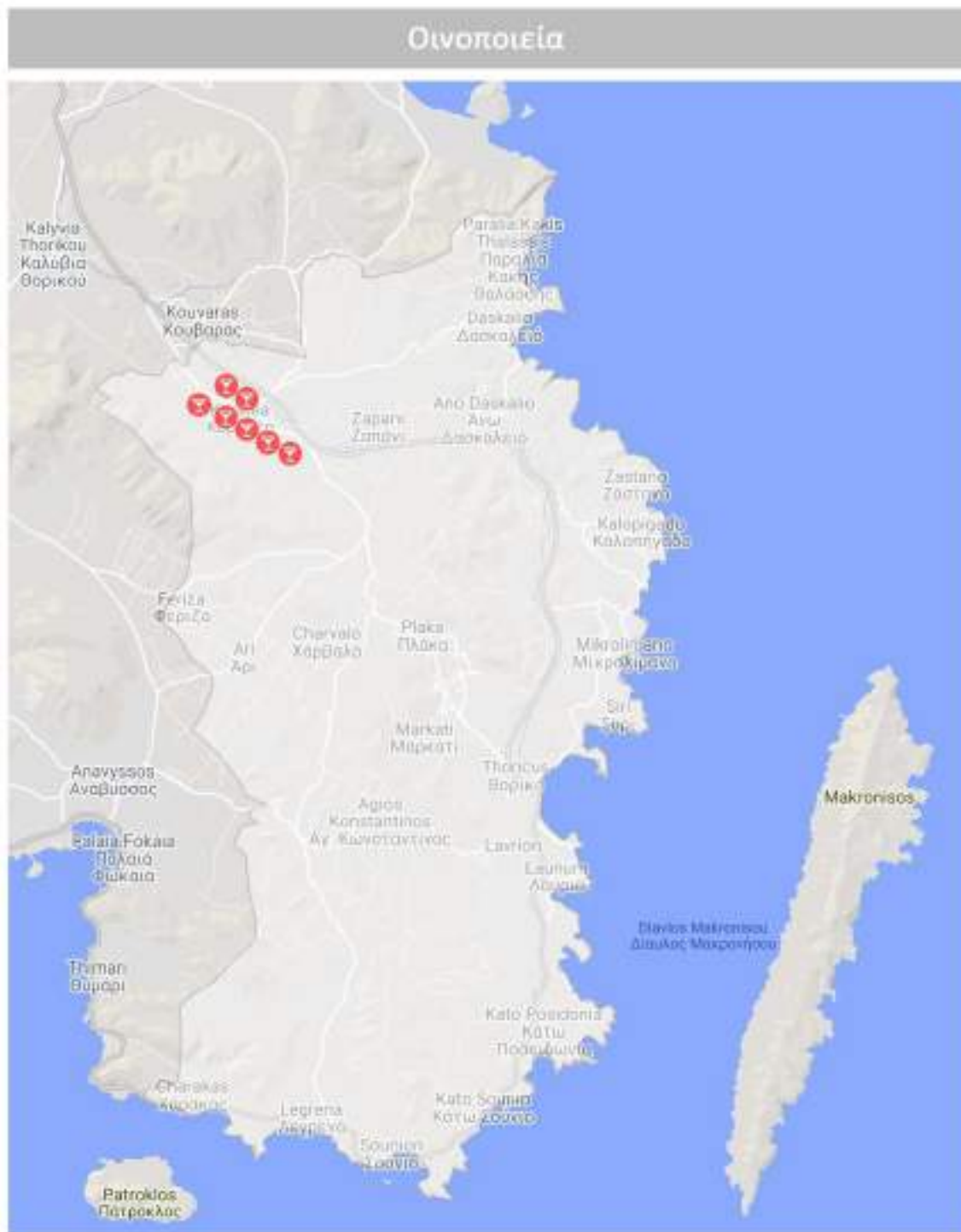
- Λιμάνι
- Olympic Marine
- Γραφεία ενοικίασης σκαφών/διοργάνωσης εκδρομών
- Γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων
- Τουριστικό γραφείο
- Καταδύσεις/σνόρκελινγκ
- Παραλία κολύμβησης

Οινοποιεία

Ένα από τα βασικότερα γνωρίσματα της περιοχής της Λαυρεωτικής και πιο συγκεκριμένα της **Κοινότητας της Κερατέας** είναι η παραγωγή οίνου διαφόρων ποικιλιών. Οι αμπελώνες, οι οποίοι ανήκουν στην ευρύτερη **αμπελουργική ζώνη της Μεσογαίας**, είναι φημισμένοι για το κρασί τους από την εποχή της αρχαίας Ελλάδας. Η γεωγραφική θέση της περιοχής, στους πρόποδες του όρους Πάνειο και σε υψόμετρο 190 μέτρων, παράλληλα με την κοντινή

Χάρτης 16

απόσταση από τις γύρω ακτές, καθιστούν την περιοχή ως μία από τις ευνοϊκότερες για την καλλιέργεια του σταφυλιού. Οι δύο βασικοί συντελεστές της επιτυχίας των αμπελώνων είναι η ποιότητα του καλλιεργήσιμου εδάφους και το κλίμα της Αττικής γης. Τα ήπια καιρικά φαινόμενα των εποχών του έτους και οι θαλάσσιες αέριες μάζες διαμορφώνουν ένα ιδανικό περιβάλλον για την καλλιέργεια του αμπελιού.

Τα περισσότερα, αν όχι όλα, είδη κρασιών συναντώνται στις παραγωγές των οινοποιείων όπως για παράδειγμα Οίνος Λευκός Ξηρός, Ρετσίνα, Ερυθρός Ξηρός, Ροζέ Ξηρός, Ημίγλυκος, Γλυκός κ.α. Επιπλέον, μπορεί κανείς να βρει ποικιλίες όπως Σαββατιανό, Μαλαγουζιά, Ασύρικο, Αηδάνι, Ροδίτης, Μοσχάτο, Chardonnay, Αγιωργίτικο, Μαντηλαριά, Merlot, Cabernet Sauvignon, Syrah και Grenache Rouge. Πολλά από τα κρασιά των παραγωγών της περιοχής έχουν διακριθεί και στο εξωτερικό.

Σήμερα, στην περιοχή της Κερατέας και της ευρύτερης Λαυρεωτικής, λειτουργούν συνολικά 7 **οινοποιεία** (Πίνακας 41), η πλειοψηφία των οποίων λειτουργούν αδιάκοπα εδώ και τρεις γενεές, ακολουθώντας την τοπική παράδοση, εξελίσσοντας παράλληλα τους τρόπους παραγωγής και εμφιάλωσης.

Πίνακας 41: Οινοποιεία Δήμου Λαυρεωτικής

A/A	Όνομα	Διεύθυνση
1	Ρίζωμα	Λεωφόρος Αθηνών - Σουνίου 57, Κερατέα
2	Σίνης Ι. Δημήτριος	Κέκροπος 8, Κερατέα
3	Λιεπούρης Δημήτριος	Λεωφόρος Αθηνών - Σουνίου 113, Κερατέα
4	Κρασιά Αγγέλου	Αθηνάς 3, Κερατέα
5	Αμπελώνες Ανδρέου ΕΠΕ	Φειδίου 28, Κερατέα
6	Μυλωνάς Μικροοινοποιία	Ιπποκράτους 3, Κερατέα
7	Σίνης Σταμάτης	Ποσειδώνος 6, Κερατέα

Παραλίες Κολύμβησης

Η Λαυρεωτική περικλείεται από μεγάλο αριθμό παραλιών και από μικρούς κόλπους. Για αυτό το λόγο αποτελεί διέξοδο ιδίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, για αρκετούς κατοίκους των γύρω περιοχών και της Αθήνας. Και στις 21 παραλίες της Λαυρεωτικής (Πίνακας 54 στο παράρτημα) η είσοδος είναι ελεύθερη και έχουν να επιδείξουν μεγάλη φυσική ομορφιά. Η δημοτική εταιρία ΔΑΝΕΤΑΛ έχει αναλάβει την αξιοποίηση και εκμετάλλευση συνολικά δεκαέξι παραλιών. Παρατίθενται αναλυτικά οι παραλίες της Λαυρεωτικής:

Στη διαδρομή **από Λαύριο προς Χάρακα** συναντάμε τις εξής παραλίες:

Παραλία «Πέρδικα»

Βρίσκεται κοντά και νοτίως του λιμανιού του Λαυρίου. Πρόκειται για μικρή οικογενειακή παραλία με άμμο.

Παραλία Πούντα Ζέζα

Οργανωμένη παραλία με αναψυκτήριο, ομπρέλες και ξαπλώστρες, με άμμο όχι ψιλή, απάνεμη από βοριά, προσβάσιμη για οικογένειες και με δενδράκια για σκιά. Υπάρχει χώρος στάθμευσης. Εκεί βρίσκεται η παιδική κατασκήνωση "Το Ξένοιαστο Μελίσσι".

Παραλία Λιμάνι του Πασά (Ποσειδωνία)

Οργανωμένη παραλία με αναψυκτήριο, ομπρέλες και ξαπλώστρες, με άμμο, απάνεμη από βοριά, προσβάσιμη για οικογένειες και με δενδράκια για σκιά, υπάρχει γήπεδο ποδοσφαίρου & μπάσκετ, χώροι στάθμευσης και από τις δύο πλευρές της παραλίας.

Παραλία Ασημάκη

Παραλία με άμμο, απάνεμη από βοριά, προσβάσιμη για οικογένειες, διαθέτει ταβέρνα, εστίαση, πολύ κοντά υπάρχει χώρος στάθμευσης και αρκετά καταλύματα.

Βαμβακούσης

Μικρή παραλία με χαλίκι, απάνεμη από όλους σχεδόν τους ανέμους, χωρίς ιδιαίτερα πολύ χώρο για parking. Προσβάσιμη με χωματόδρομο γύρω στα 500μ.

Παραλία Σουνίου

Έως την παραλία κάτω από το Ναό του Ποσειδώνα υπάρχουν μικρές παραλίες αλλά δύσκολα προσβάσιμες. Η παραλία του Σουνίου έχει ψιλή άμμο, είναι απάνεμη από βοριά και προσβάσιμη για οικογένειες. Υπάρχουν ομπρέλες, ενοικιαζόμενες ξαπλώστρες και χώρος στάθμευσης.

Παραλία Λεγραινών

Μεταξύ Σουνίου και Λεγραινών υπάρχουν μικροί κολπίσκοι αλλά δεν είναι τόσο εύκολα προσβάσιμοι. Στα Λεγραινά υπάρχει παραλία με ψιλό χαλίκι, προσβάσιμη για οικογένειες και με τον Ναυτικό Όμιλο να βρίσκεται στο κέντρο της. Παροχές υπάρχουν μέσα στο χωριό.

Παραλία Χάρακα

Υπάρχουν δύο αναψυκτήρια με τις αντίστοιχες ξαπλώστρες και ομπρέλες, καθώς επίσης και μεγάλος χώρος στάθμευσης οχημάτων.

Στη διαδρομή **από Λαύριο προς Κακή Θάλασσα** (Κερατέα) συναντάμε τις εξής παραλίες:

Νησάκι

Μικρή παραλία με μαύρο βότσαλο ακριβώς μετά το νέο λιμάνι όπου αναχωρούν τα πλοία. Η παραλία προστατεύεται από το νοτιά.

Οξυγόνο

Η επόμενη μικρή παραλία με χαλίκι, η οποία είναι το στέκι των χειμερινών κολυμβητών, καθώς προστατεύεται από το βοριά.

Θορικό

Η παραλία που βρίσκεται κάτω από το αρχαίο θέατρο. Διαθέτει αρκετό χώρο στάθμευσης.

Άγιος Νικόλαος

Μικρή οικογενειακή παραλία.

Αγία μαρίνα (Ντελένια)

Μέχρι να φθάσουμε στη παραλία της Αγίας Μαρίνας από το Λαύριο, περνάμε μικρές παραλίες με άμμο και βότσαλο. Αυτή έχει αμμουδιά και ενδείκνυται για οικογένειες, καθώς προστατεύεται από το βοριά και το νοτιά.

Περιγιάλι Κερατέας

Οργανωμένη παραλία με αναψυκτήριο και χώρο στάθμευσης.

Τσονίμα

Μικρή παραλία που συναντάμε στο δρόμο πηγαίνοντας προς Βρωμοπούσι. Έχει βοτσαλάκι και άμμο, αλλά πολύ περιορισμένο χώρο στάθμευσης πάνω στο δρόμο.

Καλοπήγαδο (Βρωμοπούσι)

Παραλία με άμμο και χαλίκι, η οποία σε κάποια σημεία προστατεύεται από το βοριά. Είναι προσβάσιμη σε οικογένειες, έχει ομπρέλες και ξαπλώστρες, καθώς και καντίνες και ταβέρνες. Υπάρχει αρκετός χώρος στάθμευσης στην πλευρά του λιμανιού.

Παραλίες Πόρτο 9 & Βιέθι

Δύο μικρά γραφικά κολπάκια με άμμο και βότσαλο, αρκετά μέσα από τον κεντρικό δρόμο. Συνήθως τα πιάνει ο βοριάς.

Λιμανάκια Δασκαλειού

Είναι τέσσερα προσβάσιμα λιμανάκια (Βίντζι, Βένιο, Ελιές, Αγία Μαρίνα) με άμμο και βότσαλο, που συνήθως τα πιάνει ο βοριάς. Κάποια από αυτά έχουν ταβέρνες καντίνες εν λειτουργία.

Παραλία Κακή Θάλασσα

Οργανωμένη παραλία που διαθέτει δημοτικό αναψυκτηριο με τουαλέτες, καφέ, φαγητό και ξαπλώστρες. Έχει ανάμεικτο βότσαλο με άμμο, συνήθως την πιάνει ο βοριάς και δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλη. Γύρω υπάρχουν ταβέρνες, κινηματογράφος, αθλητικοί χώροι καθώς και χώρος στάθμευσης.

Λιμάνι Λαυρίου

Το λιμάνι του Λαυρίου έχει καθοριστεί ως ένα από τα λιμάνια **εθνικής σημασίας** αναλαμβάνοντας ουσιαστικό και συμπληρωματικό ρόλο προς τον Λιμένα του Πειραιά και το ευρύτερο σύστημα Λιμένων της Αττικής. Σήμερα, το λιμάνι εξυπηρετεί πολλαπλές δραστηριότητες, οι οποίες αφορούν την **ακτοπλοΐα, τους τομείς σκαφών αναψυχής, κρουαζιερόπλοιων, την αλιεία, τον εμπορικό τομέα**, καθώς και την αξιοποίηση χερσαίων εκτάσεων.

Στα κρηπιδώματα του βορειοανατολικού τομέα του λιμανιού φιλοξενείται η ακτοπλοΐα, διαθέτοντας 9 θέσεις / ράμπες πρυμνοδέτησης, ενώ δύο σύγχρονα finger piers προσφέρουν τη δυνατότητα πλαγιο-πρυμνοδέτησης για τέσσερα πλοία. Ο βορειοανατολικός προσήνεμος μόλος μήκους 350 μ. προσφέρεται για την πλαγιοδέτηση τουλάχιστον δύο πλοίων ταυτόχρονα. Στον βορειοανατολικό τομέα εξυπηρετούνται επίσης πλοία κρουαζιέρας, στη διάθεση των οποίων υπάρχει Επιβατικός Σταθμός εμβαδού 2.700 τ.μ. όπου υπάρχουν οι υποδομές των απαραίτητων ελέγχων (διαβατηριακός, αστυνομικός, τελωνειακός).

Πλησίον του Επιβατικού Σταθμού υπάρχει σύγχρονο αυτοματοποιημένο πάρκινγκ αυτοκινήτων, χώρος ενοικίασης ΙΧ αυτοκινήτων, γραφεία έκδοσης εισιτηρίων και εξυπηρέτηση επιβατών και επισκεπτών. Στο Λιμάνι του Λαυρίου υπάρχει επίσης ανεξάρτητο Αλιευτικό Καταφύγιο και **«μαρίνα» σκαφών αναψυχής, δυναμικότητας 200 θέσεων**. Στον Τομέα Σκαφών Αναψυχής εξυπηρετούνται εταιρίες του κλάδου, στους οποίους διατίθενται τα ανάλογα γραφεία, καθώς και ιδιώτες, ενώ προσφέρεται και έκταση στο νοτιοανατολικό άκρος του λιμανιού για εναπόθεση σκαφών τον χειμώνα.

Οι εμπορικές δραστηριότητες του λιμένος μοιράζονται σε δύο τομείς. Στον βόρειο τομέα υπάρχει Τελωνειακή Αποθήκη και προσεγγίζουν πλοία τύπου Ro-Ro διεθνών πλών, ενώ στον νότιο τομέα του λιμανιού προσεγγίζουν κάθε είδους πλοία, μεταφοράς εμπορευμάτων και χύδην φορτίων. Στο νότιο μέρος του λιμανιού, υπάρχουν επίσης μεγάλες εκτάσεις, φυλασσόμενες και φωτιζόμενες, οι οποίες χρησιμοποιούνται για την εναπόθεση φορτίων κάθε είδους. Στο λιμάνι επίσης λειτουργούν δύο ζυγοπλάστιγγες ενώ υπάρχει και υπηρεσία πλοήγησης. Στο λιμάνι δραστηριοποιείται ο σύνδεσμος φορτο-εκφορτωτών, ρυμουλκά, καβοδέτες κ.λ.π. με τους οποίους ο ΟΛΛ έχει άριστη συνεργασία ώστε να εξασφαλίζεται η καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση των πλοίων. Στον εμπορικό τομέα επίσης έχουν τη βάση τους ιδιώτες ιδιοκτήτες λαντζών, οι οποίοι εξυπηρετούν τα διερχόμενα πλοία από το αγκυροβόλιο του Λαυρίου. Τέλος, στη Χερσαία Ζώνη του Λιμένος δραστηριοποιούνται εστιατόρια, καφέ και λοιπά καταστήματα για την εξυπηρέτηση των χρηστών, των επισκεπτών και των επιβατών του λιμανιού.⁶⁹

Olympic Marine Λαυρίου

Κοντά στο λιμάνι του Λαυρίου βρίσκεται η Olympic Marine Λαυρίου, μία υπερσύγχρονη μαρίνα με διεθνείς προδιαγραφές. Διαθέτει 680 θέσεις ελλιμενισμού, ναυπηγοεπισκευαστική μονάδα, 700 θέσεις διαχείμασης σκαφών, έμπειρο προσωπικό, άριστα επιλεγμένα συνεργεία, παραλαβή και διαχείριση αποβλήτων καθώς και πολλές άλλες σημαντικές υπηρεσίες όπως ναυπηγοεπισκευαστική μονάδα. Το μέγιστο μήκος σκάφους που μπορεί να δεχθεί η μαρίνα είναι τα τριανταδύο μέτρα, ενώ το μέγιστο βύθισμα τα οχτώ μέτρα. Είναι η μοναδική μαρίνα στην Αττική που διαθέτει μπλε σημαία και ISO. Η Olympic Marine έχει στρατηγική τοποθεσία μιας και είναι εύκολα πρόσβαση από στεριά και θάλασσα. Είναι 20 λεπτά από το αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος και οι Κυκλάδες είναι σε απόσταση αναπνοής από τη μαρίνα. Επίσης έχει καλή αναλογία τιμής και υπηρεσιών.

2.3.9. Τουριστική Κίνηση στην Περιοχή του Λαυρίου

Ως τουριστικός προορισμός, ο Δήμος της Λαυρεωτικής προσελκύει μικρό μόνο ποσοστό της συνολικής **τουριστικής κίνησης** που καταγράφεται στην Περιφέρεια της Αττικής. Ιδιαίτερα ισχνή είναι η κίνηση επισκεπτών, αλλοδαπών και ημεδαπών, στην πόλη του Λαυρίου, η οποία εξυπηρετείται από μια μόνο ξενοδοχειακή μονάδα. Η τουριστική κίνηση κατανέμεται συνεπώς σχεδόν εξολοκλήρου στον μικρό αριθμό των παραθεριστικών συγκροτημάτων στην περιοχή του Σουνίου. Επισημαίνεται, ότι τα διαθέσιμα στοιχεία, όπως καταγράφονται από την ΕΛΣΤΑΤ⁷⁰, αφορούν αποκλειστικά στη διαμονή που πραγματοποιείται στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου. Συνεπώς δεν υπάρχει εικόνα για την πρόσθετη κίνηση σε καταλύματα ενοικιαζόμενων δωματίων και διαμερισμάτων, καθώς και στις κατοικίες βραχυχρόνιας μίσθωσης, η προσφορά των οποίων έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια στην περιοχή της Λαυρεωτικής.

Σε όρους **αφίξεων στα ξενοδοχειακά καταλύματα**, το 2019 πραγματοποιήθηκαν στο Δήμο Λαυρεωτικής συνολικά 29.115 αφίξεις, εκ των οποίων οι 17.505 αφορούσαν αφίξεις αλλοδαπών και οι 11.610 αφίξεις ημεδαπών, σημειώνοντας συνολικά μείωση κατά 20% στη διάρκεια της τριετίας 2017-2019. Στο Δήμο αντιστοιχούσε το 2019 μόλις το 4,4% των

⁶⁹ <https://oll.gr/>

⁷⁰ Στην περίπτωση του Δήμου Λαυρεωτικής, τα στοιχεία αφίξεων και διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα προκύπτουν από το σύνολο των μονάδων που λειτουργούν στην περιοχή.

αφίξεων σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας Ανατολικής Αττικής και 0,6% του συνόλου της Περιφέρειας Αττικής.

Πίνακας 42: Αφίξεις & Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα στον Δήμο Λαυρεωτικής, την Περιφερειακή Ενότητα Ανατολικής Αττικής και την Περιφέρεια Αττικής (2017-2019)

Διοικητική Ενότητα	Προέλευση	Αφίξεις			Διανυκτερεύσεις		
		2017	2018	2019	2017	2018	2019
Δήμος Λαυρεωτικής	Αλλοδαποί	20.684	19.075	17.505	82.410	76.091	64.108
	Ημεδαποί	15.532	13.397	11.610	34.415	30.666	26.284
	Σύνολο	36.216	32.472	29.115	116.825	106.752	90.392
Π.Ε. Ανατολικής Αττικής	Αλλοδαποί	392.361	485.102	480.794	1.018.295	1.251.882	1.181.840
	Ημεδαποί	128.942	156.904	185.710	266.023	309.597	361.353
	Σύνολο	521.303	642.006	666.504	1.284.318	1.561.479	1.543.193
Περιφέρεια Αττικής	Αλλοδαποί	2.906.545	3.424.862	3.458.674	6.473.146	7.576.299	7.603.950
	Ημεδαποί	1.208.521	1.327.170	1.386.319	2.360.438	2.596.000	2.656.897
	Σύνολο	4.107.066	4.752.032	4.844.993	8.833.584	10.172.299	10.260.847

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Οι καταγεγραμμένες **διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα** του Δήμου ανήλθαν το 2019 σε 90.392, σημειώνοντας μείωση κατά 23% σε σύγκριση με το 2017 (116.825). Η πλειοψηφία των διανυκτερεύσεων σε ποσοστό 71% πραγματοποιείται από αλλοδαπούς (64.108). Το μερίδιο του Δήμου στο σύνολο των διανυκτερεύσεων που πραγματοποιήθηκαν στην Περιφερειακή Ενότητα Ανατολικής Αττικής ανήλθε συνεπώς το 2019 επίσης μόλις σε 5,9%, καθώς και σε 0,9% στο σύνολο της Περιφέρειας Αττικής.

Η **μέση διάρκεια παραμονής** των επισκεπτών στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Δήμου Λαυρεωτικής ανέρχεται συνεπώς σε 3,1 διανυκτερεύσεις ανά καταμετρούμενη άφιξη, μεγαλύτερη σε σύγκριση με εκείνη της Περιφερειακής Ενότητας Ανατολικής Αττικής (2,3) και στο σύνολο της Περιφέρειας Αττικής (2,1). Σαφώς μεγαλύτερη προκύπτει η διάρκεια παραμονής των αλλοδαπών επισκεπτών (3,7) από εκείνη των ημεδαπών (2,3). Η μεγαλύτερη διάρκεια παραμονής οφείλεται στον χαρακτήρα λειτουργίας των ξενοδοχειακών μονάδων του Σουνίου ως καταλύματα διακοπών.

Εξίσου υψηλότερη είναι και **πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων** του Δήμου Λαυρεωτικής σε σύγκριση με την Περιφερειακή Ενότητα Ανατολικής Αττικής και την Περιφέρεια Αττικής (51,2% έναντι 39,3% και 48,5% αντίστοιχα).

Πίνακας 43: Μέση διάρκεια παραμονής & πληρότητες ξενοδοχειακών καταλυμάτων στο Δήμο Λαυρεωτικής, την Περιφερειακή Ενότητα Ανατολικής Αττικής και την Περιφέρεια Αττικής (2019)

Διοικητική Ενότητα	Μέση διάρκεια παραμονής (ημέρες)			Πληρότητα
	Αλλοδαπών	Ημεδαπών	Σύνολο	
Δήμος Λαυρεωτικής	3,7	2,7	3,1	51,2%
Π.Ε. Ανατολικής Αττικής	2,5	1,9	2,3	39,3%
Περιφέρεια Αττικής	2,2	1,9	2,1	48,5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει συνεπώς μια **μείωση της τουριστικής κίνησης** κατά την τριετία 2017-2019, τόσο των αλλοδαπών και ημεδαπών, στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Δήμου Λαυρεωτικής, που εν μέρει μπορεί να αποδοθεί στην αυξανόμενη τάση των επισκεπτών να διαμένουν σε κατοικίες βραχυχρόνιας μίσθωσης. Η μείωση της καταγραφόμενης τουριστικής κίνησης εντούτοις βρίσκεται σε αντίθεση με την παρατηρούμενη αύξηση κατά την ίδια περίοδο στο επίπεδο τόσο της Περιφερειακής Ενότητας Ανατολικής Αττικής όσο και της Περιφέρειας Αττικής (+16,2% και +20,2% σε όρους διανυκτερεύσεων αντίστοιχα). Ενθαρρυντικό στοιχείο είναι ωστόσο η συγκριτικά **καλύτερες επιδόσεις των ξενοδοχειακών μονάδων** της Λαυρεωτικής όσον αφορά στους περισσότερο «ποιοτικούς» δείκτες, την μεγαλύτερη μέση διάρκεια παραμονής των επισκεπτών και την υψηλότερη πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων.

Κίνηση Τουρισμού Κρουαζιέρας

Μέχρι το 2017, η διαχειρίστρια εταιρεία κρουαζιερόπλοιων **Celestyal Cruises** χρησιμοποιούσε το Λαύριο ως λιμάνι αφίξεων και αναχωρήσεων πλοίων της, εκμεταλλευόμενη την εγγύτητα με το Διεθνή Αεροδρόμιο Αθηνών και τις μικρότερες αποστάσεις προς τα νησιά του Αιγαίου. Η διοίκηση της εταιρείας είχε επίσης εκδηλώσει το ενδιαφέρον της προς το ΤΑΙΠΕΔ για την ανάληψη της εκμετάλλευσης του λιμανιού κρουαζιέρας στο Λαύριο. Από το 2018 ωστόσο, η εταιρεία έπαψε να χρησιμοποιεί το Λαύριο, καθώς έκρινε ότι το λιμάνι δεν διαθέτει επαρκείς υποδομές για να φιλοξενήσει τα πλοία της.

Η **κίνηση των πλοίων κρουαζιέρας** στο Λαύριο κορυφώθηκε το 2016, όταν υποδέχτηκε συνολικά 65 πλοία και 43.236 επιβάτες, που αντιστοιχούσε στο 12,4% της κίνησης κρουαζιερόπλοιων και στο 4,5% των επιβατών κρουαζιέρας στο σύνολο της Περιφέρειας Αττικής. Το επόμενο έτος, η κίνηση μειώθηκε αισθητά, και μηδενίστηκε τελικά το 2018. Επισημαίνεται, ότι την ίδια περίοδο αισθητή μείωση κατά -30% σημείωσε η κίνηση των κρουαζιερόπλοιων και στο σύνολο της Περιφέρειας Αττικής.

Πίνακας 44: Κίνηση κρουαζιερόπλοιων και αφίξεις επιβατών κρουαζιέρας στον Λιμένα Λαυρίου (2013-2018)

	2014	2015	2016	2017	2018
Κίνηση κρουαζιερόπλοιων	30	55	65	26	0
Αφίξεις επιβατών κρουαζιέρας	30.493	44.815	43.236	17.406	0

Πηγή: Ένωση Λιμένων Ελλάδος - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Επισκεψιμότητα σε Μουσεία – Αρχαιολογικούς Χώρους και στο Τεχνολογικό Πάρκο Λαυρίου

Στο Δήμο της Λαυρεωτικής λειτουργούν το **Αρχαιολογικό Μουσείο του Λαυρίου** και ο εμβληματικός **αρχαιολογικός χώρος του Σουνίου** που συγκεντρώνει υψηλή επισκεψιμότητα (5^{ος} κατά σειρά στην Αττική). Το αρχαιολογικό μουσείο κατασκευάστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 70 και χρησιμοποιείται για την στέγαση των ευρημάτων από τις ανασκαφές στην περιοχή. Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή⁷¹ το 2019 καταγράφηκαν 337.544 επισκέπτες στον αρχαιολογικό χώρο του Σουνίου, εμφανίζοντας αύξηση κατά 30% σε σχέση με το 2017. Αντίθετα, στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Λαυρίου ο αριθμός μειώθηκε από 2.105 το 2017 σε 1.942 δύο χρόνια αργότερα.

Πίνακας 45: Αριθμός Επισκεπτών στον Αρχαιολογικό Χώρο Σουνίου και στο Αρχαιολογικό Μουσείο Λαυρίου (2017-2019)

	2017	2018	2019
Αρχαιολογικό Μουσείο Λαυρίου	2.015	1.878	1.942
Αρχαιολογικός Χώρος Σουνίου	259.709	306.665	337.544

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Επισημαίνεται, ότι στην περιοχή του Λαυρίου λειτουργούν δύο ακόμη **μουσεία**, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, το Ορυκτολογικό Μουσείο Λαυρίου και το Βιοτεχνικό-Βιομηχανικό Εκπαιδευτικό Μουσείο, ενώ αναμένεται να υποδεχτεί σύντομα τους πρώτους του επισκέπτες το νέο Μουσείο Κεραμικής «Πάνος Βαλσαμάκης». Τα μουσεία αυτά αποτελούν προορισμούς εκπαιδευτικών εκδρομών για σχολεία από την Αττική, αλλά και όλη την Ελλάδα.

Τέλος, αρκετά σημαντικό μέρος των ημερήσιων επισκέψεων στο Λαύριο αφορούν στην ξενάγηση και συμμετοχή σε εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στους χώρους του **Τεχνολογικού και Πολιτιστικού Πάρκου Λαυρίου**. Οι ξεναγήσεις προσφέρονται σε ομάδες επισκεπτών για τη γνωριμία με την ιστορία του χώρου και της ευρύτερης περιοχής. Το Πάρκο όμως φιλοξενεί και διοργανώνει επιστημονικά συνέδρια, διαλέξεις και ημερίδες, σεμινάρια και εργαστήρια, στα οποία συμμετέχουν σπουδαστές, μαθητές, επιστήμονες αλλά και ένα ευρύτερο κοινό. Πραγματοποιούνται επίσης εκπαιδευτικές δράσεις με **φιλοξενία σπουδαστών** από την Ελλάδα και το εξωτερικό στον **ξενώνα** που λειτουργεί εντός του Πάρκου, με δυναμικότητα 20 κλινών. Ενδεικτικά αναφέρεται η φιλοξενία 15 φοιτητών αρχιτεκτονικής του TU Delft στο πλαίσιο διοργάνωσης του workshop τον Μαρτίου του 2017, με αντικείμενο τη διερεύνηση μεθοδολογικών προσεγγίσεων σε θέματα επανάχρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

⁷¹ ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Κίνησης Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων.

Παράρτημα: Πίνακες

Πίνακας 46: Εθνικοτοπικοί Σύλλογοι Ελευσίνας

A/A	Ονομασία
1	Αδράχτι
2	Ηπειρώτες Θριάσιου
3	Κερκυριακή Ένωση
4	Κρητικοί
5	Μικρασιάτες
6	Πόντιοι
7	ΠΣΑΦΕΑ ΔΣΕ
8	Συμακοί
9	Χιακή Ένωση
10	Ένωση Δωδεκανήσιων Ελευσίνας
11	Θεσσαλική Ένωση Θριάσιου Πεδίου
12	Σύλλογος Πελοποννησίων Ελευσίνας

Πίνακας 47: Χώροι Εστίασης στην Ελευσίνα

A/A	Ονομασία
1	The Kalympaki
2	Mystagogia
3	Locanda Bar Restaurant
4	La Pasta Di Nonna
5	Ταβέρνα Trata
6	Aprosperites
7	Temeteron Trapezounta
8	La Susurela
9	Αίγαιο Ταβέρνα
10	Karakaki
11	Rakoyn
12	Λαός και Καλαμάκι
13	Ελευσίνα μυστήρια Αμφιθέατρο
14	Elefsina Restaurants S.A.
15	Tzimas John Restaurant
16	Ητα Βήτα Ελευσίνα
17	Μεζεδοπενιές Ελευσίνας
18	Stratow Fish-Tavern
19	Lisgaras
20	Bros Skoulika O.E.
21	Goody's Burger House
22	Ο Γύρος της πόλης
23	Veraki's Grill House
24	Ταβέρνα Πέππας Δημήτρης

25	Σ' αναμμένα κάρβουνα
26	Μάλλιου Αικατερίνη
27	Pizza Fun Ελευσίνας
28	Ο Θανάσης
29	LA FIAMA
30	Γεύσεις στη λαδόκολλα
31	Το Αυθεντικό
32	Λισγάρας
33	Σουνία Mix
34	Φελούκα
35	Γεωργόπουλος Πρίνος ΟΕ
36	Αυλή Ελευσίνα
37	Τσιπουράδικο Βασιλιά
38	Παπαδόπουλος Χαράλαμπος
39	Αθιβολές

Πίνακας 48: Διατηρητέα Κτίρια και Μνημεία στην περιοχή της Λαυρεωτικής

A/A	Όνομα
1	Κουντουριώτου 1 (Δημαρχείο Λαυρίου)
2	Κουντουριώτου (Λιμεναρχείο)
3	Λιμάνι (Ρολόι)
4	Συγγρού και Φωκ. Νέγρη (Α' Δημοτικό Σχολείο)
5	Ποσειδώνος (Πολιτιστικό Κέντρο Λαυρίου - Κτίριο του Συλλόγου Φιλομούσων)
6	Πλατεία Βασ. Γεωργίου Α (Αγορά)
7	Βασ. Γεωργίου Α (Αγορά)
8	Αλεξάνδρου (Αγορά)
9	Πλειώνη και Αλεξάνδρου (Αγορά)
10	Γαλλική σκάλα στο λιμάνι
11	Ερμού 34
12	Ερμού 36-38 (δύο κτίρια)
13	Ερμού 40
14	Ματεΐδου και Μητροπούλου 30
15	Φλέμινγκ και Ματεΐδου
16	Κατσαρού και Μητροπούλου
17	Ιπποκράτους και Ηρώων Πολυτεχνείου
18	Πλ. Ηρώων Πολυτεχνείου και Αγίας Παρασκευής
19	Ερμού και Αγίας Παρασκευής
20	Πλ. Ηρώων Πολυτεχνείου και Κακκαβά
21	Αγ. Παρασκευής και Αλεξάνδρου 5
22	Ανδρ. Αλεξάνδρου 4
23	Ανδρ. Αλεξάνδρου 7
24	Αλεξάνδρου και Κακκαβά
25	Σμηναγού Ι. Κατσαρού και Δανουκάρα
26	Σμηναγού Ι. Κατσαρού

27	Δανουκάρα και Ι. Κατσαρού
28	Κτίριο υπ' αριθμόν 1 του συγκροτήματος πρώην «Κλωστήρια Λαυρίου Α.Ε.»
29	Νικ. Βουλγαρίδη και Νικ. Σορίγου
30	Κουντουριώτου 6
31	Δανουκάρα 5
32	Ερμού 1 και Βενιζέλου 8
33	Φωκ. Νέγρη 4
34	Κακκαβά και Λαζαρίδη
35	Φωκ. Νέγρη και Κακκαβά
36	Κακκαβά 13
37	Κακκαβά 15
38	Ικάρου 10
39	Ικάρου και Ελ. Βενιζέλου 22
40	Ελ. Βενιζέλου 20
41	Ελ. Βενιζέλου 18
42	Ελ. Βενιζέλου 9
43	Ελ. Βενιζέλου 11
44	Βογιατζή 8
45	Βογιατζή 10
46	Κακκαβά και Βογιατζή
47	Βογιατζή και Ελ. Βενιζέλου 19
48	Βογιατζή 4
49	Ικάρου και Σοφοκλέους
50	Ελ. Βενιζέλου και Γλαντζή
51	Ελ. Βενιζέλου και Βογιατζή
52	Δημ. Βογιατζή 7
53	Δημ. Βογιατζή 1
54	Γλαντζή
55	Πλειώνη και Βογιατζή
56	Γλαντζή και Αγ. Παρασκευής 28
57	Αγ. Παρασκευής 35
58	Αγ. Παρασκευής 25 (δύο κτίρια)
59	Φωκ. Νέγρη 19
60	Γλαντζή 19 και 21 και Αγ. Παρασκευής (δύο κτίρια)
61	Αγ. Παρασκευής και Γλαντζή
62	Βογιατζή 16 και Αγ. Παρασκευής
63	Ρώτα και Λαζαρίδη
64	Ρώτα 4
65	Ιπποκράτους και τέρμα Στραβώνος (πρώην παιδικός σταθμός)
66	Βασ. Βασιλείου και Πλατεία Όλγας 3
67	Ικάρου 9
68	Πλειώνη 37 και Γλαντζή
69	Ικάρου 7
70	Σπετσιώτου και Αγ. Παρασκευή

71	Γλαντζή
72	Γλαντζή
73	Βογιατζή 18
74	Βογιατζή 20
75	Βογιατζή και Κακκαβά
76	Κακκαβά (Μεταλλοπλυσίο)
77	Κακκαβά
78	Κακκαβά
79	Βασ. Γεωργίου Α και Ηρώων Πολυτεχνείου
80	Αγ. Παρασκευής και Ζαμπέλη 16
81	Ζαμπέλη 18
82	Πλατεία Βασ. Γεωργίου Α (Μέτωπο καταστημάτων σύνολο 7 κτιρίων)
83	Κάμιнос Φρύξεως Καλαμίνας
84	Μεταλλευτικό Συγκρότημα της Γαλλικής Εταιρείας στην Καμάριζα Λαυρίου, μαζί με τον περιβάλλοντα χώρο του
85	Παλιό Δημαρχείο Κερατέας
86	Αρχοντικό Δροσοπούλου, Κερατέα
87	Κτίριο Σταθμού Θορικού
88	Κτίριο Σταθμού Κερατέας
89	Κτίριο Σταθμού Δασκαλειού
90	Σπανιόλικα (σύνολο 30 κτίρια)

Πίνακας 49: Μεσαιωνικοί Ναοί στην Κερατέα

A/A	Μεσαιωνικοί Ναοί Κερατέας
1	Αγία Παρασκευή (εντός του χωριού).
2	Άγιος Χαράλαμπος (εντός του χωριού).
3	Άγιος Ιωάννης.
4	Αγία Κυριακή Κερατέας.
5	Ερείπια ναών περί την Κακήν Θάλασσαν.

Πίνακας 50: Παρεκκλήσια Λαυρεωτικής

A/A	Όνομα	Δημ. Διαμέρισμα
1	Άγιος Αθανάσιος	Κερατέα
2	Άγιος Ιωάννης Θεολόγος	Κερατέα
4	Αγία Κυριακή	Κερατέα
5	Αγία Παρασκευή	Κερατέα
6	Αγία Τριάδα	Κερατέα
7	Άγιος Χαράλαμπος (Μετόχιο Ι. Μονής Ασωμάτων Πετράκη)	Κερατέα
8	Μεταμόρφωση Σωτήρος	Κερατέα
9	Παναγία (Γενέθλιο Θεοτόκου)	Κερατέα
10	Παναγία (Κοίμηση Θεοτόκου)	Κερατέα
11	Άγιος Θωμάς	Κερατέα
12	Προφήτης Ηλίας	Κερατέα
13	Λάκιζα	Κερατέα
14	Αγία Μαρίνα (ερείπια ναού)	Κερατέα

15	Άγιος Γεώργιος	Λαύριο
16	Άγιος Νικόλαος	Λαύριο
17	Παλαιοχριστιανική Βασιλική (ερείπια)	Λαύριο

Πίνακας 51: Σύλλογοι Λαυρεωτικής

A/A	Όνομα
1	Τοπική Εφορεία Προσκόπων Λαυρίου
2	Αθλητικός Όμιλος Λεγρενών
3	Εξωραϊστικός Σύλλογος «Αγ. Γερασίμου»
4	Εξωραϊστικός Σύλλογος «Το Θορικόν»
5	Εξωραϊστικός Σύλλογος Πάνορμου
6	Επιμορφωτικός & Εκδρομικός Όμιλος
7	Εργατικό Κέντρο Λαυρίου
8	Κυνηγετικός & Σκοπευτικός Σύλλογος Λαυρίου
9	Ναυτικό Αθλητικό Όμιλο Λαυρεωτικής
10	Πανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης
11	Ποδοσφαιρικό Σύλλογο Λαυρεωτικής
12	Ποδοσφαιρικός Σύλλογος ΠΑΛΕΥΡΕΩΤΙΚΟΥ
13	Σύλλογος Γυναικών
14	Σύλλογος Ερασιτεχνών Αλιέων Θορικού
15	Σύλλογος Ιδιοκτητών «Φίλων Σουνίου Σ.Ι.Φ.Σ.»
16	Σύλλογος Καμάριζας
17	Σύλλογος Γονέων & Κηδεμόνων 4ου Δημοτικού Σχολείου Λαυρίου
18	Σύλλογος Εμποροεπαγγελματικός Λαυρίου «ΕΡΜΗΣ»
19	Σύλλογος Εξωραϊστικός & Πολιτιστικός Σουνίου "Η Ποσειδωνία"
20	Σύλλογος Εξωραϊστικός & Πολιτιστικός Περιγιάλι
21	Σύλλογος Εξωραϊστικός Λεγρενών
22	Σύλλογος Εξωραϊστικός Οικιστών Πλάκας
23	Σύλλογος Εξωραϊστικός Πύργου Θορικού "Η Γαλήνη"
24	Σύλλογος Εξωραϊστικός Συντερίνα Κερατέας "Η Θεοτόκος"
25	Σύλλογος Εξωραϊστικός Τσονίμας Το Ανεμούριο
26	Σύλλογος Εργατικών Κατοικιών
27	Σύλλογος Εργατών Μεταλλωρύχων Λαυρίου
28	Σύλλογος Μακεδόνων "Μέγας Αλέξανδρος"
29	Σύλλογος Μεταλλωρύχων Λαυρίου
30	Σύλλογος Μεταλλωρύχων Κερατέας
31	Σύλλογος Οικιστών Αγίας Μαρίας
32	Σύλλογος Ολυμπιακός Αθλητικός Λαυρίου
33	Σύλλογος Πανθεσσαλικός Λαυρίου
34	Σύλλογος Πολιτιστικός Κρητών Λαυρίου "Η Μεγαλόνησος"
35	Σύλλογος Ποντίων Λαυρίου "Μιθριδάτης"
36	Σύλλογος Φιλάθλων Οπαδών ΑΕΚ Λαυρίου
37	Ένωση Θηραίων Λαυρεωτικής, Μεσογαίας & Αττικής "ΑΓΙΑ ΕΙΡΗΝΗ" - SANTORINI

Πίνακας 52: Σωματεία - Σύνδεσμοι Λαυρεωτικής

A/A	Όνομα
1	Σύνδεσμος Ερασιτεχνών Αλιέων Λαυρίου
2	Σύνδεσμος Ερασιτεχνών Αλιέων Ποσειδωνίας «Ο ΓΛΑΡΟΣ»
3	Σύνδεσμος Εργατών Λιμένα Λιμάνι Λαυρίου
4	Σωματείο Αλιεργατών & Επαγγελματών «Άγιος Νικόλαος»
5	Σωματείο Εργαζομένων Δήμου Λαυρεωτικής
6	Σωματείο Εργατοτεχνικών Οικοδόμων & Συναφών Επαγγελματών
7	Σωματείο Εργατοϋπαλλων «OLYMPIC MARINE»
8	Σωματείο Συνταξιούχων ΙΚΑ Λαυρίου

Πίνακας 53: Χώροι Εστίασης στο Λαύριο

A/A	Όνομα
1	Ψαρού
2	Το Πέτρινο
3	Ο Καπετάνιος
4	Όλγα
5	Το στέκι του Μηνά
6	Καραχάλιος
7	"ΦΕΓΓΟΝ"
8	Πεζόδρομος
9	Ψητοπωλείο "Ο Χρήστος"
10	Ο ΠΑΛΙΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ
11	Σουνιακι Bar Βαμβακούσης
12	Ευτέρπη Μουσικοπωλειο
13	Ανεμοκοίτη του Ταρσανάς
14	Μπερντές Λαύριο
15	Ο Veloudos
16	Pizza Centro
17	Da Vittorio Seaside
18	Ο Μήτσος
19	GRILL BASKET
20	Stou limaniou tin akri
21	Ζωή και Κότα
22	ΚΟΝΤΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
23	Ρέρρας
24	Break Point
25	ΤΑ ΠΙΑΤΑΚΙΑ ΤΣΙΠΟΥΡΑΔΙΚΟ
26	Ψαροταβέρνα του Βελετάκου
27	Άγκυρα
28	ΤΟ ΑΥΘΕΝΤΙΚΟ ΤΗΣ ΣΤΑΜΑΤΙΑΣ
29	Berdes, του Spirou
30	Serafino
31	Pasta Patata Lavrio
32	Το Αθερινάκι
33	Ο Φόρος - Ψαροταβέρνα
34	Εν Λαυρίω Καφέ - Μπαρ - Μεζεδοπωλείο
35	Τα 2 Γουρουνάκια

36	Το λιμάνι
37	Το Μεράκι(Λάυριο)
38	PIT(A) STOP
39	Η Καντίνα της Μαμάς
40	Ταβέρνα Γκατζόλι
41	Νικήτας ο Κυνηγός
42	Σφύρλα
43	Σουβλατζίδικο Λαύριο
44	Πέρασμα
45	Μαρίδα
46	Cape Sounio The Restaurant
47	Σταφυλομέλι
48	Μπλέξαμε
49	La Rustica
50	Γεύσεις Κρεάτων
51	Το Σπιτικό
52	Albero Café
53	PizzaFun Κερατέα
54	Γεύσεις & Γεύσεις
55	Ταβέρνα ο Μάκης
56	Σούμα Café - Bar
57	Κτήμα Αμβροσία
58	Domaine Karras - Κτήμα Καρράς
59	Το Δασκαλειό
60	Ο Γιωργάκης - Ψαροταβέρνα
61	Το Πανόραμα - Ψαροταβέρνα
62	Blue
63	Λεύκα Καφέ
64	Restaurant Litsa
65	Γιωργάκης
66	Το Κοράλι
67	Νησί
68	Σπυριδούλα Σταμέλου
69	Beach Bar "Vraxos"
70	Ντελένια
71	Ταβέρνα Πρίφτη
72	TOM
73	Daskalio Beach Hotel
74	Καφέ - Ουζερί Γιάννης Λιάρος
75	Αυλάκι
76	Ανεμοδούρι
77	Αίθριο
78	Θεόδωρος και Ελένη
79	Θεόδωρος και Ελένη "Το μικρό"
80	Το παλιό πηγάδι
81	Μαρίδα Seafood Restaurant
82	Ταβέρνα "Σταμάτης"
83	Παραδοσιακή Ψαροταβέρνα Poseidon
84	Εστιατόριο "Ηλίας"
85	Ακρογιάλι

86	Vallis Restaurant Syrtaki
87	Ταβέρνα "ΓΚΙΝΗΣ"
88	Stavento Restaurant
89	Εστιατόριο "Ασημάκης"
90	Άρτεμης Cuisine
91	Ταβέρνα "Η Γάστρα"
92	Η γωνιά του Σωτήρη

Πίνακας 54: Παραλίες Κολύμβησης Λαυρεωτικής

A/A	Όνομα
1	Κακή Θάλασσα
2	Δασκαλιό
3	Βγέθι
4	Πόρτο Εννιά
5	Βρωμοπούσι
6	Τσονίμα
7	Αγία Μαρίνα (Τουρκολίμανο)
8	Θορικό
9	Οξυγόνο
10	Νησάκη
11	Πέρδικα
12	Πούντα Ζέζα
13	Λιμάνι Παρά (Ποσειδωνία)
14	Ασημάκη
15	Βαρβακούση
16	Σούνιο
17	Άγιος Πέτρος
18	Λεγραινά
19	Χάρακας
20	Άγιος Νικόλαος
21	Περιγιάλι Κερατέας

Πίνακας 55: Γεώτοποι στο προτεινόμενο Γεωπάρκο Λαυρεωτικής

A/A	Όνομα	Κατηγορία
1	Γρανοδιορίτης της Πλάκας	επιστημονικό ενδιαφέρον
2	Σκαρν, σκαρνοειδή και κερατίτες της Πλάκας	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
3	Ρήγμα Αποκόλλησης στη θέση Αυλάκι – Πόρτο Εννιά	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
4	Τεκτονική επαφή και Ρήγμα Αποκόλλησης στη θέση Παλαιοκαμάριζα	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
5	Πορφυριτικού τύπου γρανοδιοριτικές – δακτικές φλέβες	επιστημονικό ενδιαφέρον
6	Δολίνη Χάος	επιστημονικό ενδιαφέρον – τουριστικό

7	Μεταβασικά πετρώματα – Μεταοφιόλιθοι	επιστημονικό ενδιαφέρον
8	Μεταλλευτικό κέντρο 3ου Χλμ Λαυρίου-Καμάριζας	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
9	Υπόγειο Λατομείο Μαρμάρου	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
10	Υπόγεια Μεταλλευτική Στοά Νο 80	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
11	Υπόγεια Μεταλλευτική Στοά Παρόν	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
12A	Δίδυμα αρχαία μεταλλευτικά φρέατα και αρχαίο μεταλλευτικό φρέαρ	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
12B	Δίδυμα αρχαία μεταλλευτικά φρέατα και αρχαίο μεταλλευτικό φρέαρ	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
13	Αρχαιολογικός Χώρος Σουνίου	τουριστικό – εκπαιδευτικό
14	Αρχαιολογικό Χώρος Θορικού	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
15	Αρχαιολογικό Χώρος Σούριζας	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
16	Αρχαιολογικό Χώρος Αρύ	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
17	Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου	εκπαιδευτικό
18	Ορυκτολογικό Μουσείο Λαυρίου	επιστημονικό ενδιαφέρον – τουριστικό
19	Ορυκτολογικό και Μεταλλευτικό Μουσείο Καμάριζας & Μεταλλευτικό Φρέαρ “Serpieri No 1”	επιστημονικό ενδιαφέρον – τουριστικό
20	Μουσείο Κεραμική Α.Κ.Ε.Λ. Πάνος Βαλσαμάκης	τουριστικό
21	Δημαρχείο Λαυρίου	τουριστικό
22	Κτήριο «Ρολόι»	τουριστικό
23	Κάμινοι Πύρωσης Καλαμίνας	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό
24	Οικία J. B Serpieri & Ανδρέας Κορδέλλα	τουριστικό
25	Παλιό Μηχανουργείο και Χυτήριο	εκπαιδευτικό
26	Άγαλμα της γυναίκας, μάνας, αδερφής, συζύγου, μνηστής του Μακρονησιώτη κρατούμενου	τουριστικό
27	Παλαιά Αγορά (Ψαραγορά) του Λαυρίου	τουριστικό
28	Γαλλική Σκάλα	επιστημονικό ενδιαφέρον – τουριστικό
29	Νεοκλασικά σπίτια	τουριστικό
30A	Νεοκλασικά σπίτια	τουριστικό
30B	Παλιό 1ο Δημοτικό Σχολείο Λαυρίου	τουριστικό
31	Γλυπτική σύνθεση των Μεταλλωρύχων του Λαυρίου	τουριστικό
32	Ο ανδριάντας του J.B. Serpieri	τουριστικό
33	Συνοικία Σπανιόλικα	τουριστικό
34	Φοινικόδασος – Συνοικία Κυπριανού	τουριστικό
35	Συνοικία Σαντοριναϊκά	τουριστικό
36	Άγαλμα των Μεταλλωρύχων (Καμάριζα)	τουριστικό
37A	Τούνελ του βιομηχανικού τραίνου και Μαρμάρينو τούνελ του βιομηχανικού τραίνου στην Καμάριζα	τουριστικό

37B	Τούνελ του βιομηχανικού τραίνου και Μαρμάρινο τούνελ του βιομηχανικού τραίνου στην Καμάριζα	τουριστικό
38B	Παλαιοί στρατώνες	Τουριστικό
39	Αρχαία Αγορά του Σουνίου (Ποσειδωνία)	επιστημονικό ενδιαφέρον
40	Αρχαίοι Κάμινοι Τήξης (Πούντα Ζέζα)	επιστημονικό ενδιαφέρον – εκπαιδευτικό

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Αθήνα, 25-11-2020

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΚΑΙ
ΕΣΠΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΑΡΧΗ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ ΕΣΠΑ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ, ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ &
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Αριθ. Πρωτ. : 125192 - 25-11-2020

Ταχ. Δ/ση : Μητροπόλεως 3,
Ταχ. Κώδικας : 10557
Πληροφορίες : Σ. Ζησοπούλου, Ι. Κονδύλη,
Π. Μητσούλα, Π. Σταύρου
: 210 3726051, 210 3726032,
210 3726047, 210 3726007
Τηλέφωνο
Email : s.zisopoulou@mnec.gr
ikondyli@mou.gr
p.mitsoula@mnec.gr
pstavrou@mnec.gr

ΠΡΟΣ (ηλεκτρονικά)
- ΠΙΝΑΚΑ ΑΠΟΔΕΚΤΩΝ

ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ (ηλεκτρονικά)
- ΠΙΝΑΚΑ ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

2η ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ
για την προετοιμασία του σχεδιασμού
των Προγραμμάτων 2021-2027

Νοέμβριος 2020

Περιεχόμενα

1.	Εισαγωγή	4
ΜΕΡΟΣ Α		6
2.	Κύριες εξελίξεις στο θεσμικό πλαίσιο της περιόδου 2021-2027	6
3.	Οι μη επιλέξιμες κατηγορίες δράσεων	10
4.	Το πλαίσιο του αναπτυξιακού σχεδιασμού	12
4.1.	Οργάνωση και εξελίξεις του σχεδιασμού του ΕΣΠΑ 2021-2027	14
4.2.	Συνοπτική παρουσίαση του ΕΣΠΑ 2021-2027	16
4.3.	Αρχιτεκτονική Προγραμμάτων 2021-2027	25
ΜΕΡΟΣ Β		27
5.	Κατευθύνσεις για τη διαμόρφωση των Προγραμμάτων 2021-2027	27
5.1.	Λογική της παρέμβασης	27
5.2.	Δείκτες	28
5.3.	Πλαίσιο επίδοσης	32
5.3.1.	Μεθοδολογικό έγγραφο για το Πλαίσιο Επίδοσης του Προγράμματος	33
5.4.	Ενδιάμεση επανεξέταση, Αξιολόγηση και Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση 34	
5.5.	Αναγκαίοι (πρόσφοροι) όροι	36
5.6.	Απλοποίηση της διαχείρισης των Προγραμμάτων και υποστήριξη Δικαιούχων	38
5.6.1.	Απλοποίηση της διαχείρισης των Προγραμμάτων	38
5.6.2.	Λοιπά θέματα διαχείρισης και η υποστήριξη των Δικαιούχων	41
5.7.	Ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη	42
5.8.	Προβολή, διαφάνεια και επικοινωνία	43
5.9.	Οριζόντιες αρχές	43
5.10.	Προγράμματα INTERREG	44
6.	Ανάπτυξη της εταιρικής σχέσης στα Προγράμματα	47
7.	Περιεχόμενο και έγκριση Προγραμμάτων (εκτός ΕΕΣ)	49
7.1.	Υπόδειγμα Προγραμμάτων (εκτός ΕΕΣ)	51
8.	Όργανα σχεδιασμού και κατάρτισης των Προγραμμάτων (εκτός ΕΕΣ)	53
9.	Ενέργειες για το σχεδιασμό και την κατάρτιση των Προγραμμάτων εκτός ΕΕΣ	54
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ		57

Παραρτήματα

Παράρτημα I: Σχέδιο υποδείγματος Προγράμματος εκτός ΕΕΣ.....	57
Παράρτημα II: Η λογική της παρέμβασης	58
Παράρτημα III: Παράδειγμα περιεχομένου μεθοδολογικού εγγράφου Π.Ε.....	64
Παράρτημα IV: Αναγκαίοι όροι και στρατηγικό & επιχειρησιακό πλαίσιο	71
Παράρτημα V: Συσχέτιση Στόχων Πολιτικής-Ειδικών Στόχων-Αναγκαίων Όρων	73
Παράρτημα VI: Κοινοί δείκτες ΕΤΠΑ/ΤΣ & δείκτες Προγραμμάτων Interreg**	77
Παράρτημα VII: Δείκτες επιδόσεων του ΕΤΠΑ/ΤΣ προς χρήση από την Επιτροπή*	83
Παράρτημα VIII: Κοινοί δείκτες ΕΚΤ+	86
Παράρτημα IX: Κοινοί δείκτες ΤΔΜ*	88
Παράρτημα X: Εταίροι που συμμετείχαν στις ΟΣΠ 2021-2027	90

Πίνακες

Πίνακας 1: Προγράμματα ΕΣΠΑ 2021-2027	25
Πίνακας 2: Στοχοθέτηση δεικτών Πλαισίου Επίδοσης	33
Πίνακας 3: Αναγκαίοι Όροι*	36

Εικόνες

Εικόνα 1: Η Λογική της παρέμβασης στο σχεδιασμό των Προγραμμάτων*	28
---	----

1. Εισαγωγή

Στόχος της 2ης Εγκυκλίου είναι να δοθούν οι βασικές αρχές που θα διέπουν τη δομή και το περιεχόμενο των Προγραμμάτων¹ της προγραμματικής περιόδου (ΠΠ) 2021-2027 που θα χρηματοδοτηθούν από τα Ταμεία ΕΤΠΑ, Ταμείο Συνοχής, ΕΚΤ+, Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ) και ΕΤΘΑ.

Η παρούσα Εγκύκλιος σηματοδοτεί τη συνέχεια της περιόδου προετοιμασίας των Προγραμμάτων 2021-2027, που ξεκίνησε με την 1^η Εγκύκλιο που στόχο είχε τη διαμόρφωση των προτάσεων των φορέων χάραξης πολιτικής και την με βάση αυτές διατύπωση του Σχεδίου για το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021-2027. Οι φορείς σχεδιασμού σε συνεργασία με τις υπηρεσίες που αναλαμβάνουν τη συγγραφή των Προγραμμάτων θα πρέπει να ξεκινήσουν άμεσα τη διαδικασία κατάρτισης, προάγοντας παράλληλα τη συζήτηση με τους εμπλεκόμενους εταίρους σχετικά με τις ανάγκες και τις στρατηγικές προτεραιότητες ανά Στόχο Πολιτικής.

Η εγκύκλιος διαρθρώνεται σε δύο μέρη:

Το **Μέρος Α** περιγράφει τις κύριες εξελίξεις σε σχέση με το θεσμικό πλαίσιο της ΠΠ 2021-2027, τις κύριες κατευθύνσεις που διέπουν την Πολιτική της Συνοχής καθώς και τους περιορισμούς που προκύπτουν από το νέο κανονιστικό πλαίσιο. Στο ίδιο Μέρος παρουσιάζονται η οργάνωση και οι εξελίξεις του σχεδιασμού του ΕΣΠΑ 2021-2027, οι κύριες στρατηγικές κατευθύνσεις του νέου ΕΣΠΑ, καθώς και η αρχιτεκτονική των Προγραμμάτων.

Στο **Μέρος Β** δίνονται οι κύριες αρχές και οι κατευθύνσεις για την έναρξη του σχεδιασμού των Προγραμμάτων 2021-2027. Επίσης, περιγράφεται η δομή και το περιεχόμενο των Προγραμμάτων που θα υποστηριχτούν από το ΕΤΠΑ, το ΕΚΤ+, το ΤΔΜ, το Ταμείο Συνοχής και το ΕΤΘΑ σύμφωνα με το υπόδειγμα του σχεδίου του Κανονισμού Κοινών Διατάξεων (ΚΚΔ) της ΠΠ 2021-2027.

Στην Εγκύκλιο επίσης, επισυνάπτεται μια σειρά Παραρτημάτων με στοιχεία και πληροφορίες που αφορούν τον προγραμματισμό και την κατάρτιση των Προγραμμάτων. Το υλικό αυτό περιλαμβάνει στοχευμένα παραδείγματα για την ανάπτυξη της λογικής της παρέμβασης στα Προγράμματα, τη στοχοθέτηση των δεικτών εκρών και αποτελέσματος ανά Ταμείο, τη λίστα των Αναγκαίων Όρων και τη συσχέτισή τους με εθνικές στρατηγικές και τέλος, τη σύνδεση των Στόχων Πολιτικής με τα Ταμεία, τους ειδικούς στόχους και τους Αναγκαίους Όρους.

Θα πρέπει βεβαίως να σημειωθεί ότι το κανονιστικό πλαίσιο της ΠΠ 2021-2027 δεν έχει ακόμα εγκριθεί από τα αρμόδια ευρωπαϊκά όργανα και επομένως δεν έχει οριστικοποιηθεί και επίσημα υιοθετηθεί. Η παρούσα Εγκύκλιος καταγράφει τις πλέον πρόσφατες εξελίξεις στα κείμενα των Κανονισμών, όπως αυτά είναι διαθέσιμα στο πλαίσιο της διαβούλευσης με τα Κράτη Μέλη.

Για το λόγο αυτό και δεδομένου ότι το ΕΣΠΑ 2021-2027 δεν έχει υποβληθεί επίσημα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η ΕΑΣ θα εκδώσει ειδικές (τεχνικές) οδηγίες για το σχεδιασμό των νέων Προγραμμάτων, όπου αυτό κριθεί σκόπιμο.

Στο αμέσως επόμενο διάστημα πρόκειται επίσης να ακολουθήσουν συμπληρωματικές στην παρούσα εγκύκλιο εξειδικεύσεις που θα αφορούν στις κατανομές των πόρων μεταξύ των Προγραμμάτων και στις επιμέρους ανά Πρόγραμμα επιλογές προτεραιοτήτων και παρεμβάσεων που συνδέονται με την κατανομή των πόρων.

---

¹ Στην προγραμματική περίοδο 2021-2027 τα Προγράμματα δεν αναφέρονται στο σχέδιο των Κανονισμών ως Επιχειρησιακά Προγράμματα αλλά ως Προγράμματα.

Για τυχόν ερωτήματα σχετικά με το περιεχόμενο της εγκυκλίου οι εμπλεκόμενοι φορείς μπορούν να απευθύνονται μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

- s.zisopoulou@mnec.gr (Σμάρω Ζησοπούλου),
- ikondyli@mou.gr (Ιουλία Κονδύλη),
- p.mitsoula@mnec.gr (Πόπη Μητσούλα) και
- pstavrou@mnec.gr (Πέτρος Σταύρου).

Οι απαντήσεις θα τυποποιούνται και θα γνωστοποιούνται ηλεκτρονικά σε όλους τους εμπλεκόμενους.

2. Κύριες εξελίξεις στο θεσμικό πλαίσιο της περιόδου 2021-2027

Στην 1^η Εγκύκλιο (α.π. 60072, 6/6/2019) για το σχεδιασμό του ΕΣΠΑ 2021-2027 αποτυπώθηκαν τα κύρια σημεία των σχεδίων των Κανονισμών της προγραμματικής περιόδου (ΠΠ) 2021-2027 και δόθηκαν οι βασικές διαφορές με την ΠΠ 2014-2020. Στην ενότητα που ακολουθεί δίνονται οι κυριότερες εξελίξεις και οι αλλαγές που έχουν προκύψει στο θεσμικό πλαίσιο που διέπει την κατάρτιση του ΕΣΠΑ και των Προγραμμάτων του.

Σύμφωνα με τα Συμπεράσματα της **Έκτακτης Συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου** που πραγματοποιήθηκε στις 17-21 Ιουλίου 2020, ο προσανατολισμός της **Πολιτικής της Συνοχής** για την ΠΠ 2021-2027 διαμορφώνεται από:

- Την ανάγκη αντιμετώπισης της κρίσης και τη στόχευση στην οικονομική ανάκαμψη.
- Το ρόλο της για μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υποστηρίζοντας όμως την ευρύτερη στόχευση για μία πράσινη, ψηφιακή και ανθεκτική Ευρώπη.
- Την άμεση διασύνδεση με το Ευρωπαϊκό εξάμηνο και τις προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις που προβλέπονται από αυτό, καθώς επίσης με τις στρατηγικές για τη βέλτιστη οικονομική διακυβέρνηση, την αποτελεσματική εφαρμογή του κράτους δικαίου και του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων².

Ο **Κανονισμός Κοινών Διατάξεων (ΚΚΔ)**, ο οποίος βρίσκεται στη διαδικασία διαπραγματεύσεων (φάση Τριλόγου) πριν την οριστικοποίησή του, μετά από πρόταση τροποποίησης της Επιτροπής τον Ιανουάριο 2020 για τη Θέσπιση Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης, αφορά τα ακόλουθα Ταμεία: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), Ταμείο Συνοχής (ΤΣ), Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+), Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ), Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ) και για πρώτη φορά το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (ΤΑΜΕ), το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας (ΤΕΑ) και το Μέσο Διαχείρισης Συνόρων και Θεωρήσεων (ΜΔΣΘ). Επισημαίνεται, ότι τα Ταμεία αρμοδιότητας της ΓΔ Μετανάστευσης και Εσωτερικών Υποθέσεων (ΤΑΜΕ, ΤΕΑ και ΜΔΣΘ) διέπονται από τον ΚΚΔ. Ενημερωτικά αναφέρεται ότι προβλέπεται ο σχεδιασμός διακριτών Προγραμμάτων για τα τρία Ταμεία, τα οποία ωστόσο δεν αποτελούν τμήμα του ΕΣΠΑ 2021-2027.

Στους πέντε Στόχους Πολιτικής όπως αυτοί είχαν αναφερθεί στην 1^η Εγκύκλιο, προστίθεται και ένας **νέος ειδικός στόχος για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης**, ο οποίος μπορεί σύμφωνα με το σχέδιο του Κανονισμού για το ΤΔΜ είτε να αποτελέσει ξεχωριστό άξονα ή άξονες προτεραιότητας εντός ενός ή περισσότερων Προγραμμάτων ή ξεχωριστό Πρόγραμμα. **Στην περίπτωση της χώρας μας, έχει ληφθεί η απόφαση για τη δημιουργία ενός διακριτού Προγράμματος μέσω του οποίου θα υλοποιηθούν οι δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν από το ΤΔΜ.**

Για την κατάρτιση των Προγραμμάτων λαμβάνονται υπόψη οι ειδικές ανά χώρα συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, οι αρχές του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων και οι σχετικές εθνικές ή/και περιφερειακές στρατηγικές. Τα Προγράμματα επίσης καταρτίζονται στη βάση της **εταιρικής σχέσης** (βλ. Κεφάλαιο 6) και **πρέπει να υποβληθούν στην ΕΕ εντός 3 μηνών μετά την επίσημη υποβολή του ΕΣΠΑ 2021-2027.**

---

² Ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων έχει ως στόχο την οικοδόμηση μιας πιο δίκαιης και χωρίς αποκλεισμούς Ένωσης διασφαλίζοντας νέα και αποτελεσματικότερα δικαιώματα για τους πολίτες στους τομείς της εργασίας και της κοινωνικής προστασίας.

Σύμφωνα με τα Συμπεράσματα της Έκτακτης Συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Ιούλιο του 2020, τα ποσοστά συγχρηματοδότησης ανάλογα με την κατηγορία των Περιφερειών διαμορφώθηκαν κατ' ανώτατο όριο σε:

- 85% για τις λιγότερο ανεπτυγμένες Περιφέρειες
- 60% για τις Περιφέρειες σε μετάβαση
- 40% για τις περισσότερο ανεπτυγμένες Περιφέρειες
- 95% για δράσεις κοινωνικής καινοτομίας του ΕΚΤ+, όταν αυτές και μόνο αυτές περιλαμβάνονται σε ξεχωριστό άξονα προτεραιότητας
- 85% για δράσεις στήριξης των απόρων
- 85% για το Ταμείο Συνοχής
- 80%³ για τα Προγράμματα Interreg.

Η θεματική συγκέντρωση με βάση το σχέδιο του ΚΚΔ δύναται να υπολογιστεί είτε σε επίπεδο χώρας είτε σε επίπεδο κατηγορίας Περιφερειών. Για την Ελλάδα που έχει κατά κεφαλή ΑΕΕ κάτω από 75%, η θεματική συγκέντρωση υπολογίζεται σε επίπεδο χώρας και ισχύουν τα παρακάτω:

Για το ΕΤΠΑ:

- Τουλάχιστον το **25% των πόρων** του ΕΤΠΑ να διατεθεί στο **Στόχο Πολιτικής 1** και
- Τουλάχιστον το **30% των πόρων** του ΕΤΠΑ να διατεθεί στο **Στόχο Πολιτικής 2**. Στην περίπτωση που οι πόροι του Ταμείου Συνοχής που αφορούν το περιβάλλον είναι πάνω από το 50%, τότε οι πόροι που αντιστοιχούν στο πάνω από το 50% μπορούν να προσμετρηθούν για την επίτευξη του στόχου του 30% του ΕΤΠΑ για τον Στόχο Πολιτικής 2.
- Επιπλέον, το 8% των πόρων του ΕΤΠΑ θα διατεθεί για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη.

Για το ΕΚΤ+:

- Τουλάχιστον το **25%** των συνολικών πόρων του ΕΚΤ+ θα διατεθούν στο πλαίσιο της επιμερισμένης διαχείρισης για τους ειδικούς στόχους της πολιτικής **κοινωνικής ένταξης**, όπως ορίζονται στο Άρθρο 4, Παράγραφος 1, σημεία vii έως xi του Κανονισμού ΕΚΤ+ συμπεριλαμβανομένης της προώθησης της κοινωνικοοικονομικής ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών.
- Τουλάχιστον το **2%** των συνολικών πόρων του ΕΚΤ+ στο πλαίσιο της επιμερισμένης διαχείρισης για τον ειδικό στόχο της **αντιμετώπισης της υλικής στέρησης**, όπως ορίζεται στο Άρθρο 4, Παράγραφος 1, σημείο xi. του κανονισμού ΕΚΤ+.
- Τουλάχιστον το **10%** για τη στήριξη της **απασχόλησης των νέων** στα Κράτη Μέλη με ποσοστό νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΕΕΑΚ), όπως στην Ελλάδα, μεγαλύτερο από τον μέσο όρο της Ένωσης το 2019.

Με δεδομένο ότι στο πλαίσιο του ΣΠ5 μπορούν να υλοποιηθούν πεδία παρέμβασης (Παράρτημα Ι του ΚΚΔ) που εμπίπτουν θεματικά στους υπόλοιπους ΣΠ (1-4) αλλά να χρηματοδοτούνται με πόρους του ΣΠ5, τα σχετικά πεδία παρεμβάσεων που αντιστοιχούν στους ΣΠ1 και ΣΠ2 προσμετρώνται στη θεματική συγκέντρωση των ΣΠ1 και ΣΠ2 αντίστοιχα.

Για το σύνολο του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπάρχει επιπλέον η δέσμευση ότι το 30% των πόρων θα διατεθεί για δράσεις κλιματικής αλλαγής.

---

³ Ο Κανονισμός ΕΕΣ μπορεί να θεσπίζει υψηλότερα ποσοστά συγχρηματοδότησης για προγράμματα εξωτερικής διασυνοριακής συνεργασίας στο πλαίσιο του στόχου «Ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία» (Interreg).

Ειδικότερα, 30% των πόρων του ΕΤΠΑ και 37% των πόρων του Ταμείου Συνοχής θα διατεθούν για δράσεις για το κλίμα.

Σημαντική εξέλιξη στο κανονιστικό πλαίσιο μετά τη νέα πρόταση της Επιτροπής στις 28 Μαΐου 2020, είναι η **αύξηση της ευελιξίας των Προγραμμάτων στη μεταφορά πόρων**. Κατά το σχεδιασμό ή κατά την αναθεώρηση, το Κράτος Μέλος μπορεί να διαθέσει το 5% των πόρων σε εργαλεία κεντρικής διαχείρισης και μπορεί να μεταφέρει έως το 20% των πόρων ενός Ταμείου σε άλλο Ταμείο για το ΕΤΠΑ, το Ταμείο Συνοχής και το ΕΚΤ+. Επιπλέον, μπορεί να μεταφέρει έως 15% των πόρων από τις λιγότερο ανεπτυγμένες Περιφέρειες στις Περιφέρειες μετάβασης ή στις περισσότερο ανεπτυγμένες Περιφέρειες.

Στη συνέχεια αναφέρονται συνοπτικά τα νέα δεδομένα για:

- Τον Κανονισμό για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας
- Τον Κανονισμό για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης
- Το Χρηματοδοτικό Μέσο Invest EU

Κανονισμός για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας⁴ (ΕΤΘΑ) αποσκοπεί στη χορήγηση χρηματοδότησης από τον προϋπολογισμό της Ένωσης για τη στήριξη της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής (ΚΑΛΠ), της Ολοκληρωμένης Θαλάσσιας Πολιτικής της Ένωσης και των διεθνών δεσμεύσεων της ΕΕ στον τομέα της διακυβέρνησης των ωκεανών.

Σύμφωνα με τη μερική Γενική Προσέγγιση της 14ης Ιουνίου 2019 το ΕΤΘΑ ακολουθεί τις παρακάτω προτεραιότητες:

- 1) Προώθηση της βιώσιμης αλιείας και της διατήρησης των υδρόβιων βιολογικών πόρων.
- 2) Προώθηση δραστηριοτήτων βιώσιμης υδατοκαλλιέργειας και της μεταποίησης και εμπορίας προϊόντων αλιείας και υδατοκαλλιέργειας.
- 3) Ενθάρρυνση της ανάπτυξης βιώσιμης γαλαζίας οικονομίας και προώθηση της ανάπτυξης κοινοτήτων αλιείας και υδατοκαλλιέργειας σε παράκτιες και εσωτερικές περιοχές.
- 4) Ενίσχυση της διεθνούς διακυβέρνησης των ωκεανών και διασφάλιση ασφαλών, προστατευόμενων, καθαρών θαλασσών και ωκεανών που υπόκεινται σε βιώσιμη διαχείριση.

Τουλάχιστον το 15% της χρηματοοικονομικής στήριξης της Ένωσης που κατανέμεται σε κάθε Κράτος Μέλος χορηγείται, στο πλαίσιο του Προγράμματος που εκπονείται, στους ειδικούς σκοπούς του ελέγχου και της επιτήρησης των αλιευτικών δραστηριοτήτων και στη συλλογή δεδομένων αλιείας και υδατοκαλλιέργειας. Η χρηματοδοτική στήριξη της Ένωσης από το ΕΤΘΑ που χορηγείται ανά Κράτος Μέλος στην αντικατάσταση ή εκσυγχρονισμό κύριου ή βοηθητικού κινητήρα, και στη μόνιμη και στην προσωρινή παύση αλιευτικών δραστηριοτήτων δεν υπερβαίνει αθροιστικά το υψηλότερο από τα δύο κατώτατα όρια: α) 6εκ ευρώ ή β) το 15% της χρηματοοικονομικής στήριξης της Ένωσης που χορηγείται ανά Κράτος Μέλος.

Κανονισμός για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης

Την ΠΠ 2021-2027 δημιουργείται **Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης**, που περιλαμβάνει το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ), προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της μετάβασης προς μία

---

⁴ Σύμφωνα με τις μέχρι σήμερα διαπραγματεύσεις και στην 1^η μερική Γενική Προσέγγιση του Συμβουλίου, υπάρχει η πρόταση το ΕΤΘΑ να μετονομαστεί σε ΕΤΘΑΥ (Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας).

κλιματικά ουδέτερη οικονομία έως το 2050. Ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης αποτελείται από τους εξής **3 πυλώνες**:

- Το **Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης**, το οποίο θεσπίστηκε στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και αφορά την ενεργειακή μετάβαση/ απολιγνιτοποίηση. Το ΤΔΜ θα υλοποιηθεί στο πλαίσιο της επιμερισμένης διαχείρισης με διακριτό κονδύλι ύψους 7,5 δις € (σε τιμές 2018) με επιπλέον πόρους από το Εργαλείο Ανάκαμψης «Next Generation EU» (βλ. Κεφάλαιο 4), οι οποίοι ανέρχονται στα 10 δις € σε επίπεδο ΕΕ και τη δυνατότητα μεταφοράς πόρων από το ΕΤΠΑ και ΕΚΤ+ αν το Κράτος Μέλος το επιλέξει.
- Ειδικό σκέλος **στο πλαίσιο του InvestEU** για την κινητοποίηση επενδύσεων ύψους 45 δις €.
- Δανειακή διευκόλυνση του δημοσίου τομέα από την ΕΤΕπ για την κινητοποίηση επενδύσεων ύψους 25 δις €.

Το ΤΔΜ επικεντρώνεται στην οικονομική διαφοροποίηση των περιοχών που επηρεάζονται περισσότερο από την ενεργειακή μετάβαση μέσω της ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, τη ψηφιακή μετάβαση και την καινοτομία, την αποκατάσταση των περιοχών και αναβάθμιση των τοπικών μέσων μαζικής μεταφοράς, την απόκτηση νέων δεξιοτήτων, την ενεργό ένταξη των εργαζομένων και των ατόμων που αναζητούν εργασία στις περιοχές αυτές και τέλος την καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας.

Οι επιλέξιμες περιοχές είναι σε επίπεδο NUTS 3 και είναι αυτές που πλήττονται από τη ενεργειακή μετάβαση και την απολιγνιτοποίηση. Για τη χώρα μας, επιλέξιμες περιοχές είναι η Δυτική Μακεδονία και ειδικότερα οι περιφερειακές ενότητες Κοζάνης και Φλώρινας, η Περιφερειακή ενότητα Αρκαδίας καθώς και η άτυπη Χωρική Ενότητα Κρήτης και Νήσων Αιγαίου.

Η στήριξη από το ΤΔΜ θα βασίζεται σε Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης (ΕΣΔΜ).

Χρηματοδοτικό Μέσο InvestEU

Το χρηματοδοτικό μέσο InvestEU θα αντικαταστήσει το υφιστάμενο πλαίσιο του Επενδυτικού Σχεδίου για την Ευρώπη (Σχέδιο Juncker) και θα ενοποιήσει χρηματοδοτικά το Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων και 13 ακόμα χρηματοδοτικά μέσα της ΕΕ που είναι διαθέσιμα αυτή τη στιγμή. Φιλοδοξεί να ενεργοποιήσει τουλάχιστον 650 δις ευρώ σε πρόσθετες επενδύσεις, στοχεύοντας να δώσει μια επιπλέον ώθηση στην καινοτομία και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης στην Ευρώπη.

Τα Κράτη Μέλη έχουν τη δυνατότητα να κατανείμουν στη συμφωνία εταιρικής σχέσης ή κατά το αίτημα τροποποίησης ενός Προγράμματος, ποσό συνεισφοράς στο μηχανισμό Invest EU μέσω των Ταμείων ΕΤΠΑ, ΕΚΤ+, ΤΣ, ΕΤΘΑ και ΤΔΜ. Το ποσό της συνεισφοράς προς τον μηχανισμό InvestEU δεν μπορεί να υπερβαίνει το 5% του συνολικού κονδυλίου για κάθε Ταμείο, εκτός από επαρκώς αιτιολογημένες περιπτώσεις (άρθρο 10 σχεδίου ΚΚΔ). Το ποσό αυτό θα διατίθεται αποκλειστικά επ' ωφελεία του Κράτους Μέλους.

Το InvestEU λειτουργεί μέσω των κάτωθι **πέντε (5) σκελών πολιτικής**, τα οποία αντιμετωπίζουν αστοχίες της αγοράς ή μη βέλτιστες επενδυτικές καταστάσεις στο πλαίσιο του ειδικού πεδίου εφαρμογής τους:

- βιώσιμων υποδομών
- έρευνας, καινοτομίας και ψηφιοποίησης
- ΜΜΕ
- κοινωνικών επενδύσεων και δεξιοτήτων
- στρατηγικό ευρωπαϊκό επενδυτικό.

Σύμφωνα με τον προτεινόμενο τρόπο διαχείρισης το InvestEU (η εγγύηση της ΕΕ) θα υλοποιηθεί με έμμεση διαχείριση, μέσω εταιρών υλοποίησης, που, κατά κανόνα, συμβάλλουν και στη στήριξη που πρέπει να παρέχεται στους τελικούς αποδέκτες. Οι εταιρείες υλοποίησης θα αποτελούνται από τον όμιλο της ΕΤΕπ, διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, εθνικές αναπτυξιακές τράπεζες και ιδρύματα και άλλους χρηματοοικονομικούς διαμεσολαβητές που είναι οργανισμοί της Ένωσης, που ρυθμίζονται ή/και υπόκεινται σε εποπτεία του τραπεζικού τομέα. Η υλοποίηση του συμβουλευτικού κόμβου InvestEU και της πύλης InvestEU θα γίνεται κεντρικά από τις υπηρεσίες της ΕΕ.

3. Οι μη επιλέξιμες κατηγορίες δράσεων

Στην παρακάτω ενότητα παρατίθενται συγκεκριμένες -προβλεπόμενες από το κανονιστικό πλαίσιο- εξαιρέσεις από τις επιλέξιμες κατηγορίες δράσεων:

ΕΤΠΑ και ΤΣ

Σύμφωνα με το άρθρο 6 του σχεδίου του Κανονισμού ΕΤΠΑ/ ΤΣ, τα συγκεκριμένα Ταμεία **δεν μπορούν να χρηματοδοτήσουν**:

- Την κατασκευή αεροδρομίων. Εξαιρέση αποτελούν οι δράσεις για την ενίσχυση της ασφάλειας και της μετρίαση των περιβαλλοντικών επιδράσεων στα υφιστάμενα αεροδρόμια.
- Επενδύσεις σε ΧΥΤΥ/ΧΥΤΑ (landfills) με εξαίρεση τον παροπλισμό τους, την μετατροπή τους και αύξηση της ασφάλειας των υφιστάμενων, με την προϋπόθεση ότι δεν αυξάνεται η δυναμικότητά τους.
- Επενδύσεις για την αύξηση της δυναμικότητας των εγκαταστάσεων εναπομεινάντων αποβλήτων.
- Επενδύσεις για την παραγωγή, επεξεργασία, αποθήκευση και διανομή ορυκτών καυσίμων (φυσικό αέριο), με εξαίρεση στις περιπτώσεις που αντικαθιστούν θέρμανση με τη χρήση του άνθρακα.
- Προμήθεια σιδηροδρομικού τροχαίου υλικού. Εξαιρέση αποτελεί η περίπτωση που ο φορέας που έχει αναλάβει τον σιδηρόδρομο στην περίπτωση της πλήρους ιδιωτικοποίησης είναι νεοσύστατη επιχείρηση.
- Τον παροπλισμό ή την κατασκευή πυρηνικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής.
- Τις επενδύσεις για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από δραστηριότητες που απαριθμούνται στο Παράρτημα Ι της οδηγίας 2003/87/ΕΚ⁵ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.
- Την παρασκευή, επεξεργασία και εμπορία καπνού και προϊόντων καπνού.
- Τις προβληματικές επιχειρήσεις, όπως ορίζονται στο άρθρο 2 σημείο 18 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 651/2014 της Επιτροπής, εκτός αν επιτραπεί βάσει των εφαρμοστέων κανόνων της Ένωσης για τις κρατικές ενισχύσεις ή για την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών.

Επιπλέον, το Ταμείο Συνοχής δεν στηρίζει τις επενδύσεις στη στέγαση, εκτός εάν σχετίζονται με την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης ή τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

---

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32003L0087>

EKT+

Σύμφωνα με το άρθρο 14 του Κανονισμού για το EKT+, οι κάτωθι κατηγορίες δαπανών **δεν είναι επιλέξιμες**:

- Η αγορά γης, ακινήτων και η υλοποίηση υποδομών.
- Η αγορά επίπλωσης, εξοπλισμού και οχημάτων, εκτός αν είναι απαραίτητη για την επίτευξη του στόχου της πράξης, ή αν αυτά τα είδη αποσβήνονται πλήρως, ή η αγορά τους συνιστά την πιο οικονομική επιλογή.

TΔM

Σύμφωνα με το άρθρο 5 του σχεδίου του Κανονισμού TΔM, το συγκεκριμένο Ταμείο **δεν μπορεί να χρηματοδοτήσει**:

- Τον παροπλισμό ή την κατασκευή πυρηνικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής.
- Την παρασκευή, επεξεργασία και εμπορία καπνού και προϊόντων καπνού.
- Τις προβληματικές επιχειρήσεις, όπως ορίζονται στο άρθρο 2 σημείο 18 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 651/2014 της Επιτροπής, εκτός αν επιτραπεί βάσει των εφαρμοστέων κανόνων της Ένωσης για τις κρατικές ενισχύσεις.
- Επενδύσεις για την παραγωγή, επεξεργασία, αποθήκευση και διανομή ορυκτών καυσίμων (φυσικό αέριο), με εξαίρεση στις περιπτώσεις που αντικαθιστούν θέρμανση με τη χρήση του άνθρακα.

ΕΤΘΑ

Με βάση την πορεία των διαπραγματεύσεων, οι ακόλουθες δράσεις **δεν είναι επιλέξιμες** στο πλαίσιο του σχεδίου του Κανονισμού ΕΤΘΑ (άρθρο 13):

- Πράξεις που αυξάνουν την αλιευτική ικανότητα ενός αλιευτικού σκάφους ή στηρίζουν την απόκτηση εξοπλισμού που αυξάνει την ικανότητα ενός αλιευτικού σκάφους να εντοπίζει αλιεύματα, εκτός εάν οι πράξεις αφορούν επενδύσεις για την ασφάλεια επί του σκάφους, τις συνθήκες εργασίας και την ενεργειακή απόδοση, υπό τον όρο ότι το τμήμα του αντίστοιχου στόλου με το οποίο σχετίζονται οι πράξεις είναι σε ισορροπία, κάθε αύξηση της ικανότητας που προκύπτει από τις εν λόγω πράξεις αντισταθμίζεται από προηγούμενη απόσυρση τουλάχιστον ίσης ικανότητας και τηρείται το εθνικό ανώτατο όριο της αλιευτικής ικανότητας που κατανέμεται σε κάθε Κράτος Μέλος.
- Η κατασκευή και η απόκτηση αλιευτικών σκαφών ή η εισαγωγή αλιευτικών σκαφών, εκτός εάν προβλέπεται άλλως στον παρόντα Κανονισμό.
- Η μεταβίβαση ή η μετανηολόγηση αλιευτικών σκαφών σε τρίτες χώρες, μεταξύ άλλων μέσω της δημιουργίας κοινοπραξιών με εταίρους των εν λόγω χωρών.
- Η προσωρινή ή οριστική παύση των αλιευτικών δραστηριοτήτων, εκτός εάν προβλέπεται άλλως στον παρόντα Κανονισμό.
- Ερευνητική αλιεία, εκτός εάν διενεργείται από επιστημονικά ιδρύματα με σκοπό τη διερεύνηση πιθανών επιλογών διαχείρισης για τα αλιευτικά αποθέματα, προκειμένου να εξασφαλιστεί βιώσιμη ή ερευνητική αλιεία για χωροκατακτητικά είδη, που περιλαμβάνει ο ενωσιακός κατάλογος του Κανονισμού 1143/2014.
- Η μεταβίβαση της κυριότητας μιας επιχείρησης.
- Η άμεση ανανέωση του αποθέματος, εκτός εάν προβλέπεται ρητά ως μέτρο επαναφοράς ή άλλα μέτρα διατήρησης από νομική πράξη της Ένωσης ή στην περίπτωση πειραματικού εμπλουτισμού αποθεμάτων.
- Η κατασκευή νέων λιμένων ή νέων ιχθυοσκαλών.

- Οι μηχανισμοί παρέμβασης στην αγορά που αποσκοπούν στην προσωρινή ή μόνιμη απόσυρση προϊόντων αλιείας ή υδατοκαλλιέργειας από την αγορά με σκοπό τη μείωση της προσφοράς, προκειμένου να αποφευχθεί μείωση ή αύξηση των τιμών.
- Οι επενδύσεις επί των αλιευτικών σκαφών που είναι απαραίτητες για τη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις της ενωσιακής νομοθεσίας εν ισχύ κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης, συμπεριλαμβανομένων των απαιτήσεων που απορρέουν από τις υποχρεώσεις της Ένωσης στο πλαίσιο περιφερειακών οργανώσεων διαχείρισης της αλιείας, εκτός εάν προβλέπεται άλλως στον παρόντα Κανονισμό.
- Οι επενδύσεις επί των αλιευτικών σκαφών που έχουν πραγματοποιήσει δραστηριότητες αλιείας στη θάλασσα για λιγότερο από 60 ημέρες εντός των δύο ημερολογιακών ετών που προηγούνται του έτους υποβολής της αίτησης για στήριξη.
- Η αντικατάσταση ή εκσυγχρονισμός κύριου ή βοηθητικού κινητήρα σε αλιευτικό σκάφος, εκτός εάν προβλέπεται άλλως στον παρόντα Κανονισμό.

4. Το πλαίσιο του αναπτυξιακού σχεδιασμού

Τον Ιανουάριο του 2020 συγκροτήθηκε, με εντολή της Ελληνικής Κυβέρνησης, ανεξάρτητη Επιτροπή για την εκπόνηση του νέου **Σχεδίου Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία**. Σύμφωνα με την ενδιάμεση έκθεση που παρουσιάστηκε τον Ιούλιο του 2020, ο κεντρικός στόχος για την ελληνική οικονομία, κατά τα επόμενα χρόνια, πρέπει να είναι η συστηματική αύξηση της παραγωγικότητας και της εξωστρέφειας (δηλαδή της σχετικής συμμετοχής των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών στο εθνικό προϊόν), καθώς και η στενότερη διασύνδεση της παραγωγής με την τεχνολογία και την καινοτομία. Ειδικότερα, οι οικονομικές και πολιτικές προτεραιότητες της χώρας πρέπει να είναι: η αύξηση των επενδύσεων και των εξαγωγών ως ποσοστό του ΑΕΠ, η ενίσχυση της μισθωτής εργασίας και η μείωση της παραοικονομίας, η επένδυση στην εκπαίδευση και τη γνώση, η αύξηση του μεγέθους των ελληνικών επιχειρήσεων, η προώθηση της τεχνολογίας αιχμής, της καινοτομίας και της ψηφιοποίησης, η επίτευξη φιλόδοξων περιβαλλοντικών στόχων, η υποστήριξη των αδύναμων νοικοκυριών, η ενίσχυση της βασικής έρευνας μέσω της άρσης αγκυλώσεων στα πανεπιστήμια, τα κίνητρα για ενίσχυση της καινοτομίας, η ριζική αναβάθμιση του συστήματος κατάρτισης για ανέργους και εργαζόμενους, η συνέχιση και εμβάθυνση της ψηφιακής μεταρρύθμισης στη δημόσια διοίκηση, ο εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες, η αναδιάρθρωση του συστήματος υγείας με προτεραιότητα στην ψηφιοποίηση, η ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων και η στροφή σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας με άμβλυνση του κόστους μετάβασης και στήριξη των τοπικών κοινωνιών κατά την απολιγνιτοποίηση. Το Σχέδιο Ανάπτυξης αποτελεί βασικό κείμενο αναφοράς για τις στρατηγικές επιλογές του ΕΣΠΑ και κατ' επέκταση των Προγραμμάτων του.

Παράλληλα με τη συνεχιζόμενη επεξεργασία του Σχεδίου Ανάπτυξης για την Ελληνική οικονομία ολοκληρώθηκε και το **Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΕΠΑ)** για την περίοδο 2021-2025. Το ΕΠΑ θεσπίζει ένα ολοκληρωμένο σύστημα για το σχεδιασμό, τη διαχείριση, την παρακολούθηση και τον έλεγχο των παρεμβάσεων που χρηματοδοτούνται από τους εθνικούς πόρους του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Οι αναπτυξιακοί στόχοι του ΕΠΑ 2021-2025 αναπτύσσονται σε πέντε πυλώνες: Έξυπνη Ανάπτυξη, Πράσινη Ανάπτυξη, Κοινωνική Ανάπτυξη, Ανάπτυξη Υποδομών και Εξωστρέφεια. Τα διαλαμβανόμενα στο ΕΠΑ επίσης επηρεάζουν το σχεδιασμό ΕΣΠΑ και Προγραμμάτων επιδιώκοντας την ανάπτυξη συνεργειών και συμπληρωματικότητας.

Στο πλαίσιο αντιμετώπισης των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19 και για την ώθηση της ευρωπαϊκής οικονομίας να ανακάμψει από την

πανδημία, οι Αρχηγοί των Κ-Μ και πρόσφατα και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συμφώνησαν με βάση τη σχετική πρόταση της Επιτροπής, σε ένα σημαντικότερο πακέτο ανάκαμψης για την περίοδο 2021-2027, το οποίο συνδυάζει το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ) με το νέο μέσο ανάκαμψης «**Next Generation EU**». Η κεντρική ιδέα του Ευρωπαϊκού πακέτου ανάκαμψης βασίζεται σε τέσσερις στόχους πολιτικής:

1. Προώθηση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής της Ένωσης
2. Ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής ανθεκτικότητας
3. Μετριασμός των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων της κρίσης
4. Υποστήριξη του πράσινου και ψηφιακού μετασχηματισμού.

Η Ε.Ε στο πλαίσιο του νέου εργαλείου «Next Generation EU» θα δανειστεί κεφάλαια για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τις κεφαλαιαγορές, έτσι ώστε να χρηματοδοτηθεί η προσπάθεια ανάκαμψης και προκειμένου να παράσχει στην ΕΕ τα μέσα για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που έχει δημιουργήσει η πανδημία COVID-19. Κάτι τέτοιο θα επιτρέψει τη μεταφορά νέων αυξημένων πόρων σε προγράμματα όπως ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, το REACT-EU, το πρόγραμμα Ορίζων Ευρώπη, το InvestEU (βλ. Κεφάλαιο 2), η Αγροτική Ανάπτυξη, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (βλ. Κεφάλαιο 2), το RescEU κ.α.

Ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility-RRF) συστάθηκε για την αντιμετώπιση της COVID-19 κρίσης και τη στήριξη της μετάβασης σε μια πράσινη και ψηφιακή οικονομία. Ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας με συνολικό προϋπολογισμό 672,5 δις ευρώ (εκ των οποίων 312,5 δις ευρώ επιχορηγήσεις και 360 δις ευρώ με τη μορφή δανείων) θα στηρίζει μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις, ιδίως σε πράσινες και ψηφιακές τεχνολογίες, με διαρκή αντίκτυπο στην παραγωγικότητα και την ανθεκτικότητα της οικονομίας της Ένωσης. Το 70% των πόρων του RRF πρέπει να δεσμευτεί τα έτη 2021 και 2022 και το 30% των πόρων το έτος 2023. Για την υλοποίηση, τα Κράτη Μέλη καταρτίζουν εθνικά σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας αναλύοντας τις προβλεπόμενες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις και τα οποία εγκρίνονται από την Επιτροπή.

Συμπληρωματικά με το Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, το **REACT-EU** αφορά πιο βραχυπρόθεσμες δράσεις αντιμετώπισης της κρίσης σε τομείς που χαρακτηρίζονται καίριας σημασίας για να τεθούν οι βάσεις μιας υγιούς ανάκαμψης (δημιουργία θέσεων απασχόλησης, πράσινη συμφωνία, ψηφιακή μετάβαση). Το REACT-EU περιλαμβάνει πρόσθετα κονδύλια ύψους 47,5 δις ευρώ σε επίπεδο ΕΕ, τα οποία θα διατεθούν στα Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2014-2020 για το ΕΤΠΑ, το ΕΚΤ και το ΤΕΒΑ. Τα εν λόγω πρόσθετα κονδύλια θα χορηγηθούν από το Next Generation EU για την περίοδο 2021-2022.

Ο αναπτυξιακός σχεδιασμός της χώρας, συμπληρώνεται με την υλοποίηση παρεμβάσεων, των οποίων η χρηματοδοτική στήριξη εξασφαλίζεται μέσω των πόρων που θα διατεθούν στο πλαίσιο της **Κοινής Γεωργικής Πολιτικής**.

Την 1η Ιουνίου 2018, η ΕΕ υπέβαλε τρεις (3) νομοθετικές προτάσεις για την Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ) μετά το 2020, οι οποίες αφορούν α) τη θέσπιση κανόνων για την στήριξη των στρατηγικών σχεδίων που πρέπει να καταρτίζονται από τα Κράτη Μέλη, β) τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής και γ) την τροποποίηση του Καν. 1308/2013 και των Καν. 1151/2012, 521/2014, 228/2013 και 229/2013 για την Κοινή Οργάνωση των Γεωργικών Αγορών (ΚΟΑ).

Οι εννέα (9) στόχοι της μελλοντικής ΚΓΠ έχουν τεθεί σε επίπεδο ΕΕ και αφορούν την εξασφάλιση δίκαιου εισοδήματος για τους γεωργούς, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, την εξισορρόπηση της ισχύος στην αλυσίδα τροφίμων, τη δράση

για την κλιματική αλλαγή, την προστασία του περιβάλλοντος, τη διατήρηση των τοπίων και της βιοποικιλότητας, την ενθάρρυνση της ανανέωσης των γενεών, την τόνωση των αγροτικών περιοχών και τέλος την προστασία της υγείας και της ποιότητας των τροφίμων. Μέσω ενιαίων στρατηγικών σχεδίων, το κάθε Κράτος Μέλος θα καθορίσει τον τρόπο με τον οποίο προτίθεται να επιτύχει τους 9 στόχους, χρησιμοποιώντας τα εργαλεία της ΚΓΠ και ταυτόχρονα, αντιμετωπίζοντας τις ειδικές ανάγκες των γεωργών και των αγροτικών κοινοτήτων του.

Τα Κράτη Μέλη υποβάλλουν μόνο ένα εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο (ΣΣ) που καλύπτει τις άμεσες ενισχύσεις, την αγροτική ανάπτυξη και τις τομεακές στρατηγικές. Τα Κράτη μέλη θα πρέπει να αναλύσουν την ιδιαίτερη κατάσταση και τις ανάγκες τους, να θέσουν στόχους που να συνδέονται με την επίτευξη των στόχων της ΚΓΠ και να σχεδιάσουν τις παρεμβάσεις και τα συγκεκριμένα περιφερειακά πλαίσια, που θα επιτρέψουν την επίτευξη αυτών των στόχων. Τα ΣΣ θα πρέπει να αποσκοπούν στη διασφάλιση μεγαλύτερης συνοχής μεταξύ των πολλαπλών μέσων της ΚΓΠ, ενώ θα πρέπει επίσης να διασφαλίζουν και να καταδεικνύουν την ευθυγράμμιση και την καταλληλότητα των επιλογών των Κρατών Μελών σε σχέση με τις προτεραιότητες και τους στόχους της Ένωσης.

Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΓΤΕ) θα συνεχίσει να χρηματοδοτεί τους τύπους παρεμβάσεων υπό μορφή άμεσων ενισχύσεων και τους τομεακούς τύπους παρεμβάσεων, ενώ το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) θα συνεχίσει να χρηματοδοτεί τους τύπους παρεμβάσεων της αγροτικής ανάπτυξης.

Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Υπ.ΑΑΤ) έχει ξεκινήσει την προετοιμασία του ΣΣ της ΚΓΠ 2021-2027, με στόχο η επίσημη υποβολή του να πραγματοποιηθεί στο τέλος του 2021. Για τον καλύτερο σχεδιασμό του ΣΣ έχουν συσταθεί τρεις υπηρεσιακές ομάδες για την κατάρτιση του ΣΣ της ΚΑΠ 2021-2027 (Επιτελική Ομάδα, Συντονιστική Ομάδα και Ομάδα Πράσινης Αρχιτεκτονικής). Επίσης στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης έχουν συσταθεί τρεις Ομάδες Στρατηγικού Σχεδιασμού Εταιρικής Σχέσης (ΟΣΣΕΣ): α) Ανταγωνιστικότητα, β) Περιβάλλον & κλίμα και γ) Τοπική ανάπτυξη, έργο των οποίων είναι η διατύπωση των βασικών στρατηγικών επιλογών, και η περιγραφή επιλεγμένων παρεμβάσεων, με στόχο τη συμβολή στην προετοιμασία της κατάρτισης του ΣΣ για την ΚΑΠ 2021-2027.

4.1. Οργάνωση και εξελίξεις του σχεδιασμού του ΕΣΠΑ 2021-2027

Σε συνέχεια της 1^{ης} Εγκυκλίου Σχεδιασμού, οι αρμόδιοι φορείς πολιτικής σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο κλήθηκαν να διατυπώσουν τις προτάσεις στρατηγικής και τις προτεραιότητές τους στους τομείς αρμοδιότητάς τους.

Στο πλαίσιο αυτό τέθηκαν οι πρώτες βάσεις για τη θεμελίωση της εταιρικής σχέσης, καθώς οι αρμόδιοι φορείς πολιτικής κλήθηκαν να ενεργοποιήσουν τα όργανα αναπτυξιακού σχεδιασμού συστήνοντας τις Ομάδες Χάραξης Πολιτικής, να οργανώσουν τη διαβούλευση σε περιφερειακό και τομεακό επίπεδο, να επεξεργαστούν τις προτάσεις σχεδιασμού και να διαμορφώσουν τις πρώτες στρατηγικές θέσεις στη βάση των κατευθύνσεων της 1^{ης} Εγκυκλίου.

Οι προτάσεις των Υπουργείων και των Περιφερειών αποτελούν βασική εισροή στην κατάρτιση των εθνικών στόχων πολιτικής και του ΕΣΠΑ για την ΠΠ 2021-2027.

Ένα επιπλέον και σημαντικό στοιχείο για τη διαμόρφωση της στρατηγικής του ΕΣΠΑ 2021-2027, αποτέλεσε η μελέτη για την «**Περιφερειακή Πολιτική της Ελλάδας μετά το 2020**» την οποία εκπόνησε ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) σε συνέχεια σχετικής αίτησης της ελληνικής κυβέρνησης στο Πρόγραμμα Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων της ΕΕ. Η ανάθεση πραγματοποιήθηκε το Σεπτέμβριο του 2018 από την Υπηρεσία Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων της ΕΕ και αρμόδιος φορέας για την παρακολούθηση της εκπόνησης της μελέτης από την

ελληνική πλευρά είναι η Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης (ΕΥΣΣΑ) της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Επενδύσεων & ΕΣΠΑ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων.

Βασικός στόχος είναι η μελέτη να αποτελέσει ένα ουσιαστικό εργαλείο σχεδιασμού της Πολιτικής της Συνοχής και της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης κατά την ΠΠ 2021-2027 για τη χώρα μας.

Ειδικότερα η μελέτη επικεντρώνεται:

- Στην αποτίμηση της εφαρμογής της Πολιτικής της Συνοχής στη χώρα έως σήμερα και τη διαμόρφωση συστάσεων.
- Στην ανάδειξη καλών πρακτικών για το σχεδιασμό της ΠΠ 2021-2027.
- Στον καθορισμό των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων για το στρατηγικό σχεδιασμό μετά το 2020 στη βάση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας και των Περιφερειών.
- Στην ενίσχυση της ικανότητας των φορέων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο στο σχεδιασμό, την παρακολούθηση και την υλοποίηση ολοκληρωμένων αναπτυξιακών στρατηγικών στο πλαίσιο της Πολιτικής της Συνοχής της ΕΕ.

Παράλληλα, βρίσκεται σε εξέλιξη η εκπόνηση των 13 προφίλ για τις Περιφέρειες. Η ελληνική πλευρά αναγνωρίζοντας την ποιότητα και τη χρησιμότητα της μελέτης, έχει ήδη κάνει χρήση του περιεχομένου και των συστάσεων της για τον εμπλουτισμό των κειμένων σχεδιασμού του ΕΣΠΑ 2021-2027, ενώ θα κάνει χρήση τόσο της μελέτης όσο και των περιφερειακών προφίλ στο πλαίσιο του σχεδιασμού των τομεακών και Περιφερειακών Προγραμμάτων. Το σύνολο της Μελέτης και οι συστάσεις του ΟΟΣΑ, είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/regional-policy-for-greece-post-2020_cedf09a5-en. Ελληνική μετάφραση της μελέτης θα αναρτηθεί στο site του ΕΣΠΑ, μόλις ολοκληρωθεί.

Η πρώτη δημόσια παρουσίαση των Κατευθύνσεων της Εθνικής Στρατηγικής της Ελλάδας 2021-2027 και των πέντε (5) Στόχων Πολιτικής, έγινε στο **1^ο Αναπτυξιακό Συνέδριο** για την ΠΠ 2021-2027.

Για την οργάνωση του αναπτυξιακού σχεδιασμού την ΠΠ 2021-2027, με απόφαση του Πρωθυπουργού συστάθηκαν τα όργανα κατάρτισης του ΕΣΠΑ 2021-2027 (ΦΕΚ 432/12.02.2020). Ειδικότερα, συστάθηκε/αν:

- η **Επιτροπή Σχεδιασμού Πολιτικής ΕΣΠΑ** (ΕΣΠ) για το συντονισμό της κατάρτισης του ΕΣΠΑ της ΠΠ 2021-2027. Έργο της ΕΣΠ είναι η διατύπωση προτάσεων προς τον Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων και μέσω αυτού στο Υπουργικό Συμβούλιο για τις αναπτυξιακές προτεραιότητες και τους στόχους του ΕΣΠΑ 2021-2027 και τις αναγκαίες θεσμικές, διοικητικές και οργανωτικές ρυθμίσεις για την αποτελεσματική διαχείριση, τον έλεγχο και την υλοποίηση των Προγραμμάτων της περιόδου 2021-2027.
- η **Ομάδα Συντονισμού του Σχεδιασμού ΕΣΠΑ** (ΟΣΣ), έργο της οποίας είναι ο συντονισμός των εργασιών διαμόρφωσης του ΕΣΠΑ και η σχετική εισήγηση προς την ΕΣΠ.
- **πέντε (5) Ομάδες Στόχων Πολιτικής** (ΟΣΠ), έργο των οποίων είναι να συνεισφέρουν επιστημονική υποστήριξη στην ΕΣΠ και στις αρμόδιες υπηρεσίες της Γ.Γ. Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, να επεξεργάζονται προτεραιότητες και επιμέρους ειδικούς στόχους του κάθε Στόχου Πολιτικής, να διαβουλεύονται, όταν απαιτείται, με ειδικούς εμπειρογνώμονες και να τροφοδοτούν με τα αποτελέσματα της επεξεργασίας τους την ΟΣΣ, την ΕΣΠ, τη Γ.Γ. Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ και τις αρμόδιες για το σχεδιασμό υπηρεσίες της ΕΑΣ.

Η προετοιμασία για το ΕΣΠΑ 2021-2027 βρίσκεται πλέον σε πλήρη εξέλιξη και η χώρα έχει προχωρήσει σε μια πρώτη άτυπη διαβίβαση πρώτου σχεδίου κειμένου του νέου

ΕΣΠΑ στην ΕΕ, σηματοδοτώντας έτσι την έναρξη μιας άτυπης διαδικασίας διαβούλευσης με τις αρμόδιες υπηρεσίες της ΕΕ, που θα ακολουθήσει επιμέρους φάσεις, πριν την επίσημη υποβολή του τελικού κειμένου μέσω SFC. Ο σχεδιασμός των Προγραμμάτων συναρτάται τυπικά με το χρόνο έγκρισης των πόρων (Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο) και των Κανονισμών από τα αρμόδια ευρωπαϊκά όργανα και την υποβολή του νέου ΕΣΠΑ σε συνέχεια αυτών, όμως άτυπα έχει ήδη ξεκινήσει και πρέπει πλέον με εντατικότερους ρυθμούς να προχωρήσει σε συνέχεια της παρούσας **καθώς όπως έχει ήδη αναφερθεί, σύμφωνα με το σχέδιο του Κανονισμού, τίθεται περιθώριο να υποβληθούν εντός 3 μηνών μετά την επίσημη υποβολή του ΕΣΠΑ 2021-2027. Είναι σημαντικό επίσης, να ληφθεί υπόψη ότι τα Προγράμματα θα πρέπει να καταρτιστούν στη βάση της εταιρικής σχέσης με την ενεργό συμμετοχή των εταίρων. Η έγκριση των Προγραμμάτων από την ΕΕ θα πρέπει να γίνει το αργότερο εντός 5 μηνών από την επίσημη υποβολή τους σε αυτήν**

Οι αρμόδιοι για τη συγγραφή των Προγραμμάτων (βλ. Κεφάλαιο 8) οφείλουν να προχωρήσουν την εργασία αυτή με βάση το Πρότυπο (template) που περιλαμβάνεται στο σχέδιο του Κανονισμού Κοινών Διατάξεων, ελληνική έκδοση του οποίου επισυνάπτεται στην παρούσα Εγκύκλιο.

Στην παρούσα φάση, βασικό στόχο αποτελεί - με την επιφύλαξη πάντα και της τυπικής έγκρισης των Κανονισμών αλλά και της διαβούλευσης για το ΕΣΠΑ 2021-2027 - η άτυπη υποβολή των Προγραμμάτων στις υπηρεσίες της ΕΕ για διαβούλευση στις αρχές του 2021 και η επίσημη υποβολή τους εντός 3 μηνών από την επίσημη υποβολή του ΕΣΠΑ 2021-2027.

4.2. Συνοπτική παρουσίαση του ΕΣΠΑ 2021-2027

Το 1ο (άτυπο) **Σχέδιο** του **ΕΣΠΑ 2021-2027** διαμορφώθηκε στη βάση των προτεινόμενων Κανονισμών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του σχεδίου για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο για την ΠΠ 2021-2027 δίνοντας έμφαση στους 5 Στόχους Πολιτικής και τον Ειδικό Στόχο για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης.

Για τη διαμόρφωση του κειμένου λήφθηκαν υπόψη οι εθνικές οριζόντιες και θεματικές στρατηγικές (υπό διαμόρφωση ή ολοκληρωμένες), καθώς και οι προτάσεις των Υπουργείων, των Περιφερειών και των Κοινωνικοοικονομικών Εταίρων. Ενδεικτικά, αναφέρονται, πέραν και των προαναφερθέντων, οι Στρατηγικές για την Έξυπνη Εξειδίκευση 2014-2020, το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, το Εθνικό Ευρωζωνικό Σχέδιο, το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Μεταφορών, η Εθνική Ψηφιακή Στρατηγική και τα Περιφερειακά Σχέδια Διαχείρισης Αποβλήτων. Ελήφθησαν επίσης υπόψη οι Ειδικές για τη χώρα Συστάσεις της Επιτροπής και οι προτάσεις της όπως περιλαμβάνονται στα Παραρτήματα των Εκθέσεων ανά Χώρα (Country Reports - Annex D).

Στη συνέχεια αναλύονται συνοπτικά, οι προτεραιότητες που τίθενται ανά Στόχο Πολιτικής στο πλαίσιο του άτυπου σχεδίου ΕΣΠΑ 2021-2027. Το κείμενο του ΕΣΠΑ εμπλουτίζεται καθώς εξελίσσεται η επεξεργασία των στρατηγικών επιλογών και των προτεραιοτήτων σε εθνικό επίπεδο και βάσει των διαβουλεύσεων που λαμβάνουν άτυπα χώρα με την Επιτροπή.

ΣΠ1 «Μια έξυπνότερη Ευρώπη μέσω της προώθησης του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού»

Κεντρικός στόχος για την ελληνική οικονομία είναι η συστηματική αύξηση της παραγωγικότητας και της εξωστρέφειας (δηλαδή της σχετικής συμμετοχής των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών στο εθνικό προϊόν) καθώς και η

στενότερη σύνδεση της παραγωγής με την τεχνολογία και την καινοτομία. Η στροφή της οικονομίας προς αυτή την κατεύθυνση θα πραγματοποιηθεί με τρόπο συμβατό με τους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους της χώρας.

Βασικό εργαλείο για την επίτευξη του κεντρικού στόχου θα αποτελέσει η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης η οποία θα καλύπτει όλο του θεματικό εύρος του ΣΠ1 και θα θέσει τις προτεραιότητες για τον οικονομικό μετασχηματισμό της ελληνικής οικονομίας. Η συστηματική εφαρμογή της διαδικασίας επιχειρηματικής ανακάλυψης θα αναδείξει και θα εξειδικεύσει τις ανάγκες και τις ευκαιρίες για συνεργασία της ερευνητικής κοινότητας με τις επιχειρήσεις, τον ψηφιακό μετασχηματισμό του δημοσίου τομέα και της οικονομίας, την ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, με την ενεργό συμμετοχή των ενδιαφερομένων μερών.

Οι **επιλογές πολιτικής** για την επίτευξη του προαναφερόμενου στόχου είναι οι εξής: i) Ενδυνάμωση του οικοσυστήματος έρευνας και καινοτομίας με βάση τις στρατηγικές επιλογές της Έξυπνης Εξειδίκευσης: Ενδυνάμωση του συστήματος Έρευνας & Καινοτομίας και των μηχανισμών διάχυσης της καινοτομίας – ενίσχυση συμπράξεων ερευνητικών φορέων και επιχειρήσεων, ii) Ενίσχυση της καινοτόμου επιχειρηματικότητας – Έξυπνη Βιομηχανική Εξειδίκευση: Υποστήριξη των επιχειρηματικών επενδύσεων για έρευνα και ανάπτυξη στα πεδία προτεραιότητας της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης – χορήγηση κινήτρων για αξιοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων από επιχειρήσεις – υποστήριξη της ανάπτυξης/υιοθέτησης και μη τεχνολογικών καινοτομιών (π.χ. στον τουρισμό και τον πολιτισμό), δημιουργία μηχανισμών στήριξης καινοτόμου επιχειρηματικότητας (Innovation Agency) και επιτάχυνσης του μετασχηματισμού των ΜΜΕ – υποστήριξη για την ανάπτυξη Κέντρων Ικανοτήτων προηγμένων τεχνολογιών ευφυούς και βιώσιμης μεταποίησης, iii) Ψηφιακός μετασχηματισμός του δημόσιου τομέα, iv) Παραγωγικές επενδύσεις με έμφαση στην τεχνολογική προσαρμογή, τον ψηφιακό μετασχηματισμό (Industry 4.0) και τη στροφή σε φιλικές προς το περιβάλλον διαδικασίες και προϊόντα (πράσινος μετασχηματισμός των επιχειρήσεων), v) Στήριξη του τουριστικού τομέα στις νέες συνθήκες που δημιουργεί η ψηφιακή τεχνολογία, vi) Παρακίνηση συνεργασιών μεταξύ ΜΜΕ (π.χ. με δημιουργία clusters) ή/και με μεγαλύτερες επιχειρήσεις με στόχο τη διευκόλυνση της πρόσβασής σε παγκόσμιες αγορές και αλυσίδες αξίας (διεθνοποίηση), vii) Δημιουργία ενός φιλικού οικοσυστήματος για τις επιχειρήσεις μέσω μηχανισμών υποστήριξης των ΜΜΕ (από φορείς στήριξης της επιχειρηματικότητας, Κοινωνικούς Εταίρους κ.λπ.), βελτίωσης της πρόσβασης στη χρηματοδότηση και άρσης των εμποδίων στην επιχειρηματικότητα, viii) Προσαρμογή των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού προκειμένου στο πλαίσιο των κατευθύνσεων της έξυπνης εξειδίκευσης, της βιομηχανικής μετάβασης, και της υποστήριξης του ψηφιακού μετασχηματισμού, ix) Άρση των εμποδίων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία στο ψηφιακό περιβάλλον/εφαρμογές, ενίσχυση της έρευνας στο πεδίο της αναπηρίας.

Τα κύρια **αναμενόμενα αποτελέσματα** είναι τα εξής: 1) Ανάπτυξη της δυναμικότητας του καινοτομικού συστήματος σε παραγόμενα ερευνητικά και καινοτομικά αποτελέσματα και βελτίωση μηχανισμών μεταφοράς τεχνολογίας και διάχυσης καινοτομίας, 2) Αύξηση σε φυσικούς και χρηματικούς όρους των ιδιωτικών επενδύσεων τεχνολογικής και μη τεχνολογικής καινοτομίας, 3) Ανάπτυξη της νεοφυούς επιχειρηματικότητας, της επιχειρηματικότητας ταχείας ανάπτυξης και της πράσινης επιχειρηματικότητας, 4) Βελτίωση των συνθηκών και των μορφών που αφορούν την αξιοποίηση της οικονομίας της Γνώσης, 5) Ανάπτυξη των υποδομών υποστήριξης της καινοτομικής επιχειρηματικότητας (εκκολαπτήρια, επιταχυντές, τεχνολογικά πάρκα), 6) Ανάπτυξη των επιχειρηματικών και καινοτομικών δικτύσεων και των συνεργασιών μεταξύ επιχειρήσεων και ερευνητικών δομών με επικέντρωση σε εστίες ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, 7) Ενίσχυση της μεταποίησης και των εγχώριων εστίων ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος με τη συμμετοχή βιομηχανικών επιχειρήσεων

και μέσω της ανάπτυξης εμβληματικών έργων, 8) Παροχή νέων και αναβαθμισμένων δημόσιων ψηφιακών υπηρεσιών και εφαρμογών προς τις επιχειρήσεις και τους πολίτες με ταυτόχρονη εξασφάλιση της ιδιωτικότητας και της προστασίας δεδομένων, 9) Διασφάλιση διαλειτουργικότητας ψηφιακών συστημάτων και υπηρεσιών, 10) Προώθηση και διάδοση της τηλεργασίας ώστε να προσεγγιστεί ο μ.ο. της ΕΕ (14%), 11) Ανάπτυξη ψηφιακών πλατφορμών για την υποστήριξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας, 12) Ανάπτυξη της αγοράς ψηφιακών προϊόντων, υπηρεσιών και εφαρμογών, 13) Ανάπτυξη της παραγωγής διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων και υπηρεσιών και συμμετοχή των επιχειρήσεων σε διεθνείς αλυσίδες αξίας και B2B αγορές, 14) Αύξηση του μεγέθους των επιχειρήσεων σε όρους απασχολούμενου ανθρώπινου δυναμικού και πάγιου κεφαλαίου και βελτίωση της παραγωγικότητας σε όρους προστιθέμενης αξίας ανά εργαζόμενο, 15) Δημιουργία ψηφιοποιημένων και φιλικών προς το περιβάλλον βιομηχανικών υποδομών, 16) Κάλυψη των αναγκών σε δεξιότητες στο πλαίσιο των κατευθύνσεων της έξυπνης εξειδίκευσης, της βιομηχανικής μετάβασης και της υποστήριξης του ψηφιακού μετασχηματισμού.

ΣΠ2 «Μια πιο πράσινη χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και ανθεκτική Ευρώπη μέσω της προώθησης της καθαρής και δίκαιης ενεργειακής μετάβασης, των πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων, της κυκλικής οικονομίας, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και της πρόληψης και διαχείρισης κινδύνων»

Οι κύριες **επιλογές πολιτικής** στον τομέα της ενέργειας βάσει του ΕΣΕΚ αφορούν τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης σε όλους τους τομείς, την προώθηση της αυτονομίας με χρήση των ΑΠΕ για αυτοπαραγωγή και συστημάτων αποθήκευσης, τη χρήση ΑΠΕ για θέρμανση/ψύξη, την μετάβαση των νησιών σε καθαρές μορφές ενέργειας, την ενίσχυση διασυννοριακών έργων διασύνδεσης, την αναβάθμιση δικτύων μεταφοράς και διανομής, την ανάπτυξη κέντρων ενεργειακού ελέγχου και «έξυπνων» ενεργειακών συστημάτων και αποθήκευση σε τοπικό επίπεδο, την προώθηση πρακτικών αλιείας χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.

Οι παρεμβάσεις θα επικεντρωθούν στην ολοκλήρωση/επικαιροποίηση του θεσμικού πλαισίου (κυρίως ΑΠΕ), προσέλκυση ιδιωτικών κεφαλαίων και ενίσχυση ESCOs, στήριξη καταναλωτών για την ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων, επιβολή υποχρέωσης ενεργειακής απόδοσης, μεγαλύτερη δυνατή αξιοποίηση ΑΠΕ (περιλαμβανομένων υπεράκτιων), ανάπτυξη, αναβάθμιση και ψηφιοποίηση υποδομών δικτύων μεταφοράς και διανομής ενέργειας και συστημάτων παρακολούθησης (έξυπνοι μετρητές) και επιλογή κατάλληλων οικονομικών κινήτρων για συμμετοχή τελικών καταναλωτών.

Τα σημαντικότερα **αναμενόμενα αποτελέσματα** είναι ο περιορισμός της ενεργειακής φτώχειας των νοικοκυριών, η ανάπτυξη ενεργειακών υπηρεσιών, η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, η ενδυνάμωση του ρόλου των τοπικών κοινωνιών στη χρήση ΑΠΕ, η μείωση ατμοσφαιρικής ρύπανσης και χρήσης πετρελαίου για ηλεκτροπαραγωγή, η βελτίωση επάρκειας ισχύος κι ασφάλειας ηλεκτρικού συστήματος, η βελτίωση διαλειτουργικότητας δικτύου και ενίσχυση της ασφάλειας εφοδιασμού.

Η **πρόληψη κινδύνων** και η ενίσχυση της ανθεκτικότητας σε καταστροφές αποτελούν επίσης, βασική επιλογή πολιτικής. Οι κύριες επιδιώξεις είναι η αναβάθμιση της ικανότητας εκτίμησης κινδύνων και η βελτίωση άμεσης απόκρισης σε καταστροφές. Οι παρεμβάσεις θα επικεντρωθούν στην επιχειρησιακή ενίσχυση των δομών του Εθνικού Μηχανισμού Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Καταστροφών, ενίσχυση των θεσμικών ικανοτήτων, απόκτηση σύγχρονου εξοπλισμού και συστημάτων, αναβάθμιση δεξιοτήτων προσωπικού και κινητοποίηση εθελοντικών οργανώσεων, έργα βραχείας αποκατάστασης μετά από μεγάλες καταστροφές και δράσεις διασυννοριακή συνεργασία πρόληψης και αντιμετώπισης φυσικών κινδύνων και ανθεκτικότητας σε

καταστροφές. Παράλληλα, θα ενισχυθούν δράσεις εκπαίδευσης/ ενημέρωσης/ ευαισθητοποίησης (ιδίως ΑμεΑ/χρόνια πάσχοντες) για θέματα προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και αντιμετώπισης κινδύνων.

Η υιοθέτηση της **κυκλικής οικονομίας** από επιχειρήσεις και η ενίσχυση της βιομηχανικής συμβίωσης μεταξύ ΜΜΕ με προώθηση της κυκλικότητας στις μεθόδους παραγωγής θα οδηγήσει σε αποδοτικότερη διαχείριση πόρων, μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους. Προτεραιότητα αποτελούν η προώθηση της βιοοικονομίας, των υπηρεσιών χρήσης αντί της προμήθειας προϊόντων και των κυκλικών επιχειρηματικών μοντέλων καινοτομίας. Για την ολοκληρωμένη διαχείριση αποβλήτων θα προωθηθούν δράσεις που σχετίζονται με την κυκλική κατανάλωση, την ανακύκλωση και επανάχρηση με αναβάθμιση των σχετικών υποδομών, καθώς και τη χρήση έξυπνων τεχνολογιών. Παράλληλα, θα υλοποιηθούν δράσεις ενημέρωσης/ πληροφόρησης για την ανακύκλωση, την κυκλική οικονομία και τον περιορισμό της χρήσης πλαστικών.

Η ορθολογική και βιώσιμη διαχείριση των **υδάτινων πόρων** (συμπ. θαλάσσιων) αποτελούν βασική επιλογή προκειμένου να διασφαλιστεί η καθολική πρόσβαση σε επαρκές και καλής ποιότητας νερό, με έμφαση σε απομακρυσμένα και μικρά νησιά. Απαιτούνται αναβάθμιση και ανάπτυξη υποδομών (δίκτυα, αφαλατώσεις, μικρής κλίμακας φράγματα), ενίσχυση δράσεων εξοικονόμησης νερού μέσω νέων τεχνολογιών, ενώ η κάλυψη ελλείψεων νερού θα αντιμετωπιστεί κυρίως με την επανάχρηση νερού κυρίως για άρδευση. Προτεραιότητα αποτελεί η κατάρτιση εθνικού σχεδίου για τη διαχείριση και προστασία συνολικά των υδάτινων πόρων, ενώ η κάλυψη αναγκών σε υποδομές διαχείρισης λυμάτων πραγματοποιείται βάσει εθνικού σχεδίου σε οικισμούς α, β, γ προτεραιότητας, καθώς και σε τουριστικές και περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές με έμφαση σε μικρά νησιά, συνδυάζοντας και διαχείριση λύου.

Η προσαρμογή στην **κλιματική αλλαγή** και η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της έχουν στόχο την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των υποδομών και την αποτελεσματικότερη προστασία πληθυσμού και οικοσυστημάτων. Οι παρεμβάσεις θα επικεντρωθούν στον εκσυγχρονισμό και ενίσχυση των μηχανισμών και συστημάτων παρακολούθησης, στην εκπόνηση και εφαρμογή σχεδίων και μελετών διαχείρισης κινδύνου, στη βελτίωση της ενημέρωσης και της ικανότητας παρακολούθησης σχετικών παραμέτρων. Έμφαση θα δοθεί επίσης σε δράσεις βελτίωσης αστικού περιβάλλοντος μέσω πράσινων υποδομών, στην αποκατάσταση επιβαρυσμένων περιβαλλοντικά αστικών χώρων και βελτίωσης της προσβασιμότητας.

Εξίσου σημαντική είναι η προστασία της **βιοποικιλότητας** και των δασών με στόχο την αποτελεσματικότερη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών και του δικτύου NATURA 2000, την αντιμετώπιση ξενικών ειδών, τη βελτίωση οικοσυστημικών υπηρεσιών, την παρακολούθηση και καταγραφή απειλών και αναγκών διαχείρισης, τη βελτιωμένη πρόσβαση σε ΑμεΑ σε περιοχές φυσικού ενδιαφέροντος. Επιπλέον, θα πραγματοποιηθούν οριζόντιες δράσεις στο πλαίσιο υλοποίησης του Σχεδίου Εθνικής Στρατηγικής για τα Δάση και δράσεις ευαισθητοποίησης. Για το θαλάσσιο χώρο προωθούνται η βιώσιμη αλιεία μέσω της ενίσχυσης της μικρής παράκτιας αλιείας με στόχο το μετριασμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και η ορθολογική διαχείριση αποθεμάτων με στόχο την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων των αλιευτικών δραστηριοτήτων στο θαλάσσιο οικοσύστημα.

ΣΠ3 Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη μέσω της ενίσχυσης της κινητικότητας και των περιφερειακών διασυνδέσεων ΤΠΕ

Στοχεύοντας στον οικονομικό/ψηφιακό μετασχηματισμό ενισχύεται η συνδεσιμότητα με ευρυζωνική πρόσβαση υψηλών ταχυτήτων και στηρίζεται η ανάπτυξη

προσβάσιμων, υψηλής ποιότητας, πολυτροπικών, ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή, έξυπνων και βιώσιμων υποδομών και συστημάτων μεταφορών.

Οι βασικές προτεραιότητες στη **ψηφιακή συνδεσιμότητα** είναι η εξασφάλιση συνδεσιμότητας υπερυψηλής ταχύτητας για τους πολίτες και τους κοινωνικοοικονομικούς φορείς (συμπεριλαμβανομένων των νησιωτικών περιοχών, μέσω υποθαλάσσιων δικτύων), η υποστήριξη της διάχυσης υπηρεσιών υπερυψηλής ταχύτητας και η ανάπτυξη ασύρματων δικτύων 5G σε αστικά κέντρα και βασικούς άξονες οδικών και σιδηροδρομικών μεταφορικών δικτύων και θαλάσσιων οδών με την απαιτούμενη αναβάθμιση σταθερών δικτυακών υποδομών. Έτσι εξασφαλίζεται αδιάλειπτη πρόσβαση όλων των πολιτών σε υποδομές δικτύου με ταχύτητες λήψης τουλάχιστον 100 Mbps (με δυνατότητα αναβάθμισης στο 1 Gbps) και πρόσβαση βασικών κοινωνικοοικονομικών φορέων σε υποδομές δικτύου με ταχύτητες 1 Gbps. Παράλληλα θα επιτευχθεί η γεφύρωση του ψηφιακού χάσματος μεταξύ κατοίκων αστικών κέντρων, της ελληνικής περιφέρειας καθώς και των απομακρυσμένων και νησιωτικών περιοχών με την παροχή σταθερής ευρυζωνικής σύνδεσης, την αύξηση της χωρητικότητας και την εξασφάλιση διαθεσιμότητας σε ήδη εξυπηρετούμενα νησιά. Θα επιτευχθεί η δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων για την ανάπτυξη εφαρμογών έξυπνων πόλεων και η ανάπτυξη τεχνολογιών για το διαδίκτυο των αντικειμένων (IoT).

Στις **οδικές μεταφορές** επιδιώκεται η ολοκλήρωση/αναβάθμιση υποδομών του βασικού και αναλυτικού ΔΟΔ στην ηπειρωτική και νησιωτική χώρα, η λειτουργική διασύνδεσή τους, η ολοκλήρωση διασυνοριακών συνδέσεων, η κατασκευή νέων ή/και αναβάθμιση οδικού δικτύου εκτός ΔΟΔ, παρεμβάσεις οδικής ασφάλειας εκτός ΔΟΔ και αξιοποίηση ευφυών συστημάτων μεταφορών.

Η βασική προτεραιότητα στις **σιδηροδρομικές μεταφορές** είναι η ανάπτυξη ασφαλούς, συνεκτικού, πολυτροπικού και διαλειτουργικού συστήματος υψηλής ποιότητας με την ολοκλήρωση του ΠΑΘΕ/Π, την υλοποίηση έργων αναβάθμισης/βελτίωσης του υφιστάμενου δικτύου, την ευρεία εγκατάσταση ηλεκτροκίνησης και συστημάτων ERTMS και την υλοποίηση έργων συνδέσεων με λιμένες ΔΕΔ-Μ.

Η βασική προτεραιότητα στις **θαλάσσιες μεταφορές** είναι η βελτίωση της εξυπηρέτησης των νησιών με έμφαση στη διασύνδεση μεταξύ τους και με την ηπειρωτική χώρα. Προτεραιότητα επίσης έχουν οι παρεμβάσεις σε επιλεγμένα λιμάνια, σύμφωνα με τις ανάγκες επανασχεδιασμού των ακτοπλοϊκών/εμπορευματικών μεταφορών, με την παράλληλη εγκατάσταση συστημάτων και εφαρμογών για την ασφάλεια ναυσιπλοΐας. Οι παρεμβάσεις θα συνδυαστούν με προώθηση της χρήσης καθαρών καυσίμων, την εγκατάσταση πληροφοριακών συστημάτων για την περιβαλλοντική διαχείριση και παρακολούθηση των λιμένων, καθώς και τη λειτουργική διαχείριση των υπηρεσιών τους. Οι επενδύσεις σε συστήματα διαχείρισης ασφάλειας αφορούν και την εναέρια κυκλοφορία.

Βασικές επιλογές στις **αστικές μεταφορές** είναι η συνέχιση υλοποίησης έργων σε Αθήνα/Θεσσαλονίκη που περιλαμβάνουν τα μέσα σταθερής τροχιάς και την ολοκλήρωση της ανανέωσης του στόλου με μέσα πιο φιλικά προς το περιβάλλον. Προτεραιότητα επίσης έχει η προώθηση της βιώσιμης πολυτροπικής αστικής κινητικότητας σε περιφερειακά αστικά κέντρα μεγάλου και μεσαίου μεγέθους με υλοποίηση παρεμβάσεων σε μέσα φιλικά προς το περιβάλλον (μέσα σταθερής τροχιάς – προαστιακές συνδέσεις, ποδηλατοδρόμοι κ.α.).

Οι επενδύσεις θα συνοδευθούν από την εφαρμογή ήπιων μέτρων (οργανωτικά, θεσμικά κ.α.) και την εγκατάσταση ευφυών συστημάτων.

Οι επιλογές αυτές θα συμβάλλουν να επιτευχθεί ένα οικονομικά αποδοτικό, ασφαλές, περιβαλλοντικά βιώσιμο, προσβάσιμο πολυτροπικό, διαλειτουργικό και διασυνδεδεμένος σύστημα μεταφορών.

Επισημαίνεται ότι τα θέματα συνδεσιμότητας θα αντιμετωπιστούν και από τα Προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας και την μακροπεριφερειακή στρατηγική EUSAIR συμπεριλαμβάνοντας σχετικές δράσεις ως μέρος ενός ευρύτερου λειτουργικού χώρου.

Επίσης, όλες οι ανωτέρω παρεμβάσεις θα γίνονται με τρόπο που θα εξασφαλίζεται η ισότιμη πρόσβαση σε ΑμεΑ και άτομα μειωμένης κινητικότητας.

ΣΠ4 Μια πιο κοινωνική Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων

Κεντρική επιδίωξη των παρεμβάσεων στον ΣΠ4 είναι μια πιο κοινωνική Ελλάδα μέσω της επένδυσης στο ανθρώπινο δυναμικό και της διασφάλισης ισότιμης πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες και αγαθά.

Η αύξηση της **απασχόλησης** του ανθρώπινου δυναμικού και η βελτίωση της απασχολησιμότητας μέσω παρεμβάσεων για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας και τη μείωση της αναντιστοιχίας μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, με έμφαση στους NEETs 15-29, μακροχρόνια άνεργους, άνεργους με χαμηλό κοινωνικοοικονομικό, μορφωτικό και μεταναστευτικό υπόβαθρο και ΑμεΑ, αποτελεί βασική προτεραιότητα. Η αναβάθμιση των υπηρεσιών εξατομικευμένης υποστήριξης, η ενίσχυση των μηχανισμών διάγνωσης αναγκών της αγοράς εργασίας, η στήριξη της αυτοαπασχόλησης, η προώθηση της κοινωνικής οικονομίας και παρεμβάσεις ανάπτυξης δεξιοτήτων. Η προώθηση της προσαρμογής αυτοαπασχολούμενων, εργαζομένων και επιχειρήσεων στην αλλαγή και της ενεργού γήρανσης μέσω παρεμβάσεων συμβουλευτικής και κατάρτισης συνυπολογίζοντας τις απαιτήσεις της ψηφιακής και πράσινης οικονομίας, τίθεται στο επίκεντρο. Για την προώθηση της ισότιμης συμμετοχής των γυναικών στην απασχόληση θα επιλεγούν μέτρα εναρμόνισης επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και προώθησης καινοτόμων μοντέλων λειτουργίας των επιχειρήσεων. Για την αντιμετώπιση έκτακτων συνθηκών στην αγορά εργασίας δύναται να υλοποιηθούν μέτρα ενισχύσεων.

Βασική επιλογή αποτελεί η αναβάθμιση της ποιότητας και η ενίσχυση της εξωστρέφειας και της συνάφειας της **εκπαίδευσης** όλων των βαθμίδων και της **δια βίου μάθησης** με την αγορά εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό θα δοθεί έμφαση στη βελτίωση των επιδόσεων των μαθητών ιδιαίτερα σε σύγχρονες γνώσεις και δεξιότητες, στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, στην ενίσχυση των υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού και συμβουλευτικής, στη βελτίωση της ποιότητας των προγραμμάτων σπουδών και στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της ΕΕΚ. Επιπλέον, η βελτίωση των επιδόσεων και η ενίσχυση της ισότιμης πρόσβασης τίθενται στο επίκεντρο με έμφαση σε ευάλωτες ομάδες. Η αναβάθμιση υποδομών, εξοπλισμού και η διασφάλιση της ποιότητας υπηρεσιών, μέσω της βελτίωσης της διακυβέρνησης όλων των βαθμίδων, της ενίσχυσης της αυτονομίας, καθώς και της ολοκλήρωσης του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων, αποτελούν επίσης, προτεραιότητα.

Η αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός των θεσμών και μηχανισμών **κοινωνικής αλληλεγγύης** αποτελεί βασική επιλογή με στόχο τον περιορισμό της εισοδηματικής ανισότητας, του κινδύνου φτώχειας του κοινωνικού αποκλεισμού και των έμφυλων και άλλων διακρίσεων. Η διασφάλιση πρόσβασης σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες, οι δράσεις για την αντιμετώπιση του εκπαιδευτικού και στεγαστικού διαχωρισμού και η ανάπτυξη υπηρεσιών φροντίδας που βασίζονται στην οικογένεια και την κοινότητα αποτελούν μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση παράλληλα με τον εκσυγχρονισμό και τη δημιουργία υποδομών κοινωνικής προστασίας, αναψυχής και πολιτισμού. Στρατηγική επιλογή αποτελεί η προώθηση παρεμβάσεων αποϊδρυματοποίησης και μετάβασης από την ιδρυματική φροντίδα στη φροντίδα σε επίπεδο κοινότητας καθώς και η κοινωνική ένταξη για πολίτες περιθωριοποιημένων κοινοτήτων και ατόμων με μεταναστευτικό

υπόβαθρο, μέσω της αντιμετώπισης των εις βάρος τους διακρίσεων, της επισφαλούς στέγασης και της ένταξής τους στην εκπαίδευση.

Η θεσμική ενδυνάμωση των κοινωνικών εταίρων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών για την ουσιαστική συμμετοχή σε παρεμβάσεις εκπαίδευσης, απασχόλησης και κοινωνικής ένταξης παραμένει στρατηγική επιλογή.

Η καθολική **υγειονομική κάλυψη** ως βασική επιλογή απαιτεί την ΠΦΥ επίκεντρο του δικτύου υγείας στη κοινότητα, έμφαση στην πρόληψη, μέριμνα για ευάλωτες ομάδες με συμβολή στην οικονομική – κοινωνική προστασία. Προτεραιότητες αποτελούν επίσης η Ψυχική Υγεία, η αναβάθμιση δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, οι νέες υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας, η προσαρμογή υπηρεσιών, υποδομών και ανθρώπινου κεφαλαίου στις γεωγραφικές, πληθυσμιακές ιδιαιτερότητες, στην ηλεκτρονική υγεία, στην επιστημονική πρόοδο, στην αντιμετώπιση υγειονομικών απειλών. Η ανθεκτικότητα του ΣΥ ενισχύεται με επενδύσεις για την επείγουσα φροντίδα, τις ειδικές κλίνες, τις δομές Δημόσιας Υγείας. Ο ψηφιακός μετασχηματισμός, η βελτίωση της διαχείρισης, της διοίκησης των υπηρεσιών, συμβάλλουν στην καθολική πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες σε ένα αποδοτικότερο σύστημα. Η τρέχουσα υγειονομική κρίση αναδεικνύει την προστασία της δημόσιας υγείας, ως θεμέλιο της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής και αποτελεί πρόκληση για την ανάπτυξη ανθεκτικότητας.

ΣΠ5 Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της, μέσω της προώθησης της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών, καθώς και μέσω της στήριξης τοπικών πρωτοβουλιών

Οι ολοκληρωμένες χωρικές στρατηγικές με την αξιοποίηση των χωρικών εργαλείων ΟΧΕ και ΤΑΠΤΟΚ θα εφαρμοστούν σε περιοχές που θα πληρούν κατ' ελάχιστο τα κριτήρια που θα προσδιοριστούν από τις εθνικές αρχές και θα αναφερθούν στα Προγράμματα.

Ενδεικτικά κριτήρια/χαρακτηριστικά που θα πρέπει να πληρούν οι επιλέξιμες περιοχές είναι η συνάφεια με τον χωροταξικό σχεδιασμό, ο πληθυσμός, η διοικητική, αναπτυξιακή και λειτουργική σημασία του, το επίπεδο εξυπηρέτησης βασικών αναγκών του πληθυσμού, η διαθεσιμότητα ευρυζωνικών συνδέσεων, οι περιβαλλοντικές προκλήσεις, οι επιπτώσεις από την κλιματική αλλαγή κλπ.

Ο προσδιορισμός των επιλέξιμων περιοχών θα λαμβάνει υπόψη το χωρικό πρότυπο και τις αναπτυξιακές κατευθύνσεις του χωρικού σχεδιασμού σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, θα προκύπτει μετά από έγκαιρη και εκτενή διαβούλευση μεταξύ των συντελεστών κάθε περιοχής. Η επιλογή των περιοχών εφαρμογής θα αναφέρεται στα Προγράμματα ή θα γίνει κατόπιν διαδικασίας ανοικτής πρόσκλησης και αξιολόγησης κατά την υλοποίηση ή κατόπιν ανάλυσης για τον προσδιορισμό των περιοχών ή κριτηρίων επιλογής τους.

Προβλέπεται ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ολοκληρωμένων παρεμβάσεων σε 4 κατηγορίες περιοχών (Επιλογές Πολιτικής) προάγοντας την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ανάπτυξη τους:

1. Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε **αστικές περιοχές** που προάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού ιστού, τον πολιτισμό και την ασφάλεια. Ως αστικές περιοχές νοούνται:
  - Αστικές περιοχές με πρόβλεψη για ολοκληρωμένες αστικές παρεμβάσεις από τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια
  - Οικιστικές ενότητες (λειτουργικές περιοχές) ή πόλεις που αναπτύσσονται σε μία ή περισσότερες Δημοτικές Ενότητες και με πληθυσμό > 50.000 κατ.
  - Πόλεις-έδρες Περιφερειακών Ενοτήτων που δεν καλύπτονται από τα παραπάνω, με σημαίνοντα λειτουργικό ρόλο αστικού κέντρου.

Η προτεραιότητα εφαρμογής ολοκληρωμένων στρατηγικών μέσω ΟΧΕ-ΒΑΑ θα δοθεί σε αστικές περιοχές όπου μεταξύ άλλων εντοπίζονται:

- προγραμματισμός επενδύσεων και υποδομών υπερτοπικού χαρακτήρα,
  - συγκέντρωση ερευνητικών ιδρυμάτων και επιχειρηματικού δυναμικού για την ανάπτυξη καινοτόμων πρωτοβουλιών
  - σημαντικό πολιτιστικό απόθεμα
  - χωρική συγκέντρωση ευάλωτων ομάδων πληθυσμού, υποβαθμισμένο δομημένο περιβάλλον και χαμηλού επιπέδου υπηρεσίες,
  - αναξιοποίητοι, ελεύθεροι ή/και εγκαταλελειμμένοι χώροι και κτίρια (δημόσια ή, υπό προϋποθέσεις, και ιδιωτικά),
  - πιέσεις από την κλιματική αλλαγή και σημαντικοί περιβαλλοντικοί κίνδυνοι
2. Εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών (ΟΧΕ, ΤΑΠΤΟΚ) στις **ορεινές, αγροτικές και παράκτιες περιοχές** που στοχεύουν στη βιώσιμη ανάπτυξη, στην προσβασιμότητα και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Λόγω ιδιαίτερης μορφολογίας θα δοθεί βαρύτητα στην ανάπτυξη των αγροτικών, παράκτιων και των απομακρυσμένων περιοχών, επιδιώκοντας έτσι την ομαλή σύνδεσή τους στον εθνικό παραγωγικό και οικονομικό χάρτη μέσω ήπιας ανάπτυξής τους. Επιδιώκεται επίσης η ανάπτυξη κοινοτήτων αλιείας και υδατοκαλλιέργειας σε παράκτιες και εσωτερικές περιοχές.

3. Εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών στις **νησιωτικές περιοχές και συμπλέγματα νησιών** που στοχεύουν στη βιώσιμη ανάπτυξη, στην προσβασιμότητα, στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και στην αξιοποίηση των προοπτικών τους.

Επιδιώκεται κατά προτεραιότητα η άρση της γεωγραφικής απομόνωσης, η αιεφόρος ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο και η διασφάλιση ποιοτικών συνθηκών διαβίωσης. Για την επίτευξη αυτών δίνεται έμφαση στις επενδύσεις στις υποδομές - ιδιαίτερα λιμενικές - (που δεν προτεραιοποιούνται από το ΣΠ3) για τη διασύνδεση μεταξύ των νησιών, και την εφαρμογή ολιστικών παρεμβάσεων που προωθούν την κυκλική οικονομία, την ενεργειακή και ψηφιακή μετάβαση, την τοπική επιχειρηματικότητα και την ανάδειξή τους ως τουριστικών προορισμών.

4. Ολοκληρωμένες στρατηγικές σε **περιοχές που εμφανίζουν χωρική και θεματική συνέχεια**, με δυνατότητα αξιοποίησης πλουτοπαραγωγικών πόρων και ιδιαίτερων τοπικών χαρακτηριστικών -πολιτιστικών, τοπικής παραγωγής, τουριστικής δραστηριότητας.

Η συνεργασία διαπεριφερειακών ή τοπικών περιοχών που παρουσιάζουν λειτουργική/χωρική συνέχεια έχει στόχο την προώθηση ολοκληρωμένων αναπτυξιακών παρεμβάσεων που θα επιφέρουν προστιθέμενη αξία στις οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες και ενδυνάμωση της ενιαίας πολιτισμικής ταυτότητας.

Και για τους 4 παραπάνω τύπους περιοχών προβλέπεται κατά κανόνα μίγμα παρεμβάσεων σε τομείς όπως: Υποδομές, Κλιματική Αλλαγή, Περιβαλλοντική Ανθεκτικότητα, Οικονομική Ανάπτυξη, Κυκλική Οικονομία, αντιμετώπιση Κοινωνικών Ανισοροπιών ιεραρχώντας τις προτεραιότητες και διασφαλίζοντας τον ολοκληρωμένο χαρακτήρα κάθε σχεδίου καθώς και την αποτελεσματική υλοποίηση και βιωσιμότητά του. Ειδική μέριμνα θα ληφθεί για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων και της κλιματικής αλλαγής και την αύξηση της κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής ανθεκτικότητας λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές της Εδαφικής Ατζέντας και της Χάρτας της Λειψίας.

Στόχος είναι να διασφαλίζεται συμπληρωματικότητα και για τα 3 εργαλεία - ΟΧΕ, ΟΧΕ/ΒΑΑ, ΤΑΠΤΟΚ- ενσωματώνοντας συνέργειες/καινοτομία/αιεφορία αξιοποιώντας

όλους τους διαθέσιμους χρηματοδοτικούς πόρους και όλα τα διαθέσιμα αναπτυξιακά εργαλεία.

Ειδικός Στόχος για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης

Η δίκαιη αναπτυξιακή μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών, εδράζεται, κατ' εφαρμογή σχετικού σχεδίου δράσης, σε πέντε πυλώνες: καθαρή ενέργεια, έξυπνη αγροτική παραγωγή, βιώσιμος τουρισμός, βιοτεχνία-βιομηχανία-εμπόριο και τεχνολογία-εκπαίδευση. Οι προγραμματιζόμενες δράσεις/επενδύσεις θα είναι σε συμφωνία με τα εδαφικά σχέδια μετάβασης, τα οποία θα παρέχουν λεπτομερή στοιχεία για τις ανάγκες οικονομικής διαφοροποίησης, απόκτησης νέων δεξιοτήτων και περιβαλλοντικής αποκατάστασης.

Ειδικότερα, οι **επιλογές πολιτικής** στον ΕΣ για το ΤΔΜ επικεντρώνονται τον τομέα της ενέργειας και τη βελτίωση ενεργειακής απόδοσης, την αναδιάρθρωση ενεργειακής ταυτότητας με επενδύσεις σε μονάδες ΑΠΕ ώριμων τεχνολογιών, στον τομέα της Έρευνας & Καινοτομίας κυρίως μέσω τεχνολογικής ανάπτυξης νέων δραστηριοτήτων διεθνούς εμβέλειας, στο τομέα ΜΜΕ και βιομηχανίας επενδύοντας στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και την ίδρυση νέων επιχειρήσεων, στον τομέα προστασίας οικοσυστημάτων και φυσικού περιβάλλοντος, στην αποκατάσταση ορυχείων και αλλαγή χρήσεων γης, στην ανάδειξη πολιτιστικού αποθέματος την ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού καθώς και την ανάπτυξη υποστηρικτικών ψηφιακών υποδομών και υπηρεσιών ευφυούς πόλης.

Τα κύρια **επιδιωκόμενα αποτελέσματα** αφορούν: τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε νέες ειδικότητες με αξιοποίηση τοπικού εργατικού δυναμικού και προσέλκυση νέου, την αύξηση ΑΕΠ με ίδρυση νέων ΜΜΕ στον κύκλο εφοδιαστικής αλυσίδας και στην παραγωγή εξοπλισμού και υλικών, την ενίσχυση ερευνητικών κέντρων και εμβληματικών επενδύσεων σε τομείς υψηλής τεχνολογίας, δημιουργία εκκολαπτηρίων και νεοφυών επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, την αύξηση ποσοστού παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ, τη προσέλκυση «πράσινων» επιχειρήσεων μέσω δημιουργίας βιομηχανικών ζωνών και επιχειρηματικών πάρκων, προσέλκυση επενδύσεων στην κυκλική οικονομία, ανάπτυξη βιώσιμου τουρισμού, ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος και ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων μέσω αποκατάστασης εδαφών και αναπροσαρμογής χρήσεων γης, προστασία και αξιοποίηση ενεργειακής βιομηχανικής κληρονομιάς, προώθηση της απασχόλησης μέσω αναβάθμισης ή απόκτησης δεξιοτήτων στο νέο τμήμα οικονομικών δραστηριοτήτων, μείωση του αστικού ενεργειακού αποτυπώματος, ανάπτυξη έξυπνων κλιματικά ουδέτερων πόλεων, ανάπτυξη έξυπνων ενεργειακών δικτύων.

Οι δράσεις που σχεδιάζονται, αναμένονται να επιφέρουν κλιμακούμενες επιπτώσεις:

(α) βραχυπρόθεσμες (αντιμετώπιση άμεσων κοινωνικών επιπτώσεων από την απόσυρση των λιγνιτικών μονάδων)

(β) μεσοπρόθεσμες (οικονομική αναδιάρθρωση μέσω προσέλκυσης επενδύσεων ΑΠΕ και αποθήκευσης ενέργειας, αποκατάστασης γαιών λιγνιτικών πεδίων, εναλλακτικών χρήσεων θερμοηλεκτρικών σταθμών, έργων υποδομής, δράσεων νέων οικονομικών κατευθύνσεων όπως η οικονομία υδρογόνου, ανάπτυξης δομών προώθησης της τεχνολογίας και της καινοτομίας, ανάπτυξης των ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού κλπ).

(γ) μεσο-μακροπρόθεσμες (προσέλκυση μεγάλων επενδύσεων σε νέους τομείς, όπως η αυτοκινητοβιομηχανία, η βιομηχανία μηχανικών κατεργασιών, ανάπτυξη και εφαρμογή νέων υλικών κλπ, αξιοποίηση ειδικοτήτων από τον υπεργολαβικό μηχανισμό της ΔΕΗ, συνέχιση έργων αποκατάστασης γαιών των λιγνιτικών πεδίων).

Η αξιοποίηση των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων του InvestEU θα στηρίξει περαιτέρω τον οικονομικό μετασχηματισμό που επιχειρείται στις επηρεαζόμενες από την απολιγνιτοποίηση περιοχές, με τη χρηματοδότηση επενδύσεων που κατά προτεραιότητα θα εστιάζουν στους τομείς της καθαρής ενέργειας, της πράσινης τεχνολογίας και της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

4.3. Αρχιτεκτονική Προγραμμάτων 2021-2027

Η βασική στρατηγική εστίαση των Ταμείων για την ΠΠ 2021-2027 διαμορφώθηκε με βάση τα δυνατά σημεία, τις αδυναμίες, τις μελλοντικές προκλήσεις και τις ευκαιρίες που έχουν εντοπιστεί σε συνδυασμό με τα διδάγματα της ΠΠ 2014-2020. Τηρώντας τις απαιτήσεις από το προτεινόμενο κανονιστικό πλαίσιο της ΠΠ 2021-2027, το **άτυπο σχέδιο του ΕΣΠΑ 2021-2027** προβλέπει τα Προγράμματα που αποτυπώνονται στον πίνακα που (Πίνακας 1):

Πίνακας 1: Προγράμματα ΕΣΠΑ 2021-2027

Πρόγραμμα ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ-ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ-ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ	Πρόγραμμα ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ
Πρόγραμμα ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ	Πρόγραμμα ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
Πρόγραμμα ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΕΝΕΡΓΕΙΑ-ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ	Πρόγραμμα ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
Πρόγραμμα ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	Πρόγραμμα ΗΠΕΙΡΟΥ
ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΚΑΙΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ	Πρόγραμμα ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
Πρόγραμμα ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ	Πρόγραμμα ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
Πρόγραμμα ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	Πρόγραμμα ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
Πρόγραμμα ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ	Πρόγραμμα ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
Πρόγραμμα ΑΛΙΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑΣ	Πρόγραμμα ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ
Προγράμματα ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	Πρόγραμμα ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
	Πρόγραμμα ΚΡΗΤΗΣ
	Πρόγραμμα ΑΤΤΙΚΗΣ
	Πρόγραμμα ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Για τις ανάγκες της παρούσας φάσης έναρξης συγγραφής των Προγραμμάτων, οι αρμόδιες αρχές καλούνται να λάβουν υπόψη τα ακόλουθα:

Στο πλαίσιο του **ΣΠ1**, οι δράσεις έξυπνης εξειδίκευσης, οι άμεσες ενισχύσεις προς ΜΜΕ και τα χρηματοδοτικά εργαλεία κατανέμονται κατά κύριο λόγο στο Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα–Επιχειρηματικότητα–Καινοτομία». Από το Πρόγραμμα αυτό, θα χρηματοδοτηθούν επίσης, δράσεις ΕΚΤ+ που αφορούν στις επιχειρήσεις, όπως χρηματοδοτήθηκαν και κατά την ΠΠ 2014-2020.

Τα **Περιφερειακά Προγράμματα** στο πλαίσιο του **ΣΠ1** δύνανται να επιλέξουν, εφόσον τεκμηριώνεται ως απαραίτητη, τη χρηματοδότηση της περιφερειακής τους στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης για δράσεις ως αποτέλεσμα επιχειρηματικής ανακάλυψης μέχρι ποσού ανά επενδυτικό σχέδιο 200.000 €, καθώς και τοπικές

ερευνητικές υποδομές που συνδέονται με την περιφερειακή στρατηγική για την Έξυπνη Εξειδίκευση π/υ έκαστη έως 1 εκ. €.

Στο πλαίσιο του **ΣΠ2** κατά κανόνα θα ενσωματωθούν στο σχεδιασμό των **Περιφερειακών Προγραμμάτων** παρεμβάσεις που αφορούν στην επεξεργασία λυμάτων, την ύδρευση και την αποχέτευση. Θα ενσωματωθούν επίσης μικρές υποδομές στερεών αποβλήτων και τα μικρού μεγέθους αντιπλημμυρικά έργα., καθώς επίσης και δράσεις εξοικονόμησης ενέργειας Δημοσίων κτιρίων.

Από το νέο Πρόγραμμα **Περιβάλλον-Ενέργεια και Κλιματική Αλλαγή** θα υλοποιηθούν οι λοιπές δράσεις του **ΣΠ2** που αφορούν το περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητας, καθώς και λοιπές δράσεις που αφορούν στην ενέργεια.

Στο νέο Πρόγραμμα για την **Πολιτική Προστασία** στο πλαίσιο του **ΣΠ2** θα ενσωματωθούν πρωτίστως παρεμβάσεις που αφορούν την προμήθεια εξοπλισμού πολιτικής προστασίας, στοχευμένα αντιπλημμυρικά έργα και δράσεις ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης ανθρώπινου δυναμικού συναφείς με τον τομέα.

Από το νέο Πρόγραμμα **Υποδομών Μεταφορών** στο πλαίσιο του **ΣΠ3** θα χρηματοδοτηθούν παρεμβάσεις στο βασικό δίκτυο και στο αναλυτικό δίκτυο ΔΕΔ –Μ. Για τις παρεμβάσεις που προάγουν τη βιώσιμη πολυτροπική αστική κινητικότητα, το τομεακό Πρόγραμμα θα επικεντρωθεί στη χρηματοδότηση δράσεων σε μέσα σταθερής τροχιάς, όπως και σε λοιπές παρεμβάσεις τοπικής κλίμακας.

Από τα **Περιφερειακά Προγράμματα** στο πλαίσιο του **ΣΠ3** θα χρηματοδοτηθούν παρεμβάσεις εθνικής ή/ και διαπεριφερειακής κλίμακας καθώς και περιφερειακής και τοπικής κινητικότητας.

Από το νέο Πρόγραμμα **Ψηφιακού Μετασχηματισμού** στο πλαίσιο του **ΣΠ3** θα χρηματοδοτηθούν παρεμβάσεις για την προώθηση της ευρυζωνικότητας, και από το ΣΠ1 δράσεις ψηφιακού μετασχηματισμού πλην αυτών που αφορούν στην επιχειρηματικότητα (που θα χρηματοδοτηθούν από το ΕΠΑΝΕΚ).

Στο πλαίσιο του **ΣΠ4** από το τομεακό Πρόγραμμα **Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού-Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση** θα υλοποιηθούν δράσεις που αφορούν την απασχόληση, την εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση. Ειδικά για την Επισιτιστική Βοήθεια και Υλική Στήρηση (ΕΒΥΣ) θα δημιουργηθεί ξεχωριστός άξονας προτεραιότητας στο Πρόγραμμα Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού-Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση.

Στα **Περιφερειακά Προγράμματα** από το **ΣΠ4** θα υλοποιηθούν από το ΕΤΠΑ έργα για την υγεία, την εκπαίδευση, την κοινωνική πρόνοια, και από το ΕΚΤ+ όλες οι δράσεις για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (τέως Θ.Σ.9) όπως και κατά την ΠΠ 2014-2020.

Ο **ΣΠ5** θα χρηματοδοτηθεί αποκλειστικά από τα **Περιφερειακά Προγράμματα**. Αποτελεί ένα ευέλικτο εργαλείο που θα υποστηρίξει τις ολοκληρωμένες παρεμβάσεις που στοχεύουν στην ενίσχυση των τοπικών κοινοτήτων στη χώρα και το οποίο μπορεί να αξιοποιήσει για την υλοποίηση των παρεμβάσεων και τα πεδία παρέμβασης από τους υπόλοιπους ΣΠ 1-4.

Πέραν των ανωτέρω, ο σχεδιασμός των Προγραμμάτων θα πρέπει να λάβει υπόψη και τις συνέργειες και συμπληρωματικότητες που αναδεικνύονται με το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και τα επιμέρους σχέδια αυτού.

5. Κατευθύνσεις για τη διαμόρφωση των Προγραμμάτων 2021-2027

5.1. Λογική της παρέμβασης

Η διαμόρφωση σαφούς λογικής της παρέμβασης (intervention logic) αποτελεί κεντρικό σημείο στο σχεδιασμό των Προγραμμάτων και την ΠΠ 2021-2027 και στοχεύει στην ενίσχυση της αποδοτικότητας των Ταμείων και στην έμφαση στα αποτελέσματα, με τη δημιουργία λογικών συνδέσεων ανάμεσα στις αναπτυξιακές ανάγκες και στην επιλογή των στόχων και των αποτελεσμάτων.

Η προσέγγιση στη διαμόρφωση της λογικής της παρέμβασης για την ΠΠ 2021-2027 δεν έχει διαφοροποιηθεί σε σχέση με την ΠΠ 2014-2020. Τα Προγράμματα θα πρέπει να σχεδιαστούν στη βάση συγκεκριμένων αναπτυξιακών αναγκών που θα πρέπει να προσδιοριστούν. Αφού προσδιορισθούν οι αναπτυξιακές ανάγκες, κύριο στοιχείο στη διαμόρφωση της λογικής της παρέμβασης αποτελεί ο ειδικός στόχος που αποτυπώνει την αναμενόμενη αλλαγή. Οι ειδικοί στόχοι την ΠΠ 2021-2027 έχουν διαμορφωθεί από την Επιτροπή και αναφέρονται στους Κανονισμούς των επιμέρους Ταμείων. Η επιλογή των ειδικών στόχων οδηγεί στον προσδιορισμό κατάλληλων δράσεων, η υλοποίηση των οποίων οδηγεί στην παραγωγή συγκεκριμένων παραδοτέων (εκροές) και στην επίτευξη επιθυμητών αλλαγών (αποτελέσματα).

Αν και ως διαδικασία η διαμόρφωση της λογικής της παρέμβασης παραμένει η ίδια την ΠΠ 2021-2027, ωστόσο υπάρχει μία **σημαντική διαφοροποίηση ως προς τον ορισμό του αποτελέσματος** και κατά συνέπεια των δεικτών που θα προσδιοριστούν στο πλαίσιο του ΕΤΠΑ/ΤΣ. Την ΠΠ 2021-2027 το αποτέλεσμα προκύπτει άμεσα από την πράξη και δεν αντανακλά πλέον την έμμεση ευρύτερη επίδραση από τις διαφορετικές πολιτικές που υιοθετούνται σε μία περιοχή/ τομέα.

Επίσης, οι 11 θεματικοί στόχοι της ΠΠ 2014-2020 ενοποιούνται σε **5 Στόχους Πολιτικής (ΣΠ)**, ενώ αντίστοιχα οι 60 επενδυτικές προτεραιότητες ενσωματώνονται σε **35 ειδικούς στόχους** (32 ειδικούς στόχους κατανεμημένους στους ΣΠ 1-5, 1 ειδικό στόχο για το ΤΔΜ και 2 ειδικούς στόχους για τα Προγράμματα Interreg).

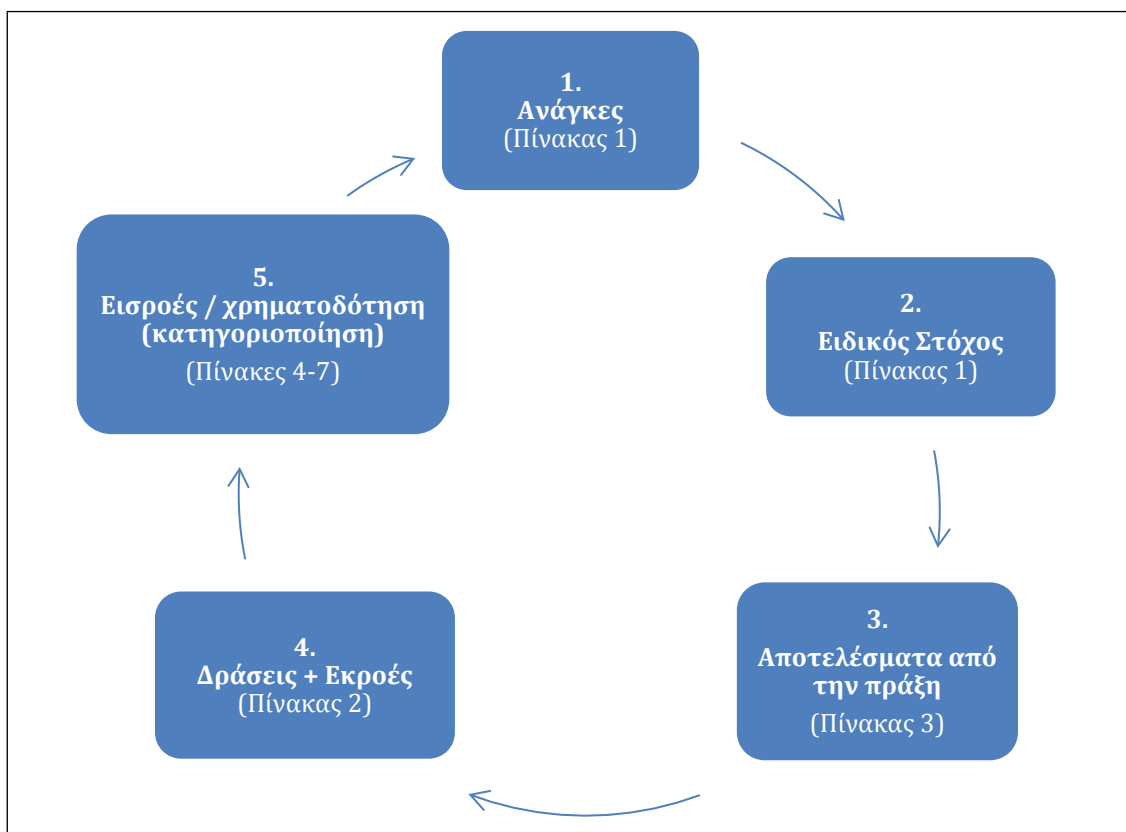
Η λογική της παρέμβασης ολοκληρώνεται με τον προσδιορισμό του προϋπολογισμού για τις τέσσερις διαστάσεις κατηγοριοποίησης (πεδίο παρέμβασης⁶, μορφή χρηματοδότησης, μηχανισμός εδαφικής υλοποίησης και εδαφική εστίαση και δευτερεύοντες θεματικοί στόχοι ΕΚΤ+). Ο προσδιορισμός αυτός γίνεται στο επίπεδο του ειδικού στόχου. Η διαδικασία διαμόρφωσης μίας σαφούς λογικής της παρέμβασης αποτυπώνεται στην Εικόνα 1.

Για την υποστήριξη των φορέων σχεδιασμού παρατίθενται στο Παράρτημα ΙΙ της Εγκυκλίου ενδεικτικά **παραδείγματα διαμόρφωσης σαφούς λογικής** παρέμβασης στο πλαίσιο του **ΕΤΠΑ** για τον ειδικό στόχο 1.ι και στο πλαίσιο του **ΕΚΤ+** για τον ειδικό στόχο 4.ι.

---

⁶ Τα πεδία παρέμβασης βασίζονται σε ονοματολογία που παρατίθεται στο Παράρτημα Ι του σχεδίου του ΚΚΔ. Για Προγράμματα που υποστηρίζονται από το ΕΤΘΑ, τα πεδία παρέμβασης βασίζονται σε ονοματολογία που παρατίθεται στον ειδικό για το Ταμείο Κανονισμό.

Εικόνα 1: Η Λογική της παρέμβασης στο σχεδιασμό των Προγραμμάτων*

* Οι πίνακες στις παρενθέσεις αφορούν τους σχετικούς πίνακες στο υπόδειγμα των Προγραμμάτων

5.2. Δείκτες

Την ΠΠ 2021-2027 η ανάγκη απλούστευσης των διαδικασιών παράλληλα με την ανάγκη αύξησης της αποτελεσματικότητας των Προγραμμάτων, οδήγησε την Επιτροπή μεταξύ άλλων σε μία προσπάθεια εναρμόνισης των εννοιών των ειδών των δεικτών και στον καθορισμό κοινώς εφαρμοστέων δεικτών σε όλα τα Ταμεία του ΚΚΔ. Στόχος της Ε.Ε είναι να υπάρξει καλύτερη πληροφορία σε σχέση με τις επιδόσεις των Προγραμμάτων και να δοθεί έμφαση στην ικανότητα μέτρησης και την αξιοπιστία των δεικτών που μπορούν να συγκεντρώνονται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Προς την κατεύθυνση αυτή συμβάλλει και η δημιουργία από την ΕΕ κοινού **προτύπου Δελτίου Ταυτότητας Δείκτη (ΔΤΔ)** για τους δείκτες του ΕΤΠΑ, του ΤΣ, του ΕΚΤ+ και του ΤΔΜ. Τα ΔΤΔ των κοινών δεικτών εκροών και αποτελεσμάτων διαμορφώθηκαν από την Επιτροπή σε συνεργασία με τα Κράτη Μέλη και προσδιορίστηκαν τα χαρακτηριστικά των δεικτών συμπεριλαμβανομένου του τρόπου μέτρησής τους. Τα Κράτη Μέλη θα έχουν τη δυνατότητα να εξειδικεύσουν περαιτέρω τον ορισμό και τη μεθοδολογία μέτρησης κάθε δείκτη, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο και σύμφωνα με την Εθνική νομοθεσία. Τα ΔΤΔ θα σταλούν στις ΔΑ σε εύλογο χρόνο, μετά την οριστικοποίηση των δεικτών που θα περιλαμβάνονται στα σχετικά παραρτήματα των ειδικών για τα Ταμεία Κανονισμών.

Τα σχέδια των Κανονισμών για την ΠΠ 2021-2027 εξακολουθούν να προσεγγίζουν το θέμα του σχεδιασμού των Προγραμμάτων και της επιλογής των δεικτών στο πλαίσιο μίας σαφώς διαμορφωμένης **λογικής της παρέμβασης**. Η αναμενόμενη αλλαγή

εξακολουθεί να αποτυπώνεται στο αποτέλεσμα, ενώ η εκροή αποτυπώνει τα όσα επιτυγχάνονται (αγαθά ή υπηρεσίες που ευθέως παράγονται) με τους πόρους που χορηγήθηκαν.

Η βασική διαφοροποίηση σε σχέση με την ΠΠ 2014-2020 στο πλαίσιο του **ΕΤΠΑ** και **ΤΣ**, αποτελεί η **αλλαγή στην έννοια του αποτελέσματος**. Το αποτέλεσμα την ΠΠ 2021-2027 συνδέεται άμεσα με τις υλοποιούμενες παρεμβάσεις, η συλλογή των στοιχείων θα γίνεται πλέον από τις δράσεις και τα έργα που υλοποιούνται και η πηγή των δεδομένων για τους δείκτες αποτελεσμάτων είναι το σύστημα παρακολούθησης των Προγραμμάτων.

Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 2 του ΚΚΔ ορίζει τους δείκτες εκροής και αποτελέσματος ως εξής:

- **Δείκτης εκροών** (output indicator): δείκτης που μετράει τα απτά αποτελέσματα (deliverables) της παρέμβασης.
- **Δείκτης αποτελέσματος** (result indicator): δείκτης που μετράει την επίδραση των υλοποιούμενων παρεμβάσεων, με ειδική αναφορά στους άμεσους αποδέκτες, τον στοχευόμενο πληθυσμό ή τους χρήστες της υποδομής.

Πέραν, της βασικής αυτής αλλαγής και στο πλαίσιο της προσπάθειας ευρύτερης κάλυψης των δεικτών σε επίπεδο πολιτικής, η Επιτροπή την ΠΠ 2021-2027 διευρύνει τη λίστα των κοινών δεικτών και υιοθετεί **κοινούς δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων** για το ΕΤΠΑ, το ΤΣ και το ΤΔΜ. Το ΕΤΘΑ εξακολουθεί να περιλαμβάνει κοινούς δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων. Οι κοινοί δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων πρέπει να χρησιμοποιούνται σε κάθε Πρόγραμμα και για όλα τα Ταμεία του ΚΚΔ. Στις περιπτώσεις όπου υλοποιούνται δράσεις για τις οποίες δεν υπάρχουν κατάλληλοι κοινοί δείκτες, μπορούν να χρησιμοποιηθούν **ειδικοί δείκτες προγράμματος (εκροών και αποτελεσμάτων)**.

Το **ΕΚΤ+** περιλαμβάνει τους κοινούς δείκτες του πρώην ΕΚΤ (23 αντί για 32) για τους ειδικούς στόχους i-x και του **ΤΕΒΑ** για τον ειδικό στόχο xi στο πλαίσιο της επιμερισμένης διαχείρισης. Για την **ΠΑΝ** δεν περιλαμβάνονται επιπλέον δείκτες.

Ανεξαρτήτως αν πρόκειται για κοινούς ή ειδικούς δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων, το σημείο αναφοράς και την ΠΠ 2021-2027 αποτελεί η απαίτηση οι δείκτες που επιλέγονται να είναι κατάλληλοι με βάση τη **λογική παρέμβασης** του εκάστοτε Προγράμματος.

Στην ΠΠ 2014-2020, το **Ενιαίο Σύστημα Παρακολούθησης Δεικτών (ΕΣΠΔ)** αποτέλεσε το κείμενο αναφοράς για τα θέματα των δεικτών εκροών και αποτελέσματος καθώς και για την κάλυψη των απαιτήσεων της γενικής εκ των προτέρων αιρεσιμότητας 7 «Στατιστικά συστήματα και δείκτες αποτελεσμάτων». Στην ΠΠ 2021-2027 δεν έχει περιληφθεί στους αναγκαίους όρους αντίστοιχος όρος. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 63 παράγραφος 4 του σχεδίου του ΚΚΔ, η ποιότητα, η ακρίβεια και η αξιοπιστία του συστήματος παρακολούθησης και των δεδομένων σχετικά με τους δείκτες, αποτελεί και την ΠΠ 2021-2027 μια σημαντική ευθύνη του Κράτους Μέλους.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΕΣΠΔ θα συνεχίσει να αποτελεί βασικό εργαλείο στο πλαίσιο της παρακολούθησης δεικτών των Προγραμμάτων, καθώς και της ανταλλαγής δεδομένων των δεικτών και την ΠΠ 2021-2027. Οι προβλέψεις του ΕΣΠΔ 2021-2027 για την αξιόπιστη και ασφαλή σε όρους ποιότητας παρακολούθηση των δεικτών, θα έχουν εφαρμογή σε όλα τα Προγράμματα που θα συγχρηματοδοτηθούν από το ΕΤΠΑ, το ΤΣ, το ΕΚΤ+, το ΤΔΜ και το ΕΤΘΑ.

Η **χρήση ειδικών δεικτών** στο πλαίσιο της κατάρτισης των Προγραμμάτων 2021-2027 θα πρέπει να είναι στοχευμένη και όσο το δυνατόν περιορισμένη και επομένως είναι απαραίτητο να υπάρχει συστηματική συνεργασία των φορέων σχεδιασμού και

κατάρτισης των Προγραμμάτων με τις συντονιστικές αρμόδιες υπηρεσίες (ΕΥΣΣΑ και ΕΥΣΕΚΤ) και να συνεχιστεί η διαδικασία HELPDESK για τους νέους δείκτες (ειδικοί δείκτες) που θα χρησιμοποιηθούν στα Προγράμματα.

Ειδικότερα για τους δείκτες του ΕΤΠΑ/ΤΣ, του ΕΚΤ+, του ΤΔΜ και του ΕΤΘΑ ισχύουν τα ακόλουθα:

❖ Δείκτες ΕΤΠΑ και Ταμείου Συνοχής

Στο άρθρο 7 του σχεδίου του Καν. ΕΤΠΑ/ΤΣ αναφέρεται ότι πρέπει να χρησιμοποιούνται οι κοινοί δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων, όπως προσδιορίζονται και ορίζονται στο Παράρτημα I του Καν. ΕΤΠΑ/ΤΣ, και να χρησιμοποιούνται ειδικοί δείκτες όπου απαιτείται, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 12 (παράγραφος 1), στο άρθρο 17 (παράγραφος 3, στοιχείο δ, σημείο ii) και στο άρθρο 37 (παράγραφος 2 στοιχείο β) του σχεδίου του ΚΚΔ.

Το **Παράρτημα I** του σχεδίου του **Καν. ΕΤΠΑ/ΤΣ** (Παράρτημα VI της Εγκυκλίου) περιλαμβάνει τους προτεινόμενους από την Επιτροπή κοινούς δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων, τους οποίους μπορούν να επιλέξουν οι Διαχειριστικές Αρχές για τις δράσεις του ΕΤΠΑ και του ΤΣ που θα ενταχθούν στα Προγράμματα. Οι δείκτες του Παραρτήματος I έχουν ομαδοποιηθεί ανά Στόχο Πολιτικής. Ωστόσο, η ομαδοποίηση αυτή είναι ενδεικτική. Η Επιτροπή έχει επισημάνει με αστερίσκο (*) στο Παράρτημα του σχεδίου του Καν. ΕΤΠΑ/ΤΣ τους δείκτες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και σε άλλους στόχους πολιτικής.

Για πρώτη φορά την ΠΠ 2021-2027 η Επιτροπή θα πρέπει να υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο πληροφορίες σχετικά με τις επιδόσεις των Προγραμμάτων (άρθρο 7 σχεδίου Καν. ΕΤΠΑ/ΤΣ). Οι πληροφορίες θα υποβληθούν σύμφωνα με το Παράρτημα I του σχεδίου του Καν. ΕΤΠΑ/ΤΣ. Το **Παράρτημα II** του σχεδίου του **Καν. ΕΤΠΑ/ΤΣ** (Παράρτημα VII της Εγκυκλίου) περιλαμβάνει δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων που έχουν οριστεί από την Επιτροπή για τη μέτρηση της επίδοσης. Οι δείκτες αυτοί θα υπολογίζονται από την Επιτροπή και τα στοιχεία θα μεταβιβάζονται συγκεντρωτικά με βάση τις τιμές των κοινών δεικτών εκροών και αποτελεσμάτων. Η Επιτροπή δύναται να θεσπίσει κατ' εξουσιοδότηση πράξεις, σύμφωνα με το άρθρο 13, για την τροποποίηση του Παραρτήματος II, προκειμένου να προβεί στις απαραίτητες προσαρμογές στην παρεχόμενη πληροφορία ως προς τις προαναφερθείσες επιδόσεις (άρθρο 7 παράγραφος 4 σχεδίου Καν. ΕΤΠΑ/ΤΣ).

❖ Δείκτες ΤΔΜ

Στο άρθρο 8 του σχεδίου του Κανονισμού Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ) ορίζεται ότι θα πρέπει να καθοριστούν κοινοί δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων, σύμφωνα με το **Παράρτημα III** του σχεδίου του **Καν. ΤΔΜ**, και όπου είναι δεόντως αιτιολογημένο στα εδαφικά σχέδια (territorial just transition plan) ειδικοί δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 12 (παράγραφος 1), στο άρθρο 17 (παράγραφος 3 στοιχείο δ σημείο ii) και στο άρθρο 37 (παράγραφος 2 στοιχείο β) του ΚΚΔ.

Οι δείκτες ΤΔΜ χωρίζονται σε δύο κατηγορίες (Παράρτημα IX της Εγκυκλίου). Η πρώτη κατηγορία δεικτών αποτελεί κατά κύριο λόγο υποσύνολο των κοινών δεικτών εκροών και αποτελέσματος των Ταμείων ΕΤΠΑ και ΤΣ. Ωστόσο, έχουν προστεθεί και μερικοί επιπλέον δείκτες που αφορούν μόνο το ΤΔΜ. Η δεύτερη κατηγορία είναι δείκτες συμμετεχόντων και αποτελούν κατά κύριο λόγο υποσύνολο των κοινών δεικτών εκροών και αποτελέσματος του ΕΚΤ+.

Όλοι οι δείκτες εκροών και αποτελέσματος που σχετίζονται με συμμετέχοντες πρέπει να χρησιμοποιούνται. Όλα τα προσωπικά δεδομένα πρέπει να κατανέμονται ανά φύλο

(άρρεν/ θήλυ - μη δυαδικό). Σε περιπτώσεις όπου τα αποτελέσματα δεν είναι εφικτά, δεν είναι απαραίτητη η συλλογή και αποστολή δεδομένων για αυτούς τους δείκτες. Όταν γίνεται συλλογή δεδομένων από μητρώα, τα Κράτη Μέλη δεν χρειάζεται να εναρμονιστούν με κοινώς συμφωνημένους ορισμούς και μπορούν να χρησιμοποιήσουν εθνικούς ορισμούς.

❖ Δείκτες ΕΚΤ+

Στο άρθρο 2 του σχεδίου του Καν. ΕΚΤ+ περιλαμβάνονται οι ορισμοί των **κοινών δεικτών** άμεσων και μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων, οι οποίοι είναι ίδιοι με τους αντίστοιχους της ΠΠ 2014-2020.

Στο άρθρο 15 του σχεδίου του Καν. ΕΚΤ+ αναφέρεται για τη γενική στήριξη του ΕΚΤ+ στο πλαίσιο της επιμερισμένης διαχείρισης, η χρήση των κοινών δεικτών εκροών, άμεσων και μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων, όπως αυτοί περιλαμβάνονται στο **Παράρτημα I** του σχεδίου του **Καν ΕΚΤ+** (Παράρτημα VIII της Εγκυκλίου, Μέρος Α), καθώς και η χρήση των ειδικών ανά Πρόγραμμα δεικτών, όπου απαιτείται. Αντίστοιχα στο άρθρο 21 του σχεδίου του Καν ΕΚΤ+ αναφέρεται για τη στήριξη του ΕΚΤ+ στο πλαίσιο αντιμετώπισης της υλικής στέρησης η χρήση των κοινών δεικτών εκροών και άμεσων αποτελεσμάτων, όπως αυτοί περιλαμβάνονται στο **Παράρτημα II** του σχεδίου του **Καν ΕΚΤ+** (Παράρτημα VIII της Εγκυκλίου, Μέρος Β), καθώς και η χρήση των ειδικών ανά Πρόγραμμα δεικτών, όπου απαιτείται.

Οι κοινοί δείκτες εκροών μετρούν συμμετέχοντες ή φορείς, ειδικοί στόχοι i-x, ενώ ο ειδικός στόχος xi μετρά τρόφιμα και αγαθά που διανέμονται. Οι κοινοί δείκτες άμεσων αποτελεσμάτων μετρούν συμμετέχοντες (ειδικοί στόχοι i-x), ενώ ο ειδικός στόχος xi μετρά τους τελικούς αποδέκτες. Οι κοινοί δείκτες μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων μετρούν συμμετέχοντες (ειδικοί στόχοι i-x).

Κάθε Πρόγραμμα θέτει σωρευτικά, ποσοτικοποιημένα ορόσημα και τιμές-στόχου για τους δείκτες εκροών, και τιμές-στόχου για τους δείκτες αποτελεσμάτων στο πλαίσιο κάθε ειδικού στόχου, εκτός από τον ειδικό στόχο xi.

Σχετικό παράδειγμα παρατίθεται στο Παράρτημα III της Εγκυκλίου.

❖ Δείκτες ΕΤΘΑ

Στο **Παράρτημα I** του σχεδίου του **Καν. ΕΤΘΑ** παρατίθενται δείκτες για την υποβολή εκθέσεων σχετικά με την πρόοδο του ΕΤΘΑ προς την επίτευξη των προτεραιοτήτων του Ταμείου.

Το σχέδιο του Καν. ΕΤΘΑ προβλέπει **κοινούς δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων**. Το σχέδιο του Κανονισμού περιλαμβάνει επίσης **βασικούς δείκτες επιδόσεων** (core performance indicators) για τους οποίους η Επιτροπή πρέπει να υποβάλει έκθεση, η οποία θα αναφέρεται στη συμβολή του ΕΤΘΑ σε μακροοικονομικό επίπεδο, χρησιμοποιώντας τους δείκτες του Παραρτήματος I (άρθρο 37 σχεδίου του Καν. ΕΤΘΑ).

Οι **βασικοί δείκτες επιδόσεων** θα τροφοδοτηθούν από τους κοινούς δείκτες αποτελεσμάτων, οι οποίοι θα καθοριστούν σε επίπεδο Προγράμματος για τη «σύλληψη» της παρέμβασης του ΕΤΘΑ στα Κράτη Μέλη, όπως και κατά την περίοδο 2021-2020, καθώς και από την Infosys. Η **Infosys** καταγράφει συγκεκριμένες πληροφορίες σε επίπεδο πράξης που θα τροφοδοτήσουν τις τιμές των δεικτών. Τα δεδομένα αυτά είναι τα ελάχιστα ποσοτικά που απαιτούνται για την αποτελεσματική παρακολούθηση της υλοποίησης του Προγράμματος. Επίσης, στην Infosys μπορούν να περιλαμβάνονται και άλλοι δείκτες εκτός του Προγράμματος, αρκεί να προέρχονται από τους κοινούς δείκτες.

Για την κάλυψη των απαιτήσεων παρακολούθησης της προόδου υλοποίησης των Προγραμμάτων, σύμφωνα με το σχέδιο του ΚΚΔ (άρθρο 37), το Κράτος Μέλος ή η Διαχειριστική Αρχή διαβιβάζει ηλεκτρονικά στην ΕΕ **αθροιστικά δεδομένα επίδοσης** για κάθε Πρόγραμμα των Ταμείων ΕΤΠΑ, ΤΣ, ΕΚΤ+, ΤΔΜ και ΕΤΘΑ που αφορούν την επίτευξη των δεικτών εκροών και αποτελεσμάτων, σύμφωνα με το **πρότυπο** που περιλαμβάνεται στο **Παράρτημα VII** του Σχεδίου του **ΚΚΔ**. Η **πρώτη διαβίβαση των δεδομένων** θα πρέπει να γίνει **έως τις 31 Ιανουαρίου 2022** και η **τελευταία έως τις 31 Ιανουαρίου 2030** (υπό διαπραγμάτευση).

5.3. Πλαίσιο επίδοσης

Σύμφωνα με το σχέδιο του ΚΚΔ (άρθρο 12), κάθε Κράτος Μέλος καθιερώνει για κάθε Πρόγραμμα ένα Πλαίσιο Επίδοσης (Π.Ε.) που επιτρέπει την παρακολούθηση, την υποβολή εκθέσεων και την αξιολόγηση της απόδοσης του, καθ' όλη τη διάρκεια που αυτό υλοποιείται, συμβάλλοντας παράλληλα στη μέτρηση της συνολικής επίδοσης των Ταμείων. Το Π.Ε. αποτελείται από τους δείκτες εκροών και τους δείκτες αποτελεσμάτων που συνδέονται με τους ειδικούς στόχους που έχουν τεθεί. Σε αντίθεση με την ΠΠ 2014-2020, την ΠΠ 2021-2027 **όλοι οι δείκτες ενός Προγράμματος περιλαμβάνονται στο Πλαίσιο Επίδοσης**. Η νέα αντίληψη της ΕΕ για την επιλογή αυτή βασίζεται στην εκτίμηση ότι έτσι το Π.Ε. δεν περιορίζεται σε ένα υποσύνολο δεικτών, αποφεύγοντας έτσι την πολυπλοκότητα, ενώ παράλληλα παρέχεται μια πληρέστερη εικόνα της προόδου προς την κατεύθυνση της επίτευξης των ειδικών στόχων του κάθε Προγράμματος.

Το άρθρο 12 του σχεδίου του ΚΚΔ αναφέρει ότι σε κάθε Πρόγραμμα ορίζονται ορόσημα και στόχοι για κάθε ειδικό στόχο. Στο πλαίσιο αυτό για κάθε ειδικό στόχο απαιτείται η προετοιμασία του σχετικού Π.Ε. Ανάλογη προετοιμασία γίνεται και σε επίπεδο κατηγορίας Περιφέρειας, εφόσον απαιτείται. Η απαίτηση αυτή δεν περιλαμβάνει την Τεχνική Βοήθεια και τον ειδικό στόχο που αντιμετωπίζει την υλική στέρση που ορίζεται στο άρθρο 4(1)(xi) του σχεδίου του Καν. ΕΚΤ+.

Για τους δείκτες του Π.Ε. κάθε Προγράμματος τίθενται:

- ορόσημα που πρέπει να επιτευχθούν έως το τέλος του 2024 και αφορούν μόνο δείκτες εκροών,
- στόχοι που πρέπει να επιτευχθούν έως το τέλος του 2029 και αφορούν δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων.

Σημειώνεται, ότι η επίτευξη των οροσήμων δεν συνδέεται με προκαθορισμένα ποσοστά επιτυχίας και με την κατανομή αποθεματικού επίδοσης, όπως στην ΠΠ 2014-2020. Το σχέδιο του ΚΚΔ δεν ορίζει ένα εύρος για «προβληματική επίτευξη» δεικτών εκροών. Τα Κράτη Μέλη είναι ελεύθερα να καθορίσουν κατώτατα όρια κάνοντας σχετικές ποιοτικές εκτιμήσεις.

Επίσης, η επίτευξη ή αποτυχία των οροσήμων και των στόχων δεν συνδέεται με προκαθορισμένα ποσοστά και πιθανή αναστολή πληρωμών ή δημοσιονομική διόρθωση. Στην ΠΠ 2021-2027 δεν υφίστανται τα βασικά στάδια υλοποίησης και οι οικονομικοί δείκτες.

Όσον αφορά στη στοχοθέτηση των δεικτών του Π.Ε. κάθε Προγράμματος, και ανά ειδικό στόχο όπου ορίζονται οι δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων, ισχύουν τα οριζόμενα στον Πίνακα 2. Για το 2029, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η συνολική χρηματοδότηση των 7 ετών της ΠΠ 2021-2027.

Πίνακας 2: Στοχοθέτηση δεικτών Πλαισίου Επίδοσης

Τύπος δείκτη	Τιμή βάσης/ αναφοράς	Τιμή οροσήμου	Τιμή στόχου
Δείκτες εκροών (κοινοί και ειδικοί)	Μηδέν (0)*	Για το τέλος του 2024 για τις υλοποιημένες εκροές**	Για το 2029 για τις υλοποιημένες εκροές**
Δείκτες αποτελεσμάτων (κοινοί και ειδικοί)	Εξαρτάται από το δείκτη (ΕΤΠΑ/ΤΣ/ΕΚΤ+/ΤΔΜ)	Δεν τίθενται ορόσημα για τους δείκτες αποτελεσμάτων	Για το 2029

* Άρθρο 7 σχεδίου Καν. ΕΤΠΑ/ΤΣ, άρθρο 15 σχεδίου Καν. ΕΚΤ+ και άρθρο 8 σχεδίου Καν. ΤΔΜ

** Σωρευτικές τιμές (άρθρο 7 σχεδίου Καν. ΕΤΠΑ/ΤΣ, άρθρο 15 σχεδίου Καν. ΕΚΤ+ και άρθρο 8 σχεδίου Καν. ΤΔΜ)

5.3.1. Μεθοδολογικό έγγραφο για το Πλαίσιο Επίδοσης του Προγράμματος

Στο άρθρο 13 του σχεδίου του ΚΚΔ αναφέρεται ότι το Κράτος Μέλος υποβάλλει τις «Μεθοδολογίες για την κατάρτιση του Πλαισίου Επιδόσεων», εφόσον του ζητηθεί. Οι πληροφορίες αυτές οργανώνονται με τη μορφή ενός Μεθοδολογικού Εγγράφου. Η ΕΕ θεωρεί ιδιαίτερα χρήσιμη την προετοιμασία του σχετικού Μεθοδολογικού Εγγράφου καθώς:

- Τεκμηριώνει τα δεδομένα και τις παραδοχές που χρησιμοποιήθηκαν. Η τεκμηρίωση αυτή σίγουρα είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στην περίπτωση σύνθετων ειδικών στόχων
- Παρέχει θεσμική μνήμη για τα Προγράμματα
- Παρέχει τη βάση για την αιτιολόγηση μεταγενέστερων αλλαγών του Προγράμματος όταν οι παραδοχές ή η ζήτηση αλλάζει
- Υποστηρίζει μια μεταγενέστερη αξιολόγηση.

Στο πλαίσιο αυτό, συστήνεται η κατάρτιση Μεθοδολογικού Εγγράφου για το Πλαίσιο Επίδοσης για όλα τα Προγράμματα. Η κατάρτιση Μεθοδολογικού Εγγράφου θα συνδράμει την κατανόηση της λογικής της παρέμβασης, της χρήσης των πόρων και της επιλογής των δεικτών. Η προετοιμασία θα διευκολύνει σημαντικά τη διαδικασία διαπραγματεύσεως, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τη σχετική εμπειρία της ΠΠ 2014-2020.

Για την προετοιμασία του Μεθοδολογικού Εγγράφου δεν προτείνεται από την ΕΕ σχετικό πρότυπο. Στο Παράρτημα ΙΙΙ της Εγκυκλίου παρατίθεται για το Παράδειγμα 1 του ΕΤΠΑ και το Παράδειγμα 2 του ΕΚΤ+ που αναφέρονται στο Κεφάλαιο 5.1 και αναλύθηκαν στο Παράρτημα ΙΙ της Εγκυκλίου, μια αποτύπωση των πληροφοριών που θα πρέπει να περιλαμβάνονται στο Μεθοδολογικό Έγγραφο, σύμφωνα με το άρθρο 13 του σχεδίου του ΚΚΔ.

Ειδικότερα οι πληροφορίες που θα πρέπει να περιλαμβάνονται στο Μεθοδολογικό Έγγραφο για το Π.Ε. είναι:

- **Τα κριτήρια καθορισμού των δεικτών.** Σε κάθε Πρόγραμμα πρέπει να αιτιολογηθεί η επιλογή των δεικτών και αναλυθούν τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν για την επιλογή τους. Επίσης πρέπει να αιτιολογηθεί η χρήση των ειδικών δεικτών έναντι των κοινών δεικτών, εφόσον αυτοί επιλεγούν στο Πρόγραμμα.
- **Τα δεδομένα ή αποδεικτικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται, τη διασφάλιση ποιότητας των δεδομένων και τη μέθοδο υπολογισμού.** Σε κάθε Πρόγραμμα πρέπει να τεκμηριωθούν τα δεδομένα και τα αποδεικτικά

στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν και οι μεθοδολογικές παραδοχές που έγιναν. Το μεθοδολογικό έγγραφο πρέπει να παρουσιάζει τα στοιχεία που υποστηρίζουν τις παραδοχές που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό των ορόσημων 2024 (για δείκτες εκροών) και των στόχων του 2029 (για δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων). Για παράδειγμα, η εμπειρία από παρόμοιες παρεμβάσεις κατά την ΠΠ 2014-2020 ή κάποια σχετική έρευνα ή η εμπειρία από άλλες Περιφέρειες, μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμη βάση αναφοράς για την εκτίμηση του μοναδιαίου κόστους των παρεμβάσεων.

- **Τους παράγοντες που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την επίτευξη των ορόσημων και των στόχων**, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο οι παράγοντες αυτοί ελήφθησαν υπόψη στη στοχοθέτηση των δεικτών. Σε κάθε Πρόγραμμα πρέπει να γίνει ανάλυση των πιθανών κινδύνων που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την επίτευξη των δεικτών και να περιγραφεί πως οι κίνδυνοι αυτοί λήφθησαν υπόψη στη διαμόρφωση των μεθοδολογικών παραδοχών.

Σημειώνεται ότι στην περίπτωση που χρησιμοποιηθούν ειδικοί δείκτες πρέπει να δοθούν οι ορισμοί των δεικτών αυτών και η μεθοδολογία μέτρησης, στοιχεία τα οποία μπορούν να αποτυπωθούν σε παράρτημα.

5.4. Ενδιάμεση επανεξέταση, Αξιολόγηση και Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση

Για τα Προγράμματα που χρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ (με εξαίρεση τα Προγράμματα Interreg), το ΤΣ, το ΕΚΤ+ και το ΤΔΜ, το Κράτος Μέλος επανεξετάζει το 2025 κάθε Πρόγραμμα με στόχο την αναθεώρησή του (άρθρο 14 παρ. 1 σχεδίου ΚΚΔ). Η πρόταση κάθε Προγράμματος για αναθεώρηση θα αξιολογηθεί λαμβάνοντας υπόψη μεταξύ άλλων και την επίτευξη των δεικτών του Π.Ε. για το 2024. Η αξιολόγηση αυτή θα γίνει λαμβάνοντας υπόψη τις δυσκολίες που μπορεί να έχουν προκύψει κατά την υλοποίηση των Προγραμμάτων (άρθρο 14 σχεδίου ΚΚΔ).

Στην ενδιάμεση επανεξέταση λαμβάνονται υπόψη στοιχεία όπως οι νέες προκλήσεις που εντοπίστηκαν στις σχετικές ειδικές ανά χώρα συστάσεις που εγκρίθηκαν το 2024, η πρόοδος στην εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα, κατά περίπτωση η πρόοδος στην εφαρμογή των αρχών του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση του Κράτους Μέλους ή μιας περιοχής, με ιδιαίτερη έμφαση στις εδαφικές ανάγκες και λαμβάνοντας υπόψη οποιουδήποτε σημαντικούς αρνητικούς χρηματοοικονομικούς, οικονομικούς ή κοινωνικούς παράγοντες, τα κύρια αποτελέσματα των σχετικών αξιολογήσεων, **η πρόοδος στην επίτευξη των ορόσημων, λαμβάνοντας υπόψη τις σημαντικές δυσκολίες που πιθανά αντιμετωπίστηκαν κατά την υλοποίηση** και το αποτέλεσμα της τεχνικής προσαρμογής, όπως ορίζεται στο άρθρο 104 παρ. 2. Επιπλέον για τα Προγράμματα που χρηματοδοτούνται από το ΤΔΜ, λαμβάνεται υπόψη η εκτίμηση που γίνεται από την ΕΕ σύμφωνα με το στοιχείο β του άρθρου 29(1) του Καν. ΕΕ 2018/1999.

Στο πλαίσιο της ενδιάμεσης επανεξέτασης για τα Προγράμματα του στόχου «Επενδύσεις στην απασχόληση και την ανάπτυξη», κατανέμεται πλέον οριστικά το ποσό ευελιξίας (flexibility amount). Σύμφωνα με το άρθρο 80 παράγραφος 1 του σχεδίου ΚΚΔ, το ποσό ευελιξίας αντιστοιχεί στο 50% της συνεισφοράς της Ένωσης για τα έτη 2026 και 2027 και θα κατανεμηθεί με εγκριτική απόφαση της Επιτροπής.

Το Κράτος Μέλος υποβάλλει στην ΕΕ έως τις 31 Μαρτίου 2025, μια **αποτίμηση** (an assessment) για κάθε Πρόγραμμα με τα αποτελέσματα της ενδιάμεσης επανεξέτασης. Στην αποτίμηση αυτή περιλαμβάνεται και η πρόταση για την οριστική κατανομή του ποσού ευελιξίας για τα έτη 2026 και 2027. Στην περίπτωση που κριθεί αναγκαίο μετά

την ενδιάμεση επανεξέταση ενός Προγράμματος ή αν εντοπισθούν νέες προκλήσεις που δεν είχαν ληφθεί υπόψη αρχικά, το Κράτος Μέλος υποβάλλει στην ΕΕ την εν λόγω αποτίμηση μαζί με το αναθεωρημένο Πρόγραμμα.

Οι δείκτες των οποίων η στόχευση απαιτεί διόρθωση, είναι δυνατόν να επαναστοχοθετηθούν στο πλαίσιο της αναθεώρησης που θα ακολουθήσει την ενδιάμεση επανεξέταση. Σημειώνεται ότι οι δείκτες θα χρειαστούν επαναπροσδιορισμό στην περίπτωση της μεταφοράς του ποσού ευελιξίας σε άλλους Άξονες Προτεραιότητας από αυτούς που είχε κατανεμηθεί αρχικά.

Το αναθεωρημένο Πρόγραμμα περιλαμβάνει την κατανομή των χρηματοδοτικών πόρων κατά προτεραιότητα, **τους αναθεωρημένους ή νέους στόχους των δεικτών**, τα ποσά που συνεισφέρουν στο InvestEU ανά Ταμείο και ανά κατηγορία Περιφέρειας κατά περίπτωση.

Η ΕΕ εγκρίνει την αναθεώρηση του Προγράμματος, συμπεριλαμβάνοντας στην έγκριση την οριστική κατανομή του ποσού ευελιξίας. Σημειώνεται ότι έως την έκδοση της απόφασης της ΕΕ που επιβεβαιώνει την οριστική κατανομή του ποσού ευελιξίας, το ποσό αυτό δεν θα είναι διαθέσιμο για την επιλογή πράξεων (selection of operations).

Αν ένα Κράτος Μέλος θεωρεί ότι το Πρόγραμμα δεν χρειάζεται να τροποποιηθεί, τότε η ΕΕ εκδίδει εγκριτική απόφαση εντός τριών μηνών από την υποβολή της αποτίμησης στην οποία επιβεβαιώνεται η οριστική κατανομή του ποσού ευελιξίας ή αλλιώς ζητά από το Κράτος Μέλος εντός δύο μηνών από την υποβολή της Αποτίμησης να υποβάλει αναθεωρημένο το Πρόγραμμα, σύμφωνα με το Άρθρο 19 του σχεδίου του ΚΚΔ.

Όσον αφορά στα θέματα της **Αξιολόγησης**, την ΠΠ 2021-2027 **δεν υπάρχει υποχρέωση για εκπόνηση εκ των προτέρων αξιολόγησης** και κατά συνέπεια δεν είναι υποχρεωτικό να υποβληθεί σχετικό κείμενο μαζί με το Πρόγραμμα. Εξαιρέση αποτελούν μόνο τα χρηματοδοτικά εργαλεία (financial instruments), για τα οποία η εκ των προτέρων αξιολόγηση θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί προτού η ΔΑ αποφασίσει να χρηματοδοτήσει δράσεις μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων (άρθρο 52, παράγραφος 3 και αιτιολογική σκέψη 42 του σχεδίου ΚΚΔ). Σύμφωνα με το άρθρο 39 του σχεδίου του ΚΚΔ, η Διαχειριστική Αρχή ή το Κράτος Μέλος θα πρέπει να πραγματοποιήσουν αξιολογήσεις σε σχέση με ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα **κριτήρια**: αποτελεσματικότητα (effectiveness), αποδοτικότητα (efficiency), συνάφεια (relevance), συνέπεια (coherence) και ενωσιακή προστιθέμενη αξία (EU added value), με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας του σχεδιασμού και της υλοποίησης των Προγραμμάτων. Οι αξιολογήσεις μπορούν επίσης να καλύπτουν και άλλα σχετικά κριτήρια, όπως μη αποκλεισμό (inclusiveness), μη διάκριση (non-discrimination) και προβολή (visibility), και μπορούν να καλύπτουν περισσότερα του ενός Πρόγραμμα. Περαιτέρω, μέχρι τις 30 Ιουνίου 2029 θα πρέπει να πραγματοποιηθεί μία αξιολόγηση που θα εκτιμά την **επίπτωση** (impact) κάθε Προγράμματος (άρθρο 39 σχεδίου ΚΚΔ), ενώ μέχρι τις 15 Φεβρουαρίου 2031 (υπό διαπραγμάτευση) κάθε ΔΑ θα πρέπει να υποβάλλει στην Επιτροπή μία **τελική έκθεση επιδόσεων** για κάθε Πρόγραμμα (άρθρο 38 σχεδίου ΚΚΔ).

Η Διαχειριστική Αρχή ή το Κράτος Μέλος θα πρέπει να διαμορφώσει ένα **σχέδιο αξιολόγησης** (evaluation plan), το οποίο μπορεί να καλύπτει περισσότερα του ενός Πρόγραμμα, το οποίο θα υποβληθεί στην Επιτροπή Παρακολούθησης το αργότερο ένα έτος μετά την έγκριση του κάθε Προγράμματος (άρθρο 39 σχεδίου ΚΚΔ).

Τέλος, όσον αφορά τη **Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση** του Προγράμματος, σύμφωνα με το άρθρο 16 του σχεδίου του ΚΚΔ, όταν συντάσσεται περιβαλλοντική έκθεση (Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων) σύμφωνα με την οδηγία 2001/42/ΕΚ, αυτή δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα του Προγράμματος που αναφέρεται στο άρθρο 44 παράγραφος 1 του σχεδίου του ΚΚΔ (βλ. Κεφάλαιο 7).

5.5. Αναγκαίοι (πρόσφοροι) όροι

Οι **Αναγκαίοι Όροι** (ΑΟ) αποτελούν ως επί το πλείστον συνέχεια των αιρεσιμοτήτων της προγραμματικής περιόδου (ΠΠ) 2014-2020, για τις οποίες απαιτείται η περαιτέρω εφαρμογή και εξέλιξή τους με βάση τις απαιτήσεις των κριτηρίων των ΑΟ της ΠΠ 2021-2027. Στο άρθρο 11 του σχεδίου του ΚΚΔ αναφέρεται το πλαίσιο και οι προϋποθέσεις εφαρμογής των ΑΟ. Στο σχέδιο του ΚΚΔ 2021-2027 περιλαμβάνονται **16 Θεματικοί⁷** και **4 Οριζόντιοι** Αναγκαίοι Όροι.

Οι **Οριζόντιοι ΑΟ** αποτυπώνονται στο **Παράρτημα ΙΙΙ** του σχεδίου του **ΚΚΔ** και αφορούν τις δημόσιες συμβάσεις, τις κρατικές ενισχύσεις, τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα άτομα με αναπηρίες. Οι Οριζόντιοι ΑΟ αφορούν όλους τους Ειδικούς Στόχους και έχουν εφαρμογή σε όλα τα Προγράμματα του ΕΤΠΑ (με εξαίρεση τα Προγράμματα Interreg), του ΤΣ, του ΕΚΤ+, του ΤΔΜ και του ΕΤΘΑ, πλην του οριζόντιου ΑΟ για τις κρατικές ενισχύσεις, ο οποίος δεν έχει εφαρμογή στα Προγράμματα των ΤΑΜΕ, ΤΕΑ και ΜΔΣΘ.

Οι **Θεματικοί ΑΟ** καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα των κύριων επιλογών συγχρηματοδότησης της χώρας, όπως η έρευνα & καινοτομία, η ενέργεια, η διαχείριση των νερών και των σκουπιδιών, η αγορά εργασίας δράσεις για την προαγωγή της ισότητας των φύλων, η υγεία κ.α. Οι Θεματικοί ΑΟ αποτυπώνονται στο **Παράρτημα ΙV** του σχεδίου του **ΚΚΔ** και έχουν εφαρμογή στα Προγράμματα που χρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ (με εξαίρεση τα Προγράμματα Interreg), το ΤΣ και το ΕΚΤ+. Οι Θεματικοί ΑΟ δεν έχουν εφαρμογή στους πόρους του ΤΔΜ καθώς και στους πόρους που μεταφέρονται σε αυτό από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+, σύμφωνα με το σχέδιο του Καν. ΤΔΜ.

Στον Πίνακα 3 αποτυπώνονται οι ΑΟ με βάση την πρόταση της ΕΕ που δημοσιεύτηκε στις 29.05.2018.

Πίνακας 3: Αναγκαίοι Όροι*

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΙ ΟΡΟΙ	
1.1	Ορθή διακυβέρνηση της εθνικής ή περιφερειακής στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης (Good governance of national or regional smart specialisation strategy)
2.1	Στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για την ενίσχυση της αναβάθμισης της ενεργειακής απόδοσης των ιδιωτικών και δημόσιων κτιρίων (Strategic policy framework to support energy efficiency renovation of residential and non-residential buildings)
2.2	Διακυβέρνηση του τομέα της ενέργειας (Governance of for the energy sector)
2.3	Αποτελεσματική προώθηση της χρήσης ανανεώσιμης ενέργειας στους τομείς και στην ΕΕ (Effective promotion of the use of renewable energy across sectors and across the EU)
2.4	Αποτελεσματικό πλαίσιο διαχείρισης πρόληψης κινδύνων (Effective disaster risk management framework)
2.5	Επικαιροποίηση σχεδιασμού για τις αναγκαίες επενδύσεις στους τομείς υδάτων και λυμάτων (Updated planning for required investments in water and wastewater sectors)
2.6	Επικαιροποίηση σχεδιασμού για τη διαχείριση αποβλήτων (Updated planning for waste management)
2.7	Προτεραιοποιημένο πλαίσιο δράσης για τα απαραίτητα μέτρα διατήρησης βιοποικιλότητας που απαιτούν ενωσιακή συγχρηματοδότηση

⁷ Με βάση την πρόοδο των διαπραγματεύσεων, φαίνεται πως οι Θεματικοί ΑΟ τελικώς θα αριθμούν τους 15, αφού έχει προταθεί η διαγραφή του ΑΟ 2.7 που αφορά τη βιοποικιλότητα

	Prioritised action framework for the necessary conservation measures involving Union co-financing
3.1	Εθνικό ή περιφερειακό σχέδιο ευρυζωνικής κάλυψης (National or regional broadband plan)
3.2	Ολοκληρωμένος σχεδιασμός μεταφορών στο κατάλληλο επίπεδο (Comprehensive transport planning at the appropriate level)
4.1	Στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης (Strategic policy framework for active labour market policies)
4.2	Εθνικό στρατηγικό πλαίσιο για την ισότητα των φύλων (National strategic framework for gender equality)
4.3	Στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης σε όλα τα επίπεδα (Strategic policy framework for the education and training system at all levels)
4.4	Εθνικό στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για κοινωνική ένταξη και μείωση της φτώχειας (National strategic policy framework for social inclusion and poverty reduction)
4.5	Εθνικό στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για την ένταξη των Ρομά (National Roma Integration Strategy inclusion strategic policy framework)
4.6	Στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για την υγεία και τη μακροχρόνια περίθαλψη (Strategic policy framework for health and long term care)
ΟΡΙΖΟΝΤΙΟΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΙ ΟΡΟΙ	
1	Αποτελεσματικοί μηχανισμοί παρακολούθησης της αγοράς δημοσίων συμβάσεων (Effective monitoring mechanisms of the public procurement market)
2	Εργαλεία και ικανότητα αποτελεσματικής εφαρμογής των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις (Tools and capacity for effective application of State aid rules)
3	Αποτελεσματική εφαρμογή και υλοποίηση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (Effective application and implementation of the EU Charter of Fundamental Rights)
4	Υλοποίηση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (UNCRC) σύμφωνα με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου (Implementation and application of the United Nations Convention on the rights of persons with disabilities (UNCRC) in accordance with Council Decision 2010/48/EC)

* Η μετάφραση των ΑΟ στα ελληνικά δεν είναι επίσημη. Για το λόγο αυτό παρατίθεται σε παρένθεση και έκαστος ΑΟ στα αγγλικά, όπως αναγράφεται στα μη οριστικοποιημένα Παραρτήματα III και IV του σχεδίου του ΚΚΔ.

Σύμφωνα με το άρθρο 17 του σχεδίου του ΚΚΔ και τη συμβιβαστική πρόταση στο πλαίσιο της διαπραγμάτευσης των Κανονισμών κατά την υποβολή κάθε Προγράμματος θα πρέπει να συμπληρωθεί πίνακας εκτίμησης της εκπλήρωσης των επιμέρους κριτηρίων των ΑΟ που εμπίπτουν στο πεδίο των ειδικών στόχων που θα έχουν επιλεγεί.

Για τη συμπλήρωση του πίνακα θα σταλούν ενιαία κείμενα από την ΕΥΣΣΑ ως αποτέλεσμα των συντονισμένων ενεργειών που πραγματοποιούνται από το 2018 για την εκπλήρωση όλων των Αναγκαίων Όρων.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 του σχεδίου του ΚΚΔ, **η εκπλήρωση των ΑΟ συνδέεται με την εισροή των κοινοτικών πόρων στη χώρα.** Στο σχέδιο του ΚΚΔ (άρθρο 11, παρ.5), με βάση την πρόοδο της διαπραγμάτευσης των Κανονισμών διαμορφώθηκε ως «δαπάνες που σχετίζονται με πράξεις που συνδέονται με ειδικό στόχο είναι δυνατόν να συμπεριλαμβάνονται σε αιτήματα πληρωμών, αλλά δεν θα αποδοθούν από την Επιτροπή στο Κράτος Μέλος μέχρι να ενημερώσει η Επιτροπή το Κράτος Μέλος για την εκπλήρωση του αναγκαίου όρου». Η διατύπωση αυτή, σημαίνει ότι τα έργα που σχετίζονται με ένα ΑΟ μπορούν μεν να υλοποιούνται αλλά θα καλύπτονται με εθνικούς πόρους μέχρι να

ικανοποιηθούν **επίσημα** οι απαιτήσεις που περιγράφονται στα κριτήρια εκπλήρωσης του συγκεκριμένου ΑΟ.

Οι απαιτήσεις για την εκπλήρωση των κριτηρίων εστιάζουν στην:

- Επικαιροποίηση και τον εμπλουτισμό υφιστάμενων στρατηγικών (π.χ. RIS, διαχείριση κινδύνου, μεταφορές, απασχόληση).
- Καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης και τη χαρτογράφηση των υποδομών (π.χ. ευρυζωνικά, μεταφορές, κοινωνική ένταξη, υγεία).
- Διαμόρφωση των συστημάτων διακυβέρνησης, παρακολούθησης και αξιολόγησης (π.χ. RIS, ευρυζωνικά, απασχόληση, ισότητα φύλων, εκπαίδευση, Ρομά).
- Εκτίμηση των χρηματοδοτικών πόρων που απαιτούνται για την υλοποίηση στρατηγικών (π.χ. μεταφορές, εξοικονόμηση ενέργειας, στερεά απόβλητα, διαχείριση κινδύνου, ευρυζωνικά).
- Ιεράρχηση έργων (π.χ. διαχείριση υδάτων και λυμάτων).

Τα στρατηγικά και τα τομεακά σχέδια, τα οποία αποτελούν τη βάση για το πλαίσιο των απαιτήσεων που αναλύονται στα επιμέρους κριτήρια ανά ΑΟ, θα πρέπει να καλύπτουν το χρονικό ορίζοντα όλης της ΠΠ 2021-2027, έως 31.12.2029.

Στην ΠΠ 2021-2027, **δεν υπάρχει η έννοια της μερικής εκπλήρωσης** όπως ισχύει στην ΠΠ 2014-2020. Στην περίπτωση δηλ. που ένα κριτήριο **δεν εκπληρώνεται κατά την επίσημη υποβολή ενός Προγράμματος**, δεν προβλέπεται κατάρτιση και αποστολή ενός σχεδίου δράσης, με τις ενέργειες εκπλήρωσης των απαιτήσεων. Ένας ΑΟ αξιολογείται ότι εκπληρώνεται πλήρως όταν όλα τα κριτήριά του εκπληρώνονται σε συνέχεια σχετικής αξιολόγησης από τις υπηρεσίες της ΕΕ.

Οι ΑΟ θα αξιολογούνται καθ' όλη τη διάρκεια της ΠΠ ως προς την εκπλήρωση και την τήρηση των απαιτήσεων των επιμέρους κριτηρίων, ενώ θα συνδέονται και με τις συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Την τελική ευθύνη για την αξιολόγηση της εκπλήρωσης των ΑΟ έχουν η ΓΔ Περιφερειακής Πολιτικής και η ΓΔ Απασχόλησης της ΕΕ.

Τα κριτήρια επιλογής πράξεων στην ΠΠ 2021-2027 θα περιέχουν αξιολόγηση συμμόρφωσης των προτεινόμενων δράσεων με τα σχετικά στρατηγικά σχέδια που προκύπτουν από τα κριτήρια των ΑΟ και αποτελούν την αφετηρία αξιολόγησης της εκπλήρωσης των ΑΟ. Στο Παράρτημα IV της Εγκυκλίου αποτυπώνεται η σύνδεση των Θεματικών ΑΟ με το στρατηγικό και επιχειρησιακό πλαίσιο ανά τομέα πολιτικής σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο (η συσχέτιση είναι ενδεικτική και όχι εξαντλητική). Στο Παράρτημα V της Εγκυκλίου φαίνεται η συσχέτιση των πέντε Στόχων Πολιτικής της περιόδου 2021-2027 με τους ειδικούς στόχους ανά Ταμείο και τους Θεματικούς ΑΟ καταδεικνύοντας το εύρος εφαρμογής των ΑΟ.

5.6. Απλοποίηση της διαχείρισης των Προγραμμάτων και υποστήριξη Δικαιούχων

5.6.1. Απλοποίηση της διαχείρισης των Προγραμμάτων

Το σχέδιο του ΚΔΔ 2021-2027 εισάγει μία σημαντική διαφοροποίηση στον τρόπο δήλωσης και αποζημίωσης των δαπανών των Προγραμμάτων. Μέχρι και την προγραμματική περίοδο (ΠΠ) 2014-2020, η δήλωση των δαπανών στην ΕΕ περιλαμβάνει υποχρεωτικά τις δαπάνες που έχουν πληρωθεί από κάθε Πρόγραμμα στους δικαιούχους του, ανεξάρτητα εάν ο τρόπος αποζημίωσης των δικαιούχων γίνεται στη βάση του πραγματικού κόστους ή στη βάση επιλογών απλοποιημένου κόστους. Στην ΠΠ 2021-2027, ενώ η αποζημίωση των δικαιούχων από το Πρόγραμμα παραμένει κατά κανόνα η ίδια, η συνεισφορά της ΕΕ στο Πρόγραμμα για αυτές τις δαπάνες μπορεί

είτε να ταυτίζεται με τις δαπάνες του δικαιούχου (όπως και στην ΠΠ 2014-2020), είτε να πάρει μία ή περισσότερες από τις παρακάτω απλοποιημένες μορφές:

A) Μία από τις μορφές απλοποιημένου κόστους (κατ'αποκοπή χρηματοδότηση, κλίμακα μοναδιαίου κόστους ή κατ'αποκοπή ποσό) που όμως έχει εγκριθεί από την ΕΕ, σύμφωνα με το άρθρο 88 του σχεδίου ΚΔΔ,

B) Χρηματοδότηση που δεν συνδέεται με το κόστος των υποκείμενων πράξεων, οι οποίες μπορεί να είναι περισσότερες από μία, αλλά με την επίτευξη προσυμφωνημένων στόχων ή εκπλήρωση οροσήμεων και που έχει εγκριθεί από την ΕΕ, σύμφωνα με το άρθρο 89 του σχεδίου ΚΔΔ.

Η επιλογή απόδοσης της κοινοτικής συνδρομής στο Πρόγραμμα με τις παραπάνω επιλογές είναι προαιρετική.

Ωστόσο, με δεδομένη την πρόθεση επέκτασης της χρήσης των επιλογών απλοποιημένης διαχείρισης στα Προγράμματα, η χρήση των παραπάνω επιλογών απλοποιημένου κόστους ή χρηματοδότησης, εγκεκριμένων από την ΕΕ, παρέχει τη μέγιστη νομική ασφάλεια, καθώς ούτε η Αρχή Ελέγχου αλλά ούτε και η ΕΕ ή άλλο ελεγκτικό όργανο στο πλαίσιο του Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου (ΣΔΕ), θα ελέγχει τις πραγματικές δαπάνες ή τις μεθοδολογίες τεκμηρίωσης των ποσών, παρά μόνο την ορθή εφαρμογή τους. Οι όροι ορθής εφαρμογής περιγράφονται σαφώς στην τεκμηρίωση των επιλογών, συνεπώς η χρήση τους δημιουργεί ξεκάθαρους όρους ως προς την επιλεξιμότητα ή μη των δηλούμενων ποσών.

Παράλληλα, η προσέγγιση διαχείρισης ενός Προγράμματος με προκοστολογημένες, κατά το δυνατό δράσεις, δημιουργεί συνθήκες καλύτερης και πιο προβλέψιμης υλοποίησης, τουλάχιστον στο επίπεδο των συνήθων δράσεων. Πρέπει να σημειωθεί εδώ, πως σε ότι αφορά τα προκαθορισμένα ποσά, αυτά δεν παραμένουν απαραίτητα σταθερά από την αρχή έως το τέλος της περιόδου, δεδομένου ότι οι μεθοδολογίες τεκμηρίωσης μπορεί να περιλαμβάνουν κανόνες αναπροσαρμογής τους ή μπορούν να επικαιροποιούνται μέσω της διαδικασίας αναθεώρησης του Προγράμματος.

Για τη χρήση των επιλογών απλοποιημένου κόστους (άρθρο 88) ή χρηματοδότησης (άρθρο 89), απαιτείται η **υποβολή πρότασης τεκμηρίωσης** προς την ΕΕ, **στο πλαίσιο της διαδικασίας έγκρισης/ τροποποίησης του Προγράμματος**. Η πρόταση τεκμηρίωσης γίνεται βάσει προτύπου (προσάρτημα 1 και 2 στο Παράρτημα V του σχεδίου ΚΚΔ), (το οποίο αποτελεί μέρος υποδείγματος υποβολής των Προγραμμάτων. Η ΕΕ παρέχει έγκριση, η οποία συμπεριλαμβάνεται στην απόφαση έγκρισης/ τροποποίησης του Προγράμματος.

Τονίζεται ότι, το Πρόγραμμα έχει τη δυνατότητα χρήσης επιλογών απλοποιημένου κόστους ανεξάρτητα από τη διαδικασία του άρθρου 88, όπως ακριβώς γίνεται στην ΠΠ 2014-2020.

Συνοπτικές οδηγίες για κάθε μορφή αποζημίωσης παρατίθενται παρακάτω:

A. Αποζημίωση της κοινοτικής συνδρομής βάσει μοναδιαίου κόστους, κατ' αποκοπή ποσών και κατ' αποκοπή ποσοστών (άρθρο 88)

Για τη χρήση των προβλέψεων του άρθρου 88 του σχεδίου ΚΚΔ, μαζί με το Πρόγραμμα υποβάλλονται στην ΕΕ και οι προτάσεις τεκμηρίωσης των επιλογών απλοποιημένου κόστους που θα χρησιμοποιηθούν για την αποζημίωση συγκεκριμένων δράσεων ή κατηγορία δράσεων του Προγράμματος.

Η πρόταση τεκμηριώνεται με τη χρήση του προτύπου Appendix 1 του Παραρτήματος V του σχεδίου ΚΚΔ, το οποίο συμπληρώνεται για κάθε πράξη ή τύπο πράξης για την οποία το Πρόγραμμα αιτείται αποζημίωση βάσει απλοποιημένου κόστους. Στην πρόταση επισυνάπτονται τα ποσοτικά δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν και η

μεθοδολογία υπολογισμού, οι δείκτες που αντιστοιχούν στα κόστη και οι όροι/προϋποθέσεις που καθιστούν τα σχετικά ποσά επιλέξιμα (διαδρομή ελέγχου). Σημειώνεται ότι οι δείκτες, οι οποίοι αναφέρονται εδώ δεν παραπέμπουν απαραίτητα στους δείκτες του Προγράμματος στους οποίους συμβάλλει η πράξη, αλλά σε δείκτες φυσικού αντικείμενου στους οποίους αντιστοιχεί η επιλογή απλοποιημένου κόστους και ιδίως η κλίμακα μοναδιαίου κόστους και τα κατ'αποκοπή ποσά. Πέραν των ανωτέρω παρέχονται πληροφορίες για τις εφαρμοζόμενες διαδικασίες επαληθεύσεων και αξιόπιστης τήρησης των δεδομένων για τους σχετικούς δείκτες στους οποίους βασίζεται η απόδοση της δαπάνης.

Τονίζεται ότι, βασικό στοιχείο για την έγκριση από την ΕΕ αποτελεί η εκ των προτέρων αξιολόγηση της μεθοδολογίας υπολογισμού από την Αρχή Ελέγχου, η οποία είναι υποχρεωτική. Η πρόταση υποβάλλεται στην Επιτροπή μόνο εάν έχει αξιολογηθεί θετικά από την Αρχή Ελέγχου.

Διευκρινίζεται ότι το πρότυπο Appendix 1 δεν υποβάλλεται για τις περιπτώσεις που το πρόγραμμα θα χρησιμοποιήσει τα κατ'αποκοπή ποσοστά χρηματοδότησης (flat rates) που ορίζει ο ίδιος ο ΚΚΔ (off the shelf επιλογές).

B. Αποζημίωση βάσει χρηματοδότησης που δεν συνδέεται με το κόστος (άρθρο 89)

Το Πρόγραμμα μπορεί να λάβει τη συνεισφορά της Ένωσης για ένα άξονα προτεραιότητας ή για μέρος αυτού, με χρηματοδότηση που δεν συνδέεται με τις δαπάνες των σχετικών πράξεων, αλλά βάσει ποσού που έχει εγκριθεί εκ των προτέρων από την Επιτροπή και το οποίο καταβάλλεται εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις που έχουν τεθεί ή έχουν επιτευχθεί τα καθορισμένα αποτελέσματα.

Πρόκειται στην ουσία για ένα **σχέδιο δράσης**, το οποίο μπορεί να περιλαμβάνει πολλές παρόμοιες ή και διαφορετικού τύπου δράσεις, οι οποίες στοχεύουν σε ένα αποτέλεσμα, άμεσα ή έμμεσα μετρήσιμο π.χ. δράσεις μείωσης των εκπομπών CO₂/εξοικονόμησης ενέργειας ή και δράσεις ενίσχυσης της διοικητικής ικανότητας. Οι επιμέρους δράσεις του σχεδίου μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους και η κάθε μία από αυτές να επισύρει διαφορετικό κόστος. Η δήλωση και αποζημίωση των δαπανών του σχεδίου από την ΕΕ συνδέονται όχι με την υλοποίηση του σχεδίου και την πραγματοποίηση των δαπανών των επιμέρους δράσεων αλλά με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, όπως αυτό καθοριστεί και ενδιάμεσα ορόσημα/προϋποθέσεις αποζημίωσης για τις ενδιάμεσες πληρωμές του συνολικού ποσού.

Επισημαίνεται ότι, το άρθρο 89 δεν καθορίζει μεθόδους για τον υπολογισμό του ποσού χρηματοδότησης. Για την κατάρτιση των επιμέρους και του συνολικού ποσού της χρηματοδότησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν μεταξύ άλλων ιστορικά στοιχεία δαπανών για παρόμοιες δράσεις, έρευνα αγοράς, προκοστολογήσεις έργων βάσει εμπειρογνομόνων-μελετητών ή ακόμα και τεκμηριωμένοι προϋπολογισμοί. Στην ουσία πρόκειται για μία πρόταση με κατά το δυνατό τεκμηριωμένο προϋπολογισμό (draft budget), ώστε να καθορίζεται η εφικτότητα και το εύλογο της σχέσης μεταξύ του ποσού και της εκπλήρωσης των όρων χρηματοδότησης (ενδιάμεσου και τελικού). Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να διασφαλίζεται η τήρηση της αρχής της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης και ότι το ποσό επαρκεί για τις ενέργειες που θα υλοποιηθούν.

Το Πρόγραμμα υποβάλλει πρόταση στην Επιτροπή σύμφωνα με το πρότυπο Appendix 2 του Παραρτήματος V και τα στοιχεία της παραγράφου 2 του άρθρου 89 του σχεδίου ΚΚΔ, στο πλαίσιο έγκρισης/ τροποποίησης του Προγράμματος.

Με την έγκριση της πρότασης, που περιλαμβάνεται στην εγκριτική απόφαση του Προγράμματος το τελικό ποσό που θα πληρωθεί από την ΕΕ καθίσταται ανεξάρτητο από τις δαπάνες των μεμονωμένων πράξεων που θα συμβάλουν στην επίτευξη των όρων χρηματοδότησης.

Τονίζεται τέλος ότι, για την υποβολή του Appendix 2 για έγκριση από την ΕΕ δεν απαιτείται η εκ των προτέρων αξιολόγηση από την Αρχή Ελέγχου. Πρόκειται δηλαδή για απευθείας έγκριση του σχεδίου από την ΕΕ.

Για περιπτώσεις υποβολής προτάσεων προς την Επιτροπή που σχετίζονται με πράξεις οι οποίες πρόκειται να υλοποιηθούν στα πλαίσια διαφορετικών προγραμμάτων, για την υποβολή των σχετικών προτάσεων είναι απαραίτητο να υπάρχει συστηματική συνεργασία των ΔΑ με την ΕΑΣ/ΕΥΘΥ. Ομοίως για την ενιαία αντιμετώπιση ζητημάτων που προκύπτουν κατά την εκπόνηση μεθοδολογιών υπολογισμού και τη συμπλήρωση των σχετικών προτύπων που θα συμπεριληφθούν στην υποβολή των Προγραμμάτων 2021-2027, οι ΔΑ μπορούν να συνεργάζονται με την ΕΑΣ/ΕΥΘΥ.

5.6.2. Λοιπά θέματα διαχείρισης και η υποστήριξη των Δικαιούχων

Πέραν της παραπάνω αναφερόμενης προσπάθειας απλοποίησης αναλαμβάνονται περαιτέρω και οι ακόλουθες πρωτοβουλίες:

Το ΣΔΕ, επανεξετάζεται με στόχο την απλοποίησή του και την απαλοιφή πιθανού «gold plating» στο πλαίσιο και μίας μελέτης που ολοκληρώνεται καθώς και μέσω δομημένης διαβούλευσης με τις ΔΑ, τις Επιτελικές Δομές και αντιπροσωπευτικό δείγμα δικαιούχων. Συνεχής προσαρμογή του ΣΔΕ προβλέπεται να πραγματοποιείται μέσω του «Δικτύου ΣΔΕ» που θα συγκροτηθεί. Ζητήματα που ανακύπτουν από το ελεγκτικό έργο της ΕΔΕΛ αξιολογούνται σε ετήσια βάση από την ΕΥΘΥ, την ΕΔΕΛ και τη Λογιστική Αρχή. Η απλοποίηση, που αποτελεί προτεραιότητα, θα στηριχθεί πέραν της εισαγωγής επιλογών απλοποιημένου κόστους, στην πλήρη ηλεκτρονική διαχείριση μέσω ΟΠΣ και στην επέκταση της διεπαφής του για τη μείωση των εγγράφων που διαβιβάζονται από τους δικαιούχους.

Σημεία που εξετάζονται στην κατεύθυνση βελτίωσης αφορούν ενδεικτικά στους ελέγχους συμβάσεων από τις ΔΑ, στις τιθέμενες προθεσμίες σε ΔΑ και δικαιούχους, στην τήρηση προτύπων (ΕΑΑΔΗΣΥ), στις ΥΓΟΣ, στις διαδικασίες αξιολόγησης ένταξης έργων με ανάγκη στροφής περισσότερο στην άμεση αξιολόγηση και την εξειδίκευση των Προγραμμάτων. Η διαβούλευση με τις ΔΑ σε σχέση με την εξειδίκευση, αναδεικνύει ότι θεωρείται χρήσιμη και αναγκαία αλλά χρήζει ελάφρυνσης στο μέγεθος και στις εγκρίσεις από τις Επιτροπές Παρακολούθησης, οι οποίες θα πρέπει να γίνονται άπαξ και μόνο για τα κριτήρια επιλογής.

Προτεραιότητα αποτελεί η αντιμετώπιση ανεπαρκειών στους δικαιούχους, που θα υποστηρίζονται μέσω οριζόντιων δράσεων και στοχευμένων ενεργειών για ειδικές ομάδες δήμων ή μεγάλων δικαιούχων σε συγκεκριμένους τομείς. Παράλληλα, προωθούνται θεσμικές παρεμβάσεις και πρόγραμμα κατάρτισης σε συνεργασία με τη ΜΟΔ ή παρεμβάσεις άλλου τύπου π.χ. εμπειρογνωμοσύνες, τεχνικοί σύμβουλοι, πρόσληψη συγκεκριμένου προσωπικού κ.α. Ενεργοποιείται το μητρώο εξωτερικών επιβλεπόντων μηχανικών, γίνεται χρήση δυνατότητας Προγραμματικών Συμφωνιών με τους κατά νόμο προβλεπόμενους φορείς ή και την ΜΟΔ, η οποία πέραν της υποστήριξης μέσω των ομάδων υποστήριξης μπορεί πλέον να παρέχει και ευρύτερες υπηρεσίες τεχνικής υποστήριξης μέσω της νεοσύστατης Τεχνικής Υπηρεσίας της. Θα εξεταστεί επίσης στην προοπτική διεύρυνσης της εφαρμογής και σε άλλους τομείς η θετική εμπειρία από τη λειτουργία της Τεχνικής Γραμματείας Λυμάτων. Σημαντική υποστήριξη για κρίσιμα έργα ή και έργα ειδικής τεχνογνωσίας, θα προσφέρει η στοχευμένη και συντονισμένη από την ΕΑΣ και την ΕΕ, συνεργασία με ειδικούς

εμπειρογνώμονες JASPERS. Ο μηχανισμός ωρίμανσης σημαντικών έργων που δημιουργείται (Project Preparation Facility), θα συμβάλει επίσης στην ίδια κατεύθυνση.

Για το σχεδιασμό και την επιτυχή υλοποίηση των ολοκληρωμένων χωρικών παρεμβάσεων και της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης, θα ληφθούν ειδικά μέτρα και κατάλληλοι μηχανισμοί για την ενδυνάμωση και υποστήριξη της οργανωτικής και εκτελεστικής ικανότητας των συντελεστών και κυρίως των τοπικών.

5.7. Ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη

Την προγραμματική περίοδο (ΠΠ) 2021-2027, η χωρική ανάπτυξη εντάσσεται σε διακριτό Στόχο Πολιτικής (ΣΠ) και ειδικότερα στο ΣΠ5 «Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες», ο οποίος χρηματοδοτείται από το ΕΤΠΑ. Στο πλαίσιο του ΣΠ5, οι αρμόδιοι φορείς για το σχεδιασμό και την υλοποίηση μπορούν να επιλέξουν πέραν των πεδίων παρέμβασης που αντιστοιχούν στον ΣΠ5 με βάση το Παράρτημα Ι του ΚΚΔ και από τα πεδία παρέμβασης των υπολοίπων ΣΠ (1-4).

Ο ΣΠ5 έχει 2 ειδικούς στόχους. Ο πρώτος αφορά τις ολοκληρωμένες στρατηγικές για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Ο δεύτερος αφορά τις ολοκληρωμένες στρατηγικές για την ανάπτυξη περιοχών εκτός αστικού χώρου όπως παράκτιες, αγροτικές, νησιωτικές, ορεινές, κλπ.

Κατά αντιστοιχία της ΠΠ 2014-2020, τα χωρικά εργαλεία, τα οποία δύναται να χρησιμοποιηθούν, είναι οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις και οι στρατηγικές για την Τοπική Ανάπτυξη με την Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων.

Οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ) αποτελούν εργαλείο ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης για την εφαρμογή αναπτυξιακών στρατηγικών συγκεκριμένων χωρικών ενοτήτων.

Ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας της χωρικής στρατηγικής και του σχεδίου υλοποίησης θα πρέπει να εξασφαλίζεται με τη συμπληρωματικότητα και συνεκτικότητα των προτεινόμενων δράσεων, καθώς και με την αντιπροσωπευτικότητα του συστήματος διακυβέρνησης.

Βάσει του ευρωπαϊκού κανονιστικού πλαισίου οι ΟΧΕ διακρίνονται σε:

1. ΟΧΕ για Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη (ΒΑΑ) και
2. ΟΧΕ για άλλες χωρικές στρατηγικές

Οι ΟΧΕ μπορούν να χρηματοδοτηθούν από τα Ταμεία ΕΤΠΑ, ΕΚΤ+, Ταμείο Συνοχής, ΤΑΜ καθώς και το ΕΓΤΑΑ και το ΕΤΘΑ.

Το σχέδιο του Καν. ΕΤΠΑ προβλέπει ότι τουλάχιστον το 8% των πόρων του ΕΤΠΑ που χορηγούνται σε εθνικό επίπεδο κατανέμονται σε ολοκληρωμένες δράσεις Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (ΒΑΑ).

Η Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων (ΤΑΠΤΟΚ) αποτελεί ένα εργαλείο σχεδιασμού και υλοποίησης μιας τοπικής αναπτυξιακής στρατηγικής και αντιμετώπισης των τοπικών οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών αναγκών με τη συμμετοχή των τοπικών φορέων και της τοπικής κοινωνίας σε σαφώς προσδιορισμένες χωρικές ενότητες. Βασίζεται στην προσέγγιση LEADER, δηλαδή «από τη βάση προς την κορυφή» (bottom-up approach).

ΤΑΠΤΟΚ μπορούν να χρηματοδοτηθούν από τα από τα Ταμεία ΕΤΠΑ, ΕΚΤ+, Ταμείο Συνοχής, ΤΑΜ καθώς και το ΕΓΤΑΑ και το ΕΤΘΑ.

Οι στρατηγικές θα πρέπει:

- Να είναι πολυτομεακές και να απαντούν με ολοκληρωμένο τρόπο στις προκλήσεις και ανάγκες των επιλεγμένων περιοχών.
- Να διασφαλίζουν της συνεργασία των διαφορετικών επιπέδων διακυβέρνησης.
- Το σύστημα διακυβέρνησης της στρατηγικής να στηρίζεται σε μια τοπική εταιρική σχέση με εκπροσώπους των τοπικών φορέων συμπεριλαμβανομένων εκπροσώπων της Κοινωνίας των Πολιτών και του ιδιωτικού και επιχειρηματικού τομέα.
- Να στηρίζεται στη συμμετοχική διαδικασία και διαβούλευση τόσο στο στάδιο σχεδιασμού όσο και παρακολούθησης και αξιολόγησης της στρατηγικής.

Αναλυτικότερες οδηγίες για το σχεδιασμό των Χωρικών Εργαλείων θα αποσταλούν το επόμενο χρονικό διάστημα.

5.8. Προβολή, διαφάνεια και επικοινωνία

Η επικοινωνιακή στρατηγική αποτελεί κεφάλαιο του Προγράμματος και ορίζει την προβλεπόμενη προσέγγιση για ζητήματα επικοινωνίας και προβολής καθορίζοντας τους επικοινωνιακούς στόχους, το κοινό-στόχο, τους διαύλους επικοινωνίας συμπεριλαμβανομένης της προβολής μέσω social media, τον προγραμματισμένο προϋπολογισμό και τους σχετικούς δείκτες παρακολούθησης και αξιολόγησης.

Το Κράτος Μέλος έχει την ευθύνη για τη δημιουργία της εθνικής διαδικτυακής πύλης για τα Προγράμματα ενώ η ΔΑ εντός έξι μηνών από την έγκριση του Προγράμματος θα πρέπει να έχει δημιουργήσει ιστοσελίδα για το Πρόγραμμα της περιλαμβάνοντας τους στόχους, τις δραστηριότητες, τις διαθέσιμες δυνατότητες χρηματοδότησης και τα επιτεύγματα του. Αναλυτικές οδηγίες θα δοθούν από την ΕΥΣΣΑ στον Οδηγό επικοινωνίας για την ΠΠ 2021-2027 όπου θα αναφέρονται μεταξύ άλλων οι υποχρεώσεις της ΔΑ σε σχέση με την προβολή, διαφάνεια και επικοινωνία στο πλαίσιο της υλοποίησης των Προγραμμάτων 2021-2027,

Η σήμανση απλοποιείται καθώς καταργείται η αναφορά στο Ταμείο και εισάγεται μόνο η σημαία και η αναφορά στην συγχρηματοδότηση από την ΕΕ.

Το Κράτος Μέλος ορίζει έναν εθνικό συντονιστή για την προβολή, διαφάνεια και τις επικοινωνιακές δραστηριότητες για όλα τα Ταμεία. Για κάθε Πρόγραμμα η ΔΑ ορίζει **υπεύθυνο/η για την επικοινωνία**. Η ΕΕ διατηρεί το δίκτυο που αποτελείται από τους συντονιστές επικοινωνίας, τους υπεύθυνους επικοινωνίας των Προγραμμάτων και τους εκπροσώπους της Επιτροπής.

5.9. Οριζόντιες αρχές

Οι οριζόντιες αρχές σύμφωνα με το σχέδιο του ΚΚΔ της προγραμματικής περιόδου (ΠΠ) 2021-2027, θα πρέπει να τηρούνται κατά την εκτέλεση των παρεμβάσεων των Ταμείων και οι Διαχειριστικές Αρχές (ΔΑ) των Προγραμμάτων που φέρουν την κύρια ευθύνη για την αποτελεσματική και αποδοτική υλοποίηση των Ταμείων θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι πράξεις που θα επιλέγονται για χρηματοδότηση θα είναι σύμφωνες με τις οριζόντιες αυτές αρχές.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων θα πρέπει να τηρούνται οι οριζόντιες αρχές συμπεριλαμβανομένων των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας και να λαμβάνεται υπόψη ο χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ένωσης. Ο χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων περιλαμβάνει τα ιδανικά και τις οικουμενικές αξίες της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης, αξίες οι οποίες δημιούργησαν έναν χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης για τους πολίτες βάσει των αρχών της δημοκρατίας και του

κράτους δικαίου. Θα πρέπει επίσης, να τηρούνται οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού και από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η προσβασιμότητα σύμφωνα με το άρθρο 9 της Σύμβασης και σύμφωνα με τη νομοθεσία της Ένωσης για την εναρμόνιση των απαιτήσεων προσβασιμότητας για προϊόντα και υπηρεσίες.

Τα Κράτη Μέλη θα πρέπει να στοχεύουν στην εξάλειψη των ανισοτήτων και στην προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου, καθώς και στην καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού. Η φτώχεια αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις στην ΕΕ. Τα Ταμεία θα πρέπει επομένως να συνεισφέρουν στην εξάλειψη της φτώχειας. Τα Ταμεία δεν θα πρέπει να υποστηρίζουν δράσεις που συμβάλλουν σε οποιαδήποτε μορφή διάκρισης ή αποκλεισμό ή υποδομές που δεν είναι προσβάσιμες σε άτομα με αναπηρία. Οι στόχοι των Ταμείων θα πρέπει να επιδιώκονται στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης και της προώθησης από την Ένωση του στόχου της διατήρησης, της προστασίας και της βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος, λαμβάνοντας υπόψη την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» και λαμβάνοντας υπόψη τις δεσμεύσεις της Ένωσης για την εφαρμογή της συμφωνίας του Παρισιού. Θα πρέπει επίσης να συνεισφέρουν στην εκπλήρωση της δέσμευσης για την επίτευξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών.

Για να προστατευτεί η ακεραιότητα της εσωτερικής αγοράς, οι πράξεις προς όφελος επιχειρήσεων θα πρέπει να συμμορφώνονται με τους κανόνες της Ένωσης για τις κρατικές ενισχύσεις, όπως ορίζονται στα άρθρα 107 και 108 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ένωσης.

Με βάση το άρθρο 6 του ΚΚΔ, το οποίο παρέχει τη βάση για την εταιρική σχέση, θα πρέπει να επιδιωχθεί μεταξύ άλλων η εμπλοκή φορέων που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, περιβαλλοντικούς εταίρους και φορείς που είναι υπεύθυνοι για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της ισότητας των φύλων και της καταπολέμησης των διακρίσεων.

Το θέμα των οριζόντιων αρχών θα πρέπει επίσης να προωθείται και να διασφαλίζεται στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης σε όλα τα Προγράμματα καθ' όλη την προετοιμασία, την εφαρμογή, την παρακολούθηση και την αξιολόγησή τους.

5.10. Προγράμματα INTERREG

Προς όφελος της απλοποίησης της νομοθετικής διάρθρωσης, το σχέδιο του ΚΚΔ θεσπίζει για κάθε Ταμείο κοινές και ειδικές διατάξεις. Το ίδιο ισχύει για το σχέδιο του Καν. ΕΤΠΑ που παρεμβαίνει τόσο στο στόχο «Επενδύσεις στην απασχόληση και την ανάπτυξη» όσο και στο στόχο «Ευρωπαϊκή Εδαφική Συνεργασία (Interreg)». Στην ΠΠ 2021-2027 τα Προγράμματα του στόχου Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας (Προγράμματα Interreg) θα υλοποιηθούν κατά κύριο λόγο με βάση τους κανόνες που ορίζει ο Κανονισμός ειδικών διατάξεων για το στόχο Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας (ΕΕΣ) που υποστηρίζεται από το ΕΤΠΑ και τα μέσα εξωτερικής χρηματοδότησης (IPA III, NDICI και OCTP). Δεδομένου ότι τα Προγράμματα Interreg παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά καθώς συμμετέχουν Κράτη Μέλη αλλά και χώρες εκτός ΕΕ, το σχέδιο του Καν. ΕΕΣ θέτει ειδικές διατάξεις για τα Προγράμματα Interreg στο πλαίσιο τόσο του ΚΚΔ όσο και του Κανονισμού ΕΤΠΑ. Το σχέδιο του Καν. ΕΕΣ θέτει επίσης ειδικές διατάξεις για τα Προγράμματα Interreg στα οποία Κράτη Μέλη συνεργάζονται με χώρες εκτός ΕΕ.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των Προγραμμάτων Interreg, στο σχέδιο του Καν. ΕΕΣ τίθενται **2 επιπλέον ειδικοί στόχοι** για το Interreg:

- Καλύτερη διακυβέρνηση της συνεργασίας και
- Μία πιο ασφαλής και πιο προστατευμένη Ευρώπη.

Στο πλαίσιο του στόχου ΕΕΣ το ΕΤΠΑ και, κατά περίπτωση, τα μέσα εξωτερικής χρηματοδότησης της Ένωσης την ΠΠ 2021-2027 υποστηρίζουν τη διασυνοριακή (cross-border) συνεργασία, τη διακρατική (transnational) συνεργασία, τη διαπεριφερειακή (interregional) συνεργασία και τη συνεργασία μεταξύ των εξόχως απόκεντρων περιοχών (outermost regions).

Το σχέδιο του Καν. ΕΕΣ (άρθρο 15) ορίζει συγκεκριμένα ποσοστά **θεματικής συγκέντρωσης** για τα Προγράμματα Interreg.

Νέο στοιχείο στο σχέδιο του Καν. ΕΕΣ αποτελεί το **ταμείο μικρών έργων** (small project fund), το οποίο επιτρέπει στην τοπική κοινωνία των πολιτών να προβούν αφενός στην υλοποίηση μικρών έργων στο πλαίσιο ενός Προγράμματος Interreg για την αποφυγή κατακερματισμού των δράσεων και αφετέρου, σε κάποιες περιπτώσεις, να προχωρήσουν στην εφαρμογή της επιλογής απλοποιημένου κόστους (άρθρο 24).

Σε σχέση με το σχεδιασμό και την υλοποίηση των Προγραμμάτων Interreg, τα σχέδια των σχετικών Κανονισμών της ΠΠ 2021-2027 εξακολουθούν να προσεγγίζουν το θέμα του σχεδιασμού των Προγραμμάτων και της επιλογής των δεικτών στο πλαίσιο μίας σαφώς διαμορφωμένης **λογικής της παρέμβασης** (βλ. Κεφάλαιο 5.1). Στο πλαίσιο της αύξησης της αποτελεσματικότητας των Προγραμμάτων και της ύπαρξης καλύτερης πληροφορίας σε σχέση με τις επιδόσεις τους, η ΕΕ δημιούργησε, σε συνεργασία με την κοινότητα των Προγραμμάτων Interreg, **πρότυπο Δελτίο Ταυτότητας Δείκτη (ΔΤΔ)** και προσδιόρισε συγκεκριμένους κοινούς δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων για να χρησιμοποιηθούν στα Προγράμματα.

Σύμφωνα με το άρθρο 33 του σχεδίου του Καν. ΕΕΣ οι **κοινοί δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων** πρέπει να χρησιμοποιούνται, όπως προσδιορίζονται και ορίζονται στο Παράρτημα Ι του σχεδίου του Καν. ΕΤΠΑ, και να χρησιμοποιούνται ειδικοί δείκτες όπου απαιτείται, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 12 παράγραφος 1 του σχεδίου του ΚΚΔ και στα άρθρα 17 (παράγραφος 4 στοιχείο ε σημείο ii) και 31 (παράγραφος 2 στοιχείο β) του σχεδίου του Καν. ΕΕΣ. Ειδικά για τα Προγράμματα Interreg που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ, πέραν των δεικτών του Πίνακα 1 (για λεπτομέρειες βλ. Κεφάλαιο 5.2), στο Παράρτημα Ι του σχεδίου του Καν. ΕΤΠΑ έχουν συμπεριληφθεί πρόσθετοι κοινοί δείκτες ειδικά για τα Προγράμματα ΕΕΣ (Πίνακας 2 Παραρτήματος Ι Καν. ΕΤΠΑ). Οι δείκτες αυτοί θα χρησιμοποιούνται στα Προγράμματα ΕΕΣ κατά προτεραιότητα, ενώ μπορεί να γίνει χρήση και των δεικτών του Πίνακα 1 του σχεδίου του Καν. ΕΤΠΑ εφόσον κριθεί σκόπιμο. Στην Επιτροπή θα αποστέλλονται τα αθροιστικά δεδομένα ανά δείκτη και ανά Πρόγραμμα.

Την ΠΠ 2021-2027 όλοι οι δείκτες του Προγράμματος συμπεριλαμβάνονται στο Πλαίσιο Επίδοσης (Π.Ε.) με τα σχετικά ορόσημα και στόχους (βλ. Κεφάλαιο 5.3). Για τη δικαιολόγηση της επιλογής των δεικτών και της στοχοθέτησής τους συστήνεται η διαμόρφωση **Μεθοδολογικού Εγγράφου για το Πλαίσιο Επίδοσης**, το οποίο θα συνοδεύει το προς έγκριση Πρόγραμμα και στο οποίο θα περιλαμβάνονται πληροφορίες για τον καθορισμό του Π.Ε. για κάθε ειδικό στόχο. Για τα Προγράμματα Interreg έχει δημιουργηθεί από την Επιτροπή ξεχωριστό **υπόδειγμα υποβολής Προγράμματος**, το οποίο έχει ενσωματωθεί στο Παράρτημα του σχεδίου του Καν. ΕΕΣ.

Όσον αφορά στην Αξιολόγηση, το Κράτος Μέλος ή η Διαχειριστική Αρχή (ΔΑ) θα πρέπει να πραγματοποιήσει **αξιολογήσεις** για κάθε Πρόγραμμα Interreg. Κάθε αξιολόγηση θα πρέπει να αποτιμά κάθε Πρόγραμμα σε σχέση με ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα

κριτήρια: αποτελεσματικότητα (effectiveness), αποδοτικότητα (efficiency), συνάφεια (relevance), συνέπεια (coherence) και ενωσιακή προστιθέμενη αξία (EU added value), με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας του σχεδιασμού και της υλοποίησης των Προγραμμάτων. Οι αξιολογήσεις μπορούν επίσης να καλύπτουν και άλλα σχετικά κριτήρια, όπως μη αποκλεισμό (inclusiveness), μη διάκριση (non-discrimination) και προβολή (visibility), και μπορούν να καλύπτουν περισσότερα του ενός Προγράμματος.

Περαιτέρω, η ΔΑ θα πρέπει:

- να πραγματοποιήσει μία **αξιολόγηση επιπτώσεων** για κάθε Πρόγραμμα Interreg μέχρι τις 30 Ιουνίου 2029 (άρθρο 34 σχεδίου Καν. ΕΕΣ),
- να διαμορφώσει ένα **σχέδιο αξιολόγησης**, το οποίο μπορεί να αφορά περισσότερα του ενός Προγράμματος Interreg, το οποίο θα πρέπει να υποβληθεί στην Επιτροπή Παρακολούθησης το αργότερο 1 έτος από την έγκριση του Προγράμματος Interreg που αφορά (άρθρο 34 σχεδίου Καν. ΕΕΣ),
- να υποβάλλει στην Επιτροπή μία **τελική έκθεση επιδόσεων** για κάθε Πρόγραμμα Interreg έως τις 15 Φεβρουαρίου 2031 (άρθρο 32 σχεδίου Καν. ΕΕΣ).

Ενημερωτικά, αναφέρεται ότι στο πλαίσιο των 13 Προγραμμάτων Interreg στα οποία συμμετέχει η Ελλάδα κατά την ΠΠ 2014-2020, λειτουργούν ήδη ισάριθμες Ομάδες ή/και Επιτροπές Προγραμματισμού, με αντικείμενο την κατάρτιση του αντίστοιχου νέου Προγράμματος για την ΠΠ 2021-2027. Το όργανο αυτό αποτελείται από εκπροσώπους των εθνικών αρχών των συνεργαζόμενων χωρών κάθε Προγράμματος, συμπεριλαμβανομένης της Διαχειριστικής Αρχής/Κοινής Γραμματείας, με τη συμβουλευτική συμμετοχή εκπροσώπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Κάθε Ομάδα/Επιτροπή Προγραμματισμού, διενεργεί όλες τις απαραίτητες διαβουλεύσεις και καταρτίζει το αντίστοιχο (κοινό) Πρόγραμμα Συνεργασίας, το οποίο η αρμόδια ΔΑ θα υποβάλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Μακροπεριφερειακή στρατηγική Αδριατικής -Ιονίου (EUSAIR)

Παράλληλα, καθώς η χώρα μας συμμετέχει στη μακροπεριφερειακή στρατηγική Αδριατικής-Ιονίου (EUSAIR), η οποία έχει αναγνωρίσει εμβληματικές προτεραιότητες και εμβληματικά έργα για την ΠΠ 2021-2027, τόσο τα τομεακά και περιφερειακά Προγράμματα, όσο και τα Προγράμματα ΕΕΣ θα πρέπει να ευθυγραμμίσουν αντίστοιχες προτεραιότητες και άξονες με τη στρατηγική και να αναγνωρίσουν στρατηγικά έργα που συμβάλουν στην ανάδειξη της περιοχής και παρέχουν προστιθέμενη αξία στη στρατηγική EUSAIR. Για το σκοπό αυτό θα πραγματοποιηθούν διαβουλεύσεις με τις αρχές συγγραφής των προγραμμάτων προκειμένου να παρουσιαστούν οι επιλεγμένες από EUSAIR προτεραιότητες και εμβληματικά (flagship) έργα που επιδιώκεται να αναφερθούν κατ' αρχάς στα προγράμματα και στη συνέχεια, κατά την υλοποίηση να επιδιωχθεί η συντονισμένη και με τις άλλες χώρες της μακροπεριφέρειας προκήρυξη συναφών δράσεων.

Βασικός στόχος των διακρατικών Προγραμμάτων που έχουν επιλέξιμες περιοχές που ταυτίζονται με τις μακροπεριφερειακές στρατηγικές είναι να κατευθύνουν τα $\frac{3}{4}$ των πόρων τους στην υλοποίηση της στρατηγικής (άρθρο 15(3) της θεματικής συγκέντρωσης, Καν ΕΕΣ), ενώ παράλληλα στο άρθρο 14(4)(b) αναφέρεται ότι στόχος σε όλες τις συνιστώσες των Προγραμμάτων Interreg είναι η ενίσχυση της θεσμικής επάρκειας των Δημοσίων Οργανισμών και των λοιπών εταίρων για την υλοποίηση των μακροπεριφερειακών στρατηγικών.

6. Ανάπτυξη της εταιρικής σχέσης στα Προγράμματα

Εδώ και μια δεκαετία, η εταιρική σχέση έχει χαρακτηριστεί ως μια από τις βασικές αρχές για τον προγραμματισμό και την υλοποίηση των Ευρωπαϊκών Ταμείων και έχει συνδεθεί στενά με την προσέγγιση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης και τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας⁸. Η **αρχή της εταιρικής σχέσης** συνεπάγεται στενή συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των δημόσιων αρχών των Κρατών Μελών σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, των φορέων της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και του ιδιωτικού τομέα. Οι εταίροι στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης θα πρέπει να συμμετέχουν ενεργά σε όλο τον κύκλο ζωής των Προγραμμάτων (σχεδιασμός, προετοιμασία, εφαρμογή, παρακολούθηση και αξιολόγηση).

Στη βάση της εταιρικής σχέσης, η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση σημαίνει συντονισμένη δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των Κρατών Μελών και των τοπικών και περιφερειακών αρχών με σκοπό τη χάραξη και εφαρμογή πολιτικών της ΕΕ. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα η εφαρμογή των πολιτικών των ΕΔΕΤ, βελτιώνεται η συλλογική δέσμευση, αυξάνεται η αφομοίωση συγκεκριμένων πολιτικών, αναπτύσσεται γνώση και τεχνογνωσία, ενσωματώνονται απόψεις και οπτικές ενώ διασφαλίζεται μεγαλύτερη διαφάνεια στη λήψη αποφάσεων.

Το 2014 εκδόθηκε ο **Ευρωπαϊκός Κώδικας Δεοντολογίας για την Εταιρική Σχέση (ΕΚΔΕΣ) στο πλαίσιο των ΕΔΕΤ**, ο οποίος θέτοντας τις βασικές κατευθυντήριες αρχές για τη διαμόρφωση, αντιπροσωπευτικών, συνεκτικών και αποτελεσματικών εταιρικών σχέσεων για τη διαχείριση των πόρων και των επιλέξιμων δράσεων των Ευρωπαϊκών Ταμείων δημιουργεί μια ουσιαστική θεσμική κατεύθυνση για την Πολιτική της Συνοχής. Ο ΕΚΔΕΣ θεσπίζει ένα σύνολο κοινών προδιαγραφών προκειμένου, να επιτευχθεί έγκαιρη και αξιόπιστη διαβούλευση και διάλογος με τους εταίρους σύμφωνα και με την πολυεπίπεδη διακυβέρνηση για τον προγραμματισμό και την εφαρμογή των παρεμβάσεων των ΕΔΕΤ.

Στο πλαίσιο της ΠΠ 2021-2027, σύμφωνα με το **άρθρο 6 του σχεδίου του ΚΚΔ** που αναφέρεται στην εταιρική σχέση και την πολυεπίπεδη διακυβέρνηση, κάθε Κράτος Μέλος οργανώνει εταιρική σχέση με τις αρμόδιες περιφερειακές και τοπικές αρχές». Η εταιρική σχέση, σύμφωνα με το άρθρο 6 του σχεδίου του ΚΚΔ, θα πρέπει να οργανωθεί προωθώντας τη συμμετοχή των εταίρων σε όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας και της εφαρμογής των Προγραμμάτων, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής στις επιτροπές παρακολούθησης.

Για την ανάπτυξη εταιρικής σχέσης θα πρέπει να εδραιωθεί ο διάλογος με εταίρους από:

- τις αστικές και άλλες δημόσιες αρχές
- τους οικονομικούς και κοινωνικούς εταίρους
- τους φορείς που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, περιβαλλοντικούς εταίρους και φορείς που είναι υπεύθυνοι για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της ισότητας των φύλων και της καταπολέμησης των διακρίσεων.

Σύμφωνα με την προσέγγιση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, το Κράτος Μέλος προωθεί τη συμμετοχή των εν λόγω εταίρων τόσο στην εκπόνηση συμφωνιών εταιρικής σχέσης όσο και σε όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας και της εφαρμογής των

---

⁸ Βλ. τη Λευκή Βίβλο της Επιτροπής των Περιφερειών για την πολυεπίπεδη διακυβέρνηση, διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:52009IR0089>.

Προγραμμάτων, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής στις επιτροπές παρακολούθησης (άρθρο 34). Η οργάνωση και η εφαρμογή της εταιρικής σχέσης πραγματοποιείται σύμφωνα με τον κατ' εξουσιοδότηση κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 240/2014 της Επιτροπής⁹ σχετικά με τον ευρωπαϊκό κώδικα δεοντολογίας για την εταιρική σχέση στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών και επενδυτικών ταμείων.

Επιπλέον, στο σχέδιο του Καν. ΕΚΤ+ (άρθρο 8) αναφέρονται πρόσθετα στοιχεία σχετικά με την οργάνωση και την ανάπτυξη της εταιρικής σχέσης και συγκεκριμένα σχετικά με την υποχρέωση των Κρατών Μελών για τη διασφάλιση της επαρκούς συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στην υλοποίηση των πολιτικών απασχόλησης, εκπαίδευσης και κοινωνικής ένταξης που υποστηρίζονται από το σκέλος του ΕΚΤ+ στο πλαίσιο της επιμερισμένης διαχείρισης, καθώς και της χορήγησης κατάλληλου ποσού από τους πόρους του ΕΚΤ+ για την ενίσχυση των ικανοτήτων των κοινωνικών εταίρων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών.

Η επιλογή των εταίρων θα πρέπει να γίνει στη βάση του σεβασμού της αρχής της αντιπροσωπευτικότητας, δηλαδή να συμπεριλαμβάνονται στην εταιρική σχέση θεσμικά όργανα, οργανώσεις και φορείς που εκπροσωπούν ομάδες που μπορούν να επηρεάσουν ή να επηρεαστούν από την υλοποίηση των Προγραμμάτων, συμπεριλαμβανομένων φορέων που εκπροσωπούν ευάλωτες ή περιθωριοποιημένες πληθυσμιακές ομάδες. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η οργάνωση της εταιρικής σχέσης έτσι ώστε να διαμορφωθεί με όρους διαφάνειας για όλους τους εταίρους και ο καθένας να γνωρίζει ποιος είναι ο σκοπός της εταιρικής σχέσης, ποιος κάνει τι και ποια αποτελέσματα αναμένονται από την ανάπτυξη αυτής της σχέσης.

Οι εταίροι πρέπει να συμμετέχουν ουσιαστικά στην ανάλυση των προκλήσεων και αναγκών που πρέπει να αντιμετωπιστούν, στην επιλογή των στόχων και προτεραιοτήτων για την αντιμετώπιση αυτών των αναγκών, στην ύπαρξη των κατάλληλων συντονιστικών μηχανισμών για τη δημιουργία συνεργειών μεταξύ των διαφόρων μέσων που διατίθενται με στόχο την ενίσχυση της έξυπνης, διατηρήσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης.

Οι επιτροπές παρακολούθησης ενσωματώνουν την εταιρική σχέση στις εργασίες των Προγραμμάτων. Η επιλογή των μελών των επιτροπών παρακολούθησης πρέπει να λαμβάνει υπόψη τους εταίρους που συμμετείχαν ενεργά στη προετοιμασία του Προγράμματος ώστε να εξασφαλιστεί επαρκής συνέχεια και ανάληψη ευθύνης μεταξύ των σταδίων προγραμματισμού και υλοποίησης. Είναι σημαντικό, η εκπροσώπηση των διαφόρων εταίρων να βασίζεται στις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους για την υλοποίηση των Προγραμμάτων, οι επιτροπές παρακολούθησης να έχουν ισόρροπη εκπροσώπηση των φύλων και ποικίλη σύνθεση, ο κατάλογος των μελών των επιτροπών παρακολούθησης και άλλων ομάδων εργασίας να δημοσιοποιείται και κάθε επιλεγμένος εταίρος να γνωρίζει τα καθήκοντά του ως προς την εμπιστευτικότητα και τη σύγκρουση συμφερόντων, με ειδική επιμόρφωση και έγγραφη διατύπωση των υποχρεώσεών του.

Η συμμετοχή των εταίρων θα πρέπει επίσης, να εδραιωθεί και στο πλαίσιο των αξιολογήσεων των Προγραμμάτων, δεδομένου ότι η συμμετοχή τους συμβάλλει στην αμεροληψία των αποτελεσμάτων και τη διασπορά της μάθησης σε όλους τους φορείς που λαμβάνουν μέρος στη διαδικασία προγραμματισμού.

---

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0240&from=EN>

7. Περιεχόμενο και έγκριση Προγραμμάτων (εκτός ΕΕΣ)

Βάσει του άρθρου 17 του σχεδίου του ΚΚΔ, τα στοιχεία που θα πρέπει να περιλαμβάνονται στο περιεχόμενο κάθε Προγράμματος της ΠΠ 2021-2027 είναι:

- Η στρατηγική για τη συνεισφορά του Προγράμματος στην επίτευξη των στόχων πολιτικής ή του ειδικού στόχου του ΤΔΜ και την επικοινωνιακή προβολή των αποτελεσμάτων του (άρθρο 17, παρ. 1).
- Μία ή περισσότερες προτεραιότητες (υπό την έννοια του Άξονα Προτεραιότητας σε όλα τα Προγράμματα εκτός του ΕΠΑΛΘ): κάθε προτεραιότητα αντιστοιχεί σε έναν και μόνο στόχο πολιτικής ή σε τεχνική βοήθεια αν υλοποιείται βάσει του άρθρου 30(4) ή 32 και μπορεί να λάβει χρηματοδότηση από ένα ή περισσότερα Ταμεία. Μια προτεραιότητα που αντιστοιχεί σε έναν στόχο πολιτικής αποτελείται από έναν ή περισσότερους ειδικούς στόχους. Περισσότερες της μίας προτεραιότητες μπορεί να αντιστοιχούν στον ίδιο στόχο πολιτικής. Για τα Προγράμματα που υποστηρίζονται από το ΕΤΘΑ, κάθε προτεραιότητα μπορεί να αντιστοιχεί σε έναν ή περισσότερους στόχους πολιτικής (άρθρο 17, παρ. 2).
- Μία συνοπτική παρουσίαση των κύριων προκλήσεων, λαμβάνοντας υπόψη τα επιμέρους στοιχεία που αναφέρονται στο άρθρο 17 παράγραφος 3 στοιχείο α. Για τα Προγράμματα που περιορίζονται στον ειδικό στόχο που καθορίζεται στο άρθρο 4 παράγραφος 1 σημείο xi του κανονισμού ΕΚΤ+ δεν ισχύουν τα σημεία i, ii και vi του στοιχείου α της παραγράφου 3. Το στοιχείο δ της παραγράφου 3, δεν ισχύει για τον ειδικό στόχο που καθορίζεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1 σημείο xi του κανονισμού ΕΚΤ+.
- Μία αιτιολόγηση των επιλεγμένων στόχων πολιτικής, των αντίστοιχων προτεραιοτήτων, των ειδικών στόχων και των μορφών στήριξης (άρθρο 17, παρ. 3, στοιχείο β).
- Οι ειδικοί στόχοι κάθε προτεραιότητας εκτός της τεχνικής βοήθειας (άρθρο 17, παρ. 3, στοιχείο γ).
- Για κάθε ειδικό στόχο (με εξαίρεση τον ειδικό στόχο που καθορίζεται στο άρθρο 4 στοιχείο γ σημείο vii σχεδίου Καν. ΕΚΤ+), θα πρέπει να καθοριστούν τα σχετικά είδη δράσεων και η αναμενόμενη συμβολή τους στους εν λόγω ειδικούς στόχους και στις μακροπεριφερειακές στρατηγικές και τις στρατηγικές για τις θαλάσσιες λεκάνες και στα εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης του ΤΔΜ, ανάλογα με την περίπτωση, οι δείκτες εκροών και δείκτες αποτελεσμάτων με τα αντίστοιχα ορόσημα και στόχους, οι βασικές ομάδες-στόχου, η ενδεικτική κατανομή των προγραμματισμένων πόρων, ένδειξη των στοχευόμενων περιοχών, συμπεριλαμβανομένης της προβλεπόμενης χρήσης των ΟΧΕ, των ΤΑΠΤΟΚ ή άλλων χωρικών εργαλείων, οι διαπεριφερειακές, διασυνοριακές και διακρατικές δράσεις με δικαιούχους εγκατεστημένους σε τουλάχιστον ένα άλλο Κράτος Μέλος ή της εκτός της Ένωσης, ανάλογα με την περίπτωση, την προβλεπόμενη χρήση των χρηματοδοτικών μέσων (άρθρο 17, παρ. 3, στοιχείο δ).
- Για τον ειδικό στόχο του ΤΔΜ, αιτιολόγηση των μεταφερόμενων ποσών από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+ σύμφωνα με το άρθρο 21α, καθώς και την κατανομή τους ανά κατηγορία Περιφέρειας αντικατοπτρίζοντας τα προγραμματισμένα είδη παρέμβασης σύμφωνα με τα εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης (άρθρο 17, παρ. 3, στοιχείο δ, σημείο viii – υπό διαπραγμάτευση)
- Την προβλεπόμενη χρήση της τεχνικής βοήθειας σύμφωνα με το άρθρο 32 όπου εφαρμόζεται και για κάθε προτεραιότητα τεχνικής βοήθειας που υλοποιείται σύμφωνα με το άρθρο 30(4) τα σχετικά είδη δράσεων, τους δείκτες εκροών και δείκτες αποτελεσμάτων με τα αντίστοιχα ορόσημα και στόχους, τις βασικές ομάδες-στόχου και τα είδη παρέμβασης και ενδεικτική κατανομή των

προγραμματισμένων πόρων ανά είδος παρέμβασης ή τομέα στήριξης (άρθρο 17, παρ. 3, στοιχείο δ).

- Το πλάνο χρηματοδότησης, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 17, παρ. 3, στοιχείο στ.
- Τα μέτρα που έχουν ληφθεί για τη συμμετοχή των σχετικών εταίρων που αναφέρονται στο άρθρο 6 στην κατάρτιση του Προγράμματος και τον ρόλο των εν λόγω εταίρων για την υλοποίηση, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση του Προγράμματος (άρθρο 17, παρ. 3, στοιχείο ζ).
- Η αξιολόγηση του κατά πόσο κάθε αναγκαίος όρος που ορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 11, το Παράρτημα ΙΙΙ και το Παράρτημα ΙV και ο οποίος συνδέεται με τον εν λόγω ειδικό στόχο, πληρούται κατά την ημερομηνία υποβολής του Προγράμματος (άρθρο 17, παρ. 3, στοιχείο η).
- Η προβλεπόμενη προσέγγιση για ζητήματα επικοινωνίας και προβολής του Προγράμματος (άρθρο 17, παρ. 3, στοιχείο θ).
- Οι αρχές του Προγράμματος και ο φορέας ή στην περίπτωση της τεχνικής βοήθειας που υλοποιείται σύμφωνα με το άρθρο 30(5), κατά περίπτωση φορείς που λαμβάνουν πληρωμές από την Επιτροπή (άρθρο 17, παρ. 3, στοιχείο ι). Αν λαμβάνουν πληρωμές από την Επιτροπή περισσότεροι του ενός φορείς, το Κράτος Μέλος καθορίζει το μερίδιο των ποσών που επιστρέφονται μεταξύ των φορέων αυτών.

Ειδικά για τα ισχύοντα για την Τεχνική Βοήθεια θα δοθούν στο επόμενο διάστημα σχετικές οδηγίες.

Κατά την υποβολή των Προγραμμάτων για το ΕΤΠΑ, το ΤΣ, το ΕΚΤ+ και το ΕΤΘΑ, συμπεριλαμβάνεται (για ενημέρωση) κατάλογος με τα προγραμματιζόμενα έργα στρατηγικής σημασίας μαζί με το σχετιζόμενο χρονοδιάγραμμα (άρθρο 17 υπό διαπραγματεύση).

Για το Πρόγραμμα του ΤΔΜ, υποβάλλονται στην Επιτροπή κατά τη διαδικασία έγκρισης/τροποποίησης τα εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης ως μέρος του Προγράμματος (άρθρο 7 σχεδίου Καν. ΤΔΜ).

Για όλα τα προγράμματα θα πρέπει να εξεταστεί η ανάγκη διενέργειας εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την αρμόδια Δ/νση Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης του ΥΠΕΝ. Η διαδικασία θα πρέπει να εφαρμοσθεί κατά την προετοιμασία των Προγραμμάτων και να έχει ολοκληρωθεί προ της έγκρισής τους. Σύμφωνα με το έγγραφο των Γ.Δ. Περιβάλλοντος και Περιφερειακής Πολιτικής και Αστικής Ανάπτυξης (Ref. Ares(2020)32846-06/01/2020):

“Τα συγχρηματοδοτούμενα από την ΕΕ προγράμματα που καθορίζουν το πλαίσιο για τη μελλοντική ανάπτυξη των έργων που απαριθμούνται στην οδηγία 2011/92/ΕΕ (ΕΠΕ)4 και εντάσσονται σε έναν από τους τομείς που αναφέρονται στο άρθρο 3 παράγραφος 2 στοιχείο α) της οδηγίας ΣΠΕ (π.χ. μεταφορές, ενέργεια, γεωργία, χρήση γης) απαιτούν τη διενέργεια εκτίμησης βάσει της οδηγίας ΣΠΕ.

Τα προγράμματα που εντάσσονται σε τομείς οι οποίοι δεν καλύπτονται από την οδηγία ΣΠΕ (για παράδειγμα, εδαφική συνεργασία, κοινωνική δράση, μετανάστευση, ασφάλεια ή διαχείριση των συνόρων) δεν απαιτούν, κατ’ αρχήν, τη διενέργεια εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Η πείρα έχει δείξει ότι οι παρεμβάσεις που υποστηρίζονται από τέτοιου είδους προγράμματα στις περισσότερες περιπτώσεις δεν περιλαμβάνουν έργα ή υποδομές που προβλέπονται στα παραρτήματα της οδηγίας ΕΠΕ. Ωστόσο, αν τα εν λόγω προγράμματα καθορίζουν το πλαίσιο για την ανάπτυξη έργων που απαριθμούνται στα παραρτήματα της οδηγίας ΕΠΕ (όπως η κατασκευή σχολείων, νοσοκομείων, εγκαταστάσεων στέγασης για μετανάστες, διακρατικών ή διασυνοριακών υποδομών), είναι αναγκαίο να προσδιοριστεί αν ενδέχεται να έχουν σημαντικές

περιβαλλοντικές επιπτώσεις⁵. Αν από τον έλεγχο συναχθεί ότι δεν απαιτείται η διενέργεια εκτίμησης, οι λόγοι που οδήγησαν στο συμπέρασμα αυτό θα πρέπει να δημοσιοποιούνται”.

Η ΕΕ θα αξιολογήσει το κάθε Πρόγραμμα και τη συμμόρφωσή του με τον ΚΚΔ και με τους ειδικούς για κάθε Ταμείο Κανονισμούς. Για το ΕΤΠΑ, ΤΣ, ΕΚΤ+ και ΕΤΘΑ, η Επιτροπή θα αξιολογήσει και τη συνέπεια του κάθε Προγράμματος με το ΕΣΠΑ 2021-2027. Στην αξιολόγησή της η Επιτροπή θα λάβει ιδίως υπόψη τις σχετικές ειδικές ανά χώρα συστάσεις, τις σχετικές προκλήσεις που έχουν αναγνωρισθεί στο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, τις αρχές του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίστηκαν αυτές οι προκλήσεις (άρθρο 18 παράγραφος 1).

Η ΕΕ θα υποβάλει τις παρατηρήσεις της εντός 3 μηνών από την ημερομηνία υποβολής του Προγράμματος από το Κράτος Μέλος (άρθρο 18 παράγραφος 2). Το Κράτος Μέλος επανεξετάζει το Πρόγραμμα, λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις της ΕΕ (άρθρο 18 παράγραφος 3). Τέλος, η ΕΕ εκδίδει εγκριτική απόφαση μέσω εκτελεστικής πράξης για την έγκριση του Προγράμματος, το αργότερο 5 μήνες μετά την ημερομηνία της πρώτης υποβολής του Προγράμματος από το Κράτος Μέλος (άρθρο 18 παράγραφος 4).

7.1. Υπόδειγμα Προγραμμάτων (εκτός ΕΕΣ)

Το **υπόδειγμα** (template) των **Προγραμμάτων** που υποστηρίζονται από το **ΕΤΠΑ** (εκτός ΕΕΣ), το **ΕΚΤ+**, το **ΤΔΜ**, το **Ταμείο Συνοχής** και το **ΕΤΘΑ** έχει ενσωματωθεί στο **Παράρτημα V** του σχεδίου του **ΚΚΔ** (Παράρτημα I της Εγκυκλίου). Για τα Προγράμματα ΕΕΣ έχει δημιουργηθεί από την Επιτροπή ξεχωριστό υπόδειγμα για την υποβολή των Προγραμμάτων. Η συμπλήρωση των υποδειγμάτων θα γίνει στην **SFC και θα υπάρχει περιορισμός χαρακτήρων ανά πεδίο, όπως ορίζεται στο κάθε υπόδειγμα.**

Το υπόδειγμα των Προγραμμάτων (εκτός ΕΕΣ) περιλαμβάνει 8 κεφάλαια:

1. Στρατηγική του προγράμματος
2. Προτεραιότητες
3. Σχέδιο χρηματοδότησης
4. Αναγκαίοι πρόσφοροι όροι
5. Αρχές του προγράμματος
6. Εταιρική σχέση
7. Επικοινωνία και προβολή
8. Χρήση μοναδιαίων δαπανών, εφάπαξ ποσών, κατ’ αποκοπή συντελεστών και χρηματοδότησης που δεν συνδέεται με δαπάνες

Το υπόδειγμα των **Προγραμμάτων (εκτός ΕΕΣ)** περιλαμβάνει επίσης και **4 προσαρτήματα:**

1. Συνεισφορά της ΕΕ που βασίζεται σε μοναδιαία κόστη, εφάπαξ ποσά και κατ’ αποκοπή ποσά
2. Συνεισφορά της ΕΕ που βασίζεται σε χρηματοδότηση που δεν συνδέεται με τις δαπάνες
3. Σχέδιο δράσης ΕΤΘΑ για την παράκτια αλιεία μικρής κλίμακας
4. Σχέδιο δράσης ΕΤΘΑ για κάθε εξόχως απόκεντρη περιοχή

Στο **Κεφάλαιο 1** του υποδείγματος πρέπει να αναλυθεί η στρατηγική του κάθε Προγράμματος και να γίνει αναφορά στις κύριες προκλήσεις ανάπτυξης και τις απαντήσεις ανά τομέα πολιτικής. Θα πρέπει να γίνει επιλογή των στόχων πολιτικής για το στόχο για την απασχόληση και την ανάπτυξη και συνοπτική αιτιολόγηση ανά ειδικό στόχο ή ειδική προτεραιότητα ΕΚΤ+. Ειδικά για το ΕΤΘΑ, θα πρέπει να γίνει ανάλυση SWOT για κάθε προτεραιότητα.

Στο **Κεφάλαιο 2** του υποδείγματος πρέπει να αναλυθεί η δομή του κάθε Προγράμματος. Η ανάλυση γίνεται ανά Άξονα Προτεραιότητας (ΑΠ). Για τους ΑΠ εκτός της τεχνικής βοήθειας και ανά ειδικό στόχο, θα πρέπει να περιγραφούν μεταξύ άλλων οι παρεμβάσεις που σχεδιάζονται να υλοποιηθούν, οι βασικές ομάδες στόχοι, η προβλεπόμενη χρήση των εδαφικών εργαλείων ή/ και των χρηματοδοτικών μέσων. Ανά ειδικό στόχο, θα πρέπει να συμπληρωθούν οι πίνακες των δεικτών εκροών και αποτελεσμάτων και να γίνει ενδεικτική κατανομή των πόρων ανά είδος παρέμβασης. Ειδικά πεδία έχον αναπτυχθεί για τον ειδικό στόχο «Αντιμετώπιση των υλικών στερήσεων». Ξεχωριστή σχετική ανάλυση θα πρέπει να γίνει για τον ΑΠ της τεχνικής βοήθειας σε κάθε Πρόγραμμα.

Στο **Κεφάλαιο 3** του υποδείγματος θα πρέπει να γίνει ανάλυση των χρηματοδοτικών κονδυλίων ανά έτος, ανά Ταμείο και εθνική συγχρηματοδότηση. Το Κεφ. 3Α αφορά μόνο στις περιπτώσεις αναθεωρήσεων των προγραμμάτων και δεν συμπληρώνεται στην παρούσα φάση. Για το ΕΤΘΑ συμπληρώνονται ξεχωριστοί πίνακες για την ανάλυση των χρηματοδοτικών κονδυλίων.

Στο **Κεφάλαιο 4** του υποδείγματος πρέπει να αναφερθεί η εκπλήρωση ή μη των κριτηρίων των αναγκαίων όρων.

Στο **Κεφάλαιο 5** του υποδείγματος πρέπει να δοθούν τα στοιχεία των αρχών του κάθε Προγράμματος και να συμπληρωθεί η κατανομή των επιστρεφόμενων ποσών για την τεχνική βοήθεια κατά εφαρμογή του άρθρου 30 παράγραφος 5 αν έχουν προσδιοριστεί περισσότεροι φορείς για να λαμβάνουν πληρωμές από την Επιτροπή.

Στο **Κεφάλαιο 6** του υποδείγματος πρέπει να περιγραφεί η εταιρική σχέση στο πλαίσιο κάθε Προγράμματος. Ειδικότερα θα πρέπει να γίνει περιγραφή των δράσεων που αναλήφθηκαν για συμμετοχή των εταίρων στο σχεδιασμό και του ρόλου τους στην υλοποίηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση του προγράμματος.

Στο **Κεφάλαιο 7** του υποδείγματος πρέπει να αναλυθεί η προβλεπόμενη προσέγγιση στην επικοινωνία και την προβολή κάθε Προγράμματος.

Το **Κεφάλαιο 8** του υποδείγματος αφορά τη χρήση μοναδιαίων δαπανών, εφάπαξ ποσών, κατ' αποκοπή συντελεστών και χρηματοδότησης που δεν συνδέεται με δαπάνες που σχετίζονται με τα άρθρα 88 και 89 του ΚΚΔ. Τα υποδείγματα στο **Προσάρτημα 1** και στο **Προσάρτημα 2** σχετίζονται με τα δεδομένα που πρέπει υποβληθούν στην περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 88 και 89 του ΚΚΔ αντίστοιχα.

Το **Προσάρτημα 3** και το **Προσάρτημα 4** αφορούν μόνο το Πρόγραμμα του ΕΤΘΑ και αφορούν τα σχέδια δράσης που πρέπει να υποβληθούν για την παράκτια αλιεία μικρής κλίμακας και για κάθε εξόχως απόκεντρη περιοχή.

Αναλυτικότερες οδηγίες και τεχνικές λεπτομέρειες για τη συμπλήρωση του υποδείγματος των Προγραμμάτων για το στόχο «Επενδύσεις στην απασχόληση και την ανάπτυξη» θα δοθούν από την ΕΑΣ εφόσον απαιτηθεί, ενώ κάποια κεφάλαια του υποδείγματος θα συμπληρωθούν με οριζόντιες διατυπώσεις κειμένων που θα δοθούν από την ΕΑΣ.

8. Όργανα σχεδιασμού και κατάρτισης των Προγραμμάτων (εκτός ΕΕΣ)

Για το σχεδιασμό και τη συγγραφή των νέων Προγραμμάτων θα ακολουθηθούν τα παρακάτω:

Για τα **Περιφερειακά Προγράμματα**, η κάθε Περιφέρεια σχεδιάζει το νέο Πρόγραμμα, λαμβάνοντας υπόψη τις προτάσεις όλων των ενδιαφερόμενων μερών και τις κατευθύνσεις των εθνικών τομεακών πολιτικών. Η Διαχειριστική Αρχή (ΔΑ) του ΠΕΠ 2014-2020 αναλαμβάνει τη συγγραφή των κειμένων του νέου Προγράμματος, με τη συνδρομή της Ομάδας Σχεδιασμού Προγράμματος που θα συγκροτηθεί.

Για τα **Τομεακά Προγράμματα, για τα οποία υπάρχουν Διαχειριστικές Αρχές** από την ΠΠ 2014-2020, τη συγγραφή των νέων Προγραμμάτων αναλαμβάνουν οι ΔΑ, σε συνεργασία με τα αρμόδια Υπουργεία και τις Επιτελικές Δομές ΕΣΠΑ στο πλαίσιο Ομάδων Σχεδιασμού Προγράμματος που σκόπιμο είναι να συγκροτηθούν. Για τα **Τομεακά Προγράμματα που δεν υπάρχουν αντίστοιχες Διαχειριστικές Αρχές** τη συγγραφή των Προγραμμάτων αναλαμβάνουν κατά τα ανωτέρω, οι δομές που θα αναλάβουν τη διαχείριση στην ΠΠ 2021-2027, σύμφωνα με τα οριζόμενα στον πίνακα που ακολουθεί.

Πρόγραμμα	Φορέας συγγραφής Προγράμματος
Πρόγραμμα ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ-ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ-ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ	ΔΑ ΕΠΑΝΕΚ
Πρόγραμμα ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ	Επιτελική Δομή ΤΠΕ
Πρόγραμμα ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΕΝΕΡΓΕΙΑ-ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ	Υποδιεύθυνση Τομέα Περιβάλλοντος της ΔΑ ΥΜΕΠΕΡΑΑ
Πρόγραμμα ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	ΔΑ ΥΜΕΠΕΡΑΑ
ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΚΑΙΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ	Τεχνική Γραμματεία ΤΔΜ
Πρόγραμμα ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ	ΔΑ ΕΠΑΝΑΔΕΒΜ
Πρόγραμμα ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	Επιτελική Δομή Πολιτικής Προστασίας
Πρόγραμμα ΑΛΙΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑΣ	ΔΑ ΕΠΑΛΘ
Πρόγραμμα ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ	ΔΑ ΕΠ Τεχνικής Βοήθειας

Όλες οι παραπάνω αρχές συνεργάζονται στενά, για την εκπόνηση του έργου τους και μέχρι την υποβολή των Προγραμμάτων, με την ΕΑΣ (ΕΥΣΣΑ/ΕΥΣΕΚΤ) που έχει την ευθύνη συντονισμού της όλης διαδικασίας και την τελική έγκριση υποβολής των Προγραμμάτων στην SFC.

Οι Περιφέρειες και τα αρμόδια Υπουργεία για να υποστηρίξουν τη διαμόρφωση των Προγραμμάτων, διαβουλεύονται στενά τόσο με τα συναρμόδια για τη διαμόρφωση των τομεακών πολιτικών Υπουργεία όσο και με τους Κοινωνικοοικονομικούς Εταίρους

σύμφωνα με το περιεχόμενο και τη στρατηγική προσέγγιση του Προγράμματός τους και την προσέγγιση με βάση την οποία αναπτύχθηκε η εταιρική σχέση.

Για την υποστήριξη του έργου τους, οι αρχές που αναλαμβάνουν κατά τα ανωτέρω τη συγγραφή των Προγραμμάτων δύνανται να προσφύγουν και σε εξωτερική υποστήριξη με τη χρήση πόρων Τεχνικής Βοήθειας (TB) των ΕΠ της ΠΠ 2014-2020. Για τα Τομεακά Προγράμματα που δεν υπάρχουν αντίστοιχες ΔΑ στην ΠΠ 2014-2020, θα πρέπει να προβλεφθεί για αυτά αξιοποίηση TB από υφιστάμενα ΕΠ ως εξής:

- Πρόγραμμα ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ - χρήση πόρων της TB του ΕΠ ΜΔΤ.
- ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΚΑΙΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ - χρήση πόρων της TB του ΕΠ ΥΜΕΠΕΡΑΑ.
- Πρόγραμμα ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ - χρήση πόρων της TB του ΕΠ ΥΜΕΠΕΡΑΑ.

Ο σχεδιασμός και η κατάρτιση των Τομεακών και Περιφερειακών Προγραμμάτων 2021-2027 γίνεται με βάση τις ενέργειες και το χρονοδιάγραμμα που αναφέρεται στο επόμενο κεφάλαιο.

Στη διαδικασία κατάρτισης των Προγραμμάτων 2021-2027 και προκειμένου να διασφαλιστεί η διαβούλευση με τις τοπικές αρχές καθώς και με τους λοιπούς κοινωνικοοικονομικούς εταίρους, κρίνεται απαραίτητη ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες λόγω της πανδημίας του covid-19, είτε η διοργάνωση αναπτυξιακών συνεδρίων, είτε η οργάνωση με ευθύνη των Διαχειριστικών Αρχών και των άλλων δομών που συμμετέχουν στον σχεδιασμό, διαδικτυακών συναντήσεων με στόχο τη διαβούλευση και την ενημέρωση όλων των εταίρων. Επιπλέον, θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα των φορέων που έχουν αρμοδιότητα στο σχεδιασμό των Προγραμμάτων για τη διασφάλιση της ενεργού συμμετοχής των φορέων στη διαμόρφωση των Προγραμμάτων - και στη συνέχεια να υπάρχει ενημέρωση των φορέων σχετικά με το αποτέλεσμα της διαβούλευσης. Ως εργαλείο θα εξεταστεί η δυνατότητα χρήσης της πλατφόρμας ΔΙΑΥΛΟΣ.

9. Ενέργειες για το σχεδιασμό και την κατάρτιση των Προγραμμάτων εκτός ΕΕΣ

Στον πίνακα που ακολουθεί καταγράφονται οι ενέργειες που απαιτούνται και τα χρονικά ορόσημα, προκειμένου έως τις αρχές του 2021 να διαμορφωθούν τα σχέδια των Προγραμμάτων 2021-2027 και να αποσταλούν ατύπως στην ΕΕ (με εξαίρεση τα Προγράμματα Interreg):

Συγκρότηση Ομάδων Σχεδιασμού Προγράμματος – Αναγνώριση ενδιαφερομένων μερών ανά Στόχο Πολιτικής και Πρόγραμμα - Έναρξη συζητήσεων	Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2020
Επικαιροποίηση και άτυπη υποβολή 1ου σχεδίου ΕΣΠΑ 2021-2027	Νοέμβριος 2020
Αποστολή συμπληρωματικών οδηγιών για την κατάρτιση των Προγραμμάτων 2021-2027	Δεκέμβριος 2020
Διαμόρφωση συνοπτικού κειμένου επιλογών με σχετική τεκμηρίωση κατόπιν προσδιορισμού αναγκών, εξειδίκευση κατηγοριών δράσεων και κατανομή π/υ ανά ειδικό στόχο με τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων φορέων και εταίρων ανά Στόχο Πολιτικής	Ιανουάριος 2021
Διεξαγωγή συντονιστικών συναντήσεων με το Υπουργείο	Αρχές Φεβρουαρίου

Ανάπτυξης & Επενδύσεων για την οριστικοποίηση των κατηγοριών δράσεων και της κατανομής του π/υ ανά ειδικό στόχο εντός των Προγραμμάτων – Διαμόρφωση συνοπτικού κειμένου κατευθύνσεων με π/υ ανά ειδικό στόχο	2021
1 ^η άτυπη υποβολή σχεδίων Προγραμμάτων 2021-2027 στην ΕΕ για έναρξη άτυπων διαβουλεύσεων με Επιτροπή	Φεβρουάριος 2021
Επίσημη υποβολή Προγραμμάτων 2021-2027 στην ΕΕ	Εντός τριών μηνών από την επίσημη υποβολή του ΕΣΠΑ 2021-2027

Στο παραπάνω πλαίσιο, σκόπιμο είναι να συγκροτηθούν Ομάδες Σχεδιασμού Προγράμματος (ΟΣΠ) για κάθε Πρόγραμμα της ΠΠ 2021-2027. Οι ΔΑ ή οι δομές που αναλαμβάνουν το σχεδιασμό των Προγραμμάτων (με τη συνδρομή και των ΟΣΠ), θα πρέπει να αναγνωρίσουν ανά Στόχο Πολιτικής (ΣΠ) τα ενδιαφερόμενα μέρη, τα οποία θα πρέπει να εμπλακούν στη διαδικασία σχεδιασμού των Προγραμμάτων 2021-2027. Σε κάθε ΣΠ θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τουλάχιστον τα ενδιαφερόμενα μέρη που ενεπλάκησαν κατά τη διαδικασία σχεδιασμού του ΕΣΠΑ 2021-2027 και τα οποία αναφέρονται στο Παράρτημα Χ της Εγκυκλίου.

Με ευθύνη των προαναφερθέντων φορέων οργανώνονται συναντήσεις ανά στόχο πολιτικής, δια ζώσης ή διαδικτυακά, αρχικά με τη διοίκηση, τους φορείς και τους εταίρους, προκειμένου να εξειδικευτούν οι κατηγορίες δράσεων που θα προταθούν προς υλοποίηση στη βάση των επιλεξιμοτήτων των Ταμείων και την εξειδίκευση του π/υ σε επίπεδο ειδικού στόχου.

Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώνεται από τις ΔΑ ή τις δομές που αναλαμβάνουν την κατάρτιση των Προγραμμάτων συνοπτικό κείμενο που θα αιτιολογεί ανά ΣΠ τις επιλογές που διατυπώνονται στη βάση συγκεκριμένων αναγκών που αναγνωρίστηκαν και στόχων που τέθηκαν στο πλαίσιο των συζητήσεων με τους εμπλεκόμενους φορείς και εταίρους.

Στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης, θα πρέπει να δοθεί κατάλληλη –αλλά λόγω του επείγοντος χαρακτήρα των διαδικασιών περιορισμένη- χρονική προθεσμία προς όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη να εκφράσουν την άποψή τους σε σχέση με τα προτεινόμενα σε κάθε Πρόγραμμα 2021-2027.

Παράλληλα, τα κείμενα των Προγραμμάτων που προετοιμάζονται και τα συνοδευτικά αρχεία αποστέλλονται και στην ΕΥΣΣΑ. Με ευθύνη της ΕΥΣΣΑ θα οργανωθεί στη συνέχεια συντονιστική συνάντηση δια ζώσης ή διαδικτυακά, προκειμένου να συντονιστεί η οριστικοποίηση των Προγραμμάτων, των κατηγοριών δράσεων και η ανάλυση των π/υ ανά Πρόγραμμα.

Οι ΔΑ ή οι δομές που αναλαμβάνουν την κατάρτιση των Προγραμμάτων θα πρέπει να μεριμνήσουν για την εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και την έγκαιρη εκπόνηση του περιβαλλοντικού προελέγχου ή/και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ), προκειμένου να εξεταστούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των υπό κατάρτιση προγραμμάτων και να αποφευχθούν καθυστερήσεις στη διαδικασία υποβολής των Προγραμμάτων στην ΕΕ. Η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των Προγραμμάτων αποτελεί μια διαδικασία «παράλληλη και συμπληρωματική» με την εκπόνηση του προγράμματος η οποία θα ολοκληρωθεί με την κατάρτιση του τελικού σχεδίου του Προγράμματος.

Τα Προγράμματα θα υποβληθούν επίσημα μέσω της SFC2021 τρεις (3) μήνες μετά την επίσημη υποβολή του ΕΣΠΑ 2021-2027, θα προηγηθούν όμως και άτυπες υποβολές

προς την Επιτροπή για τη διευκόλυνση της διαδικασίας διαβούλευσης και την ταχύτερη έγκριση μετά την επίσημη υποβολή.

Για την έγκριση των Προγραμμάτων η επίσημη υποβολή των οποίων πραγματοποιείται όπως πάντα στην SFC με την έγκριση της ΓΓΔΕ&ΕΣΠΑ, θα πρέπει να συνοδεύεται τουλάχιστον από τα ακόλουθα:

- Το μεθοδολογικό έγγραφο για το πλαίσιο επίδοσης του Προγράμματος.
- Τον κατάλογο με τα προγραμματιζόμενα έργα στρατηγικής σημασίας μαζί με σχετιζόμενο χρονοδιάγραμμα για Προγράμματα ΕΤΠΑ, ΤΣ, ΕΚΤ+ και ΕΤΘΑ.
- Τα εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης, για το Πρόγραμμα του ΤΔΜ.
- Την ΚΥΑ έγκρισης της ΣΜΠΕ ή την Απόφαση του ΥΠΕΝ για την εξαίρεση από τη διαδικασία εκπόνησης ΣΜΠΕ.

Οι υπηρεσίες της ΓΓΔΕ και ΕΣΠΑ παραμένουν στη διάθεση των αποδεκτών της εγκυκλίου για κάθε περαιτέρω διευκρίνιση και συνεργασία.

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

**Ο προϊστάμενος της Διεύθυνσης
Οργάνωσης, Διοικητικής & Τεχνικής
Υποστήριξης**

**Ο ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ**

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ

Παράρτημα Ι: Σχέδιο υποδείγματος Προγράμματος εκτός ΕΕΣ

Συνημμένο ηλεκτρονικό αρχείο με σχέδιο υποδείγματος, το οποίο δεν έχει ακόμα οριστικοποιηθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο της διαπραγμάτευσης των Κανονισμών.

Πρόκειται για ανεπίσημη μετάφραση του Παραρτήματος V του ΚΚΔ, το οποίο έχει προσαρμοστεί από την ΕΥΣΣΑ βάσει των συμβιβαστικών προτάσεων (15.01.2020, 28.05.2020) και του εγγράφου εργασίας της Επιτροπής για τον ΚΚΔ (14.09.2020) στο πλαίσιο της διαπραγμάτευσης.

Το σχέδιο υποδείγματος αναμένεται να τροποποιηθεί περαιτέρω από την Ε.Ε. προκειμένου να αποτυπωθούν οι προβλέψεις των οριστικοποιημένων Κανονισμών.

Παράδειγμα 1: ΕΤΠΑ, Ειδικός Στόχος 1.ι.

1. **Κατηγορία Περιφέρειας:** Περισσότερο Ανεπτυγμένες
2. **Βάση υπολογισμού:** Δημόσια χρηματοδότηση
3. **Στόχος Πολιτικής 1-Ειδικός Στόχος ι.** Ενίσχυση των ικανοτήτων έρευνας και καινοτομίας και αξιοποίηση των προηγμένων τεχνολογιών
4. Σχετικοί τύποι δράσεων:
  - **Δράση 1.1** Υποστήριξη E & A σε ΜΜΕ επενδύοντας σε πάγια περιουσιακά στοιχεία για σχετικές δραστηριότητες
  - **Δράση 1.2** Επενδύσεις σε άυλα περιουσιακά στοιχεία σε ΜΜΕ για δραστηριότητες που σχετίζονται άμεσα με την E & A
5. Κύριες ομάδες-στόχοι: ΜΜΕ
6. Δράσεις για την προστασία της ισότητας κλπ.: Καμία
7. Στοχοθετημένες συγκεκριμένες περιοχές: Καμία
8. Διαπεριφερειακές/ διασυνοριακές /διεθνικές δράσεις: Καμία
9. Χρήση χρηματοοικονομικών μέσων: Όχι

Ο Πίνακας 2 του υποδείγματος των Προγραμμάτων για την αποτύπωση των δεικτών εκροών διαμορφώνεται ως εξής:

Προτεραιότητα	Ειδικός Στόχος	Ταμείο	Κατηγορία Περιφέρειας	ID	Δείκτης	Μονάδα Μέτρησης	Ορόσημο (2024)	Στόχος (2029)
ΑΠ1	ΕΣ 1.i	ΕΤΠΑ	Περισσότερο αναπτυγμένες	RC001	Υποστηριζόμενες επιχειρήσεις (από τις οποίες πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες και μεγάλες)	Επιχειρήσεις	62	620
ΑΠ1	ΕΣ 1.i	ΕΤΠΑ	Περισσότερο αναπτυγμένες	RC002	Επιχειρήσεις που υποστηρίζονται με επιχορηγήσεις	Επιχειρήσεις	62	620
ΑΠ1	ΕΣ 1.i	ΕΤΠΑ	Περισσότερο αναπτυγμένες	RC006	Ερευνητές που εργάζονται σε υποστηριζόμενες ερευνητικές εγκαταστάσεις	Ετήσια πλήρης απασχόληση (FTE)	36	360

Ο Πίνακας 3 του υποδείγματος των Προγραμμάτων για την αποτύπωση των δεικτών αποτελεσμάτων διαμορφώνεται ως εξής:

Προτεραιότητα	Ειδικός Στόχος	Ταμείο	Κατηγορία Περιφέρειας	ID	Δείκτης	Μονάδα Μέτρησης	Τιμή βάσης ή αναφοράς	Έτος αναφοράς	Στόχος (2029)	Πηγή δεδομένων	Παρατηρήσεις
ΑΠ1	ΕΣ 1.i	ΕΤΠΑ	Περισσότερο αναπτυγμένες	RCR03	MME που εισάγουν καινοτομίες προϊόντων ή διαδικασιών	Επιχειρήσεις	0	2021	450	Σύστημα παρακολούθησης	
ΑΠ1	ΕΣ 1.i	ΕΤΠΑ	Περισσότερο αναπτυγμένες	RCR102	Θέσεις εργασίας ερευνητών που δημιουργούνται στις υποστηριζόμενες οντότητες	Ετήσια πλήρης απασχόληση (FTE)	0	2021	60	Σύστημα παρακολούθησης	
ΑΠ1	ΕΣ 1.i	ΕΤΠΑ	Περισσότερο αναπτυγμένες	RCR02	Ιδιωτικές επενδύσεις που αντιστοιχούν σε δημόσια στήριξη	Ευρώ	0	2021	147.000.000	Σύστημα παρακολούθησης	
ΑΠ1	ΕΣ 1.i	ΕΤΠΑ	Περισσότερο αναπτυγμένες	RCR07	Αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας	Διπλώματα ευρεσιτεχνίας	0	2021	84	Σύστημα παρακολούθησης	

Ακολουθούν οι Πίνακες για τα Πεδία Παρέμβασης (Διάσταση 1), τη Μορφή Χρηματοδότησης (Διάσταση 2) και το Μηχανισμό εδαφικής υλοποίησης και εδαφικής εστίασης (Διάσταση 3):

Πίνακας 4 του υποδείγματος των Προγραμμάτων για τα πεδία παρέμβασης:

Αριθ. Προτεραιότητας	Ταμείο	Κατηγορία Περιφέρειας	Ειδικός Στόχος	Κωδικός	Ποσό (ΕΥΡΩ)
ΑΠ1	ΕΤΠΑ	Περισσότερο αναπτυγμένες	ΕΣ 1.i	002 Επενδύσεις σε πάγια περιουσιακά στοιχεία μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικών ερευνητικών κέντρων) που συνδέονται άμεσα με δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας	50.000.000
ΑΠ1	ΕΤΠΑ	Περισσότερο αναπτυγμένες	ΕΣ 1.i	005 Επενδύσεις σε άυλα περιουσιακά στοιχεία σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικών ερευνητικών κέντρων) που συνδέονται άμεσα με δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας	60.000.000

Πίνακας 5 του υποδείγματος των Προγραμμάτων για τη μορφή χρηματοδότησης:

Αριθ. Προτεραιότητας	Ταμείο	Κατηγορία Περιφέρειας	Ειδικός Στόχος	Κωδικός	Ποσό (ΕΥΡΩ)
ΑΠ1	ΕΤΠΑ	Περισσότερο αναπτυγμένες	ΕΣ 1.i	01 Επιχορήγηση	110.000.000

Πίνακας 6 του υποδείγματος των Προγραμμάτων για το μηχανισμό εδαφικής υλοποίησης και την εδαφική εστίαση:

Αριθ. Προτεραιότητας	Ταμείο	Κατηγορία Περιφέρειας	Ειδικός Στόχος	Κωδικός	Ποσό (ΕΥΡΩ)
-	-	-	-	-	-

Παράδειγμα 2: ΕΚΤ+, Ειδικός Στόχος 4.1

1. **Κατηγορία Περιφέρειας:** Λιγότερο Ανπτυγμένες Περιφέρειες
2. **Βάση υπολογισμού:** Δημόσια χρηματοδότηση
3. **Στόχος Πολιτικής 4-Ειδικός Στόχος i:** Βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση όλων των ατόμων που αναζητούν εργασία, ιδίως των νέων, των μακροχρόνια ανέργων και των οικονομικά μη ενεργών ατόμων, προώθηση της αυτοαπασχόλησης και της κοινωνικής οικονομίας.
4. Σχετικοί τύποι δράσεων:
Δράση: “Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την Απασχόληση ανέργων ηλικίας 30 ετών και άνω στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες (ΛΑΠ) της χώρας με έμφαση σε μακροχρόνια ανέργους”.
5. **Κύριες ομάδες - στόχοι:** Άνεργοι και Μακροχρόνια άνεργοι.
6. Δράσεις για την προστασία της ισότητας κλπ.: Καμία
7. Στοιχοθετημένες συγκεκριμένες περιοχές: Καμία
8. Διαπεριφερειακές/ διασυνοριακές /διεθνικές δράσεις: Καμία
9. Χρήση χρηματοοικονομικών μέσων: Όχι

Ο Πίνακας 2 του υποδείγματος των Προγραμμάτων για την αποτύπωση των δεικτών εκρών διαμορφώνεται ως εξής:

Προτεραιότητα	Ειδικός Στόχος	Ταμείο	Κατηγορία Περιφέρειας	ID	Δείκτης	Μονάδα Μέτρησης	Ορόσημο (2024)	Στόχος (2029)
ΑΠ 1	ΕΣ 4.i	ΕΚΤ+	Λιγότερο αναπτυγμένες	CO01	Άνεργοι, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνια ανέργων	Άτομα	3.500	7.000
ΑΠ 1	ΕΣ 4.i	ΕΚΤ+	Λιγότερο αναπτυγμένες	CO02	Μακροχρόνια Άνεργοι	Άτομα	2.100	4.200

Ο Πίνακας 3 του υποδείγματος των Προγραμμάτων για την αποτύπωση των δεικτών αποτελεσμάτων διαμορφώνεται ως εξής:

Προτεραιότητα	Ειδικός Στόχος	Ταμείο	Κατηγορία Περιφέρειας	ID	Δείκτης	Μονάδα Μέτρησης	Τιμή βάσης ή αναφοράς	Έτος αναφοράς	Στόχος (2029)	Πηγή δεδομένων	Παρατηρήσεις
ΑΠ 1	ΕΣ 4.i	ΕΚΤ+	Λιγότερο αναπτυγμένες	CR05	Συμμετέχοντες που κατέχουν θέση απασχόλησης συμπεριλαμβανομένης της αυτοαπασχόλησης, εντός έξι μηνών από τη λήξη της συμμετοχής τους	Ποσοστό	65%	2021	65%	Διοικητικές πηγές	Τιμή αναφοράς με βάση στοιχεία παρελθούσας υλοποίησης/ππ

Ακολουθούν οι Πίνακες για τα Πεδία Παρέμβασης (Διάσταση 1), τη Μορφή Χρηματοδότησης (Διάσταση 2) και το Μηχανισμό εδαφικής υλοποίησης και εδαφικής εστίασης (Διάσταση 3):

Πίνακας 4 του υποδείγματος των Προγραμμάτων για τα πεδία παρέμβασης:

Αριθ. Προτεραιότητας	Ειδικός Στόχος	Ταμείο	Κατηγορία Περιφέρειας	Κωδικός	Ποσό (ΕΥΡΩ)
ΑΠ 2	ΕΣ 4.i	ΕΚΤ+	Λιγότερο αναπτυγμένες	97. Δράσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης στην Απασχόληση	15.960.000
ΑΠ 2	ΕΣ 4.i	ΕΚΤ+	Λιγότερο αναπτυγμένες	98. Δράσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση για μακροχρόνια ανέργους	31.122.000

Πίνακας 5 του υποδείγματος των Προγραμμάτων για τη μορφή χρηματοδότησης:

Αριθ. Προτεραιότητας	Ειδικός Στόχος	Ταμείο	Κατηγορία Περιφέρειας	Κωδικός	Ποσό (ΕΥΡΩ)
ΑΠ 2	ΕΣ 4.i	ΕΚΤ+	Λιγότερο αναπτυγμένες	01. Επιχορήγηση	47.082.000

Πίνακας 6 του υποδείγματος των Προγραμμάτων για το μηχανισμό εδαφικής υλοποίησης και την εδαφική εστίαση:

Αριθ. Προτεραιότητας	Ειδικός Στόχος	Ταμείο	Κατηγορία Περιφέρειας	Κωδικός	Ποσό (ΕΥΡΩ)
ΑΠ 2	ΕΣ 4.i	ΕΚΤ+	Λιγότερο αναπτυγμένες	02. Μικρές αστικές περιοχές (μεσαία πυκνότητα κατοίκησης: πληθυσμός άνω των 5.000).	9.416.400
ΑΠ 2	ΕΣ 4.i	ΕΚΤ+	Λιγότερο αναπτυγμένες	01. Μεγάλες αστικές περιοχές (πυκνοκατοικημένες: πληθυσμός άνω των 50.000)	37.665.600

Παράρτημα III: Παράδειγμα περιεχομένου μεθοδολογικού εγγράφου Π.Ε.

Παράδειγμα 1: ΕΤΠΑ, Ειδικός Στόχος 1.ι

Παρατίθεται για το Παράδειγμα 1: ΕΤΠΑ, Ειδικός Στόχος 1.ι που αναλύθηκε στο Παράρτημα II, μια αποτύπωση των πληροφοριών που θα πρέπει να περιλαμβάνονται στο Μεθοδολογικό Έγγραφο του Π.Ε. ανά δράση.

Δράση 1.1: Υποστήριξη καινοτομίας προϊόντων και διαδικασιών στις ΜΜΕ

Η δράση υποστηρίζει επενδύσεις σε πάγια περιουσιακά στοιχεία σε δραστηριότητες E & A στις ΜΜΕ (Πεδίο παρέμβασης **002**: Επενδύσεις σε πάγια περιουσιακά στοιχεία μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικών ερευνητικών κέντρων, που συνδέονται άμεσα με δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας).

Συνολικός προϋπολογισμός 100 Μ€

Η επιτυχία της παρέμβασης σχετίζεται με την εισαγωγή καινοτομίας των προϊόντων ή των διαδικασιών στις ΜΜΕ ως αποτέλεσμα της στήριξης. Τα αποτελέσματα υπολογίζονται με βάση τις επιχειρήσεις που υποστηρίζονται από επιχορηγήσεις.

Ο **στόχος του 2029** για το δείκτη εκρών **RC002** Επιχειρήσεις που υποστηρίζονται με επιχορηγήσεις βασίζεται στην υπόθεση της μέσης στήριξης 200 000 ευρώ ανά επιχείρηση, δηλαδή 100 εκατομμύρια ευρώ / 200.000 ευρώ = **500 επιχειρήσεις**

Ο **στόχος του 2029** για τον **RC001** Υποστηριζόμενες επιχειρήσεις (από τις οποίες: πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες και μεγάλες) ισούται με το στόχο του 2029 για τον **RC002**

Όσον αφορά τους δείκτες εκρών **ορόσημα για το 2024**, θεωρείται ότι θα σημειωθεί πρόοδος στη δράση στο 10% των τελικών στόχων που έχουν τεθεί με βάση τη χρηματοδοτική κατανομή της συνολικής περιόδου, δηλαδή $10\% * 500 = 50$ **επιχειρήσεις**.

Ο **στόχος του 2029** για τον **RCR02** Ιδιωτικές επενδύσεις που αντιστοιχούν σε δημόσια στήριξη, βασίζεται στην υπόθεση της ιδιωτικής χρηματοδότησης 40% βάσει των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις, δηλ. 100 Μ€ δημόσια επένδυση = 60% συνολικά => ιδιωτική επένδυση $(100 \times 40) / 60 = 67$ **Μ€**

Ο **στόχος του 2029** για τον **RCR03** ΜΜΕ που εισάγουν καινοτομίες προϊόντων ή διαδικασιών βασίζεται στην υπόθεση ενός ποσοστού επιτυχίας της καινοτομίας κατά 90%. Δηλαδή, το 90% όλων των επιχειρήσεων που υποστηρίζονται (όπως αντικατοπτρίζεται από το **RC002**) θα εισαγάγει καινοτομία προϊόντων ή διαδικασιών ως αποτέλεσμα της υποστήριξης, δηλαδή $90\% * 500 = 450$ **επιχειρήσεις**.

Δράση 1.2: Υποστήριξη της κατοχυρώσιμης καινοτομίας και των ΜΜΕ και δημιουργία ερευνητικών θέσεων εργασίας στις ΜΜΕ

Η δράση παρέχει υποστήριξη για επενδύσεις σε άυλα περιουσιακά στοιχεία για δραστηριότητες E & A μέσω ερευνητικών έργων στις ΜΜΕ (Πεδίο παρέμβασης **005**: Επενδύσεις σε άυλα περιουσιακά στοιχεία σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικών ερευνητικών κέντρων, που συνδέονται άμεσα με δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας).

Συνολικός προϋπολογισμός 120 Μ€

Η επιτυχία της παρέμβασης προσδιορίζεται από την πρόσληψη νέων ερευνητών για

την υλοποίηση ερευνητικών έργων και των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που υποβάλλονται από τις υποστηριζόμενες ΜΜΕ ως αποτέλεσμα της επένδυσης. Τα αποτελέσματα μετρώνται με βάση τις επιχειρήσεις που υποστηρίζονται με τις επιχορηγήσεις και τον αριθμό των ερευνητών που εργάζονται σε αυτές τις ΜΜΕ στα ερευνητικά έργα που υποστηρίζονται.

Ο **στόχος του 2029** για τον **RC002** Επιχειρήσεις που υποστηρίζονται με επιχορηγήσεις βασίζεται στην υπόθεση της στήριξης κατά μέσο όρο 1 Μ€ ανά επιχείρηση, δηλαδή $120 \text{ Μ€} / 1 \text{ Μ€} = 120$ επιχειρήσεις.

Ο **στόχος του 2029** για τον **RC001** Υποστηριζόμενες επιχειρήσεις (από τις οποίες πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες και μεγάλες ισούται με το στόχο του 2029 για το **RC002**.

Ο **στόχος του 2029** για τον **RC006** Ερευνητές που εργάζονται σε υποστηριζόμενες ερευνητικές εγκαταστάσεις βασίζεται στην υπόθεση ότι κατά μέσο όρο, 3 ερευνητές απασχολούνται ανά επιχείρηση που υποστηρίζεται (στην αρχή του έργου), δηλαδή

$3 \text{ ερευνητές} \times 120 \text{ επιχειρήσεις} = 360$ θέσεις πλήρους απασχόλησης (FTE)

Όσον αφορά τους **δείκτες εκροών ορόσημα για το 2024**, θεωρείται ότι η πρόοδος της δράσης θα ανέλθει στο 10% των τελικών στόχων που καθορίστηκαν με βάση τη χρηματοδοτική κατανομή της συνολικής περιόδου, δηλαδή $10\% \times 120 = 12$ επιχειρήσεις.

Ο **στόχος του 2029** για τον **RCR102** Θέσεις εργασίας ερευνητών που δημιουργούνται στις υποστηριζόμενες οντότητες καθορίζεται με βάση την υπόθεση ότι το 50% των επιχειρήσεων που υποστηρίζονται από τη δράση θα χρηματοδοτήσει, κατά μέσο όρο, έναν επιπλέον ερευνητή, δηλαδή $50\% \times 120 = 60$ θέσεις πλήρους απασχόλησης (FTE).

Ο **στόχος του 2029** για τον **RCR02** Ιδιωτικές επενδύσεις που αντιστοιχούν σε δημόσια στήριξη βασίζεται στην υπόθεση ότι οι υποστηριζόμενες επιχειρήσεις θα παρέχουν ιδιωτική χρηματοδότηση που αντιστοιχεί στο 40% του συνολικού δημόσιου κόστους βάσει των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις, δηλαδή $120 \text{ Μ€} = 60\%$ του συνόλου => ιδιωτική επένδυση $(120 \times 40 / 60) = 80 \text{ Μ€}$.

Ο **στόχος του 2029** για τον **RCR07** Αιτήσεις Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας βασίζεται στην υπόθεση ότι το 70% των υποστηριζόμενων επιχειρήσεων θα υποβάλουν αιτήσεις για διπλώματα ευρεσιτεχνίας ως αποτέλεσμα της υποστήριξης ένα έτος μετά την ολοκλήρωση της έρευνας, δηλαδή $70\% * 120 \text{ επιχειρήσεις} = 84$ διπλώματα ευρεσιτεχνίας.

Παράδειγμα αποτύπωσης δεικτών Π.Ε. στο Μεθοδολογικό Έγγραφο:

Δράση	Ενδεικτικός π/υ ανά δράση σε €	Κωδ. δείκτη	Όνομα δείκτη	Μονάδα μέτρησης	Τιμή βάσης	Έτος βάσης	Ορόσημα (2024)	Στόχοι (2029)	Κωδικός και Όνομα Πεδίου Παρέμβασης	Ποσό που αντιστοιχεί στο Πεδίο Παρέμβασης (Ενωσιακή και Εθνική συνδρομή σε €)
Δράση 1.1	100.000.000	RC001	Υποστηριζόμενες Επιχειρήσεις (από τις οποίες: πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες και μεγάλες)	Επιχειρήσεις	0	-	50	500	002: Επενδύσεις σε πάγια περιουσιακά στοιχεία μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικών ερευνητικών κέντρων, που συνδέονται άμεσα με δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας	100.000.000
		RC002	Επιχειρήσεις που υποστηρίζονται με επιχορηγήσεις	Επιχειρήσεις	0	-	50	500		
		RRCR03	MME που εισάγουν καινοτομίες προϊόντων ή διαδικασιών	Επιχειρήσεις	0	-	-	450		
		RRCR02	Ιδιωτικές επενδύσεις που αντιστοιχούν σε δημόσια στήριξη	€	0	-	-	67.000.000		
Δράση 1.2	120.000.000	RC001	Υποστηριζόμενες Επιχειρήσεις (από τις οποίες: πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες και μεγάλες)	Επιχειρήσεις	0	-	12	120	005: Επενδύσεις σε άυλα περιουσιακά στοιχεία σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικών ερευνητικών κέντρων, που συνδέονται άμεσα με δραστηριότητες έρευνας και	120.000.000
		RC002	Επιχειρήσεις που υποστηρίζονται με επιχορηγήσεις	Επιχειρήσεις	0	-	12	120		
		RC006	Ερευνητές που εργάζονται σε υποστηριζόμενες	Ετήσια FTE	0	2021	36	360		

		ερευνητικές εγκαταστάσεις						καινοτομίας	
	RCR10 2	Θέσεις εργασίας ερευνητών που δημιουργούνται σε υποστηριζόμενες οντότητες	Ετήσια FTE	0	2021	-	60		
	RCR02	Ιδιωτικές επενδύσεις που αντιστοιχούν σε δημόσια στήριξη	€	0	-	-	80.000 .000		
	RCR07	Αιτήσεις διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας	Διπλώματα α ευρεσιτεχνίας	0	-	-	84		

Παράδειγμα 2: ΕΚΤ+, Ειδικός Στόχος 4.ι

Παρατίθεται για το Παράδειγμα 2: ΕΚΤ+, Ειδικός Στόχος 4.ι που αναλύθηκε στο Παράρτημα ΙΙ, μια περιγραφή των πληροφοριών που απαιτείται να περιλαμβάνονται στο Μεθοδολογικό Έγγραφο του Π.Ε.

Δράση 1.1: Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την Απασχόληση ανέργων ηλικίας 30 ετών και άνω στις λιγότερο ανεπτυγμένες Περιφέρειες (ΛΑΠ) της χώρας με έμφαση σε μακροχρόνια ανέργους

Η δράση υποστηρίζει τη δημιουργία **7.000 νέων θέσεων εργασίας (ΝΘΕ)**, πλήρους απασχόλησης για την πρόσληψη ανέργων, εγγεγραμμένων στο μητρώο ανεργίας του ΟΑΕΔ, ηλικίας 30 ετών και άνω στις Λιγότερο Ανεπτυγμένες Περιφέρειες (ΛΑΠ) της χώρας.

- **Πεδίο Παρέμβασης 97:** Measures to improve access to employment (Δράσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης στην Απασχόληση)
- **Πεδίο Παρέμβασης 98:** Measures to promote access to employment of long term unemployed.

(Δράσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση για μακροχρόνια ανέργους).

Η συνολική διάρκεια της επιχορήγησης του Προγράμματος ορίζεται **σε δώδεκα (12) μήνες**.

Οι **επιλέξιμες δαπάνες** δίνονται με τη μορφή επιχορήγησης και αφορούν το **μισθολογικό και μη μισθολογικό κόστος του ωφελούμενου για δώδεκα (12) μήνες πλήρους απασχόλησης**, συμπεριλαμβάνοντας τις μηνιαίες μικτές αποδοχές, τις εργοδοτικές ασφαλιστικές εισφορές καθώς και τα επιδόματα εορτών Χριστουγέννων και Πάσχα και επίδομα αδειάς.

Η δράση πρόκειται να υλοποιηθεί μέσω επιχορήγησης για την αποζημίωση των δαπανών της με το μηνιαίο κόστος ανά θέση εργασίας πλήρους απασχόλησης (25 ασφαλιστικές ημέρες) να ανέρχεται στο ποσό των εννιακοσίων πενήντα (950) ευρώ και σύμφωνα με τα κάτωθι ποσοστά του εν λόγω μηνιαίου κόστους, ανάλογα την κατηγορία των ανέργων:

(α) Για τους **ανέργους** οι οποίοι θα καλύψουν **το 40%** των προκηρυσσόμενων θέσεων εργασίας, με διάστημα ανεργίας έως δώδεκα (12) μήνες συνεχόμενης ανεργίας σε ποσό που αντιστοιχεί **στο 50% του μηνιαίου κόστους**.

(β) Για τους **μακροχρόνια ανέργους**, οι οποίοι θα καλύψουν **το 60%** των προκηρυσσόμενων θέσεων εργασίας, με διάστημα ανεργίας άνω των δώδεκα (12) μηνών **στο 65% του μηνιαίου κόστους**.

Επομένως ο συνολικός προϋπολογισμός της δράσης διαμορφώνεται ως εξής:

A. $(950\text{€} \times 50\%) \times 12 \text{ Μήνες} \times 2.800 \text{ άτομα} = 475 \times 12 \times 2.800 = \mathbf{15.960.000 \text{ €}}$.

B. $(950\text{€} \times 65\%) \times 12 \text{ Μήνες} \times 4.200 \text{ άτομα} = 617,5\text{€} \times 12 \times 4.200 = \mathbf{31.122.000 \text{ €}}$

Συνολικός Προϋπολογισμός: $(15.960.000 + 31.122.000) = 47.082.000\text{€}$

Η επιτυχία της παρέμβασης με την απορρόφηση των ωφελούμενων στην αγορά εργασίας σε χρονικό διάστημα έξι (6) μηνών από τη λήξη της πράξης.

Ο **στόχος του 2029** για το δείκτη εκρών **CO01** Άνεργοι, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνια ανέργων, είναι 7.000 άτομα (εκ των οποίων 2.800 άνδρες και 4.200

γυναίκες).

Ο **στόχος του 2029** για το δείκτη εκροών **CO02** Μακροχρόνια άνεργοι, είναι 4.200 άτομα (εκ των οποίων 1.680 άνδρες και 2.520 γυναίκες).

Ο **στόχος του 2029** για το δείκτη αποτελέσματος **CR05** Συμμετέχοντες που κατέχουν θέση εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της αυτοαπασχόλησης, εντός έξι (6) μηνών από τη λήξη της συμμετοχής τους είναι 65%, όσο ήταν και η τιμή αναφοράς της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου.

Όσον αφορά τους δείκτες εκροών **ορόσημα για το 2024**, θεωρείται ότι θα σημειωθεί πρόοδος στη δράση στο 50% των τελικών στόχων που έχουν τεθεί με βάση τη χρηματοδοτική κατανομή της συνολικής περιόδου.

Παράδειγμα αποτύπωσης δεικτών Π.Ε. στο Μεθοδολογικό Έγγραφο:

Δράση	Ενδεικτικός π/υ ανά δράση σε €	Κωδικός δείκτη	Όνομα δείκτη	Μονάδα μέτρησης	Τιμή βάσης	Έτος βάσης	ΟΡΟΣΗΜΑ (2024)	ΣΤΟΧΟΙ (2029)	Κωδικός και Όνομα Πεδίου Παρέμβασης	Ποσό που αντιστοιχεί στο Πεδίο Παρέμβασης (Ενωσιακή και Εθνική συνδρομή σε €)
Δράση 1.1	47.200.000	CO01	Άνεργοι, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνια ανέργων	Άτομα	0	-	3.500	7.000	102. Πρόσβαση στην απασχόληση για τους ανέργους και άεργους, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνια ανέργων και των ατόμων που έχουν απομακρυνθεί από την αγορά εργασίας, μεταξύ άλλων μέσω πρωτοβουλιών για την απασχόληση και στήριξης της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού	44.000.000
		CO02	Μακροχρόνια άνεργοι	Άτομα	0	-	4.100	4.200		

Παράρτημα IV: Αναγκαίοι όροι και στρατηγικό & επιχειρησιακό πλαίσιο

A/A	Enabling Conditions	Στρατηγικό & Επιχειρησιακό Πλαίσιο
1.1	Good governance of national or regional smart specialisation strategy	Στρατηγικές για την Έξυπνη Εξειδίκευση Στρατηγικός Σχεδιασμός της Έρευνας και Καινοτομίας Στρατηγική για θέματα Υποδομών Έρευνας και Καινοτομίας Οδικός Χάρτης Ερευνητικών Υποδομών
2.1	Strategic policy framework to support energy efficiency renovation of residential and non-residential buildings	Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) Μακροπρόθεσμη Στρατηγική για την ανακαίνιση του Εθν. Κτιριακού Αποθέματος Εθνικό Σχέδιο για την αύξηση του αριθμού των κτιρίων με σχεδόν μηδενική κατανάλωση ενέργειας
2.2	Governance of the energy sector	Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ)
2.3	Effective promotion of the use of renewable energy across sectors and across the EU	Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) Σχέδιο υποστήριξης των ΑΠΕ για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας
2.4	Effective disaster risk management framework	Σχέδιο Πολιτικής Προστασίας «Ξενοκράτης» (εθνικό σχέδιο αντιμετώπισης κινδύνων) και πρόβλεψη για τα επόμενα Ειδικά Σχέδια αντιμετώπισης για κάθε κίνδυνο Εθνική στρατηγική για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή (ΕΣΠΚΑ) και 13 περιφερειακά σχέδια Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή Σχέδια Διαχείρισης Λειψυδρίας και Ξηρασίας Σχέδια Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας Λεκανών Απορροής Ποταμών των Υδατικών Διαμερισμάτων Σχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας 2018-2038 (Εθνική Στρατηγική για τα Δάση) Δημόσια Πολιτική Πρόληψης Δασικών Πυρκαγιών
2.5	Updated planning for required investments in water and wastewater sectors	Εθνικό Σχέδιο για τα λύματα και το πόσιμο νερό Εθνικό Σχέδιο Λυμάτων οικισμών Γ' προτεραιότητας & 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Σχέδια 14 Σχέδια Διαχείρισης Λεκανών Απορροής (δε συνδέονται άμεσα με την εκπλήρωση των απαιτήσεων του ΑΟ)
2.6	Updated planning for waste management	Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων (ΕΣΔΑ) & 13 Περιφερειακά Σχέδια Διαχείρισης Αποβλήτων (ΠΕΣΔΑ) Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Επικινδύνων Αποβλήτων (ΕΣΔΕΑ) Σχέδιο Πρόληψης
2.7	Prioritised action framework for the necessary conservation measures involving Union co-financing*	Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα Priority Action Framework
3.1	National or regional broadband plan	Εθνικό Σχέδιο Ευρυζωνικής Πρόσβασης Επόμενης Γενιάς 2014-2020
3.2	Comprehensive transport planning at the appropriate level	Στρατηγικό Πλαίσιο Επενδύσεων Μεταφορών 2014 – 2025 (ΣΠΕΜ) Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Μεταφορών για την Ελλάδα (ΕΣΣΜ) με ορίζοντα το 2037 και ενδιάμεσο σταθμό το 2027 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Logistics Στρατηγικό Σχέδιο για τη βελτίωση της οδικής ασφάλειας στην Ελλάδα 2011-2020
4.1	Strategic policy framework for active labour market policies	Στρατηγικό Πλαίσιο για τον Ανασχεδιασμό των Ενεργητικών Πολιτικών Απασχόλησης Μηχανισμός Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας

A/A	Enabling Conditions	Στρατηγικό & Επιχειρησιακό Πλαίσιο
		<p>Εκσυγχρονισμός του ΟΑΕΔ -Επανασχεδιασμός Επιχειρησιακού Μοντέλου Εθνική Στρατηγική για την ΕΕΚ/Μαθητεία Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για την Αναβάθμιση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και της Μαθητείας Γενικές Κατευθυντήριες Γραμμές για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης (ΣΕΚ) ανέργων στο πλαίσιο συγχρηματοδοτούμενων από το ΕΚΤ δράσεων / Σχέδιο Δράσης αναφορικά με την υλοποίηση Συγχρηματοδοτούμενων Προγραμμάτων Κατάρτισης Σχέδιο Δράσης της Εγγύησης για τη Νεολαία (Αναθεώρηση του Σχεδίου Δράσης για τα έτη 2018-2020)</p>
4.2	National strategic framework for gender equality	Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020
4.3	Strategic policy framework for the education and training system at all levels	<p>Στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για την μείωση της Πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για την αναβάθμιση της επαγγελματικής εκπαίδευσης & κατάρτισης και της μαθητείας Μηχανισμός Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας Στρατηγική της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα Εθνικό Πλαίσιο για τη Διασφάλιση Ποιότητας στη Δια Βίου Μάθηση Γενικές Κατευθυντήριες Γραμμές για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης (ΣΕΚ) ανέργων στο πλαίσιο συγχρηματοδοτούμενων από το ΕΚΤ δράσεων / Σχέδιο Δράσης αναφορικά με την υλοποίηση Συγχρηματοδοτούμενων Προγραμμάτων Κατάρτισης, Εθνικό Σύστημα Διαρκούς Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (Ε.Σ.Δ.Ε.Ε.), Εθνικό Πλαίσιο (αντιστοίχισης) Προσόντων</p>
4.4	National strategic policy framework for social inclusion and poverty reduction	<p>Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης (ΕΣΚΕ) & 13 περιφερειακές (ΠΕΣΚΕ) Εθνικό Σύστημα Κοινωνικής Ένταξης (Εθνικός Μηχανισμός Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής) Εθνική Στρατηγική για την αποϊδρυματοποίηση ατόμων που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Υπ. Εργασίας και Κοιν. Υποθέσεων (ΑμεΑ, ηλικιωμένοι, παιδιά τυπικής ανάπτυξης ή με αναπηρία, χρονίως πάσχοντες)</p>
4.5	National Roma Integration Strategy inclusion strategic policy framework	Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2011-2020 & Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά για την περίοδο 2017-2021
4.6	Strategic policy framework for health and long term care	Εθνική Στρατηγική Υγείας

* Έχει προταθεί η διαγραφή του ΑΟ 2.7 που αφορά τη βιοποικιλότητα.

Παράρτημα V: Συσχέτιση Στόχων Πολιτικής-Ειδικών Στόχων-Αναγκαίων Όρων

Στόχοι Πολιτικής		Ταμεία	Ειδικό Στόχοι	Αναγκαίος Όρος
1.	ΜΙΑ ΕΞΥΠΝΟΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΕΞΥΠΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ	ΕΤΠΑ	(i) ενίσχυση των ικανοτήτων έρευνας και καινοτομίας και αξιοποίηση των προηγμένων τεχνολογιών (ii) εκμετάλλευση των οφελών της ψηφιοποίησης για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και τις κυβερνήσεις (iii) ενίσχυση της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ (iv) ανάπτυξη δεξιοτήτων για την έξυπνη εξειδίκευση, τη βιομηχανική μετάβαση και την επιχειρηματικότητα	1. Good governance of national or regional smart specialisation strategy (All specific objectives under this policy objectives)
2.	ΜΙΑ ΠΙΟ ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕ ΧΑΜΗΛΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΑΝΘΡΑΚΑ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΣΕ ΚΑΘΑΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, ΤΩΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΠΛΕ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ, ΤΗΣ ΚΥΚΛΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΤΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ, ΤΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΚΙΝΔΥΝΩΝ	ΕΤΠΑ - Τ.Σ.	(i) προώθηση μέτρων ενεργειακής απόδοσης	2.1 Strategic policy framework to support energy efficiency renovation of residential and non-residential buildings 2.2 Governance of for the energy sector
			(ii) προαγωγή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	2.2 Governance of for the energy sector 2.3 Effective promotion of the use of renewable energy across sectors and across the EU
			(iii) ανάπτυξη έξυπνων ενεργειακών συστημάτων, δικτύων και εξοπλισμού αποθήκευσης σε τοπικό επίπεδο	
			(iv) προαγωγή της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης των κινδύνων και της ανθεκτικότητας στις καταστροφές	2.4 Effective disaster risk management framework
			(v) προαγωγή της βιώσιμης διαχείρισης του νερού	2.5 Updated planning for required investments in water and wastewater sectors
			(vi) προώθηση της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία	2.6 Updated planning for waste management
			(vii) ενίσχυση της βιοποικιλότητας, των πράσινων υποδομών στο αστικό περιβάλλον και τη μείωση της ρύπανσης	2.7 Prioritised action framework for the necessary conservation measures involving Union co-financing*
3.	ΜΙΑ ΠΙΟ ΔΙΑΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ	ΕΤΠΑ	(i) ενίσχυση της ψηφιακής συνδεσιμότητας	3.1 National or regional broadband plan
		ΕΤΠΑ -	(ii) ανάπτυξη βιώσιμου, ανθεκτικού στην κλιματική αλλαγή,	3.2 Comprehensive transport planning at

Στόχοι Πολιτικής		Ταμεία	Ειδικό Στόχο	Αναγκαίος Όρος
	ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΕΩΝ ΤΠΕ	Τ.Σ.	έξυπνου, ασφαλούς και διατροφικού ΔΕΔ-Μ	the appropriate level
			(iii) ανάπτυξη βιώσιμης, ανθεκτικής στην κλιματική αλλαγή, έξυπνης, ασφαλούς και διατροφικής εθνικής, περιφερειακής και τοπικής κινητικότητας, με καλύτερη πρόσβαση σε ΔΕΔ-Μ και διασυνοριακή κινητικότητα	3.2 Comprehensive transport planning at the appropriate level
			(iv) προαγωγή της βιώσιμης πολυτροπικής αστικής κινητικότητας	
4.	ΜΙΑ ΠΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΥΛΩΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	ΕΤΠΑ	(i) ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των αγορών εργασίας και της πρόσβασης σε ποιοτικές θέσεις απασχόλησης μέσω της ανάπτυξης της κοινωνικής καινοτομίας και των υποδομών	4.1 Strategic policy framework for active labour market policies 4.2 National strategic framework for gender equality
			(ii) βελτίωση της πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες εκπαίδευσης, κατάρτισης και διά βίου μάθησης χωρίς αποκλεισμούς μέσω της ανάπτυξης υποδομών	4.3 Strategic policy framework for the education and training system at all levels
			(iii) ακόμη μεγαλύτερη κοινωνικοοικονομική ένταξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, μεταναστών και των μειονεκτουσών ομάδων, με την εφαρμογή ολοκληρωμένων μέτρων που αφορούν μεταξύ άλλων τη στέγαση και τις κοινωνικές υπηρεσίες	4.4 National strategic policy framework for social inclusion and poverty reduction
			(iv) εξασφάλιση ισότιμης πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη με την ανάπτυξη υποδομών, συμπεριλαμβανομένης της πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης.	4.6 Strategic policy framework for health and long-term care
		ΕΚΤ	(I) βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση όλων των ατόμων που αναζητούν εργασία, ιδίως των νέων και των μακροχρόνια ανέργων και των ανενεργών ατόμων, προώθηση της αυτοαπασχόλησης και της κοινωνικής οικονομίας	4.1 Strategic policy framework for active labour market policies
			(II) εκσυγχρονισμός των θεσμών και των υπηρεσιών της αγοράς εργασίας για την αξιολόγηση και την πρόβλεψη των αναγκών δεξιοτήτων και διασφάλιση της έγκαιρης και εξατομικευμένης βοήθειας και υποστήριξη για να ταιριάζουν στην αγορά εργασίας, μεταβάσεις και την κινητικότητα	4.1 Strategic policy framework for active labour market policies
			(III) προώθηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας, καλύτερη ισορροπία εργασίας/ ζωής	4.2 National strategic framework for gender equality

Στόχοι Πολιτικής	Ταμεία	Ειδικοί Στόχοι	Αναγκαίος Όρος
		συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε υπηρεσίες παιδικής μέριμνας, ένα υγιές και καλά προσαρμοσμένο περιβάλλον εργασίας αντιμετώπιση των κινδύνων για την υγεία, την προσαρμογή των εργαζομένων, των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών στην αλλαγή, και την ενεργό και υγιή γήρανση	
		(IV) βελτίωση της ποιότητας, της αποτελεσματικότητας και της σχέσης της αγοράς εργασίας με τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, υποστήριξη απόκτησης βασικών δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των ψηφιακών δεξιοτήτων	4.3 Strategic policy framework for the education and training system at all levels
		(V) προώθηση της ίσης πρόσβασης και ολοκλήρωση της, ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση και κατάρτιση, ιδίως για τις μειονεκτούσες ομάδες, από την προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα μέσω της γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς και για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς και την εκπαίδευση ενηλίκων και τη μάθηση, συμπεριλαμβανομένης της διευκόλυνσης της μαθησιακής κινητικότητας για όλους	4.3 Strategic policy framework for the education and training system at all levels
		(VI) προώθηση της δια βίου μάθησης, κυρίως ευέλικτη αναβάθμιση των δεξιοτήτων και επανακατάρτισης των ευκαιριών για όλους, λαμβάνοντας υπόψη τις ψηφιακές δεξιότητες, καλύτερη πρόβλεψη των αλλαγών και των νέων απαιτήσεων δεξιοτήτων με βάση τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, της διευκόλυνσης της μετάβασης της σταδιοδρομίας και την προώθηση της επαγγελματικής κινητικότητας	4.3 Strategic policy framework for the education and training system at all levels
		(VII) προώθηση της ενεργού ένταξης με στόχο την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών και την ενεργό συμμετοχή και τη βελτίωση της απασχολησιμότητας	4.4 National strategic policy framework for social inclusion and poverty reduction
		(VIII) προώθηση της κοινωνικο-οικονομικής ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών και των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά	4.5 National Roma Integration Strategy inclusion strategic policy framework
		(IX) ενίσχυση της ίσης και έγκαιρης πρόσβασης σε ποιοτικές, βιώσιμες και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες, εκσυγχρονισμός των συστημάτων κοινωνικής προστασίας,	4.6 Strategic policy framework for health and long-term care

Στόχοι Πολιτικής		Ταμεία	Ειδικοί Στόχοι	Αναγκαίος Όρος
			<p>συμπεριλαμβανομένης της προώθησης της πρόσβασης στην κοινωνική προστασία, βελτίωση της προσβασιμότητας, της αποτελεσματικότητας και της ανθεκτικότητας των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης και των υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας</p> <p>(X) προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, συμπεριλαμβανομένων των απόρων και τα παιδιά</p> <p>(XI) αντιμετώπιση υλικής στέρησης μέσω της τροφής ή/και βασική υλική βοήθεια στους απόρους, συμπεριλαμβανομένων των συνοδευτικών μέτρων.</p>	
5.	ΜΙΑ ΕΥΡΩΠΗ ΠΙΟ ΚΟΝΤΑ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ, ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ, ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ	ΕΤΠΑ	<p>i) την ενίσχυση της ολοκληρωμένης κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της ασφάλειας στις αστικές περιοχές·</p> <p>ii) την ενίσχυση της ολοκληρωμένης κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής τοπικής ανάπτυξης, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών και των παράκτιων περιοχών μέσω της τοπικής ανάπτυξης με πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων.</p>	<p>There will be no thematic enabling conditions for PO5 specific objectives, as 2014-2020 ex-ante conditionalities were not always relevant at local and regional level (addressed mostly national sectoral frameworks). It will provide additional flexibility for integrated territorial strategies</p> <p>(Ref. Ares(2018)4913740 - 25/09/2018, Policy Paper for PO 5 / for internal use only)</p>

* Έχει προταθεί η διαγραφή του ΑΟ 2.7 που αφορά τη βιοποικιλότητα.

Παράρτημα VI: Κοινοί δείκτες ΕΤΠΑ/ΤΣ & δείκτες Προγραμμάτων Interreg**

Στόχος πολιτικής	Εκροές	Αποτελέσματα
<p>1. Μια εξυπνότερη Ευρώπη μέσω της προώθησης του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού</p>	<p>RC001 - Υποστηριζόμενες επιχειρήσεις (από τις οποίες: πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες, μεγάλες)* RC002 - Επιχειρήσεις που υποστηρίζονται με επιχορηγήσεις* RC003 - Επιχειρήσεις με υποστήριξη χρηματοδοτικών μέσων* RC004 - Επιχειρήσεις χωρίς χρηματοδοτική υποστήριξη* RC005 - Υποστηριζόμενες νεοφυείς επιχειρήσεις* RC006 - Ερευνητές που εργάζονται σε υποστηριζόμενες ερευνητικές εγκαταστάσεις RC007 - Ερευνητικά ιδρύματα που συμμετέχουν σε κοινά ερευνητικά έργα RC008 - Ονομαστική αξία εξοπλισμού έρευνας και καινοτομίας RC010 - Επιχειρήσεις που συνεργάζονται με ερευνητικά ιδρύματα RC096 – Διαπεριφερειακές επενδύσεις σε έργα της ΕΕ*</p>	<p>RCR01 - Θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν στις υποστηριζόμενες οντότητες* RCR102 - Ερευνητικές θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν στις υποστηριζόμενες οντότητες* RCR02 - Ιδιωτικές επενδύσεις που αντιστοιχούν σε δημόσια στήριξη (από τις οποίες: επιχορηγήσεις, χρηματοδοτικά μέσα)* RCR03 - ΜΜΕ που εισάγουν καινοτομίες προϊόντων ή διαδικασιών* RCR04 - ΜΜΕ που εισάγουν καινοτομίες μάρκετινγκ ή οργάνωσης* RCR05 - ΜΜΕ που καινοτομούν σε ενδοεπιχειρησιακό επίπεδο* RCR06 - Αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που υποβλήθηκαν στο Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας* RCR07 - Αιτήσεις για εμπορικά σήματα και για σχέδια* RCR08 - Συνδημοσιεύσεις ιδιωτικού και δημόσιου τομέα</p>
	<p>RC013 - Ψηφιακές υπηρεσίες και προϊόντα που αναπτύσσονται για επιχειρήσεις RC014 - Δημόσιοι οργανισμοί που υποστηρίζονται για την ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών και εφαρμογών</p>	<p>RCR11 - Χρήστες νέων δημόσιων ψηφιακών υπηρεσιών και εφαρμογών* RCR12 - Χρήστες νέων ψηφιακών προϊόντων, υπηρεσιών και εφαρμογών που αναπτύσσονται από επιχειρήσεις* RCR13 - Επιχειρήσεις υψηλής ψηφιακής έντασης*</p>
	<p>RC015 - Ικανότητες που έχουν δημιουργηθεί για την εκκώλυση επιχειρήσεων* RCR103 - Επιχειρήσεις υψηλής ανάπτυξης που υποστηρίζονται*</p>	<p>RCR17 - Επιχειρήσεις ηλικίας 3 ετών που επιβιώνουν στην αγορά* RCR18 - ΜΜΕ που χρησιμοποιούν υπηρεσίες εκκολαπτηρίου ένα έτος μετά τη δημιουργία του εκκολαπτηρίου RCR19 - Επιχειρήσεις με υψηλότερο κύκλο εργασιών RCR25 - Προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο στις στηριζόμενες ΜΜΕ*</p>
	<p>RC016 - Ενδιαφερόμενοι που συμμετέχουν σε διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης RC0101 - ΜΜΕ που επενδύουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων</p>	<p>RCR97 - Περίοδοι μαθητείας που υποστηρίζονται σε ΜΜΕ RCR98 - Προσωπικό ΜΜΕ που ολοκληρώνει τη συνεχή επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (ΣΕΕΚ) (ανά είδος δεξιοτήτων: τεχνικές, διαχειριστικές, επιχειρηματικές, πράσινες, άλλες)</p>

<p>2. Μια πιο πράσινη Ευρώπη με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα μέσω της προώθησης της δίκαιης μετάβασης σε καθαρές μορφές ενέργειας, των πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων, της κυκλικής οικονομίας, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης των κινδύνων</p>	<p>RC018 - Νοικοκυριά που υποστηρίζονται για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης της κατοικίας τους</p> <p>RC019 - Δημόσια κτίρια που υποστηρίζονται για τη βελτίωση της ενεργειακής τους απόδοσης</p> <p>RC020 - Αστικό δίκτυο αγωγών θέρμανσης που κατασκευάστηκε ή βελτιώθηκε πρόσφατα</p> <p>RC0104 – Αριθμός μονάδων συμπαραγωγής υψηλής απόδοσης</p>	<p>RCR26 - Ετήσια τελική κατανάλωση ενέργειας (εκ της οποίας: κατοικιών, ιδιωτικών μη οικιστικών κτιρίων, δημόσιων μη οικιστικών κτιρίων)</p> <p>RCR29 - Εκτιμώμενες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου*</p>
	<p>RC022 - Πρόσθετη παραγωγική ικανότητα για ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές (εκ της οποίας: ηλεκτρική, θερμική)</p> <p>RC097 - Αριθμός ενεργειακών κοινοτήτων και κοινοτήτων ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές που υποστηρίζεται*</p>	<p>RCR31 - Συνολική παραγόμενη ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές (εκ της οποίας: ηλεκτρική, θερμική)</p> <p>RCR32 - Ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές: ικανότητα που συνδέεται με το δίκτυο (επιχειρησιακή)*</p>
	<p>RC023 - Συστήματα ψηφιακής διαχείρισης για έξυπνα δίκτυα</p> <p>RC0105 – Λύσεις για την αποθήκευση ηλεκτρικής ενέργειας</p>	<p>RCR33 - Χρήστες συνδεδεμένοι σε έξυπνα δίκτυα</p> <p>RCR34 - Ανάπτυξη έργων για έξυπνα δίκτυα</p>
	<p>RC024 - Νέα ή αναβαθμισμένα συστήματα παρακολούθησης καταστροφών, ετοιμότητας, προειδοποίησης και ανταπόκρισης*</p> <p>RC025 - Νέες κατασκευές ή ενίσχυση έργων σε ακτές, όχθες ποταμών και λιμνών και νέες κατασκευές ή ενίσχυση έργων κατά των κατολισθήσεων για την προστασία των ατόμων, των αγαθών και του φυσικού περιβάλλοντος</p> <p>RC0106 – Νέα ή αναβαθμισμένα συστήματα προστασίας κατά των καταλισθήσεων</p> <p>RC026 - Πράσινες υποδομές που κατασκευάστηκαν για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή</p> <p>RC027 - Εθνικές/ περιφερειακές/ τοπικές στρατηγικές για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή</p> <p>RC028 - Περιοχές που καλύπτονται από μέτρα προστασίας κατά των δασικών πυρκαγιών</p>	<p>RCR35 - Πληθυσμός που ωφελείται από αντιπλημμυρικά μέτρα</p> <p>RCR36 - Πληθυσμός που ωφελείται από μέτρα δασικής πυροπροστασίας</p> <p>RCR37 - Πληθυσμός που ωφελείται από μέτρα προστασίας κατά των φυσικών καταστροφών που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή (εκτός των πλημμυρών και των δασικών πυρκαγιών)</p> <p>RCR96 - Πληθυσμός που ωφελείται από μέτρα προστασίας κατά φυσικών κινδύνων που δεν συνδέονται με την κλιματική αλλαγή και κινδύνων που συνδέονται με τις ανθρώπινες δραστηριότητες*</p>
	<p>RC030 - Μήκος νέων αγωγών ή αγωγών που ενισχύθηκαν για τη σύνδεση νοικοκυριών με το δίκτυο ύδρευσης</p> <p>RC031 - Μήκος νέων κατασκευών ή κατασκευών που ενισχύθηκαν αποχετευτικών δικτύων</p> <p>RC032 - Νέα ή αναβαθμισμένη ικανότητα επεξεργασίας υγρών αποβλήτων</p>	<p>RCR41 - Πληθυσμός συνδεδεμένος σε βελτιωμένη παροχή νερού</p> <p>RCR42 - Πληθυσμός συνδεδεμένος σε δευτερεύον τουλάχιστον σύστημα επεξεργασίας υγρών αποβλήτων</p> <p>RCR43 - Απώλειες νερού</p>

	<p>RC034 - Πρόσθετη ικανότητα για την ανακύκλωση των αποβλήτων RC0107 - Επενδύσεις σε υποδομές για χωριστή συλλογή αποβλήτων</p>	<p>RRC103 - Απόβλητα που συλλέγονται χωριστά RRC47 - Ανακυκλωμένα απόβλητα RRC48 - Ανακυκλωμένα απόβλητα που χρησιμοποιούνται ως πρώτες ύλες</p>
	<p>RC036 - Επιφάνεια πράσινων υποδομών που στηρίζονται σε αστικές περιοχές RC037 - Επιφάνεια τόπων Natura 2000 που καλύπτονται από μέτρα προστασίας και αποκατάστασης σύμφωνα με το πλαίσιο δράσης προτεραιότητας RC038 - Επιφάνεια αποκαταστημένου εδάφους που υποστηρίζεται RC039 - Εγκαταστημένα συστήματα παρακολούθησης της ατμοσφαιρικής ρύπανσης</p>	<p>RRC50 - Πληθυσμός που ωφελείται από μέτρα για την ποιότητα του αέρα RRC95 - Πληθυσμός που έχει πρόσβαση σε νέες ή αναβαθμισμένες πράσινες υποδομές σε αστικές περιοχές RRC52 - Αποκαταστημένα εδάφη που χρησιμοποιούνται για χώρους πρασίνου, κοινωνικές κατοικίες, οικονομικές ή κοινοτικές δραστηριότητες</p>
	<p>RC055 - Μήκος γραμμών τραμ και μετρό - νέων RC056 - Μήκος γραμμών τραμ και μετρό - ανακατασκευασμένων/ αναβαθμισμένων RC057 - Τροχάιο υλικό δημόσιων συγκοινωνιών φιλικό προς το περιβάλλον RC058 - Ειδικές υποδομές για ποδηλασία που υποστηρίζονται RC059 - Υποδομές εναλλακτικών καυσίμων (σημεία ανεφοδιασμού/ επαναφόρτισης) που υποστηρίζονται RC060 - Πόλεις και κωμοπόλεις με νέα ή αναβαθμισμένα συστήματα αστικών συγκοινωνιών</p>	<p>RRC62 - Ετήσιος αριθμός επιβατών δημόσιων συγκοινωνιών RRC63 - Ετήσιος αριθμός χρηστών νέων/ αναβαθμισμένων γραμμών τραμ και μετρό RRC64 - Ετήσιος αριθμός χρηστών των ειδικών υποδομών για ποδηλασία</p>
3. Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη μέσω της ενίσχυσης της κινητικότητας και των περιφερειακών διασυνδέσεων ΤΠΕ	<p>RC041 - Επιπλέον νοικοκυριά με πρόσβαση σε ευρυζωνικές υπηρεσίες πολύ υψηλής χωρητικότητας RC042 - Επιπλέον επιχειρήσεις με πρόσβαση σε ευρυζωνικές υπηρεσίες πολύ υψηλής χωρητικότητας RC043 - Μήκος νέων οδών που υποστηρίζονται - ΔΕΔ-Μ RC045 - Μήκος οδών που ανακατασκευάστηκαν ή αναβαθμίστηκαν - ΔΕΔ-Μ RC0108 - Μήκος οδών με νέα ή αναβαθμισμένα συστήματα διαχείρισης της κυκλοφορίας - ΔΕΔ-Μ RC047 - Μήκος νέων σιδηροδρομικών γραμμών που υποστηρίζονται - ΔΕΔ-Μ</p>	<p>RRC53 - Νοικοκυριά με συνδρομές σε ευρυζωνικές υπηρεσίες δικτύου πολύ υψηλής χωρητικότητας RRC54 - Επιχειρήσεις με συνδρομές σε ευρυζωνικές υπηρεσίες δικτύου πολύ υψηλής χωρητικότητας RRC55 - Χρήστες νέων οδών και οδών που ανακατασκευάστηκαν ή αναβαθμίστηκαν RRC56 - Εξοικονόμηση χρόνου που οφείλεται στη βελτίωση των οδικών υποδομών RRC101 - Εξοικονόμηση χρόνου που οφείλεται στη βελτίωση των σιδηροδρομικών υποδομών</p>

	<p>RC049 - Μήκος σιδηροδρομικών γραμμών που ανακατασκευάστηκαν ή αναβαθμίστηκαν - ΔΕΔ-Μ</p> <p>RC051 - Μήκος νέων ή αναβαθμισμένων εσωτερικών πλωτών οδών - ΔΕΔ-Μ</p> <p>RC0109 - Μήκος Ευρωπαϊκού Συστήματος Διαχείρισης της Σιδηροδρομικής Κυκλοφορίας εξοπλισμένοι σιδηρόδρομοι σε λειτουργία - ΔΕΔ-Μ</p>	
	<p>RC044 - Μήκος νέων οδών που υποστηρίζονται - άλλες</p> <p>RC046 - Μήκος οδών που ανακατασκευάστηκαν ή αναβαθμίστηκαν - άλλες</p> <p>RC0110 - Μήκος οδών ε νέα ή αναβαθμισμένα συστήματα διαχείρισης της κυκλοφορίας - άλλες</p> <p>RC048 - Μήκος νέων σιδηροδρομικών γραμμών που υποστηρίζονται - άλλες</p> <p>RC050 - Μήκος σιδηροδρομικών γραμμών που ανακατασκευάστηκαν ή αναβαθμίστηκαν - άλλες</p> <p>RC0111 - Μήκος Ευρωπαϊκού Συστήματος Διαχείρισης της Σιδηροδρομικής Κυκλοφορίας εξοπλισμένοι σιδηρόδρομοι σε λειτουργία - άλλες</p> <p>RC052 - Μήκος νέων ή αναβαθμισμένων εσωτερικών πλωτών οδών - άλλες</p> <p>RC053 - Σιδηροδρομικοί σταθμοί και εγκαταστάσεις - νέοι ή αναβαθμισμένοι</p> <p>RC054 - Διατροπικές συνδέσεις - νέες ή αναβαθμισμένες</p>	<p>RCR58 - Ετήσιος αριθμός επιβατών στους υποστηριζόμενους σιδηροδρόμους</p> <p>RCR59 - Σιδηροδρομικές εμπορευματικές μεταφορές</p> <p>RCR60 - Εμπορευματικές μεταφορές σε εσωτερικές πλωτές οδούς</p>
4. Μια πιο κοινωνική Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων	<p>RC061 - Ετήσιος αριθμός ανέργων που εξυπηρετείται από βελτιωμένες εγκαταστάσεις για υπηρεσίες απασχόλησης (χωρητικότητα)</p>	<p>RCR65 - Αριθμός ατόμων που αναζητούν εργασία και χρησιμοποιούν ετησίως τις υποστηριζόμενες υπηρεσίες απασχόλησης</p>
	<p>RC063 - Χωρητικότητα υποδομών που έχουν δημιουργηθεί για προσωρινή υποδοχή</p> <p>RC065 - Χωρητικότητα κατοικιών που έχουν αποκατασταθεί - άλλοι</p>	<p>RCR66 - Πληρότητα υποδομών που έχουν κατασκευαστεί ή ανακαινιστεί για προσωρινή υποδοχή</p> <p>RCR67 - Πληρότητα κατοικιών που έχουν αποκατασταθεί – μετανάστες, πρόσφυγες και άτομα που ζητούν ή βρίσκονται υπό διεθνή προστασία</p>
	<p>RC066 - Χωρητικότητα τάξεων των υποστηριζόμενων υποδομών παιδικής φροντίδας (νέες ή αναβαθμισμένες)</p> <p>RC067 - Χωρητικότητα τάξεων των υποστηριζόμενων</p>	<p>RCR70 - Ετήσιος αριθμός παιδιών που χρησιμοποιούν τις υποστηριζόμενες υποδομές παιδικής φροντίδας</p> <p>RCR71 - Ετήσιος αριθμός μαθητών που χρησιμοποιούν τις</p>

	υποδομών εκπαίδευσης (νέες ή αναβαθμισμένες)	υποστηριζόμενες υποδομές εκπαίδευσης
	RCO69 - Χωρητικότητα των υποστηριζόμενων υποδομών υγειονομικής περίθαλψης RCO70 - Χωρητικότητα των υποστηριζόμενων κοινωνικών υποδομών (εκτός της στέγασης)	RCR72 - Αριθμός ατόμων με πρόσβαση σε βελτιωμένες υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης RCR73 - Ετήσιος αριθμός ατόμων που χρησιμοποιούν τις υποστηριζόμενες εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης RCR74 - Ετήσιος αριθμός ατόμων που χρησιμοποιούν τις υποστηριζόμενες εγκαταστάσεις κοινωνικής περίθαλψης
5. Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της μέσω της προώθησης της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών, καθώς και μέσω της στήριξης τοπικών πρωτοβουλιών	RCO74 - Πληθυσμός που καλύπτεται από τις στρατηγικές ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης RCO75 - Ολοκληρωμένες στρατηγικές αστικής ανάπτυξης RCO76 - Συνεργατικά έργα RCO77 - Χωρητικότητα πολιτιστικών και τουριστικών υποδομών που υποστηρίζονται	RCR77 - Τουρίστες/ επισκέψεις σε υποστηριζόμενους χώρους* RCR78 - Χρήστες που ωφελούνται από τις υποστηριζόμενες πολιτιστικές υποδομές*
	RCO80 - Στρατηγικές με πρωτοβουλία τοπικών κοινοτήτων για την τοπική ανάπτυξη RCO112 – Ενδιαφερόμενα μέρη που εμπλέκονται στην προετοιμασία και υλοποίηση των στρατηγικών ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης RCO(νέο) – Ανοιχτοί χώροι που δημιουργούνται ή αποκαθίστανται σε αστικές περιοχές*	

- Η ανάλυση σε υποκατηγορίες, σε όποιους δείκτες αναφέρεται κατηγοριοποίηση σε παρένθεση (π.χ. RCO01), θα γίνεται κατά τη διαβίβαση των στοιχείων στην Επιτροπή και δεν απαιτείται στο πλαίσιο της διαμόρφωσης των Προγραμμάτων

- Οι κοινοί δείκτες ΕΤΠΑ/ΤΣ έχουν λάβει τους κωδικούς RCO (REGIO Common Output Indicator) για τους κοινούς δείκτες εκρών και RCR (REGIO Common Result Indicator) για τους κοινούς δείκτες αποτελεσμάτων

- Πρόκειται για ανεπίσημη μετάφραση των κοινών δεικτών εκρών και αποτελεμάτων

* Δείκτες οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε όλους τους στόχους πολιτικής

** Λίστα δεικτών ύστερα από συμφωνία των Κρατών Μελών με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Συμπληρωματικοί κοινοί δείκτες για τα Προγράμματα Interreg**

	Εκροές	Αποτελέσματα
Δείκτες Interreg	RC081 - Αριθμός συμμετεχόντων σε κοινές διασυνοριακές δράσεις RC0115 - Δημόσιες διασυνοριακές εκδηλώσεις που οργανώθηκαν από κοινού RC082 - Αριθμός συμμετεχόντων σε κοινές δράσεις για την προώθηση της ισότητας των φύλων, των ίσων ευκαιριών και της κοινωνικής ένταξης RC083 - Κοινές στρατηγικές/ σχέδια δράσης που αναπτύσσονται ή υλοποιούνται RC084 - Κοινές δοκιμαστικές δραστηριότητες που υλοποιούνται στο πλαίσιο έργων RC0116 – Κοινές λύσεις που αναπτύχθηκαν RC085 - Συμμετέχοντες σε κοινά συστήματα κατάρτισης RC0117 – Λύσεις σε νομικά ή διοικητικά διασυνοριακά εμπόδια που εντοπίστηκαν RC086 - Κοινές διοικητικές ή νομικές συμφωνίες που έχουν υπογραφεί RC087 - Οργανισμοί που συνεργάζονται σε διασυνοριακό επίπεδο RC0118 - Οργανισμοί που συνεργάζονται για την πολυεπίπεδη διακυβέρνηση των μακροπεριφερειακών στρατηγικών RC090 - Διασυνοριακά έργα που έχουν ως αποτέλεσμα δίκτυα/ομάδες RC0119 – Έργα που στηρίζουν τη διασυνοριακή συνεργασία για την ανάπτυξη δεσμών μεταξύ των αστικών κέντρων και της υπαίθρου	RCR79 - Κοινές στρατηγικές/ σχέδια δράσης που υιοθετούνται από οργανισμούς κατά ή μετά την ολοκλήρωση ενός έργου RCR104 – Λύσεις που δόθηκαν ή αναβαθμίστηκαν από οργανισμούς RCR81 - Συμμετέχοντες που ολοκλήρωσαν την παρακολούθηση σε κοινά συστήματα κατάρτισης RCR82 - Νομικά ή διοικητικά διασυνοριακά εμπόδια που μειώθηκαν ή αντιμετωπίστηκαν RCR83 - Άτομα που καλύπτονται από κοινές συμφωνίες RCR84 - Οργανισμοί που συνεργάζονται σε διασυνοριακό επίπεδο μετά την ολοκλήρωση του έργου RCR85 - Συμμετέχοντες σε κοινές δράσεις μετά την ολοκλήρωση του έργου

** Λίστα δεικτών ύστερα από συμφωνία των Κρατών Μελών με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή

- Πρόκειται για ανεπίσημη μετάφραση των δεικτών για τα Προγράμματα Interreg

Παράρτημα VII: Δείκτες επιδόσεων του ΕΤΠΑ/ΤΣ προς χρήση από την Επιτροπή*

Στόχος πολιτικής	Ειδικός στόχος	Εκροές	Αποτελέσματα
1. Μια εξυπνότερη Ευρώπη μέσω της προώθησης του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού	i) Ενίσχυση των ικανοτήτων έρευνας και καινοτομίας και αξιοποίηση των προηγμένων τεχνολογιών	CCO 01 - Επιχειρήσεις που υποστηρίζονται για να καινοτομούν CCO 02 - Ερευνητές που εργάζονται σε υποστηριζόμενες ερευνητικές εγκαταστάσεις	CCR 01 - ΜΜΕ που εισάγουν καινοτομίες σε προϊόντα, διαδικασίες, μάρκετινγκ ή θέματα οργάνωσης
	ii) Εκμετάλλευση των οφελών της ψηφιοποίησης για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και τις κυβερνήσεις	CCO 03 - Επιχειρήσεις και δημόσιοι οργανισμοί που υποστηρίζονται για την ανάπτυξη ψηφιακών προϊόντων, υπηρεσιών και εφαρμογών	CCR 02 - Επιπλέον χρήστες νέων ψηφιακών προϊόντων, υπηρεσιών και εφαρμογών που αναπτύσσονται από επιχειρήσεις και δημόσιους οργανισμούς
	ii) Ενίσχυση της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ	CCO 04 - ΜΜΕ που υποστηρίζονται για τη δημιουργία θέσεων εργασίας και ανάπτυξης	CCR 03 - Θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν στις υποστηριζόμενες ΜΜΕ
	iv) Ανάπτυξη δεξιοτήτων για την έξυπνη εξειδίκευση, τη βιομηχανική μετάβαση και την επιχειρηματικότητα	CCO 05 - ΜΜΕ που επενδύουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων	CCR 04 - Προσωπικό ΜΜΕ που ωφελείται από κατάρτιση για την ανάπτυξη δεξιοτήτων
2. Μια πιο πράσινη Ευρώπη με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα μέσω της προώθησης της δίκαιης μετάβασης σε καθαρές μορφές ενέργειας, των πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων, της κυκλικής οικονομίας, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης των κινδύνων	i) Προώθηση μέτρων ενεργειακής απόδοσης	CCO 06 - Επενδύσεις σε μέτρα για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης	CCR 05 - Δικαιούχοι με βελτιωμένη ενεργειακή κατάταξη
	ii) Προαγωγή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	CCO 07 - Επιπλέον ικανότητα παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές	CCR 06 - Όγκος επιπλέον ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές
	iii) Ανάπτυξη έξυπνων ενεργειακών συστημάτων, δικτύων και εξοπλισμού αποθήκευσης σε τοπικό επίπεδο	CCO 08 - Συστήματα ψηφιακής διαχείρισης για έξυπνα δίκτυα	CCR 07 - Επιπλέον χρήστες που είναι συνδεδεμένοι σε έξυπνα δίκτυα
	iv) Προαγωγή της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης των κινδύνων και της ανθεκτικότητας στις καταστροφές	CCO 09 - Νέα ή αναβαθμισμένα συστήματα παρακολούθησης καταστροφών, ετοιμότητας, προειδοποίησης και ανταπόκρισης	CCR 08 - Επιπλέον πληθυσμός που ωφελείται από μέτρα προστασίας κατά των πλημμυρών, των δασικών πυρκαγιών και άλλων φυσικών καταστροφών που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή

	v) Προαγωγή της βιώσιμης διαχείρισης του νερού	CCO 10 - Νέα ή αναβαθμισμένη ικανότητα επεξεργασίας υγρών αποβλήτων	CCR 09 - Επιπλέον πληθυσμός που είναι συνδεδεμένος σε δευτερεύον τουλάχιστον σύστημα επεξεργασίας υγρών αποβλήτων
	vi) Προώθηση της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία	CCO 11 - Νέα ή αναβαθμισμένη ικανότητα ανακύκλωσης αποβλήτων	CCR 10 - Επιπλέον απόβλητα που ανακυκλώνονται
	vii) Ενίσχυση της βιοποικιλότητας, των πράσινων υποδομών στο αστικό περιβάλλον και μείωση της ρύπανσης	CCO 12 - Επιφάνεια πράσινων υποδομών που στηρίζονται σε αστικές περιοχές	CCR 11 - Πληθυσμός που ωφελείται από μέτρα για την ποιότητα του αέρα
3. Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη μέσω της ενίσχυσης της κινητικότητας και των περιφερειακών διασυνδέσεων ΤΠΕ	i) Ενίσχυση της ψηφιακής συνδεσιμότητας	CCO 13 - Επιπλέον νοικοκυριά και επιχειρήσεις που καλύπτονται από ευρυζωνικά δίκτυα πολύ υψηλής χωρητικότητας	CCR 12 - Επιπλέον νοικοκυριά και επιχειρήσεις με συνδρομές σε ευρυζωνικές υπηρεσίες δικτύου πολύ υψηλής χωρητικότητας
	ii) Ανάπτυξη βιώσιμου, ανθεκτικού στην κλιματική αλλαγή, έξυπνου, ασφαλούς και διατροφικού ΔΕΔ-Μ	CCO 14 - Οδικό ΔΕΔ-Μ: Νέες και αναβαθμισμένες οδοί	CCR 13 - Εξοικονόμηση χρόνου που οφείλεται στη βελτίωση των οδικών υποδομών
	iii) Ανάπτυξη βιώσιμης, ανθεκτικής στην κλιματική αλλαγή, έξυπνης, ασφαλούς και διατροφικής εθνικής, περιφερειακής και τοπικής κινητικότητας, με καλύτερη πρόσβαση σε ΔΕΔ-Μ και διασυνοριακή κινητικότητα	CCO 15 - Σιδηροδρομικό ΔΕΔ-Μ: Νέες και αναβαθμισμένες σιδηροδρομικές γραμμές	CCR 14 - Ετήσιος αριθμός επιβατών που εξυπηρετούνται από βελτιωμένες σιδηροδρομικές μεταφορές
	iv) Προαγωγή της βιώσιμης πολυτροπικής αστικής κινητικότητας	CCO 16 - Επέκταση και εκσυγχρονισμός γραμμών τραμ και μετρό	CCR 15 - Ετήσιος αριθμός χρηστών που εξυπηρετούνται από νέες και εκσυγχρονισμένες γραμμές τραμ και μετρό
	i) Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των αγορών εργασίας και της πρόσβασης σε ποιοτικές θέσεις απασχόλησης μέσω της ανάπτυξης της κοινωνικής καινοτομίας και των υποδομών	CCO 17 - Ετήσιος αριθμός ανέργων που εξυπηρετείται από βελτιωμένες εγκαταστάσεις για υπηρεσίες απασχόλησης	CCR 16 - Αριθμός ατόμων που αναζητούν εργασία και χρησιμοποιούν ετησίως τις βελτιωμένες υπηρεσίες απασχόλησης
	ii) Βελτίωση της πρόσβασης σε	CCO 18 - Νέα ή αναβαθμισμένη	CCR 17 - Ετήσιος αριθμός χρηστών

	ποιοτικές υπηρεσίες εκπαίδευσης, κατάρτισης και διά βίου μάθησης χωρίς αποκλεισμούς μέσω της ανάπτυξης υποδομών	ικανότητα υποδομών παιδικής φροντίδας και εκπαίδευσης	που εξυπηρετούνται από νέες ή αναβαθμισμένες υποδομές παιδικής φροντίδας και εκπαίδευσης
	iii) Ακόμη μεγαλύτερη κοινωνικοοικονομική ένταξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, μεταναστών και μειονεκτουσών ομάδων με την εφαρμογή ολοκληρωμένων μέτρων που αφορούν μεταξύ άλλων τη στέγαση και τις κοινωνικές υπηρεσίες·	CCO 19 - Επιπλέον χωρητικότητα υποδομών υποδοχής που έχουν δημιουργηθεί ή αναβαθμιστεί	CCR 18 - Ετήσιος αριθμός χρηστών που εξυπηρετούνται από νέες και βελτιωμένες εγκαταστάσεις υποδοχής και στέγασης
	iv) Εξασφάλιση ισότιμης πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη με την ανάπτυξη υποδομών, συμπεριλαμβανομένης της πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης·	CCO 20 - Νέα ή αναβαθμισμένη ικανότητα υποδομών υγειονομικής περίθαλψης	CCR 19 - Πληθυσμός με πρόσβαση σε βελτιωμένες υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης
5. Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της μέσω της προώθησης της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών, καθώς και μέσω της στήριξης τοπικών πρωτοβουλιών	i) Ενίσχυση της ολοκληρωμένης κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της ασφάλειας στις αστικές περιοχές	CCO 21 - Πληθυσμός που καλύπτεται από τις στρατηγικές ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης	

* Παράρτημα II σχεδίου Καν. ΕΤΠΑ/ΤΣ, 29.05.2018

- Οι δείκτες έχουν λάβει τους κωδικούς CCO = COMMISSION Common Output indicator και CCR = COMMISSION Common Result indicator

- Πρόκειται για ανεπίσημη μετάφραση των κοινών δεικτών εκρών και αποτελεμάτων

Παράρτημα VIII: Κοινοί δείκτες ΕΚΤ+

A. Κοινοί δείκτες για τη γενική στήριξη από το σκέλος του ΕΚΤ+ στο πλαίσιο της επιμερισμένης διαχείρισης (Παράρτημα I σχεδίου Καν. ΕΚΤ+)*

1α) Κοινοί Δείκτες Εκροών για Συμμετέχοντες
CO01 - Άνεργοι, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνια ανέργων
CO02 - Μακροχρόνια άνεργοι
CO03 - Οικονομικά μη ενεργά άτομα
CO04 - Απασχολούμενοι, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολουμένων
CO05 - Κάτω των 30 ετών
CO06 - Άνω των 54 ετών
CO07 - Απόφοιτοι κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή και κατώτερη (ISCED 0-2)
CO08 - Απόφοιτοι ανώτερης δευτεροβάθμιας (ISCED 3) ή μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 4)
CO09 - Απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 5 έως 8)
1β) Λοιποί κοινοί δείκτες εκροών
CO10 - Συμμετέχοντες με αναπηρία
CO11 - Υπήκοοι τρίτων χωρών
CO12 - Συμμετέχοντες αλλοδαπής προέλευσης
CO13 - Μειονότητες (συμπεριλαμβανομένων περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά)
CO14 - Άστεγοι ή άτομα που έχουν αποκλειστεί από τη στέγαση
CO15 - Συμμετέχοντες από αγροτικές περιοχές
2) Κοινοί δείκτες εκροών για φορείς
CO16 - Αριθμός των δημόσιων διοικήσεων ή των δημόσιων υπηρεσιών που υποστηρίζονται σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο
CO17 - Αριθμός υποστηριζόμενων πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (συμπεριλαμβανομένων συνεταιριστικών και κοινωνικών επιχειρήσεων)
3) Κοινοί δείκτες άμεσων αποτελεσμάτων για συμμετέχοντες
CR01 - Συμμετέχοντες που δραστηριοποιούνται σε αναζήτηση εργασίας αμέσως μετά τη λήξη της συμμετοχής τους
CR02 - Συμμετέχοντες που παρακολουθούν εκπαίδευση ή κατάρτιση αμέσως μετά τη λήξη της συμμετοχής τους
CR03 - Συμμετέχοντες που αποκτούν εξειδίκευση αμέσως μετά τη λήξη της συμμετοχής τους
CR04 - Συμμετέχοντες που εργάζονται, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολουμένων, αμέσως μετά την αποχώρησή τους από την εργασία
4) Κοινοί δείκτες μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων για συμμετέχοντες
CR05 - Συμμετέχοντες που κατέχουν θέση απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένης της αυτοαπασχόλησης, εντός έξι μηνών από τη λήξη της συμμετοχής τους
CR06 - Συμμετέχοντες με βελτιωμένη κατάσταση στην αγορά εργασίας εντός έξι μηνών από τη λήξη της συμμετοχής τους

*Οι δείκτες του Παραρτήματος I του σχεδίου του Καν. ΕΚΤ+ εφαρμόζονται στους ειδικούς στόχους (i)-(x).

B. Κοινοί δείκτες για τη στήριξη από το ΕΚΤ+ με σκοπό την αντιμετώπιση της υλικής στέρησης (Παράρτημα II σχεδίου Καν. ΕΚΤ+)*

Δείκτες Εκροών
MCO1 - Συνολική χρηματική αξία των τροφίμων και αγαθών που διανέμονται
MCO2 - Συνολική αξία της βοήθειας σε τρόφιμα
MCO3 - Συνολική χρηματική αξία των τροφίμων για παιδιά
MCO4 - Συνολική χρηματική αξία των τροφίμων για τους αστέγους
MCO5 - Συνολική χρηματική αξία των τροφίμων για άλλες ομάδες-στόχους
MCO6 - Συνολική αξία των αγαθών που διανέμονται
MCO7 - Συνολική χρηματική αξία των αγαθών για παιδιά
MCO8 - Συνολική χρηματική αξία των αγαθών για τους αστέγους
MCO9 - Συνολική χρηματική αξία των αγαθών για άλλες ομάδες-στόχους
MCO10 - Συνολική ποσότητα βοήθειας σε τρόφιμα που διανέμονται (σε τόνους)
MCO11 - Ποσοστό τροφίμων, των οποίων μόνο η μεταφορά, η διανομή και η αποθήκευση καλύφθηκε από το πρόγραμμα (%)
MCO12 - Ποσοστό των προϊόντων τροφίμων που συγχρηματοδοτήθηκαν από το ΕΚΤ+ επί του συνολικού όγκου των τροφίμων που διανέμονται σε δικαιούχους (%)
Δείκτες Αποτελεσμάτων
MCR1 - Αριθμός των τελικών αποδεκτών βοήθειας σε τρόφιμα
MCR2 - Αριθμός παιδιών ηλικίας κάτω των 18 ετών
MCR3 - Αριθμός νέων ηλικίας 18-29 ετών
MCR4 - Αριθμός τελικών αποδεκτών άνω των 54 ετών
MCR5 - Αριθμός τελικών αποδεκτών με αναπηρία
MCR6 - Αριθμός υπηκόων τρίτων χωρών
MCR7 - Αριθμός τελικών αποδεκτών με αλλοδαπή προέλευση, μειονοτήτων (συμπεριλαμβανομένων των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά)
MCR8 - Αριθμός άστεγων τελικών αποδεκτών ή τελικών αποδεκτών που έχουν αποκλειστεί από τη στέγαση
MCR9- Αριθμός των τελικών αποδεκτών υλικής βοήθειας
MCR10 - Αριθμός παιδιών ηλικίας κάτω των 18 ετών
MCR11 - Αριθμός νέων ηλικίας 18-29 ετών
MCR12 - Αριθμός τελικών αποδεκτών άνω των 54 ετών
MCR13 - Αριθμός τελικών αποδεκτών με αναπηρία
MCR14 - Αριθμός υπηκόων τρίτων χωρών
MCR15 - Αριθμός τελικών αποδεκτών με αλλοδαπή προέλευση, μειονοτήτων (συμπεριλαμβανομένων των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά)
MCR16 - Αριθμός άστεγων τελικών αποδεκτών ή τελικών αποδεκτών που έχουν αποκλειστεί από τη στέγαση

*Οι δείκτες του Παραρτήματος II του σχεδίου του Καν. ΕΚΤ+ εφαρμόζονται στον ειδικό στόχο (xi).

- Πρόκειται για ανεπίσημη μετάφραση των κοινών δεικτών εκροών και αποτελεμάτων

Παράρτημα ΙΧ: Κοινοί δείκτες ΤΔΜ*

Εκροές	Αποτελέσματα
<p>RCO01 - Υποστηριζόμενες επιχειρήσεις (από τις οποίες: πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες, μεγάλες)</p> <p>RCO02 - Επιχειρήσεις που υποστηρίζονται με επιχορηγήσεις</p> <p>RCO03 - Επιχειρήσεις με υποστήριξη χρηματοδοτικών μέσων</p> <p>RCO04 - Επιχειρήσεις χωρίς χρηματοδοτική υποστήριξη</p> <p>RCO05 - Υποστηριζόμενες νεοφυείς επιχειρήσεις</p> <p>RCO10 - Επιχειρήσεις που συνεργάζονται με ερευνητικά ιδρύματα</p> <p>RCO13 - Ψηφιακές υπηρεσίες και προϊόντα που αναπτύσσονται για επιχειρήσεις</p> <p>RCO15 - Ικανότητες που έχουν δημιουργηθεί για την εκκόλαψη επιχειρήσεων</p> <p>RCO18 - Νοικοκυριά που υποστηρίζονται για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης της κατοικίας τους</p> <p>RCO19 - Δημόσια κτίρια που υποστηρίζονται για τη βελτίωση της ενεργειακής τους απόδοσης</p> <p>RCO22 - Πρόσθετη παραγωγική ικανότητα για ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές (εκ τη οποίας: ηλεκτρική, θερμική)</p> <p>RCO34 - Πρόσθετη ικανότητα για την ανακύκλωση των αποβλήτων</p> <p>RCO38 - Επιφάνεια αποκαταστημένου εδάφους που υποστηρίζεται</p> <p>RCO39 - Εγκαταστημένα συστήματα παρακολούθησης της ατμοσφαιρικής ρύπανσης</p> <p>RCO60 - Πόλεις και κωμοπόλεις με νέα ή αναβαθμισμένα συστήματα αστικών συγκοινωνιών</p> <p>RCO101 - ΜΜΕ που επενδύουν στις δεξιότητες βιομηχανικού μετασχηματισμού και επιχειρηματικότητας</p> <p>RCO120 - Επιχειρήσεις που υποστηρίζονται για να επιτύχουν μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τις δραστηριότητες που αναφέρονται στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας 2003/87/ΕΕ</p>	<p>RCR01 - Θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν στις υποστηριζόμενες οντότητες</p> <p>RCR02 - Ιδιωτικές επενδύσεις που αντιστοιχούν σε δημόσια στήριξη (από τις οποίες: επιχορηγήσεις, χρηματοδοτικά μέσα)</p> <p>RCR03 - ΜΜΕ που εισάγουν καινοτομίες προϊόντων ή διαδικασιών</p> <p>RCR04 - ΜΜΕ που εισάγουν καινοτομίες μάρκετινγκ ή οργάνωσης</p> <p>RCR05 - ΜΜΕ που καινοτομούν σε ενδοεπιχειρησιακό επίπεδο</p> <p>RCR06 - Αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που υποβλήθηκαν στο Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας</p> <p>RCR11 - Χρήστες νέων δημόσιων ψηφιακών υπηρεσιών και εφαρμογών</p> <p>RCR12 - Χρήστες νέων ψηφιακών προϊόντων, υπηρεσιών και εφαρμογών που αναπτύσσονται από επιχειρήσεις</p> <p>RCR17 - Επιχειρήσεις ηλικίας 3 ετών που επιβιώνουν στην αγορά</p> <p>RCR18 - ΜΜΕ που χρησιμοποιούν υπηρεσίες εκκολλαπτηρίου ένα έτος μετά τη δημιουργία του εκκολλαπτηρίου</p> <p>RCR26 - Ετήσια τελική κατανάλωση ενέργειας (εκ της οποίας: κατοικιών, ιδιωτικών μη οικιστικών κτιρίων, δημόσιων μη οικιστικών κτιρίων)</p> <p>RCR29 - Εκτιμώμενες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου</p> <p>RCR29a - Εκτιμώμενες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου από τις δραστηριότητες που αναφέρονται στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας 2003/87/ΕΕ στις υποστηριζόμενες επιχειρήσεις</p> <p>RCR31 - Συνολική παραγόμενη ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές (εκ της οποίας: ηλεκτρική, θερμική)</p> <p>RCR32 - Πρόσθετη παραγωγική εγκατεστημένη ισχύ για ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές</p> <p>RCR47 - Ανακυκλωμένα απόβλητα</p> <p>RCR48 - Ανακυκλωμένα απόβλητα που χρησιμοποιούνται ως πρώτες ύλες</p> <p>RCR50 - Πληθυσμός που ωφελείται από μέτρα για την ποιότητα του αέρα</p> <p>RCR52 - Αποκαταστημένα εδάφη που χρησιμοποιούνται για χώρους πρασίνου, κοινωνικές κατοικίες, οικονομικές ή κοινοτικές δραστηριότητες</p> <p>RCR62 - Ετήσιος αριθμός επιβατών δημόσιων συγκοινωνιών</p> <p>RCR97 - Περίοδοι μαθητείας που υποστηρίζονται σε ΜΜΕ</p> <p>RCR98 - Προσωπικό ΜΜΕ που ολοκληρώνει την κατάρτιση σε δεξιότητες</p>

	βιομηχανικού μετασχηματισμού και επιχειρηματικότητας
για συμμετέχοντες:	για συμμετέχοντες:
RCO200 - Άνεργοι, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνια ανέργων	RRC200 - Συμμετέχοντες που δραστηριοποιούνται σε αναζήτηση εργασίας αμέσως μετά τη λήξη της συμμετοχής τους
RCO201 - Μακροχρόνια άνεργοι	RRC201 - Συμμετέχοντες που παρακολουθούν εκπαίδευση ή κατάρτιση αμέσως μετά τη λήξη της συμμετοχής τους
RCO202 - Οικονομικά μη ενεργά άτομα	RRC202 - Συμμετέχοντες που αποκτούν εξειδίκευση αμέσως μετά τη λήξη της συμμετοχής τους
RCO203 - Απασχολούμενοι, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων	RRC203 - Συμμετέχοντες που εργάζονται, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων, αμέσως μετά την αποχώρησή τους από την εργασία
RCO204 - Κάτω των 30 ετών	
RCO205 - Άνω των 54 ετών	
RCO206 - Απόφοιτοι κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή και κατώτερη (ISCED 0-2)	
RCO207 - Απόφοιτοι ανώτερης δευτεροβάθμιας (ISCED 3) ή μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 4)	
RCO208 - Απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 5-8)	
RCO209 – Συνολικός αριθμός συμμετεχόντων	

* Παράρτημα ΙΙΙ σχεδίου Καν. ΤΔΜ, 29.05.2020

- Πρόκειται για ανεπίσημη μετάφραση των κοινών δεικτών εκροών και αποτελεμάτων

Παράρτημα Χ: Εταίροι που συμμετείχαν στις ΟΣΠ 2021-2027

Σ.Π.1	Σ.Π.2	Σ.Π.3
<ul style="list-style-type: none"> • Συνεργάτες του Υφυπουργού στον Πρωθυπουργό, αρμόδιων για τον Συντονισμό του Κυβερνητικού Έργου • ΕΥΔ ΕΠΑΝΕΚ • Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας / ΕΥΔΕ Τομέων Βιομηχανίας, Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή • Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας • Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης/ Γραφείο ΓΓΨΔΑΔ • Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων • Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού / Γραφείο ΓΓ Σύγχρονου Πολιτισμού • Υπουργείο Τουρισμού/ Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ Υπ. Τουρισμού • ΣΕΒ • ΣΒΕ / Διεύθυνση Τεκμηρίωσης και Μελετών • ΕΣΕΤΕΚ • ΕΥΣΣΑ 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεργάτες του Υφυπουργού στον Πρωθυπουργό, αρμόδιων για τον Συντονισμό του Κυβερνητικού Έργου • ΕΥΔ ΥΜΕΠΕΡΑΑ • ΕΥΔ ΕΠΑΝΕΚ • ΜΟΔ • ΥΠΕΝ - Ενέργεια • ΥΠΕΝ - Περιβάλλον • ΥΠΑΑΤ • ΦοΔιΣΑ • ΕΔΕΥΑ • ΚΑΠΕ • ΕΥΣΣΑ • ΓΓ Πολιτικής Προστασίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεργάτες του Υφυπουργού στον Πρωθυπουργό, αρμόδιων για τον Συντονισμό του Κυβερνητικού Έργου • Γενική Γραμματεία ΔΕ και ΕΣΠΑ • ΕΥΔ ΕΠ ΥΜΕΠΕΡΑΑ • ΕΥΔ & Εφαρμογής Τομέα Τεχνολογιών Πληροφορικής & Επικοινωνιών (ΕΥΔΕ-ΤΠΕ) • Γενική Γραμματεία Τηλεπικοινωνιών & Ταχυδρομείων/ Διεύθυνση Ευρυζωνικότητας και Δικτύων • ΟΧΠ Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών • ΟΧΠ Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής • ΤΕΕ • Σύλλογος Ελλήνων Συγκοινωνιολόγων • ΕΥΣΣΑ

Σ.Π.4	Σ.Π.5
<ul style="list-style-type: none"> • Συνεργάτες του Υφυπουργού στον Πρωθυπουργό, αρμόδιων για τον Συντονισμό του Κυβερνητικού Έργου • Γενική Γραμματεία ΔΕ και ΕΣΠΑ • Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων / Γενική Διευθύντρια Κοινωνικής Αλληλεγγύης • Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας Φύλων, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων • Γενική Γραμματεία Εργασίας, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων • Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου • Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΟΧΠ) • Υπουργείο Υγείας (ΟΧΠ) • Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας (ΓΣΕΕ) / Ινστιτούτο Εργασίας (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ) και Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ) • Ελληνική Συνομοσπονδία Εμπορίου και Επιχειρηματικότητας (ΕΣΕΕ) / ΙΝΕΜΥ-ΕΣΕΕ • Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ) / Τομέας Απασχόλησης και Αγοράς Εργασίας • Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΓΣΕΒΕΕ)/ ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ • Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) / Διευθυντής Προγραμμάτων ΙΝΣΕΤΕ • Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑΜΕΑ) • Ειδική Γραμματεία ΤΣ ΕΚΤ ΕΤΠΑ • ΕΥΔ ΕΠΑΝΑΔΕΔΜ - ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ • ΕΥΔ ΕΠΑΝΑΔΕΔΜ - ΤΟΜΕΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ • ΕΥΔ ΕΠΑΝΕΚ • ΕΥΣΣΑ • ΕΥΣΕΚΤ 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεργάτες του Υφυπουργού στον Πρωθυπουργό, αρμόδιων για τον Συντονισμό του Κυβερνητικού Έργου • Υπ. Ναυτιλίας • ΜΟΔ • ΕΕΤΑΑ • Υπ. Περιβάλλοντος • Υπ. Πολιτισμού • Υπ. Τουρισμού • Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης • ΚΕΔΕ • ΕΝΠΕ • ΕΥΣΣΑ • ΕΥΣΕΚΤ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΟΔΕΚΤΩΝ

ΥΠΟΥΡΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΕΣ ΥΠΟΥΡΓΟΙ (ηλεκτρονικά)

- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, Υπουργό κ. Παναγιώτη Θεοδωρικάκο
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ, Υπουργό κ. Κυριάκο Πιερρακάκη
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, Υπουργό κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, Υπουργό κα. Νίκη Κεραμέως
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ, Υπουργό κ. Ιωάννη Βρούτση
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, Υπουργό κ. Νικόλαο - Γεώργιο Δένδια
Αναπληρωτή Υπουργό κ. Μιλτιάδη Βαρβιτσιώτη
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, Υπουργό κ. Μιχαήλ Χρυσοχοΐδη
Υφυπουργό κ. Νίκο Χαρδαλιά
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, Υπουργό κ. Κωνσταντίνο Τσιάρα
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, Υπουργό κ. Χρήστο Σταϊκούρα
Αναπληρωτή Υπουργό κ. Θεόδωρο Σκυλακάκη
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ, Υπουργό κ. Βασίλειο Κικίλια
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ, Υπουργό κα Στυλιανή Μενδώνη
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, Υπουργό κ. Κωνσταντίνο Χατζηδάκη
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ, Υπουργό κ. Κωνσταντίνο Καραμανλή
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ, Υπουργό κ. Παναγιώτη Μηταράκη
Αναπλ. υπουργό κ. Γ. Κουμουτσάκος
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ & ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, Υπουργό κ. Ιωάννη Πλακιωτάκη
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ, Υπουργό κ. Μαυρούδη Βορίδη
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ, Υπουργό κ. Θεοχάρη Θεοχάρη
- ΥΠΟΥΡΓΟ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ, κ. Γεώργιο Γεραπετρίτη
- ΥΠΟΥΡΓΟ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ, κ. Κυριάκο Πιερρακάκη
- ΥΦΥΠΟΥΡΓΟ ΣΤΟΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟ, κ. Χρήστο-Γεώργιο Σκέρτσο
- ΥΦΥΠΟΥΡΓΟ ΠΑΡΑ ΤΩ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΩ, κ. Στυλιανό Πέτσα

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΡΧΕΣ (ηλεκτρονικά)

- Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης, Περιφερειάρχη κ. Χ. Μέτιο
- Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, Περιφερειάρχη κ. Α. Τζιτζικώστα
- Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, Περιφερειάρχη κ. Γ. Κασαπίδη
- Περιφέρεια Ηπείρου, Περιφερειάρχη κ. Α. Καχριμάνη
- Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, Περιφερειάρχη κ. Φ. Σπανό
- Περιφέρεια Θεσσαλίας, Περιφερειάρχη κ. Κ. Αγοραστό
- Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, Περιφερειάρχη κ. Ρ. Κρατσά-Τσαγκαροπούλου
- Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, Περιφερειάρχη κ. Ν. Φαρμάκη
- Περιφέρεια Πελοποννήσου, Περιφερειάρχη κ. Π. Νίκα
- Περιφέρεια Αττικής, Περιφερειάρχη κ. Γ. Πατούλη
- Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, Περιφερειάρχη κ. Κ. Μουτζούρη
- Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, Περιφερειάρχη κ. Γ. Χατζημάρκο
- Περιφέρεια Κρήτης, Περιφερειάρχη κ. Στ. Αρναουτάκη

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ & ΕΙΔΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ (ηλεκτρονικά)

- ΕΥΔ Ε.Π. "Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία», Προϊστάμενη κα Α. Φέτση
- ΕΥΔ Ε.Π. "Υποδομές Μεταφορών Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη", Προϊσταμένη κα Ζ. Παπασιώπη
- ΕΥΔ Ε.Π. « Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα», Προϊσταμένη κα Αν. Καρκούλη
- ΕΥΔ Ε.Π. " Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση", Προϊσταμένη κα Α. Μανώλη
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, Προϊστάμενο κ. Β. Πιτσινίγκο
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, Προϊσταμένη κα Α. Ωραιοπούλου
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, Αν. Προϊστάμενο κ. Γ. Παπαδόπουλο
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Ηπείρου, Προϊσταμένη κα Ευγ. Παπανικολάου
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Θεσσαλίας, Προϊσταμένη κα Μ. Σαραφίδου
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Ιονίων Νήσων, Προϊστάμενο, κ. Κ. Ασπιώτη
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, Προϊσταμένη κα Αλ. Σταθοπούλου
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, Προϊστάμενο κο. Κ. Λέμα
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Αττικής, Προϊστάμενο κ. Δ. Δρόση
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Πελοποννήσου, Προϊστάμενο κ. Αντ. Ψαράκη
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, Προϊστάμενο κ. Γ. Πλακωτάρη
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, Προϊστάμενο κ. Αντ. Βουτσίνο
- ΔΑ Ε.Π. Περιφέρειας Κρήτης, Προϊσταμένη κα Μ. Κασωτάκη
- ΔΑ Προγραμμάτων Στόχου "Ευρωπαϊκή Εδαφική Συνεργασία", Προϊσταμένη κα Α. Μπουζιάνη
- ΕΥΔ Προγράμματος «Αλιεία & Θάλασσα», Προϊσταμένη κα Γιόκαλα

ΕΠΙΤΕΛΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ & ΛΟΙΠΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ (ηλεκτρονικά)

- Επιτελική Δομή Υπουργείου Περιβάλλοντος & Ενέργειας, Τομέας Περιβάλλοντος, Προϊσταμένη κα Χ. Κούρτελη
- Επιτελική Δομή Υπουργείου Περιβάλλοντος & Ενέργειας, Τομέας Ενέργειας, Προϊσταμένη κα Ι. Νίκου
- Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών, Τομέας Υποδομών και Μεταφορών (ΕΔΥΜΕΤ/ΥΠΥΜΕ), Προϊσταμένη κα Αθ. Κουρτέση
- Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης και Εφαρμογής Τομέας Τεχνολογίας, Πληροφορικής και Επικοινωνίας, Προϊστάμενο κ. Εμ. Γιαμπουρά
- Επιτελική Δομή του Υπουργείου Υγείας, Προϊσταμένη κα Φ. Δαλαβέρη
- Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης και Εφαρμογής του Υπουργείου Εσωτερικών, Προϊσταμένη κα Ι. Πρίφτη
- Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης και Εφαρμογής Τομέων Βιομηχανίας Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή, Προϊστάμενο κ. Μ. Τζωρτζή
- Επιτελική Δομή του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Τομέας Παιδείας, Προϊστάμενο κ. Κ. Βαλιάντζα
- Επιτελική Δομή Τομέα Τουρισμού, Αν. Προϊσταμένη κα Λ. Σιαμαντά
- Επιτελική Δομή Υπουργείου Πολιτισμού & Αθλητισμού, Προϊστάμενο κ. Ι. Μυλωνά
- Επιτελική Δομή Υπουργείου Ναυτιλίας & Νησιωτικής Πολιτικής, Προϊσταμένη κα Αθ. Φωκά
- Επιτελική Δομή Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Τομέα Απασχόλησης και Κοινωνικής Οικονομίας, Προϊσταμένη κα Ρ. Οικονόμου

- Επιτελική Δομή Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Τομέας Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Προϊσταμένη κα Γ. Βικάτου
- Επιτελική Δομή Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Προϊσταμένη κα Π. Αγγελοπούλου
- Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ Υπουργείου Εξωτερικών, Προϊστάμενο κ. Χρ. Τσίρο
- Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔ ΕΣΠΑ ΥΔΔΑΔ), Προϊστάμενο κ. Δ. Κατρά
- Τεχνική Γραμματεία της Συντονιστικής Επιτροπής Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, Πρόεδρο Συντονιστικής Επιτροπής κ. Κ. Μουσουρούλη

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗΣ (ηλεκτρονικά)

- ΕΥΔ Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας 2014-2020», Προϊστάμενο κο Μανέτα
- Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού και Διαχείρισης Προγραμμάτων Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης και Ταμείου Εσωτερικής Ασφάλειας και άλλων Πόρων (Ε.Υ.ΣΥ.Δ. Τ.Α.Μ.Ε.Τ.Ε.Α.Α.Π), Προϊσταμένη κα Α. Μιχαλοπούλου
- Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης & Εφαρμογής των Δράσεων του Υπ. Παιδείας & Θρησκευμάτων στους Τομείς της Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης & Καινοτομίας (ΕΥΔΕ-ΕΤΑΚ), Προϊσταμένη κα Ε. Πουλακάκη
- Επιτροπή Σχεδιασμού Πολιτικής ΕΣΠΑ, κ. Α. Κρητικό

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΝΟΜΗ (ηλεκτρονικά)

- Γραφείο Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων κ. Σπυρίδων-Άδωνι Γεωργιάδη
- Γραφείο Υφυπουργού Ανάπτυξη και Επενδύσεων κ. Ιωάννη Τσακίρη
- Γραφείο Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Επενδύσεων & ΕΣΠΑ, κ. Δ. Σκάλκο
- Γραφείο Ε.Γ. Διαχείρισης ΕΠ Τομεακών ΕΤΠΑ & Ταμείου Συνοχής, κ. Γ.Ζερβό
- Γραφείο Ε.Γ. Διαχείρισης Τομεακών ΕΠ ΕΚΤ, κα Ν. Δανδόλου
- Προϊστάμενο ΕΑΣ, Γεν. Δ/ντη κ. Ι. Φίρμπα
- ΕΥΣΣΑ
- ΕΥΣΕΚΤ
- ΕΥΣΕ
- ΕΥΘΥ
- ΕΥ ΟΠΣ
- ΕΥΚΕ
- ΕΥ ΑΡΧΗ ΠΛΗΡΩΜΗΣ

Δ Ι Α Ζ Ω Μ Α

Σωματείο ΔΙΑΖΩΜΑ
Μπουμπουλίνας 30 (1ος όροφος), Τ.Κ.: 106 82, Αθήνα,
Τηλ.: 210.82.54.256, Fax: 210.82.54.258
Διάζωμα - Web: www.diazoma.gr, E-mail: info@diazoma.gr

Αθήνα, 01 Φεβρουαρίου 2021

Προς:
κ. Κωνσταντίνο Αχ. Καραμανλή,
Υπουργό Υποδομών & Μεταφορών.

Αγαπητέ κ. Υπουργέ,

Το 2008 ιδρύθηκε στην Ελλάδα η Κίνηση Πολιτών «ΔΙΑΖΩΜΑ», με κύριο στόχο της να φέρει τα μνημεία της φύσης και του πολιτισμού στο κέντρο της ζωής, της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Το τελευταίο διάστημα το «ΔΙΑΖΩΜΑ», συμπλέοντας απόλυτα με το κεκτημένο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις διεθνείς επιταγές για την προώθηση της βιώσιμης και ολοκληρωμένης διαχείρισης της Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς στηρίζει και ενισχύει την υλοποίηση ολιστικών προγραμμάτων πολιτιστικού τουρισμού (πολιτιστικές – περιβαλλοντικές διαδρομές και πολιτιστικά πάρκα). Τα προγράμματα αυτά έχουν ως στόχο να αποτελέσουν κινητήριο μοχλό για τη βιώσιμη – οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική - ανάπτυξη μιας περιοχής, συνδέοντας τα μνημεία της φύσης και του πολιτισμού με την τοπική επιχειρηματικότητα και τον πολιτισμό της αγροδιατροφής.

Ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για τον οραματικό αυτό στόχο μπορεί να αποτελέσουν και οι αυτοκινητόδρομοι της χώρας. Ας φανταστούμε τη σύμβαση παραχώρησης των αυτοκινητοδρόμων πιο ολοκληρωμένη, προκειμένου να συμπεριλαμβάνει και να φροντίζει για τη προσβασιμότητα σε ένα εύλογο βάθος (π.χ. 30 χιλιομέτρων περίξ των αυτοκινητοδρόμων ή χρονοαπόστασης ενός ημιώρου περίξ των αυτοκινητοδρόμων) στα μνημεία της φύσης και του πολιτισμού και με τον τρόπο αυτό να συνδράμει την πολιτεία στο έργο της ανάδειξής τους.

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα πολιτιστικών διαδρομών κατά μήκος των αυτοκινητοδρόμων που σχεδιάζονται ή και υλοποιούνται ήδη (π.χ. Διαδρομή «Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου», Διαδρομή «VIA EGNATIA», Διαδρομή «Ολυμπίας Οδού», Διαδρομή «ΜΟΡΕΑ», Διαδρομή της Στερεάς Ελλάδας «ΟΙΔΙΠΟΥΣ», με όχημα τη Νέα Οδό, Διαδρομή «Τριλογία της Αττικής» με όχημα την Αττική Οδό, Διαδρομή στα μνημεία κατά μήκος της Κεντρικής Οδού - Ε65, της Ιόνιας Οδού κ.α.). Η σύνδεση των μνημείων με τους αυτοκινητοδρόμους είναι τόσο μεγάλη που ορισμένες διαδρομές φέρουν και το όνομα των αυτοκινητοδρόμων.

Το τελευταίο διάστημα προχωρά από το Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ» ο σχεδιασμός του Προγράμματος «Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού», το οποίο αφορά στην αναβάθμιση των προσβάσεων και της καθοδηγητικής ενιαίας σήμανσης προς μνημεία φύσης και πολιτισμού που βρίσκονται κατά μήκος των μεγάλων αυτοκινητοδρόμων της χώρας, οι οποίοι λειτουργούν υπό το καθεστώς Συμβάσεων Παραχώρησης. Στόχος του παραπάνω προγράμματος είναι να αναβαθμίσει τον ρόλο των αυτοκινητοδρόμων, προκειμένου πέρα από τη βασική τους αποστολή (μεταφορά ανθρώπων και εμπορευμάτων) να γίνουν καταλύτες πρόσβασης, ανάδειξης και διαρκούς φροντίδας των μνημείων που τους περιβάλλουν.

Το πρόγραμμα επιχειρεί να διαμορφώσει μια νέα φιλοσοφία για το σχεδιασμό και την υλοποίηση των αναπτυξιακών προγραμμάτων στη χώρα μας. Πιστεύουμε πως οι αυτοκινητόδρομοι μπορούν να συμβάλουν στην ανάδειξη του περιβαλλοντικού και πολιτιστικού αποθέματος των περιοχών από όπου διέρχονται, μέσα από δράσεις «υιοθεσίας» και φροντίδας των μνημείων, καθώς και με τη σύνδεσή τους με την αειφορία και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Με τον τρόπο αυτό, οι αυτοκινητόδρομοι, ως σύγχρονα κατασκευαστικά έργα, μπορούν να συνεισφέρουν όχι μόνο στην οικονομική, αλλά και στην πολιτιστική ανάπτυξη της Ελλάδας.

Μια πρώτη πιλοτική προσπάθεια για τη χρηματοδότηση του προγράμματος επιχειρείται με την ένταξή του στο Ταμείο Ανάκαμψης. Για το σκοπό αυτό επιδιώκεται ο συνδυασμός με έργα μεγάλης κλίμακας που υλοποιεί το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης και έχουν ως στόχο την ενσωμάτωση της τεχνολογίας 5G στους αυτοκινητοδρόμους της χώρας μας (πρόγραμμα «5G ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ»). Με τον τρόπο αυτό θα συνδυαστούν αρμονικά έργα άυλα (ψηφιακές υποδομές) με έργα υλικής φύσεως (βελτίωση προσβασιμότητας των μνημείων).

Επιπλέον, για την υλοποίηση του προγράμματος μπορούν να κινητοποιηθούν και να αξιοποιηθούν όλα τα χρηματοδοτικά προγράμματα (Π.Ε.Π./ ΕΣΠΑ 2021-2027, Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, πρόγραμμα «ΑΝΤΩΝΗΣ ΤΡΙΤΣΗΣ», Recovery, Ιδιωτικοί πόροι, Χορηγίες, Δωρεές κ.λπ.).

Με την παρούσα επιστολή θα θέλαμε, λοιπόν, να σας ενημερώσουμε για τα βήματα που έχει κάνει το «ΔΙΑΖΩΜΑ» για το παραπάνω οραματικό και φιλόδοξο σχέδιο, το οποίο ευελπιστούμε να αγκαλιάσει όλη τη χώρα και να αποκτήσει χαρακτήρα εθνικού προγράμματος.

Μέχρι τώρα έχουν γίνει οι εξής ενέργειες:

- Ενημερωτική επιστολή προς τον πρωθυπουργό της χώρας, κ. Κυριάκο Μητσοτάκη. (Συνημμένο 1)
- Γνωμοδότηση προς την πρόταση του Διαζώματος από τον Προϊστάμενο της Γενικής Γραμματείας Υποδομών της Γενικής Διεύθυνσης Συγκοινωνιακών Υποδομών του Υπουργείου Μεταφορών και Υποδομών, κ. Ιωάννη Καρνέση. (Συνημμένο 2)
- Διαρκής διαβούλευση με τους υπουργούς, κ. Κυριάκο Πιερρακάκη, Υπουργό Ψηφιακής Διακυβέρνησης και κ. Θεόδωρο Σκυλακάκη, Αναπληρωτή Υπουργό Οικονομικών, με στόχο την προετοιμασία ενός ισχυρού φακέλου για την ένταξη του προγράμματος «Λεωφόροι Φύσης και Πολιτισμού» (Α΄ φάση) στο RECOVERY - Πρόγραμμα Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, με αρχικό προϋπολογισμό που θα ανέλθει στα 80 εκ. ευρώ. Το έργο αυτό θα ενταχθεί ως «συνοδό έργο» στο πρόγραμμα «5G ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ».
- Προκαταρκτικές ενέργειες για τη συγκρότηση του φακέλου του έργου από την εταιρεία «ΔΡΟΜΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΜΕΛΕΤΗΤΕΣ ΕΠΕ».
- Ενημερωτικές επιστολές του Υπουργού Επικρατείας και Ψηφιακής Διακυβέρνησης, κ. Κυριάκου Πιερρακάκη προς τους Περιφερειάρχες της Ηπειρωτικής Ελλάδας και την Κτηματολόγιο Α.Ε. (Συνημμένο 3,4)

Επιπλέον, το Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ», μετά από σχετική απόφαση που ελήφθη σε συνεδρίαση του Διοικητικού του Συμβουλίου την Τρίτη 26 Ιανουαρίου 2021 (απόφαση υπ' αρ. 2 / 26-01-2021), έχει ήδη αναθέσει τη μελέτη - masterplan για το πρόγραμμα «ΛΕΩΦΟΡΟΙ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ», δηλαδή τη «ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ “ΛΕΩΦΟΡΟΙ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ”» στην εταιρεία «ΔΡΟΜΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΜΕΛΕΤΗΤΕΣ ΕΠΕ». (Συνημμένο 5).

Σκοπός της στρατηγικής μελέτης αυτής είναι η διαμόρφωση ενός επιτελικού σχεδίου προσεκτικά επιλεγμένων δράσεων αναβάθμισης της προσβασιμότητας των άμεσα συσχετισμένων με το δίκτυο των αυτοκινητοδρόμων μνημείων φύσης και πολιτισμού και κατ' επέκταση της επισκεψιμότητάς τους, που θα προκύψει μέσα από συστηματική διερεύνηση και αξιολόγηση δυνητικών βελτιωτικών παρεμβάσεων / δράσεων προς ένταξη στο Πρόγραμμα.

Αγαπητέ Υπουργέ,

Μεγάλη προωθητική δύναμη θα δώσει στο πρόγραμμα «ΛΕΩΦΟΡΟΙ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ» η υιοθεσία και η διαρκής φροντίδα των προσβάσεων στα μνημεία μας μέσα από την τροποποίηση των συμβάσεων παραχώρησης. Ήδη η ΟΛΥΜΠΙΑ ΟΔΟΣ Α.Ε. έχει επεξεργαστεί σχετική πρόταση για την αναμενόμενη νέα σύμβαση παραχώρησης στον άξονα Πάτρα – Πύργος – Ολυμπία.

Νομίζω θα ήταν πάρα πολύ χρήσιμο να οργανωθεί μια διαβούλευση ανάμεσα στο Υπουργείο Υποδομών & Μεταφορών, την Ολυμπία Οδό και το Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ» για να εξετάσουμε όλες τις παραμέτρους του εγχειρήματος.

Κλείνοντας, θα ήθελα να σας μεταφέρω την πεποίθησή μου ότι το πρόγραμμα «ΛΕΩΦΟΡΟΙ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ» συνδυάζει όλα τα προτάγματα της εποχής μας (βιώσιμη ανάπτυξη, πράσινη οικονομία, ψηφιακή Ελλάδα, καινοτομία κ.λπ.) με την προστασία και την ανάδειξη της πιο πολύτιμης προίκας της χώρας μας: των μνημείων της φύσης και του πολιτισμού. Είναι μια συνομιλία ανάμεσα στα μνημεία της αρχέγονης φύσης και του αρχαίου κόσμου με τα σύγχρονα επιτεύγματα της επιστήμης και της τεχνολογίας.

Κύριε Υπουργέ,

Με το θάρρος που μου δίνει η διαρκής παρουσία μου για 40 χρόνια στο δημόσιο βίο νομιμοποιούμαι να σας κάνω μια έκκληση εθνικών διαστάσεων: *βάλτε τη σφραγίδα σας σε ένα πρόγραμμα οραματικό που φιλοδοξεί να αλλάξει όλο το αξιακό περιβάλλον για τη βιώσιμη ανάπτυξη της πατρίδας μας.*

Τέλος, θα ήθελα να σας παρακαλέσω θερμά να έχω μια επικοινωνία μαζί σας μέσω τηλεδιάσκεψης, σε μέρα και ώρα που εσείς θα μου υποδείξετε, προκειμένου να σας ενημερώσω προσωπικά για το πρόγραμμα «ΛΕΩΦΟΡΟΙ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ».

Σας ευχαριστώ θερμά για το χρόνο σας και παραμένω στη διάθεσή σας για οποιαδήποτε επιπλέον πληροφορία χρειαστείτε.

Με εκτίμηση,

Ο πρόεδρος,

Σταύρος Μπένος

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ Π/ΘΜΙΑΣ, Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ &
ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ Π/ΘΜΙΑΣ ΚΑΙ Δ/ΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ
ΤΜΗΜΑ Γ' ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ
ΔΟΜΩΝ

Βαθμός Προτεραιότητας: **ΚΑΝΟΝΙΚΟ**

Ταχ. Δ/ση : Ανδρέα Παπανδρέου 37
Τ.Κ. – Πόλη : 15180 – Μαρούσι
Ιστοσελίδα : <http://www.minedu.gov.gr>
Email : disedu@minedu.gov.gr
Πληροφορίες : Χ.Μπάκα
Δ.Ντούλια
Τηλέφωνο Γ.Μανέντη
: ☎ 2103443275/2255

Μαρούσι, 15-02-2021
Αρ. Πρωτοκόλλου: Φ.1/ΔΝ/ 49871/18148/Δ7

ΠΡΟΣ : Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ»
info@diazoma.gr

ΚΟΙΝ.: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής,
info@iep.edu.gr

ΘΕΜΑ : «Έγκριση αιτήματος για υλοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος»

Σχετ : Το με αρ. πρωτ. 49871/Δ7/29-4-2020 εισερχόμενο έγγραφο του Υ.ΠΑΙ.Θ. που αφορά σε αίτημα του Φορέα **Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ»**

Σε απάντηση του ανωτέρω σχετικού αιτήματός σας και έχοντας υπόψη το με αρ. 38/31-07-2020 απόσπασμα Πρακτικού του ΙΕΠ, σας ενημερώνουμε ότι **εγκρίνεται** η υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος με τίτλο: **«Υιοθεσία αρχαίων θεάτρων. Μαθητές ξεναγούν μαθητές στα αρχαία θέατρα»**, το οποίο απευθύνεται σε μαθητές/τριες Π/θμιας (Δημοτικό) και Δ/θμιας Εκπαίδευσης όλων των τύπων σχολείων όλης της χώρας, για το σχολικό έτος 2020-2021, υπό τις εξής προϋποθέσεις:

1. Η συμμετοχή των σχολικών μονάδων στο εν λόγω πρόγραμμα να είναι **προαιρετική και δωρεάν** για τους/τις μαθητές/τριες και αυτό δύναται να εφαρμόζεται **διαδικτυακά**, εφόσον το περιεχόμενό του είναι ταυτόσημο με αυτό που έχει εγκριθεί από το ΙΕΠ.
2. Υλοποιείται μετά από σχετική απόφαση του Συλλόγου Διδασκόντων και τη σύμφωνη γνώμη του/της Διευθυντή/τριας της σχολικής μονάδας ως προς τις εκπαιδευτικές ανάγκες, καθώς και την αυστηρή τήρηση των υγειονομικών πρωτοκόλλων για την αντιμετώπιση των επιδημιολογικών κινδύνων και τη μείωση της πιθανότητας να εκτεθεί το εκπαιδευτικό προσωπικό και το μαθητικό δυναμικό των σχολείων σε συνθήκες μετάδοσης του Covid-19.
3. Σε περίπτωση υλοποίησης του προγράμματος στο σχολικό χώρο μπορούν να εισέρχονται **δύο (2) άτομα** το ανώτερο σε κάθε Τμήμα πλέον του εκπαιδευτικού, σύμφωνα με το 147ο

Απόσπασμα Πρακτικού της Εθνικής Επιτροπής Προστασίας Δημόσιας Υγείας έναντι του κορωνοϊού COVID-19.

4. Έχουν ενημερωθεί οι γονείς/κηδεμόνες για την προαιρετική συμμετοχή των μαθητών/τριών στο πρόγραμμα και έχει εξασφαλιστεί από τη σχολική μονάδα η ενυπόγραφη δήλωση συναίνεσής τους.
5. Το πρόγραμμα υλοποιείται με την υποχρεωτική παρουσία του/της εκπαιδευτικού της τάξης και **δεν υπερβαίνει σε διάρκεια τις τρεις (3) διδακτικές ώρες.**
6. Κατά την υλοποίηση των δράσεων είναι εξασφαλισμένη η προστασία (α) των προσωπικών δεδομένων των μαθητών/τριών, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και (β) της υγείας και της ασφάλειας των μαθητών/τριών.
7. Σε κάθε περίπτωση επίσκεψης των μαθητών/τριών σε χώρους εκτός της σχολικής μονάδας απαιτείται (α) απόφαση του Συλλόγου Διδασκόντων, (β) η σύμφωνη γνώμη του/της Διευθυντή/ντριας της σχολικής μονάδας και (γ) η διαρκής παρουσία εκπαιδευτικού κατά την υλοποίηση του προγράμματος.
8. Εφαρμόζονται οι διατάξεις που αφορούν στις σχολικές επισκέψεις και μετακινήσεις των μαθητών /τριών, όπως αυτές προβλέπονται για (α) την Π/θμια Εκπαίδευση στη με αρ. πρωτ. Φ.14/89494/ΓΔ4/17-7-2020 (Β'2888) Υπουργική Απόφαση και (β) την Δ/θμια Εκπαίδευση στη με αρ. πρωτ. 20883/ΓΔ4/12-02-2020 (Β'456) Υπουργική Απόφαση. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση και **κατά προτεραιότητα τηρούνται αυστηρά τα οριζόμενα στις εκάστοτε Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις ή/και εγκυκλίους του ΥΠΑΙΘ που αφορούν στα μέτρα ασφαλούς λειτουργίας των εκπαιδευτικών μονάδων για την αποφυγή διάδοσης του κορωνοϊού, καθώς και τα κατά τόπους ισχύοντα μέτρα και απαγορεύσεις του COVID-19.**
9. Δεν επιτρέπεται σε καμία περίπτωση η φωτογράφιση, η βιντεοσκόπηση και η ηχογράφιση των μαθητών/τριών, εκτός και έχει δηλωθεί στην περιγραφή του προγράμματος που κατατέθηκε στο ΙΕΠ για έγκριση.
10. Δεν επιτρέπεται η διάθεση/προβολή οποιουδήποτε υλικού το οποίο (α) δεν είναι εγκεκριμένο από το Υ.ΠΑΙ.Θ., (β) μπορεί να αφορά έμμεση ή άμεση διαφήμιση/προώθηση εμπορικών προϊόντων φορέων/επιχειρήσεων ή υπηρεσιών ατόμων/φορέων και (γ) αναφέρεται σε τυχόν χορηγούς του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος.
11. Το πρόγραμμα να μη χρησιμοποιηθεί για κανενός είδους διαφημιστικό ή άλλο εμπορικό σκοπό.
12. Κατά την εφαρμογή του προγράμματος εντός ωρολογίου προγράμματος, να μην παρακωλύεται με οποιονδήποτε τρόπο η εύρυθμη λειτουργία των σχολικών μονάδων.
13. Πριν από την υλοποίηση του προγράμματος, προς ενημέρωση κάθε ενδιαφερόμενου/ης, να προηγηθεί ανάρτηση στον ιστότοπο του Φορέα με (α) σύντομη περιγραφή του προγράμματος

(περιγραφή δράσεων, μεθοδολογία, στόχοι, επιδιωκόμενα αποτελέσματα, αποτίμηση) και (β) παρουσίαση του εκπαιδευτικού υλικού.

14. Να γίνονται οι απαραίτητες προσαρμογές λαμβάνοντας υπόψη κατά περίπτωση την ηλικία, τη βαθμίδα και τις μαθησιακές ανάγκες των μαθητών/μαθητριών.
15. Οι χώροι υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος να πληρούν τις προϋποθέσεις των χώρων συνάθροισης κοινού και να έχουν ληφθεί όλα τα απαραίτητα μέτρα για την ασφάλεια των μαθητών/μαθητριών.

Επισημαίνεται, με ιδιαίτερα emphaticό τρόπο, ότι η υλοποίηση του προτεινόμενου εκπαιδευτικού σχεδιασμού ιεραρχείται ως δευτερεύουσας σημασίας, καθώς προτεραιότητα πρέπει να δοθεί στην αυστηρή τήρηση των υγειονομικών πρωτοκόλλων για την αντιμετώπιση των επιδημιολογικών κινδύνων και στη μείωση της πιθανότητας να εκτεθεί το εκπαιδευτικό προσωπικό και το μαθητικό δυναμικό των σχολείων σε επικίνδυνο υικό φορτίο. Κατά συνέπεια, και ανεξάρτητα από την παιδαγωγική ή επιστημονική καταλληλότητα και εγκυρότητα του κάθε εγχειρήματος, οι διευθύνσεις των σχολείων έχουν την τελική αρμοδιότητα αναφορικά με την εφαρμογή του σχεδιασμού, λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές οδηγίες της πολιτείας και των υγειονομικών οργάνων για την αντιμετώπιση της επιδημικής κρίσης.

Προς ενημέρωση κάθε ενδιαφερομένου η παρούσα έγκριση θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του Υ.ΠΑΙ.Θ.

<http://edu-gate.minedu.gov.gr/>

**ΜΕ ΕΝΤΟΛΗ ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ
Η ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ Π.Ε., Δ.Ε. & Ε.Α.**

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΓΚΙΚΑ

Εσωτερική Διανομή:

1. Γραφείου Υφυπουργού
2. Διεύθυνση Υποστήριξης Προγραμμάτων και Εκπαίδευσης για την Αειφορία -Τμήμα Γ'
3. Δ/ση Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας και Καινοτομίας, Τμήμα Α' (<http://edu-gate.minedu.gov.gr/>)

Ψηφιακή Στρατηγική για τον Πολιτισμό

Ψηφιακή Στρατηγική για τον Πολιτισμό

Ψηφιακή Στρατηγική για τον Πολιτισμό 2016-2022

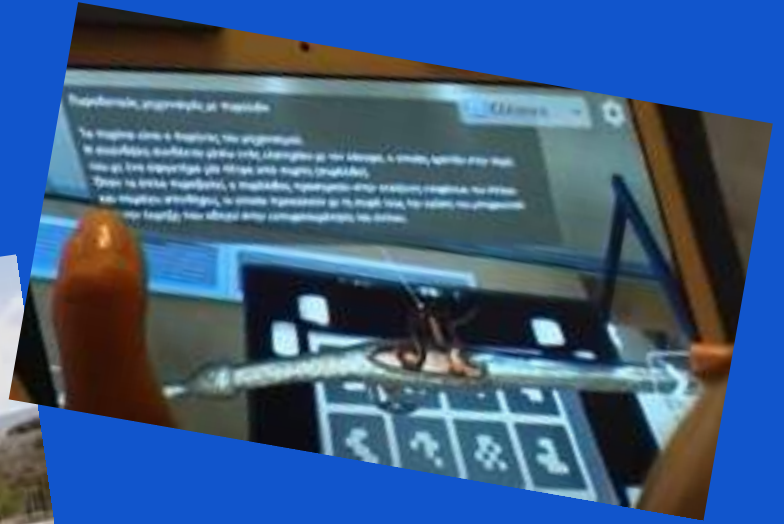
Ψηφιακή
στρατηγική
για τον πολιτισμό
2016-2022

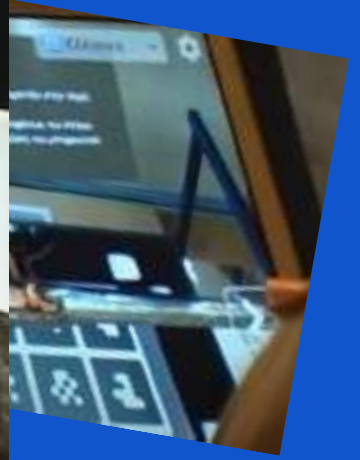

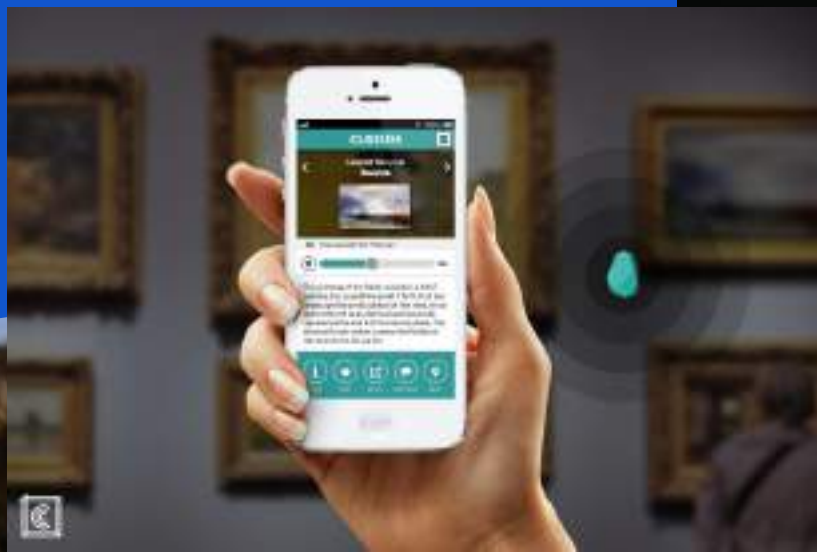
ANCIENT
THEATERS
EPIRUS

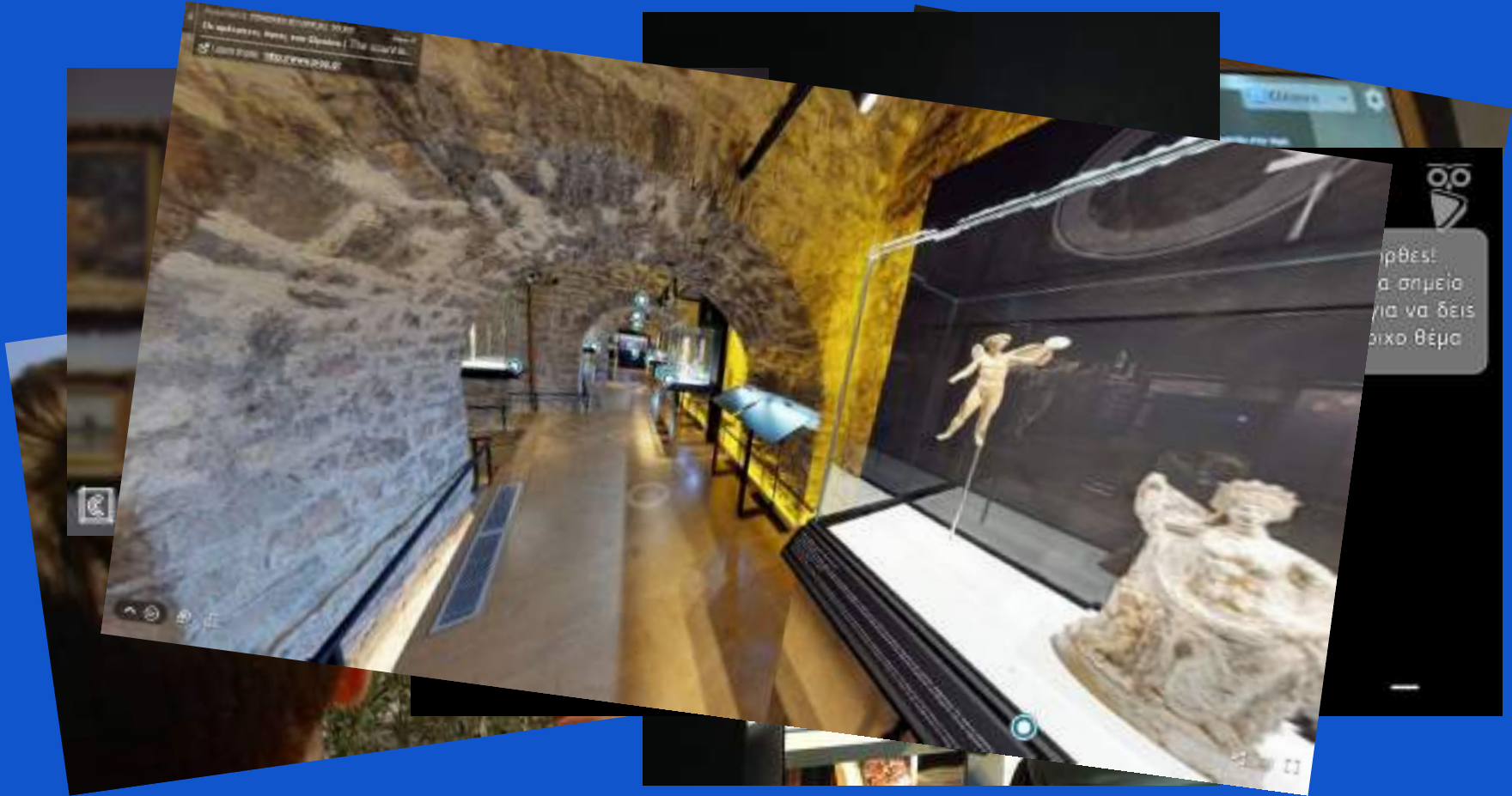
**Καταγραφή
Βελτίωση
Επέκταση
Εξειδίκευση**

**των Ψηφιακών Πολιτισμικών Προϊόντων στις
ανάγκες μιας Πολιτιστικής Διαδρομής**

Αναβάσει το πρόγραμμα στο PC
In English: here, see English | The app is in
Learn more: <http://www.pse.gr>

Είσοδος

έρθεις!
α σημείο
για να δεις
το δικό θέμα

Ψηφιακή Στρατηγική για τον Πολιτισμό

Κεφάλαιο Α - Εισαγωγή, Αξίες και Αρχές

Ανοιχτά Δεδομένα // Open Data

Ανοιχτά Πρότυπα και Τεχνολογίες

Διαλειτουργικότητα (Interoperability)

Προσβασιμότητα (Accessibility)

Πνευματικά Δικαιώματα

Ασφάλεια

Ευελιξία, Επεκτασιμότητα, Βιωσιμότητα

Κεφάλαιο Β - Τάσεις και Δεδομένα

Ψηφιακά Εργαλεία Επικοινωνίας (ΨΕΕ)

- Εφαρμογές Ξενάγησης Επαυξημένης Πραγματικότητας σε Αρχαιολογικό Χώρο
- Εικονική Περιήγηση (Virtual Tour) με χρήση Σφαιρικών Πανοραμικών Φωτογραφιών
- Ψηφιακές Αναπαραστάσεις
- Πληροφόρηση επιτόπιων επισκεπτών
- Πληροφόρηση διαδικτυακών επισκεπτών

Ψηφιακά Εργαλεία Τεκμηρίωσης (ΨΕΤ)

- Ψηφιακό Αποθετήριο
- Διατήρηση μέσω τρισδιάστατης ψηφιοποίησης

Ψηφιακά Εργαλεία Διακυβέρνησης (ΨΕΔ)

- Destination Management System (DMS)
- Πλατφόρμα Συνεργασίας και Διαβούλευσης Επιχειρηματικού Cluster

Κεφάλαιο Β - Ανάλυση Υπάρχουσας Κατάστασης

- Τουριστικό και Πολιτιστικό αποθετήριο
- Τουριστική και Πολιτιστική πύλη της ΠΑΜΘ
- Λοιπές Δράσεις και Πρωτοβουλίες
  - 360° - Εικονική Περιήγηση
  - Τρισδιάστατες ψηφιοποιήσεις από τον Αρχαιολογικό χώρο των Φιλίππων
  - Σχολιασμός Λοιπών Δράσεων και Πρωτοβουλιών
- Σχεδιαζόμενες ενέργειες
  - Τουριστική Προβολή Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης
  - Πρόγραμμα Τουριστικής Προβολής της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης για το έτος 2020
  - Σχολιασμός Σχεδιαζόμενων Ενεργειών

Ψηφιακή Στρατηγική για τον Πολιτισμό

Κεφάλαιο Β - SWOT Analysis

Πλεονεκτήματα

- Υψηλού επιπέδου επιστημονικό δυναμικό σε δεξιότητες πληροφορικής και επικοινωνιών
- Ύπαρξη και λειτουργία υποδομών διαχείρισης και τεκμηρίωσης δεδομένων που μπορούν να λειτουργήσουν ως βάση για να αναπτυχθούν ΨΠΠ.
- Πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών και μεμονωμένες ιδιωτικές, δείχνουν το πάθος και την αγάπη των κατοίκων για την ανάπτυξη του τόπου τους.
- Σημαντικός βαθμός εξοικείωσης των πολιτών με τις τεχνολογίες επικοινωνίας (ιδίως τηλεφωνίας)
- Εκτεταμένη βασική ευρυζωνική κάλυψη, με ικανοποιητική διείσδυση και αυξητική τάση ζήτησης ευρυζωνικών συνδέσεων υψηλότερης ταχύτητας

Αδυναμίες

- Περιορισμένη ενσωμάτωση και αντίληψη της σημασίας των ΤΠΕ στη λειτουργία κυρίως των πολύ μικρών επιχειρήσεων, με πολύ περιορισμένη αξιοποίηση ειδικών στις ΤΠΕ
- Περιορισμένη αξιοποίηση των ΤΠΕ σε ψηφιακές υπηρεσίες τουρισμού σε τοπικό επίπεδο (η πλειονότητα των μουσείων δεν παρέχουν μια βασική ψηφιακή επίσκεψη, πολλά δεν έχουν ούτε ιστοσελίδα)
- Ύπαρξη αργών διαδικασιών λήψης αποφάσεων, προσαρμοσμένες στις υπάρχουσες συνθήκες.
- Χαμηλό PageRank - SEO των επίσημων ιστοσελίδων της Περιφέρειας προώθησης τουρισμού / πολιτισμού σε βασικές λέξεις κλειδιά (διακοπές στην Θράκη, ταξίδι στην Εγνατία κτλ)
- Ελλιπείς τηλεπικοινωνιακές υποδομές σε χώρους πολιτισμού και καθυστερήσεις στη δημιουργία ταχέων ψηφιακών δικτύων

Ψηφιακή Στρατηγική για τον Πολιτισμό

Κεφάλαιο Β - SWOT Analysis

Ευκαιρίες

- Επαναχρησιμοποίηση περιεχομένου με στόχο τη δημιουργία προστιθέμενης αξίας (εμπορικής και πολιτιστικής)
- Αξιοποίηση υφιστάμενων υποδομών ανάδειξης του περιεχομένου (π.χ. Europeana, Εθνικός Συσσωρευτής Περιεχομένου)
- Περαιτέρω αξιοποίηση της χρήσης ΤΠΕ στην παραγωγική διαδικασία από τις επιχειρήσεις λόγω της αναγκαιότητας τόνωσης του εξωστρεφούς ανταγωνισμού
- Ενεργοποίηση τοπικών κοινοτήτων, συνδυασμός δράσεων πολιτισμού και τουρισμού στο πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης, ενίσχυση της ενασχόλησης και διάδρασης του κοινού
- Συνέργειες με ιδιωτική πρωτοβουλία στο πλαίσιο της ψηφιακής οικονομίας
- Αναγνώριση της συμβολής και σημασίας του κλάδου ΤΠΕ στην ανάκαμψη και θεσμοθέτηση του Υπουργείου Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης και της ΓΓΨΠ, ως σταθερού κέντρου χάραξης εθνικής ψηφιακής στρατηγικής και συντονισμού των πολιτικών της Ενιαίας Ψηφιακής Αγοράς
- Αξιολόγηση της βιωσιμότητας των επενδύσεων σε ΤΠΕ ως κριτήριο για την καλύτερη επιλογή των πράξεων
- Περαιτέρω αξιοποίηση πολλαπλών χρηματοδοτικών εργαλείων σε Ευρωπαϊκό και Διεθνές επίπεδο για τη δημιουργία νέων και καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών ΤΠΕ
- Αξιοποίηση νέων δικτυακών τεχνολογιών και εργαλείων

Απειλές

- Κύκλος Ζωής ΨΠΠ
- Πλαίσιο διαχείρισης και εκκαθάρισης πνευματικών δικαιωμάτων
- Περαιτέρω καθυστερήσεις έναρξης υλοποίησης έργων της νέας προγραμματικής περιόδου
- Μειωμένη ανταπόκριση τοπικής αγοράς σε νέα έργα λόγω περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων και κρίση
- Μειωμένη εμπορική αξιοποίηση του πολιτισμικού περιεχομένου
- Μειωμένο ενδιαφέρον πολιτιστικών φορέων για καινοτομία και δράσεις της οικονομίας των κοινών
- Περιορισμοί στην επαναχρησιμοποίηση του περιεχομένου και μειωμένη ανταπόκριση σε δράσεις ανοιχτότητας
- Αρνητικό μακροοικονομικό περιβάλλον και ψυχολογία ύφεσης που οδηγεί σε αναβολή επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και επενδύσεων
- Χαμηλός βαθμός εξοικείωσης των επιχειρήσεων και των πολιτών σε ζητήματα ασφάλειας των ΤΠΕ, ιδίως στον τομέα των συναλλαγών

Κεφάλαιο Γ - Στρατηγικό Πλαίσιο

Αξονες και Στόχοι

- **Οικοδόμηση**
  - Ανάπτυξη των δυνατοτήτων
  - Βελτίωση εμπειρίας
  - Ψηφιοποίηση
- **Λειτουργία**
  - Διαχείριση
  - Ένταξη
  - Μάθηση
  - Προώθηση
- **Γεωγραφική Στόχευση**
- **Προτεραιότητες**
- **Παρακολούθηση και Αξιολόγηση**

Ψηφιακή Στρατηγική για τον Πολιτισμό

Κεφάλαιο Γ - Στρατηγικό Πλαίσιο

Δράσεις για την Οικοδόμηση της Πολιτιστικής Διαδρομής

Τίτλος Δράσης	Βαθμός Προτεραιότητας
Εφαρμογές Ξενάγησης Επαυξημένης Πραγματικότητας σε Αρχαιολογικό Χώρο	2
Ανάπτυξη και Βελτιστοποίηση Ψηφιακού Αποθετηρίου	2
Virtual Tours με χρήση φωτογραφικών πανοραμμάτων 360 μοιρών	1
Τρισδιάστατη ψηφιακή αναπαράσταση και τεκμηρίωση με χρήση εικονικής πραγματικότητας	3
Ιστοσελίδα Διαδρομής	1
Δίκτυο τουριστικής ενημέρωσης μέσω bluetooth beacons	2
Χρήση Google Maps	2

Δράσεις για την Λειτουργία της Πολιτιστικής Διαδρομής

Ψηφιακή Εφαρμογή DMO - Διαχείρισης Πολιτιστικής Διαδρομής	1
Ψηφιακή Εφαρμογή Cluster - Διαχείρισης Επιχειρηματικού Cluster	2

Ψηφιακή Στρατηγική για τον Πολιτισμό

Κεφάλαιο Γ - Παρακολούθηση και Αξιολόγηση

Τίτλος Δράσης	Δείκτες Αξιολόγησης
Εφαρμογές Ξενάγησης Επαυξημένης Πραγματικότητας σε Αρχαιολογικό Χώρο	<ul style="list-style-type: none"> • Στατιστικά χρήσης • Αριθμός χώρων προέλευσης χρηστών • Παρακολούθηση μετατροπής διαδικτυακών χρηστών σε επιτόπιους
Ανάπτυξη και Βελτιστοποίηση Ψηφιακού Αποθετηρίου	<ul style="list-style-type: none"> • Εναρμόνιση με τα διεθνή πρότυπα και πρακτικές • Εμπλουτισμός περιεχομένου
Virtual Tours με χρήση φωτογραφικών πανοραμάτων 360 μοιρών	<ul style="list-style-type: none"> • Στατιστικά χρήσης • Αριθμός χώρων προέλευσης χρηστών
Τρισδιάστατη ψηφιακή αναπαράσταση και τεκμηρίωση με χρήση εικονικής πραγματικότητας	<ul style="list-style-type: none"> • Πιστότητα αναπαραγωγής των ψηφιακών μοντέλων βάσει της μελέτης αποκατάστασης. • Στατιστικά χρήσης • Αντιληπτή χρησιμότητα και ευκολία χρήσης
Ιστοσελίδα Διαδρομής	<ul style="list-style-type: none"> • Επισκεψιμότητα Ιστοσελίδας • Αριθμός χώρων προέλευσης διαδικτυακών επισκεπτών.
Δίκτυο τουριστικής ενημέρωσης μέσω bluetooth beacons	<ul style="list-style-type: none"> • Στατιστικά χρήσης • Γεωγραφική κατανομή
Χρήση Google Maps	<ul style="list-style-type: none"> • Στατιστικά Εμφάνισης • Reviews Επισκεπτών • Ανταπόκριση DMO στα reviews
Ψηφιακή Εφαρμογή DMO - Διαχείρισης Πολιτιστικής Διαδρομής	<ul style="list-style-type: none"> • Καλή λειτουργία των ροών εργασίας • Ορθή και αμεση ενημέρωση και αναφορές
Ψηφιακή Εφαρμογή Cluster - Διαχείρισης Επιχειρηματικού Cluster	<ul style="list-style-type: none"> • Καλή λειτουργία της διαβούλευσης και τηλεσυνδιασκειψης • Αποτελεσματικότητα μέσα από φόρμες αξιολόγησης που θα συμπληρώνουν οι χρήστες / επιχειρήματιες

Ψηφιακή Στρατηγική για τον Πολιτισμό

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ & ΔΙΑΧΕΙΡΗΤΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΑΠΟ 01/09/2008 ΕΩΣ 31/1/2021							
Εσοδα	ΧΡ 2008-20	ΧΡΗΣΗ 2021	31/1/2021	Εσοδα	ΧΡ 2008-20	ΧΡΗΣΗ 2021	31/1/2021
Τακτικές Εισφορές Μελών	483.781,64 €	2.000,00 €	485.781,64 €	Εσοδα Ίδρυσης	139,02	0,00	139,02
Εισφορές Τακτικών Μελών	483.781,64 €	2.000,00 €	485.781,64 €	Εσοδα Ίδρυσης & πρώτης εγκατάστασης	139,02		139,02
Μια Δωρεά για το ΔΙΑΖΩΜΑ	62.252,93 €	10,00 €	62.262,93 €				
Δωρεές Μελών-Φίλων	62.252,93 €		0,00 €				
Δωρεές Μελών-Φίλων του μήνα				Πάγια	19.026,69	620,00	19.646,69
Τσοπάνη Λαμπία Μαρία		10,00 €	10,00 €	Ν/Υ και Εξοπλισμός	17.708,69	620,00	18.328,69
			0,00 €	Σύστημα ηλεκτρονικών καταχωρήσεων	1.318,00		1.318,00
			0,00 €	Εσοδα μίσθωσης ακινήτων	99.817,08	688,42	100.505,50
			0,00 €	Μίσθωση ακινήτων (έδρα)			
			0,00 €	Ενοίκια	89.072,20	600,00	89.672,20
Εσοδα από Επίσηα Συνδρόμια Εταιρικών Μελών-Χορηγίες	2.034.576,31 €	3.000,00 €	2.037.576,31 €	Κοινόχρηστα	9.243,88	88,42	9.332,30
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΧΟΡΗΓΙΕΣ	353.642,95 €		353.642,95 €	Εγγυήσεις (Ενοικίων-ΔΕΗ κλπ)	1.501,00		1.501,00
ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΛΟΥ ΠΟΛΥΤΙΜΗ	102.150,00 €		102.150,00 €				
ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ	58.085,36 €		58.085,36 €	Εσοδα λειτουργίας	292.036,52	2.301,03	294.337,55
ΕΛΡΕΝ Α.Ε ΤΡΥΦΩΝ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	111.500,00 €		111.500,00 €	Εσοδα λειτουργίας			
ΑΤΤΙΚΗ ΟΔΟΣ Α.Ε.	49.600,00 €		49.600,00 €	Δ.Ε.Η	20.155,00	272,00	20.427,00
ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ ΑΕ	89.600,00 €		89.600,00 €	Ο.Τ.Ε	31.058,52	271,50	31.330,02
ΤΣΙΜΕΝΤΑ ΤΙΤΑΝ ΑΕ	82.400,00 €		82.400,00 €	COSMOTE	5.883,31	84,66	5.967,97
ΤΕΜΕΣ-COSTA ΝΑΒΑΡΙΝΟ Α.Ε.	65.000,00 €		65.000,00 €	Ε.Υ.Δ.Α.Π	627,00		627,00
ΦΟΥΡΛΙΣ Α.Ε.	55.000,00 €		55.000,00 €	Επισκευές Συντήρησης	29.187,85		29.187,85
ΛΑΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ	42.280,00 €		42.280,00 €	Εσοδα Υποδοχής και φιλοξενίας	16.644,92		16.644,92
ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΔΟΧΗΣΗΣ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ Α.Ε.	10.000,00 €		10.000,00 €	Γραφική Ύλη-Αναλώσιμα χαρτικά υλικά	29.032,54		29.032,54
ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ Α.Ε.	37.150,00 €		37.150,00 €	Έντυπα -Φωτοαντίγραφα-βιβλία-Φωτογραφίες	29.292,54	235,60	29.528,14
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	55.740,00 €		55.740,00 €	Ταχυδρομικά -Μεταφορικά	27.614,93	27,00	27.641,93
ΚΟΣΜΟΤΕ	108.000,00 €		108.000,00 €	Διάφορα Εσοδα λειτουργίας	13.643,36	690,00	14.333,36
ΒΙΚΟΣ Α.Ε.	40.000,00 €		40.000,00 €	Λογιστικά προγράμματα-ετήσια συνδρομή	5.326,99		5.326,99
ZARA Α.Ε.	40.000,00 €		40.000,00 €	Παρακρατούμενοι φόροι - τέλη	66.773,08	358,22	67.131,30
ΛΑΦΑ ΒΗΤΑ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε.	44.000,00 €		44.000,00 €	Συνδρομές σε συλλόγους	12.284,95		12.284,95
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ Α.Ε.	49.000,00 €		49.000,00 €	Νομικές Υπηρεσίες-Εγγυητικές Επιστολές	4.511,53		4.511,53
ΝΕΑ ΟΔΟΣ Α.Ε.	30.400,00 €		30.400,00 €	Εσοδα κληρονομιάς		60,00	60,00
ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	55.800,00 €		55.800,00 €	Εκ παραδρομής χρέωση Τραπεζικού Λογαριασμού		302,05	302,05
INTERAMERICAN Α.Ε.	24.000,00 €		24.000,00 €	Δωρεές Συνεργατών & Τρίτων	895.921,82	7.518,42	903.440,24
ΟΛΥΜΠΙΑ ΟΔΟΣ Α.Ε.	44.840,00 €		44.840,00 €	Κόστος μισθοδοσίας	659.186,49	5.103,01	664.289,50
ΑΤΡΕΥΣ ΕΠΕ	60.000,00 €		60.000,00 €	Ασφαλιστικά Ταμεία (ΕΦΚΑ)	236.735,33	2.415,41	239.150,74
ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΗ ΛΑΤΣΗ	40.000,00 €		40.000,00 €			0,00	0,00
ΙΔΡΥΜΑ ΜΠΟΔΟΣΑΚΗ	35.000,00 €		35.000,00 €	Φ.Π.Α.	87.672,87	6.213,32	93.886,19
Σ.Ε.Β.	25.000,00 €		25.000,00 €	Φ.Π.Α.		6.213,32	6.213,32
ΣΑΝΗ Α.Ε.	15.000,00 €		15.000,00 €				0,00
ΑΡΙΝΙΤΑ ΑΕΒΕ	12.000,00 €	3.000,00 €	15.000,00 €	Καταθέσεις Διαζώματος σε κοιμητάρδες Αρχαίων Θεάτρων	99.180,00	0,00	99.180,00
ΣΣΤΕ	15.000,00 €		15.000,00 €	Καταθέσεις Διαζώματος σε κοιμητάρδες Αρχαίων Θεάτρων	99.180,00		99.180,00
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΟΔΟΣ Α.Ε.	12.000,00 €		12.000,00 €				
ΜΟΡΕΑΣ ΑΕ	43.400,00 €		43.400,00 €	Μεταβιβαστικές πληρωμές	897.410,27	6.314,51	903.724,78
ΗΠΕΙΡΟΣ ΑΕΒΕ	15.804,00 €		15.804,00 €	Μεταβιβαστικές πληρωμές	751.063,84		751.063,84
ΟΠΤΙΜΑ ΑΕΒΕ	15.842,00 €		15.842,00 €	Εθνική Τράπεζα,Πολιτιστική Διαδρομή Εγνατίας Οδού	43.400,00		43.400,00
ΜΕΤΡΟ ΑΕΒΕ	15.842,00 €		15.842,00 €	Ίδρυμα Μποδοσάκη,μελέτες Πολιτιστικής Διαδρομής Εγνατίας	11.160,00		11.160,00
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΡΚΥΡΑ	18.000,00 €		18.000,00 €	Νέα Οδός,Ψηφιακές εφαρμογές Τριλογίας της Αθήνας		5.314,51	5.314,51
ΟΜΙΛΟΣ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ-ΕΛΒΑΛ Α.Ε.	32.800,00 €		32.800,00 €	Unisystems Α.Ε. ,χορηγία κάλυψης εξόδων θερμοκοιτίδας	12.400,00		12.400,00
ΚΤΗΜΑ ΓΕΡΒΟΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	12.400,00 €		12.400,00 €	Εθνική Τράπεζα,χορηγία κάλυψης εξόδων θερμοκοιτίδας			0,00
EUROBANK ERGASIAS	21.200,00 €		21.200,00 €	Κεντρική Οδός,Δράσεις στη Πολιτιστική Διαδρομή Στ.Ελλάδος	15.508,44	1.000,00	16.508,44
ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΣΥΝΟΡΘΙΑ Α.Ε.	14.500,00 €		14.500,00 €	Ίδρυμα Ι.Λατσης για κάλυψη εξόδων θερμοκοιτίδας	30.000,00		30.000,00
ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΣ	12.000,00 €		12.000,00 €	Ίδρυμα Π.Θ.Α Κανελλόπουλου για το Αρχαίο Θέατρο Νικόπολης	19.977,99		19.977,99
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ Α.Ε.	23.600,00 €		23.600,00 €	Ίδρυμα Μποδοσάκη για κάλυψη εξόδων θερμοκοιτίδας	7.500,00		7.500,00
ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ Α.Ε.	6.000,00 €		6.000,00 €	Ταμεία Τίταν Α.Ε.,για το πρόγραμμα "Η Τριλογία της Αθήνας"	6.400,00		6.400,00
ΟΜΙΛΟΣ QUEST	20.000,00 €		20.000,00 €				0,00
ΓΣΕΒΕΕ	12.000,00 €		12.000,00 €				0,00
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	3.000,00 €		3.000,00 €				0,00
ΣΥΜΒΕΕΣΙΣ ΑΕ	6.000,00 €		6.000,00 €	Οδοιπορικά αντιπροσωπειών του Διαζώματος	90.738,22	0,00	90.738,22
			0,00 €	Οδοιπορικά ομίδων εργασίας Διαζώματος			0,00
			0,00 €				0,00
			0,00 €	Εσοδα προβολής & διαφήμισης	32.677,96	577,96	33.255,92
Μεταβιβαστικές εισροές	995.270,59 €	12.400,00 €	1.007.670,59 €	Διαδραστικές εφαρμογές			0,00
Μεταβιβαστικές εισροές	817.370,59 €		817.370,59 €	Ανάπτυξη Ιστοσελίδας			0,00
Εθνική Τράπεζα,χορηγία για τη κάλυψη εξόδων θερμοκοιτίδας	24.800,00 €		24.800,00 €	Προβολή Διαζώματος	577,96		577,96
Κεντρική Οδός,Δράσεις για τη Πολιτιστική Διαδρομή Στ.Ελλάδος	18.600,00 €		18.600,00 €				0,00
Νέα Οδός,Ψηφιακά Τριλογίας της Αθήνας	24.800,00 €		24.800,00 €				0,00
Εθνική Τράπεζα,Πρόγραμμα Πολιτ. Διαδρομής Εγνατίας Οδού	24.800,00 €		24.800,00 €				0,00
Ίδρυμα Μποδοσάκη,μελέτη Πολιτ. Διαδρομής Εγνατίας Οδού	12.000,00 €		12.000,00 €	ΞΕΘΔΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΝ	456.995,49	0,00	456.995,49
Unisystems Α.Ε. (Χορηγία για τη θερμοκοιτίδα του Διαζώματος)		12.400,00 €	12.400,00 €	Γενικές Συνελεύσεις έως και 2019	456.995,49		456.995,49
Ίδρυμα Ι.Λατσης,για κάλυψη εξόδων θερμοκοιτίδας	30.000,00 €		30.000,00 €	ΙΓΓ εν.Συνέλευση στην Αθήνα			0,00
Ίδρυμα Π.Θ.Α Κανελλόπουλου για το Αρχαίο Θέατρο Νικόπολης	23.000,00 €		23.000,00 €				
Ταμεία Τίταν Α.Ε.,για το πρόγραμμα "Η Τριλογία της Αθήνας"	12.400,00 €		12.400,00 €	Παραγωγικές Δράσεις-ντοκιμαντέρ-εκδόσεις-μεταφράσεις	306.193,73	5.371,79	311.565,52
Ίδρυμα Μποδοσάκη,για κάλυψη εξόδων του Dhub	7.500,00 €		7.500,00 €	Παραγωγικές Δράσεις- ντοκιμαντέρ - εκδόσεις -μεταφράσεις	188.964,88		188.964,88
			0,00 €	1.Εκδηλώσεις για τη προώθηση των Πολιτιστικών Διαδρομών	28.418,53		28.418,53
			0,00 €	2.Εκδόσεις Διαζώματος	78.662,84		78.662,84
Διάφορα έσοδα	6.276,75 €	0,62 €	6.277,37 €	3.Μεταφράσεις κειμένων	2.735,45	404,96	3.140,41
Τόκοι καταθέσεων		0,62 €	0,62 €	4.Πολιτιστική Διαδρομή Εγνατίας,Επίσκεψη Θεσσαλονίκη	1.770,59		1.770,59
			0,00 €	5.Πολιτιστική Διαδρομή Μίνως,Επίσκεψη Κρήτη	761,97		761,97
Επιστροφές διαθεσίων	25.578,85 €	0,00 €	25.578,85 €	6.Ημερίδα στη Καλαμάτα,πρόγραμμα Μορέας	184,22		184,22
			0,00 €	7.Ημερίδα στη Λαμία,Πρόγραμμα Οιδίπους	366,10		366,10
			0,00 €	8.Πολιτιστική Διαδρομή Ηπείρου (μεταφράσεις κειμένων)	705,56		705,56
Σύνολο Εσόδων	3.607.737,07 €	17.410,62 €	3.625.147,69 €	9.Δημιουργία ψηφιακών εργαλείων της Πολ. Διαδρομής Ηπείρου	2.480,00		2.480,00
Χρηματικά Διαθέσιμα		Υπόλοιπα	386,02 €	10.Μισθοδοσία προσωπικού Δομής Δ.Μ.Ο. Ηπείρου	1.143,59	4.966,83	6.110,42
Ταμείο στο Διαζώμα			386,02 €				0,00
Λογαριασμοί Καταθέσεων			0,00 €				0,00
Τράπεζα	ΥΠΟΛΟΙΠΑ	ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΚΕΣ	151.366,27 €				0,00
ALPHA BANK	19.151,14 €		19.151,14 €	Δοτές Εκδηλώσεις	158.789,61	0,00	158.789,61
Eurobank Ergasias	21.877,25 €		21.877,25 €	Εκδηλώσεις	158.789,61		158.789,61
Εθνική Τράπεζα	41.124,20 €		41.124,20 €	Εξόδου συνάντησης του Διαζώματος με τα Εταιρικά του Μέλη			0,00
Τράπεζα Αττικής	5.384,96 €		5.384,96 €	Εκτιμ συνάντησης Άνω Διαζώματος			0,00
Τράπεζα Πειραιώς	63.542,87 €		63.542,87 €	Διάφορα Έσοδα	7.151,96	38,71	7.190,67
PAY PAL	300,00 €		285,85 €	Φόροι Πιστωτικών τόκων-τραπεζικά έσοδα		38,71	38,71
			0,00 €	Επιστροφή αρχρωστίτων καταβληθέντων ποσών			0,00
ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ			151.752,29 €	Σύνολο Εξόδων	3.443.751,24	29.644,16	3.473.395,40
Το μεταφερόμενο διαθέσιμο υπόλοιπο της 31/12/2019 ανέρχεται στο ποσό των ευρώ .			98.142,50 €				

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΡΑΣΗ Υ.Ε.Α.Θ ΤΗΝ 31/1/2021

	Υψος κατάθεσης	Μελέτες Έξοδα Θεάτρων	Αδιάθετο Υπόλοιπο	
1	Αρχαίο Θέατρο Σικυώνος	13.000,00 €	12.914,40	85,60
2	Αρχαίο Θέατρο Αρκαδικού Ορχομενού	49.278,76 €	49.133,85	144,91
3	Αρχαίο Θέατρο Δήλου	105.292,28 €	96.745,39	8.546,89
4	Αρχαίο Θέατρο Δελφών	106.004,79 €	104.861,15	1.143,64
5	Αρχαίο Θέατρο Κασσώπης	22.855,56 €	21.796,88	1.058,68
6	Αρχαίο Θέατρο Αβδήρων	780,00 €	550,00	230,00
7	Αρχαίο Θέατρο Σπάρτης	101.469,61 €	99.894,23	1.575,38
8	Αρχαίο Θέατρο Καρθαίας Κέας	17.350,00 €	16.824,61	525,39
9	Αρχαίο Θέατρο Χερσονήσου	200,00 €		200,00
10	Αρχαίο Θέατρο Γόρτυνας	1.464,90 €	0,00	1.464,90
11	Αρχαίο Θέατρο Απτέρας	700,00 €		700,00
12	Αρχαίο Θέατρο Βεργίνας	420,00 €		420,00
13	Αρχαίο Θέατρο Μακύνειας	22.360,00 €	21.156,97	1.203,03
14	Αρχαίο Θέατρο Καλυδώνας	19.580,00 €	19.495,91	84,09
15	Αρχαίο Θέατρο Νέας Πλευρώνας	350,00 €		350,00
16	Αρχαίο Θέατρο Οινιάδων	400,00 €		400,00
17	Αρχαίο Θέατρο Στράτου	346,00 €		346,00
18	Αρχαίο Θέατρο Αμφιλοχικού Άργους	320,00 €		320,00
19	Ωδείο Ηρώδου του Αττικού	102,00 €		102,00
20	Μικρό Θέατρο Αρχαίας Επιδαύρου	100,00 €		100,00
21	Ρωμαϊκό Ωδείο Επιδαύρου	2.500,00 €	2.470,32	29,68
22	Αρχαίο Θέατρο Φθιωτίδων Θηβών	8.350,00 €	6.416,00	1.934,00
23	Αρχαίο Θέατρο Γιτάνων	3.070,00 €	2.460,00	610,00
24	Αρχαίο Θέατρο στο Κουφονήσι / Λεύκης	200,00 €		200,00
25	Αρχαίο Θέατρο Μυτιλήνης	885,00 €		885,00
26	Αρχαίο Θέατρο Αχαρνών	27.096,60 €	8.075,93	19.020,67
27	Αρχαίο Θέατρο Μεγαλόπολης	1.400,00 €		1.400,00
28	Αρχαίο Θέατρο Θήρας	400,00 €		400,00
29	Αρχαίο Θέατρο Ορχομενού Βοιωτίας	198.767,75 €	198.710,62	57,13
30	Αρχαίο Θέατρο Θορικού	715,00 €		715,00
31	Αρχαίο Θέατρο Μεσσήνης	21.890,80 €	21.564,19	326,61
32	Αρχαίο Θέατρο Αιγείρας	230,00 €		230,00
33	Αρχαίο Θέατρο Τραχυωνων	1.370,00 €		1.370,00
34	Ελληνιστικό Θέατρο Άργους	3.293,00 €	2.640,40	652,60
35	Αρχαίο Θέατρο Μήλου	3.000,00 €	2.152,50	847,50
36	Αρχαίο Θέατρο Φερών	3.110,00 €		3.110,00
37	Αρχαίο Θέατρο Ερέτριας	33.780,00 €	33.751,00	29,00
38	Αρχαίο Θέατρο Νικοπόλης	26.218,60 €	23.608,60	2.610,00
39	Αρχαίο Θέατρο Αμφιαρείου	1.270,10 €		1.270,10
40	Αρχαίο Θέατρο Δωδώνης	1.160,00 €		1.160,00
41	Αρχαίο Θέατρο Διονύσου	4.890,61 €	300,00	4.590,61
42	Αρχαίο Θέατρο Λευκάδας	200,00 €		200,00
43	Αρχαίο Θέατρο Αμφίπολης	6.210,00 €	5.842,53	367,47
44	Αρχαίο Θέατρο Ικαρίας Αττικής	5.364,69 €	2.406,67	2.958,02
45	Αρχαίο Θέατρο Πλατιάνας	4.500,00 €		4.500,00
46	Αρχαίο Θέατρο Μιέζας	350,00 €		350,00
47	Αρχαίο Θέατρο Λίνδου	350,00 €		350,00
48	Αρχαίο Θέατρο Καβιρείου	3.690,00 €		3.690,00
49	Αρχαίο Θέατρο Γυθείου	550,00 €		550,00
50	Αρχαίο Θέατρο Σάμου	400,00 €		400,00
51	Αρχαίο Θέατρο Ιεράπετρας	100,00 €		100,00
52	Αρχαίο Θέατρο Λάρισας (Μικρό).	100,00 €		100,00
53	Αρχαίο Θέατρο Σαμοθράκης	5.365,00 €	4.982,00	383,00
54	Μικρό Θέατρο Αμβρακίας	100,00 €		100,00
55	Αρχαίο Θέατρο Λάρισας Α΄	54.097,10 €	53.977,40	119,70
56	Αρχαίο Θέατρο Δημητριάδος	1.340,00 €	1.109,00	231,00
57	Αρχαίο Θέατρο Ασκληπείου Επιδαύρου	49.600,00 €	15.148,68	34.451,32
58	Τελεστήριο Ελευσίνας	188,00 €		188,00
59	Αρχαίο Ωδείο Πάτρας	100,00 €		100,00
60	Αρχαίο Ωδείο Κορίνθου	125,00 €		125,00
61	Αρχαίο θέατρο Μαρώνειας	1.000,00 €		1.000,00
62	Αρχαίο θέατρο Τανάγρας	150,00 €		150,00
63	Αρχαίο θέατρο Λεωντίου	100,00 €		100,00
	Τόκοι καταθέσεων-φόρος,τραπεζικά έξοδα	5.996,12 €	5.395,60	600,52
	Αδιευκρίνιστες καταθέσεις	779,00 €	760,00	19,00
				0,00
				0,00
	ΣΥΝΟΛΟ	946.726,27 €	835.144,83	111.581,44
	ΤΡΑΠΕΖΕΣ	ΥΠΟΛΟΙΠΑ	ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΑ
	ALPHA BANK	11.052,62		11.052,62
	ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	11.648,94		11.648,94
	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	28.430,38		28.430,38
	EUROBANK	8.863,83		8.863,83
	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	51.585,67		51.585,67
				0,00
	ΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΡΑΣΗ ΥΕΑΘ	111.581,44	0,00	111.581,44